TRACTATUS

DE

REGULIS JURIS

CLARA METHODO

PER QUÆSTIONES ET FUNDATAS RESPONSIONES DIGESTUS

SOLIDAM EARUM QUÆ V ET VI LIBRO DECRETALIUM SUNT ANNEXÆ EXPLICATIONEM CONTINENS

ACCESSIT

APPENDIX OMNIUM REGULARUM JURIS CIVILIS

IN DIGESTIS TIT. DE REGULIS JURIS CONTENTARUM

AUCTORE

R. P. F. ANACLETO REIFFENSTUEL

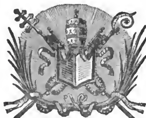
ORDINIS MINORUM S. FRANCISCI REFORMAT. PROVINCIÆ BAVARICÆ LECTORE JUBILATO

JURIS CANONICI UNIVERSI

TOMUS SEXTUS

CUM REPERTORIO GENERALI TOTIUS OPERIS

R O M Æ

APUD DOMINICUM ERCOLE

MDCCCXXXIV

APPROBATIO REVERENDISSIMI ORDINARIATUS

IMPRIMATUR:

Frisingae 15 Junii 1732.
J. B. J. de PFISTERN, *etc. Cathedr. Eccl. Frising. Can. Capit. Concil. Eccl. Vice-Praeses, et Pro-Vicarius Generalis.*

APPROBATIO CENSORIS

Ex Mandato Reverendissimi ac Illustrissimi etc. in Spiritualibus Vicarii Generalis, *Tractatum de Regulis Juris etc.* a Theologis praevie revisum, ac approbatum, debita attentione perlegi; cumque in illo nihil invenerim, quod Orthodoxae fidei, aut bonis moribus adversatur: bene vero ea omnia, quae in Titulo promittuntur, videlicet solidam doctrinae claritatem, et claram, una cum perspicua, ac accurata tum SS. Canonum, tum LL. Civilium allegatione, Soliditatem deprehenderim; Ideo praesentem Tractatum ad adhuc majorem, et immortalem Clarissimi Auctoris famam non minus, ac ad permagnum legentium, praeprimis in Dicasteriis versantium utilitatem, juris publici ut fiat, dignissimum censeo. Frisingae 11 Junii 1732.

JOAN. JOSEPH. PLACIDUS SEBASTIANUS *de* MARALT, *Reverendiss. et Seren. Principis et Episc. Frising. et Ratisbon. Consil. Eccl. actual. nec non Insignis Collegiatae ad D. Andream Canonicus Capitularis.*

LICENTIA ET APPROBATIO ORDINIS

Fr. Joseph Maria ab Ebora, Ordin. Min. Reg. Observant. S.P.N. Francisci Lector Jubilatus, SS. Congregationum Visitationis Apostolicae, et Consist. Votans Indicis, Indulgentiarum, Reliquiarum, nec non S. et Universalis Inquisitionis Consultor, Epicop. Examinator etc. et in hac Cismontana Familia tam Observantium, quam Reformat. et Discalceat. Commissarius Generalis, et Servus.

Cum juxta Apostolicas, nostrique Ordinis Constitutiones per idoneos Censores revisum, et approbatum fuerit opus quoddam, cui Titulus est: *Tractatus de Regulis Juris etc.* addendus Juri Canonico Universo, per R. P. Anacletum Reiffenstuel, nostrae Reformatae Provinciae Bavariae Lectorem Jubilatum elaborato. Nos praesentium tenore, cum salutaris obedientiae merito R. P. Fr. Thomae Cantuar. Pruggmair, praefatae nostrae Reformatae Provinciae Bavariae Ministro Provinciali facultatem concedimus, quatenus, servatis in reliquo servandis, Typis illud mandare possit et valeat. Datum Romae ex Ara coeli die 20 Junii 1732.

Fr. JOSEPH MARIA *ab* EBORA, *Commissarius Generalis Ordinis.*
De Mandato Paternitatis suae Reverendissimae Fr. JOANNES ANTONIUS *de* TAURINO, *Secretarius Generalis.*

FACULTAS ADMODUM REVERENDI PATRIS MINISTRI PROVINCIALIS

Cum a Reverendo Patre Anacleto Reiffenstuel, Ord. Min. S. Francisci Reformatorum Provinciae Bavariae Lectore Jubilato Opus quoddam, cui Titulus: *Tractatus de Regulis Juris etc.* sit compositum, a duobus Theologis revisum et approbatum, plurimumque recommendatum, et omnia, quae de Jure in Editione Librorum sunt servanda, sint observata: tenore praesentium facultatem impertior, ut hoc laudatissimum opus pro utilitate publica Typis mandari possit. Actum Monachii 12 Julii 1732.

Fr. THOMAS CANTUAR. PRUGGMAIR, *Ord. Min. S. Franc. Ref. Lector Jubilatus, Provinciae Bavariae Minister Provincialis.*

CENSURA THEOLOGICA

Tractatus praesens *de Regulis Juris etc.* qui solus famosissimo alias Juri Canonico Universo R. P. Anacleti Reiffenstuel Ordinis, ac Provinciae nostrae Lectoris Jubilati, adhuc defuisse videbatur, a pluribus utriusque Juris Peritis avide desideratus, nunc tandem ad commune orbis Litterati Solatium Typis vulgatur; qui sane, sicut ipsummet celeberrimum opus (Jus videlicet Canonicum Universum ab eodem Praeclarissimo Auctore in lucem editum) tam ob Doctrinae soliditatem, quam Styli claritatem, nec non perspicuam, captuque facillimam methodum, atque optime ordinatam materiarum divisionem publicum per omnia meretur Praeconium. Textus efficaces, ex ipso fonte Juris Canonici ac Civilis copiose desumpti, et repetito de industria revisi, fidelissime in eodem allegantur: Regulae ipsae per plures casus Canonico-Civiles summe proficuae magis explanantur: Fallentiae potiores, et in praxi frequentiores solerter adducuntur: neque objectiones, si quae occurrunt notabiliores, una cum fundata earum solutione, ullatenus dissimulantur; ut proin firmiter nobis persuadeamus, exspectationi atque spei de tanto Viro conceptae, ex integro ac plenissime esse satisfactum. Et quoniam caeteroquin in toto hoc Tractatu Fidei, aut bonis moribus prorsus nil contrarium reperitur, eundem, uti luce publica dignissimum, ita legentibus utilissimum fore censemus. Datum Monachii die 4 Junii 1732.

Fr. Bruno Messenhauser, Lector Generalis, et Provinciae Diffinitor.
Fr. Masseus Kresslinger, iterato Ex-Provincialis, et SS. Theolog. ac SS. Canonum Lector Jubilatus.

DIE 7 NOVEMBRIS 1831

REIMPRIMATUR
Fr. Dominicus Buttaoni Ord. Praed. Mag. S. Pal. Soc.

REIMPRIMATUR
Josephus Della Porta Patriar. Constantinop. Vicesg.

INDEX ALPHABETICUS

REGULARUM

LIB. V DECRETALIUM

INDEX ALPHABETICUS

REGULARUM

LIB. VI DECRETALIUM

INDEX ALPHABETICUS

REGULARUM

JURIS CIVILIS

A

B

C

D

O

P

Q

Haec im de haerede dicta sunt, si eum co- ogeretur: oon etiam, si agat: nam plane qui agit, certus esse debet: Cum ait in potestate ejus, quando valit, experiri: et ante debet rem diligentee saplorare, et tunc od agendom procedere. 42

Qui in Jos, dominiumve olterius succedit, Jure ejus uti debet. 1. Nemo videtoe dolo eaequi, qui ignoret caosam, cur non debeat petere. 177

Qui io seevitute est, usucapere non potest: nam cum possideatue, possideee non videtue. 118

Qui non facit, quod facere debet, videtue facere adversus ea, quia non facit. Et qui facit quod facere non debet, oon videtur facere id, quod facere jossus est. 121

Qui per successionem, quamvis longissimam, defuncto haeredes coostiterunt, non minos haeredes intelligootar, quam qui peiocipaliter haerede existunt. 194

Qui potest facere, ut posit conditiooi parere, jam posse videtur. 1. Quod quis, si velit, habere non potast, id repudiare non potast. 174

Qoi potest invitis alienare, multo magis et ignorantibus, et absentibus potest. 26

Qoi rem alienam defendit, nunquam locuples habatur. 116

Qoi sine dolo malo ad jodiciom provocat, non videtur moram facere 63

Qoi tacet, non utique fatetoe: Sed tamen verum est, eum non negare. 142

Qui vetante praetore fecit, hic adveesus Edictom fecisse prapeia dicitur. 1. Ejos est actionem denegere, qui posait et dare. 102

Quod a quoquo poenae nomiue execiom est, id eidem vestituere nemo eogitor. 46

Qood attinet ad Jus Civile, seevi pro nullis habentur: non tamen et Jure naturali: quia quod ad Jus natoeale attinet, omoes homioes aequales sunt. 32

Quod contra rationem Juris receptum est, non est producendum od consequentia. 1. Uni duo pro solido haeredes esse non possunt. 141

Quod evincitor, io boois non est. 190

Quod initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere. 29

Quod ipsis qui contraxeeunt, obstat, et successoribus eorum obstabit. 143

Quod jossu alterius solvitur, pro eo est, quasi ipsi solutum esset. 180

Quod nullius esse potest, id ut alicujus fieret, nulla obligatio valet efficere. 182

Quod quis, dum servus est, egit: proficere libero facto non potast. 146

Quod quis es culpa sua damnom sentit, non intelligitor damoum sentire. 203

Quoticos dubia inteepretatio libeetatis est, secundum libertatem respondendum erit. 20

Quoties duplici jure defertur alicui successio, repudiato novo jore, quo ante defertur, supererit vetos. 91

Quoticos idem sermo doas seoteutias exprimit, ea potissimum excipiatoe, quae rei gerendae aptior est. 67

Quotiens oihil sine captione iovestigari potest, eligendum est, qood minimom habet iniquitatis. 200

Quotiens utrinsque causa lucri ratio vertitur is praeferendus est, cojus in lucrum caosa tempore praecedit. 98

Quo tutela radit, eo haereditas peevenit, nisi cum foeminae haeredes intercedunt. 1. Nemo potest tutorem dare cuiquam, nisi ei, quem io suis haeredibus, cum moritur, habuit, habiturosve esset, si vixisset. 2. Vi factum id videtur esse, qua de re quis, cum prohibetur, fecit. Clam, quod quisque, cum controversiam haberet, habiturumve se putaret, fecit. 3. Quae in testamento ita sunt scripta, ut intelligi non possint: perinde sunt, ac si scripta non essent. 4. Nec paciscendo, nec legem dicendo, nec stipulando quisquam alteri cavere potest. 73

R

Rapienda occasio est, quae praebet benignius responsum. 1. Qood factum est, cum in obscuro sit, ex affectione cujusque capit interpretationem. 168

Regula est, quae rem, quae est, breviter enarrat. Non ut ex Regula Jus sumatur, sed ex Jure, quod est, Regula fiat. Per Regulam igitur brevis rerum narratio traditur, et (ut ait Sabinus) quasi causae conjectio est: quae, simul cum in aliquo vitiata est, perdit officiom suum. 1

Res judicata pro veritate accipitur. 207

S

Secondum oatoram est, commodam cujusqoe rei eum sequi, quem sequuntur incommoda. 10

Semper in conjunctionibus non solum quid liceat considerandum est, sed et quid honestum sit. 197

Semper in dubiis benigoiora praeferenda sunt. 56

Semper in obscoris, quod minimum est, sequimur. 9

Semper in stipulationibus, et in caeteris contractibus id sequimur, qood actum est, aut si non appareat, quid actum est, erit consequens, ut id sequamur, quod in Regione, io qua actum est, frequentatur. Quid ergo, si neque Regionis mos appareat, quia varius fuit? ad id, quod minimum est, redigenda summa est. 34

Sempee, qui non prohibet pro se intervenire, mandare creditur. Sed et si quis ratum habuerit, qood gestum est, obstringitur mandati actione. 60

Semper specialia generalibus insunt. 147

Servitutem mortalitati fere comparamus. 207

Servus Reipublicae causa abesse non potest. 211

Sicuti poena ex delicto defuncti haeres teneri non debeat: ita nec lucrum facere, si quid ex ea re ad eum pervenisset. 8

Si in duabus actionibus alibi summa major, alibi infamia est, praeponenda est causa existimationis. Ubi autem aequiparant famosa judicia, et si summam imparem habeant, pro paribus accipienda sunt. 104

Si librarius in transcribendis stipulationis verbis errasset; nihil nocere, quo minus et reus et fidejussor teneatur. 92

Si nemo subiit haereditatem, omnis vis testamenti solvitur. 181

Si quis obligatione liberatus sit, potest videri cepisse. 1. Non potest videri accepisse, qui stipulatus potest exceptione summoveri. 115

Si qois praegnantem uxorem reliquit, non videtur sine liberis decessisse. 187

PROEMIUM

DE REGULIS JURIS

IN GENERE

SUMMARIUM.

1 *Ratio Ordinis.*
2 *Quid sit Regula Juris?*
3 *Declaratur exemplis ex Jure desumptis, et tribus seqq.*
7 *Regulae aliae sunt Juris Civilis, aliae Juris Canonici.*
8 *Multum conveniunt ad invicem, et promiscue citantur.*
9 *Regulae aliae sunt Authenticae.*
10 *Aliae non Authenticae, seu Brocardicae.*
11 *Authenticae habent vim Juris in casibus non exceptis.*
12 *Nulla Regula sine exceptione.*
13 *Regulas scire et applicare, maxima utilitas.*
14 *Quae observanda in applicatione, et seq.*
16 *Exceptio declarat Regulam, et firmat eam in contrarium.*

1 Antequam explicandas Regulas Juris in specie assumamus, conducens videtur prius de earum natura in genere, earumque divisione, vi, et auctoritate, utilitate, et applicatione agere. Hinc.

2 Quaeritur I. Quid ex quotuplex sit Regula Juris? Resp. I. Quamvis Regulae nomen varias habeat significationes, et Ethymologiam spectando derivetur a regendo, seu regulando, *eo quod recte ducat, vel normam recte vivendi praebeat, vel distortum, pravumque corrigat, Can. Reg.* 2. *dist.* 3. Tamen ad propositum, et in quantum Regula Juris consideratur, denotat sententiam generalem, quae plura Jura seu leges et canones hinc inde dispersos de diversis rebus et casibus eandem rationem habentibus agentes, brevi ac claro compendio complectitur et proponit. In quo genuino sensu Regula Juris bene definitur *l.* 1. *ff. de Regulis Juris* illis verbis: *Regula est, quae rem, quae est, breviter enarrat*: ubi per *rem* non denotatur res seu factum, vel causa in controversiam deducta, sed ipsum jus de variis rebus eandem rationem habentibus hinc inde dispersum, quod per Regulam breviter, compendiose et clare proponitur; *non ut ex Regulis Jus sumatur, sed ex Jure, quod est, Regula fiat. ff. ibid.* Sicque non Jus ex Regulis, sed regulae ex Jure sumantur.

3 Pro majori intelligentia Regulae Juris, declaratur exemplis utriusque juris; sic etenim dum infamem unus Canon a Praelaturis, et Beneficiis Ecclesiasticis, alius a Magistratu, alius ab officio Judicis et Assessoris, alius a munere Tabellionis et Advocati arcet, cuncta haec Jura et Canones diversis in locis positos unica Regula 87. Juris in 6. paucis verbis complectitur: *Infamibus portae non pateant dignitatum.*

4 Sic etiam quod in Jure disponitur, perjurum non esse admittendum ad testificandum propter suspicionem perjurii *c. Testimonium.* 54. *de Test. et Attest.* Item, uxorem non esse restituendam marito saevienti ab eo digressam ob metum saevitiae. *c. litteras.* 15. *in fine de Restit. spol.* deciditur una Regula Generali: *semel malus semper praesumitur malus l.* 8. *de Reg. Juris in* 6.

5 Sic pariter dispositiones Juris, quod Matrimonium defectu aetatis invalidum resolvatur in sponsalia. *c. fin. de Despons. Impuberum*: et Testamentum minus solemne non praejudicet piis legatis. *c. cum esses de Testam.* ac licet Donatio ultra quingentos solidos non insinuata sit invalida. §. *Aliae autem* 2. *Instit. de Donation.* valeat saltem pro minori summa, breviter comprehendit unica illa Regula: *utile per inutile non debet vitiari.*

6 Rursus dum lex Civilis nunc foeminas ab officio Judicis, alia a tutela, alia e postulando, alia a fidejubendo removet, has cunctas leges in diversis locis de diversis actibus latas breviter jam comprehendit Reg. 2. in Pandectis: *Foeminae ab omnibus officiis civilibus vel publicis remotae sunt.* Ut proin pro faciliori captu Regula Juris juxta dicta bene definiri valeat dicendo: Regula Juris *est sententia generalis, quae plura jura, seu leges et canones hinc inde dispersos, de variis rebus eandem rationem habentibus agentes claro, ac brevi compendio complectitur ac proponit.* Prout etiam in re communiter eam definiunt Canonistae et Legistae.

7 Resp. II. Regulae Juris in primum dicto proprio sensu acceptae aliae sunt Juris Civilis, aliae Juris Canonici. Regulae Juris Civilis sunt, quae Juri Civili sunt insertae, praesertim vero illae, quas numero

211. Imperator Justinianus ad finem Digestorum sub Titulo, *De Regulis Juris*, subjunxit, et ad finem hujus Tractatus etiam nos eas summarie ponemus. Regulae Juris Canonici sunt, quae Juri Canonico sunt annexae: sicut enim Imperator Justinianus ad finem Digestorum ultimum posuit Titulum de Regulis Juris, quae breviter et compendiose referrent Jura et Leges in Corpore Juris comprehensas: sic ad imitationem ejusdem etiam Summi Pontifices Gregorius IX. et Bonifacius VIII. et quidem ille post omnes quinque libros Decretalium finalem Titulum esse voluit *de Regulis Juris* (quae ibidem 11. numerantur.) Iste vero post omnes libros Sexti Decretalium ad finem posuit Regulas Juris numero 88. pariter sub Titulo seu Rubrica *de Regulis Juris*, quae propterea etiam Regulae Juris in Sexto communiter dicuntur.

8 Habent tamen Regulae utriusque Juris tam Civilis nempe quam Canonici summam connexionem, convenientiam, et habitudinem ad invicem, ac in plurimis materiis se se mutuo adjuvant et explicant; suntque a potiori Regulae Juris Canonici ex ipsis Regulis Juris Civilis assumptae, ut proin tam Legistae quam Canonistae utriusque, Civilis nempe, et Canonici Juris Regulis promiscue merito utantur, easque pro suis causis citent, et plerumque applicent.

9 Regulae Juris rursus aliae sunt Authenticae, aliae non Authenticae, sed doctrinales duntaxat, communiter Brocardicae dictae. Authenticae sunt omnes, quae Auctoritate Papali, vel Imperiali Juri Canonico, vel Civili praesertim sub hac Rubrica seu Titulo *de Regulis Juris* reperiuntur insertae.

10 Non Authenticae, seu Doctrinales et Brocardicae sunt, quae a Juris Consultis, vel aliis Doctoribus privata auctoritate ex variis textibus, vel etiam Philosophorum dictis depromptae inveniuntur, citanturque, et applicantur quidem, vim Juris tamen, uti Authenticae, non habent, etsi pondus suum et auctoritatem sat magnam in probando habeant.

11 Quaeritur II. Quam vim et auctoritatem habeant Regulae Juris? Item quam utilitatem afferant, et quomodo applicari debeant? R) I. Regulae Juris Authenticae debite applicatae in casibus non exceptis habent vim juris. Ratio est: quia etsi jus novum non faciant, tamen plura juxta prius jam constituta supponunt, eaque compendiose comprehendunt, et hoc ipso vim juris continent utpote ex jure desumptae, jurique in speciali Titulo insertae, et non nisi jura comprehendentes, et juxta illa conditae.

12 Dicitur autem: *in casibus non exceptis*: quia etsi Authenticae Regulae Juris bene applicatae vim juris habeant, universaliter tamen et semper infallibiles non sunt, cum in ipso jure nonnunquam reperiantur exceptiones contra regulas. Tum quia materiae illae, quas Regulae Juris praestringunt, maximam habent latitudinem, indeque propter diversitatem rationis, vel Juris dispositionem non raro patiuntur exceptiones et fallentias, prout cum communi Doctorum bene advertit Gloss. fin. in Rubric. de Regulis Juris, dicens: *Regula proprie sic dicitur, quasi regulariter vera, quamvis patiatur exceptiones*. Atque propterea communiter receptum illud Brocardicum: *Nulla Regula sine exceptione.*

13 Resp. II. Non obstante, quod Regulae Juris suas patiantur exceptiones, et fallentias, tamen maxima censetur utilitas earum, atque peroutile Regulas Juris legere, et relegere, easque, quantum fieri potest, memoriae mandare, atque pro decisione causarum et casuum eas allegare: Tum quia hoc ipso, quod fere quaevis variorum Jurium de diversis rebus eandem rationem habentibus agentium multitudinem compendiosa ratione complectatur, cunctae Regulae compendiosam pro adjutorio memoriae praebent juris notitiam: Tum quia juxta eas deciduntur casus emergentes, qui a Jure speciatim, et expresse non sunt decisi, cum tales casus decidendi sint per similia. *l. non possunt* 12. *ff. de Legibus:* Nam de similibus idem est judicium *c. Inter.* 4. *in fine*, *de Rescript.* Similia autem vel maxime cognoscuntur ex Regula de variis rebus plura Jura similia complectente: Tum etiam quia ex illis forte semper desumitur argumentum; quia in dubio potior est causa illius, pro quo stat Regula, cum habeat intentionem pro se fundatam in Jure, et immunis ab onere probandi transferat illud in adversarium, qui probare tenetur, quod casus, de quo agitur, a Regula sit exceptus, uti bene advertit Gloss. in Rub. de R. J. *arg.* c. *Ad decimas*, *de Restit. spoliat. in* 6. juncta *l. Ab ea.* 5. *ff. de Probat.* Hinc communia illa axiomata: *Regulae standum est, donec contrarium probetur, arg. c. fin. de Restit. spoliat. Regulae inhaerendum est, donec de Fallentia constet.* Gobath. *t.* 5. *quin cap.* 47. *n.* 94 *Ratio sumpta ex Regula fortissima est.* Navarr. *lib. Consil.* 7 *de sepult. Qui habet Regulam pro se, dicitur fovere jus certum.* Barto. *in l.* 1. *ff. Si quis in Jus vocatus.* Decius et alii. *Regulae Juris sunt tenaces, a quibus in dubio recedendum non est.* Gobath. *l. c. num.* 45. Dicitur autem in Resp. 1. n. 11. data *Regulae debite applicatae.*

Resp. enim III Circa debitum usum et applicationem Regulae alicujus pro decidendo casu particulari praeter alia, duo praecipue esse observanda. *Primo*, utrum in tali casu eadem habeatur ratio; cum enim, juxta definitionem Regulae supra n. 6. datam, Regula sit sententia generalis et compendiosa plurium Jurium conjunctio, ac dispositio de variis rebus eandem rationem habentibus, necessario sequitur, quod ratio casus decidendi debeat eadem esse cum ratione generali ipsius Regulae; hac enim deficiente, et ubi non est eadem ratio, ibi censeri et esse non potest eadem Juris dispositio. *l. Illud* 32. *ff. ad Legem Aquiliam.* 14

Secundo attendendum, an non circa talem casum specialis in Jure habeatur exceptio; haec enim ubi adest, procul dubio Regula non procedit, cum exceptiones aliud non sint, quam limitationes, seu fallentiae Regularum circa casus particulares. Quinam autem casus in Jure specialiter sint excepti, in decursu examinando singulas Regulas in particulari magis patebit. 15

Caeterum licet exceptiones aliquo modo adversentur Regulae Generali, eidem tamen etiam suo, praesertim duplici modo opitulantur: et quidem *Primo*, quia juxta tritum axioma: *Exceptio declarat Regulam*; cum ex qualitate exceptionis et casus excepti facile colligi possit, de quonam genere vel materia Regula loquatur *Secundo*, quia *Exceptio firmat regulam in contrarium in casibus non exceptis*, *l. Ex eo* 18 *ff. de Testib.* 16

Ratio est: Tum quia, qui aliquam speciem sub genere contentam excipit, de reliquis sub eodem genere contentis etiam cogitasse, et eas non exceptas, sed sub genere comprehensas voluisse censendus est. *l. Cum praetor.* 12. *pr. ff. de Judic.* Tum quia verba Regulae generalia, generaliter de omnibus sub Regula contentis, et specialiter non exceptis intelligenda veniunt, *c. quia circa* 22. *de*

Privi. nisi casus aliqui exceptis omnino similes forent, aut correctio Juris, vel absurdum sequeretur, vel ex sufficienti ratione appareret, verisimile non esse, quod Legislator talem sub universali Regula voluerit esse comprehensum.

CAPUT I.

De Regulis Juris Quinto Decretalium annexis in Specie

PRÆFATIO

SUMMARIUM.

1 *Ratio Ordinis.*
2 *Methodus scribendi et explicandi.*

1 Praemissa in Prooemio sufficienti notitia circa Regulas Juris in genere, progredimur in nomine Domini ad Declarationem seu Explicationem Regularum Juris Canonici in specie, totam rem per duo capita absolvere intendentes: et quidem ordinem Juris secuturi prius, seu in primo Capite de Regulis Juris canonici Quinto Libro Decretalium annexis; in secundo autem capite de Regulis Juris Canonici ad finem Sexti Decretalium in speciali, eoque ultimo Titulo positis tractabimus; cui subnectemus Caput III De Regulis Juris Civilis, non declarando illas, sed adducendo duntaxat, ut cuivis praesertim Corpus Juris Civilis non habenti ad manum sint, explicationem earumdem, quae fori Canonici non est, Legistis relinquentes.

2 Methodum quod concernit, pro faciliori intelligentia et majori claritate (quam cordi habere pro viribus conabimur) eandem, quam in Jure Universo a nobis dilucidato, observabimus, totam materiam per quaesita ita tractando, ut a potiori circa quamvis Regulam duo ponamus quaesita. Primum quidem, quomodo Regula sit intelligenda: et quis sit verus genuinus sensus illius, quem etiam ubi opus erit per exempla ex Jure desumpta amplius declarare studebimus. Secundum vero de Exceptionibus et Fallentiis contra Regulam, non quidem omnibus (ne Tractatus nimium excrescat, et obscurentur potius quam declarentur Regulae) sed magis servientibus. Intellecto enim genuino sensu Regulae, cognitisque exceptionibus, quas patitur, prudens lector facile colliget, quando et quomodo ad propositum aliqua in particulari casu rite applicari valeat; praesertim quia in multis remissio fiet ad Juris Canonici Libros et Titulos a nobis editos, ubi, qui vult, materiam fusius tractatam habere poterit. Ponitur itaque ex Quinto Decretalium declarandis

REGULA I.

Omnis res, per quascunque causas nascitur, per easdem dissolvitur.

SUMMARIUM.

1 *A quo haec Regula? et cum quibus concordet?*
2 *Quomodo? et de quibus intelligenda?*
3 *Quis verus illius sensus sit?*
4 *Declaratur exemplis ex Jure desumptis, et tribus seqq.*
8 *In quibus Regula patiatur exceptiones et fallentias? et tribus seqq.*

1 Haec Regula tribuitur S. Chrysostomo cap. 5. Operis imperfecti in Matth. et ad verbum refertur c. *omnis* 27. *q.* 2. eique concordat c. *cum cessante.* 60. *de Appellat.* Item Regula Juris Civilis 35. *ff. de Regulis Juris*, sic sonans: *Nihil tam naturale est, quam eodem genere quodque dissolvere, quo colligatum est.*

2 Quaeritur I. Quomodo sit intelligenda haec Regula, et quis verus, ac proprius illius sensus sit? R. Eam non nisi de obligationibus seu contractibus temporalibus civilibus, non item de spiritualibus, aut de aliis rebus intelligendam esse, ut proin per verba, *omnis res*, omnis obligatio seu contractus civilis temporalis denotetur. *Glossa magna hic cum Communi DD.*

3 Ex quo clare eruitur, verum et proprium sensum hujus primae Regulae esse sequentem: *Omnis obligatio seu contractus civilis temporalis, per quascumque causas sive media et modos contrahitur, aut inducitur, per eosdem etiam dissolvitur.*

Declaratur exemplis: Primum adducit ipsa Regula Juris Civilis 35. ff. de R. J. n. 1. utpote nostrae similis allegata, dum verbis Regulae statim sequentia annectit: *Ideo verborum obligatio verbis tollitur: nudi consensus obligatio contrario consensu dissolvitur.* Sic etiam pactum pacto *l. Si unus. §. Pactus. ff. de Pactis.* lex lege solvitur. *§. penult. Instit. de Jur. nat.* Siquidem lex sive praecipiens, sive prohibens etiam legitime promulgata, sola voluntate Principis qui eam condidit, iterum tollitur, *arg. c. Alma* 24. *prin. de Sent. Excom. in* 6. Sic pariter sola illius tolluntur voluntate obligationes portandi et praestandi onera, v. g. tributa, vectigalia et similia. Stein ad hanc Reg. n. 2. 4

Sic rursus emptio et venditio mutuo consensu facta, solo mutuo consensu, et post traditionem rei consensu eodem, reique et pretii redditione dissolvitur *l. prout* 80. *ff. de Solut.* et *§. fin. Instit. quibus modis toll. obligat.* Sic testamentum solemne per aliud testamentum solemne tollitur. *l. Hac consultissima* 21. *C. de Testament.* 5

Sic alterius Sponsalia de futuro occulta mutuo consensu contracta eodem etiam solvuntur. Dicitur autem notanter *occulta*, quia, ut publice contracta cessent, saltem in aliquibus Dioecesibus, et in Fri- 6

singensi, accedat Auctoritas Judicis Ecclesiastici, necesse est; immo etiam ad secreto quidem contracta, sed postea evulgata, uti patet ex Rituali Dioecesis praefatae *cap.* 9. *membr.* 1. §. 7. *n.* 3. ubi expresse decernitur, ut non tantum sponsalia coram Parocho publice contracta, sed etiam secreto contracta; sed postea divulgata, ad sui dissolutionem requirant auctoritatem publicam Judicis Ecclesiastici.

7 Illud tamen etiam notandum *cum Glossa hic*, per Regulam hactenus declaratam non negari, quin obligationes etiam aliis, quam inductae sunt, modis solvantur. Sic enim plures obligationes tolluntur reali solutione *l. Nulla.* 5. *C. de solut.* Tolluntur etiam Praescriptione *Prin. Instit. quibus modis toll. obligat.* Item tolluntur morte, quae omnia solvit: sic morte solvitur obligatio Societatis §. *Solvitur.* 5. *Instit. de Societ.* Frequentior tamen, et quasi ordinarius solvendi obligationes modus est idem, qui erat constituendi juxta hactenus declaratam Regulam; quamvis etiam in hoc suas patiatur exceptiones. Hinc

8 Quaeritur II. Quas exceptiones et fallentias patiatur regula I. hactenus declarata? ℟. Plures, inter alias etiam sequentes, et quidem 1. Fallit in Matrimonio consummato; quia ex institutione Divina est indissolubile, et ideo mutuo consensu, quo contractum est, solvi non potest.

9 Fallit 2. In Sacramentis Baptismi, Confirmationis, et Ordinis, utpote quorum effectus et character est indelebilis pariter ex institutione Christi, et ideo semel suscepta sicut non iterantur, sic etiam amplius non emittuntur *Gloss. hic.* ℣. *omnis. Abbas hic pr. et n.* 2.

Fallit 3. In cunctis obligationibus spiritualibus, 10
prout jam dictum n. 3. de vero sensu Regulae. Gloss. et Abb. l. c. cum communi aliorum. Rationem assignant; quia sicut obligationes temporales facilius destruuntur, quam constituuntur, sic obligationes spirituales facilius constituuntur *arg. c. Inter corporalia.* 2. *de Translat. Episc.* cum fortius sit spirituale vinculum quam carnale.

Fallit 4. In obligationibus ex natura sua, vel ex 11
Dispositione legis Divinae aut humanae perpetuis: Ratio est, quod licet obligationes ex contractibus ortae regulariter dependeant a voluntate contrahentium, cum contractus operari non debeant ultra intentionem agentium *l.* 19. *ff. de Rebus credit.* Nihilominus, quia contrahentes se conformare censentur Juri, et naturae contractus *l.* 57. §. *Cum ita. ad S. C. Trebell.* et *l.* 54. § *Inter locatorem. ff. locati.* contractus, et inde orta obligatio irrevocabilis evadit, quando eam lex, vel natura perpetuam esse volunt, ita ut, quod prius erat voluntatis, ex post facto fiet necessitatis. *l.* 12. *in fine C. de contrah. Empt. l.* 22. §. *sicut.* 11. *ff. Mandati.*

REGULA II.

Estote Misericordes etc. Hoc loco nil aliud nobis praecipi existimo, nisi ut ea facta, quae, dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quod enim scriptum est: ex Fructibus eorum cognoscetis eos: De Manifestis dictum est, quae non possunt bono animo fieri: ut stuprum, Blasphemiae, Furta, Ebrietates et similia, de quibus nobis permittitur judicare.

Vel ut Rubrica habet:

Dubia in meliorem partem interpretari debent.

SUMMARIUM.

1 *Quomodo intelligenda haec Regula?*
2 *Intelligitur de omnibus actionibus et verbis.*
Quilibet praesumendus bonus, donec probetur malus. ibi.
3 *Stante vero dubio solum procedit Regula.*
4 *Verus sensus Regulae.*
5 *Securius est, errare melius quam pejus interpretando.*
6 *Melius est rationem reddere propter misericordiam, quam propter crudelitatem.*
7 *Quando, et quomodo adhibendus Rigor?*
Facilitas veniae est incentivum peccandi. Ib.
8 *Declaratur Regula exemplis, et tribus seqq.*
12 *Fallit Regula in manifeste ac intrinsece malis.*
13 *Item quando agitur de damno avertendo.*
14 *Et in Judiciis.*

1 Quaeritur I. Quomodo haec Regula II. intelligenda? et quis verus ejus sensus sit? Resp. I. Hanc Regulam esse facilem intellectu; quia, uti patet, seipsam declarat; hinc ab aliis communiter solis illis verbis proponitur: *Ea facta, quae dubium sunt, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur.* Vel ut Rubrica habet: *Dubia in meliorem partem interpretari debent.*

Notandum tamen, per verbum Regulae *facta* in- 2
telligi omnes actus, gesta, operationes, actiones, imo et verba *arg. c. quia circa* 22. *de Privileg.* quae ei ita se habent, ut nec certum, nec probabilius, nec vere probabile appareat, sed vere dubium maneat, ex quo fine, vel qua intentione bona vel mala prodierint, bona potius, quam mala intentione et animo contigisse, censenda sunt vi hujus Regulae. Rationem dat *S. Thomas* 2. 2. *q.* 60. *art.* 3. quia ille, qui habet malam opinionem de proximo absque sufficienti ratione, facit ei injuriam, eumque temere judicat, et indirecte contemnit, quod licite facere non potest juxta illud Salvatoris *Matth.* 7. *v.* 1. *et Lucae* 6. *v.* 37. *Nolite judicare* (intelligi temere sine sufficienti ratione) *et non judicabimini: nolite condemnare, et non condemnabimini.* Fundatur etiam in lege aequitatis volente, ut quivis praesumatur bonus et innocens, donec probetur malus. *arg. c. unico de Scrut. c. fin. de Praes. et l. Merito* 51. *ff. pro Socio.*

Dicitur autem notanter in Responsione: *ut vere* 3
dubium maneat: quando enim ex ratione et circumstantiis quis magis in unam, quam alteram partem

inclinaret, licet cum formidine de opposito, jam cessaret, dubium, et subintraret opinio, sicque Regula locum non haberet, uti ex Farin. *Prax. Crim.* q. 36 *n.* 197. Menoch. *de Praesumpt. q.* 7. *n.* 47. bene observat Strein. in hanc Regulam n. 1. quia dubitatio nullus adhuc est probationis gradus, sed potius principium investigationis de veritate et certitudine. Farin. Menoch l. c. Caeterum ut recte advertit Strein. l. c. Dubium nasci solet vel ex defectu medii scientifici, vel ex obscuritate ipsius rei, facti, aut sermonis, vel ex aequalitate signorum aut rationum: manente ergo vero dubio solum procedit Regula circa quam proin

4 Resp. II. Verus et proprius sensus Regulae secundae est sequens: *Quandocunque actiones vel verba ita constituta sunt, ut non appareat, sed vere dubium maneat, utrum animo, seu intentione bona vel mala prodierint, ea in bonam partem interpretari, et animo seu intentione bona potius, quam mala contigisse censere debemus*: ob rationes et jura supra n. 2. jam allegata.

5 Nec obstat, contingere posse, quod ille, qui in meliorem partem interpretatur, frequentius fallatur; Respondetur enim, melius esse, quod quis fallatur habens bonam opinionem de homine malo, quam quod rarius fallatur habens malam opinionem de homine bono; quia ex hoc fit proximo injuria, non autem de primo, ut bene advertit S. Thom. *l. c. art.* 4.

6 Hinc etiam *arg. can. alligant can.* 26. *q.* 7. melius est, de misericordia argui, quam de crudelitate; nam ut habet S. Chrysost. citato can relatus: *nonne melius est propter misericordiam rationem reddere, quam propter crudelitatem?*

7 Et si objiciatur, *can. Est injusta.* 33. *can.* 23. *q.* 4. praecipi, ut servetur rigor, ibi: *Est injusta misericordia etc facilitas enim veniae incentivum tribuit delinquendi.* Resp. hic esse sermonem de discreto misericordia mixto rigore, qui nullatenus severitas vel crudelitas a S. Chrysostomo relata, sed debitus, utilis et necessarius justus zelus est, et dici debet, quem si non adhibeant Rectores, ipsi quoque censentur rei delictorum a subditis commissorum, *arg. can.* 1. 2. *et* 3. *dist.* 86. ibi can. 1. *Inferiorum culpae ordinum ad nullos magis referendae sunt, quam ad desides, negligentesque Rectores, qui multam saepe nutriunt pestilentiam dum austeriorem* (alibi legitur *necessariam*) *dissimulant adhibere medicinam*; quia ubi delicta manent impunita, liberius et frequentius peccatur, ac locum habet citatus textus *can. est injusta*, quod *facilitas veniae incentivum tribuat delinquendi*: et e contra verum manet illud. *ubi rigor, ibi vigor. arg. cit. can.* 3. *dist.* 86. Addit Glossa in cit. can *alligant.* ℣. *melius can. est injusta.* de servando rigore intelligendum esse; quando alias nulla est spes emendationis, vel correctionis; item de insolentibus et tumidis *arg. cit. can.* 1. *dist.* 86. ibi: *corripiantur tumidi, tolerentur infirmi: et quod in peccatis severius castigari necesse est, non saevientis plectatur animo, sed medentis.*

8 Porro Regula nostra, et sensus ejusdem ulterius declaratur, et firmatur ex aliis concordantibus Juris Principiis ac Regulis, simulque ostenditur, universaliter verum esse, quod Regulae Rubrica dicit: *Dubia in meliorem partem interpretari debemus.* Sic enim 1. si quis gratiosum rescriptum obtinet cum clausula: *Si idoneus est*, et dubium apparet, an idoneus sit, non tenetur se idoneum probare, sed talis benigniore interpretatione praesumi debet textu claro *c. fin. de Praesumpt.*

9 2. Actus, qui potest denotare delictum et non delictum, ut carens delicto interpretari debet *l.* 51. *ff. pro socio. l.* 4 *§. docere* 12. *ff. de vi bon. rapt.*

10 3. In odiosis et onerosis v. g. in poenis infligendis, stante dubio semper mitiorem, et benigniorem, reoque favorabilem interpretationem amplecti oportet. *c. odia* 15. *de R. J. in* 6. *Odia restringi et favores convenit ampliari.* cui concordat *c. in poenis* 49. *de R. J. in* 6. *In poenis benignior interpretatio est facienda.*

11 4. Existente dubio in contractibus et testamentis benigne, et ita interpretari debemus, ut potius valeant, quam pereant *l. Proxime.* 3. *ff. de his, quae in Testamento delentur.* ibi: *in re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus justius est quam tutius.*

12 Quaeritur II. Quas Exceptiones seu fallentias patiatur Regula II. Resp. Praeter alias, etiam sunt sequentes, et quidem 1. Fallit Regula in actionibus manifeste malis, uti patet ex ipso textu Regulae; ubi etiam additur ratio: *quia non possunt bono animo fieri, ut stuprum, blasphemiae, furta, ebrietates et similia, de quibus nobis permittitur judicare*, adeo ut non tantum nemo teneatur, sed nec prudenter possit interpretari, illa bono animo esse facta.

13 Fallit 2. In casibus, in quibus agitur de malo avertendo, vel bono acquirendo aut tuendo: in his enim etsi in dubio id, quod pejus est, de proximo positive judicare non valeamus, tamen illud timere, et de illo cogitare, indeque convenientes cautelas adhibere licet, cum Jura etiam abundantem cautelam approbent. *l. Testamentum.* 17. *C. de Testam.* Et profecto si sua quis propria facta timere, et suspecta habere poteat juxta Job. cap. 9. ℣. 28. *Verebar omnia opera mea*: quare non alicuis attendere, ne sibi vel aliis noceant? Hinc illi minime contra hanc Regulam, sed prudenter agunt, qui peregrinis et ignotis hominibus hospitio susceptis cistas, et cubicula claudunt, pretiosam supellectilem abscondunt, sicque pro avertendo damno contra quemvis casum cautelam adhibent. Strein. *in hanc Reg.*

14 Fallit 3. In Judiciis; in his enim judex causam vel factum controversum et dubium non pro privato arbitrio et bonitate sua in meliorem partem interpretari potest, sed juxta allegata et probata, ac prout res in se est, judicare debet *can. judicet.* 4. *can.* 3. *q.* 7. et *c.* 1. *de sent. et re jud. in* 6. salvo tamen illo, quod manente dubio reus sit absolvendus *c. Inter dilectos.* 6. *de fide Instrum.* et *c. Ex litteris.* 3. *de probat.* ibi: *promptiora sunt jura ad absolvendum, quam condemnandum.*

REGULA III.

Utilius scandalum nasci permittitur, quam Veritas relinquatur.

Vel ut Rubrica habet.

Propter scandalum evitandum non est omittenda Veritas.

SUMMARIUM.

1 *De scandalo remissive: datur triplex veritas:* ibi.
2 *Vitae videlicet, Justitiae et Disciplinae.*
3 *Regula intelligenda est de veritate vitae. Sensus Regulae proprius.* ibi.
4 *Extenditur Regula.*
5 *Veritas justitiae et disciplinae ob scandalum quando temperari debet.*
6 *Specialis textus ex jure ad propositum serviens.*
7 *Ad vitandum scandalum neque venialiter peccare licet.*
8 *Quam exceptionem patiatur Regula circa veritatem vitae.*
9 *Major est obligatio cavendi scandala pusillorum, quam pharisaica.*
10 *Quae fallentiae Regulae circa veritatem Justitiae, et Disciplinae?*
11 *Et quae circa veritatem doctrinae?*

1 Supposita, ex Theologia, notitia quid, et quotuplex sit scandalum, de quo in nostra Theologia Morali *Tr.* 4. *dist.* 7. *q.* 2. sufficienter egimus, notandum cum Gloss. h. c. quod triplex detur veritas, Vitae scilicet, Justitiae, et Disciplinae.

2 *Veritas vitae* est ipsa legibus et praeceptis conformis honestas et integritas vitae: *Veritas justitiae* ad Judices pertinens est universalis recta administratio Justitiae juxta exigentiam jurium et legum: *Veritas Disciplinae* Praelatis propria est debita cura disciplinae, ut a subditis juxta cujusvis institutum omnia debito ordine et modo peragantur, ac puniantur. Gloss. hic. Addunt aliqui etiam Veritatem Doctrinae, seu sermonis, quae in conformitate mentis cum verbis externis consistit, et mendacio opponitur. Hoc notato.

3 Quaeritur I. Quomodo de Veritate intelligenda sit Regula? et quis proprius illius sensus sit? Resp. Regula nostra ad initium posita proprie ac principaliter intelligenda est de Veritate Vitae, ita ut verus sensus illius sit: *Propter scandalum passivum vitandum, seu impediendum alterius peccatum nil est faciendum, aut omittendum, quod sine peccato fieri, aut omitti non potest: seu: potius est permittendum scandalum passivum, hoc est, peccatum alterius, quam quod quis ipse faciat aut omittat, quod sine peccato, seu quod sine laesione Veritatis Vitae facere aut omittere non potest, arg. c. fin. ut 13 caus. 22. q. 2.* Concordant Doctores communiter cum Glossa h. t. et Ratio est, *quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona.*

4 Extenditur communiter haec Regula etiam ad illas actiones, quae ex se quidem nec praeceptae, nec prohibitae, honestae tamen, ac nullam speciem mali habentes sunt, si eas communis, et privata, propria vel aliena necessitas aut utilitas, vel damnum secuturum exposcat: ut proin eas ponere omnino liceat, etsi ex illis scandalum sive pharisaicum sive pusillorum praevideatur et sequatur, prout cum communi Theologorum jam diximus, probavimus, et exemplificavimus in nostra Theologia Morali *Tr.* 4. *dist.* 7. *q.* 2.

Resp. II. Veritas Justitiae et Disciplinae, quamvis ordinarie loquendo omnino etiam observandae sint, tamen ad vitandum scandalum quandoque temperandae, omittendae, vel differendae veniunt *arg. can. ut constitueretur.* 25. *dist.* 50. et c. *Sane* 2. *de Tempor. Ordinat.* Sic quando ex graviori, etsi legali correctione vel punitione subditi, ejus desperatio, aut graviora mala prudenter timentur, merito temperatur, aut aliquamdiu differtur, vel omnino intermittitur Veritas Disciplinae. Pariter quamvis Veritas Justitiae ad vitandum scandalum taliter omitti nequeat, quod innocens condemnetur, aut, quod suum est, alteri auferatur, tamen temperari potest mitigatione vel condonatione poenae a lege impositae. Strein. *ad hanc Reg.* n. 1. *in fine;* ut proin veri sint versus adducti a Glossa in c. *Sane* 2. *de Tempor. Ordin.* et h. c. 5

Ob populum multum crimen pertransit inultum
Est verum vitae, Doctrinae, Justitiaeque.
Primum semper tene, duo propter scandalum linque.

Circa praefatas veritates intuitu scandali omittendas, vel retinendas specialiter etiam servit doctrina c. *cum ex injuncto de novi operis nuntiatione,* contenta, ibi: *Sacrae Scripturae testimonio debueras didicisse, quod, licet opera illa, quae sine peccato mortali omitti non possunt, nec sunt pro vitando scandalo dimittenda, nec ea debeant pro vitando scandalo committi, quae sine peccato mortali committi non possunt ab his tamen, quae sine peccato mortali committi possunt pariter et dimitti, sic pro scandalo tollendo cessandum, et eis etiam pro vitando scandalo supersedendum. Unde Apost.* 1. *Corinth.* 8. *si scandalizatur frater, non comedam carnes in aeternum etc.* 6

Si objiciatur: ergo pro vitando scandalo proximi, et peccato mortali saltem licebit quandoque venialiter peccare; nam textus solum excipit peccatum mortale. Resp. negando consequentiam: quia quod intrinsece malum, quale est v. g. mendacium, etiam in materia veniali, fieri non potest ad vitandum scandalum; cum peccatum non sit eligibile. Contingit tamen, aliquid propter aliquam circumstantiam non esse peccatum veniale, quod illa sublata esset veniale, prout v. g. verbum alias otiosum, si ex rationabili causa proferatur, non est otiosum, neque peccatum. Et de hujusmodi intelligendus est textus. S. Thom. 2. 2. *q.* 43. *art.* 7. *ad* 3. 7

Quaeritur II. Quas exceptiones seu fallentias patiatur Regula III. Resp. inter alias esse etiam sequentes: et quidem primo circa Veritatem Vitae quamvis nunquam liceat committere peccatum etiam leve intrinsece tale ad vitandum scandalum quodcunque, 8

tamen opera quaedam supererogatoria, et aliae piae operationes ad veritatem vitae caeteroquin suo modo pertinentes ad vitandum scandalum praesertim pusillorum omitti debent, si ad eas propria, vel aliena necessitas aut utilitas non cogat. Layman *l. c. tr.* 3. *cap.* 3. *n.* 8. et Theologi communiter. Ratio est; quia ex lege charitatis tenemur evitare grave detrimentum proximi, si absque nostro incommodo possumus.

9 Dicitur autem notanter: *praesertim pusillorum*, quia major est obligatio cavendi scandalum pusillorum quam pharisaicum, cum istud ex mera malitia, illorum autem ex infirmitate, vel ignorantia sumatur, et propterea Christus *Matth. cap.* 18. ℣. 7. ait: *Vae illi, qui scandalizaverit unum de pusillis istis,* dum contra scandala pharisaica parum curanda esse verbo atque exemplo docuit apud eundem Matth. *cap.* 15. ℣. 14. ubi etsi discipuli ei dixerint: *scis, quia pharisaei audito hoc verbo scandalizati sunt*, id parum curans respondit: *Sinite, caeci sunt et duces caecorum.*

Fallit secundo circa Veritatem Justitiae et Disciplinae in casibus supra n. 5. positis.

Fallit tertio circa Veritatem Doctrinae vel sermonis; quia licet haec etiam ad gravissimum vitandum 10
scandalum positive violari, et mendacium committi non possit, tamen ad idem vitandum retineri, et differri potest ac debet; nisi propria vel aliena necessitas, vel communis utilitas eam edicere exposcat ob rationem supra n. 4. allatam. Caeterum de scandalo vide magis apud Theologos.

REGULA IV.

Quod non est licitum in Lege, necessitas facit licitum: nam et Sabbathum custodiri, praeceptum est: Machabaei tamen sine sua sua culpa in Sabbato pugnabant: Sic et hodie, si quis jejunium fregerit aegrotus, reus voti non habetur.

SUMMARIUM.

1 *Supponitur ex Theologia notitia de diversitate Necessitatis et Legis.*
2 *Regula nequaquam est intelligenda de illicitis jure Divino naturali:*
3 *Sed illicitis lege duntaxat humana, vel quandoque etiam lege positiva Divina:*
4 *Quae licet illicita fiant licita ob necessitatem saltem gravem, non item propter communem, seu levem.*
5 *Verus Regulae sensus quis?*
6 *Declaratur exemplis.*
7 *Fallit Regula, quando transgressio legis vergit in damnum totius Communitatis.*
8 *Vel in contemptum legis aut Religionis.*

1 Pro intelligentia hujus Regulae ex Theologia supponitur notitia, Necessitatem aliam esse absolutam, aliam moralem: rursus Moralem aliam esse extremam, aliam gravem, aliam communem, seu levem. Item Legem aliam esse Divinam, aliam humanam: Divinam item aliam esse naturalem, aliam positivam. Supposita hac notitia.

2 Quaeritur I. Quomodo intelligenda haec Regula; Et quis verus ac proprius illius sensus sit? Resp. I. Regula haec neutiquam de illicitis lege Divina naturali, sed de illicitis lege humana duntaxat, et aliquando etiam Divina est intelligenda: ita ut solum illicita evadant licita, quando moralis extrema vel gravis necessitas ad ea urget. Tenent unanimis DD. de illicitis jure naturali (qualia sunt stuprum v. g. adulterium, fornicatio, homicidium, perjurium, blasphemia, mendacium, directa expulsio foetus etc.) Ratio est; quia talia intrinsece et essentialiter sunt illicita et mala, ac ideo per nullam necessitatem moralem, etsi extremam cohonestari; et licita fieri possunt: cum essentiae rerum sint immutabiles.

3 De prohibitis vero lege duntaxat humana, vel aliquando Divina positive, ratio est; quia etsi Legislator Divinus, a quo originaliter omnis Lex, et illius in obligando vis dependet, statuere potuisset, ut lex quaevis in quovis etiam extremo necessitatis casu obligaret; tamen fragilitati et conditioni humanae se accommodare voluit, et concedere, ut ea, quae a natura seu intrinsece, et essentialiter non sunt mala, sed ideo solummodo illicita, quia per legem positivam prohibita, in necessitate extrema, vel saltem gravi licite fieri queant, uti ex innumeris tam scripturae, quam utriusque Juris exemplis infra ex parte ponendis aperte patet, et DD. communiter tenent.

Dicitur autem notanter: *Vel saltem gravi*, quia 4
communis duntaxat, seu levis necessitas a transgressione legis minime excusat, sicque non facit licitum, quod vi illius illicitum est, prout communiter docent tam Theologi quam Canonistae ex illa ratione, quod alias propter casuum quotidie occurrentium frequentiam obligationes legales facile eluderentur in magnum Reipublicae detrimentum. Debet ergo necessitas, ex illicito faciens licitum, esse extrema vel saltem gravis, id est, talis, quae magnum seu grave damnum, aut periculum animae vel corporis, vitae, famae vel bonorum etc. importat. Et ex his praemissis

Resp. II. Verus sensus Regulae est sequens: *Actiones et omissiones lege duntaxat humana illicitae, ordinarie evadunt licitae, quando ad eas urget extrema, vel gravis necessitas. Idem quandoque procedit etiam de illicitis lege Divina positiva.* Declaratur et 5
confirmatur sensus Regulae exemplis.

Et quidem prima duo ponit ipsa Regula de Sabbato et jejunio; licet enim lege positiva Divina 6
Sabbatum ita custodiri fuerit praeceptum, ut in illo ceteroquin aliquid inire non licuerit, tamen quia Machabaeus ad pugnandum in Sabbato coegit necessitas, per Regulam a culpa declarantur immunes. Item licet vi legis positivae teneamur observare jejunia Ecclesiastica, tamen aegrotus urgente necessitate illa violans nullius culpae reus est, *c.* 2. *de observ. jejun.* Sic propter necessitatem alimentorum licitum est diebus festivis opera servilia peragere c. 3 *de Feriis.* Sic etsi bona immobilia Ecclesiarum alienare sit illicitum *cap.* 1. 4. et 5 *de Reb. Eccles. alienand. vel non.* tamen urgens necessitas alienationes earum facit licitas. *n. quando.* 4. *de consuet.* ubi, sicut et in pluribus utriusque Juris loci uni-

versalis redditur ratio, videlicet, quia *Necessitas nun habet legem, seu non subjacet legi*, intellige positivae. Unde nulla circa hoc ap id DD. est controversia.

7 Quaeritur II. Quas Exceptiones seu Fallentias patiatur Regula IV. Resp. Eam praeter alia fallere 1. quando actio aut omissio contra legem etiam humanam cederet in detrimentum totius communitatis, uti si miles ob periculum mortis stationem desereret, indeque integram civitatem, vel exercitum in grave damnum vel periculum coujiceret. Covar. *in c. Alma Mater. p.* 1. § . *n* 9. Paleo *Tr.* 3. *disp.* 1. *p.* 16. *n.* 1. et 2. et alii. Ratio est; quia bonum commune Civitatis vel exercitus multum praeponderat vitae alicujus hominis privati.

8 Fallit 2. Quando transgressio legis humanae censura videtur in contemptum ipsius Legis et potestatis legislativae, vel in commune detrimentum fidei aut Religionis. Paleo *l. c. n. 3.* cum communi aliorum. Ratio est: quia subintrare videtur Jus naturale dictans, bonum commune Religionis, et publicae potestatis legislativae praeferendum esse bono alicujus privati, indeque a tali legem humanam etiam in extrema vel gravi necessitate cum dispendio vel periculo vitae, famae, aut bonorum fortunae observari debere in casu, quo alias sequeretur detrimentum commune Religionis, aut contemptus potestatis legislativae. Plura de obligatione Legum, et excusatione ab eadem, item de tota materia legis emple et exacte tractavimus in *Lib. I. Juris Can. Tit. II. de Constit.*

REGULA V.

Quod latenter, aut per vim, vel alias illicite introductum est, nulla debet stabilitate subsistere.

SUMMARIUM.

1 *Quomodo haec Regula intelligenda?*
2 Latenter, idem ac clam.
3 *Verbis per vim intelligitur metus gravis.*
4 *Quid per verbum illicite?*
5 *Quis verus sensus Regulae?*
Declaratur exemplis. ibid. et tribus seqq.
7 *Contractus etiam jurati, qui sine peccato servari non possunt, sunt ipso jure nulli*
8 *Caeteri contractus illicite facti de Jure valent, sed rescindi possunt.*
9 *Fallit Regula in actibus ex speciali dispositione insolubilibus.*
10 *Item quando metus gravis ab intrinseco, vel juste incutitur.*
11 *Datur Dolus bonus, qui contractibus non abest.*

1 Quaeritur I. Quomodo haec Regula sit intelligenda? et quis proprius illius sensus sit? Resp. I. Quamvis ex hujus Regulae (cui ex parte concordat illa 64. *de Reg. J. in* 6. *quae contra Jus fiunt, utique pro infectis haberi debent.*) videantur omnia, quae aliquo ex modis a Regula allegatis fiunt, ipso jure nulla et irrita esse, ob verba: *nulla debent stabilitate subsistere.* tamen juxta Gloss. et communem DD. non in mox dicto, sed in hoc sensu intelligenda venit Regula, quod vel ipso Jure sint nulla, vel si de Jure subsistant, tamen per sententiam Judicis ad instantiam partis annullari possint et debeant. Quaenam vero ipso Jure sint nulla, et quae primum annullanda, partim ex infra adducendis exemplis, partim ex declaratione *Reg* 64. *J. in* 6. patebunt, partim dicta jam sunt in nostro Jure Canonico *lib.* 1. *Tit* 40. *De his, quae vi, metusque causa fiunt.* Item *lib.* 2. *tit.* 14. *de dolo et contumacia.*

2 Interea pergimus ulterius ad declaranda Regulae Verba: et quidem terminus *latenter* coincidit cum termino *clam*, quem textus *in ff. quod vi vel clam* latissime explicat; praecipue vero, illud *clam* fieri dicitur, quod celaverit, ut nequeat venire in notitiam ejus, cujus interest, ut sciat, *l. Clam possidere.* 6 *ff. de acquir. possess.* Omnia si quidem, quae sic clam et latenter, sicque dolose fiant, suspecta sunt de malo, juxta illud Salvatoris *Joan.* 3. *Omnis, qui male agit, odit lucem.* Hinc *l.* 1. *ff. quod vi aut clam.* id, quod vi, aut clam fit, restituit, aut destrui jubetur, etsi caeteroquin tale quid agendi quis jus habuerit: *tueri enim jus suum debuit, non injuriam comminisci*: subdit ibidem Praetor. Porro in alio Juris sensu etiam illud *latenter*, et *clam* fieri dicitur, quod seclusis arbitris et testibus fit, habentque clandestine facta plerumque praesumptionem injustitiae *l. fin. ff. de Ritu nupt.* et 54. *ff. de Administrat. tutorum.*

Per terminum Regulae, *aut per vim*, non intelligitur vis absoluta, aut violenta coactio, quae omnem prorsus consensum excludit, cum taliter violentatus aut coactus *magis pati, quam agere convincatur*, ut dicitur c. *Sacris.* 5. *De his, quae vi metusque causa fiunt.* sed intelligitur vis compulsiva, et impulsiva, quae idem est ac metus, et quidem ad propositum gravis, cadens in virum constantem, et quo gravi metu si quid fit, juxta Regulam nostram stabilitate carere debet: non item quae fiunt ex levi metu, qui hic non attenditur.

Per verba: *Vel alias illicite introductum est*, 3
intelliguntur ea, quae contra Juris prohibitionem, legemque Divinam aut humanam facta apparent, quia cuncta haec illicita sunt. His conformiter.

Resp. II. Proprius sensus Regulae sequens est: *omne* 4
illud, quod latenter seu clam, et dolose vel per metum gravem ab extrinseco injuste incussum aut alias contra Juris prohibitionem introductum aut gestum est, aut ipso jure nullum et irritum, aut instante parte annullandum, et irritandum est, sicque firma stabilitate caret. Declaratur et confirmatur exemplis: Sic enim 1. Matrimonium contra Decretum Tridentinum sine Parocho et testibus *Clam*, seu *Clandestine* contractum, aut comminatione mortis, vel alterius gravis mali, sicque vi seu metu gravi in virum constantem cadente extortum ipso Jure nullum et irritum est. Trident. *S* ss. 24. *cap* 1. *§. qui aliter. de Reform. Matri. juncto c. Cum locum* 14 *de Sponsalib. et matrim.*

Sic pariter 2. Alienationes rerum immobilium, aut 5
pretiosarum Ecclesiae contra Juris prohibitionem sine debita Juris solemnitate factae, invalidae sunt ipso Jure, can *Apostolicos* 13. *cum seqq.* can 12. *q.* 2. et fusius videndum *l.* 3. 1. 13. *de Rebus Eccl. alien.* §. 1. Sic 3. Professio Religiosa metu gravi injuste incusso emisse ipso Jure nulla habetur c. 1. *de His, quae vi.*

7 Sic 4. Universaliter omnes illicite facti contractus illi, qui sine peccato observari non possunt, sunt ipso Jure nulli: cum nemo ad peccandum obligari valeat, etiam si intercesserit juramentum, quia *non est obligatorium contra bonos mores praestitum juramentum. c.* 58. *de R. J. in* 6.

8 Econtra etsi plerique contractus, pacta, conventa, et transactiones, qui sine peccato servari possunt, gravi metu injusto incusso initi de Jure valeant quidem; quia metus etiam gravis non tollit voluntarium, sed verum relinquit tritum illud, *coacta voluntas est voluntas*, uti cum communi aliorum bene advertit Gloss. *n. e.* 2. *V. coactus. de His quae vi:* tamen datur contra illos actio, *quod vi metusque causa*, et instante adversario rescindi debent, *l.* 1. *quod metus causa*, juncta *l. si mulier* 21. §. 1. *ff. eod.* et amplius diximus *lib.* 1. *tit.* 40. *de his, quae vi, metusque causa.* §. 2. *a n.* 36.

9 Quaeritur II. Quas exceptiones seu fallentias patiatur Regula IV.? Resp. Praeter alias, etiam sequentes. 1. In illis actibus et contractibus, qui semel validi, vel ex natura sua, vel ex Juris dispositione non amplius annullari valent, etiamsi contra juris prohibitionem illicite fuerint fati; nam *multa fieri prohibentur, quae, si fuerint facta, obtinent roboris firmitatem. c. Ad Apostolicam* 16. *de Regul.* quemadmodum patet in Matrimonio, quod etsi sine praeviis denuntiationibus, vel diebus prohibitis, aut in statu peccati mortalis illicite contrahatur, tamen etiam sic contractum amplius annullari non potest. Item in Sacramentis Baptismi, et Ordinis, utpote quae etiam ex metu gravi injuste incusso perpetuo valent, hoc ipso, quod juxta dicta metus non tollat voluntarium, et consequenter non impediat indelebilem characteris impressionem, prout DD. communiter advertunt.

Fallit 2. Si metus etiam gravis non ab extrinseco, puta ab alio homine, sed ab intrinseco, ab ipso metuente ex propria passione vel natura ob timorem imminentis mortis, ob morbum, naufragium etc. provenit. Fallit 3. in casu, quo metus gravis ab extrinseco quidem, juste tamen incutitur; Fallit 4. Si metus licet gravis non ad extorquendum tamen consensum, sed ad alium finem obtinendum injuste incutiatur: ob hujusmodi enim metum actus et contractus nec invalidi sunt, nec invalidari possunt, prout amplius diximus et probavimus *lib.* 1. *tit.* 40. *de his, quae vi, metusque causa. n.* 26. *et seqq.* 10

Fallit 5. In dolo bono et justo, quatenus prudens solertia, pia astutia et machinatio est ad se, vel alios juste defendendum, ad proprie vel aliena jura tuenda, vel recuperanda; sicut enim justus metus sine ullo praejudicio actuum et contractuum etiam ab extrinseco incuti, sic pariter justus dolus adhiberi valet, *can. Dominus* 2. *caus.* 23. *q.* 2. *l.* 1. §. *Non fuit* 3. *ff. de dolo malo.* quo dolo usus est S. Paulus dum dixit; *cum essem astutus, dolo vos caepi.* 2. *ad Cor.* 12. ℣. 16. 11

REGULA VI.

In ipso causae initio non est a Quaestionibus inchoandum.

SUMMARIUM.

1 *Per Quaestiones in Regula intelliguntur Tormenta, seu Tortura.*
2 *Verus sensus Regulae quis?*
3 *Tortura servato debito modo laudabilis est.*
4 *Jura ex iis, quae ordinarie vel frequenter accidunt, conduntur.*
5 *Ad debitum modum Torturae requiritur I. ut constet de corpore delicti.*
6 *II. Ut crimen sit atrox.*
7 *III. Ut adsint praecedentia sufficientia indicia.*
8 *IV. Ut reus non sit personae. ibid.*
9 *V. Ut delictum aliter probari nequeat.*
10 *VI. Ut reus non reddatur inutilis.*
11 *VII. Ut servetur proportio in Tortura.*
12 *Contra Judicem non servato juris ordine procedentem datur appellatio, et actio injuriarum perpetua.*
13 *Observanda in Religione nostra circa Torturam.*

1 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis proprius illius sensus sit? Ante responsionem notandum, totam difficultatem circa hanc Regulam in eo consistere, quid hic per *Quaestiones* intelligatur; cum in Jure *quaestionis* nomine subinde etiam ipsa Judicia publica veniant, eo quod in iis, an reus nocens vel innocens sit, quaeratur. *l. Facturus* 1. *ff. de Origine Juris.* et Gonzalez in hanc Regulam n. 2. probare nititur, per quaestiones hic intelligi querelas seu lamenta: quibus non obstantibus Resp. I. Per terminum *a quaestionibus* hic intelligi tormenta, vulgo Torturam. Glossa hic communiter recepta. *arg. L. Item ad Labeonem.* §. 41. *ff. de injur.* ibi: *Quaestionem intelligere debemus tormenta et corporis dolorem ad eruendam veritatem.*

Resp. II. Verus Regulae sensus est: *In causa seu processu criminali non est inchoandum a Tortura:* sed habenda sunt prius indicia, sufficientes praesumptiones, aut semiplena, vel plus quam semiplena probatio. Gloss. cit. textu satis claro. *l.* 1. *ff. de quaestionibus:* ubi dicitur: *non esse a quaestionibus incipiendum:* et statim §. 1. sic habetur: *Ad tormenta ita demum venire oportet, cum suspectus est reus, et aliis argumentis ita probationi admovetur, ut sola confessio deesse videatur.* Ratio Regulae est, quia si causa seu processus criminalis sine praecedentibus sufficientibus praesumptionibus, vel semiplena probatione statim a Tortura inchoaretur, saepe innocentes eidem subjicerentur, ipsamque vitam amittere deberent, si uti subinde contingit, ad vitandam vehementiam doloris ex tortura provenientem, crimen, quod non commiserunt, faterentur. 2

Caeterum licet Ludov. de Vives *lib.* 19. *c.* 6. *S. Augustini de Civitate Dei* ex primum dicta, et alii rationibus praesertim illis, quae *l.* 1. §. 23. *ff. de quaestionibus.* referuntur illis verbis: *Nam plerique patientia, sive duritia tormentorum ita tormenta contemnunt, ut exprimi eis veritas nullo modo possit: alii tanta sunt impatientia, ut quodvis mentiri, quam tormenta pati velint. Ita fit, ut vario modo fateantur, ut non tantum se, verum etiam alios comminentur:* Torturam penitus e medio tollendam opinetur; tamen opinio haec tanquam singularis contra clara Jura antiqua et nova,

torrentem Doctorum, et universalem tribunalium praxim militans merito non attenditur, et Torturae usus debite servatus intuitu boni communis et publici omnium approbatur ac laudatur

4 Nec refert, quod occasione Torturae enarrata in cit. *l.* 1. subinde eveniant, et innocentes damnentur: quia hoc per accidens est, at, si torturae modus debitus servetur, raro contingit: Jura autem non secundum ea, quae raro, sed juxta ea, quae frequenter fiunt, conduntur. *L. Ex his.* 4. *ff. de Legib.* ibi: *ex his, quae forte uno aliquo casu accidere possunt, Jura non constituuntur.* et *l. Nam ad ea.* 5. *ff.* eod. ibi: *nam ad ea potius debet aptari jus, quae et frequenter et facile, quam quae perraro eveniunt.* Unde etiam in cit. l. 1. ff. de quaestionibus, non obstantibus absurdis ibidem allegatis per accidens subinde contingentibus, Tortura approbatur.

5 Dicitur autem notanter: *Torturae usus debite servatus* approbatur; Plura siquidem requiruntur, ut tortura debite adhibeatur, ne in abusum et crudelitatem abeat, plusque damni, quam utilitatis afferat. Inter quae ex jure et criminalistis potiora succincte adducimus. Primo igitur et ante omnia debet constare de corpore delicti, id est, debet constare, quod delictum, de quo hic et nunc quaeritur, et cujus arguitur subjiciendus torturae, revera a quocunque tandem sit commissum; nam donec de hoc certe constet, processus criminalis inchoari nequit *l.* 1. § 24. *ff. de quaestion.* juncta *constitutione poenali Carolina art.* 6.

6 Secundo requiritur, ut crimen sit atrox, et capitale poenam mortis, vel aequivalentem, aut gravissimam corporalem, quae saltem major sit ipsa tortura, inducens. *l. Edictum.* 8. *ff. de quaesti.*

Tertio requiritur, ut adsint indicia, praesumptiones prudentes, aut semiplena probatio contra subjiciendum torturae: idipsum totum, quod vult Regula nostra, videlicet ut in ipso causae initio a quaestionibus, seu a tormentis vel Tortura non inchoetur; seu ut Rubrica hic loquitur: *Tormenta indiciis non praecedentibus inferenda non sunt:* cui concordat clarus textus l. 1. ff. de quaestion. supra n. 2. allegatus.

8 Quarto, ut reus Juris privilegio non sit persone exempta; quales sunt personae Illustres, et nobilitate vel militia praeclari. *l. Milites.* 8. *pr.* et *l. Divo* 11. *C. de quaest.* nisi sint rei criminis excepti v. g. laesae Majestatis, perduellionis, Magiae etc. *l.* 16. *C. de quaestion. l.* 4. *C. ad legem Jul. Majest.* Item foeminae praegnantes. *l. praegnantis.* 3. *ff. de poenis.* Valetudinarii quibus tortura vel mortem, vel irreparabile damnum in valetudine allatura merito timetur. *l. Si quis.* 3. §. 7. *ff. de S. C. Silan.* Impuberes, *l. de Minor.* 10. *pr. ff. de quaestion.* Senes decrepiti, viribus ita imbecilles, ut tormenta sine periculo mortis sustinere non valeant, aut memoriae tam debilia, ut rerum a se, vel aliis gestarum verisimiliter non meminerint. c. *l.* 3. §. 7. *ff. de S. C. Silan.*

Quinto requiritur, ut delictum aliter nequeat plene probari. *l. Divos.* 9. *pr. ff. de quaestion.* cum tortura solum introducta sit in subsidium aliarum probationum. 9

Sexto, ut Reus ita servetur illaesus, ne omnino reddatur inutilis, uti cum Farina. *Prax. crimen. q.* 38. *n.* 54. amplius dilucidat Clarus, qui hactenus dicta, et cuncta alia Torturam concernentia exactissime pertractat. 10

Septimo requiritur, ut torquendi non omnes aequaliter, sed pro diversitate delicti, indiciorum et personae gravius vel mitius torqueantur. *l.* 10. §. 3. *ff. de quaest.* juncta *Carolina art.* 51. ubi ordinatur, *quod tortura debeat institui secundum qualitatem indiciorum, et suspicionum: item secundum conditionem personae plus aut minus semel aut saepius, durius aut levius ex arbitrio boni et discreti Judicis inferri.* 11

Quod si Judex requisita ad torturam non servet, aut modum a Jure praescriptum transgrediatur, appellare potest reus. *cau.* 2. *q.* 6. *can. non solent* 30. et competit ei actio injuriarum contra Judicem. *l. Nec Magistratibus.* 32. *ff. de Injur.* quam actionem non annuam duntaxat, sed perpetuam esse docet cum Manzio Haunold *Tom.* 6. *de J. et J. tr.* 3. *a n.* 464 12

Porro, quae circa torturam in Processu criminali in nostra Religione observanda sint, specialiter adduximus *lib. V. tit. I.* §. 8. *a n.* 472. Caeterum, quia praesens Regula VI. plus aliud non continet, quam ut in causa seu processu criminali sine praeviis indiciis et praesumptionibus a tortura non statim inchoetur, nec exempla Juris pro ejus majori declaratione, nec fallentiae circa eam, nec quid amplius adducenda videntur; praesertim cum de Tortura incidenter huc spectante sufficienter jam dictum sit. 13

REGULA VII.

Quidquid in sacratis Deo Rebus et Episcopis injuste agitur, sacrilegium reputatur, quia Sacra sunt, et a quoquam violari non debent.

SUMMARIUM.

1 *Terminus Sacra quid?*
2 *Dantur personae Sacrae: et quae?*
3 *Res Sacrae: et quae?*
4 *Et loca Sacrae: quae?*
5 *Verus sensus Regulae quis?*
6 *Declaratur sensus quoad Personas Sacras:*
7 *Circa Res Sacras:*
8 *Ac circa bona et jura temporalia.*
9 *Regula quoad Personas quando fallat?*
10 *Et quando quoad Res? et n. seq.*
Vasa Sacra tangere quando liceat, vel non? ibid.
11 *Item quando quoad bona et jura temporalia fallat?*
12 *Ac loca Sacra?*

Quaeritur I. Quomodo intelligenda haec Regula? Et quis verus sensus illius sit? Resp. I. Haec Regula nil aliud dicit, quam quod omnis ille Sacrilegium committat, indeque Sacrilegus sit, qui rem vel personam Deo sacram injuste violat, laedit, offendit, irreverenter tractat etc. Ubi *Res* late sumitur, prout etiam loca sacra, v. g. Ecclesias, caemeteria etc. comprehendit, uti cum Glossa hic DD. communiter volunt. Intelligitur enim hic per terminum *Deo sacrata seu sacra* omne illud, quod Deo, ejusque cultui directe vel indirecte, 1

mediate vel immediate specialiter dicatum est: cujusmodi Deo sacratum seu sacrum tria continet, Personas videlicet, Res, et Loca sacra, quorum quodlibet si injuste violatur, offenditur, irreverenter, indigne tractatur, Sacrilegium committitur. *Can. Nulli*. 3. *cum seqq*. cau. 12. *q*. 2.

2 Porro nomine Personae sacrae, seu sacratae, veniunt Clerici Saeculares et Regulares, ac omnes utriusque sexus Religiosae, utpote vel per sacros Ordines, vel per tria vota obedientiae, paupertatis et castitatis, ac professionem in Religione per Sedem Apostolicam approbata emissam divino cultui et servitio specialiter mancipati. *can. Cleros*. 1. *dist*. 21. *can. duo sunt*. 7. *can*. 12. *q*. 1. de quibus personis plenius egimus *lib. II. tit. II*. §. 9. *de Foro compet*. item *lib. III. tit*. 40. §. 9. *de Immunit. Eccles*. ubi etiam ostendimus, eis Novitios quoque annumerandos esse: an autem, et quando etiam Eremitae hoc nomine gaudeant, diximus *lib. III. tit. I. a n*. 20.

3 *Res Sacra* tria genera complectitur: et primo ejus nomine veniunt Sacramenta, quorum indigna tractatione Sacrilegium committi, indubitatum est. Secundo Vasa sacrata ad susceptionem et conservationem Sacramentorum ordinata, uti sunt Calices, Ciboria, Monstrantiae: item Altaria, Imagines Christi et Sanctorum, eorumque Reliquiae: item sacrum Evangelium, et tota Sacra Scriptura. Tertio ornamenta, et paramenta Ecclesiae Altarium, vestesque sacrae Sacerdotum, ac sacrorum Ministrorum; cum cuncta haec Ecclesiastica benedictione, vel alias ad cultum divinum directe vel indirecte specialiter deputata sint, indeque absque Sacrilegio indigne tractari non possunt. Huc in certo sensu reducuntur etiam res et bona temporalia mobilia et immobilia. Juraque Ecclesiarum, Monasteriorum et aliorum piorum locorum, quia et haec ad cultum divinum indirecte saltem ordinata ideo merito censentur, quia ad Ecclesiae fabricam conservandam et reparandam, ad comparanda, quae pro officio divino rite peragendo requiruntur, atque ad Salarie et necessariam sustentationem Ministrorum Ecclesiae sunt destinata, consequenter injuste violata, ablata etc. Sacrilegium secum trahunt, uti infra patebit.

4 Loca sacra sunt Ecclesiae, Capellae, Oratoria pro divinis Officiis obeundis, et Sacramentis administrandis per consecrationem aut benedictionem praeviam deputata. *c. cum Ecclesia*. 5. et c. *Ecclesiae*. 8. *de Immunit. Eccles*. Ex quibus praemissis,

5 Resp. II. Verus sensus Regulae VII. est: *Sacrilegium committit, et vere sacrilegus est, qui Personas, Res, vel Loca Sacra injuste violat, laedit, vel indigne aut irreverenter tractat*; quia juxta communem DD. sacrilegium nil aliud est, quam injusta violatio, laesio, aut indigna, irreverens tractatio personae, rei, vel loci sacri. *arg. cit. can. Nulli. cum seqq*. cau. 12. *q*. 2.

6 Declaratur sensus Regulae exemplis ex Jure desumptis: et quidem inprimis circa personas DEO sacras: sic enim sacrilegium committit, ac insuper excommunicationem incurrit, qui tali personae manus violentas injicit. can. *si quis suadente*. 29. cau. 17. *q*. 4. Item qui fornicationem, aut aliam turpitudinem carnalem in corpus illius exercet: *Can. Virginibus*. 14. can. 27. *q*. 1. qui eam ad forum saeculare trahere, et jurisdictione saeculari contra eam procedere praesumit. *can. Nullus judicum*. 1. et can. *Relatum*. 14. can. 11. *q*. 1. item *can. bene quidem* 1. *dist*. 96. *cum concord*. et amplius diximus *lib. II. tit. II*. §. 9. *de foro compet*. Item, qui tributa, vectigalia et alia hujusmodi onera ei imponere, attentat. c. *Non minus* 4. c. *Adversus*. 7. *de Immunit. Eccles*. fuseque dictum habetur *lib. III. tit*. 49. §. 9. *et* 10.

Circa Res Deo sacras sacrilegium committit, qui Sacramenta indigne administrat vel recipit: qui vasa sacra, paramenta Ecclesiastica ad usus profanos adhibet: qui verba Scripturae sacrae ad jocos praesertim impudicos applicat: qui Reliquiis, sacris Imaginibus irreverentiam exhibet. can. *quae semel*. 4. can. 19. *q*. 3. *can. ligna*. 38. *can. vestimenta*. 42. *de consecrat. dist*. 1. cum concord. juncta. *Reg. semel*. 51. *de R. J*. in 6. ibi: *Semel Deo dicatum, non est ad usus humanos ulterius transferendum*. Tenentque DD. communiter, merito addentes, non omnia sacrilegia esse aequalia, sed gravia vel levia pro diversitate rei sacrae, et indignae tractationis, seu irreverentiae irrogatae: de quo magis Theologi. 7

Sic ulterius Sacrilegium committit, qui etiam res, bona et jura temporalia Ecclesiarum, Monasteriorum, et piorum locorum supra n. 3. ad finem enarrata injuste violat, gravat, aufert etc. *can. Nulli*. 3. can. 12. *q*. 2. ibi: *Nulli liceat ignorare, omne, quod Domino consecratur, sive fuerit homo, sive animal, sive ager, vel quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum* (id est, ut Gloss. hic. ℣. *Sanctum*. bene advertit, ad usum Sanctorum) *Domino erit, et ad jus pertinebit Sacerdotum. Propter quod inexcusabilis erit omnis, qui a Domino et Ecclesia, cui competunt, aufert, vastat, invadit, vel eripit, et usque ad emendationem, et Ecclesiae satisfactionem ut sacrilegus judicetur, et, si emendare noluerit, excommunicetur*. De quo sacrilegii genere ob violata, gravata, ablata bona et jura temporalia Ecclesiarum et locorum piorum exacte tractavimus. *lib. III. Tit*. 49. §. 9. *et* 10. 8

Quaeritur II. An, et quae fallentiae circa Regulam hanc VII. Resp. Esse praeter alias etiam sequentes: et quidem fallit circa personas sacras 1. in casibus, ubi in poenam sceleris personae sacrae privatae existunt privilegio clericali. *arg*. c. *cum non ab homine*. 10 *de Judic. c. un. de vita, et honest. Cleric. in* 6. Fallit 2. In casibus, in quibus non currit privilegium canonis. *arg. c. super. eo* 1. c. *Ex tenore*. 10 c. *universitatis*. 14. *de Sentent. Excom*. 9

Circa Res sacras Fallit 1. quoad vasa sacra, v. g. Calicem, Patenam, Corporale, Monstrantiam: quae licet, dum Corpus Christi actu continent, nemo praeter Sacerdotem et Diaconum sine gravi irreverentia tangere queat *arg can. In sancta hac*. 41. *et seq. de consecrat. dist*. 1. ac sine levi, aut veniali irreverentia, si corpus Christi actu non continent. *arg. Non oportet*. 30. et *can. Non liceat* 31 *dist* 23 tamen si perdunt priorem figuram, aut ita immutantur, ut ad finem deputatum non amplius habilia sint; item si execrantur, seu justa de causa privantur benedictione, etiam a non sacratis manibus, absque sacrilegio tangi possunt: sicut et Corporalia et Purificatoria, si lotione, aut refectione indigent, dummodo a Sacerdote prius laventur, uti habet communis et universalis consuetudo optima legum interpres. 10

Quoad bona et jura temporalia Fallit 1. in communi necessitate habente conditiones praescriptas *cit. lib. III*. 49. *de Immunit*. 10. *a n*. 255. ubi et Clerici contribuere tenentur. Fallit 2. In bonis feudalibus ad Ecclesias pertinentibus. *c. caeterum* 5. *de* 12

Judic. c. Ex transmissa. 6. *c. Verum* 7. *de foro compet.* in causis feodalibus enim etiam Clericos feudatarius ad praestanda feudi onera tenetur.

12 Quoad Loca sacra Fallit 1. si Templa, Ecclesiae, Sacella consecrata, aut benedicta destruuntur. Tunc enim lapides et ligna fine irreverentia et sacrilegio ad usus profanos applicantur. Fallit 2. Si homicidium, gravis vulneratio, notabilis effusio sanguinis in locis sacris contingit casu fortuito, v. g. ab animali, homine furioso, amente etc. In quibus casibus Ecclesia non polluitur. De qua, uti et tota materia circa vasa, et loca sacra plene tractavimus *lib. III. tit. 40. de Consecrat. Eccles.*

REGULA VIII.

Qui ex timore facit Praeceptum, aliter, quam debeat, facit, et ideo jam non facit.

SUMMARIUM.

1 *Difficultas Regulae in quo consistat?*
Timor duplex: alius filialis. Ibid.
2 *Alius servilis: hicque*
3 *Alius bonus, et utilis, ac seq.*
5 *Alius pure servilis, seu mundanus, ac inutilis.*
6 *Sensus genuinus Regulae quis?*
7 *Declaratur exemplo.*

1 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis sensus verus illius sit? Ante responsionem Notandum, totam difficultatem circa intelligentiam hujus Regulae in hoc consistere, de quo timore loquatur. Duplex siquidem, vel potius triplex est timor: filialis nempe, et servilis; hicque vel supernaturalis et bonus, vel mere servilis seu mundanus. Filialis est, quo quis Deum sicut filius patrem timet, et ex hoc timore, ne eum offendat, praecepta et mandata illius observat: qui timor in charitate fundatus optimus est, innumerisque in locis laudatur et commendatur a Sacra Scriptura, uti Psal. 18. ℣. 10. *Timor Domini sanctus permanens in saeculum saeculi.* Psal. 111. *Beatus vir, qui timet Dominum, in mandatis ejus volet nimis.* et Psal. 30. *Timete Dominum omnes Sancti ejus, quoniam non est inopia timentibus eum.* Item. *Voluntatem timentium se faciat, et deprecationem eorum exaudiet, et salvos faciet eos:* Psal. 144. ℣. 19. Imo Psal. 110. asseritur: *Initium sapientiae Timor Domini:* estque unum inter Dona Spiritus Sancti.

2 Timor servilis est, quo quis mandata servat ex timore poenae, ne eam incurrat: qui timor etiam adhuc bonus et supernaturalis est, si quis poenas sive aeternas, sive temporales quatenus a DEO ob transgressionem mandatorum suorum juste infliguntur, merito timet, et ideo ex timore earum, vel potius ex timore Dei mandata illius observat, ne alias ab ipso hic vel ibi juste puniatur. Cum enim hic timor Deum nullatenus excludat, sed eundem, et justitiam illius respiciat, ac ne per violationem mandatorum eum offendat, sicque propterea ab illo juste puniatur, recte timeat, et hoc timore impulsus mandata illius observet, merito ex timore Dei poenas juste infligentis, sicque ex bono adhuc timore, utpote supernaturale adhuc principium habente mandata observare censendus est: dummodo timor non finalis, et ita principalis sit, ut, si poenae non essent, mandatum non observaret, et Deum offendere non curaret: si enim constitutus Deum et justitiam debite non respiceret, nec voluntatem peccandi exclusam, sed inclusam habere.

Caeterum hunc timorem pariter innumeris in locis sacrae Paginae, praesertim Veteris Testamenti etiam approbat, ac ut ex timore poenarum a Deo juste infligendarum mandata divina observentur, integris Capitulis hortantur, uti Deuteron. *cap.* 1. 4. 8. 11. *etc.* Sicut etiam in Novo Testamento ad observantiam mandatorum, et Timorem Dei juste punientis, Christus ipse poenarum minis hortatur: *Timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam. Luc.* 12. ℣. 28. Et Concil. Trident. *Sess.* 6. *cap.* 6. fatetur, timore Justitiae divinae peccatores utiliter concuti, illumque ad justificationem concurrere, quod magis ad propositum confirmat. *Sess.* 14. *c.* 4. dicens: *contritionem imperfectam, quae ex gehennae et poenarum metu concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniae, non solum non facere hominem hypocritam, verum etiam Donum Dei, et Spiritus S. impulsum esse.* 3

Porro etsi n. praeced. declaratus timor servilis tam bonus ac meritorius sicut timor filialis non sit, utpote charitate minus vestitus, tamen ad ejusdem qualitatem, et charitatem Dei bona intentione ac reflexione reduci facile potest, si quis videlicet ex praefato timore servili, seu ex timore poenarum, vel potius ex timore Dei, ne juste puniat, mandata observat quidem, ideo tamen etiam, quia infinite bonus Deus, videns nos miseros sensuales homines subinde magis et citius moveri gravissimarum poenarum a Deo infligendarum minis, et timore earum, quam sola puro altiori charitatis motivo, ipsemet etiam hunc timorem suadet, et ut eo ducti mandata servemus, vult et hortatur, quod bene Notandum. 4

Timor mere servilis et mundanus est, quando quis mandata servat ex timore poenarum, vel jacturae temporalis, v. g. famae, bonorum fortunae, vitae, non ut a Deo, sed hominibus provenientium uti bene docet cum D. Thoma 2. 2. *q.* 19. *art.* 2. communis DD. His notatis, 5

Resp. Regula nullatenus de timore in primo et secundo sensu *n.* 1. et 2. declarato: sed de timore mere servili humano et mundano num. praec. explicato intelligenda venit, ita ut verus illius sensus sit: *Qui ex timore mere servili et mundano, seu ex timore poenarum quatenus ab hominibus proveniunt, et timentur, praeceptum observat, aliter, quam debet, ac nihil facit, et nec meretur, nec praeceptum servare censendus est.* Ratio est: quia ex timore servans praecepta, reipsa nullum Dei praecipientis respectum habere, nec ipsum curare, sed homines duntaxat respicere, sicque coram Deo qui corda scrutatur et renes, nec mereri, nec quidquam agere, nec praeceptum, uti oportet, observare censetur, praesertim quia voluntatem peccandi retinens 6

reipsa et implicite ita constitutos est, quod si poenas, seu temporalem jacturam ab hominibus non timeret, praeceptum non observaret: ut proin merito dicat Glossa hic: *qui invitus facit* (intellige ex respectu et timore praecise mundano et humano) *rem et meritum perdit. arg. can. Jam vero.* 4. *caus.* 23. *q.* 6.

7 Regula et sensus ejus pluribus ex S. Scriptura ulterius declarari et probari posset exemplis: verum quia materia haec Theologica potius, quam Juridica est, sufficiat id solum, quod Christus de Pharisaeis mandata Dei *Matth.* 6. ℣. servantibus dixit, eos coram Deo nihil egisse, nec ullam mercedem habere: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam*; Nam sicut qui sine ulla ad Deum reflexione ad captandam laudem, et aestimationem hominum praecepta observant, et bona opera faciunt, nil coram Deo facere, et omni merito indigni esse censentur: sic idem dicendum de illis, qui id ex timore praecise humano et mundano, seu mere servili agunt, quamvis in foro externo, quod de interioribus non judicat, a poenis transgressionis praeceptorum immunes sint.

REGULA IX.

Defleat Peccator, quia offendens in uno factus est omnium reus.

SUMMARIUM.

1 *Difficultas Regulae.*
2 *Declaratio illius a nonnullis.*
3 *Alia Declaratio.*
4 *Verus sensus Regulae.*
5 *Poenam sensus majorem pati debet, qui magis peccat.*

1 Quaeritur. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sit sensus? Ante responsionem notandum, hanc Regulam omnino concordare cum sententia S. Jacobi in sua Epistola Catholica c. 2. ℣. 10. (ex quo Regula nostra desumpta verisimiliter creditur) ubi cum Judaei manutenere vellent, non esse necesse totam legem, legisque praecepta servare, dixit eisdem loc. cit. *quicunque totam Legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus*: idipsum, quod Regula sonat. Verum, quia durum foret, verba haec in litterali sensu, prout jacent, intelligere, ita, ut qui unam legem, v. g. *Non furtum facies*, furando transgrederetur, fieret reus omnium transgressionum, sicque reputaretur etiam adulter, perjurus, blasphemus, idololatra, homicida etc. hinc tam Interpretes S. Scripturae, quam Glossatores nostrae Regulae faciunt varias interpretationes, inter quas praecipuae sunt duae sequentes.

2 Prima est eorum, qui dicunt, ideo eum, qui in uno offendit, seu legem divinam transgreditur, censeri reum omnium, quia sola transgressione unius legis jam videtur contemnere et non curare Divinam potestatem legislativam, seu Auctoritatem supremi Legislatoris, sicque promptus, paratus ac dispositus esse, quod sicut in uno, non attenta, sed quasi spreta auctoritate supremi Legislatoris legem transgredi ausus est, sic eam etiam in aliis transgredi non curet, potestate legislativa divina jam semel quasi spreta, et non amplius attenta, juxta tritum illud: *qui unum peccatum mortale non timet; nec aliud timet.* Et huic interpretationi favere videtur subsequens textus S. Jacobi, qui postquam dixit: *offendens in uno factus est omnium reus*, statim ℣. 11. subjunxit: *qui enim dixit, non moechaberis, dixit et non occides. Quod si non moechaberis, occides autem, factus es transgressor Legis.*

Altera interpretatio, quam tenet Glossa hic, Lyran. *in cit. Epist. S. Jacobi cap.* 2. S. Thomas 2. 2. *q.* 72. *art.* 1. et alii, vult, Regulam intelligendam esse de offendente in uno graviter, seu committente peccatum mortale, utpote propter hoc unicum factus reus omnium quorumcunque tandem peccatorum quoad poenam damni, id est, aeternam privationem visionis beatificae, perditionis Amicitiae Divinae, Charitatis et Gratiae sanctificantis, meritorum, ac Coelestis Gloriae, quae cuncta propter unum peccatum mortale aeque perdit, poenamque damni aeque incurrit, ac si omnia peccata totius mundi commisisset. Hoc notato, 3

Resp. ad quaestionem, Regulam intelligendam esse juxta secundam interpretationem num. praec. adductam, ita ut verus illius sensus sit: *Fluat mortaliter peccans, quia propter unum peccatum mortale Amicitiam divinam, Charitatem, Gratiam sanctificantem, merita, et prius facta bona opera cuncta. aeternam beatitudinem aeque perdit, poenamque damni perinde incurrit, ac si omnia peccata reipsa commisisset.* Ratio est. quia quae in hoc sensu allegantur, non tantum per unanimem Theologorum, sed etiam per fidem divinam sunt certa, indeque Regula dicens: *offendens in uno, factus est reus omnium*, quoad praecipuum affectum in eo verificatur, quod propter unicum peccatum mortale eandem infiniti boni, et aeternae beatitudinis coelestis jacturam incurrat, ac si omnium peccatorum esset reus. 4

Dicitur tamen notanter: *poenam damni*; quia poenas sensus plures et graviores hic et ibi sustinere debet, qui plura et majora committit peccata. De quo magis Theologi. 5

REGULA X.

Non potest esse justa Pastoris excusatio, si lupus oves comedit, et Pastor nescit.

SUMMARIUM.

1 *Pastoris animarum gravissima obligatio et tanta est, ut etiam in casu, quo anima ipso ignorante perit, inexcusabilis sit.*
Ignorantia eorum, quae quis ex officio scire debet, pro crassa habetur. Ibid.
2 *Gravissima obligatio Pastorum probatur ex Scriptura et Jure.*
3 *Item ex SS. Patribus ac Theologis.*
4 *Verus sensus Regulae quis?*
5 *Prudens et utilis modus regendi et corrigendi subditos.*
6 *Ignorantia vere invincibilis excusat Pastorem.*
7 *Sicut et si sua facit, et tamen ovis perit.*

1 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Nomine *Pastoris* in Regula venire Episcopos, aliosque Praelatos et Superiores Ecclesiasticos, nec non Parochos, et omnes curam animarum habentes: nomine *Lupi* autem daemonem et perversos praesertim scandalum praebentes homines: nomine *Ovium* vero animas praefatis Pastoribus tanquam oves concreditas intelligi, extra controversiam est. Quarum Superiorum et Pastorum gravissima obligatio, ut subditis et ovibus debite invigilent, errores corrigant, evertere nitantur, ne luporum nequitia pereant, in tantum innuitur per hanc Regulam, ut Pastor inexcusabilis sit, et rationem reddere teneatur, etiamsi ipso ignorante, et nesciente ovis aliqua pereat, cum ignorantia illius, qui ex officio scientiam habere debet, et facile potest, pro crassa et culpabili reputetur, *c. fin. de constit. in* 6. Et ea, quae quis ex officio indagare tenetur, scire, et scire debere facileque posse, pro eodem habeantur. *can. fin. dist.* 37. *c. fin.* §. *Si quis. de clandest. despons.* juncta *l. Julianus.* 19. *ff. de S. C. Macedon.* Confirmatur: arg. a pari. *l. qui mercedem.* 40. *ff. locati.* ubi habetur, eum, cujus custodiae res commissa est, periculum praestare et probare debere, dolo vel culpa sua rem non periisse, quia ex officio suo custodiam adhibere tenetur. c. *Ea quae de officio Archidiaconi.* cum concord. a Glossa hic v. *Pastores* per plures textos allatis.

2 Quod si juxta dicta vi hujus Regulae inexcusabiles sint pastores, quibus nescientibus et ignorantibus oves pereunt, facile colligere licet, quam gravis et inexcusabilis sit culpa illorum, quibus scientibus et advertentibus ex negligentia, socordia, conniventia, laxitate, timiditate, et respectu humano, vel malo exemplo illorum animae pereunt. Profecto in sacris paginis aeternum *vae* eis annuntiatur *Ezech.* 34. *Vae Pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos, gregem autem non pascebant: quod infirmum fuit, non consolidabant, et quod aegrotum non sanabant: quod confractum, non alligabant, et quod abjectum, non reducebant. et quod perierat, non quaerebant: ideo oves factae sunt in devorationem et erraverunt.* Et c. *Irrefragabili.* 13. *de offic. Jud. Ordin.* dicitur, fore ut sanguis subditorum requiratur de manibus Praelatorum Ecclesiasticorum, qui subditis suis debite invigilare, eorumque excessus et errores corrigere neglexerunt. Ubi etiam Pontifex ad facilitandum Superiorum munus omnem appellationem in correctione morum prohibet, ibi: *ut autem correctionis et reformationis officium libere exercere valeant, decernimus, ut executionem illorum nulla consuetudo, vel appellatio valeat impedire.*

3. Horrenda sunt, quae de gravissima et periculosissima obligatione Superiorum Ecclesiasticorum 3
et Pastorum animarum scribunt SS. Patres, et Theologi, inter quos Avila, doctrina et virtute suo tempore celeberrimus Theologus dicere non dubitavit: *Tanta est obligatio Pastorum animarum, ut si tertiam tantum partem reipsa adimplerent, ab omnibus Sancti reputarentur, et tamen si hac contenti sunt, damnationem non evadent.* Et S. Chrysost. *Homil.* 34. *ad Hebr.* apud *Barbos. p.* 1. *de Offic. et potest. Episc. Tit. I. cap.* 6. *n.* 23. dicere non est veritus: *Miror, si potest salvari aliquis Rectorum.* Et in Acta Apost. apud Strein. in hanc Regulam n. 1. de Episcopis tanquam supremis Praelatis et animarum Pastoribus in specie scribere ausus est: *Non multos Episcopos salvari, eo quod difficillimum sit, tot animarum sibi commissarum bonam et sufficientem rationem reddere.* Ut proin mirum sit, et merito cum aliis SS. Patribus S. Chrysostomus miretur, tamen aliquos ambire tam periculosum munus Superiorum, imo, ut ait *loc. cit.* S. Chrysost. *aliquos etiam concurrere, et praecipitare semetipsos in tantam molem et difficultatem Regiminis.* Caeterum ex dictis facile eruitur verus sensus Regulae; Nam

Resp. II. Verus sensus Regulae est; *Gravissima, et* 4
tanta est Pastorum animarum obligatio invigilandi subditis sibi concreditis, errores eorum corrigendi, avertendi, illosque debite regendi, a via recta aberrantes reducendi, ut etiam in casu, quo ipsis inscits et ignorantibus aliqua ex concreditis animabus male vivendo pereat, coram Deo inexcusabiles sint, ob jura et rationes n. 1. allegates.

Porro qualiter, seu quo modo subditi a Superio- 5
ribus prudenter ac utiliter regi et corrigi possint ac debeant: an etiam, et quando rigor adhibendus sit, partim jam supra in Reg. II. diximus, partim, imo plene et optime praescribitur in Concil. Trident. *Sess.* 13. *de Reform cap.* 1. illis huc relatu dignis verbis *Illud primum eos admonendos censet, ut se Pastores, non percussores esse meminerint, atque ita praeesse sibi subditis oportere, ut non in eis dominentur, sed illos tanquam filios et fratres diligant: elaborentque, ut hortando et monendo ab illicitis deterreant, ne ubi deliquerint, debitis eos poenis coercere cogantur. Quos tamen, si quid per humanam fragilitatem peccare contigerit, illa Apostoli eis ab eis servanda praeceptio· ut illos arguant, obsecrent, increpent in omni bonitate et patientia: cum saepe plus erga corrigendos agat benevolentia quam austeritas, plus exhortatio quam comminatio,*

plus charitas quam potestas. Sin autem ob delicti gravitatem virga opus fuerit, tunc cum mansuetudine rigor, cum misericordia judicium, cum lenitate severitas adhibenda est; ut sine asperitate disciplina populi salutaris ac necessaria conservetur, et qui correcti fuerint, emendentur; aut si resipiscere noluerint, caeteri salubri in eos animadversionis exemplo, a vitiis deterreantur: cum sit diligentis et pii simul pastoris officium, morbis ovium levia primum adhibere fomenta; post, ubi morbi gravitas ita postulet, ad acriora et graviora remedia descendere; sin autem ne ea quidem proficiant illis submovendis, caeteras saltem oves a contagionis periculo liberare. Cum igitur rei criminum plerumque ad evitandas poenas et Episcoporum subterfugienda judicia, querelas et gravamina simulent, et appellationis diffugio judicis processum impediant, ne remedio, ad innocentiae praesidium instituto, ad iniquitatis defensionem abutantur, atque ad hujusmodi eorum calliditati et tergiversationi occurratur, ita statuit, et decrevit: In causis visitationis et correctionis, sive habilitatis et inhabilitatis, nec non criminalibus, ab Episcopo seu illius in spiritualibus Vicario Generali, ante definitivam sententiam ab interlocutoria, vel alio quocumque gravamine, non appelletur etc. nec Episcopus seu Vicarius appellationi hujusmodi, tanquam frivolae, deferre teneatur; sed ea, ac quacumque inhibitione ab appellationis judice emanata, nec non omni stylo et consuetudine, etiam immemorabili, contraria non obstante, ad ulteriora valeat procedere: nisi gravamen hujusmodi per definitivam sententiam reparari, vel ab ipsa definitiva appellari non possit: quibus casibus Sacrorum et antiquorum Canonum statuta illibata persistant. Quamvis enim hic corrigendi modus specialiter praescriptus sit Episcopis, tamen etiam aliis Praelatis, et Superioribus Ecclesiasticis, servatis servandis, communiter merito adaptatur.

6 Quaeritur II. An? et quas fallentias patiatur haec Regula? Resp. Abstrahendo ab aliis, etiam sequentes: Et quidem 1. In casu quo superior invincibiliter ignorat, subditum in occulto male vivere et perire; quia sicut juxta communem Theologorum vera invincibilis ignorantia facti in omnibus tollit voluntarium, et a culpa excusat, sic etiam in hoc.

7 Fallit 2. in casu, quo Superior monendo, corrigendo, puniendo, quae potuit et debuit, fecit, et tamen subditus in mala vita perseveravit et periit, quia in tali casu contra subditum incorrigibilem merito pro sua excusatione utitur verbis Oseae *cap.* 13. ℣. 9. *Perditio tua Israel: tantummodo in me auxilium.* et Jerem. 51. *v.* 9. *curavimus Babylonem, et non est sanata.* Dummodo talem, si communitati scandalosus est, tanquam ovem scabiosam, ne alios inficiat, competentibus mediis e communitate amoveat, uti ex officio tenetur.

REGULA XI.

Indignum est, et ab Ecclesiae Romanae consuetudine alienum, ut pro spiritualibus facere quis Homagium compellatur.

SUMMARIUM.

1 *Homagium aliud proprie seu stricte tale,*
2 *Aliud improprie tale.*
3 *Regula loquitur de Homagio proprie tali. Verus Regulae sensus quis? Ibid?*
4 *Homagium improprium licet praestare et exigere pro spiritualibus.*
5 *Etiam temporalia, quae alias de Jure debentur, exigere et praestare licet pro spiritualibus.*
6 *Clerici propter Feuda saecularia, quae habent, Homagium proprie tale praestare possunt et debent.*

1 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis proprius illius sensus sit? Ante responsionem notandum, Homagium varie, praecipue vero bifariam sumi, proprie videlicet seu stricte, et improprie. Homagium proprie seu stricte tale est juramentum, quo quis alicui tanquam territorii Domino spondet et jurat subjectionem et obedientiam quoad certas operas et bona temporalia, fitque Vasallus, et quasi homo illius, cui jurat. *Homagium* enim quasi *hominis ligium* dicit; quia ligat, seu obligat hominem illi, cui homagium seu juramentum praestat: Gloss. *in Clement.* 2. *de Re judicat.* et ibi Abbas n. 6. Vivianus *de Reg. J. in fine.* et alii communiter.

2 Homagium improprie tale est juramentum fidelitatis, obedientiae et reverentiae, quod Clerici post adeptam aliquam spiritualem dignitatem vel beneficium praestare tenentur Episcopis, quibus tanquam propriis Praelatis, Superioribus et Dominis suis, Patribusque spiritualibus fidelitatem, obedientiam et reverentiam specialiter debent, *c. Nullus.* 5. *de Jurejur.* et *c. gravem* 15. *de Excess. Praelat.* ubi Papa graviter punit Archidiaconum, quod post praestitum Episcopo Homagium, illum pro Domino suo agnoscere recusarit. Hoc notato,

3 Resp. Regula XI. intelligenda est de Homagio proprie et stricte tali, quo alicui juratur et spondetur obedientia et subjectio quoad praestanda temporalia, ita ut proprius illius sensus sit: *Nullus potest pro beneficio, seu pro illius collatione aut nominatione, vel praesentatione ad illud, nec pro alia quocunque re spirituali compelli ad praestandum Homagium proprie tale, nec illud ultro deponere.* Ratio est: quia hoc ipso, quod per Homagium proprie tale spondeantur temporalia, nec collator, nec Patronus sive Ecclesiasticus sive saecularis pro beneficio, nec quis alius pro alia re spirituali tale Homagium exigere, nec quis ultro illud praestare potest sine labe Simoniae, quae semper committitur, quoties datur, vel promittitur temporale pro spirituali; prout amplius dictum *lib. V. Tit. III. de Simonia*: et textu claro *c. Ex diligenti* 17. *de Simonia*. Ubi de Homagio proprio specialis dispositio habetur, et in Summario breviter adducitur illis verbis: *Pro habendis spiritualibus Homagium facere, Simoniacum est*: cum, ut textus ait, *hoc praestare divinis et humanis legibus contraire noscatur.*

4 Aliter res se habet in Homagio improprie tali n. 2. declarato, quia vi hujus nullus obligatur ad munus et obsequium temporale, ad quod alias de jure vel consuetudine non tenetur, sed ad fidelitatem, obedientiam in spiritualibus non tam per-

socee, quam dignitati exhibendam, quod utique Simonia caret, et non tantum licitum, sed et obligatorium est, *arg. cit. c. gravem.* 15. *de Jurejur.* juncto Concil. Trident. *Sess.* 24. *de Reform.* c. 12. et *c. Ego N. Episcopus.* 4. *de Jurejur.* ubi formola hujusmodi Homagii et professionis praescribitur.

6 Nec valet objicere contra sensum Regulae, quod cit. c. *Episcopos.* 4. *de Jurejur.* in forma Homagii et professionis Episcopis ibidem praescriptae, inter alia Episcopus etiam ita juret, et se obliget: *Legatum Apostolicae Sedis, quem certum esse cognovero, in eundo et redeundo honorifice tractabo, et in suis necessitatibus adjuvabo*; quae temporalia esse nemo dubitat. Resp. enim, Episcopos ad praefata Legatis Apostolicis praestanda alias jam de jure obligatos esse, consequenter nonnisi ea, quae de jure debita, et juri insunt, promittere: quae autem sic insunt, in Juramento exprimi, et a recipiente spiritualia sine labe Simoniae promitti possunt c. *Significasti.* 4. *de Elect.* et *ibi Gloss.* v. *conditione.* Barb. *ibid. n.* 2.

Quaeritur II. An? et quas fallentias habeat Regula XI. Resp. Docere quidem aliquos, hanc Regulam in Feudis fallere, utpote propter quae etiam Clerici Homagium proprie tale Domino directo praestare possunt et debent *arg. c. Caeterum.* 5. *de Judic.* et *c. Ex transmissa.* 6. *de foro compet.* Verum quia feudatarii Clerici Homagium non praestant pro re spirituali, sed pro temporali, pro bonis videlicet temporalibus, Clerico sive regulari, sive saeculari, seu eorum Ecclesiae aut Monasterio in feudum concessis, indeque agunt, ad quae alias de jure tenentur, contra Regulam nostram minime agunt, consequenter in casu feudi Regulam fallere dicendum non est: de cujusmodi Feudis amplius dicimus *lib. III. Tit. XX.* §. 2. *num.* 51. 6

CAPUT II.

De Regulis Juris in Sexto

REGULA I.

Beneficium Ecclesiasticum non potest licite sine institutione Canonica obtineri.

SUMMARIUM.

1 *Quid? et quotuplex sit Beneficium?*
2 *Institutio beneficii alia proprie talis et stricte accepta:*
3 *Alia late sumpta.*
4 *Late sumpta alia collativa, seu verbalis: alia corporalis seu realis, quae etiam Investitura dicitur: alia auctorizabilis.*
5 *Institutio Canonica quid?*
6 *Quis sit verus sensus Regulae?*
7 *Declaratur exemplis ex Jure desumptis.*
8 *Beneficium obtineri nequit per liberam in alium cessionem, vel mutationem cum illo privata auctoritate.*
9 *Solvitur objectio.*
10 *Regula fallit in casu, quo Papa dispensat. Papa potest in toto Jure dispensare. Ibid.*
11 *Fallit secundo secundum aliquos in casu praescriptionis.*
12 *Probant id ex Jure. et num. seq.*
13 *Ac ex Regula Cancellariae Apostolicae de Triennali.*
14 *Secundum alios nequit beneficium praescriptione obtineri.*
Probant id ex ratione et Jure: et duobus seqq.
17 *Solvunt argumenta contraria. et seq.*
19 *Respondent ad Regulam Cancellariae de Triennali, eam in foro interno non procedere.*
Oportet concordare Jura Juribus. *ibid.*
20 *Utraque sententia habet sua fundamenta.*
21 *Formalia Regulae Cancellariae afferentur.*
22 *Verius est, Regulam in utroque foro procedere;*
23 *Si debitae adsint conditiones.*
24 *Papa per Regulam derogavit Juri communi.*
25 De Jure id possumus, quod licite possumus. *Ulterior ratio pro utroque foro.*
26 *Respondetur ad argumenta contraria.*
27 *Praeter alias conditiones requiritur bona fides.*
28 *De aliis requisitis remissive.*

Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis genuinus illius sensus sit? Ante Responsionem notam supponimus prius ex *lib. III. Tit. V. de Praebend. et Dignit.* quid, et quotuplex sit beneficium: siquidem juxta dicta ibidem *n.* 6. Beneficium Ecclesiasticum proprie dictum est *Jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis propter aliquod officium spirituale, auctoritate ecclesiastica constitutum*; quae definitio *num.* 7. et *seqq.* ibidem plene declaratur. Beneficium sic definitum multiplex est, veluti Episcopatus, Abbatia, Praepositura, Decanatus, Personatus, Canonicatus, Parochia, Vicaria perpetua, varia alia beneficia simplicia etc. de quibus *cit. lib. III. Tit. V.* §. 2. et 3. 1

Notum supponimus ulterius ex *Tit. VII. de Institution.* §. 1. quid, et quotuplex sit Institutio: Haec enim juxta dicta ibidem *n.* 2. late et proprie seu stricte sumi potest. Proprie sumpta est concessio beneficii per Superiorem Ecclesiasticum facta alicui ad praeviam praesentationem Patroni: prout *cit. loc. n.* 3. *et* 4. amplius diximus. 2

Institutio late sumpta comprehendit sub se omnem modum, quo legitime et canonice confertur et acquiritur beneficium Ecclesiasticum sive per electionem rite celebratam et confirmatam: sive per postulationem admissam: sive per praesentationem a Patrono factam cum Institutione subsecuta: sive per liberam collationem sive per per- 3

mutationem interveniente legitima auctoritate. Et de hac Institutione in lato sensu sumpta intelligenda venit Regula nostra uti *loc. cit.* §. 1. n. 1. jam diximus et probavimus.

4 Ubi etiam *nu. 3. et seq.* ulterius diximus, probavimus, et explicavimus qualiter Institutio adhuc sit triplex, *collativa*, nempe *corporalis* seu *realis*, et *auctorizabilis*. *Collativa* est (quam alii etiam verbalem appellant) per quam uno ex nom. praec. dictis modis rite confertur beneficium. *Corporalis*, seu realis est ipsa inductio in possessionem beneficii, qua mediante illa post jam factam Institutionem collativam seu verbalem datur vera realis possessio beneficii prius legitime collati, quae etiam *Investitura* seu Installatio vocatur. *Auctorizabilis* est, qua confertur cura animarum in beneficio curato.

5 Porro Institutio debet esse vere *canonica*: id est, juxta praescriptum SS. Canonum facta. sicut enim *legitimum* dicitur, quod legibus conforme est, sic *Canonicum* vocatur, quod juxta SS. Canones fit. Requirunt autem SS. Canones ad Institutionem Canonicam tria, videlicet ut fiat sine vitio conferentis, recipientis, et formae: seu ut in conferente beneficium adsit legitima potestas, sive jus conferendi illud: et in recipiente habilitas, seu ne sit inhabilis ad recipiendum beneficium: ac ut debita a Jure, vel consuetudine aut peculiari locorum statuto praescripta servetur forma, prout amplius diximus *loc. cit. num.* 10 *et seqq.* Quaenam autem ad quamvis Institutionem canonicam requiratur forma, quis gaudeat potestate eligendi, postulandi, Beneficium conferendi etc. et quinam habiles vel inhabiles sint ad illud recipiendum plene diximus *lib. I. Tit. V. de Postulat.* item *Tit. VI. de Electione. Tit. XIV. de aetate et qualitate praeficiendorum.* Item *lib. III. Tit. V. de Praebend. et Dignit.* His praesuppositis,

6 Resp. ad quaestionem num. 1. positam: Regula I. intelligenda est de quovis beneficio proprie tali, et Institutione late quidem sumpta, semper tamen vere canonica. ita ut verus ac genuinus illius sensus sit: *Nullum beneficium proprie dictum licite obtineri potest sine Institutione vere canonica, seu juxta Canones facta, tali nempe, in qua nec ex parte conferentis, nec ex parte recipientis beneficium, nec ex parte formae reperiatur vitium seu defectus.* Ratio est: quia Institutio canonica quasi ostium reputatur, unde legitimus patet accessus ad beneficia ecclesiastica: per quod ostium si quis non intrat, et cui verus ostiarius, id est potestate beneficium ecclesiasticum conferendi praeditus, et Ecclesiae Praelatus, servata forma et Regulis Canonicis, non aperit, ille aliunde ascendit, et tanquam fur ac latro reputatur *Joan.* 10. uti cum aliis in hanc Regulam bene discurrit Vivianus. Aliam, eamque solidam ex Jure affert rationem Strein *hanc Reg. num.* 3. quia alias si beneficium, et fructus ex bonis Ecclesiasticis sine Canonica Institutione et Jure requisitis obtineri possent, *plurimae in Ecclesia perturbationes, imo ruina sanctae Religionis oriretur. Can. quoniam invest.* 13. *can.* 16. *q.* 7.

7 Declaratur sensus Regulae exemplis ex Jure desumptis: sic enim 1. quia ex parte conferentis defectus est, ab excommunicato vel suspenso beneficium obtineri nequit, cum potestate conferendi illud, licet alias sibi competente, tamdiu careat, quamdiu excommunicatus existit. *arg. c. Conquerente. de offic. Judic. ord.* et *c. Novit. 4. de his, quae fiunt. et a Praelat.* 2. quia ex parte recipientis defectus est, beneficium obtinere non possunt illegitime nati, infames, haeretici, infideles, uxorati, bigami, debita aetate carentes, etc. quia hi omnes de jure inhabiles sunt ad recipiendum beneficium, uti jam diximus *lib. 1. Tit. XIV. de aetate et qualitate praeficiendorum.* Ubi n. 2. universalem attulimus rationem ex Epist. S. Clementis ad S. Jacobum Fratrem Domini scripta, et relata *can. Tales 4. dist.* 23. illis verbis: *Melius est enim paucos habere Ministros, qui possunt digne opus Dei exercere, quam multos inutiles.* 3. quia ex parte formae est defectus, si praescriptus modus a Jure *c. quia propter. 4. de Elect.* non servatur, invalida est electio, prout fuse diximus *lib. 1. Tit. VI. de Elect.* §. 5. *a n.* 108. Sic sexcenta alia in Jure reperiuntur exempla, ex quibus patet, quod si ob defectum conferentis, recipientis vel formae, Institutio Canonica fieri nequeat, beneficium obtineri non possit.

8 Ex quibus inferunt Doctores, beneficium etiam licite obtineri non posse libera in alium cessione, vel permutatione cum alio propria Beneficiatorum auctoritate *c. admonet. 4. de Renunt. c. quaesitum 5. de Rerum permut.* Neque transactione proprie dicta sive onerosa, vel alia pactione, quae a jure tanquam simoniacae reprobantur, consequenter canonica institutione carent. *c. constitutus 4.* et *c. super eo 7. de Transact.* et *c. fin. de Pactis.*

9 Nec valet contra hactenus dicta objicere *c. quoniam de Magistris.* ubi decernitur, ut *Magistris, qui clericos et pauperes Scholares gratis docent, competens aliquod beneficium praebeatur*: ergo etiam alio modo, quam Institutione Canonica beneficium obtineri potest. Resp. enim, beneficium hic large sumi, non pro Jure perpetuo percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis, sed pro ipsis nudis fructibus, qui tamdiu dari decernuntur, quamdiu Magister docet: vel si Magister est Clericus, et ei beneficium proprium confertur, non decernitur, ut ei sine Institutione Canonica conferatur.

10 Quaeritur II. An non dentur fallentiae contra Regulam hanc I. ita ut possint beneficia sine Institutione Canonica obtineri? Resp. Eam fallere in casu, quo Papa dispensat circa requisita ad Canonicam Institutionem; quia juxta unanimem DD. Papa in quovis Jure Ecclesiastico dispensare valet. *c. Proposuit 4. de Concess. Praebend.* ubi: Pontifex ait: *qui secundum plenitudinem potestatis de jure possumus supra jus dispensare*, juncto *c. 2. de Praebend. in 6.* ibi: *licet Ecclesiarum, Personatuum, dignitatum, aliorumque beneficiorum ecclesiasticorum plenaria dispositio ad Romanum noscatur Pontificem pertinere, ita, ut non solum ipsa, cum vacant, potest de jure conferre, verum etiam jus in ipsis tribuere vacaturis.* et *Clem. 1. §. fin. ut lite pendente* ibi: *Ecclesiarum, Personatuum, Dignitatum, aliorumque beneficiorum Ecclesiasticorum plena et libera dispositio ex suae potestatis plenitudine noscitur pertinere ad Romanum Pontificem.*

11 Secundo. Fallere eam volunt plures in casu praescriptionis, ita ut vi hujus sine canonica institutione obtineri, et retineri valeat beneficium bona fide cum titulo saltem colorato possessum. Ita docent Navarr. *Consil.* 30. *de Praeb.* Garcias *de Benefic. p. 8. cap. 1. n.* 15. Gomez *de Triennali possess. quaest.* 42. Less. *Lib. II. de Just. et Jure. dubit.* 10. *n.* 35. Piebing *Lib. II. Tit. XXVI. de Praescript. nu.* 115. Sanch. Laym. et alii.

12 Movetur 1. ex c. *Cura* 11. *de Jure Patronatus.* ubi aperte videtur admitti praescriptio in beneficio, ibi: *Ex donatione Laicorum nullus vestrum aliquas sibi Ecclesias vindicare praesumat vel retinere taliter acquisitas, nisi legitima praescriptione fuerit munitus.* Ergo, inferunt, ubi legitime praescri-

ptio adest, ne beneficium obtineri et retineri potest 2. *Ex can. Possessiones. cau.* 16. *q.* 1. et *concord.* vi quorum possunt intuitu meritorum Religionis aut necessitatis fructus seu proventus Ecclesiastici sine Institutione Canonica praescribi; ergo etiam beneficium, quod est jus dictos fructus percipiendi.

13 3. Et quidem principaliter ex Regula Cancellariae Apostolicae de Triennali (quam quidem communiter 33. dicunt, sed de facto 36. est, uti constat ex *lib. III Tit. V. de Praeb. et Dign.* §. 16. *ad finem*, ubi omnes Regulas Cancellariae tempore Clementis XI. vigentes per extensum adduximus, inter quas 36. de Triennali reperitur) In hac siquidem Regula expresse disponitur, quod si quis beneficium per triennium pacifice possederit, super eodem ita possessor amplius molestari nequeat.

14 Econtra Glossa hic v. *Beneficium.* Covarruv. *p.* 2. *in c. Possessor* §. 11. *n.* 10 v. *Sexta Consilio* Zoesius *de Praescrip n.* 19. Abbas in c. *Pastoralis de causa Possess n.* 17. Pelao *Tract.* 13. *disp.* 2. *p.* 33. *a.* 3. Strein *in hanc Reg. n.* 3. *et seqq* absolute volunt, nec triennio, nec longiori tempore beneficium sine Canonica Institutione praescribi, vel praescriptione obtineri, aut retineri posse. Probant id praecipue ex illa ratione, quod sine possessione non currat praescriptio. *l. sine possess.* 25. *ff de acquir. possess.* et *Reg* 3. *de R. J. in* 6 ibi: *sine possessione praescriptio non procedit*: Beneficium ecclesiasticum vero sine Canonica institutione nequit possideri; cum sine illa non valeat obtineri, uti habeat textus clarus Regulae nostrae. Accedit, quod possessioni beneficii sine canonica institutione obtenti resistat jus *arg hujus Reg.* 1. v *Non potest.* ubi autem jus resistit, juridica possessio non datur. *L. qui universas* 30 §. 1. v. *Namque ff. de acquir. possess.* Ergo nec praescriptio unde Gloss. cit. ait: *In beneficiis consideratur canonica institutio, non possessio antiqua*: et sic *nota casum, in quo non currit praescriptio.*

15 Probant 2. ex *c. Ex frequentibus.* 3. *de instit.* ubi pro excommunicatis habentur, qui ex longaeva consuetudine (quam Papa *pravam* appellat) beneficia ecclesiastica sine institutione canonica receperunt vel retinuerunt non obstante antiqua possessione: de quibus sic ratiocinantibus Glossa v. *detinent*, ait: *quod nullam possint habere excusationem, quantocunque tempore ea tenuerit: quia diuturnitas temporis peccatum non minuit, sed auget. arg. c. Non satis.* §. *de Simonia.*

16 Probant 3. Ex mala sequela: quia si beneficium ecclesiasticum absque canonica institutione vi triennalis possessionis, et inde factae praescriptionis obtineri et retineri posset, sequeretur, Ordinarium in Canonica Visitatione non posse a triennali possessore exigere, et examinare titulum beneficii, quod est contra torrentem Doctorum, quorum sententiam etiam nos sumus secuti *lib. III. Tit. V. de Praebend n.* 349.

17 Argumenta contrarium sententiam e n. 12. adducta ita solvunt: Et quidem ad c. *Cum de jure Patronat.* respondet Glossa hic v. *obtineri Hic non praescribitur Ecclesia tanquam beneficium, sed ut proprietas* Potest enim Ecclesia jure proprietatis praescribi per aliam Ecclesiam, ut sit illi subjecta vel unita. *c.* 1. *de Praescript.* prout *lib. II. Tit. XXVI n.* 34 jam dictum, non autem ut beneficium.

18 Ad can *Possessiones.* ibid. cit. ajunt: ibi non esse sermonem ullum de proprio beneficio, sed de solis nudis fructibus beneficii, quos ex justis causis etiam aliis tribui posse extra dubium est per cit. can. et plura alia jura Nec tamen tales fructus percipiens proprie dicitur beneficiatus, vel canonicus, cum *fructus beneficii ex justa causa etiam laicus possit habere, non tamen potest esse canonicus*, ut bene notat Glossa *in c. Cum M. de constit. v. receperunt.*

Ad Regulam Cancellariae de Triennali Respondent, eam praecise ad lites in foro externo vitandas et tollendas esse introductam, huneque solum esse finem illius, ac propterea in tantum duntaxat prodesse habenti possessionem triennalem, quod in foro externo ab alio molestari amplius non valeat; minime vero juvare ipsum in foro interno, quin in conscientia graviter obligatus maneat, et beneficium sine institutione canonica ob defectum ex parte conferentis, recipientis, vel formae intervenientem obtentum iterum dimittat; cum *finis et ratio legis sit anima legis. can. Consuetudo.* 5. *dist.* 1. et *Certum sit, quod is committat in legem, qui verba legis complectens contra legis nititur voluntatem.* juxta *Reg.* 88 *J.* in 6. Accedit, quod per hanc responsionem evitetur absurdum supra n. 16. positum, et magis salvetur concordantia juris communis cum Regula Cancellariae: eorumque vitetur correctio ac contradictio, quod pro possibili semper fieri oportet. *c. cum expediat.* 29. *de Elect. in* 6. ibi: *Expedit concordare jura juribus, et eorum correctiones (si sustineri valeant) evitari.* 19

Fatendum sane, utramque sententiam suis non carere fundamentis: et quoniam circa hanc controversiam in specie nos in Jure Canonico positive nil adhuc resolvimus, sed *lib. II Tit. XXVI. nu.* 35. Auctores pro et contra sentientes duntaxat adducimus, de eadem utpote multum practica etiam nostram opinionem infra n. 22. aperiemus; ad quam magis firmandam et intelligendam operae pretium ducimus, prius per extensum adducere totam Regulam Cancellariae de Triennali. Haec itaque Regula num. 36. olim 36. sic sonat. 20

De Triennali.

36. *Item statuit, et ordinavit idem D. N. quod si quis quaecunque beneficia Ecclesiastica qualiacunque sint absque simoniaco ingressu, ex quovis titulo, Apostolica vel ordinaria collatione aut electione, et electionis hujusmodi confirmatione, seu praesentatione et institutione illorum, ad quos beneficiorum hujusmodi collatio, provisio, electio et praesentatio, seu quaevis alia dispositio pertinet, per triennium pacifice possederit (dummodo in beneficiis hujusmodi, si dispositioni Apostolicae ex reservatione generali in corpore Juris clauso reservata fuerint, se non intruserit) super eisdem beneficiis taliter possessis molestari nequeat, nec non impetrationes quaslibet de beneficiis ipsis sic possessis factas, irritas et inanes censeri debere decrevit, antiquas lites super illis motas penitus extinguendo.* 21

Supposita itaque hac tenore Regulae, et attenta vi Juris, quam Regulae Cancellariae habent, dicimus, Eum, qui etiam absque institutione canonica (sive vitium et defectus se teneat ex parte conferentis, sive recipientis, sive formae) beneficium per triennium pacifice possidet, non in foro externo duntaxat, sed etiam interno valide et licite illud retinere, eoque frui, et a nemine amplius molestari valet, si quinque sequentes conditiones concurrant, videlicet. 22

Primo Si illud absque Simonia obtinuit

Secundo Si illud ex titulo saltem colorato etsi alias vitium Juris habente, v. g. per electionem formae juris minus conformem, vel collationem, vel 23

praesentationem et subsequentem institutionem minus legitimam obtinuit.

Tertio. Si per integrum triennium nulla super beneficio mota fuerit lis, consequenter omnino pacifice fuerit possessum.

Quarto. Si se non intrusit in casu, quo beneficium Sedi Apostolicae ex reservatione generali in corpore Juris est reservatum.

Quinto. Si illud non tantum pacifice, sed etiam bona fide possederit.

24 Ratio praecipua Conclusionis est, quod licet vi Juris communis beneficium Ecclesiasticum sine canonica institutione licite nec obtineri, nec retineri valeat per hactenus dicta, tamen Papa sicut in aliis, sic etiam in materia beneficiorum jus commune de plenitudine potestatis immutare, corrigere, vel in eo dispensare valeat, textu claro *c. 2. de Praeb. in 6.* cum concord. n. 10. allegatis, idque per citatam Regulam Cancellariae expresse fecisse, et quemlibet Papam de novo facere posse, quando de novo Regulas Cancellariae edit, manifestum appareat.

25 Conclusioni nostrae obstare non videtur, quod dicunt contrariae opinionis auctores, videlicet rationem, finem et intentionem condendi hanc Regulam praecise fuisse, tollere et vitare lites in foro externo, consequenter in foro interno eam non procedere. Nam contra est: Tum quia si Papa indefinite aliquid statuit, approbat, retineri posse asserit, ordinarie pro utroque foro intelligendum venit, nisi aliter exprimat, uti ex innumeris Juris exemplis, ipsisque aliis Regulis Cancellariae Apostolicae patet: nam ordinarie loquendo *id de Jure possumus, quod licite possumus*, uti bene observat Glossa in hanc Regulam *v. licite. arg. l. Nepos Proculo 125 ff. de Verb. Signif.* et ibi Alciatus Barb. *de Dictionibus, Dict.* 258 *n. 7.* consequenter quia Papa vi Regulae Cancellariae dicit, Beneficium triennio pacifice possessum, *retineri posse* de utroque foro, sicque etiam de licita retentione intelligendus est. Tum quia alias dicta Regula foret scandalosa, utpote occasionem continui peccati praebens, et periculum interitus animae inducens, hoc ipso quod expresse dicat, pacificum possessorem triennalem beneficium retinere posse, aliosque illum super eo molestare non valere: et tamen eum in eo retinendo semper continuo graviter peccare implicite asserat, sicque illum ad jugiter peccandum inducat, eo fere modo, quo leges civiles praescriptionem longissimi temporis etiam cum mala fide admittentes tanquam peccati occasionem praebentes a SS. Canonibus merito reprobatae existunt, conformiter toti *Tit. Constit.* et *c. fin. de Praescript.* ibi: *cum sit generaliter omni constitutioni derogandum, quae absque mortali peccato non potest observari.* Tum quia saepe dicta Regula in favorem triennaliter possidentium inducta, possidenti plus noceret, quam faveret, eique non tam utilis, quam perniciosa foret, dum, nisi illum in foro externo a litibus immunem redderet, in conscientia illaqueatum, et continuo peccato mortali gravatum, sicque in summo periculo aeterni interitus incomparabiliter majori cum damno quam commodo constitutum relinqueret: *quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur?*

Et per hoc patet etiam responsio ad jura in contrarium allata n. 14. et 15. quia videlicet eisdem derogatum censetur per Regulam Cancellariae. Ad sequelam n. 16. positam respondetur, eam minime sequi; quia non obstante, quod quis beneficium vi possessionis triennalis habeat, potest ab illo Ordinarius petere titulum, et videre, an illum saltem coloratum habeat, utpote quem ipsa Regula requirit. 26

Caeterum quod necessariae sint quinque conditiones a n. 23. positae, ratio est: quia quatuor primas ipsa etiam Regula Cancellariae expresse requirit, uti legenti patet. Quinta autem ideo necessaria est, quia sine illa nulla nec triennalis datur praescriptio c. 2. *de R. J. in 6.* ibi: *Possessor malae fidei ullo tempore non praescribit.* Hinc licet Regula Cancellariae de bona fide expressam memoriam non faciat, eam tamen implicite requirit; cum alias iterum causam praeberet peccandi, quod omnis generis malitiosi homines sub spe acquirendi triennalem possessionem, et ea mediante obtinendi stabile beneficium, variis dolis et malitiis satagerent obtinere beneficium, utpote certi et securi, quod quamtumvis inique et mala fide illud acquirant, post triennium tamen valide et licite illud retinere valeant. 27

Porro quandonam in obtinendo beneficio Simonia committatur, plene declaratum habetur *Lib. V. Tit. III. de Simonia.* Quandonam autem habeatur titulus saltem coloratus, ex *Lib. III. Tit. V. de Praeb. et Dignit.* videre est: ex quo *Lib.* et *Tit.* §. 15. etiam habes, quando dicatur beneficium reservatum Sedi Apostolicae. Quando vero quis dicatur *intrusus*, fuse explicatum est cit. *Lib. III. Tit. V.* §. 17. post Regulas Cancellariae. Quando autem quis censeatur habere bonam fidem patebit ex Regula statim sequente, dum interea Controversiam circa Regulam Cancellariae Apostolicae de Triennali compendiose et substantialiter ita concludimus: *Quicumque beneficium Ecclesiasticum cum titulo saltem colorato bona fide per integrum triennium pacifice possidet, valide et licite in foro utroque illud retinere, et a nemine amplius molestari potest, dummodo simoniace non obtinuerit, et casu quo beneficium ex reservatione generali in corpore Juris clausa Sedi Apostolicae reservatum est, in illud intrusus non sit.*

REGULA II.

Possessor malae fidei ullo tempore non praescribit.

SUMMARIUM.

1 *Quid sit bona fides?*
2 *Et quid mala?*
3 *Qui possidet rem, quam scit vel judicat esse alienam, eam nullo tempore praescribere potest.*
4 *Etsi id non ab initio, sed intermedio praescriptionis tempore cognoscat.*
5 *Post completum praescriptionis tempus resciens rem esse alienam, non tenetur eam restituere.*
6 *Qui ab initio dubitat, an res sit aliena, non potest eam praescribere:*
7 *Bene vero si dubium intermedio praescriptionis tempore primum superveniat.*
8 *Num requiratur non tantum theologica, sed etiam juridica fides bona?*

9 *Verus sensus Regulae quis sit?*
10 *Per illam correctum fuit Jus civile admittens malam fidem in praescriptione.*
11 *Tempus immemoriale non excusat a mala fide.*
12 *In foro externo bona fides praesumitur, donec probetur mala.*
13 *Quibus modis mala fides probari possit.*
14 *Fallentia aliqua circa hanc Regulam.*

1 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis proprius illius sensus sit? Supposita ex lib. II Tit. XXVI. notitia praescriptionis ante Responsionem, Notandum, quod per bonam fidem pro acquirenda praescriptione requisitam nil aliud intelligatur, quam proba existimatio sive credulitas, qua quis prudenter credit vel judicat, rem, quam possidet, et de cujus praescriptione quaeritur, esse suam. *arg. can. Si virgo 5. caus. 34. q. 1.* Dicitur autem notanter *prudenter*, seu rationabiliter; nam qui ex crassa vel affectata ignorantia id judicat, bonam fidem habere censendus non est, quia male, seu inique ignorat rem non esse suam, sed alienam, juxta illud *Psal. 68. Noluit intelligere, ut bene ageret.*

2 Mala fides econtra ad propositum in ordine ad praescriptionem est certa scientia seu cognitio, qua quis scit, vel prudens existimatio aut credulitas, qua prudenter seu rationabiliter credit vel judicat, rem, quam possidet, et praescribere vult, non esse suam, sed alienam. *arg. c. fin. de praescript.* Hoc notato,

3 Resp. I. Regula II. id dicere vult, quod possessor malae fidei, hoc est, ille, qui possidet rem aliquam, quam scit, vel prudenter credit aut existimat, esse alienam, eam nullo, etiam longissimo et immemoriali tempore praescribere possit. Ratio datur *cap. fin. de Praescript.* ibi: *quoniam omne, quod non est ex fide, peccatum est. Synodali judicio definimus, ut nulla valeat absque bona fide praescriptio tam canonica quam civilis.*

4 Procedit Regula etiam casu, quo quis possessionem bona fide incepit quidem, prudenter credens vel judicans rem esse suam, postea vero tempore intermedio ad praescribendum per Jura requisito rescit, vel prudenter credit aut judicat rem esse alienam: textu claro *cit. c. fin. de Praescript.* ibi: *Oportet, ut qui praescribit, in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienae.*

5 Secus foret, si post jam completum bona fide tempus requisitum supervenit notitia, rem fuisse alienam; quia quamvis fuerit aliena, tamen vi praescriptionis legitimae postea facta est propria possessoris, ita ut eam non ut alienam mala fide, sed ut suam bona fide possideat, consequenter eam restituere non amplius teneatur, sed ut suam in utroque foro valide et licite retinere queat: prout cum Glossa communiter recepta in *c. fin. de Praescript.* et *c. Vigilanti. 5. eod. §. noverit.* amplius diximus et probavimus *lib. II. Tit. XXVI. de Praescript. a n. 21.*

6 Pariter procedit Regula in casu, quo quis statim ab initio, dum rem possidere incipit, dubitat an res sua, vel aliena sit; quia talis bona fide ad praescriptionem semper necessaria caret *c. fin. de Praescript.*

7 Non tamen procedit in casu, quo post possessionem bona fide jam coeptam dubium supervenit; quia licet in hoc casu indagare teneatur de veritate, nihilominus donec de ea verisimiliter et prudenter constet, possessionem et praescriptionem continuare potest, quia *in pari delicto vel causa potior est conditio possidentis*, juxta *Reg. 65. de R. J. in 6.* vi cujus Regulae rem hujusmodi quasi suam, consequenter bona fide possidere potest, donec intra tempus praescriptum appareat aliena, ut amplius declaravimus *lib. II. Tit. XXVI. de Praescript. a n. 65.*

8 Non autem ad Praescriptionem non tantum fides bona Theologica, sed etiam Juridica requiratur, sicque non tantum ignorantia facti, sed et Juris excuset a mala fide, sufficienter explanatum habetur *lib. II. Tit. XXVI. a n. 67.* ubi vide, ne superflua fiat repetitio. Caeterum ex hactenus dictis,

9 Resp. II. Verus et genuinus sensus Regulae secundae, et quidem in ordine ad malam fidem sequens est: *Possessor malae fidei, saltem theologicae, id est, ille, qui possidet rem aliquam, quam ab initio, vel intermedio tempore ad praescriptionem per Jura requisito scit, vel prudenter credit aut judicat, vel ab initio possessionis dubitat, esse alienam, eam nullo etiam immemoriali tempore praescribere potest.* Vel loquendo de bona fide requisita, sequens: *Nemo rem alienam praescribere potest, nisi toto tempore ad praescriptionem de Jure requisito, prudenter et rationabiliter credat vel existimet, eam esse suam, aut saltem ab initio possessionis non dubitet, eam esse alienam*, per Rationes et Jura supra allegata.

10 Solum specialiter Notandum, quod per Regulam nostram, et concordantia Jura allegata, correctae sint Leges Civiles. *l. un. C. de Usucap. transform.* et *§. diutina 12. Instit. eod.* vi quarum ad praescriptionem rerum mobilium triennium, et ad immobilium longum tempus sufficiebat, dummodo ab initio adfuerit bona fides. Et *l. si quis 8. §. 1. C. de Praescript. 30. et 40. annor.* vi cujus ad praescriptionem longissimi temporis bona fides nec quidem ab initio requiritur. Correctae sunt, inquam, hae leges civiles, et pro correctis, ac non amplius attendendis tam a Legistis, quam Canonistis habentur. *arg. c. fin. de Praescript.* ibi: *tam Canonica, quam Civilis.* Et merito, quia nutriebant peccatum, et alliciebant ad illud, cum homines sub spe vel desiderio acquirendi praescriptionem, rem, quam sciebant alienam, dimittere noluerint, sicque continuo in gravi peccato perseverarunt. Cujusmodi Lex tanquam scandalosa, et animabus damnosa a Jure Canonico corrigi omnino potest et debet textu claro *cit. c. fin. de Praescript.* ibi: *Cum generaliter omni Constitutioni sit derogandum, quae absque peccato mortali non potest observari.* praesertim cum in materia concernente salutem animarum, Juris Canonici dispositio in utroque, tam Civili videlicet, quam Canonico foro sit observanda juxta ea, quae dicta sunt in Prooemio *Lib. I. Decret. §. 12. n. 217. et seqq.*

11 Nec juvat mala fide praescribentem longissimum vel immemoriale tempus; quamvis enim hujusmodi tempus ordinarie praebeat praesumptionem Juris, et de Jure de bona fide, uti cum Glossa et aliis bene observat et docet Barbos. ad hanc Regulam n. 6. tamen in casu, quo prudenter constat, malam fidem vel ab initio possessionis adfuisse, vel intermedio ad praescriptionem requisito tempore intervenisse, prorsus nil prodest. *c. Vigilanti. 5. de Praescript.* ibi: *Quoniam nulla antiqua dierum possessio juvat aliquem malae fidei possessorem.* Et merito, quia eo gravius peccaminosa, et animabus periculosa est malae fidei possessio, quo longiori tempore fuerit protracta. *arg. c. fin. de consuet.* et proin mala fides potius in praescriptione longissimi, quam ordinarii temporis per SS. Canones fuerit removenda, uti bene observat Dynus *in hanc Reg. n. 6.* et Barb. *in cit. c. fin. n. 6.*

12 Caeterum bene Notandum, quod bona fides possidentis rem alienam, in foro externo semper praesumatur, nisi probetur contrarium, uti bene advertit Glossa communiter recepta in *c. Si diligenti. 17. de*

Praescript. §. *bona Fides L. Verius* 21 *ff. de Probat.* juncta *Reg* 47. *J. in 6. Praesumitur ignorantia* (facti scilicet de injusta possessione rei alienae, non Juris) *ubi scientia non probatur.* ac *c. fin. de praesumpt.* vl cujus quivis praesumitur bonus, donec probetur malus.

13 Quomodo autem, seu quibus modis et mediis probari possit mala fidea possidentis rem alienam, ex professa traditum habetur *Lib. II. Tit. XXVI. a n.* 84. Solum notandum, quod cum justa dicta n. 11. in praescriptione immemoriali, vel longissimi praesumptio Juris et de Jure de bona fide stet pro possidente, mala fides illius non nisi illis modis probari possit, quibus aliquid probatur contra praesumptionem Juris, et de Jure josta Gloss. communiter receptam in c. *Is qui fidem* 30. *de Sponsal.* ut bene *in hanc Reg. loc. cit.* observat Barb.

Quaeritur II. Utrum detur Exceptio seu fallentia circa hanc Regulam, Resp. Justa aliquos inveniri aliquam *cap. Placuit.* 1. *de Praescript.* ubi Episcopus locum a se ad fidem conversum triennio praescripsit contra alium Episcopum, qui monitus locum convertere neglexit, licet Episcopus praescribens ab initio, et intermedio tempore optime sciverit, locum non suae, sed alterius esse Dioecesis, consequenter in mala fide constitutus fuisse videatur, quamvis alii hunc Episcopum a mala fide, etiam ab initio possessionis immunem dicant, et ideo in hoc casu fallentiam esse negent, eo quod specialiter constitutum sit a Jure favore fidei, ut in hujusmodi casibus talis Praescriptio fieri queat, indeque etiam ita praescribens auctoritate canonis excusetur, uti bene advertit *Gloss. in can. placuit.* 1. *cau.* 16. *q.* 3. 14

REGULA III.

Sine possessione praescriptio non procedit.

SUMMARIUM.

1 *Unde haec Regula ?*
2 *Possessio quid ?*
3 *Alia est naturalis seu corporalis tantum :*
4 *Alia Civilis seu Juris tantum :*
5 *Alia naturalis et civilis simul :*
6 *Alia civilissima.*
7 *In rebus incorporalibus non datur vera, sed* quasi possessio, *quae idem operatur, ac illa.*
8 *Ad inchoandam praescriptionem rerum corporalium requiritur possessio naturalis et civilis simul : ad continuandam sufficit sola civilis :*
9 *Non item naturalis.*
10 *Ad praescriptionem rerum incorporalium requiritur et sufficit* quasi possessio.
11 *Verus sensus Regulae quis sit ?*
12 *Declaratur Juris exemplis, et seqq.*
13 *Plura de Possessione remissive.*

1 Haec Regula concordat cum *L. sine possessione.* 25. *ff. de Usurpat. et Usucap.* et juxta Barb. *hic n.* 1. ex eadem desumpta est, ibi: *Sine possessione usucapio contingere non potest.*

2 Quaeritur I. Qoomodo haec Regula intelligenda ? Et quis genuinus illius sensus sit ? Ante responsionem pro faciliori intelligentia hujus Regulae breviter recapitulare servit, quae *lib. II. Tit. XII de Causa possess. et propriet.* §. 1. jam dicta sunt, quid et quotuplex sit possessio. Haec siquidem juxta ibidem dicta, est rei corporalis detentio concurrente corporis, animi et Juris adminiculo: dum nempe quis rem naturaliter non tantum detinet, sed eam detinendi etiam jus et animum habet. Quae definitio tamen Possessioni corporali et civili simul sumptae duntaxat competit.

3 Sciendum namque, Possessionem aliam esse naturalem seu corporalem tantum (quam alii etiam possessionem facti appellant) aliam civilem, seu Juris tantum : aliam naturalem seu corporalem, et civilem seu Juris simul. Possassio naturalis est ipsemet actus possidendi, seu actualis detentio rei, qua quis animo simul et corpore rem detinet, atque rei ipsi praesens existit, vel saltem res in ejus conspectu est.

Possessio Civilis, seu Juris tantum, est quae habetur juris adminiculo, et de Jure solo animo continuatur : prout fit, quando possessor nec est in re, neu res in conspectu illius, uti contingit, si possessor a rebus suis sine animo eas deserendi ad tempus corpore discedit ; in hujusmodi enim casu, etsi rem suam corporaliter non possideat, eam tamen civiliter, ac de jure possidet, cum animum et jus possessionem continuandi habeat. *l. licet.* 4. *C. de acquir. Possess.* 4

Possessio naturalis seu corporalis, et Civilis seu Juris simul, est, quando utraque simul concurrit, ita ut quis rem aliquam non tantum corporaliter actu possideat, sed eam possidendi etiam jus et animum habeat: quae possessio semper justa est ; cum econtra possessio naturalis tantum etiam injusto invasori competere possit. Hinc juxta *gloss. hic: Possessio naturalis tantum, plurimum facti, et parum vel nil juris dicitur habere : Possessio civilis tantum plurimum juris, et parum facti habet. Possessio vero naturalis et Juris simul plurimum facti et Juris habet.* 5

Praeter praefatas affertur a Doctoribus adhuc alia Possessio, quam *Civilissimam* dicunt, estque illa, quae acquiritur ex mera dispositione Legis consuetudinis aut statuti absque alio actu corporis nostri. *Arg. l. Raptores.* 54. *C. de Episcop.* et *Cleric.* 6

Porro quamvis definitio possessionis, et dicta hactenus de ea potissimum intelligenda sint de possessione rerum corporalium, cum incorporalia proprie non possideantur. *c. Cum Ecclesia.* 3. *de caus. poss.* tamen incorporalium et spiritualium datur *quasi possessio. L. ait Praetor* 13. *ff. Ex quibus causis major.* et *L. si quis.* 10 *pr ff Si servit. vind.* quae *quasi possessio* idem in rebus incorporalibus et spiritualibus operatur, quod possessio vera in rebus corporalibus; cum etiam pro tuenda incorporalium possessione extent interdicta. *L.* 1. §. 5. *ff. uti possidetis.* ut proin sicut in corporalibus sine vera, sic in incorporalibus sine *quasi possessione* praescriptio non procedat. Quibus praenotatis, 7

Resp. I. Ad quaest. n. 2. positam : Regula III. intelligenda est de possessione tam naturali quam civili, ac etiam quasi possessione taliter, quod ad inchoandam praescriptionem rerum corporalium requiratur possessio naturalis et civilis simul : ad con- 8

tinuandam vero eandem juste coeptam sufficiat sola Civilis, non item sola naturalis: ad praescribenda vero incorporalia sufficiat et requiratur *quasi possessio*. Ita Glossa communiter recepta in hanc Regulam *V. Sine arg. l. Licet. 4. C. de acquir possess.* ubi dicitur: *licet possessio* (et consequenter praescriptio) *nudo animo acquiri non possit, tamen solo animo retineri valet.* Uti de secundo hujus conclusionis membro exemplum supra *n.* 4. adduximus in discedente a bonis suis ad tempus cum animo illa retinendi.

9 Quod vero sola naturalis seu corporalis possessio nec ad continuandam praescriptionem sufficiat, patet ex dictis de praecedenti Regula II. ubi clare probatum est, quod si intermedio ad praescriptionem requisito tempore notitia rei alienae interveniat, consequenter bona fides desinat, et possessio civilis esse cesset, praescriptio non amplius currat.

10 Ad praescriptionem autem rerum incorporalium sufficere et requiri possessionem quasi talem patet ex Juribus *n.* 6. allegatis. Qua responsione praemissa.

11 Resp. II. Genuinus sensus Regulae est: *Sine possessione naturali et civili simul sumpta praescriptio rerum corporalium inchoari non potest: per eam tamen rite inchoata, sola civili possessione continuari et perfici potest tempore per jura praescripto. Ad praescriptionem vero rerum incorporalium requiritur et sufficit quasi possessio debito tempore continuata.* Patet responsio per Jura hactenus allegata; cujus ratio universalis et principalis est; quia praescriptio principaliter fundatur et aedificatur super possessione. *arg. l. Usucapio. 3. ff. de Usucap.* ergo sicut non datur aedificium sine fundamento *arg. c. veniens.* 19. *de Praescript.* juncta *l. Egi 26. pr. ff. de Except. rei judicatae.* ita, si ab initio non ponitur, vel intempestive aufertur, aut amittitur possessio, praescriptionem corruere necesse est. Hinc universaliter infertur, quod qui rem aliquam possidere non valet, praescribere nequeat, quia deest Praescriptionis fundamentum, Possessio nempe.

Declaratur Juris exemplis: Sic enim quia Laici non possunt possidere loca Religiosa et Sacra, *l. qui universas.* 30. *ff. de acquir. possess.* ibi. *nam locum Religiosum, aut sacrum non possumus possidere:* neque jus eligendi in Ecclesia, *arg. c. Sacrosancta* 51. *et c. Massana* 56. *de Elect.* juncta *Gloss. ibid.* Nec Decimas. *can.* 1. *cau.* 16. *q.* 7. et *c. Causam.* 7. *de praescript.* praefata jura et loca sacra praescribere non possunt; cum juxta Regulam 3. *sine possessione praescriptio non procedat.* 12

Sic pariter quia jus resistit et impedit, ne quis acquirat possessionem rei ad usum publicum deputatae, puta, fluminum, pontium, viarum etc. praescribi non possunt, etsi populus eis uti desierit, *arg. l. viam ff. de via publ.* Similiter; quia liber homo possideri nequit, *arg. l. qui universas.* 30. *ff. de acquir. possess.* et *l. cum haeredes.* 23. *eod.* etiam praescribi non valet. Hinc *l. Usucapionem.* 9. *ff. de usucap.* dicitur: *Usucapionem recipiunt res corporales exceptis rebus sacris, Sanctis, publicis populi Romani, et Civitatum, item liberis hominibus.* Plura Juris exempla adducit Barbosa in hac Reg. ex quibus clare patet, quod, ubi possessio deficit, praescriptio fieri non possit. 13

Caeterum quomodo probari possit possessio rerum: item quomodo acquiratur, et iterum amittatur, plene declaratum habetur *lib. II. Tit. XII. de causa possess. et propriet.* §. 4. 5. 6. *et* 7.

REGULA IV.

Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.

SUMMARIUM.

1 *Haec Regula desumitur ex S. Augustino.*
2 *Intelligitur de solo peccato contra justitiam commisso.*
3 *Per verba: non dimittitur, intelligitur dimissio quoad culpam et poenam aeternam coram Deo.*
4 *Poenas civiles remittere possunt principes.*
5 *Verus sensus Regulae quis?*
6 *Restitutio ab haeredibus facta non juvat defunctum, nisi eam mandaverit: nec omissio illius nocet eidem.*
7 *Vulgare dictum: restituam, ne anima in purgatorio pati debeat, ridendum.*
8 *Solvitur objectio contra hoc.*
9 *Tot sunt fallentiae contra Regulam, quot sunt causae a Restitutione excusantes.*
10 *Enumerantur praefatae causae.*

1 Haec Regula desumitur ex Epist. 54. S. Augustini ad Macedonium, et refertur *can.* 1. *cau.* 14. *q.* 6. ibi: *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur poenitentia, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: sed, ut dixi, si restitui potest. Plerumque enim qui aufert, amittit, sive alios patiendo malos, sive ipse male vivendo: nec aliud habet unde restituat.*

Quaeritur itaque I. Quomodo haec Regula intelligenda, et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam non de quovis, sed de solis peccatis contra justitiam, injuste auferendo, retinendo, vel injuste damnificando commissis intelligi, quae non dimittuntur, nisi injuste ablatum vel retentum restituatur, vel damnum injuste causatum resarciatur, vel si physica aut moralis impossibilitas intervenit, id, quamprimum fuerit possibile, praestandi seria habeatur voluntas. Ratio in textu citato allegatur: *quia, si reddi potest, et non redditur, non agitur poenitentia, sed fingitur.* Quod item intellige de ea, cui quidem hic et nunc moraliter vel physice impossibile est restituere, vel damnum resarcire: voluntas tamen id faciendi deest, quando potuerit: quia praesens physica vel moralis impossibilitas juxta communem tam Juristarum, quam Theologorum sententiam non extinguit, sed tantum suspendit obligationem restituendi, quamdiu impossibilitas durat. Cum res semper clamet ad Dominum suum. 2

Per verbum autem, *non dimittitur*, intelligitur dimissio tam quoad culpam, quam ei annexam poenam aeternam (in materia gravi) coram Tribunali Divino ita, ut etsi quis de peccato injustitiae poeniteat, illudque confiteatur, et firmum propositum id non amplius perpetrandi habeat, tamen nec culpa, nec poena eidem annexa remittitur, nisi restituat, vel ubi de facto non potest, sinceram voluntatem resti- 3

tuendi habeat. Quod idem de injuste damnificante intelligendum; quia verbo *restitutionis* venit omnis utilitas actoris *l. cum Praetor* 81. *ff. de V. S.* et amplius patet ex *lib. V. Tit. XXXII. de Injuriis et damno dato.*

4 Dicitur tamen notanter: *coram Tribunali Divino*; quia poenam pro peccato injustitiae in foro debitam a supremo Principe, vel legitimo Magistratu pro justo arbitrio penitus remitti, vel moderari posse, indubitati juris est, *arg. l. Princeps* 31. *ff. de legibus.* praxi et consuetudine, quae optima legum interpres est, ubique confirmatum.

5 Resp. II. Proprius sensus Regulae IV. sequens est: *Peccatum injuste auferendo, detinendo vel damnificando contra justitiam commissum coram Tribunali Divino nec quoad culpam, nec quoad eidem etiam annexam poenam aeternam dimittitur, nisi, ubi possibile est, restituatur ablatum, vel resarciatur damnum injuste illatum; aut ubi impossibilitas physica vel moralis adest, sincera id praestandi voluntas adsit, vel alia justa causa excuset.* Sensus hic ex se perspicuus est, et ex jam dictis patet.

6 Solum addendum, quod reatus culpae et poenae non dimittatur, nisi ipsemet injuste auferens, vel damnificans, dum adhuc in vivis est, restitutionem, si potest, per se, vel alios faciat, aut ut de suis fiat, demandet; consequenter non sufficiat, nec illum a reatu culpae vel poenae liberet, etiam si haeredes illius, ipso prius non mandante, vel decernente, aut committente eam praestent. Quamvis enim hi cognita injuste ablata in natura vel aequivalente, absque ulla testatoris commissione restituere, et damna injuste illata resarcire ipsimet teneantur; tamen si id absque mandato vel commissione testatoris ex se ipsis, uti tenentur, faciunt, per hoc defuncto nullatenus prosunt, nec poenas purgatorii (ubi materia levis est) tollunt vel minuunt, multo minus a poenis aeternis, ad quas in materia gravi statim damnatus est, amplius liberant. Sicut econtra eidem nec in minimo nocent, nec liberationem e purgatorio retardant si defunctus in vivis adhuc existens restitutionem debitam rite demandavit, haeredes vero eam facere culpabiliter omittunt, uti post D. Thomam *quolib.* 6. *art.* 13. eum aliis bene docet Navar. *in Manu. cap* 27. *n.* 68. §. *quaesitum.*

7 Ex quo bene infert Strein *ad hanc Regulam n.* 5. ridendum esse vulgare illud dictum haeredum: Debeo vel volo istud aut illud a patre, matre, vel fratre etc. injuste ablatum restituere, vel damnum injuste illatum resarcire, ne alias pati debeant in altera vita. Vel enim defunctus in vivis existens demandavit debitam restitutionem, vel non: si posterius, poenas illius nec tollent, minuent, etiamsi restituant: si prius, non nocebunt ei, sed sibi solis, si restitutionem facere ex parte, vel ex toto culpabiliter negligant.

8 Nec obstat huic doctrinae c. *In litteris.* 5. *de Raptoribus.* ubi Papa vult compelli haeredes ad compensationem damni a defuncto illati, *ut sic a peccato valeat liberari*; quia verba haec mendosa sunt, cum loco verbi *valeat* in singulari, legendum sit, *valeant* in plurali, quatenus non defunctum, sed haeredes afficiat, qui damna per defunctum injuste illata resarcire ita tenentur, ut, quamdiu id non praestant, a peccato liberari non valeant, uti bene advertit Barbos. *ad hanc Reg. nu.* 8. huncque sensum juxta originale, et antiquiores codices veriorem judicat Abbas *in cit. c. In litteris. n.* 4. Vel, si verbum *valeat* in singulari defunctum afficiens accipiendum contendatur, non directe, sed indirecte intelligendum sit, id est, non quod restitutio haeredum directe juvet defunctum, et a peccati poenis liberet, sed quia indirecte ei prodest, dum per suffragia, preces et oblationes, quae in sepultura Ecclesiastica (qua defunctus interim privatus erat pro eo fieri solent, eidem succurritur, ut citius a poena peccati in purgatorio sustinenda liberetur. Barb. Navar. Strein *loc. cit.* et alii.

9 Quaeritur II. An etiam? et quae sint Exceptiones aut fallentiae contra hanc Regulam quartam? Resp. Eas contra verba Regulae nude sumpta esse tot, quot sunt causae excusantes a restitutione. De quibus etsi ex professo tractent Theologi, nosque de illis etiam Theologia morali satis egerimus *Tr.* 9. *dist.* 5. *q.* 6. tamen pro majore dilucidatione Regulae eas etiam hic saltem breviter apponere bonum visum fuit.

10 Prima causa a restitutione excusans est impossibilitas physica; ratio est, quia *nemo potest ad impossibile obligari*, *Reg.* 6. *de R. J. in* 6.

Secunda: Si restitutio sine damno multo graviori, quam laesus sustinuit, v.g. in fama, vita, membris, bonisque fortunae sibi, suisve inferendo fieri non potest. *can. si Res.* 1. *cau.* 14. *q.* 6.

Tertia: Si is, cui restitutio facienda debitum voluntarie et ultro remittat *arg. l. In re mandata* 21. *C. Mandati.*

Quarta: Si dilatio restitutionis in magnum bonum creditoris credi, uti et in casu quo ipse pecunia, vel alia re restituenda in suam perniciem, vel gravius damnum esset abusurus.

Quinta: Si quis cedat bonis suis, donec ad pinguiorem fortunam venerit. *l. Cum et filii familias.* 7. *C. qui bonis ced. poss.*

Sexta: Si in damno dato nulla intercessit culpa theologica, in foro interno nulla restituendi obligatio est: *arg. can. Erit autem. dist.* 4. et amplius diximus *lib. II. Tit. XXXVI.* §. 2. ubi etiam, an et quando in foro externo restitutio obligatoria sit ob damnum datum ex culpa levi vel levissima.

Septimo: ponunt aliqui casum praescriptionis, uti patet ex *Tit. de Praescript.* Quibus similes causas alias plures reperire est apud Theologos.

REGULA V.

Peccati venia non datur nisi correcto.

SUMMARIUM.

1 *Per verbum*, Venia, *intelligitur hic venia culpae, et annexae poenae aeternae: verba*, nisi correcto, *idem sonant, ac nisi poenitenti.*
2 *Aliqui etiam de peccato veniali Regulam intelligunt.*
3 *Majoris mali vitandi gratia in foro externo peccata immunita relinquuntur.*
4 *Verus sensus Regulae quis?*
5 *Solvuntur objectiones. et seq.*

1 Quaeritur, quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. Per *Veniam* in hac Regula, intelligi veniam culpae, praesertim mortalis, et poenae aeternae a Deo, infligendae: non vero veniam poenae temporalis per Judicem in foro

externo infligendae. Per verba, *nisi correcto*, autem non intelligi idem, ac poenis in foro externo sufficienter, et juxta exigentiam delicti jam castigato et punito, sed prout idem sonet ac *nisi poenitenti*, et peccatum derelinquenti, indeque se corrigenti et correcto existenti. Glossa *in hanc Reg.* ℣. *Peccati venia* Barbos. *in eandem num.* 2. *et seqq.* Strein. *num.* 1. Dynus *ibidem*, qui cum aliis bene advertit, hanc Regulam multum concordare cum praecedenti, ita, ut, sicut juxta illam peccatum contra justitiam commissum non dimittitur, nisi restituatur ablatum, ita universaliter prorsus nullum dimittatur peccatum, seu venia illius quoad culpam et poenam aeternam annexam tribuatur, nisi vere poenitenti, et emendandi propositum serium explicite vel implicite habenti, sicque correcto; ut proin per nulla quantumvis multa et magna opera bona obtineri valeat venia culpae mortalis, et poenae aeternae connexae, nisi etiam accedat poenitentia, id est, perfecta contritio, vel saltem imperfecta, seu attritio cum absolutione sacramentali: prout certum est apud Theologos quoque, inter alias rationes etiam illam cum S. Thoma *p.* 3. *q.* 86. *art.* 2. asserentes, quod cum homo, committendo peccatum, propria voluntate a Deo summo et infinito bono sit aversus, sine omni propriae voluntatis motione, et mediante poenitentia ad eum conversione gratiam et veniam ab eodem non recuperet.

2 Extendunt aliqui Regulam etiam ad peccatum veniale: licet enim istius venia sine contritione, et sacramentali absolutione obtineri valeat aliis mediis, tamen quia et ipsum aliqua saltem aversio a Lege Dei et inordinata conversio ad creaturam est, sine poenitentia saltem virtuali in hac vita non dimittitur, uti cum D. Thom. *loc. cit. q.* 87. 1. bene docent Layman. *lib.* 5. *Tom.* 6. c. 4. *n.* 12. et alii.

3 Caeterum quod verba, *nisi correcto*, intelligenda sint, ac *nisi poenitenti*, et non, ut aliqui volunt, nisi poenis Juris in foro externo sufficienter jam castigato, ac propterea correcto, etiam inde patet; quia in foro externo ad vitandum scandalum etiam disponente Jure ab Ecclesia saepe relinquuntur peccata impunita, daturque eorum venia taliter non correctis. can. *Denique. dist.* 4. *can. ut constitueretur* 25. *dist.* 50 *can. quidam cau.* 18. *q.* 4. *can. Schism.* 34. *cau.* 24. *q.* 1. *cum Concord.*

Resp. II. Proprius sensus Regulae est sequens *Nullius peccati saltem mortalis, et poenae aeternae annexae venia seu remissio datur, nisi vere poenitenti, id est, perfectam contritionem, vel saltem imperfectam seu attritionem una cum Sacramento poenitentiae habenti, indeque correcto.* Patet sensus ex dictis. 4

Huic sensui Regulae non adversatur, quod contra necessitatem poenitentiae objicitur ex *can. fin. dist.* 4. ubi Papa rescribit, eos, qui in Quadragesima diebus Dominicis carnes comedunt, et usque ad mediam noctem comessationes protrahunt, *si ab hac consuetudine averti non possunt, cum venia suo genio esse relinquendos, ne forte pejores existant*: ergo, infertur, etiam sine poenitentia obtinetur venia; Respondetur enim, textum hunc non esse intelligendum de venia culpae, et annexae poenae Divinae, sed de venia poenae humanis legibus constitutae in foro externo infligendae, quae majoris mali vitandi causa quandoque remittitur, et peccatum illam inducens permittitur. *cit. can. Schisma cau.* 24. *q.* 1. Gloss. *in cit. can. fin.* Strein. *in hanc Reg. n.* 5. 5

Pariter non obstat communiter objici solitum *c. quod quidam* 5. *de Poenit. et Remiss.* ubi Papa dixit, eos, qui fatentur, se a criminibus abstinere non posse, tamen admittendos esse ad confessionem, addita ratione, *quia*, ait, *licet non sit vera hujusmodi poenitentia, admittenda tamen est eorum confessio*; ergo, infertur, etiam sine vera poenitentia datur venia et remissio: Nam contra est, quod licet Papa hic etiam impoenitentes et indispositos ad confessionem admitti mandet, minime tamen velit, ut ad confessionem admissi sine vera poenitentia, et emendationis proposito absolvantur, sed ut occasione confessionis charitativis et fervidis adhortationibus ad veram poenitentiam inducantur: uti cum communi aliorum bene advertit Barb. *in cit. c. quod quidam.* pateque ex ultimis verbis hujus capituli, ibi. *crebris et salutaribus monitis poenitentia inducendo.* 6

REGULA VI.

Nemo potest ad impossibile obligari.

SUMMARIUM.

1 *Regula haec unde desumpta.*
2 *Impossibile quid dicatur?*
3 *Impossibile aliud est de facto: aliud de jure.*
4 *Quid sit impossibilitas Facti?*
5 *Et quid Juris?*
6 *Ambae aequiparantur.*
7 *Quod pendet a voluntate Principis, et concedi non consuevit, impossibile censetur.*
8 *Sicut et quod sine dispensatione Papae fieri nequit.*
9 *Nemo ad aliquid impossibile sive de facto, sive Jure ullo modo obligari potest.*
10 *Difficilia hic non reputantur inter impossibilia.*
11 *Verus sensus Regulae quis?*
12 *Conditio impossibilis contractui adjecto illum invalidat: in Testamento tamen et Matrimonio habetur pro non adjecta*
13 *Solvitur objectio contra Regulam, et seq.*

Haec Regula desumpta est ex *l. Impossibilia.* 185. *ff. de R. J.* ibi: *Impossibilium nulla est obligatio*: cui etiam plures aliae Juris Civilis leges correspondent, quas citat Barb. *hic num.* 1. unde antiqui versus: 1

Ultra posse meum non me lex justa coegit,
Nec putat esse reum, qui totum posse peregit.

Quaeritur, quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Ante responsionem sciendum, quid et quotuplex sit, ac dicatur *impossibile*. Impossibile ut sic dicitur omne illud, quod inspecta humana potentia a nullo fieri potest, sive quia naturae vires transcendit. *l. Continuus* 137. §. *Illud.* 4. *de Verb. oblig.* sive quia a Jure naturali, divino aut humano prohibetur, atque moraliter fieri nequit. *l. Filius* 15. *in fine ff. de Condition. Institut.* Barb. *hic, n.* 2. 2

Huic definitioni conformiter, licet variae species 3

impossibilium referantor a Glosse et DD. in hanc Regulam, tameo ut beoe observat Barbosa *loc. cit.* omnes communiter et principaliter redueontur ad duas species, videlicet ad impossibile de Facto, seu naturae: et ad impossibile de jore: sea ad impossibilitatem facti et joris *arg. c. fin. de Pactis* ibi: *Nam etiam juxta legitimas sanctiones pactum turpe, vel rei turpis aut impossibilis de Jure vel de facto nullam obligationem inducit.* Concordat c. *Sciscitatus.* 13. *de Rescript.* ibi: *Sentimus, quod tam de Jure, quam de Facto illa impotentia censeatur*; ubi etiam utriusque iotpotentiae seu impossibilitas explicatur. Uti enim Philosophi et Theologi dividunt impotentiam in physicam et moralem: sic Legistae statount impossibilitatem Juris et facti.

4 Impossibile, seu impossibilitas *facti* (quae etiam impossibilitas naturalis seu naturae dicitur) est, et dicitur, quando considerata circumstantiis loci, temporis, viribus, facultatibus personae, naturaliter loquendo, absolute fieri nequit: uti respectu cujusvis hominis est digito tangere coelum, solem aut lunam detrahere, mortuom resuscitare: respectu infantis gravissimum pondus portare: respectu caeci litteras legere. §. *Si impossibilis.* 11. *Instit de inutil. stipulat.*

5 Impossibile *de Jure* dicitur, quod a Jure, seu lege naturali, divina aut humana prohibitum, honeste, et secundum bonos mores fieri nequit; hinc *l. Filius, qui ff. de condition Instit.* dicitur: *quae facta laedunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, et (ut generaliter dixerim) quae contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse, credendum est.* Concordant *l. Si stipulor.* 35. *ff. de Verb. oblig. c. fin. de Pactis. can. faciat.* 15. *cau.* 22. *q.* 2. juncta *Gloss. ibidem* ℣ *non potest*

6 Advertendum autem cum Fagn. in c. *Nos quidem. de Testam. n.* 56. quod *Impossibilitas Juris et facti aequiparentur.* Bortol in *l. continaus* §. *Inspiciendum. ff. de Verb oblig n.* 2.

7 Porro juxta eundem Fagn in *c. Cum sit ars de aetate et qualit n* 31. *etiam ea, quae pendent a voluntate Principis, et concedi non consueverunt, reputantur inter impossibilia, arg. l apud Julianum* alias incipit: *Africanus.* 39. §. *fin ff. de Legatis.* 1. et ibi Bart. n. 2.

8 Item illud impossibile censeri, quod fieri non potest de Jure communi, sed tantam ex Dispensatione Papae. Fag. in *c. de illis de despons. impub. n.* 42. quod etiam notat Gloss in *l. Continuus.* ℣. *Relictae. ff. de Verb. oblig* Innocent. in c. *Pastoralis* 5. *de caus Possess. et propriet.* His praemissis

9 Resp. I. Ad quaestionem *n.* 2. positam: Regula intelligenda est de utroque impossibili, ita ut vi illius ad id, quod de facto, vel de jore impossibile est, nemo obligari possit neque per legem aut constitutionem: *can. Erit autem* 2. *dist.* 4. ibi: *Erit autem lex honesta, justa, possibilis.* nec per praeceptum, nec per sententiam, nec per contractum c. *fin. Pactis.* nec per Testamentum *l.* 3. *ff. de Cond. et Demonstr.* §. *Impossibilis.* juncta *l. si quis inquilinos.* 112. §. *fin. ff. de legat.* Immo nec sui ipsius obligatio ad impossibile aeo de facto valet, uti montes alpium ultro in aerem deferre. *arg. cum haeres.* 4. §. 1. *ff. de statu lib.* nec ad impossibile de jure. *l. Inter stipulantem.* 83. §. *Sacram.* et *l. si stipulor.* 35. §. *Item. ff. de Verb. oblig.*

Reducunt aliqui, ut Laym in c. *Sciscitatus. de Rescriptis. n.* 1. ad impossibile de facto etiam illud, quod quidem absolute fieri potest, sed non nisi summa cum difficultate. Verum, licet haec ordinarie excuset a lege humana communiter lata, per dicta in Regula IV. tamen, quia absolute impossibile non est, et ad id quis se ipsum obligare, atque ob graves, praesertim publicas causas per legem et praeceptum a legitima potestate obligari potest, haec impossibilitas ad hanc Regulam spectare non videtur. Hinc 10

Resp. II. Verus et proprius sensus Regulae hic est: *Ad impossibile de facto vel de jure nemo obligari potest neque per legem, vel praeceptum, neque per sententiam Judicis, neque per Testamentum, neque per pactum, vel contractum, neque propria voluntate.* Per Jura citata: et Ratio est. Tum quia omnis obligatio tendit ad aliquid dandum, praestandum, §. 1. *Instit. de action* quae autem impossibilia sunt, dari et praestari nequeunt; ergo. Tum quia, uti bene discurrit Streia *ad hanc Reg. n.* 5. omni legi peculiare est, ut primae Regulae, Divinae videlicet, sit difformis, consequenter et sit possibilis, et honesta existat. *cit can Erit autem.* 2. *dist* 4. ac ne hominibus praesertim impiis occasionem praebeat turbandi et querulandi, si lex vel praeceptum ex aliqua ratione impossibile existat 11

Notanda tamen differentia in praedictis, videlicet, quod si conditio impossibilis adjiciatur contractui, is totaliter vitietur, et irritus evadat. §. *si impossibilis.* 11. *Instit. de inutili stipulat.* ibi: *si impossibilis conditio obligationibus adjiciatur, nil valet stipulatio.* cum concord a *Gloss. ibidem citatis.* Si vero in Testamento vel Matrimonio apponitur, utrumque propter specialem Juris favorem valeat, et conditio pro non adjecta habeatur. *l. Reprehendenda.* 5. *C. de Instit.* et c. *fin. de condit. apposit.* nisi (loquendo de Matrimonio) apposita esset conditio contra substantiam matrimonii: tunc enim etiam ipsum matrimonium invalidum et irritum foret testo claro *cit. c. fin. de condit appos.* quem per extensum retulimus *lib IV. Tit V. de condit appos.* §. 2. *n.* 40. 12

Contra Regulam et sensum ipsius communiter objici, et per modum Exceptionis poni solet Primo casus, quo quis se obligat ad damna et pericula ex casibus fortuitis eventura, quae obligatio tenet *l. quae fortuitis.* 6 *C. de Pignorat. Act* cum tamen impossibile sit evitare casus fortuitos Sed respondetur, intentionem contrahentium non esse evitare casos fortuitos, sed solummodo se obligare ad sustinenda damna et pericula inde provenientia, quod est possibile. Streia *hic n.* 6. Pech. *ibid n* 12. qui ambo bene addunt, in conventione de hujusmodi casibus fortuitis tantum comprehendi casus evenire solitos, non vero insolitos ac insuetos. *l. Fistulas.* 78. § *fin. ff. de contrah. Empt.* 13

Secundo Haeres tenetur solvere legatum pro Republica factum ad opus lege prohibitum: *l. si servum.* 91. *ff de Verb. obligat.* ergo datur obligatio ad impossibile. Sed Respondetur, in tali casu legantem non censeri voluisse legare, quod lege prohibitum, sed permissum est, non recordando, vel ignorando, quod lege statutum habetur; nec mirum, si in miserae hujus vitae statu mentis imbecillitas subinde aberret, *arg. l. Hac consultissima.* 8. *C. qui Testamentum facere poss.* Streia *hic n.* 6. vel dic, Regulam in hoc Exceptionem pati. 14

REGULA VII.

Privilegium personale personam sequitur et extinguitur cum persona.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Privilegium aliud est Reale.*
3 *Aliud Personale.*

4 *Regula habet duas partes.*
5 *Verus sensus Regulae quoad primam partem, quod personam sequatur.*
6 *Sensus ejusdem quoad alteram partem, quod extinguatur cum persona.*
7 *Solvuntur obiligationes contra Regulam quoad primam partem . et duobus seqq.*
10 *Et quoad secundam partem.*
11 *De Privilegiis remissive.*

1 Haec Regula desumpta habetur ex *l. In omnibus* 68 *ff. de R. J* ibi . *In omnibus causis id observatur, ut ubi personae conditio locum facit beneficio, ibi deficiente ea beneficium quoque deficiat.* cui concordat *l. Lex privilegio.* 196. *ff. de Reg. Jur.* ibi : *Privilegia quaedam causae sunt, quaedam personae: et ideo quaedam ad haeredes transmittuntur, quae causae sunt, quae personae sunt, ad haeredem non transeunt.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis proprius illius sensus sit? Ante responsionem notandum, juxta jam dicta *lib V. Tit. XXXIII. de Privilegiis.* § 1. n. 12. Privilegium aliud esse *Reale*, aliud *Personale*. Illud est, quod directe et immediate ipsi rei, alicui loco, dignitati, officio, causae etc. vel ratione ipsius conceditur, ac propter rem tempore, quo durat, eidem adstringitur. *l. Imperatores. 7. ff. de Publician.*

3 Personale est, quod immediate ac directe soli alicui personae, et ratione illius, v. g. propter singularem ipsius experientiam, doctrinam, virtutem, fidelitatem vel merita confertur. Quo nomine non veniunt privilegia, quae toti alicui communitati, vel certo generi hominum dantur : quia etsi omnes personae in tali communitate existentes, vel sub tali genere constitutae tali privilegio gaudeant, indeque communiter *Privilegium Personale* vocatur : tamen quia non intuitu unius personae, sed intuitu totius communitatis est concessum, et omnes tam praesentes quam futuros sub tali communitate viventes, vel sub genere existentes afficit, ad easque transit, privilegium mere personale, vel proprie tale esse non censetur, sed reale : cujusmodi est Privilegium Restitutionis in integrum minoribus concessum, quo non unus solus, sed omnes minores in perpetuum gaudent *l. Non solum.* 6 *ff de In integr. Restit.* Tale etiam privilegium est S. C. Vellejani concessum mulieribus: item privilegia concessa corpori mystico, veluti civitati, Collegio, Academiae, Religioni etc. His praenotatis

4 Resp. I. Regula solummodo intelligenda est de privilegio mere personali, seu proprie tali. Habet autem haec Regula duas partes: una est, quod Privilegium personale semper et ubique sequatur personam, in quocunque tandem loco existat, ita ut quovis tempore et loco privilegiatus illo gaudere valeat, nisi ad certum locum vel tempus, aut certam, ob quam concessum est, causam ab ipso concedente sit restrictum. Altera pars est, quod cum persona extinguatur, seu pereat, si talis persona moritur, nec ad ullos transeat haeredes.

5 Resp. II. Verus sensus Regulae sequens est : et quidem quoad primam partem *Privilegium mere personale semper et ubique sequitur personam, cui est concessum, eique adhaeret, ita ut illo semper frui queat in quocunque tandem loco existat, nisi ab ipso concedente sit restrictum.* Quoad alteram vero partem: *Privilegium mere personale extincta per mortem persona, cui est concessum, pariter extinguitur, ita ut prorsus ad nullum haeredem, vel quemquam alium transeat.* Exempla prioris partis obvia sunt ; sic v. g. Scholaris etiamsi loco migret, et extra Academiam existat, privilegio gaudet, quod a Judice laico capi et teneri non valeat. *Auth. Habita. C. Ne filius pro patre.* Streio. hic n. 2. sic qui habet privilegium legendi libros prohibitos, comedendi carnes diebus jejunialibus, Breviarium aut Horas mentaliter persolvendi, aut loco earum Rosarium recitandi, illo, ubicunque est, frui potest ; quamvis ob scandalum vitandum subinde hic et nunc abstinendum sit, quod prorsus per accidens est.

Quoad secundam partem, quod cum persona privilegium mere personale extinguatur, et ad nullum haeredem transeat, exempla plane sunt Jura, adeo ut in *l. penult § si puellae. 5. ff. de ritu nupt.* et *l. Privilegio.* 17 *C de Decurionibus* et *l. In Filiis.* 35. *cod.* sancitum habeatur, quod privilegium parentibus concessum non ad filios transferatur. Et quamvis Regula, et sensus illius satis sint clari, tamen 6

Quaeritur II. An non haec Regula etiam patiatur suas Exceptiones, et Fallentias? Resp. Plures a nonnullis adduci, quae tamen re bene considerata, et si id, quod objiciunt, solvitur, Fallentiae non sunt, et Regulae non adversantur. Hujusmodi objectiones plures breviter adducit Gloss. *in hanc Reg.* et quidem Primo contra primam partem Regulae : Usus pallii Archiepiscopo, vel alii Episcopo ex privilegio competens, est privilegium personale *arg c. 2. de Auctorit. et usu Pallii.* et tamen hoc non sequitur personam ; cum Archiepiscopus extra propriam dioecesin illo uti non valeat, *arg. c. 1 de auctorit. et usu Pallii.* Et ibi Gloss. ℣ *quoolibet* Resp enim privilegium de usu Pallii ex primaeva concessione esse restrictum ad propriam dioecesin, et pro certis duntaxat diebus, *c. ad honorem de auctorit. et usu Pallii.* Tenor autem privilegii attendendus et servandus est, *c. Porro 7.* et *c. Recepimus 8. de Privileg.* Gloss. *hic.* consequenter haec objectio non obest, cum in sensu ejus expresse mentionatum sit, *nisi privilegium ab ipso concedente sit restrictum* 7

Objicitur secundo : Praesente majore minor non utitur privilegio, *arg. c. Antiqua* 23 *de Privileg.* ubi Patriarchis interdicitur, crucem ante se deferri curare, quando in ea urbe Summus Pontifex, vel Ejus legatus utens insigniis Apostolicae Auctoritatis, praesens est. *can Denique dist* 21. Resp. hoc esse speciale ob reverentiam superioris. Adde, hujusmodi privilegium etiam cum restrictione saltem implicita esse datum, videlicet quamdiu Superior in loco praesens non est. Gloss. *hic.* 8

Objicitur tertio : Privilegium personale extinguitur nonnunquam etiam ante mortem personae ; ut cum quis abutitur privilegio. *can Privilegium.* 63. *cau.* 11. *q.* 3. ibi *Privilegium omnino meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate.* Idem fit propter delictum, propter contrarium factum, propter necessitatem etc. ut ait Gloss in *cit. can. Privilegium* ergo privilegium personale non semper sequitur personam, cum in dictis casibus manente persona non maneat privilegium. Resp. Regulam habere implicitam clausulam ; nisi ex causa per dispositionem juris amittatur ; quod enim non est, sequi non potest. Vel dic, Regulam in hoc pati exceptionem. 9

Quoad secundam partem Regulae, quod extincta persona extinguatur, et ad nullos transeat haeredes, objicitur *l. Non solum* 6. *ff. de In integrum. Restit.* vi cujus privilegium restitutionis in integrum a personis in aetate minore constitutis transit etiam ad haeredes ; et *l. Haeredes.* 20. *C ad S. C Vellejanum* disponens, quod privilegium, seu beneficium 10

exceptionis adversus creditores mulieribus competens, pariter ad haeredes extenditur, consequenter cum persona non extinguatur. Sed Respondetur, haec privilegia non esse mere personalia, sed communiter dumtaxat personalia, de quibus Regula nostra non est intelligenda, prout jam supra n. 4. diximus.

Caeterum si quid amplius de materia privilegiorum 11
desideratur, exacte et fuse tractatum invenitur *cit. Lib. V. Tit. XXXIII. de Privileg. et excess. privilegiat.*

REGULA VIII.

Semel malus semper praesumitur esse malus.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta.*
2 *Praesumptio alia est Juris tantum:*
3 *Alia Juris et de Jure:*
4 *Alia hominis.*
5 *Regula intelligenda est de praesumptione hominis, et Juris tantum;*
6 *Non in diverso,*
7 *Sed eodem dumtaxat genere delicti.*
8 *Si illud consummavit,*
9 *Et se non emendavit.*
10 *Malus de praesenti non praesumitur retro malus.*
11 *Verus sensus Regulae quis?*
12 *Emendatio tanquam facti non praesumitur, sed probari debet.*
13 Quilibet habendus est bonus, donec probetur malus, *non procedit, quando quis jam semel fuit malus.*
14 *Fallentiae Regulae quae?* et duobus seqq.
15 *Semel contumax cur denuo citetur?*
16 *A perjuro recipitur juramentum in suum gravamen, sed non in sui commodum, vel aliorum praejudicium.*

1 Haec Regula desumpta est ex *can. Parvuli.* 14. *cau.* 22. *q.* 5. c. *Scribam.* 9. *de Praesumpt.* et aliis LL. citatis a Glossa *hic.*

2 Pro intelligentia hujus Regulae supponitur notitia de natura et varietate praesumptionis ex *lib. II. Tit. XXIII.* §. 1. ubi inter alias triplicem potissimum praesumptionem esse diximus, videlicet *Praesumptionem Juris tantum: Praesumptionem Juris et de Jure* simul: ac *Praesumptionem hominis.* Prima est, quae in Jure quidem expressa invenitur, pro certa veritate tamen non habetur, sed admittit probationem in contrarium. Gloss. communiter recepta in *c. Is, qui fidem.* 3o. *de Spons.* ubi plura hujus exempla adducit.

3 *Praesumptio Juris et de Jure* illa est, quae in jure *non* tantum expressa habetur, sed ab eodem tam firmiter tenetur, ut pro ipsa veritate habeatur, indeque probatio in contrarium facile non admittatur. Gloss. *loc. cit.* ubi pariter plura ex Jure exempla adducit, patetque ex *cit. c. Is, qui fidem. de Spons.* ubi Pontifex inquit: *contra hanc praesumptionem non est probatio admittenda.*

4 *Praesumptio hominis* est, quae in Jure expressa non habetur, sed juxta rerum ac personarum circumstantias, et apparentia indicia prudenter concipitur: estque alia violenta, seu quae moralem certitudinem inducit: alia non violenta, prout amplius declaratur *cit. lib. II. Tit. XXIII. de Praesumpt.* §. 2. His suppositis

5 Quaeritur I. Quomodo Regula VIII. intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. pro intelligentia hujus Regulae quatuor esse advertenda cum Gloss. *hic*, et quidem Primo, Regulam non loqui de praesumptione Juris, et de Jure, quasi vero ille, qui semel scitur malus, semper pro certo habeatur malus, negata omni probatione in contrarium: sed de *praesumptione Juris* tantum, vel hominis, admittente probationem innocentiae.

Secundo: Eam non nisi *in eodem genere delicti* 6
esse intelligendam; ut proin licet quis in uno genere delicti v. g. luxuriae sciatur reus, tamen propterea vi hujus Regulae in alio, vel omni genere delicti v. g. injustitiae, simoniae etc. reus praesumi non posset *arg. c. Ille vos.* 4. §. *fin. de Pignor.* juncta *l. si cui crimen* §. 1. *ff. de Accusat.*

Sed tantum in eodem genere delicti, uti secundo 7
plura alia Juris exempla patet ex *cit. can.* 14. *cau.* 22. *q.* 5. ubi perjurus semel repertus reus semper praesumitur perjurus, indeque a praestando juramento, et ferendo testimonio semper rejectus existit, ibi: *et qui semel perjuratus fuerit, nec testis sit post hoc, nec ad sacramentum accedat, nec in sua causa, vel alterius jurator existat.* Item ex *c. Scribam* 9. *de Praesumpt.* ubi de negligentibus servare leges et admonitiones praesumitur, quod eas etiam in futurum sint neglecturi; ibi: *Scribam eis multiplices leges meas: ex prius datis et neglectis apparet, quod has negligent.*

Tertio intelligendam esse, quando quis fuit ma- 8
lus in fine actus, et non in principio tantum; id est, quando delictum quidem inchoavit, illud tamen, cum posset, non consummavit; eo quod resipuisse, et delictum horruisse censeatur, consequenter semper reus praesumi non debeat.

Quarto: *Nisi de emendatione sufficienter appa-* 9
reat: probato enim, vel sufficienter constito, quod reus alicujus delicti de eo vere poenituerit, illudque emendaverit, malus in eodem delicto praesumi non amplius debet. *can. Ferrum.* 18. *dist.* 50. ibi: *Non ergo in eo debet despici, quod fuit; quia jam incipit esse, quod non fuit.*

Addit quinto Barb. *in hanc Reg. n.* 9. verbum 10
semper in hac Regula sumi debere a tempore, quo semel malus extitit, *non* autem respectu temporis antecedentis: ut proin licet tabellio falsarius etiam in futurum praesumatur talis, indeque removeri debeat. *l. si aliquid. C. de suscept. cum concord.* non tamen praesumitur retro falsarius quoad instrumenta ante compertam falsitatem confecta. Et ex his.

Resp. II. *Verus* sensus Regulae sequens est: *Semel* 11
in aliquo genere delicti inventus malus, in eodem genere semper praesumitur malus praesumptione Juris tantum, vel hominis, nisi de vera emendatione sufficienter constet. Ratio Regulae est; quia ex praeteritis praesumitur de statu praesenti et futuro *c. Mandata* 6. *de Praesumpt.* ibi: *quia ex transacta in te vita didicimus, quid de subsequenti conversatione tua praesumamus, cum concord.* hinc illi antiqui versiculi:

Rumor de veteri faciet ventura timeri;
Cras poterunt fieri turpia sicut heri.

Nec valet dicere: forsan se jam plene emendavit, 12
et animum mutavit; quia emendatio est facti, consequenter non praesumitur, sed ex actibus contrariis probari debet. *l. Ei.* 2. *ff. de Probat.*

Pariter non valet objicere illud tritum Juris: *Quili-* 13
bet praesumendus est bonus, donec probetur malus. c. un. de Scrutin. et *l. Merito.* 51. *ff. pro socio.* Resp. enim tritum illud procedere, quando actus malus

non praecessit, et bonam illam praesumptionem non enervavit; hoc enim praecedente praesumptio de simili valet, donec emendatio, quae tanquam facti non praesumitur, probetur, *cit. l. Ei.* 2. *ff. de Probat.*

14 Quaeritur II. An? et quae sint Falleotiae, seu Exceptiones contra hanc Regulam? Resp. Eam juxta aliquos fallere 1. in genere diversi delicti juxta dicta *n.* 6. 2. *in* casu, quo quis in principio duntaxat, sed *non* in fine actus malus fuit, per dicta *n.* 8. 3 si de vera emendatione sufficienter constet, per dicta *n.* 9. Verum cum juxta dicta hi casus in Regula non comprehendantur, fallere contra eam proprie dici non possunt.

15 Objiciunt alii, et loco fallentiae ponunt casum contumaciae; semel enim contumax *non* semper praesumitur contumax; cum peremptorie citatus, si *non* comparet, denuo citetur *c. Ex litteris.* 2. *de Dolo et contum.* quod necessarium non esset, si illum in contumacia perseveraturum rite praesumeretur. Sed Resp. quod secundo citati et *non* comparentis contumacia gravior sit, et gravioribus poenis subjaceat, quam prima citati, indeque jura velint, ut per secundam citationem *contumacia* magis appareat: vel concedo *in* hoc casu fallentiam Regulae.

Objicitur ulterius: Juramenta calumniae, fidelitatis, et obedientiae etiam a prius perjuris exiguntur et recipiuntur *c. cum in Ecclesiis.* in. *de Major.* ergo semel perjurus *non* praesumitur semper perjurus. Resp. cum Gloss. in *cap. Cum in Ecclesiis.* ℣. *Juramentum.* et Abb. *n.* 4. hoc procedere de Juramentis, quae cadunt in praejudicium ipsius jurantis, illumque onere et obligatione gravant: non item in Juramentis cedentibus in jurantis commodum, et aliorum praejudicium; et in hoc sensu fallentia conceditur. 16

REGULA IX.

Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Ratum habere proprie quid sit?*
3 *Regula intelligenda est de propria ratihabitione.*
4 *Probatur exemplo Juris.*
5 *Verus sensus Regulae quis?*
6 *Afferuntur apparentes, sed non verae Fallentiae contra Regulam. et seqq.*

1 Haec Regula desumitur ex *c. penult. de Sentent. excommun. in* 6. et convenit cum *l. Si pupilli.* 6. §. *Sed si ego* 6. *ff. de Negot. gest.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Ante Responsionem notandum: Ratum habere aliquid nil aliud esse, quam approbare, comprobare, confirmare, et ut suum agnoscere id, quod per alium nostro nomine gestum vel factum est, non habito a nobis ad hoc faciendum mandato, commissione, aut requisitione: seu quod per alium non procuratorem nostrum nomine nostro factum est. *l. quod enim.* 12. §. 1. *ff. Ratam rem haberi.* qua ratihabitione rem, seu negotium gestum ita nostrum facimus, quasi a nobis ipsis gestum, aut ad id mandatum datum fuisset, uti dicitur in Regula statim sequenti ita sonante: *Ratihabitionem retrotrahi, et mandato comparari non est dubium.* Hoc notato

3 Resp. I. Regula IX. dicens, quod ratum habere, seu ratificare nemo possit illud, quod suo nomine factum non fuit, intelligenda est de propria Juridica ratihabitione, seu ratificatione cum Juris effectu, quae fictione Juris translativa rem quasi a nobis gestam efficit, nostramque facit, ac plura Juris effectus, et obligationem nobis incumbentem inducit: Non vero de simplici ratihabitione, qua quodvis factum alienum non nostro sed alieno quocunque tandem nomine gestum approbare, gratum et ratum habere possumus, v. g. si quis tuum inimicum non tuo, sed alio nomine, vel ex proprio odio occidit, poteris quidem factum homicidium simpliciter approbando, gratum et ratum habere (licet sic approbando pecces) tamen fictione Juris homicidium quasi a te factum, sicque tuum non redditur, nec poenas et obligationes ex homicidio consurgentes contrahis. Ratio est; quia ad ratihabitionem juridicam proprie talem, seu quod quis factum alienum ratum habeat in sensu Regulae, essentialiter requiritur, ut factum sit nomine ratihabentis. *arg. cit. c. penult. de Excommun. in* 6. et *l. si Pupilli cum concord.* citatis a Tiraquello *de Retract. lig.* § 1. *Gloss.* 9. n. 14. quo inquam essentiali requisito deficiente ratihabitio non datur, consequenter sic factum proprie et cum effectu Juris ratum haberi non potest, id ipsum, quod dicit Regula.

Probatur et declaratur responsio ulterius clarissimo multum allegabili exemplo Juris *c. Cum quis.* 23. *de Sentent. Excommun. in* 6. ibi: *Cum quis absque tuo mandato manus injecit in Clericum tuo nomine violentus, si hoc ratum habueris, excommunicationem latam a canone incunctanter incurris; cum ratihabitio retrotrahatur, et mandato debeat comparari. Si vero injectio eadem tuo nomine non sit facta, tunc licet pecces ratam habendo eandem, non tamen propter hoc excommunicationis vinculo innodaris; cum quis ratum habere nequeat, quod suo nomine non est gestum.* 4

Resp. II Verus sensus Regulae iste est: *Nemo potest factum alienum proprie ratum habere cum effectu Juris, ita ut hujus fictione translativa censeatur suum factum, indeque effectus Juris inducat et obligationes ratihabenti imponat, si tale factum non ratihabentis, sed suo proprio, vel alterius nomine peregit.* Per rationes et jura jam allegata; cui accedit etiam illa ratio, quod si quis ratum habere valeret id, quod ipsius nomine non est gestum, facile praejudicium emergere posset tertio, cum quo negotium gestum est, cum is forsan ex justa causa negotium cum tali habere noluisset, ac propterea, si scivisset, agentium nomine illius agi, a negotio, v. g. contractu abstinuisset. 5

Quaeritur II. An? et quales dentur fallentiae circa hanc Regulam? Resp. Plures afferri a quibusdam, veluti Primo *can. Lugdunensi.* 10. *cau.* 9. *q.* 2. ubi habetur, quod ordinati ab alieno Episcopo (etsi ordinatio ipsius Ordinarii nomine facta non sit) possint ministrare in ordine suscepto, si proprius Episcopus ordinationem ratam habet. Ex quo satis apparere videtur, ratihaberi posse etiam illa, quae nomine nostro gesta non sunt. 6

Secundo. Vigore *c. quod sicut.* 28 ℣. *quod si, de Elect.* Capitulares absentes a praesentibus non vocati, sed contempti, ratificare possunt electionem, licet eorum nomine non fuerit celebrata. 7

Tertio. *c. Cum nos.* 3. *de his, quae fiunt a Praelatis sine consensu Capit.* dicitur, quod alienatio valeat, si eam ratam habeat Capitulum, etsi minime ipsius nomine, sed eo positive reclamante fuerit facta, ibi: *nisi eam ratam postmodum habuisset.* 8

9 Quarto. vi *l. 1. ff. de Recept.* et *l. 1. C. de his, qui latron.* receptores furum puniuntur ex eo, quod sua receptione videantur furta ratificare, licet eorum nomine facta non sint.

10 Verum praefata et similia quantumvis videantur adversari Regulae, eamque in illis fallere, re tamen bene inspecta eidem sufficienter conciliantur, sicque hanc in illis fallere merito non existimatur. Et quidem ad tres primas apparentes Fallentias Resp. cum Gloss. hic: *talia Jura non loqui proprie de ratificatione, sed de novo quodam consensu.* Et merito; quia cum ex dictis Ratihabitio proprie sumpta id operetur, ut ratificans per fictionem juris censeatur auctor illius actus, quem suo nomine factum ratificavit, ac proin ex eo obligationem contrahat: hoc autem non evenit in praemissis casibus, utpote in quibus aliquis actum suo nomine non factum, superveniente consensu approbat duntaxat, et quandoque confirmat, (si nempe is a sola potestate et consensu hujus dependet) Vide Laym. in *c. Eos, qui. de Tempor. Ordin. in* 6. et *c. prudentiam. de officio Judicis delegati. n.* 2. Et sic intelligenda etiam venit Glossa in *c. sicut* 33. *de Simon.* dum ait: *Et ita secundum canones possum habere ratum, quod non meo nomine gestum est.*

Ad quartam de Receptoribus furum Resp. quod eos, quia veniunt in partem praedae, et fures occultant, cum eis consentire, illosque fovere potius, quam ipsorum rata habere furta censeatur. Pech. *in hanc Reg. c.* 2. 11

REGULA X.

Ratihabitionem retrotrahi, et mandato non est dubium comparari.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Ratihabitio aequiparatur mandato.*
3 *Et retrotrahitur ad tempus et locum, quo actus nomine ratihabentis fuit gestus.*
4 *Ad quod tamen requiritur primo ut sit Ratihabitio proprie talis.*
5 *Secundo: ut actus tempore, quo fuit gestus, potuerit a ratificante mandari.*
6 *Tertio: et res tempore ratificationis adhuc sit integra.*
7 *Quarto: ut actus ab initio non fuerit invalidus.*
8 *Regulae verus sensus quis? Declaratur exemplis: et seq.*
10 *Fallit Regula, si deest unum ex requisitis.*
11 *Item quando ad substantiam actus expressum requiritur mandatum.*
12 *Item quoad incurrendam irregularitatem.*

1 Haec Regula pariter desumitur ex *c. penul. de Sent. excom. in* 6. Item ex *l. si fundus.* 16. §. 1. *ff. de Pignor.* et *l.* 1. § *dejecisse.* 12. *ff. de vi et vi armata.* cum *Concordant.* a Glossa relatis *hic* et intelligenda est de Ratihabitione propria in Regula praecedente n. 3. jam declarata.

2 Quaeritur I. Quid proprie dicere velit haec Regula? quomodo intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam proprie id dicere velle; quod, quando aliquis tuo nomine quid facit, etiamsi a te mandatum, vel commissionem id faciendi non habeat, tamen, si postea illud ratum habes, seu ratificas et approbas, idem sit, et iidem sequantur Juris effectus; ac si mandatum, illud faciendi eidem expresse dedisses; consequenter propria ratihabitio expresso mandato aequiparatur per Jura *n.* 1. citata: quod de omni actu et contractu, imo etiam de ipsis delictis intelligendum est, *arg. cit. c. penult. de Sen tent. excom. in.* et *l.* 1. §. *dejecisse. ff. de vi et vi armata.* dummodo delictum sit tale, quod nomine alterius committi potest: secus est in delictis, quae nomine alterius fieri nequeunt, uti sunt delicta libidinis, adulterium, stuprum etc. haec enim sicut alteri demandari nequeunt, ita etiam ab alio facta proprie ratihaberi non possunt, bene advertit Gloss. in *cit.* §. *dejecisse*, ℣. *Mandato.*

3 Porro Ratihabitio non tantum aequiparatur mandato, sed etiam retrotrahitur tam ad tempus, quam locum, in quo actus nomine alterius fuit gestus, ita ut actus non primum a tempore ratificationis, sed jam a tempore et die, quo alterius nomine fuit gestus, validus esse, et effectum suum habere censeatur, uti pro indubitato habet Regula nostra; patetque ex cit. *l. si fundus.* §. 1. *ff. de Pignor.* et propter contractum nomine suo gestum, et ratihabitum non in loco ratihabitionis, sed in loco actus gesti quis forum sortiatur, ut eum aliis bene advertit Barbos. *in hanc Reg. n.* 10. *arg. l. cum decem.* 71. §. 1. *ff. de solut.*

Verum ut Ratihabitio praefatos operetur effectus plura requiruntur, veluti *primo*, ut ratihabitio sit proprie talis, qua ratihabetur, seu approbatur actus vere nomine ratihabentis gestus, quia *Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum*, uti habet Regula praecedens. 4

Secundo, ut eo tempore, quo actus gestus est, potuerit a ratificante mandari: defectu cujus negotium nomine infantis, vel furiosi gestum ab illis etiam cessante impedimento ratihaberi nequit; quia ab eis tempore, quo gerebatur negotium, mandari non potuit. Barb. *hic n.* 2 *et* 3. Abb. *in c. fin. de convers. in fin.* cum communi aliorum. Et ratio est: quia ratihabitio rei alicujus mandato comparari non potest, quae mandari nequit. 5

Tertio requiritur, ut tempore ratihabitionis res adhuc sit integra, id est, omnia adhuc in eo statu existant, in quo fuere tempore, quo actus nomine alterius fuit gestus. Bart. *in l. si uxor.* §. *si quis uxorem.* 3. *ff. de adult.* Barb. *hic n.* 7. *arg. c. quamvis* 8. *de Rescript. in* 6. Hinc etiam non valet ratihabitio, si intermedio tempore, aut alias jam fuit quaesitum jus tertio, aut eidem injuste praejudicaretur. Barb. *hic n.* 8. cum communi aliorum. *arg. c. quamvis.* 5. et *c. si pro te.* 13 *de Rescript. in* 6. juncta *l. si partem.* 19. §. *ult ff. quemadmodum servitutes.* 6

Quarto requiritur, ut actus ab initio de Jure non fuerit invalidus ex defectu conditionis vel solemnitatis a mea potestate non dependentis, uti pro Regula universali ad propositum post Abbatem, et Innocentium in *c. prudentiam.* 21. *de officio Judicis. delegat.* tradit ibidem Pagn. *n.* 2. Laym. in *c. Nonnulli.* 28. §. *Sunt et alii. de Rescript. n.* 4. ubi plura exempla ad propositum refert: quia ubi actus ab initio ita invalidus est, intrat *Regula* 18. *Juris in* 6. *Non firmatur tractu temporis, quod ab initio de Jure non subsistit.* 7

Resp. II. Verus sensus Regulae hic est: *Quandocunque aliquid ab alio nomine nostro gestum postea ratificamus, et approbamus, idem est, et eosdem habet effectus Juris, ac si a nobis ei prius expresse fuisset mandatum, seu verum ad id dedissemus mandatum.* Per Jura *num.* 1. citata, patetque Juris exemplis: sic enim v. g. si quis rem aliquam sine meo mandato, nomine tantum meo emit, et possessionem ejus accipit, et ego postea ratam habeo 8

seu ratifico, approbo emptionem, idem acquiro dominium et possessionem rei, ac si e Procuratore expressum mandatum ad id habente fuisset empta. arg. l. si ego. 24. ff. de Negot. gest.

9 Item si quis sine meo mandato, nomine tamen meo percussit Clericum, et ego postea ratum habeo, aeque excommunicatus sum, ac si prius ad id dedissem mandatum. textu expresso c. penult. de Sentent. Excommun. in 6. Sic cursus, si alios me etiam inscio, sed meo nomine aliquem dejecit e possessione, et ego hoc postea ratifico, perinde teneor interdicto unde vi ad possessionem restituendam et resarcienda damna illata, sicut tenerer, si id a principio mandassem. c. Cum ad sedem. 15. de Restit. spoliat. l. 1. §. sed et si. 14. ff. de vi, et vi armata.

Quaeritur II. An? et quae dentur Fallentiae circa hanc Regulam? Resp. Eam fallere *primo* in illis casibus, in quibus deest unum ex necessario requisitis e n. 4. allegatis. 10

Secundo, quando expressum mandatum requiritur ad formam et substantiam actus, vel in vim auctoritatis; cum ista per ratihabitionem non suppleantur u. *Cum dilecta.* 22. *de Rescript.* et ibi Felin. *num.* 6. *Barb. hic num.* 16. Sord. *Decis.* 159. *num.* 10. 11

Tertio, Fallit quoad irregularitatem incurrendam ob homicidium per alium meo nomine factum, et a me ratificatum, uti docet Gloss. *in can. si quis Viduam.* 8. *dist.* 50. Covar. *in Clement. si furiosus. p.* 2. §. 1. *n.* 5. Barb. *h.c. n.* 17. et alii ab eodem relati contra Navarr. *in Manu. cap.* 27. *n.* 235. 12

REGULA XI.

Cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius, quam actori.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Nomine* Partium *in Regula intelliguntur* Actor *et* Reus. Actor *quis dicatur? ibid.*
3 Reus *quis?*
4 *Quid intelligatur per verbum* Jura?
5 *Et quid per verbum* obscura?
6 *Verus sensus Regulae quis?*
7 *Declaratur exemplis Juris.*
8 *Ratio Regulae, et sensus illius.*
9 *Solvitur objectio.*
10 *Fallit Regulae in causis favorabilibus.*
11 *Item in causis piis.*
12 *Et si actor est in possessione.*
In pari causa potior est conditio possidentis.

1 Haec Regula desumitur ex *l. Favorabiliores.* 125. *ff. de R. I.* ibi: *Favorabiliores rei potius, quam actores habentur.* cui concordat. c. *Ex litteris.* 3. *probat.* ibi: *cum promptiora sint Jura ad absolvendum, quam ad condemnandum, praeterquam in liberali causa.* Item c. *Inter dilectos* 6. *de fide Instrum. in fin.* ibi: *cum obscura sunt jura partium, convenit contra eum, qui petitor est, judicari.*

2 Quaeritur I. Quomodo intelligenda sit Regula? Et quis verus illius sensus? Ante responsionem explicare prius oportet terminos in Regula positos. Notandum itaque per *Partes* in Regula intelligi *Actorem* et *Reum*; in omni siquidem judicio vel processu praeter Judicem concurrunt *Actor* et *Reus.* Actor est et dicitur, qui alterum ad judicium provocat, et rem aliquam ab eo praestandam petit. *l. In tribus.* 13. *ff. de Judiciis*, qui propterea e petendo etiam Petitor nominatur *cit. c. Inter dilectos. de fide Instrum. in fine.* In processu autem Criminali Accusator vocatur.

3 Reus, in genere loquendo, non pro criminoso, et delinquente sumitur, sed a Re, quae ab eo petitur, sic nominatur, ita ut in sensu Regulae omnis ille dicatur *Reus*, a quo aliquid ab Actore etiam inique petitur. *c. forus. de Verb. Signif.* ibi: *Reus a re, quae petitur, nuncupatur; quia quamvis conscius sceleris non sit, Reus tamen dicitur, quamdiu in Judicium pro re aliqua petitur.*

4 Per verbum *Jura* intelliguntur Partium probationes, et defensiones, vel media ad probandum, vel se defendendum assumpta et producta; uti sunt depositio testium, instrumenta et scripturae publicae se privatae, juramenta, confessio alterius partis, leges item et canones in vim probationis adducti. Pich. *ad hanc Reg. num.* 4.

Per verbum *obscura* intelligitur, seu *obscura Jura* esse censentur, quando probationes, instrumenta, documenta, argumenta a partibus pro et contra producta ita sunt constituta, ut consideratis considerandis judex prudenter discernere non valeat, sed merito dubius haereat, pro quanam parte genuina veritas et justitia militet. His notatis 5

Resp. ad quaestionem *n.* 2. positam, Regulam in sequenti sensu, qui genuinus et verus est, intelligendam esse: *Si partium Jura, id est, earum probationes et allegationes non sunt satis clarae aut manifestae, sed dubiae et obscurae, seu ita constitutae, ut judex neque animo consideratis considerandis prudenter discernere non possit, quaenam praevaleant, aut pro qua parte justitia magis militet, Reo potius, quam Actori favere, consequenter illum a petitione Actoris absolvere debemus.* Per Jura clara *n.* 1. allegata 6

Declaratur Juris exemplis: sic enim si duo Judices ordinarii super eadem causa cognoscant, et unus reum absolvat, alter vero condemnet eundem, quia Jure censentur obscura, absolutoria sententia Rei ob favorem ejusdem praeferenda est. *l. Inter pares.* 38. *ff. de Re judicat.* et *l. Arrianus.* 47. *de Obligat. et Action.* Dynus *in hanc Reg. n.* 2. Sic pariter si ego contra Titium hypothecaria actione, et probo rem mihi esse obligatam a Domino: Titius vero probet, illam rem sibi eodem die a Domino fuisse obligatam, consequenter, cuinam prius vel posterius non appareat, sed obscurum maneat, Titius tanquam reus absolvendus est. *l. si debitor.* 10. *ff. de pignor.* Sic in aliis causis civilibus, si partium jura praefato modo manent obscura, semper Reo magis quam Actori favendum, sicque Reus vel statim absolute absolvendus, vel saltem prae Actore subinde ad juramentum suppletorium admittendus est in casu eis dictum juramentum admittentibus juxta dicta *Lib. II. Tit. XXIV. de Jurejur. a n.* 191. 7

Praeter Jura jam allegata Ratio universalis est: quia Reus invitus, et plerumque inopinatus, et impraeparatus in judicio comparere debet: cum econtra Actor prius cunctis sibi necessariis et conducentibus jam praevisus reum adhuc impraeparatum ad judicium inopinato citari faciat, sicque plus illi, quam huic favere aequitas postulet, uti cum aliis in hanc Regulam observet Barb. *num.* 3. praesertim cum suadente humanitatis ratione Jura promptiora sint ad absolvendum, quam condemnandum, *cit. c. Ex litteris de probat.* 8

Objicitur contra Regulam: *l. Si quis intentione.* 9

66. *ff. de Judic.* jubemur petitionem ambiguam Actoris in favorem ipsius interpretari; ergo non semper Reo, sed etiam Actori in dubio favendum est. Respondet glossa, hanc legem intelligendam esse de initio causae, non de fine ipsius, quando agitur de ejusdem decisione, circa quam observanda est Regula XI. Verum Barb. *loc. cit.* cum aliis rejecta opinione glossae merito censet, Regulam ab initio, in medio et fine judicii esse observandam, cum non loquatur de claritate vel obscuritate petitionis ab Actore factae (quam utique non in illius odium, sed favorem interpretari oportet, *arg. cit. l. si quis.*) sed de juvium ab utraque partem productorum obscuritate post sufficientem discussionem adhuc remanente, volens, ut hac stante semper reo potius quam actori faveatur per concordantia Jura *n.* 1. citata.

10 Quaeritur II. An? et quae dentur Fallentiae contra Regulam? Resp. Eam fallere *primo* in casu quo actor fovet causam favorabilem, puta, pro matrimonio, libertate, dote aut testamento; in hujusmodi enim casibus stante dubio actori potius quam reo favendum est, Barb. *hic n.* 4. c. *fin. de sentent. et re judicat.* juncto *c. Ex litteris de probat.* et aliis juribus citatis a glossa hic, quae hosce duos versiculos addit:

Sunt testamentum, libertas, conjugium, dos,
Si sunt aequales, qui producuntur utrinque.

Fallit *secundo* in omni causa pia, si eam tuetur actor juxta Tiraquel. *de Privileg. piae causae Privil.* 146. *cum seqq.* Barb. *loc. cit.* Ratio est; quia causae piae etiam inter favorabiles causas veniunt. 11

Fallit *tertio*, si actor est in possessione: in hac enim et ipse tuendus est, donec de jure partis adversae constet, *c. Ex litteris.* 3. ℣. *Quod si. de probat.* et *l. fin. C. de R. V.* Ratio est; quia in possessione existens actor praeter jura, quae cum reo paria habere censetur, etiam militante pro se gaudet Regula 65. Juris in 6. *In pari causa potior est conditio possidentis.* 12

REGULA XII.

In Judiciis non est acceptio personarum habenda.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Quid intelligatur in regula per verbum* in Judiciis?
3 *Acceptio personarum quid?*
4 *Quando non exigente justitia, sed ex mera libera voluntate quid confertur, potest sine acceptione personarum una prae alia respici.*
5 *Verus sensus regulae quis?*
6 *Solvitur objectio*
7 *Ponuntur apparentes, sed non verae Fallentiae contra regulam et n. seq.*

1 Haec regula conformis est praecepto Divino *Deut.* 1. ibi: *quod justum est judicate, sive civis sit ille, sive peregrinus: nulla erit distantia personarum, ita parvum audietis, ut magnum, nec accipietis cujusquam personam; quia Dei judicium est.* Et traducta videtur ex c. *Novit.* ℣. *Caeterum de Judiciis.* et c. *Statutum.* 11. §. *Insuper et seqq. de Rescript. in* 6. ac c. 1. *de Sentent. et re judicata. in* 6.

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Verbum *in Judiciis* in hac Regula sumitur in lato sensu, ita ut nomine Judiciorum intelligantur non tantum discussio et definitio causae inter actorem et reum controversae, sed etiam alii actus, quibus examinantur et judicantur personarum jura, merita, qualitates in ordine ad justitiam tam distributivam quam commutativam administrandam: in quo sensu in Regula reprobatur acceptio personarum non solum quando juxta justitiam commutativam discutitur et judicatur causa inter actorem ac reum, sed et si discutiuntur et judicantur jura, merita, qualitates, habilitates etc. ad servandam justitiam distributivam in conferendis beneficiis, officiis, dignitatibus, imponendis pro bono publico communibus oneribus etc. in quibus, uti in illis non est habenda acceptio personae, seu non sunt attendendae qualitates illius ad rem nihil facientes vel conferentes, sed id tantum, quod juxta jura, aequitatem et exigentiam rei, pro causa vel objecto plus, minusve servit, uti cum aliis bene observat Dynus *hic n.* 7. Barb. *hic n.* 3. Streinhic n. 1. Vincentius Tauino Ord. Min. Reform. glossator Regularum Juris solidus et clarus, *hic n.* 8. et magis patebit ex num. sequenti.

3 Per *Acceptionem Personarum* intelligit, et reprobat Regula illud vitium, quo aliquid, quod exigente justitia debetur uni, confertur vel adjudicatur alteri non intuitu juris vel meritorum hunc prae illo magis dignum vel aptum facientium, sed ob aliquam personae conditionem, aut qualitatem, quae ad id, quod confertur, prorsus nil facit vel confert, v. g. quia pulcher, quia affinis, quia consanguineus est; sic committitur acceptio personae contra Regulam, si judex ei contra aequitatem adjudicat causam, quia illius affinis est; cum affinitas prorsus nil faciat ad justitiam causae: item si quis alicui prae alio longe digniore confert Parochiam, quia ejus consanguineus est; quia consanguinitas nil confert ad Parochiam: item si quis alicui prae alio longe utilior confert officium publicum, a quo bonum commune multum dependet, quia amat illum, vel reciproce quia aestimatur aut amatur ab illo; cum nec passivus nec activus amor horum quidquam faciat ad officium publicum, uti bene advertunt DD. in praeced. citati, estque in re etiam communis Theologorum acceptionem personarum sic explicantium.

4 Notanter autem dicitur, quod *exigente justitia* commutativa nempe, vel distributiva, *debetur uni*; quia in casu, quo quis non ex justitia, sed ex mera gratia et libera voluntate aliquid v. g. eleemosynam tribuit, vel distribuit, non committit vitiosam acceptionem personarum, si unam personam v. g. consanguineam, gratam, amatam prae alia respicit, uni nil vel minus aut plus quam alteri largitur, vel largiri facit, uti cum D. Thoma 2. 2. *q.* 63. Sylvestro ℣. *Acceptio personarum* et aliis advertit Barb. *hic n.* 4. id bene declarans exemplo divino: sic enim ait; quia Deus non ex debito justitiae, sed ex mera gratia, bonitate et benignitate dona sua et gratias prout vult, distribuit (sic enim ex justitia esset debitum gratiae, jam gratia non esset gratia) non dicitur acceptor personarum, quando praefata dona sua diversimode, uni multa et magna, alteri modica et pauca, uni duo, alteri quinque talenta pro divino beneplacito suo distribuit; uti patet ex texto Evangelii apud *Matth.* 20. *v.* 15. *aut non licet mihi, quod volo, facere.* Hinc

5 Resp. II. Verus sensus Regulae hic est: *In Judiciis, seu, quando ex justitia commutativa, vel distributiva aliquid judicandum vel distribuendum est, non est habendus respectus vel acceptio personarum, hoc*

est, non debat id, quod exigente justitia oni debetur, alteri adjudicari vel tribui intuitu alicujus conditionis vel qualitatis in persona repertae, quae de justitiam causae, quaa judicatur, vel ad ram, quoe tribuitur, nihil facit out confert. Per Jura *n.* 1. eitata. Cujus ulterior ratio est; quia justitia semper et ubique intendit aequitatem et aequalitatem: commutativa quidem aritbmeticam, uti vocant, id est, ut perfecte et exacte in substantia, qualitate, pondere, numero, mensura vel aestimatione tantum detur, quantam debetur: distributiva vero geometricam, id est talem, qoa beneficia, dignitates, munera et officia publica, bona at onera communia juxta exigentiam et diversitatem qualitatum, meritorum, facultatum, idoneitatis etc. ita distribountur ae conferuntur, ut is, qui bonis qualitatibus, meritis, idoneitate etc. manifeste praevalet, aliis in collatione vel promotione praeferatus, vel melius, utilios, nobilius, et dignios quid, quam alter minus dignus aecipiat: ac ille, qui minus in facultatibas habet, ad minus, ille vero, qui majoribus facultatibus gaodat, ad plus pro sublevanda publica necessitata contribuendum adigatar; quam aequitatem vel aequalitatem in alterutro si quis intuitu impertinentis ad rem qualitatis vel conditionis in persona repertae laedit, contra justitiam commutativam, vel distributivam procul dubio delioquit, et vitiosam acceptionem personarum habere censetur, uti cum praecitatis etiam alii tam Theologi, quam Juristae bene observant.

6 Objieitur contra Regulam et sensum ejus *con. Clarico.* 37. *dist.* 50. *et c. Nisi speciali.* 3. *da offic. lagat.* ubi expresse habetur, quod Papa ex speciali erga personam amore remiserit poenam delicti; nam *cit. c. Nisi* dicitur: *Nisi specialis illa dilectio, quam ad personam tuam habuimus, et habemus, justum motum animi nostri temperarat, poena docente cognosceres, quantum excesseris.* Resp. Quamvis etiam in justitia vindicativa Judices inferiores non possint habere respectum et acceptionem personarum, nisi in casibus a Jure praescriptis (nam *pro mensura peccati erit plagarum modus Deut.* 25. *v.* 2.) tamen aliud est in Principe supremam, utpote qui lege sua superior existens jus aggratiandi, et poenam remittendi vel mitigandi babet *par Vulgaria.*

Quaeritur II. An haec Regula? et quas Fallentias patiatur? Resp. Aliquos, uti casum in praeced. num. ita et illos ponunt, in quibus ex dispositione legum in poenis infligendis habetur respectus ad personas dignitate, libertate, vel alia qualitate praeditas. *l. Aut facto* 16. §. 4. *ff. de Poenis. l. ad Bestias.* 31. *ff. eod. can. Indignantur. eon.* 32. *q.* 6. Verum quia respectus iste personarum habetur jure sic disponente, non delinquitur contra justitiam, nec quod aoi ex justitia debatur, alteri tribuitur, consequenter non committitur vitiosa acceptio personarum per Regulam reprobata. 7

Sic pariter non est contra Regulam Fallentia, quam alii tamen ponunt; quod si quis aetate major contrabat cum pupillo sine auctoritate totoris, major vi contractus obligetur pupillo, et tamen hic non obligetur illi *l. Julianus* 13. §. 29. *ff. de action. empt.* quia hoc non contra justitiam, sed juxta expressam Juris dispositionem, sicque juste, ac sine vitiosa acceptione personarum fit, praesertim cum haec Juris ordinatio aequissima sit, utpote per quam calliditati hominum obvistur, ne pupillis et minoribus infirmitate ac imbecillitate judicii plerumque adhuc laborantibus per circumventionem contractibus nocere valeant. *l.* 1. *ff. de Minor.* 8

REGULA XIII.

Ignorantia facti, non Juris excusat.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Ignorantia quid?*
3 *Alia est ignorantia Facti proprii vel alieni:*
4 *Alia Juris.*
5 *Utraque alia vincibilis: alia invincibilis; et quae in foro interno?*
6 *Quae in foro externo dicatur vincibilis.*
7 *Ignorantia vincibilis alia dicitur supina, seu crassa: alia affectata.*
8 *Aliud est ignorantiam excusare in ordine ad vitandum damnum: aliud ad acquirendum lucrum,*
9 *Regula habet duas partes, et quoad utramque secundum forum externum, at de ignorantia invincibili intelligenda est.*
10 *Verus sensus Regulae quoad primam partem de ignorantia facti quis?*
11 *Facti alieni, non proprii ignorantia excusat.*
12 *Solvitur objectio: et n. seq.*
14 *Verus sensus Regulae quoad secundam partem de ignorantia Juris.*
15 *Ignorantia Juris non excusat quoad acquirendum lucrum, bene vero quoad vitandum damnum.*
16 *Solvitur objectio contra Regulam: et n. seq.*
18 *Quis teneatur solvere expensas litis? remissive.*
19 *Fallit Regula quoad primam partem in factis notoriis ac publicis.*
20 *Fallit etiam quoad secundam partem de ignorantia Juris in militibus, minoribus, ac subinde etiam in rusticis.*
21 *Item in foeminis: et quomodo?*
22 *Item quando Jura non sunt clara, sed ambigua.*

Haec Regula desumitur ex *l. Genero.* 8. *ff. de his, qui not. infam.* ex *l.* 1. *et seqq. ff. de Juris, et facti ignorantia,* uti et ex *Tit. XVIII. C. de Juris et facti ignorantia.* 1

Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Ante responsionem sciendum, quid, et quotuplex sit ignorantia. Quidam errorem cum ignorantia confundunt, et idem esse dicunt, sed minus solide; quia Error consistit in positivo falso judicio intellectus: Ignorantia autem consistit in privatione scientiae; et communiter bene describitur: Ignorantia est *privatio, seu carentia scientiae, seu notitiae circa ea, quorum scientiam habere possibile est.* 2

Ignorantia sic descripta alia est *Facti*, alia *Juris. Ignorantia facti* est, et dicitur, quando quis ignorat aliquid esse factum vel omissum, ad hunc, vel illum pertinere: v. g. ignorat quis, rem esse venditam: vel utrum Provincia quaedam ad hunc vel illum pertineat Principem: an pugna sit commissa, an victoria ab hoc vel illo reportata. Haec ignorantia rursus alia est *facti proprii*, alia *facti alieni.* Ignorantia *facti proprii* est, qua facta nostra propria seu ea, quae a nobis ipsis facta sunt, ignoramus, seu non amplius scimus. Ignorantia *facti alieni* est, qua nescimus, quae ab aliis fiunt, vel facta sunt. 3

Ignorantia *Juris* est, qua ignoramus Jura, seu Leges vel Canones, aut Statuta municipalia, mandata vel decreta; tali ignorantia laborat v. g. qui 4

solemnitates Juris ad alienationem rerum Ecclesiasticarum requisitas ignorat: vel quod decimae novelium primo triennio semper persiurant ad Parochum etc.

5 Ignorantia tam facti quam Juris alterius alia Vincibilis, alia Invincibilis est, quae utraque aliter in externo, aliter in foro interno sumitur. In foro interno enim invincibilis ignorantia (quam etiam antecedentem, item probabilem et justam vocant) illa dicitur, quae morali diligentia impediri, aut tolli non potuit, eo quod vel in mentem non venerit cogitare vel dubitare de opposito: vel etsi inciderit, scientiam tamen vel notitiam etiam adhibita diligentia et inquisitione acquirere, et ignorantiam depellere quis non valuit. Ignorantia vincibilis vero (quae etiam consequens dicitur) in eodem foro interno est, quae morali diligentia superari, et tolli, scientiaque opposita acquiri potuisset et debuisset.

6 In foro externo autem, in quo quivis scire praesumitur id, quod illius status conditio, aut officium requirit, omnis ille dicitur habere Ignorantiam vincibilem, qui ea ignoret, quae scire ad statum et conditionem illius requiritur, etiamsi de illo dubitare, vel cogitare non inciderit. *arg. c. fin. §. Si quis. de Clandest. Despons.*

7 Porro Ignorantia vincibilis adhuc dividitur in *crassam*, seu *supinam*, et in *affectatam*. Crassa, seu supina est, qua quis ex taedio, pigritia, aliave insufficienti causa vel nullam, vel non debitam adhibet diligentiam ad acquirendam notitiam eorum, quae ex statu aut conditione scire debet: affectata vero ignorantia dicitur, qua data opera scire quis non vult, vel scire cavet, quae scire tenetur, ut vel liberius, et sine remorsu conscientiae delinquere, vel excusationem circa legis obligationem praetendere queat: juxta quod de talibus legitur Job *cap.* 21. *Qui dixerunt Deo, recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* et *Psal.* 35. *Noluit intelligere, ut bene ageret.* Sic de natura et diversitate Ignorantiae tam Theologi, quam Juristae communiter docent, suamque doctrinam desumunt et firmant ex Juribus n. 1. citatis praesertim ex *Titulis ff et C. de Juris et facti ignorantia.*

8 Praenotandum etiam hic, aliud esse ignorantiam excusare in ordine ad damnum vitandum, aliud in ordine ad acquirendum lucrum. *arg. l. 8. ff. de Jur. et facti ignor.*

9 Resp. I. Ad quaestionem *n.* 2. positam: Regula XIII. quae duas habet partes, unam de *ignorantia facti*, alteram de *ignorantia Juris*, quoad utramque intelligenda est secundum forum externum, et quidem de Invincibili, non de Vincibili Ignorantia, per hanc enim sive facti, sive Juris sit, neminem excusari vel juvari, certum est; quia, si crassa et supina habetur, deperditi, socordis, ac hoc ipso inexcusabilis hominis est. *l. Plurimum. 3. ff. de Juris et facti ignorantia.* indeque a jure reprobatur, etiamsi facti sit. *l. 6. ff. de Juris et facti ignorantia* ibi: *Nec supina ignorantia ferenda est factum ignorantis:* juncta *l. Regula est.* 9. §. 2. *eod.* ibi: *quid enim, si omnes in civitate sciant, quod ille solus ignorat?* Si Juris est, etiam a SS. Canonibus rejicitur *c. fin. de constit. in 6.* ibi: *dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit aut supina.* si autem affectata, sive juris sive facti fuerit, minus excusat, utpote pejor omni alia. Et Ratio ultima est, quia scire, et scire debere, facileque posse in Jure paria habentur. *cit. c. fin. §. Si quis. de Clandest. Despons.* et *l. si Titius. 48. pr. ff. de Fidejuss.*

10 Resp. II. Verus Regulae sensus quoad primam illius partem de Ignorantia Facti hic est: *Invincibilis, seu probabilis ignorantia facti alieni in foro externo excusat tam quoad vitandum damnum, quam in commodis.* per Jura citata, juncta *l. 8. ff. de Jur. et fact. ignor.* ibi: *Error facti ne maribus quidem in damnis vel compendiis* (id est, in damno vitando, vel lucro captando) *obest.* Ratio est; quia, cum facta aliena quasi innumera, eaque diversa et obscura sint, etiam prudentissimos, et expertissimos facile latent et fallunt, ut dicitur *l. 2. ff. de Jur. et fact. ignor.* Unde etiam haec ignorantia facti alieni in judiciis semper praesumitur, nisi a parte adversa scientia probetur. *arg. l. verius. 21. ff. de Probat.* et *c. praesumitur. 47. de R. J. in 6.* ibi: *Praesumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.*

Dicitur autem notanter: *Facti alieni*; nam ignorantia facti proprii non excusat. *c. Ab Excommunicato. 41. de Rescript.* et *l. Quamquam. 7 pr. ff. ad S. C. Vell.* cum nemo prudens censeatur ignorare facta propria, nisi forsan valde antiqua sint, vel quia plurimis negotiis implicatus, aut in extremis existens foret, indeque verisimilis oblivio prudenter praesumi valeret, uti post Marant. in *l. Is potest ff de acquir. haeredit.* n. 217. Menoch. *de Praesumpt. lib. 6. praesumpt.* 23 *a n.* 28 *et seqq.* observat Barb. *in hanc Reg. n.* 20. *et seq.* 11

Nec obstet Responsioni *can. In lectum.* 6. *cau.* 34. *q.* 2. ubi habetur, quod marito sit imposita poenitentia ob concubitum cum sorore uxoris suae ignoranter factum; cum dicta soror absente uxore lectum clanculum ingressa maritum deceperit, et secum quasi cum uxore propria ad copulam induxerit; Nam contra est, tum quia ille maritus propterea non fuit habitus reus adulterii: quod autem punitus fuerit, non in poenam delicti, sed ad evitandum scandalum, et pro majori cautela, si forsan in cavendo incestu et adulterio negligentia vel culpa intervenisset, factum est, Gloss. *hic*, et in *cit. can. In Lectum.* ✠. *Poenitentiam.* 12

Pariter non obstat *c. Innotuit.* 20 *de Elect.* ubi Canonici ignoranter eligentes indignum ob defectum Natalium repelluntur: consequenter etiam ignorantia facti non excusare satis innuitur. Nam respondetur *primo*: Poenam privationis tunc non fuisse impositam. Resp. *secundo*: Canonicos illos improvide, et ex vincibili ignorantia facti elegisse; quia ex officio *tenebantur* indagare et habere notitiam de habilitate eligendi: de vincibili autem ignorantia Regula non loquitur, sed ipsamet eam rejicit juxta dicta *n.* 9. 13

Resp. III. Verus sensus Regulae quoad secundam illius partem de Ignorantia Juris sequens est: *Nulla ignorantia Juris sive divini et naturalis, sive humani, sive legis, sive Canonis, sive statuti municipalis, sive receptae consuetudinis in foro externo excusat quoad acquirendum lucrum: bene vero quoad vitandum damnum in re sua amittenda emergens*, *arg. can. Turbatur.* 12 *cau.* 1 *q.* 4. Ratio est: quia leges ab omnibus intelligi et sciri debent *l. Leges 9. C. de Legib.* et *l. Constitutiones* 12. *C. de Jur. et fact. ignor.* ibi: *Constitutiones Principum nec ignorare quemquam, nec dissimulare permittimus.* ut primo ignorantia Juris, sicuti ignorantia facti, non praesumatur, sed pro culpa lata habeatur, uti post Bart. et bald. bene observat Barb. *hic, n.* 15. 14

Dicitur autem notanter, *quoad acquirendum lucrum, bene vero quoad damnum vitandum in re sua amittenda,* quia leges ipsae expresse sic distinguunt, *l. Juris. 7. ff. de Jur. et fact. ignor.* ibi: *Juris ignorantia non prodest acquirere volentibus, suum vero petentibus non nocet.* et *l. Error.* 8 *ff. eod.* ibi: *Caeterum omnibus Juris error in damnis avertendis non nocet.* 15

Objicitur contra secundam hanc partem Regulae *c. fin. de Constit. in* 6. ubi expresse habetur, quod Statutorum, sicque Juris ignorantia excuset, 16

nisi sit crasse aut supina. Resp. ibi sermonem esse de sententiis censurarum, ad quas contrahendas contumacia, et quasi contemptus potestatis Ecclesiasticae aliquid sub censura prohibentis requiritur. *c. Sacro.* 48. *de Sent. Excom.* et *c. Ex parte.* 23. *de V. S.* quae contumacia sine praevia monitione et notitia probibitionis sub censura factae non datur.

17 Objicitur ulterius: Jura, Leges ac Canones innumeri sunt, et maxima pars hominum eos inculpabiliter ignorat, cum illos scire nec status, nec conditio eorum requirat; ergo aequum est, ut etiam Juris ignorantia probabilis aut invincibilis excuset. Resp. objectionem procedere quidem et stringere in foro interno, non item in externo: in hoc enim juxta Jura *n.* 14. citata nulla attenditur ignorantia; eo quod, licet multi Jura ignorent, de iis tamen in judicialibus, et subinde etiam extrajudicialibus majoris momenti negotiis ipsos concernentibus per alios informari, ac notitiam eorum acquirere possent etc. indeque ipsos ignorantia illorum in foro externo non excuset.

18 Ceterum ex Regula hactenus declarata adducit Glossa *hic* notabilem doctrinam, an et quando vi dictae Regulae quis in judicio teneatur ad expensas litis; Verum quia de hac materia sufficienter jam egimus *lib. II. Tit.* 27. §. 7. Lectorem illuc remittimus.

19 Quaeritur II. An? et quales Regula XIII. patiatur fallentias? Resp. I. Eam quoad partem primam de *Ignorantia facti* fallere in casibus, et factis publicis ac notoriis, aut valde notabilibus et ponderosis, quae fere cunctis patent, et a quovis modica duntaxat adhibita diligentia sciri possunt. Barb. *hic n.* 22. Menoch. *de Praesumpt. praesumpt.* 23. *n.* 68. *arg. cit. l. Regula est.* 9. *ff. de Juris et fact. ignor.* ibi: *sed facti Ignorantia ita demum cuique non nocet, si non ei summa negligentia objiciatur; quid enim, si omnes in civitate sciant, quod ille solus ignorat.* cum concordant. quamvis haec propria fallentia dici vix queat; cum in hujusmodi casibus censeatur adesse supina ac vincibilis ignorantia facti, sicut in illis factis, quae quis vi status et conditionis scire tenetur: de qua ignorantia quia non loquitur Regula per dicta *n.* 9. fallentiae in dictis casibus proprie non censetur subjecta.

Resp. II. Quoad secundam partem de *ignorantia Juris* Regula fallit 1. in militibus et minoribus *l. Regula est.* 9. *ff. de Jur. et fact. ignor.* et *l.* 1. *C. eod.* Item in omnino rudibus, casu quo copiam peritorum Juris, quos consulant, non habent, uti communiter volunt DD. *arg. cit. l. Regula.* §. 3. *ff. de Jur. et fact. ignor.* item *l.* 1. §. *fin. de Edendo.* ac adhuc clarius *l. fin. C. de Testament.* ibi: *in illis locis, in quibus raro inveniuntur homines litterati, per praesentem legem Rusticanis concedimus etc.* 20

Fallit 2. juxta aliquos in foeminis propter sexus infirmitatem *arg. saepe cit. l. Regula.* Verum quia haec lex non absolute, sed cum restrictione foeminas excepit, ibi: *quod et in foeminis in quibusdam causis propter sexus infirmitatem dicitur*: causas autem has *l. fin. C. eod.* non nisi illas esse dicat, ubi agitur de vitando damno, ibi: *Ne passim liceat foeminis omnes suos contractus retractare in his, quae ignoraverunt, statuimus, si per ignorantiam Juris damnum aliquod circa jus vel substantiam patiantur, in his tantum casibus, in quibus praeteritarum legum Auctoritas eis suffragatur*: hinc propria fallentia dicenda non videtur; cum Juris ignorantia quoad vitandum damnum nulli noceat, sed quemvis etiam vi Regulae excuset juxta dicta *n.* 15. 21

Fallit 3. quando Jura non sunt clara, sed ambigua, obscura, ac propterea multum controversa inter DD. Hujusmodi enim Juris ignorantia tam quoad acquirendum, quam vitandum damnum excusat. Barb. *hic. n.* 26. Abb. *in c. de quarta. de Praescript. n.* 12. et alii communiter: et Ratio est; quia ubi jus est vere dubium, ac inter DD. controversum, non est major ratio, cur quis unam potius quam aliam opinionem sequi teneatur; quin imo talis ignorantia proprie non est Juris, cum de ratione Juris seu legis sit esse manifestum. *can. Erit autem lex. dist.* 4. 22

REGULA XIV.

Cum quis in Jus alterius succedit, justam ignorantiae causam habere censetur.

SUMMARIUM.

1 *Haec Regula exemplificat duntaxat, et declarat antecedentem.*
2 *Succedens in jus alterius sive universale, sive particulare praesumitur ignorare facta antecessoris.*
3 *Si contra ipsum agitur, non item, si ipse actionem instituit.*
4 *Verus sensus Regulae quid?*
5 *Solvitur objectio:*
Ignorantia Successoris non tollit obligationem solvendi debita antecessoris, sed suspendit tantum, donec probetur: ibid.

1 Haec Regula desumpta ex *l. qui in alterius.* 42. *pr. ff. de R. J.* nil aliud vult, quam aliquo Juris exemplo declarare et confirmare Regulam praecedentem XIII. uti bene notat Gloss. *hic in fine*: cum enim juxta dicta in antecedente Regula, Ignorantia facti alieni excuset: quid autem antecessor debeat, an, et qualiter bona ipsius gravata sint, sit factum alienum, ignorans illud Successor merito excusatur. Hinc pro brevi hujus Regulae expeditione.

2 Quaeritur, quomodo haec Regula sit intelligenda? et quis verus illius sensus? Resp. I. Per verba: *in Jus alterius succedit.* hic non tantum intelligi illum, qui ex testamento, vel ab intestato in universum Jus alterius, sed quemvis alium, qui etiam quoad res particulares in jus alterius succedit, veluti Legatarius, Fidei-Commissarius, Donatarius, Emptor; imo etiam Praelati, et alii in dignitate, officio, et beneficio succedentes: cum hi aeque ac haeredes facta antecessorum, utpote aliena invincibiliter ignorare praesumantur, ac propterea excusari mereantur, Strein *in hanc Reg. n.* 1. Canisius *in eandem in pr.* Barb. *ibid. n.* 3. *et* 4. et alii ab eo citati, per Jura in praecedenti Regula allegata.

Notandum tamen cum Gloss. cit. Dyno, Viviano *hic* et aliis, Regulam intelligi debere in casu, quo succedens in jus alterius convenitur ab aliquo, ut v. g. solvat debitum antecessoris, vel restituat rem ab ipso ablatam etc. in tali enim casu excusat ipsum ignorantia debiti tanquam facti alieni, quod solvere non tenentur, nisi prius debitum probetur: non autem in casu, quo successor ipse contra alium actionem instituit, tunc enim ignorantia ei non opitulatur; cum quivis ad judicium provocans certus esse debeat de facto suo: quod totum liquet ex cit. *l. qui in alterius.* 42. *ff. de R. J.* ibi: *qui in alterius locum succedunt, justam habent causam ignorantiae, an id, quod peteretur, deberetur, etc. Haec ita de haerede dicta sunt, si cum eo agatur, non etiam, si agat; nam* 2

plane, qui agit, certus esse debet: cum sit in potestate ejus, quando velit experiri, et ante debet rem diligenter explorare, et tunc ad procedere. Et ex his.

4 Resp. II. Genuinus sensus Regulae XIV. hic est: *Qui in jus alterius sive universale, sive particulare succedit, invincibiliter censetur ignorare gesta antecessoris, consequenter nec in culpa nec in mora est solvendi debita per antecessorem occulte contracta, vel restituendi injuste ab eodem ablata, vel aliam praestandi occultam obligationem, a petente sufficienter probetur.* Per Jura et rationes jam allegatas,

5 Objicitur contra hanc Regulam et sensum illius *l. Ad diem. 77. ff. de Verb. oblig.* et *l. fin. ff. de Nautico foenore.* vi quarum habetur, quod si quis alicui mille florenos ad certum diem sub poena quinquaginta florenorum promittit, ante adventum conventae diei moriatur, haeres etiam ad poenam teneatur; ergo ignorantia facti ab antecessore non excusat successorem in jus illius. Resp. Has leges loqui de casu, quod debitum et poena ex contractu adjecta jam sufficienter sunt probata: in quo utique Ignorantia non amplius excusat, utpote quae non extinguit reales obligationes et vera debita antecessoris, sed succedentem duntaxat immunem reddit a culpa et mora solvendi, donec debitum sufficienter probetur, quo facto ignorantia cessat, et stringit succedentem in jus alterius eadem obligatio, quam habuit antecessor. Zoes. in *l. Stipulationum. 2. §. Ex his. ff. de V O. n. 15.*

REGULA XV.

Odia restringi, et favores convenit ampliari.

SUMMARIUM.

1 *Regula celebris, sed difficilis explicatus est: et quare?*
2 *Quaenam materia, lex, vel dispositio sit et dicatur favorabilis? et quae odiosa? et trib. seqq.*
6 *Verus sensus Regulae quis?*
7 *Declaratur Exemplis: et duob. seqq*
10 *Omnes Leges poenales censentur odiosae, ac stricte interpretandae.*
11 *Leges, Rescripta et Dispositiones, quae a Jure communi exorbitant, censentur odiosae.*
12 *Idem est de Privilegiis.*
13 *Afferuntur plura exempla ex Jure de restringendis, ac non extendendis odiosis: et trib. seqq.*
17 *Alia exempla de ampliandis, extendendis, et late explicandis favoribus, ac odiis restringendis: et duobus seqq.*
Nomine Populi in odiosis non veniunt Clerici, bene vero in favorabilibus ibid
18 *Nomine Clericorum in odiosis non veniunt Episcopi, Praelati, Canonici, Religiosi: bene vero in favorabilibus.*
19 *Nomine Territorii in favorabilibus veniunt etiam loca exempta, non item in odiosis.*
20 *Regula circa exorbitantia a Jure communi, consequenter odiosa, fallit quando favor concessus est pro utilitate publica.*
21 *Vel pro cultu Divino, Fide, Religione, salute animarum, aut causa pia.*
22 *Vel ex motu proprio.*
23 *Item ubi est eadem ratio in lege expressa.*
24 *Item si extensio requiritur ad evitandum absurdum.*
25 *Circa ampliandos favores fallit etiam Regula in Beneficiis Ecclesiasticis.*
26 *Et quando praejudicatur Juri tertii jam quaesito.*

1 Celeberrima est haec Regula, et in praxi frequentissime occurrens, non tamen sine difficultate: cum non modica inter DD. controversia existat, quaenam materia, lex et dispositio favorabilis: et quaenam odiosa sit Quamvis enim extra dubium sit, illas Leges, Canones, Statuta, privilegia, quae merum beneficium in favorem unius sine praejudicio alterius et Juris communis continent, favorabiles censeri, indeque late interpretari ac extendi posse et debere. *l. Beneficium. 3. ff. de Constit. Princ* et *c. Cum Dilecti. de Donat.* Tamen quia in legibus, dispositionibus, privilegiis etc. plerumque, quod uni est favorabile, alteri odiosum, vel a Jure communi exorbitans, ac econtra: difficultas in decidendo est quaenam favorabilis et quaenam odiosa dispositio habenda sit?

Sanch. *lib. 1. de Matrim. disp. 1. n. 6.* cum aliis magnae notae Doctoribus putat, attendendam esse principalem intentionem disponentis vel legislatoris; si enim hic per suam legem, statutum, dispositionem principaliter intendit, alicui favorem exhibere, lex et dispositio favorabilis censenda, consequenter amplianda, extendenda, et late interpretanda est, licet etiam in damnum et odium alterius redundet: si vero primarium intentum in alicujus odium et poenam tendit, vel contra jus commune militat, lex odiosa reputari debet, etsi cedat etiam in alterius favorem. Quae opinio vera et solida videtur, si accipitur cum restrictione, quam facit *disp. 3. n. 5.* 2

Ubi communiori, magis verae ac solidae adhaeret doctrinae, quam de hac materia jam tradidimus *lib. I. Tit. 2. §. 17. a n. 437.* videlicet, quotiescunque odium et favor ab invicem separari possunt, lex, vel dispositio partim favorabilis, partim odiosa censenda est: ac proin qua parte favorabilis, late interpretanda venit: qua parte vero odiosa videtur, strictae interpretationis est, ac restringi debet. 3

Si autem favor et odium in lege vel dispositione reperta separari nequeunt, attendenda est principalis intentio disponentis, seu legislatoris juxta dicta *n.* 2 quae intentio tum ex verbis ipsius, tum ex subjecta materia desumi poterit. 4

Quod si vero non appareat, an constitutio principaliter facta sit in favorem vel odium alterius, tunc favorabilis censenda, et consequenter late interpretanda est Et hanc doctrinam satis probavimus et declaravimus per Jura, rationem duplicem Gloss. DD. Bart Bald. Jason. Covarr. Abbat. ipsumque Sanch. et alios cit. *lib. 1. Tit. 2. §. 17. a n. 437.* ubi vide, ne superflua fiat repetitio. His praemissis 5

Quaeritur I. Quomodo Regula XV. intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. Eam in sequenti genuino sensu intelligendam esse. *Leges*, canones, statuta, Rescripta, dispositiones odiosae, id est, illae, quae vel a *jure communi* exorbitant, vel principaliter in odium et poenam tendunt, stricte interpretandae, et propterea non extendendae, sed restringendae sunt: Favorabiles vero, illae videlicet, quae principaliter in favorem alicujus factae sunt, late *explicari et extendi possunt et debent* uti in praecedentibus numeris jam compendiose, ex *cit. lib. I.* autem *Tit. 2. §. 17.* plenius declaratum probatumque habetur, et amplius. 6

7 Huic sensui ac doctrinae conformiter rem magis variis exemplis declarat Glossa, et quidem inprimis in *c. Si propter de Rescript. in* 6. ait, constitutione in hoc c contentam, qua ad debita solvenda Episcopo concedebantur beneficiorum fructus primi anni, esse favorabilem; quia principaliter est facta in favorem Episcopi ad solvenda sua debita, quamvis in eorum, quibus beneficia conferebantur, redundet damnum, utpote qui propterea redditus primi anni percipere non poterant

8 Similiter in *c Sciant cuncti de Elect. in* 6. §. *alios.* inquit, eam constitutionem, qua laici excommunicantur, quia gravare praesumpserunt Clericos ex eo, quod rogati noluerint eligere illos, pro quibus laici intercedebant, esse favorabilem, non obstante, quod laicis ob excommunicationem fuerit odiosa; quia principaliter facta est in favorem Clericorum ne injuste gravarentur.

9 Pariter can *Si quis suadente diabolo.* quia principaliter in favorem status Clericalis conditus est; censetur favorabilis ex parte Clericorum, indeque late interpretandus, et etiam ad conversos, seu sic dictas Laicos Religiosos extendendus est: *c. Non dubium de Sentent. Excommun* licet ex parte violantium illum sit odiosus ob excommunicationem annexam, ac propterea ex parte personarum violantium, id est, violentas manus in Clericum mittentium stricte et cum effectu de actuali violenta injectione manus interpretandus, et nullatenus ad verbalem, vel minas verborum in Clericum extendendus; quia favor et odium in hoc separari possunt juxta dicta *n.* 3.

10 Porro quia Regula duas habet partes, unam de odiis restringendis, alteram de favoribus ampliandis, loquendo specialiter de prima parte, seu de restringendo odio, seu odiosis inprimis omnes leges et dispositiones poenales censentur odiosae, ac propterea in dubio stricte interpretandae, nec ultra casum, et personas expressas extendendae sunt, uti amplius jam dictum *est lib. I Tit.* 2. §. 17. *n n* 417. *arg. l.* 42 *ff de Poenis.* ibi: *Interpretatione legum poenae molliendae sunt potius, quam exasperandae* et c. *In poenis* 49 *de V. J. in* 6. ibi. *In poenis benignior interpretatio est facienda.*

11 Dein leges, Rescripta, ac omnes dispositiones a Jure communi exorbitantes, et multo magis Juris correctoriae tanquam odiosae, stricte interpretandae, et nec in consequentiam trahendae, nec de persona ad personam, *neque de casu* ad casum extendendae sunt juxta *c quae* 28. *de R J in* 6 ibi: *quae a Jure communi exorbitant, nequaquam in consequentiam sunt trahenda.* etc. *Is qui. de filiis Presbyt. in* 6. ubi Papa ait: *praetextu dispensationis hujusmodi, quam exorbitantem a Jure oportet velut odiosam restringi.* juncta *l. Si vero.* 63. §. *de Viro* 9. *ff. Soluto Matrim*

12 Et quoniam privilegia a potiori sunt contra Jus commune, *can Privilegio. dist.* 3 a potiori etiam odiosa censentur, cum omnis recessus a Jure sit odiosus *c.* 1. *et* 2. *de filiis Presbyt. in* 6. consequenter strictae interpretationis juxta tritum brocardicum: *Privilegium concessum contra Jus est stricte interpretandum* Non obstante, quod ex parte privilegiatorum contineant favorem, et dans privilegium principaliter intenderint favorem illis conferre; quia hic favor privatus est, cui praeponderat favor Juris communis: quamvis haec doctrina patiatur etiam suas fallentias juxta dicenda *n.* 21

13 Sic ulterius in specie, quia *Clem* 1. *de Privileg.* prohibens sub censuris, ne Religiosi sine licentia Parochi administrent extremam unctionem, et Matrimonium, non extenditur ad administrantes Baptismum, quia odiosa est.

14 Sic licet *Clement. un. de Consang et Affin.* Moniales professae si nubant, et illi, qui eas in uxores ducunt, sint excommunicati; tamen, quia odiosa est, stricte interpretari debet, et ideo ad foeminam, quae professo Religioso nubit, extendi non potest Tuschus. *hic n.* 8.

15 Pariter quamvis vi Concilii Trident. excommunicationem incurrant, qui foeminas ad ingrediendam Religionem cogunt, tamen hanc excommunicationem non contrahunt cogentes masculum ingredi Religionem: quia Tridentina dispositio tanquam odiosa ad personas non expressas extendi nequit.

16 Rursus ob eandem rationem Clerici saeculares fraudantes decimas non incurrunt poenas, quas contrahunt id facientes Religiosi. Gloss. in *Clement.* 1. *de Decimis.*

17 Loquendo autem ulterius in specie de secunda parte Regulae, id est, de ampliando, late interpretando, et extendendo favore, imo pro utraque parte serviunt pro declaratione inter alia etiam sequentia exempla. *Primo*: licet in odiosis et poenalibus nomine populi non veniant Clerici: *arg.* c. *si Sententia.* 16. *de Sent. Excom. in* 6. in favorabilibus tamen eodem nomine etiam comprehenduntur, quia favores sunt ampliandi et extendendi.

18 *Secundo*: Quamvis in materia odiosa et poenali nomine Clericorum non veniant Episcopi: *c. quia periculosum.* 4 *de Sent Excom. in* 6 neque Canonici, nec alii in Ecclesiastica dignitate constituti *c. Sedes Apostolica.* 15. *de Rescript* et *c. Statutum.* 22. *de Elect. in* 6. nec Religiosi, juxta Gloss. in *Clement.* 1. *de supplend neglig. Praelat.* sed soli Clerici saeculares: tamen in materia favorabili praefati omnes nomine Clericorum comprehenduntur.

19 *Tertio*: Nomine Territorii in materia favorabili veniunt etiam loca exempta, non item in materia poenali, vel alias odiosa. Felin. in c. *Rudolphus de Rescript. n.* 18.

20 Quaeritur II. An? et quae sint Fallentiae contra Regulam XV. Resp. Eam quoad primam partem de odiis restringendis fallere in exorbitantibus a Jure, consequenter odiosis tam legibus, quam rescriptis, et privilegiis, ita ut non stricte, sed late explicari et extendi possint ac debeant 1. Quando agitur de favore publicae utilitatis. *arg. l. Caetera.* 41. §. *sed si quis ff de legatis. l.* Alexander *lib.* 2. *Consil.* 216. *n.* 38. Tuschus *lit E. Concl.* 665. Bartol. Imola et alii.

21 Fallit 2. In Rescriptis et Privilegiis concessis pro favore cultus divini, fidei, Religionis, salutis animarum Fag. in *c olim. de V. S.* n. 35. Sylvest. v. *Privilegium.* q 4. *arg c in his* 30. *de Privileg* ibi: *In his, quae ad cultum divinum facere dignoscuntur, non maligna, sed benigna esset potius interpretatio facienda* Ratio redditur *l sunt personae.* 43. *ff Religios. et sumptibus fun* ibi: *Nam summam esse rationem, quae pro Religione facit.* Quam fallentiam Gloss. *in c. Sciant.* v. *alios. de Elect in* 6. Sylvest. *loc cit* Suarez *lib.* 8 *de legib cap.* 27. *n.* 7. Laym. *Tract.* 4. *cap.* 13. *n.* 5. et alii etiam extendunt ad illa, quae concessa sunt in favorem Ecclesiae, Monasterii, Hospitalis, vel alterius causae piae, aut alias favorabilis.

22 Fallit 3. quando Privilegium aut Rescriptum Juri communi contrarium datum est motu proprio Layman *loc. cit.* Suarez *loc cit. n.* 8. Tale siquidem tanquam proprium Principis beneficium, et ex certa scientia concessum amplam et latam interpretationem meretur *c. Si motu proprio* 23. et *c Si pluribus.* 24 *de Praeb in* 6.

23 Fallit 4. circa leges, ubi est eadem ratio in lege expressa; ob hanc enim etiam lex poenalis, vel alias odiosa ad casum non expressum extenditur Abbas Panorm. *lib.* 1. *Consil.* 75. *n* 6. Tusch *lit E Concl.* 665. *n.* 4. Gloss. in *Clem* 1. v. *Eligatur. de Elect. arg. c. si postquam* 33. § *si vero de Elect. in* 6. et *l. Si*

quis. id. 7. ff. de Jurisdict. quia ratio in lege expressa est anima legis. *can. Consuetudo. dist.* 1. et *l. cum ratio 7. ff. de Portion. quae liberis.* et ubi haec est eadem, etiam eadem censetur esse legis dispositio. *l. Ideo* 27. *ff. de legib.* cum Concord.

24 Fallit 5. In casibus, in quibus exorbitantia a Jure communi extensionem exigunt ad evitandum absurdum, v. g. quia alias durius ageretur cum Ecclesiis, et personis ecclesiasticis contra *c.* 1. *de Dolo et Contum.* ac Concordantias, juncta *l. Servitus.* 4. *ff. quod vi aut clam.* ubi similis extensio fit: *ne melioris conditionis sint stulti, quam periti.*

25 Quoad secundam partem de favoribus ampliandis Fallit 1. in Beneficiis Ecclesiasticis, utpote quae propter ambitionem stricte interpretanda sunt texto claro *c. quamvis.* 4. *de Praeb. in* 6. ubi etiam ratio exprimitur, ibi: *Quamvis plenissima sit alias in beneficiis interpretatio facienda, literae tamen super obtinendis beneficiis debent, cum sint ambitiosae, restringi.*

Fallit 2. In quibuscunque etiam maxime favorabilibus dispositionibus, quae praejudicant Juri tertii jam quaesito, prout desumitur ex *c. Super eo.* 15. *de Offic. Deleg. c. licet.* 12. *de Offic. Ordin.* et *c. cum capella.* 16. *de Privileg.* juncta *Regula Cancell.* 18. *de non tollendo jus quaesitum.* ubi Papa expresse declarat, quod per nullas litteras et gratias, etiam motu proprio datas tollatur Jus tertii jam quaesitum. 26

Caeterum, qui plura circa hanc Regulam, ac de interpretatione illius scire desiderat, legat ex *lib.* 1. *Tit.* 2. *de Constit.* §. 27. et *Tit.* 3. *de Rescript.* §. 5. 27

REGULA XVI.

Decet concessum a Principe Beneficium esse mansurum.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Beneficium proprie et late sumptum quid? Hic sumitur in sensu lato, prout etiam privilegium comprehendit.*
3 *Decet quidem Principem, ut beneficia non revocet: potest tamen tale suo subdito concessum ex causa justa revocare.*
4 *Non item concessum alieno.*
5 *Cur deceat Principem beneficio et privilegia concessa non revocare?*
6 *Ponitur verus sensus Regulae.*
7 *Solvitur objectio:* Par in parem non habet imperium: *quomodo intelligendum?*
8 *Causae, ob quas revocari possunt, vel ipso jure cessant privilegia.*
9 *Enarrantur breviter.*

1 Haec Regula desumitur ex *c. Si super gratia.* 9. *de Offic. Delegat. in* 6. *c. Si cui.* 36. *de Praeb. in* 6. et aliis a glossa hic citatis Juribus.

2 Quaeritur, Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Quamvis *Beneficium Principis* proprie sumptum illud solum dicatur, quod ex liberalitate non contra, seu praeter Jus commune sine ullius, quam concedentis praejudicio confertur, ut amplius diximus *Lib. I. Tit.* 2. *de Constitut. n.* 445. *et seq.* tamen a Regula hic sumitur late, prout privilegium quoque, etiam contra Jus concessum comprehendit, uti cum Streiu *hic n.* 1. bene observat Peckius *hic n.* 4. ut proin sicut beneficia propria, sic etiam Privilegia a Principe (cujus nomine etiam Episcopi veniunt juxta Gloss. *hic*) concessa constanter durare, et manere deceat, consequenter morte concedentis non expirent, nisi aliter in concessione beneficii, gratiae, vel privilegii exprimatur *arg. c. si gratiose.* 5. *de Rescript. in* 6. ubi gratia a Pontifice concessa *usque ad suae voluntatis beneplacitum* pro arbitrio concedentis, quo ejus *beneplacitum* omnino extinguitur, eo ipso expirare dicitur.

3 Per verbum *Decet* dicere vult Regula, quod omnino conveniens sit, et deceat quidem Principem, ut beneficia, gratias et privilegia a se, vel antecessore concessa permanere permittat: ad id tamen absolute non obligetur, nec potestas ei adempta sit, quin hujusmodi beneficia et privilegia proprio subdito concessa ex parte, vel in toto, saltem ex justa causa moderari, vel tollere et revocare valeat, uti probat Gloss. ex *c. quia saepe* 40. *de Elect. in* 6. ibi: *Non obstantibus quibuscunque privilegiis c. Clericis* 3. *de Immunit. Ecclesiast. in* 6. ibi pariter: *Non obstantibus quibuscunque privilegiis.* cum Concord.

Dicitur autem notanter; *proprio subdito*; quia privilegium non proprio sed alieno subdito concessum a concedente non amplius potest revocari, uti jam diximus et probavimus *lib. V. Tit.* 33. §. 6. *n.* 121. ubi *n.* 122. addidimus, quod privilegia non mere gratiosa, sed onerosa, vel intuitu meritorum, aut per modum pacti etiam subditis propriis concessa revocari non amplius valeant; ubi vide, ne superflua fiat repetitio. 4

Caeterum, cur deceat Principem, ut concessa a se, vel antecessore beneficia ac privilegia manere et durare permittat, Ratio est: tum quia etiam Princeps ex suo consensu aeque ac privatus obligatur propter aequitatem et rationem naturalem dictantem, ea, quae semel placuere, esse servanda *l.* 1. *pr. ff. de Pactis.* ibi: *hujus edicti aequitas naturalis est; quid enim tam congruum fidei humanae, quam ea, quae inter eos placuere, servare.* juncta *Reg.* 21. *Jur. in* 6. *Quod semel placuit, amplius displicere non potest.* Tum quia vel maxime convenit Principi illud *Psal.* 61. v. 12. *Semel locutus est Deus.* et illud Pilati: *quod scripsi, scripsi.* Joan. cap. 19. ℣. 22. cum debeant habere unam linguam, et unum calamum atque immobiles esse instar lapidis angularis, aut poli in caelo, uti post Bald. et Gail. *lib.* 2. *Observ.* 55. *n.* 3. bene observat Strein. *hic n.* 2. Praesertim quia cuivis viro bono, et multo magis Principi turpe ac probrosum est esse inconstantem, ac infidelem, in dictis et promissis. Dictis conformiter 5

Resp. II. Verus sensus Regulae hic est *Beneficia, Privilegia, et aliae gratiosae concessiones Principum sine determinatione temporis, vel clausula restrictiva concessa, durare et manere debent: personalia quidem usque ad mortem privilegiati: realia vero stabiliter, ita, ut neque a concedente, neque a successore auferri conveniat, nec cessent sine justa, eaque gravi causa.* per rationes et Jura citata, praesertim *c. Si cui* 36. *de Praeb. et Dignit. in* 6. 6

Nec objicias: Par in partem non habet imperium *c. Innotuit.* 20. *de Elect.* et *l. Nam Magistratus.* 4. *ff. de Recept. arbitr.* ergo saltem a successore, cujus potestatem ligare non potuit antecessor, libere revocari possunt beneficia et privilegia ab antecessore concessa. Resp. enim, hoc procedere quoad futura, non autem quoad praeterita, praesertim intuitu meritorum, aut onerose vel per pactum concessa; talia enim sicut nec a concedente, sic nec a successore sine justa, eaque gravi causa saltem honeste ac licite pro libitu auferri valent juxta communem tam Juristarum; quam Theologorum: cum alias quivis rebus et 7

juribus suis, etiam jam quaesitis, pro libitu Principis successoris privari posset.

8 Dicitur autem notanter *num.* 6. *sine justa, neque gravi causa*: ex hac enim sicut concedens et successor beneficia et privilegia revocare possunt, sic etiam aliquoties per se cessant et amittuntur juxta unanimem DD. Quaenam autem sint hae causae, fuse diximus *Lib. V. Tit.* 33. *de Privileg.* §. *VI. et seqq.* ac compendiose adducuntur a Gloss. *hic*, et can. *Renovantes.* 6. *dist.* 22. ac can. *Privilegium* 63. cau. 11. *q.* 3. suntque abusus, delictum, negligentia, seu non usus, contrarium factum, atque superveniens enorme damnum. Et quidem breviter de his loquendo

9 Propter abusum perdi privilegium habetur *cit. can Privilegium* 63. *cau.* 11. *q.* 3. ibi: *Privilegium omnino meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate.*

Propter *Delictum* perdi, patet ex *can. Ita nos* 25. cau. 25. *quaest.* 2. ubi civitati duos Episcopos suos occidenti in poenam delicti subtrahitur Sedes Episcopalis.

Propter *negligentiam seu non usum*: *l.* 1. *ff. de Nundinis*, ubi dicitur: *Nundinis impetratis a Principe non utendo qui meruit, decenni tempore, usum amittit.*

Propter *contrarium factum, arg. c. si de terra. de Privileg.* ibi: *de privilegio tamen indulto tanto tempore vobis detrahere voluistis, cum liberum sit, cuique jus suum renuntiare, eoque modo non potestis vos in hac parte tueri.*

Propter *superveniens enorme damnum. arg. c. Dilecti.* 8. *de Decimis.* ibi: *Unde quoniam iidem fratres ex hoc gravantur enormiter etc.* et c. *Suggestum.* 9. *de Decimis.* quo revocatur privilegium ex eo, quod caeperit enormiter nocivum esse; ubi glossa ✠. *Privilegium* sic habet, pluribus probat: *quod secundum diversitatem temporum, ut varietatem rerum privilegia sint varianda*, unde illi versus:

Indultum tollit contemptus, crimen, abusus,
Oppositum factum, damnum, tempus variatum.

De quibus causis plura invenies *cit. lib. V. Tit.* 33. et quidem de Abusu §. 8. *a n.* 176. De non usu, item de contrario facto, § 10. De Damno superveniente, item de lapsu temporis §. 8. ubi etiam a *n.* 183. alia assignatur causa, videlicet Cessatio causae finalis, non item impulsivae. Item § 9. Renuntiatio.

REGULA XVII.

Indultum a Jure Beneficium non est alicui auferendum.

SUMMARIUM.

1 *In quo differat haec Regula a praecedenti?*
2 *Beneficium, vel Privilegium alicui de jure communi competens a nullo homine, etiam Judice etc. auferri potest:*
3 *Nisi a supremo legislatore ex gravi justa causa.*
4 *Ponitur verus sensus Regulae:*
5 *Et declaratur exemplis.*

1 Quamvis haec Regula (quae ex *l.* 7. *Neque enim ff. de feriis* et *L. Adulter. C. ad legem Juliam. de Adulter.* desumpta habetur) non multum dissimilis sit a praecedente, tamen ab ea in hoc principaliter differt, quod praecedens de beneficiis et privilegiis ab homine potestatem concedendi privilegium habente, Principe nempe concessis, loquatur. praesens vero Regula agat de beneficiis et privilegiis, quae ab ipso jure communi habentur, uique inserta reperiuntur; qualia sunt v. g. Privilegium Exemptionis Clericorum a jurisdictione laicorum: privilegium Restitutionis in integrum Minoribus ab ipso Jure concessum, jurique communi insertum. Itaque

2 Quaeritur, Quomodo haec Regulae sit intelligenda, et quis verus illius sensus sit? Resp. Eam sic esse intelligendam, quod indultum beneficium, vel privilegium de Jure communi alicui competens, a nullo homine, etiam judice (nisi supremus Legislator sit) auferri valeat. Ratio est; quia, cum indulta et privilegia juri communi inserta naturam legis assumant, lex autem ex natura sua debeat esse perpetua *arg. c. fin. de offic. legat.* cum concord. suamque firmitatem et stabilitatem tum ab auctoritate legislatoris, tum a promulgatione et acceptatione, consensuque communi totius populi habeat, a nullo homine privato, nec a Judice auferri, mutari, aut effectus illius impediri potest: eo quod Judices sint tantum ministri ac executores Juris et legum, indeque illis se accommodare, et juxta eas, non vero pro suo libitu contra easdem procedere ac judicare possint et debeant. *can. In istis.* 3. *dist.* 4. c. 1. *de Sentent. et re judic. l. fin. C. Si contra jus et utilitatem.* et *l. Nemo.* 13. *C. de Sentent. et interlocut.*

Dicitur autem notanter: *nisi supremus legislator sit*; hic enim, sicut alias leges et constitutiones, sic etiam indulta, beneficia, et privilegia etiam juri communi inserta per aliam legem revocare, mutare, variare, aut penitus auferre potest ob gravem et justam causam, praesertim ob necessitatem aut utilitatem publicam. *arg. c. Non debet.* 8. *de Consang. et affin. c.* 2. *ut* 3 *de Censib. in* 6. juncta *l. Princeps.* 31. *ff. de LL.* cum *Concordant.* et amplius dictum est *Lib.* 1. *Tit.* 2. *de Constit.* § 19. *et seqq.* Nec obstat, quod lex ex natura sua debeat esse perpetua; quia perpetuitas legis in sensu negativo, ita videlicet intelligenda est, quod, sicut sine ulla determinatione temporis, aut praefixo termino conditur, sic etiam sine ullo respectu semper et perpetuo, seu tamdiu servari debeat, donec a Supremo Legislatore ex justa causa revocetur, mutetur, varietur, minuatur etc. vel etiam per contrariam legitimam consuetudinem tollatur, uti fieri posse certum est *c. fin. de Consuet.* His praemissis 3

Resp. II. Verus sensus Regulae hic est: *Indultum beneficium, vel privilegium a Jure communi, lege, vel Canone concessum, sicque de Jure communi alicui competens, nullus homo, nec Judex ab eo auferre, vel illum impedire potest, quo minus tali indulto libere uti et gaudere valeat*: Per Jura et rationes allegatas. 4

Exempla hujus innumera habentur in Jure; sic enim nullus etiam judex tollere potest privilegium immunitatis ecclesiasticae, vel impedire, quo minus eo utatur Clericus. Nullus item auferre aut impedire potest beneficium restitutionis in integrum Minoribus et Ecclesiis de jure communi competens. Sic pariter *c. fin. de secundis Nupt.* prohibetur, ne facultas a Jure communi mulieri concessa transeundi inter annum luctus ad secunda vota eidem auferatur. Et quoniam circa hanc Regulam difficultas aliqua facile non solubilis vix invenitur, pergimus ad Regulam XVIII. declarandam. 5

REGULA XVIII.

Non firmatur tractu temporis, quod de Jure ab initio non subsistit.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Intelligenda de Nullis ipso jure: non de primum annullandis:*
3 *Et nisi alio adminiculo firmentur prius invalida.*
4 *Ponitur verus Regulae sensus.*
5 *Declaratur et firmitatur exemplis, in Testamentis:*
6 *Legatis:*
7 *Contractibus:*
8 *Judiciis:*
9 *Rescriptis:*
10 *Alienationibus rerum Ecclesiae; quia haec omnia recensita, si ab initio invalida fuerunt, non firmantur tractu temporis.*
11 *Solvitur objectio de Professione, quae ab initio invalida post quinquennium valida evadit.*
12 *Sicut et contractus Minoris invalidus post quinquennium convalescit non solo tractu temporis, sed praesumpta tacita ratificatione.*
13 *Collatio beneficii patronati sine consensu invalide facta validatur non tractu temporis, sed ob negligentiam Patroni*
14 *Fallit Regula in contractibus.*

1 Desumitur haec Regula ex *l. quod in initio.* 29, *ff. de R. J.* ibi: *Quod in initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere.* cui concordat *c. Imperialem. Lib. 2 Feud. de prohibita feudi alienat. per Fridericum* ibi: *quia ab initio de Jure non valuit, tractu temporis convalescere non debet.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam duntaxat de ipso jure nullis, non vero de primum annullandis de Jure, seu de illis, quae de jure quidem valida sunt, eodem autem disponente annullari possunt, intelligendam esse, uti bene advertit Gloss. *hic arg. c. Bonae. 4. de Postulat. Praelat.* ubi Postulatio Archi-Episcopi Colon. admittitur, quamvis de jure fuisset annullanda *cum Concord.*

3 Item intelligendam esse: nisi de Jure nullum alio adminiculo, v. g. novo tacito vel expresso necessario consensu, sublata causa invaliditatis firmetur, uti pluribus probat Gloss. *hic* ℣. *non firmatur.* In quo tamen casu prius invalidum non firmatur ex *tunc*, quando actus nulliter actus est (uti res se habet in ratihabitione juxta Reg. X. n. 3.) sed ex *nunc*, quando ex tacito vel expresso consensu actus valere incepit, nisi jus in particulari aliter disponat.

4 Resp. II. Verus sensus Regulae sequens est: *Nullus actus, qui, dum perficitur ipso jure invalidus, et nullus est, solo tractu et lapsu temporis sine alio adminiculo convalescit, ut vim et effectus actus ab initio valide gesti habeat.* Ratio est, quia sicut actus ab initio legitime et valide initus non potest ex praeciso tractu temporis vitiari aut annullari, juxta *Reg. 73. de R. J. in 6. Factum legitimum retractari non debet* etc. ita e contrario solus tractus seu lapsus temporis non potest actum ab initio nullum convalidare; cum tempus ex se solo sit insufficiens ponendam vel tollendam obligationem, nisi aliud extrinsecum adveniat actui. *l. obligationum.* 44. §. 1. *ff. de obligat. et action.*

5 Et procedit summe practica haec Regula, vere universaliter veluti in Testamentis, et ultimis Voluntatibus: In Contractibus, in Beneficiis et Rescriptis, in Judiciis etc. prout pluribus exemplis ex Jure declarat et firmat Dynus et Glossa hic. Sic enim Testamentum ex defectu testantis, v. g. ab amente, furioso, impubere invalide factum non convalescit, etiamsi amens tractu temporis fiat rationis compos, aut impubes pubescat. §. *Praeterea. Instit quibus non est permissum facere testamentum* juxta *l. Ejus.* 8. *pr. l. Si filiusfam.* 19. *ff. qui Testamenta facere poss.*

Sic legata ab initio nulliter et invalide facta ob incapacitatem legatarii v. g. apostatae a fide, tractu temporis etiam remoto impedimento non convalescunt. *arg. l. Hi, qui Sanctam C. de Apostatis.* 6

Sic in Contractibus: si impuberes, ubi malitia non supplet aetatem, contrahunt sponsalia, ea ex defectu aetatis invalide contracta non convalescunt, etiamsi tractu temporis legitima superveniat aetas. *c. un. pr. de D. spons. impub. in* 6 ibi: *Sponsalia hujusmodi, quae ab initio nulla erant, per lapsum temporis minime convalescunt.* Idem est in aliis contractibus. 7

Sic in Judiciis: Sententia de Jure nulliter lata manet talis, et nulla quantumvis longo tempore valida evadit, nec transit in rem judicatam, etiamsi illa gravatus fatalia appellationis neglexerit. *l. Si expressim.* 19. *ff. de Appellat.* 8

Sic in Beneficiis et Rescriptis: Nam si in aetate nondum legitima per invalidam collationem beneficium accepisti, collatio postmodum tractu temporis superveniente aetate sufficiente non evadit valida, quia ab initio fuit nulla. *c. Si eo tempore.* 9. *de Rescript in* 6. 9

Sic alienationes rerum Ecclesiasticarum ex defectu requisitarum solemnitatum ab initio invalidae tractu temporis non validantur *Extravag Ambitiosae de Reb. Eccles. non alien. inter commun.* 10

Objicitur tamen contra Regulam et sensum illius 1. Professio Religiosa ab initio invalide facta per quinquennium ita firmatur, ut reclamans non amplius audiatur. *Concil. Trident. Sess. 25 cap. 19. de Regular* Resp. Professionem hujusmodi non firmari solo tractu temporis, sed quia nulliter professus praesumitur intra quinquenni tempus professionem ratificasse. 11

Objicitur 2. Contractus Minorum absque curatoris auctoritate celebrati ipso jure sunt nulli. *l. si curatorem.* 3. *C. de In integr. restit. min.* et tamen si per quinquennium integrum non conqueruntur, postquam Majores facti sunt, aeque subsistunt, ac si ab initio cum debita Juris solemnitate fuissent initi. *l. fin. C Si Major. fact. alien.* ergo tractu temporis firmatur, quod ab initio non valuit. Sed Resp. uti ad priorem objectionem, videlicet contractum Minoris ab initio invalide factum non validari praeciso tractu quinquennii, sed tacito consensu, quem habere praesumitur, si major factus tacet, et non conqueritur. Vivian. *hic* Strein. *ibid. n.* 3. 12

Objicitur 3. Collatio beneficii patronati sine Patroni praesentatione vel consensu facta, ipso jure nulla et irrita est. *can. Decernimus.* cau. 16. *q.* 7. et tamen si Patronus intra tempus ad praesentandum a jure sibi concessum alium non praesentat, collatio prius nulla convalescit, uti post Felin. in c. *Cum Bertoldus. de Sentent. et re judicat.* docet Strein *hic. n.* 3. ergo. Resp. praefatam nulliter factam collationem non solo tractu temporis, sed ex speciali Juris dispositione ob negligentiam Patroni validari; quando enim Patronus intra tempus a Jure praescriptum ad beneficium 13

praesentare negligit, ea vice jure praesentandi privatus existit, et validatur collatio prius nulliter facta, ne longior beneficii vacantia evadat Ecclesiae damnosa, et animabus periculosa. Felin. ubi supra n. 14. Pech. *hic n.* 4. et Strein. n. 8.

14 Quaeritur II. An detur Fallentia contra Regulam XVIII.? Resp. Eam, fallere in praescriptione: in hac enim lapsus temporis a Jure praescripti firmat contractum emptionis et venditionis etiam quoad translationem dominii, ita ac *si* ab initio omni ex parte rite celebratus *esset*. Si dicis: ad praescriptionem non sufficere solum tractum temporis, sed requiri etiam possessionem et bonam fidem, Resp. etsi res ematur bona fide et possideatur, tamen contractus emptionis est et manet quoad translationem dominii adhuc imperfectus, donec praescriptus adveniat temporis lapsus, qui proin solus contractum ex integro perficit.

REGULA XIX.

Non est sine culpa, qui Rei, quae ad se non pertinet, se immiscet.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Nomine Rei hic intelligantur etiam officia, negotia, facta, acta etc.*
3 *Res ad aliquem non pertinere, et ei se immiscere dicitur, qui invadit rem alienam:*
4 *Qui exercet actum de jure vi status prohibitum: Clericus chirurgiam exercens, secuta morte, est irregularis: ibid.*
5 *Item, qui invito Domino negotium illius assumit:*
6 *Vel Jurisdictionem alterius exercet.*
7 *Item falso jactans scientiam vel artem, quam non callet, qui etiam ad restitutionem secuti damni tenetur.*
8 *Item qui ex ambitione Dignitates et Officia Ecclesiastica obtinent.*
9 *Ponitur versus tenorem Regulae:*
10 *Quae fallit I. In casu necessitatis:*
11 *II. Quando quis requisitus alterius negotium agit.*
12 *III. Vel irrequisitus* utiliter *agit.*
13 *Si alias ad rem habilis et peritus est.*
14 *IV. Si alterius negotio etiam contra prohibitionem illius immiscet, ut illum ab interitu eruat.*

1. Haec Regula desumpta videtur ex c. *Tua.* 19. *de Homicidio*; eique concordat *Regula* 36. *ff. de R. J.* ita sonans: *Culpa est, se immiscere rei ad se non pertinenti.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis proprius illius sensus sit? Resp. I. Nomen *Rei in* Regula intelligendum esse in sensu lato, ita ut non tantum res illa, quae ad aliquem Jure proprietatis pertinet, sed etiam officia, negotia, administrationes, munera, judicia, sententiae, aliaque facta et acta nomine rei hic comprehendantur, prout cum communi aliorum bene observat Peck. *hic n.* 1. et Taccinus *ibid.*

3 Verba autem, *quae ad eum non pertinet*, iisdem modis intelligi debent, quibus modis res quaedam ad aliquem pertinere dicitur: ut proin sicut variis modis res ad aliquem pertinere potest, v. g. quia verum illius dominium et proprietatem habet, vel ususfructus rei illi competit, vel ratione officii, muneris, status, administrationis, tutelae, obedientiae etc. sic iisdem modis res quaedam ad aliquem non pertinere possit, ac per consequens ille dicatur se culpabiliter immiscere rei ad se non pertinenti 1. qui rem alienam invadit, vel possessionem vacantem propria auctoritate capit; quia omnes scire debent, id, quod suum non est, ad alium omnibus modis pertinere, *L. fin. C. Unde vi.*

4 2. Qui exercet actum, vel ei se immiscet, qui ille ratione status non competit, sed Jure prohibitus est, uti si Clericus sagittariam agit *can. Clerico. dist.* 50. vel artem chirurgicam exercet *c. Tua. de Homicidio.* ubi enim dicitur: *quod Monachus multum deliquerit alienum officium usurpando, quod sibi minime congruebat.* ubi etiam decernitur, quod *Religiosus chirurgiam exercens, si ex ea mors sequatur, irregularis sit, etiam si sit peritus et diligens, et hoc fecerit causa pietatis.* ut ibidem summarium habet.

3. Qui directe vel indirecte physice vel moraliter, invito vel prohibente Domino aut eo, ad quem pertinet, negotium illius assumit, gerit, aut ei se immiscet, culpabiliter agit, ac nec stipendium, nec honorariam tenetur, nec factos sumptus repetere potest, etiamsi negotium bene, et utilitatem Domini gesserit *l. fin. C. de Negot. gest.* 5

4. Qui alterius jurisdictionem exercet, vel illius praesertim inviti vel non requirentis officio se ingerit, per Jura allegata et *l. Culpa.* 36. *ff. de R. J.* 6

5. Et praecipue, qui simulat, jactat, vel profitetur scientiam vel artem v. g. scientiam juridicam, theologicam, Medicam, chirurgicam, mechanicam, quam non callet, indeque ad officium aliquod hujusmodi scientiam aut peritiam artis requirens se intrudit, vel ad illud intuitu ejusdem assumitur. Dynus *hic.* Gloss. in *cap. ad aures. de aetat. et qualit.* Barb. *eod. n.* 2. Stre. *n. ibid. n.* 2. Taccin. *nu.* 2. cum communi aliorum merito docentium, hujusmodi tam in praesenti quam pluribus numeris rei alienae culpabiliter se immiscentes etiam ad restitutionem teneri, et aliquando publica poena puniri posse, si exinde damnum sequatur. *l. Idem Juris.* 8. §. *Mulionem.* et *l. sequenti. ff ad legem Aquil.* juncta *l. Illicitas.* 6. §. *Sicuti.* 7. *ff. de officio Praesid.* Ratio est; quia revera ad illum non pertinet officium, munus vel negotium, qui requisita ad illud scientia vel peritia caret, consequenter illud assumens rei alienae, quae ad eum non pertinet, culpabiliter se immiscere, et poena dignus esse censetur. Nec excusat ipsum in officio vel munere jam existentem prius nota inhabilitas vel infirmitas; quia, ut merito dicitur *cit. l. Idem Juris. Nec videtur iniquum, si infirmitas culpae adnumeretur, cum affectare quisque non debeat, in quo intelligit, vel intelligere debet, infirmitatem suam aliis periculosam futuram.* et *cit. l. Illicitas.* §. 7. *Medico, quod per imperitiam commisit, imputari ei debet.* et infra: *Praetextu humanae fragilitatis delictum decipientis in periculo hominis innoxium esse non debet.* 7

Ad culpabiliter se immiscentes rei alienae ad se non pertinenti, praesertim ad speciem in n. praeced. allegatorum, omnium maxime jure merito ex S. Chrysost. *Lib.* 4. *de Dignit. Sacerd.* reducit Strein *hic n.* 1. Regulares et saeculares Clericos, qui praesertim minus apti dignitates et officia honorifica ecclesiastica ambiunt, quia haec ad illos plane non pertineat, cum per Jura illis indigni habeantur. Hinc S. Chrysost. *loc. cit.* ait: *Nullus relinquitur excusationi locus in his, quae postea commiserit is, qui se ad susceptionem honoris illius opportunum spondet; nec potest ultra dicere, quia invitus hoc aut illud feci, aut invitus in hoc deliqui: Respondebitur enim illi a Judice: cur conscius tibi tam grandis inscitiae* (aut juxta *l.* 8. et 9. *ff. ad leg. aquil.* imperitiae vel infirmi- 8

tatis) *ausus es accedere officium, quod vires tuas superat? quis te coegit?* Huc serviunt etiam illa, quae de Pastoribus animarum, et ambientibus horum officia diximus ad Regulam decimam appositam quinta Decretalium.

9 Resp. II. Sensus genuinus Regulae sequens est: *Qui rei, quae ad eum non pertinet, se immiscet, id est, qui rem alienam, in qua nil Juris habet, invadit aut negotia vel officia contra prohibitionem illius, ad quem pertinet: vel quod ratione propriae imperitiae aut inhabilitatis: vel intuitu praesentis status sibi non congruit, se ingerit, culpam committit, ac propterea non tantum ad restitutionem, damnique inde secuti resarcitionem tenetur, et conveniri valet: sed etiam poena publica pro culpae et circumstantiarum qualitate affici potest.* Per Jura et rationes allegatas; quibus accedit, quod qui sic agit, illicite et culpabiliter agat, sicque pro exigentia culpae etiam poenam mereatur. *c. Tua* 19 *de Homicid. c. Sententiam.* 9. *Ne Clerici vel Monachi.* juncta *l.* 8. *et* 9. *ff. ad l. aquil.*

10 Quaeritur II. An? et quas Regula XIX. patiatur Fallentias? Resp. Eam fallere in sequentibus, et quidem 1. In casu necessitatis: hac enim urgente etiam Clericus et Monachus possunt exercere artem chirurgicam vel medicam alias ratione status sibi prohibitam: consequenter ad se non pertinentem, v. g. incisionem, vel adustionem facere, experimenta probatam medicinam suadere et praebere absque omni culpae vel irregularitatis periculo, si alii periti in arte desint, vel venire et juvare detrectant. Navar. in *Manu. cap.* 25 *n.* 110. Sanch. *lib.* 6. *Moral. cap.* 14. *n.* 18. Laym. *Lib.* 3. *tr.* 3. *p.* 3. *cap.* 10. *n.* 4. Covar. *in Clement. Si furiosus. p.* 2. §. 4. *n.* 9. Strein hic cum communi aliorum. *c. quod in lege.* 4. *de R. J.* ibi: *Quod in lege non est licitum, necessitas facit licitum.* Et Ratio est; quia in casu necessitatis lex humana cedere debet legi divinae et naturali, quae vult, ut proximo in necessitate succurramus.

11 Fallit 2. In casu, quo quis requisitus alterius negotium vel officium peragit, dummodo conditioni status non incongruum sit. Ratio est; quia *non decet alicui suum officium* alteri praestitum *esse damnosum* ut dicit *c. Cum non.* 30. *de Elect. in* 6. Nec refert, si alter per accidens exinde damnum patiatur; quia tunc non tam ex parte gerentis seu praestantis alienum negotium vel officium, quam ex parte requirentis adesse videtur culpa, ex qua propria si quis damnum sentit, de jure sentire non censetur. *l. quod quis ex culpa.* 203. *ff. de R. J.* ibi: *quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire.*

Fallit 3. universaliter, quando quis ad rem alias habilis et peritus, et irrequisitus non in proprium, sed alterius, praesertim absentis, commodum et lucrum negotium illius sibi ratione status non inconveniens *utiliter* gerit vel peragit. Strein *hic n.* 4. Gloss. *hic.* ℣. *Non est sine.* id probans ex variis Juribus: et Ratio est; quia hominis interest, ab homine affici beneficio. *l. Servus.* 7. *ff. de servis export.* ibi: *cum beneficio affici hominem intersit hominis.* ob quam rationem Gloss. *loc. cit.* etiam infert, eum, qui alienum negotium utiliter gerit, non se immiscere rei alienae ad se non pertinenti, cum ad eum suo modo, lege humanitatis videlicet, pertineat. *l. Non tantum.* 6. *ff. de appellat. et Relat.* unde ei etiam competit actio, et eidem debeat restitui facti sumptus saltem in eo, quod *utiliter* gessit, textu claro *l.* 2. *ff. de Negot. gestis.* non item pro eo, quod *inutiliter* gessit. *arg. cit. l.* 2. ibi: *si utiliter gessit.* hinc etiam ad initium hujus fallentiae notanter dicitur, *qui utiliter* gerit. 12

Dicitur alterius notanter ibidem: *Ad rem alias habilis et peritus:* inhabilis enim ac imperitus se alieno negotio *immiscens* semper in culpa, et, si damnum sequatur, restitutioni obnoxius est, per Jura et rationem *n.* 7. allegata. 13

Fallit 4. in casu, quo quis alieno negotio etiam contra prohibitionem illius, ad quem pertinet, se immiscet, ut eum ab interitu alias secuturo servet. Gloss. *loc. cit. arg. l. Non tantum.* 6. *ff. de Appellat. et Relat.* ubi habetur, quod loco condemnati ad mortem quivis, etiam contradicente condemnato, appellare possit, et exigente lege humanitatis audiendus sit. 14

REGULA XX.

Nullus pluribus uti defensionibus prohibetur.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Est intelligenda de solo Reo, non item de Actore.*
3 *Cur Reus pluribus defensionibus, et non actor pluribus actionibus uti valeat?*
4 *Reus non simul, sed successive plures exceptiones contrarias adhibere potest,*
5 *Easque non omnes absolute, sed disjunctive veras esse dicere habet.*
6 *Ponitur verus sensus Regulae.*
7 *Solvitur objectio: et seq.*
9 *Reus appellans, assumit personam Actoris, et non potest amplius uti pluribus defensionibus.*
10 *Fallit Regula in Reo negante se servum habere:*
11 *Vel quadrupedem possidere:*
12 *Vel pecuniam sibi numeratam:*
13 *Vel scripturam suam esse:*
14 *Vel Pignus sibi datum, si desuper conventus, et de mendacio convictus fuerit.*

1 Haec Regula desumpta est ex *l. Nemo.* 8. *ff. de Exception.* ubi dicitur: *Nemo prohibetur pluribus exceptionibus uti, quamvis diversae sint:* Cui etiam concordat Reg. *Nemo ex his.* 43 *ff. de R. J.* ibi: *Nemo ex his, qui negant se debere, prohibetur etiam alia defensione uti, nisi lex impediat.*

Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda, et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam de Reo duntaxat, non autem de Actore intelligendam esse, ita ut licet reus pluribus, iisque diversis defensionibus et exceptionibus se, suaque Jure contra Actorem tueri valeat per Jura citata, Actor tamen plures actiones super eadem re contra reum adhibere non possit, sed si plures ad manum forent, unam duntaxat ex illis eligere, et in eadem permanere debeat juxta unanimem DD. textu claro cit. *l. Nemo ex his. ff. de R. J.* ibi: *quoties concurrunt plures actiones ejusdem rei nomine, una tantum quis experiri debet.* et *l. quod in haerede ff. de tribut. ria actione.* ibi: *Eligere quis debet, qua actione experiatur, utrum de Peculio, an tributaria; cum scit, sibi regressum ad aliam non futurum.* 2

Ratio autem, cur Reo plures diversae defensiones, non vero Actori plures actiones de Jure concedantur, justa prorsus et aequa est: Tum, quia defensio est Juris naturalis *l. Ut vim.* 3 *ff. de Justit. et Jur.* quae autem hujus juris existunt, magis favorabilia sunt. §. *penult. Instit. de Jure naturali.* prout etiam in specie causa Rei favorabilior est, quam Actoris juxta Regulam XI. *de R. J.* et dicta ad eandem supra Tum, quia actor pro suo libitu actionem omittere 3

vel instituere, aut differre, interea autem totis viribus se praeparare, praesentes et absentes Jurisperitos consulere potest: quo favore reos non fruitur, utpote qui citatus ad judicium, impraeparatus quoque ac inopinato tempore sibi praescripto comparere et respondere debet. *l. Pure. 5. §. fin. ff. de doli mali except.* etiam Jurisperitis necdum consultis; ad quam inaequalitatem tollendam reo plures defensiones, actori vero una tantummodo actionis species conceduntur. Toccin. *hic* n. 1. cum communi aliorum.

4 Verum dum Regula praesens et alia Jura Reo permittunt plures defensiones etiam contrarias, ulterius ita intelligenda sunt, non ut plurium exceptiones contrariae simul, sed successive in judicio admittantur, quatenus si una non proficit, vel probata non sufficit, ad aliam recurrere liceat exceptionem vel defensionem. Gail. *de Pace publ. lib.* 1. c. 18. n. 8. Peck. *hic. n. 7.* et Strein *n. 2.* Zoes *in cit. Reg. Nemo. circa finem.* Barb. *hic.* n. 3. cum communi aliorum. *arg. c. Imputari. de fide Instrum.*

5 Notandum etiam Reo est, ut, dum plures exceptiones, vel defensiones diversas et contrarias etiam successive adhibet, non asserat, eas omnes esse absolute veras; cum id repugnet naturae, sed esse veras conditionate, seu disjunctive vel alternative in hoc sensu, quod, si una non est vera, saltem altera vel tertia sit vera: v. g. si accusaris hominem a te fuisse occisum, tu vero excipiendo negas: potes nihilo minus postquam convictus es, aliam exceptionem adhibere dicendo, te cum moderamine inculpatae tutelae ad defendendam propriam vitam fecisse. Vel si actor in judicio feudum, quem possides, a te petit, excipere et defendere te potes dicendo successive, illum tuum esse, quia emisti eum, vel quia tibi donatus est, vel quia jam legitime praescripsisti. Covar. *Lib. I. variar. Resolut. cap. 6. n.* 3. Mascard. *Lib. 2 praesumpt.* 42. *n.* 1. cum aliis. In quo sensu intelligendus esse videtur Barb. *ad hanc Reg. n.* 5. ubi dicit, non posse reum uti pluribus exceptionibus ita sibi contrariis, ut juxta rectum sensum simul verae esse non possint: alias enim doctrina Barbosae Juri, et Regulis illius diversas exceptiones admittentibus esset contraria, Reisque multum odiosa; cum praefatae diversae exceptiones simul sumptae absolute verae non sint, bene vero in sensu alternativo, seu disjunctivo et conditionato supra jam explicato.

6 Resp. II. Verus sensus Regulae hic est: *Nullus Reus in judicio conventus prohibetur pro eadem re, vel jure suo conservando plures etiam diversas, et sibi contrarias adhibere exceptiones, non quidem eas simul et semel, sed successive proponendo, ac successive dicendo, quod si una non sit vera, vel insufficiens existat, saltem altera, vel tertia vera et sufficiens maneat.* Per Jura et rationes allegatas: Exempla plura ex jure affert Gloss. *hic* et Dynus: habes etiam aliqua supra n. 5. posita.

7 Objicitur contra Regulam et sensum illius 1. *c. Veniens. 19. de Praescript.* ubi exceptio praescriptionis fuit rejecta, quam prius jam alia, privilegii videlicet exceptio fuerat adhibita. Resp. In hoc capitulo non Rei, sed actoris exceptionem fuisse rejectam, cum juxta dicta *n.* 2. actor pluribus exceptionibus uti non possit.

8 Objicitur 2. commune illud Brocardicum: *Contraria allegans non est audiendus. arg. c. Imputari. 13. de Fide Instrum.* cum concord. Resp. illud intelligendum esse de Actore. *l. 1. C. de Furtis.* non autem de Reo, utpote cui de jure naturali competit, ut omni, quo potest, modo se defendere, damnumque et injuriam avertere valeat. *l. ut vim. 3. ff. de J. et J.* dummodo contraria non simul proponat *c. Imputari. de fide instrum.* ubi rejicitur, qui scripturas contrarias simul produxit.

9 Objicitur 3. Species quaedam exceptionis etiam Appellatio est: sed reo appellanti non licet contrarias exceptiones adhibere. *arg. l. si Procuratorio.* 2. §. 1. *ff. quando appell.* Resp. Reum appellando assumere personam Actoris, cui, quia in prima instantia non tantum actione experiri licet, per Jura *n.* 2. allegata, multo magis ad id tenetur in secunda instantia.

10 Quaeritur II. An? et quas Fallentias Regula haec XX. patiatur? Resp. Eam fallentiis subjectam esse clare patet ex cit. *Reg. 43. ff. de R. J.* quae, dum dicit, Reum pluribus uti posse defensionibus, addit, *nisi lege prohibeatur:* Lege autem subinde prohibitum est etiam, reo plures adhibere defensiones: consequenter Regula fallit 1. quando quis conventus de noxa servi negat, se habere servum in potestate, convictus enim de mendacio non amplius auditur. *l. quoties. 21. §. fin. ff de Noxali.*

11 Fallit 2. si conventus de pauperie quadrupedis negat, se habere quadrupedem: convictus siquidem alia exceptione uti nequit. *l. 1. §. 10. ff. Si quadrup. paupor.*

12 Fallit 3. In casu quo quis conventus, ut pecuniam sibi mutuo datam, et a se jam solutam solvat, negat, sibi pecuniam unquam fuisse numeratam; convictus enim de mendacio non amplius auditur texto claro *Auth. Contra. C. de non numerat. pecun.*

13 Fallit 4. Et ad ulteriorem exceptionem non admittitur, si debitor conventus neget propriam scripturam in qua debitum continetur: in quo sicut et priori casu Reus conventus postea convictus insuper in duplum condemnatur. cit. *Auth. Contra:* ibi: *Contra, qui propriam scripturam, qua convenitur, abnegat, vel numeratam inficiatur, convictus in duplum condemnatur etc.*

14 Fallit 5. Si creditor conventus de pignore, se pignus habere negat, cum habeat, convictus enim in hoc de mendacio ad aliam defensionem non amplius admittitur. *Auth. Item possessor. C. qui potior. in pignore.*

REGULA XXI.

Quod semel placuit, amplius displicere non potest.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Ad eam requiritur primo, ut, quod placuit, non sit contra jus, bonos mores, vel animum. Graviter errant, qui promissa iniqua observant.*
3 *Secundo requiritur, quod libere placuerit: Et quidem*
4 *Tertio, Externe.*
5 *Quarto, quod alterius intersit in semel placito manere.*
6 *Ponitur verus sensus Regulae.*
7 *Humanae fidei et commercio nil tam congruum, quam verba et promissa servare.*
8 *Declaratur Regula exemplis Juris: et 9. seqq.*
15 *Fallit Regula primo ubi habetur metus consensus.*
16 *Secundo superveniente de novo, vel prius non cognita causa.*
17 *Tertio in iis, in quibus licet poenitere de Jure,*

uti in desponsatione impuberum.
18 *In ultimis voluntatibus.*
19 *In contractibus innominatis.*
20 *In contractu Societatis, si res adhuc est integra.*
21 *In Sententia interlocutoria,*
22 *Et Appellatione.*

1 Haec Regula juxta Gloss. et Barb. *hic n.* 1. desumitur ex *l. Sicut 5. C. de Obligat. et act.* ubi dicitur: *Sicut initio libera potestas unicuique est habendi vel non habendi contractus* (de quibus Regula praecipue procedit) *ita renuntiare semel constitutae obligationi, adversario non consentiente, nemo potest. Quapropter intelligere debetis, voluntariae obligationi semel vos nexos ad hoc, non consentiente altera parte minime posse discedere.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Quamvis haec vere aequa, rationabilis, et pro constantia seu perseverantia in bono plurimum serviat, uti bene advertit Barb. *hic*: tamen sine requisitis ad eam, ac pluribus limitationibus intelligenda non venit. Primo enim ad eam servandam requiritur, ut, quod placuit, non sit reprobatum a Jure, nec turpe, nec contra bonos mores, aut in detrimentum animarum. *arg c. Poenitentes. dist. 55.* et *c. fin. de Pactis.* ibi. *Pactiones factas a vobis pro quibusdam spiritualibus obtinendis, cum in hujusmodi omnis pactio, omnisque conventio debeat omnino cessare, nullius penitus esse momenti. Quod etiam de aliis est dicendum, quae observatae vergunt in animae detrimentum. Nam etiam juxta legitimas sanctiones pactum turpe, vel rei turpis aut impossibilis de Jure vel facto, nullam obligationem inducit.* etsi etiam juramento firmetur; quia *Non est obligatorium contra bonos mores praestitum juramentum*, juxta Regulam 58. *de R. J. in 6.* ut proin graviter etiam Principes errent, qui praetexto hujus Regulae vel perseverantiae et constantiae in servando semel dato verbo, facto promisso, aut resolutione tenaciter adhaerent illis, quae semel promiserunt, condixerunt, resolverunt, statuerunt, quantumvis contra Jura, vel bonos mores, aut in detrimentum animae, vel praejudicium etiam boni communis militare manifeste appareant; cum tamen potius ea non servandi, quam servandi obligatio certa existat.

3 Secundo requiritur ad eam, ut id, quod placuit, *scienter*, et non per errorem facti placuerit. Gloss. *hic arg. l. 1. §. 1. et l. 2. ff. de Jur. et fact. Ignor.*

4 Tertio requiritur, ut, quae placuit, non sola mente et interno, sed etiam externe, verbo vel facto placeant. *arg. c. Tuae. 25. de Sponsal.* ibi: *Sed necessaria sunt, quantum ad Ecclesiam, verba consensum exprimentia.* secus in ordine ad Deum; nam valet votum sola mente libere emissum.

5 Quarto requiritur, quod alterius intersit in semel placito permanere, ut ex illius revocatione vel mutatione praejudicium patiatur juxta *Reg. 33. in 6. Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.* ubi Gloss. *V. in alterius.* bene infert: ergo *a contrario ubi alteri non praejudicatur, mutare licet.*

6 Resp. II. Proprius sensus Regulae sequens est: *Quod alicui scienter, libere et juste ita placuit, ut inde jus quaesitum sit tertio, cum hujus praejudicio revocari vel mutari amplius non potest.* arg. cit. *l. 5. C. de Obligat. et Action.* cui concordat utriusque Juris Regula, Canonici quidem 33. *de R. J. in 6.* num. praeced. jam allegata: Civilis vero 75 *ff. de R. J. Nemo potest mutare consilium suum in alterius injuriam.*

7 Ratio est: tum quia, sicut commercio et fidei humanae nil tam congruum, quam verba et promissa servare. *arg. l. 1. in prin. ff. de Pactis*, ibi: *quid enim tam congruum humanae fidei, quam ea servare, quae inter eos placuere*: ita eidem, aequitatique et juri naturali nil magis adversum, quam dicta et promissa, sicque fidem praesertim in aliorum praejudicium non servare. *l. 1. ff. de pecun. constit. pr.* ibi: *Grave est fidem fallere etc.* Tum quia, cum haec Regula praecipue in contractibus et promissis procedat, ubi ex utriusque contrahentis consensu, aut et ex promittentis promissione ac promissarii acceptatione oritur obligatio naturalis, eidem cum alterius praejudicio contravenire non licet. *arg. cit. l. 5. C. de Obligat. et act.* cum *Concord.*

Declaratur Regula ulterius quibusdam Juris Exemplis, quae a Gloss. *hic*, Dyno et aliis in Regulas Juris scribentibus copiose adducuntur. Sic enim 1. Judex sententiam definitivam, quam ferre semel placuit, non amplius mutare, aut revocare potest. *l. Paulus 42. ff. de re judicat.* 8

2. In Judiciis Actor post contestationem litis invito reo non potest amplius recedere. *l. Pure 5. §. fin. ff. de Doli except.* et reus, qui judicem ut legitimum contestando litem agnovit, illum tanquam incompetentem, vel suspectum recusare non amplius valet. *l. Nemo. 4. C. de Jurisdict.* 9

3. Sic ex libero beneplacito factis juramentis et votis contravenire non licet, *c. Quamvis de Pact. in 6.* et *c. licet 6. de vot.* 10

4. In collationibus et resignationibus Beneficiorum, unum alicui semel collatum, ei auferri, et alteri conferri non amplius valet. *c. Si tibi absenti. 17. de Praebend. in 6.* 11

5. Sic beneficium per resignationem vel cessionem libere dimissum repeti non potest. *can. quam periculosum. 8. cau. 7. q. 1.* 12

6. Sic a Matrimonio, quod libere inire, et a Professione religiosa, quam emittere placuit, recedere non amplius licet per dicta in suis Titulis lib. III. et IV. 13

7. Et universaliter in contractibus et conventionibus rite initis Regulam observare oportet, et eis cum praejudicio alterius contravenire non licet. *cit. l. 5. de Oblig. et Act.* quia, *quod semel placuit, displicere amplius non potest.* 14

Quaeritur II. An? et quas Fallentias patiatur Regula XXI? Resp. Eam aut multas habere fallentias, ex quibus seligemus potiores ad rem magis servientes, et ex quarum notitia etiam aliae cognosci possunt. Fallit itaque Regula *Primo* et universaliter, quando recessus fit ab ea mutuo consensu utriusque partis. *l. Sicut. 5. C. de Oblig. et Act.* excepto Matrimonio et Professione religiosa; cum illud semel consummatum nec utriusque nubentis consensu, nec ista consentiente Praelato et subdito amplius invalidari queant, nisi causa transitus ad aliam Religionem, *c. 18. de regul.* 15

Fallit *Secundo* in non paucis, propter supervenientem de novo, et prius non cognitam causam, Gloss. *hic arg. c. Ut circa 4.* et *c. Nulli. 8 de Elect. in 6.* ibi: *Nulli licere decernimus (postquam in scrutinio nominaverit aliquem, et electio fuerit subsecuta, vel postquam praestiterit electioni de ipso ab aliis celebratae consensum) illam super electione ipsa (nisi ex causis postea emergentibus) impugnare: vel nisi ei morum ipsius antea celata de novo pandatur improbitas, vel alicujus alterius latentis vitii, vel defectus, qui verisimiliter ignorari potuerit, veritas reveletur.* Et ratio est, quia quae de novo emergunt, novo indigent auxilio. *c. Pastoralis. 4 de Except.* et *l. de aetate. 11. §. 8. ff. de Interrog. in fine.* 16

Fallit *Tertio* in omnibus, in quibus de Jure licet poenitere et variare, etiam uni sine consensu alterius: sic licet impuberi a Sponsalibus contractis libere resilire, quando pubertatem adeptus fuerit. *c. de illis. 7.* et *c. a nobis. 8 de Despons. impub.* Pariter 17

a Matrimooio rato nondum consummato resilire, et Religionem iotrare permissum est a Jure. *c. Verum. 2. de convers. conjug.* Huic falleotiae universali conformiter

18 Fallit *Quarto* in ultimis Voluntatibus; quia hae ambulatoriae sunt ad mortem. *l. Quod si 4. ff. de adim. et transfer. legat.* et quidem in tootum, at de non mutanda ultima voluntate nemo se ipsum adstringere valeat. *l. Si quis 22. ff. de legat.* 3. ibi: *Nemo enim sibi eam legem dicere potest, at a priori ei recedere non liceat.*

19 Fallit *Quinto* in contractibus innominatis, quando res adhuc est integra. *l. Si pecuniam. ff. de Condit. causa data.* Item in Deposito. *l. 1. §. 2. ff. Depositi.*

20 Fallit *Sexto* in Mandato et in contracte Societatis, si res adhue est integra, sco si interesse alterius needum inceperit. *§. Mondatum. 11. Instit. de Mandato. et §. Manet. 4. Instit. de Societ.*

21 Fallit *Septimo* in Sententia interlocutoria, utpote quam Judex, qui eam tulit, revocare potest, cum officio suo ex integro nondum functus fuerit. *c. Cum cessante. 60. de Appellat.*

22 Fallit *Octavo* in appellatione, a que semel interposita appellans pro libitu recedere potest. *c. Si quis libellos. 28. C. de Appellat*

REGULA XXII.

Non debet aliquis alterius odio praegravari.

SUMMARIUM.

Regula unde desumpta?
2 *Quomodo intelligenda?*
3 *Ponitur verus sensus illius:*
4 *Et probatur.*
5 *Ratio regulae.*
6 *Objicitur ex Scriptura:*
7 *Ex Jure Canonico:*
8 *Et Civili, quod propter peccata aliorum puniuntur innocentes.*
9 *Respondetur, quare Deus ob peccata aliena puniat aliquos.*
10 *Jus Canonicum id facit propter utilitatem publicam:*
11 *Sicut et Jus Civile.*

1 Haec Regula desumitur ex *l. Si quis 33. §. Legis. C. de Inoffic. Testam.* cui etiam concordat *l. Sancimus. 22. C. de poenis.* et *Regula 155. ff. de R. I.* ibi: *Factum cuique suum, non adversario nocere debet.*

2 Quaeritur, quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Ante responsionem est notandum, Doctores in declaranda hac Regula non convenire; Barbosa siquidem *hic n.* 2. vulgarem opinionem, quae dicit, Regulae sensum et intentum esse, ut nullus propter delictum alterius puniatur, ideo rejicit, quia in hoc sensu, ut ait, non esset diversa, sed eadem cum sequenti, quae idem dicit illis verbis *Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus:* non est autem verisimile, quod Papa Bonifacius VIII. duas distinctas Regulas idem significantes ponere voluerit. Verum haec Barbosae ratio non videtur stringere; quia uti ex ipsis verbis utriusque Regulae liquet, nihilo minus quaevis earum diversum et distinctum ab alia importat sensum. Praesens enim Regula id principaliter velle videtur, ne quis innocens poena, aut damno gravetur propter alterum, quem ob delictum vel inimicitiam, malam vitam, vel ex alia causa odio habet poenam infligens, vel damnum inferens. Sequens autem Regula absolute, et abstrahendo ab omni odio vult, ut nullus sine culpa puniatur, nisi subsit causa: quod in facto contingere posset absque omni odio erga tertium. v. g. ex proprio odio, et aversione, qua erga innocentem fertur, poenam in Jure non contentam inferens: vel ex proprio interesse, vel ex respectu humano, vel alia minus justa causa. Hinc

3 Resp. ad quaestionem *num. praeced.* positam: Regula praesens principaliter intelligenda est de poena, gravamine et damno, quod infertur innocenti propter odium, quo injuste damnificans vel gravans ex quacunque causa fertur erga tertium, v. g. cognatum, amicum, fratrem, filium, parentem, servum familiarem innocentis; ut proin verus sensus Regulae sequens sit: *Nullus innocens potest affici vel gravari poena aliqua damna, vel alio incommodo propter odium, quo injuste gravans ex quacunque tandem causa fertur erga tertium v. g. consanguineum, amicum etc. familiarem innocentis.* Sic in sensu isto Regulam intelligit Caramuel in *Theol. fundament. n.* 764. Strein. *hic.* et alii.

4 Probatur hic sensus praecipue per *l. Si quis 33. §. Legis C. de Inofficios. Testam.* ex qua desumpta habetur Regula. ibi enim propter rationem hujus Regulae corrigitur lex antiqua, qua permittebatur filium innocentem exhaeredari a Matre praeese ob odium, quod gerebat erga maritum, ex quo infans progenitus erat, illis verbis: *Hoc iniquum judicantes, ut alieno odio aliquis praegravetur.* Idem sensus clare desumitur ex *l. Sancimus. 22. C. de poenis* ibi: *Sancimus, ibi esse poenam, ubi noxa est Propinquos, notos, familiares, procul a calumnia submovemus, quos reos sceleris societas non facit. Nec enim affinitas, vel amicitia nefarium crimen admittunt. Peccatum igitur suos teneat auctores, nec ulterius progrediatur metus, quam reperiatur delictum. Hoc singulis quibusdam judicibus intimetur.* Concordat *l. Crimen 26. ff. de Poenis:* ibi: *Crimen vel poena paterna nullam maculam filio infligere potest; nam unusquisque ex suo admisso sorti subjicitur.* Huc facit et ob eandem rationem, si Compromissarius eligat indignum, potestas eligendi redit ad eligentes, et ipse solus punitur, non vero compromittentes, *quos illius odio non convenit praegravari, ut poena suum auctorem teneat* juxta regulam 155 *ff. de R. J.* supra n. 1. jam citatam. Item illud Ezech *cap* 18. ℣. 20. ibi: *Anima, quae peccaverit, ipsa morietur filius non portabit iniquitatem Patris, et pater non portabit iniquitatem filii.* sicut nec uxor tenetur pro marito *l. 2. et 3. C. Ne uxor pro marito.*

5 Ratio praeter jam in testibus expressas ulterior est, quia justitia commutativa et distributiva exigunt, ut jus suum cuique reddatur, innocentes ab injuriis et injustis damnis, aut gravaminibus defendantur, nocentes et rei puniantur, promeriti vero condigne praemientur: quod non fit, si plene innocentes ex praecipuo odio erga alium, ejusque delicta damnificantur, gravantur, puniuntur, aut alia incommoda sustinere coguntur

6 Verum quantumvis justa et aequa ex dictis appareat Regula nostra, tamen graves patitur instantias tam ex Scriptura sacra, quam utroque jure. Ex sacris enim paginis habemus propter unius vel plurium delicta etiam alios innocentes a Deo fuisse punitos. Sic enim tacendo plura alia exempla, propter scandala suorum filiorum populum a sacrificio retrahentium

Deus Heli illorum patrem et vivis sustulit. 1. *Reg. cap.* 4. ỷ. 18. et propter peccatum David populum superbe numerantis, de populo innocente a Dan usque Bersabee septuaginta millia virorum saeva peste delevit.

7 De Jure Canonico a Patre et Matre haereticis filii et nepotes innocentes catholici procreati ad Beneficia ecclesiastica et officia publica inhabiles existunt. *c. Quicunque.* 2. §. *Haeretici.* ut *c. Statutum.* 9. *de Haereticis.* in 6.

8 De Jure Civili autem propter crimen laesae Majestatis etiam innocentes filii infames evadunt, atque a materna, avitaque et propinquorum successione excluduntur. *l. quisquis.* 5. *C. ad Leg. Jul. Majest.*

9 Respondetur tamen et quidem ad exempla sacrae Scripturae, inprimis a Deo nullum innocentem poena aeterna, vel alia animae nociva puniri: temporali tamen quandoque propter unum etiam alios affici, vel quia, etiamsi appareant, tamen revera innocentes non sunt, sed ejusdem criminis coram oculis divinis directe vel indirecte rei existunt, ob quod merito puniuntur, uti contingit in Heli, qui debite corrigere filios negligens, etiam illorum criminum factus est particeps. Vel, quia licet innocentes in uno, in multis tamen aliis peccatis rei coram Deo inveniuntur, indeque juste puniuntur. Vel, quia innocentes aliquo modo ut filii ad parentem, subditi ad principem pertinent, puniuntur ut delinquens poenam acerbius sentiat, dum interea alii, si poenam ob peccata alterius commissa a Deo immissam in his innocentes patienter sustinent, alia sua peccata extinguunt, animae dona, gratias et merita sibi cumulant, et salutem aeternam facilius consequuntur, sicque ex hujusmodi poena plus lucri, quam damni acquirant, ac propterea, afflictiones a Deo immissae respectu delinquentis duntaxat nomen verae poenae: respectu illorum, qui propter aliam patiuntur, nomen medicinae boni et boni spiritualis merentur juxta D. Thom. 1. 2. *q.* 87. *a.* 1.

Ad dispositiones Juris Canonici respondetur, per illas propter alios puniri in nonnullis etiam innocentes non tam odio erga illos v. g. haereticos parentes, quam favore cultus divini, ecclesiae, et communis utilitatis ejusdem, quae exigit, ut non nisi ab omni suspicione mali alienos habeat ministros, quales non sunt illegitime nati, et haereticorum filii, utpote de quibus non immerito metuit Ecclesia, ne imitatores sint incontinentiae et perfidiae paternae. *cit. l. quisquis,* §. *filii vero. C. ad Leg. Jul. Majest.* 10

Ad leges civiles respondetur, eas quoque non tam odio delinquentis, quam cura et amore boni communis et publici poena in aliquibus afficere innocentes ad avertenda graviora, bonoque publico magis nociva, praesertim laesae Majestatis crimina, quatenus quivis sciens, hujusmodi crimina etiam in filiis innocentibus tam graviter puniri, ab iis committendis magis et efficacius absterreatur. 11

Quod si alicui hae responsiones minus placeant, et per jura in aliquibus casibus nonnullos etiam aliorum odio contra Regulam gravari contendat, respondetur, Regulam fallere in casibus, in quibus ob odium erga unum etiam alium ex justa causa boni publici gravari volunt: ut proin huic Regulae non minus ac sequenti apponi valeat exceptio: *Nisi subsit causa.* 12

REGULA XXIII.

Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.

SUMMARIUM.

1 *Regula quomodo intelligenda?*
2 *Ponitur verus sensus illius.*
Sine culpa non datur poena. ibid.
3 *Nisi ob causam boni communis.*
4 *Declaratur exemplis Juris Canonici.*
Simoniae ab alio commissae poenam quis non incurrit, si isto prohibente, vel protestante committitur. ibid. 5. *Et Civilis.*

1 Quaeritur, quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Sicut praecedens Regula vult, ut nullus innocens puniatur, injuste gravetur, damnum vel incommodum patiatur praecise ex odio alterius: sic praesens universaliter, et abstrahendo ab omni odio dispositum indicat, ut nullus puniatur sine culpa et quacunque tandem minus justa bonum commune non concernente causa, v. g. ex interesse proprio, ex respectu humano, ex amore erga alium forsan inimicum puniri seu puniendi etc. Siquidem per verba: *nisi subsit causa.* Regula non nisi justam, et bonum commune concernentem causam intelligit juxta dicenda infra *n.* 2. et 3. Hinc

2 Resp. II. Verus sensus Regulae hic est: *Nemo est puniendus vel gravandus ob alicujus actus commissionem vel omissionem, quae dolo et culpa vacat, nisi ex justa bonum commune seu publicum concernente causa.* Primae partis, ut nemo sine culpa puniatur, ratio est; quia ubi non est noxa, ibi non est poena. *l. Sancimus.* 22. *C. de Poenis.* ibi: *Sancimus, ibi esse poenam, ubi est noxa.* siquidem *poena est noxae vindicta l. aliud.* 131. *pr.* de *Verb. Sign.* ac insuper poena est mensura culpae juxta illud *Deut.* 25. ibi: *Juxta mensuram peccati erit plagarum modus:* Hinc ubi nulla culpa, nulla quoque esse debet poena. *c. Cognoscentes.* 2. *de Constit.* ibi: *Rem, quae culpa caret, in damnum vocari non convenit.* huc quadrat etiam illud S. Augustini effatum *lib.* 2. *Retract. cap.* 6. ibi: *poena, si justa est, peccati poena est, et supplicium vocatur.*

Ratio secundae partis, seu potius exceptionis, videlicet, quod quis etiam sine culpa ex justa bonum commune concernente causa, seu propter utilitatem publicam puniri vel magis proprie loquendo, gravari, et incommodari valeat, haec est, quia bonum commune, seu publica et communis utilitas est praeferenda privatae. consequenter, si illa exigit, ut privatus, etiam sine culpa, puniatur, gravetur damnum temporale sentiat, hic merito sustinere debet. *arg. l. penult. ff. ad leg. Cornel. de Sicar.* ubi ad sedandum tumultum decurio inconsulto Principe decapitari potest, quod alias sine consensu Principis fieri nequit: cum Concord. 3

Declaratur et firmatur Regula ulterius exemplis ex Jure desumptis; Sic enim praeter ea, quae ad praeced. Regulam *n.* 7. ut 8. adduximus, ex utroque Jure alterius beneficium dimittere tenetur, qui illud acquisivit per Simoniam ipso ignorante ab alio commissam. c. *Nobis.* 27. *de Simonia.* (nisi impetrans expresse prohibuerit, vel protestatus fuerit, ne aliquid temporale detur pro beneficio: textu expresso c. *Sicut tuis.* 33. *de Simon.*) quia communis Ecclesiae utilitas requirit, ut summe eidem nocivum simoniae vitium omnibus odio fiat, indeque magis extirpetur. Sic innocens uxor sine culpa punitur, suoque jure conjugali privatur. *arg. c. quoniam.* 5. § *Si autem, Ut lite non contestata.* ibi: *quo-* 4

uiam in conjugio multi casus occurrunt, in quibus Conjuges sine culpa, sed non sine causa contineve coguntur.

5 Sic de Jure Civili propter bonum commone, videlicet, ut veritas adulterii bono communi plorimum praejudiciosi eruatur, servus torquetur, tortus autem domino amplius non restituitur. Dynos *hic arg. l. si postulaverit ff. ad L. Jul. de Adulter.* et *l. fin. ff. de calumniat.* Sic propter bonum commone dominus ponitur, quod causam prosequi non amplius possit, si procurator illius, etiam absque culpa domini, fatalia appellationis labi permisit. *l. 1. §. fin. ff. quando appellan. sit.* Sic universaliter quia potestas Supremi Principis Ecclesiastici ad beneficia et officia Ecclesiastica, res et jura ad loca et personas ecclesiasticas pertinentia se extendit. *can. sanctae. 17. can. 9. q. 3.* et *c. licet. 2. de Praebend. et Dignit. in 6.* potest de illis non quidem pro libitu, sed ex causa juste publica propter communem utilitatem et Religionis bonum disponere cum praejudicio et gravamine tertii, innocentis s Sicut e pari quia potestas supremi Principis secularis circa honorem et officia civilia, res, bona et Jura privatorum versatur, *arg. l. fin. C. de quadrien. praescript.* de iis disponere, easque subditis legali vel alia ordinatione etiam innocentibus auferre, transferre, et denegare valet, si communis utilitas Reipublicae ita exigit. Abbas *in c. Quae in Ecclesiarum. de constit. n. 7.* Gaill. *lib. 2. observ. 36. num. 3.* eum communi aliorum.

REGULA XXIV.

Quod quis mandato facit Judicis, dolo facere non videtur: cum habeat parere necesse.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Est intelligenda non solum de Judicis, sed etiam Principis, Superiorum, Dominorum et Parentum mandatis.*
3 *Ponitur verus sensus Regulae.*
4 *Procedit etiam in dubio, an eorum mandatum sit justum.*
5 *Confirmatur exemplis ex Jure.*
6 *Fallit Regula in casu, quo quid contra jus divinum:*
7 *Vel etiam clarum et manifestum jus humanum praecipitur.*
8 *Fallit insuper in Judice, si hic aliquid a suum officium non pertinens mandat.*

1 Haec Regula sumpta est ex *l. Non videntur data. 167. ff. de R. J.* ibi: *qui jussu Judicis aliquid facit, non videtur dolo malo facere, qui parere necesse habet.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Regula intelligenda est non solum de mandato Judicis, sed etiam Principis. *l. quod Princeps. 23. ff. de aqua pluv. arc.* et quorumvis Superiorum ac Dominorum respectu suorum subditorum, nec non Parentum respectu filiorum, ita ut a dolo immunis censeatur non tantum ille, qui ex mandato Judicis, sed etiam qui ex mandato sui Principis, Superioris, Domini aut Parentis quid facit aut omittit; quia Ratio Regulae de quolibet ex praefatis obedientibus pariter procedit, videlicet, cum habeat parere necesse. Hinc

3 Resp. II. Verus sensus Regulae hic est: *Quicunque ex mandato Judicis, vel cujuscunque legitimi Superioris sui aliquid facit vel omittit, a dolo et culpa immunis censetur:* Per Rationes et Jura allegata. Probatur ulterius tam ex Sacra Scriptura, quam utroque humano Jure. Nam Paulus ad *Romanos cap. 13.* de Principibus dicit: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi a Deo: quae autem sunt a Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* De obedientia debita Superioribus et praepositis praestanda ad *Hebr. cap. 13. v. 17. Obedite praepositis vestris, et subjacete eis.* De Dominis ad *Ephes. 6. ℣. 5. Servi obedite Dominis carnalibus cum timore et tremore sicut Christo* quae obedientia Principibus, Superioribus, Dominis et Parentibus debite praestanda etiam alibi in Scriptura sicut et in utroque Jure passim, indeque certo habetur, quod subditi habeant parere necesse: necessitas autem tollit praesumptionem doli *l. Mater. 6. C. de Calumniat.* et inducit praesumptionem positivam, fraudem et dolum abesse. *l. Si stipulatus. 81. §. 1. ff. de Solution.*

Procedit Regula etiam in casu, quo Judex vel 4
Superior indifferentia praecipiat, vel ubi dubium est, num juste vel injuste praecipiat: quia Judex (idem dic de Superioribus) quae facit, et jubet, juste facere et jubere praesumitur *arg. c. Sicut. 16. in fine. de Sent. et re judic.* et *l. fin. C. de offic. Civil. Jud.* ibi: *Non arbitramur.* praesertim cum in dubio melior sit conditio possidentis. *arg. in pari. de R. I. in 6.* et *ff. de R. I.* Judex autem in possessione praecipiendi existat. Accedit argumentum a contrario: qui non paret judici, doli reus praesumitur; nam juxta Regulam Juris Civilis 199. *ff. de R. I. Non potest dolo carere, qui imperio Magistratus non paruit*: ergo.

Confirmatur Regula exemplis Juris: sic enim 5
si debitor ex praecepto Judicis solvat debitum Minori absque auctoritate Tutoris, non tenetur amplius Minori solvere, nec minor habet actionem ad solutionem denuo praestandam. *l. ait Praetor. 7. §. Permittitur. ff. de Minoribus.* quia habuit parere necesse. Sic etiam, si quis ex mandato Judicis sepulchrum destruxit, quo mediante aqua pluvia nocere poterat, non tenetur actione de sepulchro violato, quia auctoritas Judicis ipsum excusat. Dyn. *hic. n. 2. arg. l. Quamquam. 4. prin. ff. de aqua pluv.* Sic insuper si quis, facto apud aliquem deposito, moritur relictis quatuor haeredibus, et depositarius uni duntaxat eorum depositum ex mandato Judicis restituit, dolo non egisse praesumitur, nec tenetur aliis actione depositi. *l. si stipulatus. 81. §. Si lancem. ff. de Solut.* quia mandato Judicis habuit parere necesse.

Quaeritur II. An? et quas patiatur Regula ea. 6
Fallentias? Resp. Eam fallere *Primo* in casu, quo Judex, Princeps, aut Superior mandat aliquid Juri divino aut naturali manifeste adversum; quia in hujusmodi casu non habet parere necesse, sed potius tenetur non parere juxta illud *Act. 4. Si justum est in conspectu Dei, vos potius quam Deum audire, judicate.* et rursum *ibid. cap. 5. Obedire oportet magis Deo, quam hominibus.* Hinc si Judex ecclesiasticus etiam sub poena excommunicationis praecipiat mulieri, ut viro suo reddat debitum conjugale, parere nec tenetur, nec salva conscientia potest, si ipsa occulti impedimenti matrimonium dirimentis conscia est, licet id probare nequeat, textu expresso c. *Inquisitioni. 44. de Sent. Excom.* ibi: *Si alter conjugum pro certo scit impedimentum conjugii, quamvis illud apud*

Ecclesiam non possit probare etc. debet potius excommunicationis sententiam humiliter sustinere, quam per carnale commercium peccatum operari mortale.

7 Fallit *Secundo*, si quid praecipitur, quod contra jus clarum manifeste militat; siquidem etiam in tali casu parere non habet necesse, sed resistere potest, ac debet. Dynus *hic* cum communi aliorum. *l. omnes.* 33. *C. de Decur.* et *l. Evidenter. de Excusat. muner.* cum concord. apud Dynum *hic n.* 4.

8 Fallit *Tertio* in Judice, si mandat aliquid, quod ad suum non pertinet officium. Ratio est, quia Judici in iis tantum parere necesse est, in quibus suo fungitur officio, non item in aliis, *arg. l. factum.* 170. *ff. de R. J.* ibi: *Factum a Judice, quod ad officium ejus non pertinet, ratum non est.* Et *l.* 1. *C. si non compet.* atque idem, si Judex rem ad ipsius officium non pertinentem mandet, ac si extra territorium suum jus dicat, indeque faciat, quod ei impune non paretur. *l. fin ff. de Jurisdict.* ibi: *Extra territorium jus dicenti impune non paretur; idem est, si supra Jurisdictionem suam velit jus dicere.*

REGULA XXV.

Mora sua cuilibet nociva est.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Quid hic intelligatur per moram?*
3 *Mora aliqua est ex persona, quae etiam regularis vocatur.*
4 *Alia ex re, seu irregularis, ubi jus et dies interpellat pro homine. Declaratur exemplis. et n. seq.*
6 *Ponitur verus sensus Regulae.*
7 *Culpabiliter morosus tenetur ad aestimationem rei, etiamsi casu perierit.*
8 *Item ad compensandos fructus:*
9 *Atque ad interesse, et usuras:*
10 *Nec non ad subeundam poenam contractui adjectam.*
11 *Fallit Regula in fidejussore, cui aliena, Principalis videlicet debitoris mora nocet.*
12 *Idem est in contractu Societatis:*
13 *Ac in parente respectu filii.*
14 *Fallit item, quando in mora existens moram legitime purgat.*
15 *Item in casu, quo debitor solvere voluit, et creditor non acceptavit.*

1 Haec Regula desumitur ex *l. In condemnatione.* 173. §. *Unicuique. ff. de R. J.* ibi: *Unicuique sua mora nocet* et *l. Emptor.* 12. *ff. de aqua pluv. arc.* aliisque a Gloss. citatis hic.

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Ante responsionem praemittendum est, quid, et quotuplex ad propositum sit mora, de qua loquitur Regula praesens. Sciendum itaque, quod etsi late loquendo nomine morae veniat omnis dilatio, tarditas, et procrastinatio, ad propositum tamen accipiatur *pro culpabili et damnosa, seu nociva dilatione dandi vel solvendi, seu solutionem acceptandi, vel faciendi aliquid eo tempore, quo quis debet et potest* ut si quis non praestat vel non acceptat solutionem tempore, quo id facere potest et debet. Juxta quod exemplum Barb. *n.* 1. cum multis aliis allegatis dicit: *Moram ad propositum esse dilationem culposam circa solvendum vel accipiendum creditum.* Simili fere modo ad propositum definitur apud Strein: *Mora est culpa praetermissi officii in solvendo, recipiendove debito, quae alteri nociva est:* Vel est *frustratio debitoris non solventis, vel creditoris non accipientis.* Verum cum non tantum in solvendis et recipiendis debitis, sed etiam in aliis obligationibus praestandis culpabilis detur mora, prima definitio videtur melior.

3 Mora sic sumpta duplex est: una *ex persona*, quae etiam *Regularis* communiter vocatur: altera *ex re*, quae mora *Irregularis* nuncupatur *arg. l. Mora.* 32. *ff. de usur. et fruct.* Ex persona intervenit culpabilis mora, quando is, cui debetur, monet, seu interpellat, ut debitum ex contractu v. g. venditionis et emptionis sine determinatione temporis contractum eidem solvatur: facta enim hujusmodi competenti monitione solvere ulterius differens in culpabili mora solvendi est, et ad damnum ex hac mora postea secutum tenetur. Ad quod tamen necessario requiritur dicta praevia monitio, seu interpellatio pro solutione praestanda; quamvis enim in omnibus obligationibus, in quibus certa dies vel tempus non apponitur, statim, ac ipsa obligationis die quis teneatur. *l. In omnibus.* 14. *ff. de R. J.* ibi: *In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, praesenti die debetur*; tamen ut debitor in culpabili mora ex persona constituatur, necesse est, ut opportuno tempore prius saltem semel interpelletur. *arg. cit. l.* 32. *ff. de usur. et fruct.*

Mora ex re, seu irregularis est, quando debitor non solvit aut satisfacit eo die vel tempore, quo, ut solvat sine ulla interpellatione creditoris, jus ipsum disponit et monere censetur, prout fit in omnibus contractibus, in quibus contrahentes ipsimet certam diem vel tempus pro solutione praestanda praefigunt: eo quod in his, Jure sic disponente, dies ipsa determinata pro homine interpellet, indeque ea elapsa in culpabili mora existat debitor, textu expresso *l. Magnum* 12. *C. de contrah. stipul.* ibi: *Sancimus, ut, si quis certo tempore facturum se aliquid vel daturum stipuletur, vel, quae stipulatus volunt, promiserit, et adjecerit, quod si statuto tempore minime haec perfecta fuerint, certam poenam dabit, sciat minime se posse debitor ad evitandam poenam adjicere, quod nullus eum admonuit.* cum concord. 4

Sic etiam fur a die commissi furti semper est in culpabili mora restituendi, quae ei nocet, jure ipso sic disponente, et, ut statim restituat, furem monente. *l. fin. ff. de condict. furt.* juncta *l. Merito.* 19. *ff. de vi et vi armata.* Sic pariter in contractu emptionis, ubi nullum tempus certum pro solutione determinatum est, disponente et monente jure emptor fructus ex re empta, pretio nondum soluto, interea perceptos sine ulla interpellatione venditoris ei restituere debet, in quantum ipsius interest, et non restituens in culpabili mora est. *l. Curabit.* 2. *C. de Action. empti* Caeterum haec mora ideo vocatur *irregularis*, quia regulariter loquendo mora ex interpellatione creditoris nascitur, *arg. cit. l. Mora. ff. de usur. et fruct.* His praemissis 5

Resp. ad quaestionem n. 2. positam: Regula non tantum de mora *ex persona*, sed etiam *ex re* venit intelligenda, ut prout verus illius sensus sequens sit: *Quando debitor id, quod debet, tempore debito non praestat, mora ipsi, non creditori nociva est, sive ab homine, creditore videlicet, sive a Jure, aut statuta die fuerit interpellatus, ita, ut ad omnia damna et incommoda ratione morae secuta resarcienda teneatur.* per Jura citata, et adhuc citanda. 6

7 Declaratur, firmaturque Regula et sensus illius per effectus morae ex Jure desumptos, quorum aliquos specificat Dynus *hic n. 1. et seqq.* Sic enim in primis tenetur culpabiliter morosus praestare aestimationem rei debitae v. g. equi, qui tempore morae periit, etsi interitus casu contigerit. *l. quod te. ff. de Reb. credit. si cert. petat. l. si in Asia.* 12. §. *fin. ff. depos.* cum concord. a Dyno citatis.

8 Dein tenetur ad fructus compensandos et quidem in contractibus bonae fidei a tempore inchoatae morae. *l. si quis bonorum.* 25. *ff. de legat. I. l. Morae. cit.* §. 2. *l. qui solidum.* 78. §. *etiam ff. de legatis II.* Dynus *hic.* et Peck. *n.* 21.

9 Ulterius tenetur ad interesse et usuras, quae peti possunt, et augentur a die morae, quod in odium debitoris ita constitutum habetur *l. Rutin* 3. §. *Si per venditorem. ff. de action.* empti. et *l. Si Kalendis.* 11. *ff. de Re judicat.*

10 Rursus tenetur ad subeundam poenam, si quam ratione morae contrahentes statuerunt. *cit. l. Morae.* §. 2. *ff. de usur. et fruct.* Peck. *hic loc. cit.* ubi plures moroso debitori nocivos affectus enumerat. Item qui Minori aliquid debet ex legato, fidei commisso, bonae fidei contractu, illud statim sine ulla interpellatione hominis, ipso momento Jure ac die, quo debere incipit, solvere tenetur, et non solvens in mora constitutus censetur, indeque ad damna et usuras obligatur. *l. In Min.* 3: *C. In quibus caus. restitutio necess.*

11 Quaeritur II. An? et quales Regula XXV. patiatur Fallentias? Resp. Eam fallere in eo, quod mora non tantum ipsi moroso, sed etiam alii nociva sit, et quidem *primo* in fidejussore, utpote cui nocet mora in solvando existentis debitoris principalis *l. Mora.* 88. *ff. de V. O.* ita ut teneatur fidejussor etiam ad damnum, et interesse, saltem si in omnem casum promisit. *l. quaero.* 54. *pr. ff. locati, conducti.* Dicitur autem notanter, *saltem si in omnem casum se obligavit*; quia non desunt auctores apud Barb. *hic n.* 9. docentes, fidejussorem, si in omnem casum expresse non promisit, ad debitum principale quidem, ad damnum et interesse vero non teneri, contradicente Glossa *hic* Strein, et aliis volentibus, fidejussorem semper censeri in omnem casum fidejubere. *l. Si fidejuss.* 7. *ff. de Fidejuss.*

12 Fallit *secundo* in casu quo duo socii sunt obligati, ubi mora unius nocet alteri socio. *l. penult. ff. de duobus reis.* ibi: *Ex duobus reis ejusdem Stichi promittendi factis, alterius factum alteri quoque nocet.* at *l. In condemnatione.* 173. §. 2. *ff. de R. J.* ibi: *Unicuique sua mora nocet, quod et in duobus reis promittendi observatur*; quia sociorum communis causa commodi et incommodi est, et quisque sibi imputare debet, qui minus diliganti socio se adjunxit. §. *fin. Instit. de Societ. Nam qui parum diligentem socium sibi assumit, de se quaeri, sibique imputare debet.*

Fallit *tertio* quoad actionem de peculio, ubi mora filii patri nocet. *l. cum filius.* 49. *pr. ff. de V. O.* quamvis omnes has tres fallentias vere tales esse aliqui negent, eo quod filius cum patre, fidejussor cum principali creditore, socius cum socio in hujusmodi casibus idem fictione juris esse valint. 13

Fallit *quarto*, quod nec ipsi debitori sua mora sit nociva in casu, quo debitor moram suam legitime purgat, remonstrando, se in mora culpabili non fuisse, et, si subterfugia non quaerit, sed de fidejussoribus et aliis solliciti indagat, quorum auxilio creditori satisfieri queat. *l. Sciendum.* 21. *ff. de usur. et fruct.* quia in tali casu mora culpabilis adesse non videtur. Legenda in ordine ad hanc fallentiam est Glossa hic varia Jura pro et contra allegans et concilians sub distinctione, quod ubi dies praefigitur a Jure poenam imponente et dies praefixa culpabiliter non observatur, mora purgari non possit (poena enim semel commissa non purgatur) et sic intelligi multa Jura, ac praesentem Regulam vult: nisi in casu aliquo moram purgari posse specialiter caveatur. 14

Huc pertinet, et Fallit Regula *quinto*, quando debitor non quidem illo, quo debuit, eo tamen tempore solvit, antequam creditor aliquod damnum passus est: vel si solutionem elapso jam debito tempore obtulit, et creditor, etsi potuerit, eam non acceptavit; cum hujus posterioris mora purgetur prior. *l. Illud.* 17. *ff. de Pericul. et commod.* ita ut debitor ab obligatione sustinendi morae nocumenta absolvatur: excepta poena a contrahentibus constituta. Gloss. *hic.* quam ipsam tamen praestare non tenetur, si docet, quod a praestatione debiti absque propria culpa fuerit impeditus etiam ipso tempore, quo alias solvere tenebatur *l. quod te.* 5. *ff. de reb. cred.* cum universaliter loquendo praesens Regula loqui censeatur de mora, quae dolum et culpam praesupponit. *cit. l. quod te.* et ibi Bart. Tuccin. *hic n.* 6. Farin. *Tom.* 1. *Consil.* 15. *n.* 36. et magis patebit ex Regula 60. h. t. Non est in mora, qui potest exceptione legitime se tueri. *arg. can. Biduum.* 29. *can.* 2. *q.* 6. 15

REGULA XXVI.

Ea, quae fiunt a Judice, si ad ejus non spectant officium, non subsistunt.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Quid per officium Judicis intelligatur?*
3 *Ponitur verus Regulae sensus.*
4 *Declaratur Juris Exemplis.*
Judex quando nulliter agat? ibid.
5 *Non tantum inferior, sed etiam supremus Judex nulliter agit, si excedit limites sui officii:*
6 *Etiamsi utiliter agat: quia*
Non sufficit bonum agere, nisi etiam bene fiat.
7 *In dubio, an Judex excedat limites suae potestatis, stat praesumptio pro Judice.*
8 *Quivis in alieno territorio existens sortiri ibidem potest forum ratione delicti, contractus, etc.*
9 *Valet citatio subditi extra territorium existentis.*
10 *Fallit Regula in iis, quae sunt potestatis ordinis.*
11 *Item, quae sunt jurisdictionis ordinariae.*
12 *Et in Episcopo injuste expulso.*

Desumitur haec Regula ex *l. Factum.* 170. *ff. de R. J.* ibi: *Factum a Judice, quod ad officium ejus non pertinet, ratum non est.* cui concordat *l. fin. ff. de Jurisdict.* 1

Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Per officium Judicis hic intelligi potestatem et jurisdictionem a Lege, Canone, vel homine Judici concessam ad debite et legitime examinandas, tractandas, judicandas, expediendas causas et negotia ad suam potestatem, seu jurisdictionem pertinentia: ut proin Judex tunc aliquid, quod ad officium non spectat, agere dicatur, quando transgreditur limites concessae sibi potestatis et jurisdictionis; sive dein 2

id faciat circa rem et causam sub potestate et jurisdictione non comprehensam, sive circa personam jurisdictioni illius non subjectam, sive extra territorium suae jurisdictioni praefixum, sive contra
2 praescriptam Juris formam et ordinem. Quae omnia et singula a Judice facta juxta Regulam nulla et invalida sunt per rationes et Jura infra allegando. Hinc

3 Resp. II. Verus Regulae sensus hic est: *Omne id, quod Judex ultra limites potestatis et jurisdictionis sibi concessae, vel contra praescriptam Juris formam facit, nullum et invalidum est.* Ratio est: quia tota vis et valor eorum, quae a Judice geruntur, fundatur in potestate publica, et jurisdictione sibi data, ac praescripta; consequenter ubi hoc fundamentum deficit, valorem quoque actorum ab eo deficere necesse est. Barb. *hic n.* 1. cum Gloss. communiter recepta in *l.* 1. *ff. de Jurisdict. arg. c. forus.* 10. *¶. Judex. de V. S.*

4 Declaratur et firmatur Regula sensusque illius exemplis Juris. Sic enim imprimis si judex laicus judicat et condemnat, quem constat esse Clericum, vel laicum sub ipsius jurisdictione non existentem, sententia ipso jure est nulla, utpote a non competente Judice lata. *c. At si Clerici.* 4. *pr. de Judiciis. l.* 1. *et per totum maxime. l. fin. C. Si a non compet. l. fin. de Jurisdict.* cum concord. apud Dynum; Item si pupillo dat tutorem suae jurisdictioni non subjectum, vel pupillo sibi non subjecto tutorem assignat, utraque assignatio ipso jure invalida est. *l. Scire oportet. §. fin. ff. de Excus. Tit.* Item si causam matrimonii cognoscit et judicat etc. Item si actus Jurisdictionis extra suum sibi competens territorium exercet, vel ibi sententiam definitivam fert, cuncta sunt nulla et invalida *c. fin. de constit. in* 6. *et l. fin. ff. de Jurisdict.* Item si fert sententiam parte altera non audita, invalida est sententia. *l. Ea, quae et l. contentaneum. C. quomodo et quando judic.* Eadem nullitas habetur, si Judex parte utraque non consentiente tempore feriarum procedit. *l.* 1. *§. Si vero. ff. de fer.* Pariter nulla est sententia a Judice lata sine praevia causae cognitione. *l. Nec quicquam.* 9. *ff. de offic. Procons.* quia in his cunctis Judex limites suae potestatis egreditur, et contra praescriptam Juris formam, consequenter nulliter egit.

5 Et procedit Regula non tantum in inferiore, sed etiam supremo Judice ac Principe; cum et hic, si extra territorium suae provinciae, vel in aliquem sibi nulla ratione subditum, vel in causa ad se non pertinente jurisdictionem et potestatem suam exercere attentaret, nulliter ageret: uti si Rex Poloniae in ditionibus Romani Imperii jurisdictionem exercere, vel Papa infidelem seu paganum Ecclesiae non subditum excommunicare vellet. Strein *hic numer.* 4. Sylvester. *¶. Papa.* cum communi aliorum per rationes et jura citata universali praxi confirmata.

6 Insuper procedit Regula etiam in casu, quo Judex sive inferior, sive supremus bonum et utile quid, sed ultra suam potestatem facit, judicat, aut ordinat. Strein *hic n.* 4. cum aliis et Glossa. *can. bene quidem.* 1. et *can. si Imperator.* 11. *dist.* 96. et *c. Ecclesia* 10. *de constit.* ubi statutum Basilii de non alienandis rebus Ecclesiae etiam ipsis Ecclesiis proficuum ex ea ratione fuit reprobatum, quod ad ejus seu Principis laici non spectarit officium de rebus seu personis Ecclesiasticis statutum condere. Simile quid accidit post appellationem ad Papam: post eam enim nil debet innovari per inferiorem Judicem, et si secus fiat, id irritum est et inane. *arg. c. Dilectus.* 55. *de Appell.* Nam ut Glossa ait *hic*: *Generale est, quod non sufficit bonum facere, nisi et bene id fiat.*

Verum hactenus dicta de Regula et sensu illius procedunt in iis duntaxat, quando sufficienter constat, hoc vel illud non spectare ad officium Judicis, seu potestatem et Jurisdictionem illius, non vero ubi dubitatur, ut bene notat Glossa *hic vers. non spectat.* et sequitur Barb. *hic nu.* 2. Tuscin. *nu.* 7. Strein cum communi aliorum; nam ubi dubium est de potestate et jurisdictione Judicis, valent interim acta et sententia illius, utpote pro quo stat praesumptio, cum ad ejus munus spectet examinare, quae ad suam jurisdictionem pertineant *arg. l. Si quis ex aliena.* 5. *ff. de Judiciis.* ibi: *Praetoris enim est, aestimare, an sua sit jurisdictio, vocati autem, non contemnere auctoritatem Praetoris.* Quod si aliqui e Jurisdictione se exemptos praetendunt, provide statim in eadem lege subjungitur: *ut in jus vocati veniant, privilegia sua allegaturi*, alioquin poenis subjiciuntur. 7

Objicitur 1. contra Regulam: Valet citatio non subditi in territorio Judicis existentis: *l. Si quis.* 7. *ff. de Judic.* Resp. hoc non obstare Regulae; quia quivis etiam in alieno territorio existens varie sortiri potest forum Judicis territorii, v. g. ratione delicti, contractus etc. uti late dictum *lib. II. Tit.* 2. *§.* 3. *et* 4. 8

Objicitur 2. Valet citatio subditi extra territorium existentis, adeo, ut si citatus non compareat, excommunicari queat. *c. Tuae.* 3. *ut lite non contest.* et *c. Ex tua.* 11. *de Cleric. non resident.* Resp. Judicem citando subditos in alieno territorio contumaciter absentes, eosdemque excommunicando non transgredi limites suae potestatis; cum hujusmodi citatio vel in ipso territorio Judicis ad valvas affigi, vel publice promulgari, vel per litteras aut nuncium sine ullo strepitu judiciali alienae jurisdictioni praejudiciosa fieri valeat, et excommunicationis sententia lata in subditum extra territorium existentem illius animam invisibiliter liget, uti bene ratiocinatur Abb. *in c. fin. de Foro compet.* 9

Quaeritur II. An? Et quas Fallentias patiatur Regula XXVI? Resp. Eam fallere 1. in illis spiritualibus, quae potius dependent a potestate ordinis, quam jurisdictionis; nam Episcopus consecrans alienam Ecclesiam vel Altare, vel ordinans alienum subditum etiam inscio vel invito proprio Episcopo, etsi illicite agat, valide tamen consecrat et ordinat Gloss. hic citatis Juribus. 10

Fallit 2. In iis, quae sunt voluntariae jurisdictionis: sic enim Episcopus etiam extra territorium suum existens potest conferre beneficia per dicta *lib. III. Tit.* 5. *de Praeb.* 11

Fallit 3. in Episcopo injuste expulso a sua civitate et Sede Episcopali; talis enim ex speciali dispositione Juris in vicino Episcopatu suam jurisdictionem erga sibi subditos valide et licite exercere potest. *Clement. unic. de Foro compet.* 12

REGULA XXVII.

Scienti, et consentienti non fit injuria, neque dolus.

SUMMARIUM.

1 *Haec Regula unde desumpta?*

2 *Est intelligenda in sensu copulativo, non disjunctivo.* Scire, et scire debere ac facile posse pro eodem habentur.

3 *Ponitur verus sensus Regulae.*
4 *Declaratur exemplis Juris et n. seq.*
5 *Sciens et libere consentiens censetur cedere Juri suo*
6 *Injectio violenta in Clericum volentem trahit secum excommunicationem.*
7 *Non item jocosa mutua Clericorum.*
8 *Raptus Virginis scientis et consentientis punitur et quare.* Dolosa persuasio plus est, quam violenta coactio. *ibid.*
Raptus vere consentientis virginis non inducit impedimentum matrimonii. ibid.
9 *Ex metu scienter consentiens patitur injuriam.*
10 *Actio furti competit domino consentienti in furtum: quando? et quare?*
Mala facta, quae trahi possunt in exemplum, puniuntur, etsi nondum sint perfecta. Ibid.
11 *Liber consensus Martyrum in torturas et mortem quare non excuset tortores ab injuria.*
12 *Regula fallit in consentientibus in prohibita de Jure divino.*

1 Desumitur haec Regula ex *l. Nemo videtur.* 145. *ff. de R. J.* ibi: *Nemo videtur fraudare eos, qui sciunt, et consentiunt.* Concordat *l. Cum Donationes. C. de Trans.* et aliae a Glossa citatae *hic.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam intelligendam esse copulative non disjunctive, ita ut conjunctim quis sciat, simulque consentiat, et quidem libere, non vi aut metu coactus, sitque consensus in id, in quod quis consentire potest, seu de Jure non prohibetur. Tacein. *hic n.* 2. Glossa hic communiter recepta. Sufficit autem scientia non tantum actualis, sed etiam praesumpta talis, quam debet quis habere, etsi non habeat. Strein *hic n.* 1. quia qui ignorat, quod scire debet, non meretur excusationem. *c.* 1. *de postulat Prael.* cum scire et scire debere, ac facile posse pro eodem habeantur *c. fin.* §. *Si quis. de clandest. Despons.*

3 Resp. II. Verus sensus Regulae sequens est: *Ei, qui aliquid sufficienter intelligit, et in illud nulla vi, nulloque metu coactus libere consentit, nec injuria nec dolus fieri censetur.* Ratio Regulae est: quia nullus injuriam patitur, cujus jus non violatur; sed illius, qui scienter et libere consentit, jus non violatur: cum juri suo, quod in aliquid habet, consentiendo in illud, cedere censeatur.

4 Declaratur et firmatur exemplis Juris: Sic enim, si quis ingenuus scienter contrahit matrimonium cum serva, vel si ingenua scienter et voluntarie contrahit cum servo, non potest exceptionem facere ob dolum aut injuriam, sicut posset, si ignoranter id fecisset, textu claro *can. Si quis ingenuus.* 4. et *can. si foemina.* 5. *cau.* 29. *q.* 2.

5 Sic pariter qui vendit liberum hominem scientem et consentientem, non tenetur actione injuriarum. *l.* 1. §. *usque adeo. ff. de Injur.* Et qui retinet liberum hominem volentem et consentientem, non tenetur interdicto de libero homine exhibendo *l. Quod et* 3. §. *si quis volentem* 5. *ff. de homine libero exhib.* Rursus si quis emit domum, cui servitutem annexam scit, non habet de illa exceptionem. *l.* 1. *ff. de action. empti et venditi.* Sic universaliter qui utitur, vel fruitur jure alterius bene scientis et libere consentientis: item qui accipit, retinet, vel consumit rem alterius probe scientis et libere consentientis, non infert huic injuriam, neque dolum; quia libere consentiendo videtur in hoc cedere juri suo, sicque in hoc jus illius non violatur, et consequenter nec injuriam patitur, quamdiu scienter ita consentit. Exempla plura adhuc habentur *l. Cum Donationes.* 34. *C. de Transact. l. Venditor.* 11. *C. de Rescind. vendit. l. quamvis.* 21. *ff. de In jus vocand. l. In diem.* 9. *ff. de aqua pluv. arcen.* cum concord. apud Dynum *hic n.* 2.

Objicitur tamen varie contra hanc Regulam, et quidem inprimis *c. Contingit.* 36. *de Sentent. Excomm.* Injectio manuum in Clericum volentem, dum videlicet quis ipsum volentem percutit in satisfactionem praecedentis injuriae, *etsi non violenta, tamen injuriosa* dicitur: ergo etiam volenti fit injuria. Resp. Injuriam in hoc casu non fieri Clerico, utpote consentienti, bene vero toti statui clericali, in cujus favorem canon *si quis suadente* conditus est, cui per suum consensum clericus derogare non potest. 6

Urgebis. Clerici, qui *non ex odio, invidia, vel indignatione, sed levitate jocosa se ad invicem percutiunt, aut etiam intuitu disciplinae et correctionis,* non incurrunt excommunicationem, neque censentur inferre injuriam statui clericali, *c.* 1. *de Sentent. Excomm.* Ergo idem erit dicendum de casu in cit. *c. Contingit.* ubi Clericus volens percussus perhibetur causa satisfactionis. Respondet Glossa in cit. *c. Contingit.* disparitatem esse, quia major percutientis in *c. contingit,* saeviit, et causa ulciscendi priorem injuriam percussisse videtur; non sic illi, qui loco. 7

Objicitur ulterius: Qui virginem etiam consentientem rapit, graviter punitur a Jure *l. Raptores. C. de Raptu Virg.* ergo etiam scienti et consentienti videtur irrogari injuria. Resp. legem illam non obesse Regulae, partim quia praedicta lex in praesumptione fundatur, qua ordinarie praesumitur, virginem si non vi, saltem dolo fuisse raptam, et hoc ipso injuriam passam. Dynus *hic. nn.* 3. *et* 4. quia qui dolose decipitur, pro non volente habetur; cum dolosa persuasio plus sit, quam violenta coactio. *l.* 3. §. *Si quis volentem. ff. de homin. liber. exhib.* Partim quia, si non ipsi virgini, saltem parentibus illius per raptum filiae censetur irrogari injuria. Tacein. *hic. n.* 9. Partim quia si sufficienter constat, virginem absque omni vi et dolo scienter ac libere consensisse, verus raptus non est, et virgo hujusmodi non tam rapta, quam occulte fugitiva dicenda venit, sicque Regula in suo valore procedit. Navar. *lib* 5. *Consil.* 3. *nu.* 1. *de Raptu.* Sanch. *lib.* 7. *de Matrim. disp.* 12. *n.* 36. *et alii. arg. c. Cum causam.* 6. *de Raptor.* ubi Summarium sic habet: *Raptus non dicitur, ubi volens pro matrimonio adducitur:* prout etiam ibidem impedimentum exinde non induci deciditur. 8

Objicitur adhuc *l. Si Mulier.* 21. §. 5 *ff. quod metus caus. gest.* ubi mulieri beneficio restitutionis in integrum succurritur, etiamsi sciens et consentiens adierit haereditatem sibi nocivam: ergo scienti et consentienti fit injuria; alias enim si mulier haec injuriam passa non fuisset, lex restitutionem in integrum non concessisset. Resp. dictam mulierem gravi metu adactam haereditatem adiisse, uti legenti textum patet. Et quamvis coacta voluntas adhuc sit voluntas: tamen, quia habuit jus, ne ad haereditatis damnosae aditionem metu adigeretur, et violatione hujus sui juris injuriam passa est, aequitate suadente per dictum extraordinarium medium merito illi succurrebatur. 9

Objicitur etiam *l. Si quis servus.* 20. *C. de furt. et servo corrupt.* ubi domino conceditur actio furti et servi corrupti contra illum, qui domini servo, ut aliquam domini sui rem surriperet, et sibi afferret, persuasit, etsi servus ante ablationem rei iniquam suasionem sincere manifestarit, et dominus in ablationem sciens consenserit. Resp. Actionem Domino fuisse concessam tum, quia dominus habuit jus ne servus suus inique corrumperetur; quo jure, quia se non ab- 10

dicavit, in eo injuriam passus: tum ad terrorem aliorum, ne servos alienos facile corrumperent; quia *in delictis, quae trahi possunt in exemplum, punitur factum, licet non sit perfectum*, ut notat Rubr. in cit. *l. Si quis.* et favent verba ultima ejusdem legis, ibi: *Ne ex hujusmodi impunitate et in alium servum, qui facile possit corrumpi, hoc facere pertentet.* Tum etiam, quia Dominus non in retentionem, sed ablationem duntaxat rei suae consensit animo experiendi malitiam iniqui suasoris, ut scelere in effectum deducto eum actione furti, et corrupti servi securius conven. posset. Peck. *hic. num.* 13. *in fine.*

11 Objicitur denique exemplum Sanctorum Martyrum, qui scientes, et consentientes sustinuerunt martyrium, vitam, et membra perdiderunt, et tamen facta est illis injuria: ergo etiam scienti et consentienti fieri potest injuria. Resp. Quamvis SS. Martyres amore Dei, et fidei Martyrium a Deo permissum scienter, et libenter sustinuerint, imo etiam desiderarint: tamen per hoc non consenserunt in tortorum iniquitatem, ac injustam actionem, qua membris et vita fuerunt privati, nec ullo modo renuntiarunt juri in vitam et membra, cum horum domini non fuerint; et hinc juri ad illa renuntiare non potuerint. Sylvester. ℣. *Consensus. numer.* 2. Less. *de Justit. et Jur. lib.* 2. *cap.* 7. *numer.* 14.

Quaeritur II. An? et quales Fallentias Regula XXVII. patiatur? Respondet Pirh. *Tit. de Usur. num.* 11. Eam fallere in cunctis iis, ubi aliunde adest prohibitio, praesertim Jure divino, uti est in usuris utpote jure divino et naturali prohibitis, etsi mutuatarius in illas scienter consenserit; praecipue cum hujus consensus sit etiam quodammodo coactus, eo quod mutuum, quo necessario indiget, obtinere non possit, nisi in usuras consentiat, prout *lib. V. Tit.* 19. *nu.* 85. et toto illo Titulo fusius diximus. Idem est de adulterio, quod, quia jure divino prohibitum est, consensus ad id ab uno conjugum dari nequit, ut scienter ac libere datus adulteros non excusat, quia coram Deo et mundo rei existant, poenisque a Jure humano in adulteros statutis subjaceant. 12

REGULA XXVIII.

Quae a Jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Exorbitare a Jure quid sit?*
3 *Aliud est exorbitans a Jure, aliud correctorium Juris.*
4 *Exorbitans a Jure in stricto et lato sensu sumitur.*
5 *Ponitur verus sensus Regulae.*
Exorbitantia a Jure sunt odiosa; non possunt extendi ad casus et personas non expressos. ibid.
6 *Etiamsi sit eadem ratio.*
7 *Declaratur exemplis Juris. et tribus seqq.*
10 *Attendendo Jus Civile, Pater potest occidere filiam in sua potestate adhuc constitutam, et adulterum in adulterio comprehensos.*
11 *Consuetudo non extenditur de loco ad locum.*
12 *In quibus Regula fallat, ita ut exorbitantia a Jure extendi possint ad casus et personas non expressas.*
13 *Necessario connexa se invicem includunt, etsi unius tantum fiat mentio.*

1 **H**aec Regula desumitur ex *l. quod contra rationem. ff. de R. J.* ibi: *quod contra rationem Juris receptum est, non est producendum ad consequentia.* Concordat *c. Is, qui de filiis Presbyt. in* 6. ibi: *praetextu dispensationis hujusmodi (quam exorbitantem a Jure oportet velut odiosam restringi) etc.* et alia Jura per Gloss. citata *hic.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Ante responsionem praenotandum venit, *exorbitare* ut sic idem esse, ac ab orbita, seu via communi deflectere et deviare. Gloss. et Dynus *hic*: quod Sacra Scriptura ad dextram vel sinistram declinare vocat. Hinc ad propositum *exorbitantia a Jure* sunt, et dicuntur, quae a communi Jure, seu a via Juris communis deflectunt, seu Juri communi adversantur, et contraria sunt.

3 Ulterius notandum, in proprio sensu aliud esse *exorbitans*, a Jure aliud *correctorium* Juris. *Exorbitans a Jure* est, quod dispositio Juris communis ex parte duntaxat, et non ex toto adversatur, et contrarium asinit: *Correctorium* vero *Juris* est, quod illius dispositionem ex toto corrigit. Ex quo venit, quod exorbitantia a Jure communi, v. g. dispensationes, privilegia, consuetudines, statuta Juris communis dispositioni ex parte tantum contraria facilius extendantur, quam correctoria illius, seu eidem ex integro adversa, prout ex Fariu. jam notavimus *lib. I. Tit.* 2. *de constit. n.* 423. *arg. c. Auditis.* juncta Glossa ibidem ℣. *Minoris. de In integr. restit.* ut docet Tacein *hic.*

Porro sunt alii, qui exorbitans a Jure in stricto sensu illud appellant, quod Juri communi ita adversatur, ut non nisi difficillime, et rarissime concedi soleat: in lato sensu autem omne illud rescriptum, statutum, dispensatio, privilegium a Jure communi exorbitans est et dicitur, quod eidem qualitercunque adversatur. Regula nostra tam de correctoriis Juris, quam de exorbitantibus a Jure communi, ut de his tam in stricto, quam lato sensu intelligenda est; cum omne correctorium Juris sit etiam exorbitans, seu devians ab illo, etsi in proprio sensu non omne exorbitans ab illo sit et correctorium ejusdem: licet aliqui inter hos terminos non distinguant, sed utrumque uno vocabulo *exorbitantis a Jure* exprimant. His praenotatis 4

Resp. ad quaestionem *n.* 2. positam. Regula praesens juxta sequentem proprium illius sensum intelligenda est: *Quaecunque a Jure communi exorbitant, id est, leges, aliaeque dispositiones, rescripta, statuta, dispensationes, privilegia, consuetudines, quae alicui dispositioni Juris communi ex parte vel ex toto adversantur, ad consequentiam, sive ad alios casus et personas non expressas, non sunt trahendae, seu extendendae.* Ratio est; quia *odia restringi, et favores convenit ampliari* juxta *Reg.* 15. *de R. J.* in 6. Ea autem, quae a Jure communi exorbitant, juxta omnium DD. sententiam odiosa censentur: et merito; hoc ipso enim, quod Jus commune propter utilitatem publicam conditum, et ab omnibus receptum, indeque summe favorabile sit, quidquid ei adversum seu contrarium est, merito odiosum reputetur ut per consequens ad consequentiam sive ad alios casus et personas non expressas neutiquam trahendum, seu extendendum est. *arg. c. Sane.* 9. *de Privileg.* et *c. Is, qui. de filiis Presbyt.* in 6. ibi: *praetextu dispensationis (quam exorbitantem a Jure oportet* 5

velut odiosam restringi) etc. Hinc *c. Cum expediat. de Elect. in* 6. universaliter sancitum habetur, *ut omnis correctio Jurium, quatenus fieri potest, sit evitanda.*

6 Et procedit Regula, etiamsi in alio simili casu, vel persone videtur eadem vel major ratio: nisi haec in exorbitante dispositione sit expressa juxta dicta ad Regulam 15. vel extensio ad similia expresse concessa. Strein *hic n.* 2. exemplificane id in Principe, cui ex necessitate fuit concessum in certo loco nominare Praelatum; is enim in alio loco aliquem nominare non valet, etsi in tali loco eadem sit necessitas.

7 Declaratur Regula et confirmatur Exemplis ex Jure deductis: Sic enim etsi laicis Juris spiritualis alias incapacibus a Jure conceditur jus praesentandi ad Ecclesias et Beneficia ab illis fundata, uti constat ex *Tit. de Jure Patronatus.* tamen haec Juris dispositio trahi et extendi non potest ad liberam collationem, electionem, vel causarum Jurispatronatus judicialem cognitionem. n. *Sacrosanta. c. Messana. de Elect.* et *c. quanto. de Judiciis.*

8 Sic pariter licet Anglis ex eo, ut ad fidem recenter conversi in ea firmius maneant, dispensative concessum fuerit cum consanguineis matrimonium: tamen haec concessio, utpote a Jure communi exorbitans, ad alias gentes recenter conversas trahi et extendi non potuit. *can. quardam lex.* 20. §. *quod scripsi. cau.* 35. *q.* 3. et ibi Glossa communiter recepta.

9 Sic ulterius si alicui illegitime nato per dispensationem papalem generaliter, et sine eorum mentione conceditur accipere beneficium, non potest conferri curatum, c. *Is, cui. de Praeb. et Dignit. in* 6. nec potest dispensatio extendi ad plura beneficia. *arg. c. fin. de filiis Presbyt. in* 6. Gloss. *in c.* 1. *Eod.* quia utraque haec dispensatio a Jure exorbitans, sicque odiosa est, consequenter extendi non debet.

10 Similiter etsi *l. Patri.* 20 *ff. ad Leg. Jul. de adult.* conceditur, quod pater filiam sub potestate sua adhuc constitutam una cum adultero occidere possit, tamen haec potestas, utpote a Jure communi alias exorbitans, sicque odiosa ad alios consanguineos talis filiae, vel ad filium familias patrem, extendi non potest. *arg. cit. l. Patri.* Fachin. *lib.* 7. *cap.* 28. Strein *hic num.* 1. Et sic intellige de aliis hujusmodi concessionibus, dispensationibus a Jure communi exorbitantibus, seu devientibus, utpote quae tanquam odiosae ad alios casus et personas etiam ob similitudinem, paritatem, identitatem rationis trahi aut extendi non possunt.

Nec objicias cum Decio *Consil.* 384. quod consuetudo civitatis Episcopalis ad oppida et pagos ejusdem Dioecesis, imo etiam ad vicina loca dioecesis extendatur *arg. c. Ex parte. de Censib. et Exact.* Resp. enim, id vi dicti capitali fieri ex praesumptione, quod etiam in aliis hujusmodi locis consuetudo vigeat: qua praesumptione non data certum est, quod consuetudo a Jure exorbitans, non eidem adversa ab una dioecesi ad aliam, vel de loco ad alium locum non extendatur, uti fuse dictum ac probatum habetur *lib. I. tit.* 4. *de consuet. a num.* 1. *et c.* 11

Quaeritur II. An? et quas Fallentias Reg. XXVIII. patiatur? Resp. Eam habere *omnes* illas fallentias, quas adduximus supra in Regula XV. *a num.* 20. usque ad *num.* 24. inclusive. Et quidem eas breviter recapitulando Fallit 1. quando agitur de favore utilitatis publicae juxta dicta ad *cit. Reg. XV. num.* 20. 2. In concessionibus, dispositionibus, rescriptis, privilegiis pro favore Cultus divini, fidei, religionis, salutis animarum, juxta dicta ibidem *num.* 2. 3. fallit, quando dispositio, dispensatio, rescriptum, privilegium datum est motu proprio, juxta dicta ibi *num.* 22. 4. fallit, ubi est eadem ratio in lege expressa juxta *num.* 23. 5. fallit, quando extensio requiritur ad evitandum absurdum, juxta dicta ibidem *num.* 24. 12

Fallit 6. In necessario connexis, et nisi extensio fierat concessionis a Jure exorbitantis, alias esset inutilis et careret effectu: necessario enim connexa comprehendi et includi censentur in concesso uno, etsi non fiat expressa mentio alterius *arg. c. Praeterea.* 5. *de Offic. et potest. Jud. deleg.* Exemplum habes: quod minor 25. annis dispensatus ad beneficium parochiale, vel aliud curatum, censetur etiam dispensatus ad susceptionem Sacerdotii intra annum, etiamsi de ea nulla fiat mentio, quia est necessario connexa; cum beneficium curatum ultra annum nec administrari, nec retineri valeat sine ordine Sacerdotali, et alias dispensatio careret effectu, et foret inutilis contra mentem Papae dispensantis, uti cum aliis bene advertit Abbas in *c. Nonnulli.* 28. *de Rescript.* 13

REGULA XXIX.

Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Ratio difficultatis in Regula.*
3 *Aliud est: tangere omnes, vel plures* ut singulos.
4 *Aliud*: tangere omnes, *vel plures ut universos* vel collegialiter sumptos.
5 *Regula intelligenda est de eo, quod omnes ut* singulos *tangit.*
Ponitur verus sensus illius. ibid.
6 *Declaratur exemplis Juris: et duobus seqq.*
7 *Electio unico vocali spreto, seu non citato est nulla.*
8 *Ad compromissum requiritur omnium consensus.*
9 *Majora valent, quando res omnes ut universos vel collegialiter tangit.*
10 *Intellige tamen in necessario, non autem voluntaria agendis:*
11 *Ac nisi pars minor, vel unicus rationabiliter contradicat.*
12 *Fallit Regula in favore liberationis a debitis:*
13 *In arbitris pro dirimenda lite:*
14 *Item in compatronis Juris patronatus.*
15 *Et, si Fiscus concurrit cum privatis.*

Regula haec desumitur ex *l. fin. C. de Auctorit. praest.* ibi: *Etenim necesse est, singulos pro suis partibus, vel regionibus auctoritatem pupillo praestare.* Concordant *l. Per fundum ff. de servit. Rust.* et alia Jura per Gloss. citata *hic.* 1

Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Ante responsionem notandum, non minus difficilem, quam celebrem esse hanc Regulam; quamvis enim DD. communiter, imo teste Bar. *hic no.* 2. omnes dicant, Regulam esse sic intelligendam, quod omnes ut singulos tangit, non autem, quod omnes ut collegium aut communitatem, seu collegialiter et in communi tangit, ab omnibus esse approbandum: Tamen difficultas non levis remanet, quandonam aliquid plures est 2

omnes ut singulos, et quando illos ut collegium vel communitatem tangere dicatur. Pro cujus intelligentia,

3 Ulterius notandum, illud aliquem vel aliquos tangere dici, quod ad eum, vel illos aliquo modo pertinet, vel eis de Jure competit, ita ut ex illius ablatione, diminutione, violatione gravamen et praejudicium patiantur. Porro potest aliquid plures, seu omnes vel *ut singulos*, seu singillatim ut distributive sumptos: vel omnes *ut universos*, seu collective et collegialiter sumptos, ac prout unum corpus efficiunt, tangere, sive eis de Jure competere et ad eos pertinere. Plures vel omnes *ut singulos* aliquid tangere, eis competere, et ad eos pertinere dicitur, quando quivis in specie ac in individuo in illo jus habet, sicque de jure et praejudicio cujusvis in specie, directe, et, ut loquitur Barbosa *hic n. 3.* principaliter agitur: ut si plures in eundem fundum jure et dominio gaudent, non potest tali fundo sine omnium approbatione et consensu servitus imponi; quia omnes ut singulos, seu quemvis in specie tangit, et de illius praejudicio directe ac principaliter agitur. *arg. cit. l. fin. C. de auth. praest.* cum Concordant.

4 Plures vel omnes *ut universos*, vel collective, collegialiter, et in communi sumptos, ac prout unum corpus, collegium, vel communitatem constituunt, aliquid tangere, eis jus competere, et ad eos pertinere dicitur, quando illud non ad quemvis in specie aut individuo, sed ad totum collegium, communitatem, Monasterium, Capitulum etc. pertinet, uti sunt fundi, praedia, aliaque Jura ad totam communitatem pertinentia, in quorum proin alienatione, vel violatione non de singulari, vel cujuslibet in specie aut individuo sed de totius communitatis, collegii, corporis mystici Jure ac praejudicio directe, primario, ac principaliter agitur, quamvis indirecte, secundario, ac minus principaliter etiam singulos tangat, hoc ipso, quod talis communitatis sunt membra: in quo sensu juxta jam dicta, et adhuc magis dicenda non omnium, sed majoris duntaxat partis consensus, ut approbatio requiritur. *arg. l. 1. § Denuntiari ff. de ventr. inspiciend.* cum concord. His praenotatis

5 Resp. ad quaestionem n. 2. positam: Regula praesens intelligenda venit de eo duntaxat, quod omnes *ut singulos*: non autem de eo, quod omnes *simul, vel collective, seu collegialiter* sumptos tangit, modo n. 3. et 4. explicato: ut proin proprius illius sensus sit sequens: *Quod plures ut singulos tangit, id est, ad eos pertinet, eisque ut singulis de Jure competit, ita, ut agendo de illo, de jure et praejudicio cujuslibet in specie ac individuo directe, primario, ac quasi principaliter agatur, ab omnibus unanimiter approbari debet, ita ut unico dissentiente, contradicente, sprèto aut neglecto toto actio sit nulla et invalida.* Ratio Regulae est: quia nullus invitus Jure suo spoliandus est. *Nec debet alteri per alterum iniqua conditio inferri. l. Non debet. 74. ff. de R. J.* Et *Id, quod nostrum est, sine facto* (seu consensu) *nostro ad alium transferri* (vel auferri) *non potest. l. Id, quod. 11. ff. de R. J.* Hinc dum *l. In concedendo ff. de aqua pluv. arc.* deciditur, ut in concedendo jure aquae ducendae accedat consensus omnium, qui in re jus habent, subjungitur: *Nec immerito, cum enim minuatur jus eorum, consequens fuit, exquiri, an consentiant.*

6 Declaratur et firmatur Regula, ejusque sensus variis exemplis Juris per Dynum *hic*, et alios adductis: Sic enim inprimis si plures fundum aliquem in communi habent, non possunt in eo servitutem constituere, nisi interveniat unanimis omnium consensus, ita, ut unico dissentiente constitutio sit nulla, text. claro *l. per Fundum. 11. ff. de servit. Praed. Rust.* et *l. Receptum ff. Commun. praedio.* quia fundus tangit omnes ut singulos, et de jure ac praejudicio cujusvis in specie directe agitur. Idem est in casu, quo novus aquae ductus concedendus est; omnes enim et singuli, qui prius jus ad aquam jam habebant, consentire debent. *arg. cit. l. In concedendo. ff. de aqua pluv. arc.* per rationem ex illa desumptam et n. praeced. jam positam: Sic etiam, si plures servum proprie talem in communi habent, omnium consensus requiritur, ut Sacros Ordines suscipere valeat, quia omnes tangit, id est ad omnes pertinet, et de cujusvis jure et praejudicio agitur, hoc ipso quod quisis per ordines suo ad servum habito jure privetur, sacris initiatus servus amplius esse non possit, sed homo liber evadat, *can. 2. dist. 54.*

7 Sic rursus omnes tam Regularis, quam saecularis status vocales, *qui debent et volunt, ac commode possunt interesse*, ad electionem Praelati citari et admitti debent. *c. quia propter. de Elect.* cum concord. ita ut si unicus contemptus, id est, legitime non citatus, vel illegitime exclusus esset, Electionem invalidam reddere posset. *c. Quod sicut 28. de Elect.* quia quivis in specie jus eligendi habet, quo invitus privari nequit, prout amplius diximus *Lib. I. Tit. 6. de Elect. n. 115.*

8 Sic ulterius ut electio per compromissum fieri queat, unanimis omnium Vocalium consensus necessario requiritur, adeo ut unius dissensus compromissum impediat, et nihilominus electionem per compromissum factam invalidam reddat, uti Gloss. in *c. Quia propter. §. Vico omnium* communiter recepta bene docet *arg. cit. c. Quia propter de Elect.* et amplius dictum habetur cit. *Lib. I. Tit. 6. de Elect. num. 71.* quia causa compromissi omnes ut singulos tangit, cum alioquin invitus privaretur voce sua activa.

9 Objici solent contra hanc Regulam satis clari textus Juris utriusque, Canonici quidem ex *c. 1. De his quae fiunt a Major. par. capit.* ubi universaliter disponitur: *nisi a paucioribus et inferioribus aliquid rationabiliter objectum fuerit, et ostensum, praevalet semper, quod a majori et saniore parte Capituli fuerit constitutum.* Ex Jure Civili autem *l. quod major. 19. ff. ad municipalem* ibi: *Quod major pars Curiae effecit, pro eo habetur, ac si omnes egerint.* Sed Resp. hos et similes universales Juris textus de iis materiis et causis intelligendos esse, quae vel non omnes ut singulos in specie, sed omnes ut universos, seu collective sumptos, sive totum collegium tangunt juxta sensum supra n. 4. allegatum: vel non ipsa collegii aut curiae membra, sed tertium aliquem respiciunt.

10 Quamvis caeteroquin etiam praefati textus (praesertim vero ex *c. quia propter.* desumptus) non semper, sed tunc tantum verificentur, quando aliqua facienda sunt ex necessitate, uti alienationes, electiones, et hujusmodi: non autem in iis, quae ex mera voluntate fiunt: tunc enim major pars non sufficit, sed omnes et quidem collegialiter consentire debent, prout bene observat et probat Gloss. in *c. Cum omnes. de Constitit. §. constit.* ac etiam ad hanc Regulam: ubi plura de hoc.

11 Et nos quoque *Lib. III. Tit. 11. De his, quae fiunt a majori parte Capit. a no. 24.* plures adduximus casus, etiam tales, qui omnes collective sumptos, seu totum collegium et communitatem tangunt, in quibus *non* sufficit major pars, quin minor pars contradicere, et intentam majoris partis ex rationabili causa impedire valeat *cit. c. 1. De his, quae fiunt a major.* ibi: *nisi a paucioribus aliquid rationabiliter fuerit objectum et ostensum*: ubi etiam adduximus, unicum caeteris omnibus efficaciter contradicere posse, tunc nempe, quando reliqui in manifestum

damnum Collegii, Communitatis aut Ecclesiae decernunt, ubi vide.

12 Quaeritur II. An? et quas Fallentias patiatur Regula XXIX? Resp. Eam fallere in pluribus, casibus *Primo* in favore liberationis a debitis. *l. Majorem. ff. de Pactis* ubi habetur, si haeredes paciscantur cum creditoribus, quota parte debiti, velint esse contenti, *Praetor sequatur majoris partis voluntatem*; ubi Rubrica sic habet: *Hodie in iis, quae sunt communia pluribus, ut singulis, quod fit a majori parte, praejudicat aliis favore liberationis.*

13 Fallit *secundo* in arbitris favore litium dirimendarum; nam arbitris, qui communi partium consensu in dispari numero sunt assumpti, discordantibus, stetur sententiae majoris partis, etsi res plures et singulos tangat. *arg. c. can. Sane* 1. *de Arbitris.*

Fallit *tertio* in casu, quo pluribus Patronis competit Jus patronatus; nam iis discordantibus valet praesentatio personae idoneae facta a majore parte, textu expresso *c. Quoniam. 3. de Jure Patron*: idque favore Ecclesiae et animarum, quibus longior beneficii vacatio damnosa videtur et periculosa, *arg. c. Ne pro defectu. 41. de Elect.* 14

Fallit *quarto*, Si Princeps, vel fiscus illius rem aliquam cum aliis communem habet; quia potest ille, etiam his invitis, rem totam vendere, reddita tamen parte pretii aliis competente. *l. Multum. 2. C. de Commun. rerum alienat.* quia fiscus in hoc specialiter privilegiatus independenter ab aliis agit, nec in effectu illis praejudicat; cum plerumque commodius sit et utilius, rem totam, quam partem illius distrahere. *arg. l. Maevius. 51. ff. Familiae Erciscundae.* 15

REGULA XXX.

in obscuris minimum est sequendum.

SUMMARIUM.

1 *Regula a quo desumpta?*
2 Obscurum *quid sit? et Minimum quid dicatur?*
3 *Regula non procedit, nisi prius circumstantiae de veritate rei perpendantur: Hinc*
Regula haec subsidiaria dicitur. *Ibid.*
4 *Ponitur verus sensus Regulae.*
5 *Regula ample extenditur.*
6 *Procedit enim in Legibus:*
7 *In contractibus et promissionibus:*
8 *In Testamentis et legatis:*
9 *In peccatis et delictis.*
Satius est impunitum relinquere facinus nocentis, quam innocentem damnari. *Ibid.*
10 *Procedit insuper in poenis:*
11 *In Votis.*
In pari causa melior est conditio possidentis. *Ibid.*
12 *Et sententiis.*
13 *Solvitur objectio.*
Pars *indistincte nominata significat* dimidium. *Ibid.*
14 *In obscuris et Judex sequi debet minimum.*
15 *Quivis censetur habere animum agendi, quod agit.*
16 *Fallit Regula in speciebus et notis factis:*
17 *Nisi sub specie duo tantum adsint individua.*
18 *In genere propria tali non fallit.*
19 *In Homicidio, a pluribus commisso, fallit. Delicta non deberent manere impunita. Ibid.*

1 Haec Regula desumitur ex *l. Semper in obscuris. 9. ff. de R. J.* ibi: *Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur.* concordat *l. Semper in stipulationibus 34. ff. de Reg. Jur.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. *Obscurum* in hac Regula sumitur pro eo, in quo rei veritas, et intentio disponentis, etiam consideratis considerandis circumstantiis nec verisimiliter satis apparet. Per *minimum* vero illud intelligitur, quod minus obligat, vel minus gravat.

3 Dicitur autem notanter etiam consideratis considerandis circumstantiis; etenim haec Regula non ita nude intelligenda venit, quod in quovis obscuro statim, ac sine ulla consideratione minimum sit eligendum: sed prius videndum est, an non rei veritas, et vera disponentis intentio ex more Regionis, ex ratione, vel fine, vel ex alia lege, ex antecedentibus aut subsequentibus verbis, vel ex aliis circumstantiis saltem verisimiliter erui valeat, prout bene observat Gloss. et clare desumitur ex *cit. l. 34. ff. de Reg. Jur.* ibi: *Semper in stipulationibus, et in caeteris contractibus id sequimur, quod actum est: aut si non appareat, quod actum est, erit consequens, ut id sequamur, quod in Regione, in qua actum est, frequentatur. Quid ergo, si neque Regionis mos appareat, quia varius fuit, ad id, quod minimum est, redigenda summa est.* Concordat *Regula 45. Juris in 6. Inspicimus in obscuris, quod verisimilius est: vel quod plerumque fieri consuevit.* et *l. Nummis. 75. ff. de Legatis, III.* ibi: *Si neque ex consuetudine Patris familias, neque ex Regionis, unde fuit, neque ex contextu testamenti possit apparere.* Hinc Regula haec communiter vocatur *subsidiaria*, id est, in subsidium, casu quo aliunde de veritate satis non constat.

Resp. II. Verus sensus Regulae hic est: *Quando in lege, statuto, aut alia dispositione sensus ita obscurus est, ut neque ex natura actus neque ex antecedente aut subsequente tenore verborum, neque ex consuetudine loci, nec ex aliis circumstantiis vera legislatoris, vel aliter disponentis voluntas ac intentio, saltem verisimiliter satis appareat, id, quod minimum, hoc est, quod minus obligat, vel gravat, sentire debemus.* Per Jura citata: Ratio est: Tum quia Jura proniora sunt ad liberandum, quam obligandum, magisque inclinant ad minuendam, quam augendam obligationem, *arg. l. Arianus. ff. de Oblig. et Act.* Tum quia sequendo minimum minus errandi periculum est; hoc ipso, quod in majori, vel maximo etiam minus vel minimum includatur, juxta *Reg. 35. Jur. in 6. Plus semper in se continet, quod est minus*: consequenter si disponens forsan de maximo intentionem habuit, etiam minimum inclusum exstat, non sic e converso. 4

Porro haec Regula est ample extenditur: procedit enim non tantum in legibus et statutis, sed etiam in contractibus, et voluntariis promissionibus: in testamentis et ultimis voluntatibus: in peccatis et delictis: in poenis, et in sententiis. Dyuus bis cum communi aliorum, patetque adducendo de singulis exempla Juris. 5

Et quidem *primis* de Legibus et statutis: haec enim quando obscura sunt, et vera, aut verisimilior intentio legislatoris non apparet, mitiorem, minusque obligantem, vel gravantem prae duriori interpretationem sequi licet. Struv. *hic n. 5.* Tuccinus *n. 3. arg. l. Arianus. 47. ff. de oblig. et Act.* ibi: *Ubi de obligando quaeritur, propensiores esse debere nos, si habeamus occasionem, ad negandum: ubi de liberando: facilior sis ad liberationem.* 6

7 *Secundo* de Contractibus et voluntariis promissionibus; nam qui vendit servum, dicens, illum esse peculiarem, sufficit, si is minimum habeat peculium textu clare *l. Si quid venditor.* 18. § *ult. ff. de Ædilit. Edict.* ibi: *Si quis simpliciter dixerit, peculiatum esse servum, sufficit, si is, vel minimum, habeat peculium.* Dynus *hic n.* 3. Strein *n.* 2. Tacein. *n.* 3. Sic qui alicui certam mensuram tritici promisit, viliorem speciem dando satisfacit, textu claro *l. fideijussorem.* 52. *ff. Mandati.* ibi: *Si sine adjectione bonitatis tritici pro altero triticum spopondit, quodlibet triticum dando reum liberare posse existimo.* Ratio est; quia in hoc obscuro vilior species promittentem minus gravat. Sic ulterius qui numero decem Canonicis Ecclesiae A. promisit singulis annis dare viginti aureos, ita, ut quilibet habeat duos, aucto postea Canonicorum numero, non tenetur superaddere, ut, qui recreverunt, tantumdem accipiant. Strein *hic n.* 3. Prch. n. 3. quia in hoc obscuro, ita dando, minus gravatur promittens.

8 *Tertio* in Testamentis, legatis, et aliis ultimis voluntatibus; si enim alicui indistincte legatur pecunia, haeredes satisfaciunt, si minimam quantitatem legatario dant. *arg. l. Si ita relictum.* 43. *ff. de Legat. II.* et *l. Nummis.* 75. *ff. de Legat. III.* ibi: *Nummis indistincte relictis, hoc receptum est, ut exiguiores relicti videantur:* quia in hoc obscuro minimum, seu minus gravans haeredes sequi licet. Sic ulterius si alicui legatur tanta pars, quantam unus haeres accipit, et partes haeredum sunt inaequales, non nisi illa pars debetur legatario, quae inter haeredes est minima. Dynus *hic num.* 2. textu claro *cit. l. si ita relictum.* 43. *ff. de Legat. II.* ibi: *Si ita relictum etc. quantum unus haeres habebit, tantum Titio haeredes meos dare volo, minor pars erit accipienda.* Ratio est, quae supra.

9 *Quarto* in poenis et delictis: si enim non satis constat, sed dubium et suspicio duntaxat est de crimine commisso, minimum sequi, et reum absolvere oportet. Dynus *hic n.* 17. textu claro *l. Absentem pr. ff. de Poenis.* ibi: *Sed nec de suspicionibus debere aliquem damnari, Divus Trajanus rescripsit; satius enim est, impunitum relinquere facinus nocentis, quam innocentem damnari.* Quod si de delicto constet quidem, obscurum tamen et dubium maneat, de qualitate delicti, an v. g. vi armata, an sine armis contigerit, minimum, id est, minorem inducens poenam, atque sine armis commissum fuisse praesumendum est. Dynus *loc. cit. l. Si Praeses.* 31. *ff. de Poenis.* juncta *l. Hae enim causae. §. Quid ergo. ff. de suspect. Tut.*

10 *Quinto* in Poenis, prout nunc docet, ob correntes alias Regulas Juris claras: nam juxta *Regulam* 49. *Jur. in* 6. *In poenis benignior est interpretatio facienda.* et *Reg.* 155. §. *fin. de Reg. Jur.* ibi: *In poenalibus causis benignius interpretandum est,* juncta *l. Interpretatione.* 42. *ff. de Poenis.* ibi: *Interpretatione legum poenae molliendae sunt potius, quam exasperandae.*

11 *Sexto* in Votis: qui enim dubitat, utrum vere voverit, ad votum non tenetur, prout communiter tenent DD. tum ex hac Regula, tum ex Regula 65. in 6. *In pari causa potior est conditio possidentis:* taliter autem dubitans est in possessione suae libertatis. Quod si certus de voto, dubius manet circa qualitatem, quantitatem, pondus, numerum, vel mensuram, minimum, id est, minus gravans sequi potest, nisi ex circumstantiis aliud prodeuere desumatur per Jura citata, juncto c. *Ex parte* 18. *de censibus.* Sicut enim in hoc, ita ut in aliis allatis Juris exemplis attendenda est clausula num. 3. adducta, *si consideratis considerandis circumstantiis aliud verisimiliter non appareat.*

Septimo in sententiis: siquidem si ex tribus judicibus vel arbitris unus ad quindecim, secundus ad decem, tertius ad quinque reum condemnat, minimum, quinque nempe, utpote minus gravans, sequi oportet textu claro *l. Diem proferre.* 27. §. *Si plures. ff. de Receptis qui arbitrium.* ibi: *Si ex tribus arbitris unus quindecim, alius decem, tertius quinque condemnent, Julianus scribit, quinque debere praestari: quia in hanc summam omnes consenserunt.* Secus foret, si duo Judices similiter condemnassent ad majus, v. g. ad quindecim, et tertius ad decem; quia in tali casu res non amplius obscura, sed certa appareret, reum teneri ad quindecim ob clara Jura disponentia, majorem partem Judicum idem sentientium praevalere *cit. l. Diem.* §. 1. ibi: *Si major pars consentiat, ei stabitur:* quod utrumque clare decidit c. 1. *de arbitris in* 6. ibi: *Si ex tribus arbitris te duo in decem, et tertius in quinque condemnent, debet sententia praevalere duorum: licet cum unus in quindecim, alius in decem, tertius vero in quinque pronuntiant, in illius, qui dixit de Summa minori (cum in illa omnes concordes existant) sententia efficax censeatur.* 12

Objicitur autem contra Regulam et sensum ejus *Primo l. Etiam.* 43. *ff. de Usufructu, et quemadmodum.* ubi expresse habetur, quod si pars legetur sine determinatione quotae, dimidia pars totius legata censeatur: ibi: *Si non sit specialiter facta partis mentio, dimidia pars bonorum continetur.* ergo in obscuris legatis minimum sequi non licet. Resp. hanc casum non versari in obscuro, quia clara lege decisum habemus, quod, si quota non determinetur, nomine *partis* dimidium intelligatur. *l. Nomen.* 164. §. 1. *de V. S.* ibi: *Si non fuerit portio adjecta, dimidia pars debetur.* 13

Objicitur secundo *l. Voluntatis.* 7. *C. de Fideicommissis.* ubi dicitur: *Voluntatis defuncti quaestio in aestimatione Judicis est.* Resp. id quidem verum esse, ita tamen, ut si consideratis considerandis certum vel verisimilius non appareat, et ipse de minimo judicare debeat per Jura hactenus allegata. 14

Objicitur tertio *l.* 1. *C. ad legem Cornel. de sicar.* ex qua colligitur, quod si constet aliquem a Maevio fuisse occisum, is teneatur de homicidio, etsi non constet de animo occidendi, nisi Maevius hunc abfuisse, et homicidium casu contigisse probet; ergo in delictis non licet sequi minimum. Resp. hanc legem non obstare Regulae; quia in hujusmodi non in obscuro, sed in claro versamur: cum in dubio quisis censeatur id agere voluisse, et agendi animum habuisse, quod egit, nisi aliud probetur, et animus ordinarie sit talis, qualem facta demonstrant: *arg. cit. l.* 1. et c. *Delati* 31. *de Appellat.* 15

Quaeritur II. An? Et quales Fallentias patiatur haec Regula? Resp. cum Gloss. et Dyno *hic. n.* 7. quod etsi Regula in quantitate et numero etc. procedat, tamen generaliter fallat in speciebus (sumendi in sensu juridico acceptis juxta dicenda infra) et iis, quae aequipollent speciebus, uti sunt artefacta, circa haec enim in obscuris non minimum, sed medium est praestandum. *l. legata generaliter.* 37. *ff. de Legat. I.* ibi: *Legata generaliter relicta, veluti hominis Gajus Cassius scribit, id esse observandum, ne optimus vel pessimus accipiatur.* et *l. Qui lancem.* 31. *ff de Auro et argent. legat.* ubi disponitur, quod relinquens tres lanceas unam ex illis legat, mediae magnitudinis lanceam legasse censendus sit, juncta *l. Si quis argentum.* 35. §. 1. *C. de Donat.* ubi habetur, quod si quis certum redditum ex suis possessionibus donet, *non exprimendo earum nomina, teneatur dare ex agris, qui nec omnibus, quos habet in possessione, anteponantur, nec deteriores omnibus sunt, sed status mediocris inveniatur.* 16

17 Quod si vero ex legato vel donato specie duo tantum individua adsint, v. g. duo tantum equi, vel boves, vel fundi, vel servi, unus melior, alter deterior, in salvo manet Regula, *In obscuris minimum est sequendum* : indeque non nisi ad deterius dandum obligatio inducitur Dynus *hic nu.* 8. *et* 9. *arg. l. cum servus.* 19 §. 6. *ff. de Legat. I.* et *l. si ita relictum* 43. *fin. ff. de Legat. II.*

18 Porro plures Doctores cum Dyno *hic n.* 7. asserunt, Regulam non tantum in speciebus, sed etiam in generibus fallere : Notandum tamen eos loqui de genere et specie non in philosophico, sed in Judicio sensu acceptis; in quo ultimo sensu etiam individua et alia singularia vocantur species: econtra verae species philosophicae habentes sub se plura individua, uti homo, leo, asinus etc. apud Juristas vocantur genus, prout magis dicetur infra explicando Regulam 34. *Generi per speciem derogatur.* Dynus *l. c.* cum aliis. *arg. l. Ita stipulatus.* 115. *ff. de V. O.*

Caeterum Fallit Regula *secundo* in casu, quo homicidium a pluribus committitur, et asseritur; sed obscurum manet, quis eorum vulnus lethale inflixerit: tunc enim non minimum de puniendo uno vel nullo, sed maximum, videlicet ut omnes tanquam homicidae puniantur, eligendum statuitur. *l. Item Mela.* 11. §. 2. *ff. ad l. Aquil.* Et merito, cum enim omnes in actu homicidii deprehensi culpabiles existant, omnes jure merito poenae subjacent, ne cum gravi damno reipublicae delicta maneant impunita contra *l. Ita vulneratus.* 51. §. 2. *ff. ad Leg. Aquil.* ibi : *cum neque impunita maleficia esse oporteat.* Dynus *hic. num* 19. 19

REGULA XXXI.

Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportet.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*

2 *Certus quis dicatur? tribus modis certus fieri potest.*

3 *Quid sit certiorari?*

4 *Ponitur verus sensus Regulae.*

Natura et Jura nil faciunt frustra. Ibid.

5 *Declaratur Regula exemplis Juris. et duob. seqq.*

Venditor servitutem fundi insinuare non tenetur, quam emptor jam scit Ibid.

Nec vitium mancipii, vel alterius jam notum. Ibid.

6 *Nemo tenetur alium de claris Juribus certiorem reddere.*

Dies interpellat pro homine. Ibid.

7 *Iter ad Curiam Romanam in causa litigiosa arripere aequivalet Appellationi.*

8 *Fallit Regula, quando ulterior certioratio requiritur ad substantiam actus :*

9 *Uti ad declarandum contumacem :*

10 *Et ad privationem privilegii Clericalis :*

11 *Nec non ad ferendam Excommunicationem majorem.*

12 *Testes in Testamento non valent, nisi sint rogati.*

13 *Judex non nisi imploratus, et judicialiter informatus in causa procedere potest.*

14 *Venditor non tenetur ad evictionem, nisi fuerit ab emptore laudatus.*

15 *Clerici concubinarii ut poenas incurrant, prius debent moneri : et quomodo?*

Concilii Tridentini textus ad propositum. Ibid.

16 *De poenis Clericorum lascive viventium remissive.*

17 *Quod ulterior certificatio sit de substantia actus, non praesumitur, sed probari debet : bene vero praesumitur ignorantia, nisi scientia probetur.*

1 Haec Regula juxta Glossam *hic* desumitur ex *l.* 1. *ff. de Actionibus empti et venditi.* ubi habetur : *quia non videtur esse celatus, qui scit, nec certiorari debuit, qui non ignoravit.*

2 Quaeritur I. Quomodo Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. *Certus* per Regulam praesentem intelligitur ille, qui non qualemcunque, sed indubitatam notitiam, seu scientiam rei, vel negotii alicujus habet; quae notitia vel certitudo triplici modo haberi potest : vel *physice*, ac naturaliter per quinque sensus, visum praesertim et auditum, ut si quis Instrumentum authenticum rem continens ipsemet vidit et legit, vel quid aliud in quaestione versari propriis oculis cognovit, vel auribus audivit, v. g. promulgationem legis praesens auribus percepit : vel *moraliter*, quae notitia provenit ex motivis adeo vehementibus, ut nullus prudens dubitandi relinquatur locus : cujusmodi certitudo ex relatione virorum omni exceptione majorum, fideque dignorum habetur : vel *ex dispositione legis naturalis*, quae cunctis nota esse debet, vel humanae clarae ac certae riteque promulgatae, Tuccio. *hic n.* 1. Peck *n.* 1. cum aliis. *arg. l. Magnum.* 12. *C. de contrah. et committend. stipul.*

Per *certiorari* intelligit Regula particularem aliquam judicialem, vel aliam denuntiationem, insinuationem, aut notificationem, vultque dicere, quod qui aliquo ex praefatis modis de re quadam certus est, seu sufficientem notitiam jam habet, vel saltem habere deberet, ei ulteriorem aliquam insinuationem, vel denuntiationem facere ad hoc, ut notitiam acquirat, non sit necesse. Hinc 3

Resp. II. Verus Regulae sensus hic est : *De Jure non est necessarium, ut alicui, qui sufficientem notitiam vel scientiam de re, vel negotio aliquo jam habet, vel saltem habere deberet, pro acquirenda ejusdem rei, vel negotii notitia, adhuc ulterior aliqua fiat denuntiatio, insinuatio, vel notificatio.* Rationem dat Vivianus *hic* : quia denuntiatio alicui regulariter ideo fit, ut notitiam acquirat de re aliqua *l. Item veniunt.* 20. §. 11. *ff. de Haered. petit.* Ergo si is sufficientem notitiam jam habet, frustranea et superflua est ulterior notificatio talis rei : sicut autem natura, sic etiam leges et Jura nil frustra, aut superfluum faciunt vel exigunt. *can.* 1. *dist.* 19. cum concord. 4

Declaratur Regula et sensus illius exemplis Juris. Sic enim, licet vendens fundum, vel domum aliquam servitute affectam, teneatur emptorem de servitute certiorem reddere; cum id omittens teneatur actione empti ad interesse emptoris : tamen hujusmodi servitutem insinuare non obligatur, si emptor prius jam scit fundum servituti esse subjectum textu claro *l.* 1. §. 1. *ff. de Action. empti.* ibi : *Venditor si, cum sciret deberi servitutem, celavit, non evadet ex empto actionem ; si modo eam rem emptor ignoravit ; quia ubi* § *fin. ibidem* additur, *non videtur esse celatus, qui scit, neque certiorari debuit, qui non ignoravit.* Sic etiam licet quis mancipium vel aliam rem, v. g. equum vitiosum, scabiosum vendens debeat emptorem certiorem reddere de moribus et vitiis mancipii, vel morbo aut gravi defectu equi ; cum alias teneatur actione redhibitoria, vel quanto minoris : tamen hunc defectum emptori nu- 5

ficare non debet, quando is horum prius jam sufficienter conscius est. *l. 1. ff. de Ædilit. Edict.*

6 Sic universaliter nemo tenetur adversarium suum de claro Jure aut lege certiorem reddere, quia hanc quemvis scire praesumitur, cum scire debeat, indeque ignorantia hujusmodi juris ipsum non excuset justa *regulam 13. Jur.* in 6. *ignorantia facti, non Juris excusat*: et dicta ibidem. Prout etiam necesse non est, aliquem monere, vel certiorem reddere de die solutionis, ubi is in contractu est appositus; quia debitor in tali casu praesumitur jam certus, cum dies ipsa interpellet pro homine *l. Magnam. 12. C. de contrahend. stipulat.* cum concord.

7 Sic ulterius in specie arripiens in causa litigiosa iter ad Curiam Romanam sciente Praelato inferiori Judice, non tenetur illi communicare iter aggressum, minus attentati insinuare appellationem, vel eum de hac certiorem reddere, quia ipsemet Praelatus scivit, vel scire debuit, iter ad curiam Romanam arreptum habere vim appellationis, *arg. c. Si duobus 7.* et *c. novissimus. 9. de Appellat.* ac stante hujusmodi appellatione excommunicationem non subsistere. *c. Ad praesentiam. 16. de Appellat.* cum concord. Hinc in textu Regulae n. 3. posito notanter additum: *si de re notitiam jam habet, vel saltem habere deberet*; cum scire et scire debere pro eodem sumantur per dicta in *regulam 13. Jur. in 6.*

8 Quaeritur II. An? et quas Fallentias habeat praesens Regula? Resp. Eam universaliter fallere in iis, in quibus ulterior denuntiatio, seu insinuatio rei alias jam notae non ideo fit, ut alter, cui fit, acquirat rei majorem vel certam notitiam: sed ideo, quia ulterior certioratio, seu denuntiatio ex dispositione Juris requiritur ad substantiam et valorem actus, uti cum Dyno hic n. 4. communiter advertunt Doctores *arg. l. Denuntiasse. 17. ff. de Adult.* et clare patebit adducendo ad propositum exempla Juris: Sic enim

9 *Primo* sufficientem notitiam rei jam habens reus absens, ut contumax declarari, et contra eum qua talem procedi non potest, nisi praevia trina, vel una, tribus aequivalente peremptoria citatione in jus fuerit vocatus; quia sic in Jure expresse disponitur *l. Ad peremptorium. 68. cum seqq ff. de Judiciis, et l. Contumacia. 53 ff. de re judicata* ibi: *Contumax est, qui tribus edictis praepositis, vel uno pro tribus, quod volgo peremptorium appellatur, litteris evocatus praesentiam sui facere contemnit*: Et amplius diximus *Lib. II. Tit. 14. de Dolo et Contumacia.*

10 *Secundo*, ut quis etiam scelerum suorum bene conscius privilegio clericali legitime exuatur, trina monitio praevia de Jure necessaria est, textu claro *c. Contingit. 45. de Sentent. Excomm.* juncta *Clement. 1. de Vita et honest. Cleric.*

11 *Tertio* pariter requiritur praevia trina monitio, ut quis per Judicem Ecclesiasticum excommunicatione majori feriatur. *c. Constitutionem. 10. de Sentent. Excom. in 6.* ibi: *Judices sive monitionibus tribus utantur, sive una pro omnibus, observent aliquorum dierum competenti intervallo*, et amplius habetur *Lib. V. Tit. 39. de Sentent. Excom.*

12 *Quarto*, quamvis testes praesentes audiant voluntatem testatoris, et omnia circa testamentum rite peragi videant: tamen pro valore testamenti non sufficiunt, nisi testes ut actu adsint, fuerint rogati. *l. Haeredes. 21. §. 2. ff. qui Testamento facere possunt.* ibi: *Testes rogati adesse debent.* cum concord. et jam dictum est *Lib. III. Tit. 26. de Testamentis num. 21.*

13 *Quinto*, Etsi Judex causam inter aliquos controversam per se optime compertam habeat: tamen in ea judicialiter procedere non potest, nisi a partibus imploratus, et judicialiter informatus fuerit, non ut notitiam acquirat, quam jam habet, sed ut judicii et processus forma servetur. *l. Dies. 4. §. Hoc autem 8. ff. de Damno infecto.* ibi: *Hoc autem judicium certam conditionem habet, si postulatum est: caeterum qui non postulavit, experiri non potest. Postulare autem proprie hoc dicimus pro tribunali petere, et non alibi.* juncta *authent. C. quomodo et quando judex.*

Sexto Venditor, morae bene conscius non tene- 14
tor emptori de evictione, nisi ab emptore fuerit laudatus, sive de lite, ut causam defendat, prius admonitus. *l. Emptor. 18.* et *l. Empti. 21. C. de Evict.*

Septimo Clerici concubinarii, vel alias suspectam 15
mulierem in propria domo, vel extra illam frequentantes, quantumvis scelerum suorum conscii, fructibus beneficii, ex parte vel ex toto, aut ipso beneficio privari non possunt, nisi certae praecedant monitiones justa praescriptum Concil. Triden. *Sess. 25. cap. 14. de Reformat.* cujus textus hic denuo relatu omnino dignus est, ibi: Quam turpe, ac Clericorum nomine, qui se divino cultui addixerunt, sit indignum, in impudicitiae sordibus immundoque concubinatu versari, satis res ipsa communi fidelium omnium offensione, summoque Clericalis militiae dedecore, testatur. Ut igitur ad eam, quam decet, continentiam, ac vitae integritatem ministri Ecclesiae revocentur, populusque hinc eos magis discat revereri, quo illos vita honestiores cognoverit: prohibet Sancta Synodus quibuscunque Clericis, ne concubinas, aut alias mulieres, de quibus possit haberi suspicio, in domo vel extra detinere, aut cum illis ullam consuetudinem habere audeant: alioquin poenis a sacris Canonibus vel statutis Ecclesiarum impositis puniantur. Quod si a Superioribus moniti ab iis se non abstinuerint, tertia parte fructuum, obventionum, ac proventuum beneficiorum suorum quorumcunque et pensionum ipso facto sint privati, quae fabricae Ecclesiae, aut alteri pio loco arbitrio Episcopi applicetur. Sin vero in delicto eodem, cum eadem vel alia foemina perseverantes, secundae monitioni adhuc non paruerint, non tantum fructus omnes, ac proventus suorum beneficiorum, et pensiones eo ipso amittant, qui praedictis locis applicentur; sed etiam a beneficiorum ipsorum administratione, quoad Ordinarius, etiam uti Sedis Apostolicae delegatus, arbitrabitur, suspendantur: et si ita suspensi nihilominus eas non expellant, aut cum iis etiam versentur, tunc beneficiis, portionibus, ac officiis et pensionibus quibuscunque Ecclesiasticis perpetuo priventur, atque inhabiles se indigni quibuscunque honoribus, dignitatibus, beneficiis, ac officiis in posterum reddantur, donec post manifestam vitae emendationem ab eorum Superioribus cum iis ex causa visum fuerit dispensandum. Sed, si postquam eas semel dimiserint, intermissum consortium repetere, aut alias hujusmodi scandalosas mulieres sibi adjungere ausi fuerint, praeter praedictas poenas excommunicationis gladio plectantur. Nec quaevis appellatio, aut exemptio praedictam executionem impediat aut suspendat: supra dictorumque omnium cognitio non ad Archidiaconos, nec Decanos, aut alios inferiores, sed ad Episcopos ipsos pertineat: qui sine strepitu, et figura judicii, et sola facti veritate inspecta procedere possint. Clerici vero beneficia Ecclesiastica, aut pensiones non habentes, juxta delicti, et contumaciae perseverantiam et qualitatem, ab ipso Episcopo carceris poena, suspensione ab ordine, ac inhabilitate ad beneficia obtinenda, aliisve modis, juxta sacros Canones, puniantur. Episcopi quoque,

quod absit, si ab hujusmodi crimine non abstinuerint, et a Synodo provinciali admoniti, se non emendaverint, ipso facto sint suspensi: et si perseverent, etiam ad Sanctissimum Romanum Pontificem ab eadem Synodo deferantur, qui pro qualitate culpae etiam per privationem, si opus erit, in eos animadvertat.

16 Porro quibus poenis alias subjaceant Clerici inceste viventes, vide *Lib. III. Tit.* 2. *de cohabit. Cleric. et mulier.* §. 2. *per totum.*

17 Cauterum bene advertit Dynus *hic n.* 5. quod in dubio, utrum ulterior monitio vel certificatio alias jam certificati sit de forma et substantia actus, ea non, sed contra praesumatur, nisi aliter probetur; cum denuntiationes ordinarie ideo tantum fieri soleant, ut incertus certificetur. *l. Item veniunt.* 20. §. *Petitam.* 11. *ff. de Haeredit. petit.* juncta *l. Aut qui aliter.* 5. §. *Et si forte.* 2. *ff. quod vi aut clam.* Licet caeteroquin etiam ad propositum quod quis scientiam et notitiam de re aliqua jam habeat, consequenter ulterius certificari non debeat, non praesumatur, in iis, quae sunt facti alieni, *nisi* probetur. Strein *hic n.* 1. cum aliis juxta *reg.* 47. *Jur. in* 6. *Praesumitur ignorantia, ubi scientiae non probatur.*

REGULA XXXIII.

Non licet actori, quod reo licitum non existit.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Est expresse negativa, et tacite affirmativa.*
3 *Ponitur verus sensus regulae.*
Favorabiliores sunt partes Rei, quam Actoris. *Ibid.*
4 *Regula declaratur exemplis Juris: et quinque seqq.*
10 *Plura licent reo, quae actori non licent: enumerantur, et trib. seqq.*
11 *Reus non tenetur actori edere sua instrumenta, bene tamen econtra.*
12 *Reus admittitur ad Juramentum suppletorium et purgatorium; sed non econtra.*
13 *Reus potest excipere contra actorem excommunicatum, non econtra.*
14 *Fallit regula primo: quia actor potest extraordinariam Judicem petere; non item reus.*
15 *Secundo; quia potest ex pluribus ordinariis Judices unum pro libitu eligere; non item reus*
16 *Tertio; quia actor reum de crimine accusare; non vero reus, nisi purgatus, illum re accusare potest.*
Defensio non relatione criminum, sed innocentia fieri debet. Ibid.
17 *Actor probato furto rei admittitur ad juramentum de amissa quantitate: non item reus ad juramentum purgatorium.*

1 Regula haec desumitur ex *l. non debet* 41 *ff. de reg. Jur.* ibi: *Non debet actori licere, quod reo non permittitur.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam quidem expresse esse negativam, tacite tamen etiam affirmativam, sicque partim affirmativam, partim negativam, consequenter sic intelligendam: quod reo non licet, nec Actori licitum est: item, quod Actori licet, etiam reo licitum existit. Idque non ideo, quia correlativi sunt, ac propterea, ob aequalitatem servandam, quod uni licet, etiam alteri licitum esse debet, uti post Gloss. in *Clement. Saepe. V. voluerit. de verb. Signif.* vult Barb. *In axiomat. Jur. axiom.* 10. *n.* 7. *et seqq.* Cum id Regula minime asserat sed praecise insinuare intendat, Actorem non esse melioris conditionis, quam Reum, consequenter, quod illi licet, etiam huic licitum esse debere, ac quod illicitum huic etiam illicitum fore illi; Non vero: quod licet Reo, etiam Actori licere: aut quod Actori non licet, nec Reo esse licitum; cum causa rei favorabilior sit, quam Actori juxta *reg.* 125. *ff. de R. J. et reg. Jur. in* 6. Hinc

3 Resp. II. Verus, ac genuinus sensus Regulae hic est: *Quidquid in judicio ad promovendam, et asserendam suam intentionem Actori permittitur, a fortiori etiam reo ad se defendendam, suamque exceptionem fundandam permittendum erit: Et quidquid in praefato sensu reo non licet, multo minus Actori licebit.* Ratio manifesta desumitur ex utraque Regula Juris Canonici et Civilis. haec siquidem numero 125 *ff. de R. J.* sic sonat: *Favorabiliores rei potius, quam actores habentur.* Canonica vero numero 11. sic: *Cum sunt partium Jura obscura, reo favendum est potius, quam actori.* Idque ob rationes supra in hanc regulam 11 jam allegatas.

Declaratur et firmatur Regula, ejusque sensus variis exemplis ex Jure desumptis: sic enim loquendo de sensu affirmativo, si Actori petenti conceditur dilatio propter testes, etiam Reo concedi debet. Dynus *hic n.* 1. Tuscin. *n.* 4. *arg. l. Petendae. C. de Tempor. in integr. restitut.* cum concord. 4

Loquendo de sensu negativo: quia post cognitas testium depositiones ulterior productio testium non est licita Reo, *Novell.* 90. *cap.* 4. §. *Illud tamen.* multo magis illicita erit Actori, ob rationem *n.* 3. allegatam. Strein. *hic n.* 1. 5

Item: quia post litem contestatam non amplius licet Reo revocare Procuratorem. *l. Post litem.* 17. *et l. quae omnia.* 25. *ff. de Procurat.* multo minus id licebit Actori. Dynus *hic n.* 2. 6

Item: quia Reus coram Judice delegato conventus cum clausula commissioni inserta: *ut remota appellatione procedat.* non potest appellare, a fortiori prohibita appellatio erit Actori *c. fin. de mutuis petit.* si hic coram eodem Judice reconveniatur. Gloss. *in Clement. Saepe de Verb. Signif.* Decius *in regulam* 41. *ff. de reg. Jur.* 7

Ulterius: quia Reus pro suo Procuratore non potest constituere militem: *l. Neque foemina.* 54. *ff de Procurat.* Nec Actor id poterit 8

Rursus, si Actor in causa civili impetrat, ut Reus personaliter compareat, personaliter quoque comparere debet Actor. Gloss. *in* c. 2. *de Mutuis petit.* Decius *loc. cit. n.* 2. Baldus et alii. 9

Imo non tantum illicita Actori sunt ea, quae Reo non licent, sed insuper multa Reo permittuntur a Jure, quae Actori non conceduntur: sic enim praeter ea, quae ad Regulam 11. diximus, *primo* Reo conceduntur de Jure recusatoriae, ac etiam deliberatoriae dilationes, non item Actori. *Authent. offeratur. C. de litis contest.* Et illi plures quam huic permittuntur dilationes probatoriae. *l. fin. ff. de Feriis.* 10

Secundo; Reus non tenetur sua instrumenta edere Actori ad fundandam suam intentionem *l. qui accusare. C. de Edendo.* licet actor subinde sua instrumenta edere debeat reo ad probandam suam Exceptionem. 11

Tertio; quando Actor non plene probat, in civilibus, Reo potius, quam Actori defertur Jura- 12

mentum suppletorium *c. ult. §. fin. de Jurejurando.* et amplius diximus *Lib. II. Tit. 24. eod. a n. 91.* In Criminalibus vero Reus non convictus, sed graviter suspectus, et gravatus admittitur ad Juramentum purgatorium *c. 1. et 2. de Purgat. canon.* cum Concord. cum tamen in iisdem criminalibus Actor in via probationis jurare nunquam permittatur.

13 *Quarto* Potest Reus contra Actorem excommunicatum excipere, non sic contra Reum ut talem Actor. *c. Intelleximus. 7. de Judiciis.* ubi Summarium sic habet: *Excommunicatus, in judicio nisi tanquam reus stare non potest.* Quae et similia Reo, non item Actori sunt licita; quia juxta duplicem Regulam *nu. 3.* citatam favorabiliores sunt partes Rei, quam Actoris.

14 Quaeritur II. An? et quas Fallentias Regula XXXII. patiatur, ita ut Actori liceat, quod Reo licitum non existit? Resp. Eam fallere in sequentibus: et quidem *primo* potest Actor petere, et per Rescriptum Principis extraordinarium Judicem impetrare, atque ad illum trahere Reum. *l. Si quando. 2. C. de Dilat.* quod tamen vicissim Reo minime permittitur. *Novell. 69. cap. 1.* Dynus *hic.*

15 *Secundo*, quando Actor plures habet Judices ordinarios, potest unum pro libitu suo eligere. *l. Cum Clericis. 25. pr. C. de Episcop. et Cleric.* juncta *l. fin. C. ubi in rem actio.* Et tamen id non licet Reo, utpote qui nullum ordinarium judicem recusare, sed coram eo per Actorem conventus comparere tenetur. *l. Nemo. 4. C. de Jurisdict. omn. Judic.*

Tertio Potest Actor Reum de crimine accusare coram competente Judice: et tamen Reus nisi prius purgatus Actorem coram eodem judice reaccusare non valet. *l. Neganda. 19. C. qui accusare non poss.* quia non relatione criminum, sed innocentia sua se purgare debet Reus, claro texto, *l. Si quis. 5. pr. ff. de public. Judiciis.* ibi: *Si reus factus est, purgare se debet, nec ante potest accusare, quam fuerit excusatus. Constitutionibus enim observatur, ut non relatione criminum, sed innocentia Reus purgetur.* 16

Quarto, Stante obscuritate libelli sensum ejus declarare Actori, non item Reo licet *l. Inter. 83. §. 1. ff. de Verb. oblig.* sic suadente aequitate, hoc ipso, quod Actori intentio et sensus proprii libelli melius perspectus censeatur, quam Reo. 17

Quinto, quando Actor res sibi e Reo ablatas debite probavit, admittitur ad Juramentum de asserenda earum quantitate. *c. fin. de His, quae vi metusque causa.* ubi tamen in tali casu ad Juramentum purgatorium nullo modo admittitur Reus; quia facta contra illum probatio furti vel rapinae eundem suspectum jam et odiosum reddit. 18

Sexto Permissum est Actori etiam die feriato nuntiationem novi operis facere: non tamen licet Reo hujusmodi feriato die remissionem nuntiationis petere. *l. 1. §. 4. ff. de Novi operis Nuntiat.* Et merito; quia in nuntiationis mora longe majus periculum est, quam in dilatione remissionis, prout ex rei natura patet. 19

REGULA XXXIII.

Mutare quis consilium non potest in alterius praejudicium.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Est intelligenda, quando alteri jus jam est quaesitum.*
3. *Mutare consilium, quando nemini praejudicat, laudabile et prudentis est: Eidem, et opinioni suae tenaciter inhaerere, si circumstantiae et aequitas aliud exigant, pertinacia et superbia est. Ibidem.*
4. *Laicus Patronus cumulando potest mutare, et praesentare alium.*
5. *Procurator, re adhuc integra, mutari potest.*
6. *Ponitur verus sensus Regulae.*
7. *De Fallentiis Regulae remissive.*
8. *Filius repudians haereditatem paternam potest mutare, et eam adhuc adire.*

1 Huic Regulae concordat 75. *Regula. ff. de R. J.* ex qua etiam desumpta censetur: *Nemo potest mutare suum consilium in alterius injuriam.* Consonat *Regula 21. Jur. in 6.* supra jam declarata: *Quod semel placuit, amplius displicere non potest.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam esse intelligendam de illis duntaxat casibus, seu tunc solummodo locum habere, quando ex alicujus consilio, consensu, contractu, aut quocunque actu libere et consulto facto, alteri jus jam est quaesitum, consequenter hic ex mutatione, variatione, aut revocatione pateretur detrimentum, injuriam, ac praejudicium, uti cum Glossa, Barbosa et Dyno *hic* communiter tradunt Doctores per argumentum a contrario desumptum: nam hoc ipso quod dicat Regula: Non liceat mutare consilium *in alterius praejudicium* hinc cum Glossa infertur ergo e contrario, ubi praejudicium et detrimentum alterius abest, mutare licet.

Imo quando mutatio consilii nemini praejudicat, nec alias a Jure communi prohibita existit, subinde non tantum licita, sed etiam laudabilis est, ut si mutentur circumstantiae, aut novae superveniant, aut jam existentes prius minus consideratae, aut per genuinam informationem primum sufficienter cognitae, atque consilii mutationem exigere visae fuerint: tunc enim prudentis et sapientis est mutare consilium. *arg. l. Nonnunquam 8. ff. de Collatione bonorum.* Ubi econtra in hujusmodi circumstantiis consilio, opinioni, resolutioni suae tenaciter inhaerere evidens signum est pertinaciae, et occultae superbiae, quae pro conservanda reputatione, aut aestimatione, et ne quis inconstans, levis, aut ignarus, vel minus doctus et expertus appareat, mutare et revocare erubescit, effectu prorsus contrario ordinarie subsequente; cum ita tenaciter sensui suo inhaerens non vir constans, prudens et doctus, sed pertinax, imprudens, simulque occulte superbus, aut certe ex proprio interesse, passione, affectu vel respectu privato procedens plerumque reputetur, et non raro etiam propriam conscientiam multum gravat, praesertim quando satis apparet, quod, nisi mutetur vel revocetur consilium, opinio, votum, resolutio et bonum commune, aut tertius patiatur; dum econtra exigentibus circumstantiis consilium suum mutans aut revocans, non inconstans, levis aut ignarus, sed vir prudens, veritatis et aequitatis amans, indifferens, Deum timens, humilis ac tractabilis, simulque doctus habeatur, aestimetur, et diligatur. Praesertim cum etiam prudentissimi, doctissimi, piissimi supremi Legislatores, Pontifices, Caesares ac Principes pro exigentia circumstantiarum leges, ordinationes, Resolutiones, consilia et mutare et revocare non erubescant, uti patet ex satis pulchro, 3

ut ad propositum bene serviente claro textu *c. fin. de Sent. Excom. in* 6. ibi: *Alma Mater Ecclesia plerumque nonnulla rationabiliter ordinat, et consulte, quae suadente subjecturam qualitate postmodum consultius et rationabilius revocat, in meliusve commutat.* ex Imperatoris *Novell.* 22. *in Praefat* §. *Non enim erubescimus.* ibi: *Non enim erubescimus, si quid horum, quae ipsi prius diximus, adinveniamus, hoc sancire, et competentem prioribus correctionem imponere, nec ab aliis expectare corrigi legem.* quibus consonat illud Lusinet: *Melius est e medio cursu recurrere, quam male currere.*

4 Firmatur haec doctrina etiam Juris exemplis: Sic enim si laicus Patronus aliquem etiam idoneum ad beneficium praesentavit, potest ante institutionem ipsius adhuc alium praesentare. *c. Cum autem.* 24. *de Jure Patron.* quia priori jus necdum fuit quaesitum, consequenter mutando consilium eidem non fit injuria.

5 Sic pariter Procurator ad negotia deputatus, re adhuc integra revocari potest. *l. Si Mandatum.* 15. *ff. Mandati.* Sicut etiam ad litem prosequendam constitutus, ante litis contestationem libere revocari valet. *c. Quamvis.* 2. *de Procurat. in* 6. Idque ex ratione jam allegata: quia videlicet nulli eorum fit injuria; cum nullius eorum adhuc jus quaesitum habuerit. Ex qua eadem ratione, quia Reo non fit injuria, etiam Actor libellum jam oblatum ante litis contestationem licite revocare, mutare et emendare potest. *l. Edita.* 3. *C. de Edendo.* Hinc

6 Resp. II. Verus sensus Regulae hic est: *Nemo potest suum consilium, consensum, resolutionem etc. mutare aut revocare, postquam alteri jus jam fuit quaesitum, et consequenter ex mutatione, seu revocatione consilii etc. injuria vel detrimentum eidem inferretur.* Ratio Regulae est; quia Jure naturali et divino cautum est: *alterum non laedere, suum cuique tribuere. Instit. de Jur. et Just.* §. 3. quod idem *l. Justitia.* 10. §. 1. *ff. eod.* repetitur, et universali Juris *Regula* 74. *ff. de R. J.* firmatur: *Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri.*

7 Exempla Juris Regulam et sensum illius magis declarantia et firmantia affert Glossa *hic*, Dynus et Barbos. quorum aliqua jam adduximus supra declarando *Regulam* 21. *a num. r.* 8. quibus accedunt, quod post publicatum scrutinium Vocales variare, et mutare non amplius valeant, cum electo jus jam sit quaesitum. *c. Publicato.* 58. *de Elect.* Ex qua eadem ratione Patronus Ecclesiasticus mutare, et Superiori alium praesentare amplius nequit, postquam eidem jam aliquem praesentavit. *c. Cum autem.* 24. §. *Verum si de Jure Patron.* ubi etiam habetur, quod idem facere nequeat Patronus laicus, excludendo prius praesentatum, bene vero cumulando, seu addendo priori alterum juxta dicta supra, et amplius declarata. *Lib. III. Tit.* 38. §. 3.

Quaeritur II. Num, et quas Fallentias patiatur Regula XXXIII. Resp. a Glossa, et aliis plures afferri, ex quibus etiam sunt illae, quas jam retulimus contra *Regulam* 21. *a num.* 15. quibus addunt casum, quo filius paternam repudiavit haereditatem, utpote qui re adhuc integra intra certum tempus, si mavult consilium mutare, et haereditatem adire, adhuc potest, *l. fin. C. de Repud. haeredit.* juncta *l. Si quis suus haeres.* 8. *ff. de Jure deliber. et l. Nonnunquam.* 8 *ff. de Collat. bon.* quamvis frater cohaeres exinde videatur pati detrimentum. Verum si stricte loqui volumus, vix censentur propriae Fallentiae, cum Regulae adversari non videantur: hoc ipso enim quod juxta dicta *num.* 2. Regula tunc tantum procedat, quando alteri jus jam est quaesitum, et consequenter per mutationem ei infertur injuria: in praeallegatis autem casibus jus firmum alteri nedum sit quaesitum, legibus mutationem adhuc concedentibus, mutans consilium in memoratis casibus injuriam alteri inferre non censetur; quia, *qui utitur Jure suo, nulli facit injuriam*, per vulgaria: prout etiam Glossa in *l. Nemo potest. ff. de Reg. Jur.* ad casum, quo filius prius repudiat, et postea adit haereditatem paternam, bene observat illis verbis: *Non dicitur, fratrem habere damnum, quod per injuriam denotatur: sed magis dicitur non lucrari, inter quae est differentia. arg. l. fin.* §. 2. *C. de Codicill.* ibi: *Non enim par, eademque ratio videtur, amittere debita, et lucra non capere.* 8

REGULA XXXIV.

Generi per speciem derogatur.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Quid sit genus in sensu Juridico?*
3 *Et quid in sensu Philosophico?*
4 *Quid sit species apud Juristas?*
5 *Minus commune respectu magis communis dicitur etiam species.*
6 *Nil refert, an species praecedat, vel sequatur.*
8 *Ponitur verus sensus Regulae.*
9 *Procedit Regula in plurimis;*
10 *Uti in legibus et statutis.*
11 *In Rescriptis:*
12 *In Contractibus:*
13 *In Legatis:*
14 *In Testamentis.*
15 *Et in omni materia, in qua dispositio specialis contraria est generali.*
16 *Solvitur objectio.*
17 *Fallit Regula primo in Privilegiis: ut seq.*
19 *Non item in Rescriptis: et quare?*
20 *Fallit secundo, quando genus tantum in una specie verificatur.*
21 *Vel species tantum pro declaratione adducitur.*
22 *Fallit tertio, et quidem universaliter, quando per genus jam fuit quaesitum Jus tertio.*

Sumitur haec Regula ex *l. In toto Jure.* 80. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *In toto Jure generi per speciem derogatur, et illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est.* Consonat c. 1. *de Rescript.* et c. *Studuisti. de Offic. Leg.* ibi: *Speciale mandatum derogat generali.* Item *c. Pastoralis.* 14. *de Rescriptis.* ibi: *Cum generali per speciale procul dubio derogetur.* cum concord. 1

Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Ante responsionem Notandum, ly *Genus* et *species* aliter a Juristis, aliter a Philosophis accipi. *Genus* quippe apud Juristas dicitur omne illud, quod plura sub se continet, sive dein haec plura sint verae species philosophicae, uti homo, equus, leo, aquila etc. sive alia communia, v. g. vestis, lex, pecunia etc. sive mera individua et singularia, sive aliae partes aut res sub tali genere comprehensae: ut proin in sensu Juridico 2

etiam homo, equus, leo, et aliae species philosophicae dicantur *genus*, quia plura sub se continent individua, Petrum v. g. Paulum, hunc vel illum equum, leonem in individuo. Idem *genus* sunt Vestimentum, fundus, frumentum, Rescriptum, mandatum, privilegium, contractus, actio etc. quia cuncta haec continent sub se plura, uti *vestimentum* togam, pallium, indusium etc. *frumentum* triticum; hordeum, avenam etc. *fundus* agrum, hortum, vineam etc. *lex* divinam, naturalem etc. *rescriptum*, *mandatum* hoc vel illud in individuo etc.

3 Apud Philosophos vero ea, quae non nisi plura individua sub se habent, ut est homo, equus etc. non genus, sed *species* dicuntur: *genus* vero, quod plures hujusmodi species in sensu philosophico acceptas comprehendit, ut animal avis etc.

4 Species in sensu Juristarum dicitur omne illud, quod sub genere Juridico, plura continente, comprehenditur, etiamsi sit individuum, seu singulare, prout respectu hominis est Petrus, Paulus, respectu equi hic vel ille in individuo ac singulari. Taccin. hic *n.* 1. Strein. *n.* 1. Vocabularium Juris ℣. *Species.* Joan. Berchae. *in l. Recte dicimus. ff. de Verb. Signif.* et alii. *arg. l. Mutuum.* 2. *pr. ff. de Rebus credit.* cum Concord.

5 Porro apud Juristas nomine speciei venit etiam illud, quod quidem tanquam commune plura continet, tamen minus commune est, et pauciora sub se comprehendit, quam aliud, cum quo hic et nunc concurrit, ut proin idem sub diverso respectu et concurrentia in sensu Juridico nunc genus, nunc species vocari valeat; uti si duae sint leges generales, una magis generalis quam altera: tunc enim minus generalis lex, respectu magis generalis, speciei nomen habet, quamvis et haec minus generalis respectu legis singularis, seu particularis etiam *genus* vocetur. Decius *in l. In omni Jure ff de Reg. Jur.* Dyn. *hic n.* 8. *arg. cit. l. In omni Jure.* 80 *ff. de R. J. l. Sanctio legum. ff. de poenis.* ibi: *Sanctio legum, quae novissime certam poenam irrogat iis, qui legis praeceptis non obtemperaverint, ad eos pertinere non videtur, quibus ipsa lege poena specialiter addita est, nec ambigitur in caetero omni Jure, speciem generi derogare.*

6 Caeterum nil refert, an species praecedat, vel sequatur legem, seu prius vel postea sit constituta: semper enim procedit Regula, quod generi per speciem derogetur. Dynus *hic nn.* 4. Pech. *nu.* 7. Taccin. *n.* 4. Strein. *n.* 2. Decius *l. cit. n.* 7. quia ratio Regulae in utroque casu locum habet, uti patebit ex *n.* 8.

7 Quid autem sit et dicatur species in sensu philosophico, dictum est supra *n.* 3. His Notatis

8 Resp. ad quaestionem *n.* 2. positam: Regula praesens intelligenda est de genere et specie in sensu Juridico hactenus declarato, ita ut verus illius sensus hic sit: *Quando duae dispositiones sibi contrariae concurrunt, illa, quae specialis est, derogat generali, et si ambae communes sunt, una tamen magis, altera minus talis, ea, quae minus communis, sicque species est, derogat magis communi tanquam generi in eo tamen duntaxat, in quo specialis generali, vel minus communis magis tali contraria existit.* Per Regulas et Jura hactenus allegata. Ratio et finis Regulae est teste Barb. hic *nu.* 2. et communi Doctorum, ut discordantes species et genus, quantum possibile est, concordentur, juxta universale Juris praescriptum *c. Cum expediat.* 29. *de Elect. in* 6. ibi: *Cum expediat concordare Jura Juribus, et eorum correctiones (si sustineri valeant) evitari;* quod melius fieri non potest, quam si, uti vult Regula, species generi in eo duntaxat, ubi eidem contraria est, derogare dicatur, salva in reliquo utriusque natura et proprietate verborum: eo fere modo, quo fit in Regula aliqua universali, et ejus Exceptione seu Fallentia, ubi Regula stat loco *generis*, et Exceptio seu Fallentia loco speciei, quae derogat Regulae in eo, ubi est eidem contraria.

9 Regula sic explicata procedit in plurimis, prout post Dynum *hic n.* 1. *et seqq.* et observat Gloss. *hic.* Decius *lo. cit.* et alii uti in Legibus et statutis: in Rescriptis et mandatis: in Legatis et ultimis voluntatibus: in Contractibus: et universaliter in cunctis dispositionibus, ubi specialis contraria existit generali, prout patebit adducendo de singulis exempla ex Jure desumptis: Et quidem

10 Loquendo de Legibus et statutis, certum est, quod lex specialis deroget generali in eo, in quo sibi sunt contrariae, uti constat ex innumeris locis utriusque Juris, v. g. in Titulo *de Testament.* ubi leges speciales de Testamentis militum, ad pias causas derogant dispositioni generali de Testamentis in eo, quo sibi sunt contrariae; eo semper salvo, ut in reliquis maneat concordia. *arg. cit. c. Cum expediat. de Elect. in* 6. *et l. Praecipimus.* 32 *§. fin. C. de Appellat.* ibi: *Quidquid hac lege non videtur expressum, veterum legum, constitutionumque Regulis omne relictum intelligat.*

11 De Rescriptis et mandatis Principum exemplum habes in *c. Studuisti.* 2. *de Officio Legati.* ubi specialis alicujus causae delegatio per speciale Rescriptum Episcopo facta derogare dicitur delegationi universali ad omnes causas, quam vi litterarum Apostolicarum habet legatus a latere, in tota, quam commissam possidet, provincia: addita illa ratione: *cum mandatum speciale deroget generali.*

12 De Contractibus exemplum est in casu, quo in venditione praedii contrahentes expresse renuntiant beneficio. *l. Rem majoris.* 2. *C. de Rescind. Vendit.* vi cujus generaliter conceditur contractus rescissio, vel resarcitio pretii, si pars in eo ultra dimidium laeditur; nulli enim contrahentium ad rescissionem contractus, quasi ex dolo initi venire conceditur, quia per clausulam specialem generali derogatur *l. Doli.* 119. *ff. de V. O.* ibi: *Doli clausula, quae stipulationibus subjicitur, non pertinet ad eas partes stipulationis, de quibus nominatim cavetur.* Dynus hic *n.* 14. ubi adhuc aliud exemplum ponit.

13 De Legatis exemplum ponit Dynus *hic n.* 2. Taccin. *n.* 6. Si penus in genere legatur Petro, et vinum in specie legatur Paulo, huic debetur vinum, etiamsi vinum sub penu contineatur. *l. Qui penum.* 3. *ff. de penu legat.* Idem est, si Titio vestimenta in genere, et Sophiae vestis muliebris legatur; haec enim etsi sub vestimentis in genere contineatur, Sophiae debetur textu expresso *l.* 1. *pr. ff. de Auro et Argento Legato:* ibi: *Si alii vestimenta, alii vestis muliebris separatim legata sit, detractis muliebribus, et ei adsignatis, cui specialiter legata sunt, reliquum alteri debetur.* Ratio utriusque est, quia *generi per speciem derogatur.* Advertit tamen bene Dyn. *hic n.* 2. praefata et similia exempla intelligenda esse, si genus uni, et species alteri legetur: non vero si alicui prius genus, et postea eidem una vel plures species sub eodem genere contentae legarentur: quia tunc generi per speciem non derogaretur, sed per hanc illud magis firmaretur, et legatarius utrumque obtineret.

14 De Testamentis post Dynum *c.* 12. ponit Strein *n.* 1. exemplum: Si quis patrem et filium in certa bonorum parte in solidum instituit, ac invicem substituit; in reliquis vero partibus alios haeredes instituit, et tandem universaliter sic concludit: Omnes invicem substituo: in hoc casu sub hac ultima generali substitutione pater et filius, utpote certa parte specialiter invicem substituti, non continentur. *l. Cohaeredi.* 41. *§.* 5. *ff. de Vulg. et pupill. substit.*

15 Tandem procedit in omni materia, ubi specialis dispositio contraria est generali. Barbos. *de*

Axiom. Jerir. axiomate 107. *num.* 3. Surdus *Consil.* 56. *num.* 1. Navarr. *Consil.* 7. *nom.* 6. Tusch. *Litt. G. Concl.* 16. *num.* 5. quia eadem ubique est ratio Regula.

16 Objicitur contra Regulam *c. Ex parte.* 12. *de Offic.* delegati, ubi priori generali Rescripto de conferendo Clarico N. Archidiaconato in Ecclesia vacaturo, non derogatur per rescriptum speciale de conferendo Clarico B. Archidiaconatus dignitate. Resp. cum Glossa, tum ait. c. *Ex parte.* tum *hic*, quod ibidem, si bene intueamur, utrumque Rescriptum fuerit speciale; qeia primum rescriptum tantum ad unum beneficium restringebatur, fuitque purificatum in specie, id est, *in prima dignitate* proxime vacatura.

17 Quaeritur II. An? et quas Fallentias Regula XXXIV. habeat? Resp. Eam inter alia fallere in sequentibus, et quidem *primo* Fallit in Privilegiis; quia Rescriptum speciale non praejudicat privilegio generali, nisi de eo fiat expressa mentio, et derogatio. Barb. *loc. cit. num.* 26. Tusch. *loc. cit. concl.* 36. *num.* 99. Gloss. *in c. Cum Ordinem. de Rescript.* *et hic, arg. cit. c. Cum Ordinem.* ibi: *Non facta mentione Cistercianris Ordinir.*

18 Qein imo etiam secundum privilegium speciale non tollit primum generale eidem contrarium, nisi expressa derogationis fiat mentio, ut ait Gloss. *hic.* ℣. *Generi. arg. c. Veniens.* 19. *de Praescript.* ibi: *Non obstante privilegio Clementis Papae, per quod privilegia suorum Antecessorum non extitit derogatum; cum de ipsis nullam fecerit mentionem.*

19 Nec dicas: Rescriptum speciale derogat generali, sive sit secundum, sive primum: ergo idem dicendum de Privilegio. Resp. enim Gloss. *hic*, negando paritatem; quia *arg. c. Veniens.* 19. *de Praescript. et c. Decet.* 6. *de Reg. Jur. in* 6. *cum Concordant.* semper valet primum privilegium, sive sit generale, sive speciale, si in secundo non tollatur expresse. Ratio disparitatis est inter Rescriptum et Privilegium; quia per primum privilegium etiam generale consequitur quis Jus plenum: per primum rescriptum generale vero non acquiritur plena jurisdictio in speciebus. *arg. c. Pastoralis. de Rescript.* nam ante expressionem personarum vel rerum delegatus solum in habitu habet jurisdictionem, non vero in actu, et ideo facilius tollitur prius rescriptum, quam privilegium.

Fallit *secundo*, quando genus in une tantum specie verificatur, et consequenter haec illi contraria non est, quia tunc genus pro specie reputatur: Barb. *loc. cit. num. fin.* Menochius *Consil.* 71. *num.* 23. *arg. l.* 2. *ff. de Liber. et posthum.* cum Concord. 20

Fallit *tertio*, si species praecise adducitur pro majori declaratione generis. Barb. *loc. cit. n.* 22. Tusch. *lit. G Consil.* 36. *num.* 103. Ratio est; quia ibi nulla intervenit contrarietas. 21

Fallit *quarto*, et quidem universaliter, quando per genus jam est quaesitum jus tertio; tunc enim generi per speciem non derogatur, nisi exprimatur. *arg. c. Super eo.* 15. *de Offic. delegat. et l. qui Generaliter.* 2. *ff. qui potior. in pign. hab.* Gloss. *in cit. c. Super eo.* ℣. *Intent.* et Marginalis. *hic.* Exemplum esto: quando quis alicui creditori generaliter omnia sua bona per hypothecam obligavit, et postea cuidam praedium aliquod in specie hypothecavit, non derogat hypotheca specialis hypothecae generali; quia prior creditor per generalem hypothecam in cuncta bona debitoris jus eatenus acquisivit, quatenus non amplius in potestate debitoris est, aliquod ex suis bonis alteri per specialem hypothecam obligare, et per hanc supervenientem creditoris prioris jus laedere, ejusque conditionem facere deteriorem, teste claro *l. Si generaliter.* 6. *C. qui potior in pign. hab.* ibi: *Si generaliter bona sint obligata, et postea res alii specialiter in pignus detur etc. non oportet te ab eo, qui postea credidit, inquietari.* juncta *l. qui generaliter.* 2. *ff. eod.* ubi idem repetitur. 22

REGULA XXXV.

Plus semper in se continet, quod est minus.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta? et quibus concordat?*
2 *Plus et minus diversimode sumitur.*
3 *Ad praesens sumitur plus in quantitate et toto. Ponitur verus sensus Regulae. ibid.*
4 *Procedit Regula in plurimis, uti ultimis voluntatibus;*
5 *In Contractibus:*
6 *In sententiis et Judiciis.*
7 *Solvitur objectio, et duobus seqq.*
9 *Regula affirmative, non item negative procedit.*
10 *Solvitur objectio de contractibus.*
11 *Solutio universalis.*
12 *Fallit Regula in volente non totam, sed partem haereditatis adire.*
Nemo partim testatus, partim intestatus decedere potest. Ibid.
13 *In generali mandato non includuntur ea, quae speciale mandatum exigunt.*

1 Regula haec deprompta habetur ex *l. In eo, quod plus.* 110. *ff. de Reg. Jur* ibi: *In eo, quod plus sit, semper inest minus*, et *l. In toto.* 113. *ff. eod.* ibi: *In toto et pars continetur:* cui suo modo concordant etiam plures aliae Juris Regulae, velati 53. *de R. J. in* 6. ibi: *Cui licet, quod est plus, licet utique, quod est minus.* Item 80. eod. *Tit: In toto partem non est dubium contineri.* Item Regula, *Non debet.* 21 *ff. de Reg. Jur. Non debet, cui plus licet, quod minus est, non licere.*

Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Ante responsionem Notandum cum Barb. *hic. num.* 1. et aliis, *plus et minus* aliquid diversimode esse et dici: et quidem primo in quantitate, uti in summa, sive numero, in mensura et in pondere respectu minoris. *l.* 1. §. *Si stipulanti. ff. de Verb. Oblig.* in quo sensu decem *plus* est respectu quinque: quinque mensurae *plus* sunt, quam duae etc. Secundo in toto, quod *plus* est, quam quaevis pars totius, quae in eo continetur, et semper contineri censetur juxta cit. Regul. *In toto. ff. de Reg. Jur.* in quo sensu domus *plus* est, quam quaevis pars illius e. g. tectum, paries *l. Eum qui aedes.* 23. *ff. de Usucap.* Tertio in genere respectu specierum. *l. Si Chorus.* 79. *pr. ff. de Legat. III.* Quarto in qualitate: in quo sensu *plus* est obligatio pura, vel in diem, quam conditionalis. §. *Fidejussores.* 5. ℣. *Item. Instit. de fidejuss.* Hec notato 2

3 Resp. I. Regula intelligenda est duntaxat de ly *plus* et *minus* prout sumitur in primo et secundo sensu, de *plus* in quantitate et toto integrali: uti cum aliis loc. cit. bene observat Barbos. Quare verus Regulae sensus hic est: *Quantitas major sive in summa*

et numero, sive in pondere aut mensura semper in se continet quantitatem minorem: Et quodlibet totum semper in se continet sui partem. Ratio Regulae non tam ex Jure, quam ex lumine naturali evidenter patet, uti bene observant Berb. *loc. cit. num.* 2. Tusch. *Tom. 7. Lit. S. Conclus.* 885. et alii. Absque omni enim probatione per se naturaliter constat, plus esse centum, quam viginti, indeque centum, quod plus est, continere in se viginti, quod minus est: consequenter eum, qui habet, promisit, debet aut dedit centum, habere, promisisse, debere, et dedisse etiam viginti. Sic pariter lumine naturali evidens est, totum aliquod plus et majus quid esse, quam hujusmodi totius partem, ac propterea in toto contineri totius partem: cum impossibile sit, subsistere, vel considerari posse totum sine sui parte, prout bene discurrunt Doctores citati.

4 Verum quantumvis lumine naturali nota sit Regula et sensus illius, tamen pro applicatione practica declaretur, et firmatur etiam variis Juris exemplis a Glossa hic, Dyno, Peckio, Strein, Tuscino adductis, quia fere ubique, uti in ultimis voluntatibus, sententiis, probationibus, et in quavis dispositione locum habet, uti patet ex verbo *semper*, et notant Doctores citati: sic enim in ultimis voluntatibus si quis intendens alicui legare quartam bonorum partem ex errore scripsit dimidiam, debetur ei quarta pars, quae dimidiae, quae plus importat, inest *l. Qui quartam.* 15. *ff. de Legat.* I. *et l. Quoties.* 9. §. *Sed si majorem ff. de Haered. instit.* Item si quis absolutus est a petitione universali v. g. petitione haereditatis, gaudet etiam exceptione rei judicatae contra petentem partes aliquas haereditatis in singulari *l. Julianus* 3. *l. Si quis cum totum* 7 *ff de Except. rei judicatae.* quia *plus*, id est, tota haereditas continet in se minus, quod est quaevis pars haereditatis in specie.

5 Sic in contractibus, si alicui stipulanti viginti, alter decem respondeat, non nisi de decem erit obligatio contracta *l.* 1. §. 4. *ff de verb. oblig.* ibi: *Si stipulanti mihi decem, tu viginti respondeas, non esse contractam obligationem nisi in decem constat. Ex contrario quoque si, me viginti interrogante, tu decem respondeas, obligatio nisi in decem non erit contracta; licet enim oportet congruere summam, attamen manifestissimum est, viginti et decem inesse.*

6 Sic etiam in sententiis et judiciis, si quis absolutus est a petitione totius, absolutus etiam videtur a quavis parte fundi, ita ut petenti aliquam partem fundi obstet exceptio rei judicatae. *cit. l. Si quis cum totum.* 7 *ff de Except. rei judicat.* quia pars tanquam quid minus continetur in toto, utpote quod plus est. Sic si inter tres condjudices vel arbitros unus in quindecim, alius in decem, tertius in quinque condemnat, sententia in quinque valebit; quia in hac parte omnes conveniunt, cum haec tanquam minus quid tam in decem, quam quindecim, utpote plus, vere contineatur, *l. Diem proferre.* 27. §. *Si plures ff. de recept. qui Arbitr.* juncto *c.* 1. *de Arbitr.* in 6. ibi: *Licet cum unus in quindecim, alius in decem, tertius vero in quinque pronuntiant, illius, qui dixit de Summa minore (cum in illa omnes concordes existant) sententia efficax censeatur.*

7 Objicitur autem contra Regulam *t. c. Cui de non.* 27. *de Praeben.* in 6. ubi aperte habetur, quod ei, cui mandatur integra, vel certi valoris praebenda conferri, non possit vi talis mandati Apostolici aliqua dimidia, vel minoris valoris praebenda conferri, etiamsi talis esset contentus. Resp. cum Gloss. *hic*, id provenire ex forma mandati, quae exacte est observanda *c. Cum dilecta.* 22. *de rescript.* Unde in *cit. c. Cui de non* in fine suae Constitutionis Papa rationem subdit: *Non enim hujusmodi mandata (quorum fines diligenter observari oportet) debent ad casus alios, quam expressos extendi.* Accedit, quod Regula procedat duntaxat, quando minus se habet ut pars illius, quod est majus, non vero quando plus et minus sunt species separatae, uti sunt duae praebendae, quarum una majoris, altera minoris valoris est. Dyn. *hic ad finem*, Pirh. *de Praeben. n.* 267.

8 Objicitur 2. Quando alicui conceditur merum imperium ut latrunculatori, non censetur ei concessa cognitio de re pecuniaria *l. Solemus.* 61. §. *Latrunculator. ff. de Jud.* Ergo *plus*, quod hic est merum imperium, *non continet in se minus*, quod hic est cognitio causarum civilium. Resp. ut supra cum Dyno *hic n.* 6. merum imperium, et cognitionem causarum Civilium non se habere ut totum et partem, sed ut duas species distinctas et separatas *arg. l. Imperium.* 3 *ff de Jurisdict.* quarum una, etsi major, non continet minorem, sed potius dum una nominatim conceditur, altera denegata videtur, *arg. cit. l. Solemus.* 61. juncta *l. Si ita quis.* 21. et *l. Cum ex filio.* 39. *ff. de vulgar. et pupill. substit.*

9 Objicitur 3. Ex eo quod Cajo viginti non debeam, haud sequitur, quin eidem sim obligatus ad decem tanquam minus et partem contentam in viginti. Resp. Glossa marginalis *hic*: Regula procedit, si *affirmative* proferatur, v. g. debeo Cajo viginti: ergo eidem et decem debeo: non item si negative proferatur, v. g. non debeo Cajo viginti, ergo non decem. Et quamvis Covarr. *Lib. I. var. resolut.* ex pluribus Doctoribus responsum Glossae controversum reddat, tamen addit: etiamsi, id verum sit, majori summae affirmativae inesse minorem, controvertant DD. tamen manifestum est, majori summae negative prolatae minorem nec naturaliter nec civiliter inesse.

10 Objicitur 4 §. *Praeterea.* 5. *instit. de inutil. stipulat.* ubi si stipulanti decem, promittantur quinque, inutilis reputatur stipulatio, ibi: *Praeterea inutilis est stipulatio et c. si quis decem aureos a te dari stipulatur: tu quinque promittas* cum tamen quinque in decem contineantur. Resp. stipulationem inutilem solum esse quoad illa ex decem quinque, ad quae promissor stipulanti non consensit, quoad sola quinque autem, quae promisit, validam esse stipulationem *l.* 1 § 4 *ff. de verb. oblig.* per textum *n.* 5. citatum.

11 Plures alias objectiones adducit et solvit Glossa *in l. Non debet cui. ff. de R. J.* et universaliter facile solvuntur, respondendo, quod exempla ex Jure in contrarium adducta non loquuntur de *plus* et *minus* in quantitate, vel toto, circa quod haec Regula solum est intelligenda per dicta *nu.* 3. vel aliter rem se habere ex defectu consensus: vel adesse specialem Juris dispositionem, consequenter in ea fallere Regulam.

12 Quaeritur II. An? et quibus Fallentiis subjaceat Regula XXXV? Resp. Eam fallere 1. in casu quo haeres institutus non totam haereditatem, sed unam vel alteram duntaxat partem illius adire, ac reliquam repudiare vult: quamvis partes haereditatis in hac tota contineantur, tamen Jura expresse volunt, ut vel totam adeat, vel penitus abstineat, ne quis partim testatus, partim intestatus decedere videatur. *arg. l. Sed etsi.* 2 *ff. de Acquirend. haered. et l. Jus nostrum.* 7. *ff. de R. J.* ibi: *Jus nostrum non patitur, eundem in paganis et testato et intestato decessisse, earumque rerum naturaliter inter se pugna est, testatus, et intestatus.*

13 Fallit 2. In Procuratore generaliter constituto, utpote qui non admittitur ad ea, in quibus speciale exigitur mandatum. *c. Qui ad agendum. de Procurat. in 6.* licet caeteroquin *semper generalibus specialia insunt. l. Semper.* 147. *ff. de reg. jur.*

REGULA XXXVI.

Pro Possessore habetur, qui dolo desiit possidere.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde proveniat? et quibus concordet?*
2 *Finis regulae est, avertere fraudem possidentium, et damnum eorum, ad quos res pertinet.*
3 *Intelligenda est tam de bonae, quam malae fidei possessoribus.*
4 *Ac etiam de illis, qui possidere dolo omiserunt.*
5 *Item de illis, qui non quidem dolo, lata tamen culpa possessionem deseruerunt, vel acquirere omiserunt.*
Lata culpa, et dolus aequiparantur in civilibus. ibid.
6 *Dolo, vel lata culpa possessionem deserens, vel illam non acquirens habetur possessor in sui damnum, non in sui commodum.*
7 *Dolus non praesumitur, sed probari debet: Probatur ex conjecturis.*
8 *Ponitur verus sensus regulae.*
Fraus et dolus nullus patrocinari debet. *ibid.*
9 *Fictione Juris censentur aliqua esse, quae non sunt.*
10 *Contra illum, qui actu adhuc male possidet, datur actio directa: et contra illum, qui fictione Juris pro tali habetur, actio utilis.*
In quo differant hae actiones? ibid.

1 Desumitur haec Regula ex *l. qui dolo.* 131. *ff. de reg. jur.* ibi: *Qui dolo desierit possidere, pro possidente damnatur: quia pro possessore dolus est.* Cui concordat *l. Parem esse:* 150. *ff. eod. Parem esse conditionem oportet ejus qui quid possideat, vel habeat, atque ejus cujus dolo factum est, quo minus possideret, vel haberet.* Item *l. Ad ea.* 157. *ff. eod.* ibi: *Semper, qui dolo fecit, quo minus haberet pro eo est habendus, quasi haberet.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? quid principaliter intendat? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam intelligendam de dolo malo, et principalem finem illius esse, avertere fraudes possidentium, ne dolose possessionem deserentes illis injuste noceant, ac praejudicent, qui rem a possessore juste vindicare intendunt. Quando enim malae fidei possessor rem ad alium pertinere, hunque eam vindicare velle advertens, illam absumit, destruit, vendit, distrahit, ne ut possessor conveniri valeat, et eam subinde etiam cum fructibus restituere teneatur, dolose possessionem deserit, alter injuste praejudicat, et nocet, indeque fictione Juris adhuc pro possessore habetur, quatenus et talis vindicatione rei conveniri possit, *l. Sin autem.* 27. §. 3 *ff. de rei vind.* actione saltem utili, qua petitor, ut rem suam, quam alter possidere dolo desiit, et distraxit, ab eis, ad quos pervenit, distrahens iterum recuperet, et restituat, vel si id praestare nequeat, (quia forsan res jam est destructa) ad aestimationem condemnetur. *l. Qui restituere* 68. *§. Si vero. ff. de rei vind.* Hinc bene ad propositum Glossa: *Si tu possedisti rem meam, eamque tu dolo possidere desiisti, eo quod data opera ad me fraudandum possidere desiisti, adhuc possum agere contra te rei vindicatione, ac si rem etiamnum possideres. Et quidem si possis rem recuperare a novo possessore, teneberis recuperare, mihique restituere: si minus, Judex te condemnabit ad aestimationem pretii.* Ratio est; quia *fraus et dolus nemini debet patrocinari c. Sedes.* 15. *et c. Ex tenore.* 16. *de rescript.*

3 Rursus intelligenda est Regula non tantum de malae, sed etiam bonae fidei possessore: nam et hic in sui damnum pro possessore fictione Juris habetur, et pro restitutione conveniatur (intellige, nisi jam legitime praescripserit) si rem possidere dolo desiit. Strein *hic n.* 2. et alii, textu claro *l. Si bonae.* 12. *ff. de Noxal. act.* ibi: *Si bonae fidei possessor eum servum, quem bona fide possidebat, dimiserit, ne agi cum eo noxali ex causa possit, obligari eum actione, quae datur adversus eos qui servum in potestate habent, aut dolo fecerint, quo minus haberent, quia per hoc adhuc possidere videtur.*

4 Ulterius intelligenda est non tantum de illo qui vere possedit, et dolo desiit possidere, sed etiam de illo, cujus dolo factum est, ne possideret rem, et ne ut possessor conveniatur, ac condemnetur. *l. Is, qui.* 69. *ff. de rei vindic.* ibi: *Is, qui dolo fecit, quo minus possideret, hoc quoque nomine punitur.* et *l. Ad ea.* 157. *ff. de reg. jur.* cujus textum *n.* 5. allegavimus, juncta *l. Sed etsi* 25. §. 8. *de Haeredit. petit.* ibi: *Nam et is, qui dolo fecit, quo minus possideret, ut possessor condemnatur: accipies, sive dolo desierit possidere, sive dolo possessionem noluerit admittere.* Subaudi, si in eo est causa, ut ex contractu, vel quasi contractu teneatur possidere.

5 Procedit etiam Regula in casu, quo quis non quidem ex vero dolo, attamen ex culpa lata rem possidere desiit, aut possessionem illius non acquisivit; nam et talis rei vindicatione, actione utili conveniri potest ad aestimationem rei culpabiliter amissae, vel non possessae. Strein *hic n.* 2. Bart. *in l. un. C. de Alienat. jud. mut. caus.* et alii *l. Si culpa.* 63. *ff. de rei vind.* ibi: *Si culpa, non fraude quis possessionem amiserit pati debet aestimationem.* Ratio est; quia (excepta causa criminali. *l. In lege.* 7. *ff. ad Leg. Cornel. de Sicar.*) culpa lata, utpote dolo proxima, ordinarie aequiparatur dolo. *arg. l. Mulier.* 22. §. 3. *ff. ad S.C. Trebell.*

6 Porro, quod hactenus dictum est, eum, qui dolo, aut lata culpa possidere desiit, aut acquirere omisit, fictione Juris haberi pro possessore, intelligi debet *in sui damnum*, quatenus videlicet ut possessor possit rei vindicatione, directa vel utili actione conveniri ad restitutionem, vel aestimationem rei; non vero *in sui commodum*, ut tanquam possessor habitus aliquod commodum inde sentiat. Dyn. *hic. n.* 3. Vivian. *hic.* Strein *hic. n.* 3. *arg. l. qui dolo. ff. de R. J.* ne alias ex iniquitate commodum reportet contra *c. Ex parte. de rescriptis*

7 Caeterum notandum, quod dolus non praesumitur, sed probari debeat. Dyn. *loc. cit. n.* 4. *l. Quoties.* 18. *§. Qui dolo. ff. de Probat.* Probatur autem dolus ex conjecturis *c.* 2. *de renunt. in* 6. ut si, postquam jam oblatus fuit libellus, vel quod illum offerre vellet, insinuatum est possessori, et multo magis si hic jam fuit citatus, aut jam esset contestaturus litem, et tamen desineret possidere, praesumitur dolo desinere. Dyn. *hic. n.* 4. *arg. l. Quaedam.* 9. *§. Nihil. ff. de Edendo.* cum Concordant.

8 Resp. II. Verus sensus Regulae hic est: *Qui rem aliquam bona vel mala fide possidet, eamque ab alio vindicandam advertens, illam dolo malo, aut lata culpa possidere desinit, eandem consumendo v. g. vel destruendo, aut in alium distrahendo, pro possessore adhuc in sui damnum habetur, et ut talis pro restitutione, vel aestimatione rei conveniri potest.* Per Jura hactenus allegata, et ratio est; quia alias ex fraude et dolo quis commodum, et innocens incommodum ac praejudicium frequenter reportaret contra *c. Sedes.* 15. *et c. ex tenore* 16. *de rescript.* ibi: *Fraus et dolus alicui patrocinari non debent.* juncta *l. Ne ex dolo.* 12. *ff. de dolo malo.*

9 Exigua est contra Regulam objectio, quod possessio sit facti. l. 1. pr. et §. 1. ff. de Adquir. possess. ergo *non possessio*, quae per desertionem evenit, eidem comparari, et *possessor* ac *non possessor* aequiparari, pro eodemque haberi nequeunt. Resp. enim, non possunt aequiparari naturaliter, conceditur, fictione Juris in ordine ad obtinendos eosdem effectus, negatur. Hinc in Jure plura similia habentur exempla: sic enim *l. 2. C. de Impub. substit.* Pater et filius quoad effectus pro una, eademque persona sumuntur. Et *c. Ad audientiam. 15. de Cleric. non resid.* Clericus in servitiis Episcopi absens habetur pro praesenti, ac Monachus vivus pro mortuo reputatur. *can. Placuit. 8. cau. 16. q. 1.* ibi: *quia mundo mortuus est, Deo autem vivit.* cum *Concord.*

Non majoris difficultatis est illa, quae dicitur: 10
Contra possessorem rei actualem datur actio directa, contra eum vero, qui dolo desiit possidere, actio tantum utilis: ergo aequiparari nequeunt. Resp. quod etsi actio directa et utilis origine differant, in effectu tamen ad propositum obtineant idem, sola illa cum differentia, quod actione directa semper res *ipsa* apud possessorem adhuc existens vindicetur: actione vero utili obtinetur, ut res in alterum distracta per dolose distrahentem iterum recuperetur, et restituatur in natura, aut si fieri amplius nequit, re forsan jam destructa, aestimatio illius praestetur. *l. qui restituere. 68. §. Si vero. ff. de Rei vind.*

REGULA XXXVII.

Utile per inutile non debet vitiari.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 Utile et Inutile *quid?*
3 *Ponitur verus sensus Regulae.*
4 *Valde late procedit.*
5 *Declaratur exemplis. et quatuor seqq.*
Donatio ultra 500. Solidos valet saltem quoad 500. Ibid.
6 *Plura promittenti, quam fuit petitum valet ad minus.*
7 *Superflua verba non vitiant scripturam.*
8 *Electio valida non vitiatur per invalidam confirmationem.*
9 *Quid de Alienatione bonorum Ecclesiasticorum?*
10 *In Testamento utile per inutile non vitiatur.*
11 *Ponuntur Fallentiae usque ad n. 20.*
Fallit universaliter in iis, quae separari non possunt.
12 *Probatur ab exemplis.*
13 *Testimonium et Instrumentum in uno falsum, censetur ex toto falsum:*
Fides est inseparabilis. Ibid.
14 *Error grammaticalis, vel in stylo curiae vitiat totum Rescriptum.*
15 *Fallit Regula etiam in sententiis.*
16 *Et Actibus legitimis.*
17 *Electio Ecclesiastica non admittit laicum.*
18 *Ex duobus delegatis, uno recusato, alter procedere non potest.*
19 *Locatio Rerum Ecclesiasticarum ultra triennium ex integro est invalida.*
20 *Regula est:* Utile per Inutile vitiatur in separabilibus.

1 Regula isthaec desumitur ex *l. 1. §. 5. ff. de Verb. Obl.* ibi: *Duae sunt quodammodo stipulationes, una utilis, alia inutilis, neque vitiatur utilis per hanc inutilem.* cum Concordant. a Glossa citatis *hic.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. Quamvis nonnulli cum Baldo *lib. 2. Feud. Tit. 34. ℣. Similiter.* putent per *utile* hic intelligi omne et solum illud, quod spectata natura rei, de qua agitur, et dispositione legis validum, aptumque est ad valide agendum; per *Inutile* econtra illud, quod ad valide agendum invalidum, et ineptum est; tamen, quia multa sunt, quae ad valorem actus non requiruntur, et tamen *utilia* censentur: et multa, quae valorem non destruunt, et nihilo minus *inutilia* reputentur, uti patebit ex infra allegandis exemplis: ideo, loquendo in latiori sensu per *Utile* hic omne illud intelligi volunt alii, quod vel ad valorem rei, de qua agitur, requiritur, aut ad eundem servit, vel alias pro eadem re, etiam abstrahendo a valore, pro meliori, firmiori, aut securiori illius esse, conducens et aptum est: Per inutile vero illud intelligi, quidquid contra legem, vel alias ad naturam rei, de qua agitur, et valorem illius ineptum est. Tuccin. *hic.* Strein *hic. n. 1.* Hinc

Resp. II. Verus sensus Regulae hic est: *Quidquid ex se, sive de Jure validum, vel alias ad efficiendum, firmandam, aut assecurandam rem aptum et conducens est, valorem et vim suam non amittit adjunctione, vel accessione alicujus de Jure prohibiti aut invalidi, vel alias inepti.* Ratio est; tum quia communis agentium et contrahentium mens ac intentio est, ut ea actuum suorum fiat interpretatio, quatenus potius valeant, quam pereant, vel nullius valoris existant: consequenter si quid inutile actibus eorum admisceatur, ab eis amoveatur, vel pro non adjecto habeatur, ut in reliquis actus suum valorem retineant. *c. Abbate. 25. de Verb. Signif.* et *l. Quoties. 12. ff. de Reb. dub.* ibi: *Quoties in actionibus, aut in exceptionibus ambigua oratio est, commodissimum id accipi, quo res, de qua agitur, magis valeat, quam pereat.* juncta *l. Sancimus. 34. C. de Donat.* Tum quia nisi hoc observaretur, et per quodvis inutile semper vitiaretur utile, plurimi actus alias subsistentes, invalidi existerent non sine confusione et praejudicio humani commercii. Vivian. *hic.* Strein. *n. 1.* 3

Regula haec latissima est, et frequentissime in praxi observanda venit, hoc ipso, quod fere in omni tam Ecclesiastica et spirituali, quam profana materia, cunctisque actibus locum habeat, si, ut persaepe fit, aliquid inutile ac superfluum, ad rem non pertinens vel ineptum admisceatur, adeo, ut teste Dyno *hic. n. 1.* hujus Regulae inveniantur innumerabilia Juris exempla, ex quibus patet, per adjectionem alicujus inutilis actum, caeteroquin validum, non invalidari, consequenter utile per inutile non vitiari. Plurima hujusmodi exempla adducit Glossa *hic*, Dynus et alii; ex quibus nos quoque pro majori declaratione et intelligentia Regulae aliqua hic subjungimus. 4

Sic enim *primo:* Donatio profana inter vivos 500. solidos excedens, et sine insinuatione apud Judicem facta, non vitiatur, seu invalidatur quoad summam a Jure permissam, sed quoad excessum duntaxat, texto claro *l. Sancimus. 34. C. de Donat.* ibi[illegible] *quid autem supra legitimam definitionem fu*[illegible]*tum, hoc, quod superfluum est, tantummodo non* [illegible]*: reliquam vero quantitatem, quae intra legis terminos constituta est, in suo robore perdurare, quasi nullo penitus alio adjecto, sed hoc pro non scripto, vel non intellecto esse credatur.* Et infra: *Exceptis donationibus tam Imperialibus, quam his, quae in piissimas causas pro-* 5

cedunt. De hujusmodi donatione amplius vide *Lib. III. Tit.* 24. §. 1. *de Donat.*

6 *Secundo* in stipulationibus et contractibus, in quibus plus spondetur, quam petitur; nam ut dicitur *l.* 1. §. *Si stipulanti. ff. de V. O.* ibi: *Si stipulanti mihi decem, tu viginti respondeas, non esse contractam obligationem nisi in decem, constat.* et infra. §. *Sed si. Si mihi Pamphilum stipulanti, tu Pamphilum et Stychum spoponderis, Stychi adjectionem pro supervacua habendum puto: nam si tot sunt stipulationes, quot corpora, duae quodammodo sunt stipulationes, una utilis, alia inutilis: neque vitiatur utilis per inutilem.*

7 *Tertio*, quando verba superflua, inutilia, vel inepta scripturis, contractibus, vel aliis actibus admiscentur, actum non vitiari aut annullari certum est. *l. Testamentum.* 17. *C. de Testam.* ibi: *Cum superflua non noceant.* et *l. Verba superflua.* 37. *C. de Donat.* ubi, postquam prohibitum fuit, adhibere verba superflua, deciditur, quod si tamen quisquam *per verbositatem* superflua verba adhibuerit, actum non vitiari. juncta *l. Non solent.* 94. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Non solent, quae abundant, vitiare scripturas.*

8 *Quarto*, in Electionibus; Electio enim canonice et valide facta non invalidatur per supervenientem illius confirmationem invalidam. *c. Si Confirmationem.* 39. *de Elect. in* 6. Sic etiam, etsi inter eligentes unus excommunicatus irritum dederit votum, non irritantur vota aliorum, nec vitiatur, vel invalidatur electio per majora valida vocata celebrata. *c. Cum ex eo.* 14. ℣. *Ad haec de Poenit. et Remiss.*

9 *Quinto* exemplificant aliqui in locatione bonorum immobilium Ecclesiasticorum ultra triennium, haec enim juxta illos valida manebit quoad primum triennium, etsi invalida existat quoad tempus ulterius. Verum juxta dicenda infra *n.* 19. contrarium sentimus.

10 *Sexto* de Testamentis Dynus *hic* ponit exemplum: si damno haeredem meum, et Regem Franciae decem dare, tenetur haeres, licet Regem Franciae damnare non potuerim *l. Si duobus.* 16. *ff. de Legat. I.* Sic etiam si Testamentum est nullum ex causa exhaeredationis, vel praeteritionis, in reliquis firmum manet. *Authent. fin. C. de liber. praeterit.* ibi: *Ex causa exhaeredationis vel praeteritionis irritum est testamentum, quantum ad institutiones: caetera namque firma permanent.* His adde exemplum de Tutoribus: quando enim ad contractum pupilli unus verus, alter falsus tutor auctoritatem praebuit, contractus a pupillo initus valet, et ab invicem Tutore non vitiatur. *l.* 1. §. 3. *ff. Quod falso Tutore.*

11 Quaeritur II. An? et quas Fallentias patiatur haec Regula? Resp. Plures, et quidem *primo* ac universaliter Fallit, quando utile ab inutili separari non potest. Gloss. *hic* Dynus, Barbos. Vivianus et Doctores communiter, bene advertentes, quod etsi Regula in sensu negativo posita, consequenter semper observanda sit, nisi specialis ratio, vel casus specialiter in Jure exceptus adsit, tamen individuis ac inseparabilibus non procedat, qualia etiam sunt, quae a natura partibus non constant, vel ad substantiam et formam actus duo aut plura, consequenter inseparabilia quoad formam, vel absentiam unius ab altero requirunt: vel ab invicem necessario dependent: vel ex ipsa Juris dispositione, aut agentium vel contrahentium voluntate separatim valorem non habent: vel [illegible] separari non possunt. Patebit res ad ducendo [illegible] exempla in specie: Vivianus post Glossam ponit sequens.

12 Si habeo servitutem ducendi ad aquam certum numerum pecorum, et majorem eorum numerum ducam, utilis concessus numerus per inutilem excessum non vitiatur, quia hic ab illo per dominum separari potest. *l.* 1. §. 18. *ff. de Aqua quotid. et aestiv.* ibi: *Si quis jus habens pecoris ad aquam appellendi plura pecora appulserit, non in omnibus pecoribus eum prohibendum, quod est verum, quia pecora separari possunt.* Si vero habeo servitutem ducendi aquam per fundum tuum, et ego aliam aquam illi immisceo, toto potero prohiberi, quia aqua mixta inseparabilis est, texto expresso *cit. l.* 1. §. 17.

Ex priori universali Fallentia sequitur, ut fallit 13
Regula *secundo* in testimonio, quod testis fert; si enim una pars illius falsa reperitur, totum hujusmodi testis testimonium corruit. Barbos. *hic. n.* 2. cum communi aliorum. *can. Pura.* 17. *cau.* 3. *q.* 9. ibi: *Totam testimonii fidem partis mendacio decolorat.* Pariter totum Instrumentum a Notario publico confectum fidem, et probandi vim amittit, si in una parte falsum deprehenditur. *arg. l.* 2. *C. de veteri Jure enucl.* et ibi Gloss. ℣. *Libri.* communiter recepta, juncto *can. Si ad scripturas.* 7. *dist.* 9. Ratio utriusque est; quia etsi partes tam testimonii, quam instrumenti separabiles existant, tamen fides notarii et testis indivisibilis est, indeque si falsitas in una parte apparet, totius testimonii vel instrumenti labefactat fidem, illudque suspectum reddit. Concordat doctrina S. Augustini, qui ob indivisibilitatem fidei dicere non dubitavit, quod si sacrae Scripturae aliqua etiam officiosa duntaxat mendacia essent inserta, totius scripturae corrueret Auctoritas, et refertur cit. *can. Si ad Scripturas. dist.* 9. Pariformiter ob indivisibilitatem S. Thomas a. 2. *q* 5. *art.* 3. docet, quod uni articulo fidei non credens, in nullo retineat fidem Catholicam. Caeterum de fide Attestationum et Instrumentorum amplius vide *lib. II Tit.* 20. *de Testibus, et Attestat. Tit.* 22. *de fide Instrum.*

Fallit *tertio* in Rescriptis, seu litteris Apostolicis, 14
si in eis reperitur soloecismus, seu vitium constructionis, vel phrasis a stylo curiae aliena: quia unicus talis defectus notabilis fidem et vim probandi toti Rescripto aufert. *c. Ad audientiam* 11 *de Rescript.* ibi: *Quibus litteris, quoniam manifestum continent in constructione peccatum, fidem te nolumus adhibere* quia merito praesumitur, illud a Sede Apostolica non fuisse emanatum, cum per plures manus transeat, et omni errore carens stylo conforme semper expediatur. De quo plura habes *Lib. I. Tit.* 3. *de Rescript.* § 9. a *n.* 212.

Fallit *quarto* in sententiis, v. g. aliqua Judicis, 15
qui debitorem certae summae centum florenorum, ad majorem summam, v. g. centum quinquaginta florenorum condemnat: talis enim sententia nec quoad minorem vera debitam summam valet. Barb. *hic. n.* 1. Taccin *n.* 10. Pech *n.* 12. quia sententia indivisibilis est, et *non potest ex uno judicio res judicata in partem valere, et in partem non valere*, ut dicitur *l. In hoc judicio.* 25. *ff. Famil. Herciscund.*

Fallit *quinto* in Actibus legitimis, si eis conditio 16
apponitur contra *Reg.* 50. *Jur. in* 6. sic habentem: *Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem*, uti magis patet per exempla, quae pro declaranda hac Regula quinquagesima adducentur infra.

Fallit *sexto* in Electione Praelati Ecclesiastici a Cle- 17
ricis et laicis simul celebrata, etiam si major pars Clericorum unum certum pro Praelato eligat, quia de substantia Electionis Ecclesiasticae est, ut ad eam nullus laicus concurrat *c. Massana* 56. *de Elect.*

Fallit *septimo* in casu duorum delegatorum, quan- 18
do unus ob justam suspicionis causam recusatus est; quia recusato uno, collega, qui unam cum ipso Jurisdictionem habuit, amplius procedere non potest. *c. Cum super.* 23. *de Offic. delegati.* et *c. Judex.* 5. *eod. in* 6.

Fallit *octavo* in locatione rerum Ecclesiasticarum 19
ultra triennium, si locatio uno contractu irrevocabili ad longius tempus fiat: vel si repetitur

quidem, ita tamen, ut vi contractus in potestate locatoris non sit, locationem ulteriorem denegare, prout amplius declaratum et probatum habes *lib. III. Tit.* 18. §. 1. *de locato et conducto a n.* 23.

20 Ex quibus hactenus dictis cum Barbos. *hic.* et Glossa *hic* communiter recepta merito subjungitur: quod sicut in separabilibus et divisibilibus Regula negative sit, et semper procedat: *Utile per inutile non debet vitiari:* sic alia Regula affirmative in contrarium poni valeat: *In iis, quae inseparabilia, ac indivisibilia sunt, utile per inutile vitiatur.*

REGULA XXXVIII.

Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus extitit impugnare.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Intelligenda est de Impugnatione in judicio.*
3 *Ponitur verus census Regulae.*
Quod quis juris in alterum statuit, eo et ipse uti debet. Ibid.
4 *Impugnans rem in judicio censetur renuntiare Juri ex illo alias competenti.*
5 *Qui dicit Decretales Epistolas non esse Authenticas, non potest illas pro se allegare.*
6 *Testamentum tanquam falsum, aut inofficiosum impugnans nil percipit ex illo.*
Secus est, si illud ut minus solemne impugnat. ib.
7 *Impugnans In[illegible]entam vel testem nequit illum pro co[illegible]are.*
8 *Fallit Regula 1. quando quis ante sententiam definitivam impugnare desistit.*
Poenitentes digni sunt venia. Ibid.
9 *Fallit 2. quando quis alieno nomine ex officio impugnat.*
10 *Fallit 3. quando non est eadem materia.*
11 *Et 4. respectu tertii.*

1 Desumitur Regula ex *l. Papinianus.* 8. §. 14. *ff. de Inofficioso testamento.* et *c. Cum olim.* 19. *de Censib.*

2 Quaeritur I. Qualiter haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Regulam intelligendam esse de Impugnatione in judicio, itaque sicut si quis aliquando quid approbavit, amplius reprobare non potest *l. Pomponius.* 9 *ff. de Negot. gest.* juncta *Reg.* 21. *de Reg. Jur. in* 6. *Quod semel placuit, displicere amplius non potest.* Sic econtrario, quod semel quis reprobavit, aut impugnavit, pro suo commodo et fructu approbare, adducere, et uti amplius nequit. *l. Dispensatorem.* 62. *ff. de Solut.* quod juxta Tacein. *hic. n.* 1. et alios Doctores ideo statutum censetur, ut inconstantiae in judicio evitentur, et inconstantes saltem in tantum puniantur, quatenus fructum aliquem ex ea re, quam impugnant, non percipiant, quem alias percepissent, si illam rem non impugnassent.

3 Resp. II. Verus sensus Regulae hic est: *Qui Legem, Rescriptum, Instrumentum, Attestationem, Contractum, Testamentum, vel aliam quamcunque demum dispositionem in judicio semel impugnavit, eam pro se et sua utilitate allegare, eave uti, et fructum aut commodum ex illa percipere non amplius potest.* Rationem assignat Vivianus *hic*: quia qui in judicio aliquid impugnat, hoc ipso illud pro injusto aut invalido, et pro tali habet, quod adversarius pro se, eaque intentione producere vel allegare, eave uti, et ex illa fructum vel commodum juste percipere non possit: quod dum impugnans facit, se ipsum in tantum jugulat, ut ex eadem re, quam impugnando pro injusta et invalida habet, ipse fructum aut commodum aliquod percipere non amplius valeat juxta aequissimum illud: *Quod quisque juris in alterum statuit, ipse uti debeat eo; et sapientis dicat Auctoritas, patere legem quam tu ipse tuleris. c. Cum omnes 6. de Constit.* juncta *l. 1. ff. quod quisque juris in alterum statuerit. etc.* ubi etiam aequitas hujus dispositionis adducitur illis verbis: *Hoc edictum summam habet aequitatem: et sine cujusquam indignatione justa. Quis enim aspernabitur idem jus sibi dici, quod ipse aliis dixit, vel dici effecit.*

Et procedit Regula, etiamsi aliquis ex illo, quod in judicio impugnavit, fructum et commodum alias de Jure percipere omnino potuisset; quia, uti cum aliis bene advertit Vivianus, Juri, quod prius in re habuit, impugnando eandem, tacite renuntiasse censetur, textu satis claro *c. Olim.* 19. *de Censibus.* ibi: *Licet enim ex forma secundae compositionis deductiones aliquae essent faciendae; quia tamen compositionem idem Abbas nullatenus approbavit, sed studuit multipliciter impugnare, ex eo non debet beneficium consequi, cui renuntiasse tacite videbatur* Ad id autem, cui quis semel renuntiavit, reditus de Jure non amplius conceditur. *l. Si quis.* 11. *C. de Reb. Credit.* ibi: *Satis enim absurdum est redire, ad hoc, cui renuntiandum putavit.* 4

Declaratur et firmatur Regula et sensus illius variis exemplis, et quidem imprimis de Legibus. Nam ut bene exemplificat Glossa *hic*: qui Decretales Epistolas, vel alias constitutiones, aut sanctiones Apostolicas non esse authenticas asserit, nequit eas postmodum in sui favorem allegare. *arg. can. Si Romanorum. dist.* 19. ubi ii, qui Decretalium Auctoritatem temere negare audent, a Nicolao Papa reprehenduntur illis verbis: *Cum ipsi, ubi haec suae intentioni suffragari conspiciunt, illis indifferenter utuntur, et solum tunc ad imminutionem Sedis Apostolicae potestatis, et ad suorum augmentum privilegiorum, minus accepta esse perhibeant.* Concordat *can.* 1. *dist.* 8. et *c. quia frustra.* 14. *de usur.* ibi: *Frustra legis auxilium implorat, qui committit in legem:* sive non est dignus legis auxilio, qui facit contra legem. 5

Dein in Testamentis: qui enim testamentum tanquam falsum aut inofficiosum impugnat, et succumbit, ex tali sic impugnato testamento non tantum nihil recipit, sed etiam, quod jam accepit, eidem iterum auferitur, et Fisco appropriatur. *l. Papinianus.* 8. §. 14 *ff. de Inoffic. Testam.* ibi: *Meminisse autem oportebit eum, qui testamentum inofficiosum improbe dixit, et non obtinuit, id, quod in testamento accepit, perdere, et fisco vindicari quasi indigno ablatum:* eo quod sic impugnando testamentum, juri, ex illo alias competenti tacite renuntiasse censeatur. *cit. c. Olim. de Censibus.* Saeva foret, si quis testamentum non ut falsum vel inofficiosum, sed ut carens debitis Solemnitatibus, sicque de jure non subsistens impugnaret; talis enim legata in illo pro se facta non amitteret, prout clare statutum habetur *cit. l. Papinianus.* §. 14. et *l. Post legatum.* 5. §. 1. *ff. de His, quae ut indign.* juncta *l. Si Testamentum.* 24. *ff. eod.* Rationem disparitatis affert Dyn. *hic. n.* 3. *et* 4. quia qui Testamentum ut falsum impugnat, non solum institutionem haeredis, sed etiam legata impugnat, consequenter haec ex illo percipere non potest: Non sic qui illud impugnat ut minus solemne; cum corruente testamento ob defectum solemnitatis non- 6

nunquam valeant adhuc legata saltem ad causas pias per dicta *lib. III. Tit.* 26. *de Testam. n.* 164. Item, qui testamentum tanquam inofficiosum impugnat, censetur dicere, quod testator quasi non sanae mentis fuerit. *l.* 2. *ff. de Inoffic. Testam.* ibi: *Hoc colore inofficioso testamento agitur; quasi non sanae mentis fuerunt, qui testamenta ordinarent.* consequenter sicut ad instituendum haeredem, sic etiam ad condenda legata inhabiles fuerint. Dynus *loc. cit.*

7 Procedit ulterius in Instrumentis, ut qui aliquod impugnat, illud in favorem allegare non amplius possit *cit. c. Cum olim. de Censib.* Idem est de impugnante testem: item de impugnante contractum tanquam invalidum.

8 Quaeritur II. An? et in quibus Regula XXXVIII. fallat? Resp. Eam fallere in sequentibus, et quidem *primo*, quando quis impugnationem rei usque ad sententiam definitivam non continuat, sed ante hanc ab illa voluntate desistit. Glossa hic communiter recepta textu expresso *l. Papinianus.* §. 14. ibi: *Ei demum aufertur, quod testamento datum est, qui usque ad sententiam Judicum lite improba perseveraverit. Caeterum si ante sententiam destitit, vel decessit, non ei aufertur, quod datum est.* juncta *l. Alia.* 8. *C. de his quibus ut indig.* cum poenitenti, et errorem agnoscenti venia non sit neganda. *can. Quanto.* 8. *cau.* 2. *q.* 4. ibi: *quia sicut in pertinacia persistentibus severos nos esse convenit, sic iterum humilitatis et poenitentibus negare locum veniae non debemus.*

9 Fallit *secundo*, si quis non suo, sed alieno nomine et ex officio, sicque non plene libere, sed quasi necessario impugnat, uti tutor et curator nomine pupilli vel minoris; talis enim etiam ex illo, quod impugnat, fructum pro se consequi, consequenter ex testamento v. g. sic impugnato, legata in illo sibi facta percipere valet. Gloss. *cit.* cum communi aliorum, textu claro *l. Adversus.* 38. ff. *de Inoffic. Testam.* ibi: *Tutoribus, pupilli nomine, sine periculo ejus, quod Testamento datum est, agere posse de inofficioso testamento, Divi Severus et Antoninus rescripserunt.* Concordat *l. Cum quaedam.* 26. *C. de administr. Tut. Cum non deceat alicui officium suum esse damnosum. c. Cum non deceat.* 30. *pr. de Elect. in* 6. et *ne dispendium patiatur, qui videtur praemium meruisse. c. Pervenit.* 2. *de Fidejuss.*

Fallit *tertio*, ubi non est eadem materia, vel 10
Capitulum (ut Glossa ait *hic.*) quod quis impugnat cum illo, ex quo etiam post impugnationem fructum consequi nititur. Nam licet quis sententiam ex uno capite impugnet, adhuc ex alio capite fructum percipere valet. *arg. c. Utile non debet per inutile vitiari* 37. *de R. J. in* 6. juncto *c. Raynutius.* 16. *et c. Raynaldus.* 18. *de Testam.* ubi sententia Judicis inferioris, a qua partes ambae, quatenus contra se fuerat, appellaverant ad Papam, ex una parte confirmatur a Papa, sicque profuit impugnanti.

Fallit denique *quarto*, respectu tertii, ita ut 11
licet quis ex eo, quod contra certum aliquem impugnavit, contra eundem fructum percipere, vel eadem re impugnata fructuose uti non valeat; tamen eadem re impugnata, et jure exinde sibi competente contra tertium frui omnino possit. Pech. *hic n.* 5. eo quod regulariter aliis non noceat res inter alios judicata. *c. Quamvis.* 25. *de Sentent. et re judic.* cum Concordant.

REGULA XXXIX.

Cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quae sequuntur ex illo.

SUMMARIUM.

1 *Ponuntur Concordantiae cum Regula.*
2 *Subsequentia ex prohibitio, non item media ad illud, censentur prohibita.*
3 *Alia simpliciter tantum: alia etiam sub nullitate prohibentur.*
Multa fieri prohibentur, quae si facta fuerint, roboris obtinent firmitatem. Ibid.
4 *Regula implicite duas habet partes: Ponitur verus utriusque sensus.*
Connexorum eadem est ratio. Ibid.
5 *Declaratur Regula exemplis. et seqq.*
6 *De Jure non licet in quadragesima comedere Lacticinia.*
Prohibitione concupiscentiae prohibentur omnia mala. Ibid.
7 *Prohibita alienatione prohibetur omnis species et subsequentia.*
8 *Existente nullo matrimonio nulla etiam Jura ex eo sequentia.*
9 *Omnes contractus civiles prohibiti etiam ipso jure sunt nulli.*
10 *Fundus dotalis vendi non potest.*
11 *Ex contractu prohibito nulla est etiam translatio dominii.*
12 *Quando aliquid conceditur, conceduntur omnia, quae spectant ad illud.*

1 Cum hac Regula concordare videntur *Reg.* 42. *de Reg. Jur. in* 6. ibi: *Accessorium naturam sequi congruit principalis.* sicut et illud commune: connexorum eadem est ratio: sive: quod de uno connexorum statuitur, ad alia quoque connexa extendi debet. *c. Translato.* 3. *de Constitut.* juncta Glossa ibidem.

Addit Vivianus *hic.* cum Regula concordare etiam 2
illud, quod pro quasi Regula habetur *l. Oratio.* 16. ff. *de Sponsal.* juncto Summario ibidem. *Cum aliquid prohibetur, videtur etiam esse omne illud prohibitum, per quod pervenitur ad illud.* Verum displicet haec concordantia Dyno *hic n.* 1. Strein. *n.* 1. ac aliis. Et merito; quia per nostram Regulam prohibentur consequentia ex principali prohibito; per textum *l. Oratio.* autem prohibentur solum media ad consequendum prohibitum, uti consideranti patet.

Quaeritur I. Quomodo Regula intelligenda? et 3
quis verus illius sensus sit? Ante responsionem Notandum, in Jure subinde aliqua tanquam minus honesta, minusque licita simpliciter tantum prohiberi, non autem simul annullari, seu non prohiberi sub nullitate; de quibus verificatur illud. *c. Ad Apostolicam.* 16. *de Regular. Multa fieri prohibentur, quae si facta fuerint, roboris obtinent firmitatem* prout res se habet in Matrimonio v. g. utpote quod sine denuntiationibus praeviis, aut certis temporibus fieri prohibetur quidem, et tamen si absque illis, et tempore prohibito celebratur, validum existit juxta dicta *lib. IV. Tit.* 3. *de Clandestin. despons. n.* 15. Aliqua vero non tantum simpliciter prohiberi, sed etiam simul annullari, seu sub nullitate inhiberi: cujusmodi sunt Matrimonia cum impedimento, dirimente contracta; quia non tantum simpliciter, sed etiam sub nullitate prohibentur, indeque non solum illicita, sed etiam invalida sunt, juxta dicta *Lib. IV. Tit.* 1. *de Spons. et Matrim.* §. 9. Hoc notato

Resp. Haec Regula non tantum de iis, quae simplici- 4

ter, sed etiam de illis, quae sub nullitate prohibentur, intelligenda est: ut proin duas implicite contineat partes, et quaevis in suo, sicque ambae sub diverso sensu intelligendae veniant. Et quidem genuinus ac verus Regulae sensus quoad primam partem de simpliciter tantum prohibitis sequens est: *Quando aliquid simpliciter duntaxat tanquam minus honestum, minusve licitum absque nullitate prohibetur, simpliciter prohibita quoque, sicque illicita, non item invalida censentur omnia ea, quae ex principali prohibitio propter necessariam connexionem et dependentiam ordinarie sequuntur, saltem si eadem de his, uti de illo militat ratio.* Quoad secundam vero partem verus Regulae sensus hic est: *Quando aliquid non tantum simpliciter ut illicitum, sed etiam sub nullitate, seu per legem annullantem prohibetur, similiter prohibita, sicque illicita simul et invalida censentur, quae ob necessariam connexionem et dependentiam ex principali prohibito sequuntur.* Tacein. *hic. n.* 2. Ratio utriusque partis ex mutua connexione et dependentia desumitur; connexorum enim eadem est ratio; sive quod de uno connexorum statuitur, ad alia quoque connexa extenditur juxta dicta *num.* 1. *arg. c. Translato* 3. *de Constitut.* Et quae ex aliquo sequuntur, accessoria illius sunt: *Accessorium autem naturam sequi congruit principalis* juxta pariter jam citatam *Regulam* 42. *Jur. in* 6.

5 Declaratur prima Regulae pars amplius, et firmatur exemplis per Glossam adductis: sic enim ex eo, quod prohibitum sit in Quadragesima comedere carnes, prohibita etiam censentur omnia, quae ex animantiis trahunt originem carnis, lac videlicet, ova, caseus, etc. *can. Denique* 6. *dist.* 4. ibi: *Par autem est, ut quibus diebus a carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quae sementinam carnis trahunt originem, jejunemus, a lacte videlicet, caseo et ovis;* intellige, nisi alicubi legitime praescripta habeatur consuetudo, uti in Germania, ubi vi consuetudinis lacticinia licite comeduntur, licet in plurimis aliis Catholicis Regnis ac Provinciis dicta prohibitio stricte observetur, indeque Regula in illis locum habeat.

6 Sic pariter, dum concupiscentia prohibetur, prohibentur omnia mala inde oriunda c. *Nam.* 4. *de Constit.* ibi: *Hoc enim elegit Apostolus generale, unde omnia mala oriuntur: bona est ergo lex, quae dum hoc prohibet, omnia prohibet.* Sic etiam dum prohibetur Moechia, prohibitus censetur omnis illicitus concubitus *can. Meretrices.* 11. *can.* 32. *q.* 4. ibi: *Profecto nomine Moechiae omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus usus prohibitus debet intelligi.*

7 Secunda pars Regulae, quae praeter rationem et Jure allegata specialiter etiam in illo claro Juris textu n. 9. adducendo firmatur *l. Non dubium.* 5. *C. de Legibus.* declaratur etiam exemplis: sic enim quia alienatio rerum Ecclesiasticarum sine debita solemnitate non tantum simpliciter, sed etiam sub nullitate est prohibita per dicta *Lib. III. Tit.* 13. *de Rebus Eccles. alien.* quaevis etiam donatio, venditio, et similia sub nullitate censentur prohibita una cum connexis et subsequentibus ex illis, qualia sunt traditio, dominium, Dynus *hic. n.* 4. addens, Praelatum vel oeconomum propterea admitti ad vindicationem rei alienatae. *l. Jubemus.* 4. *C. de Sacros. Eccles.*

8 Sic ulterius, quia Matrimonium cum dirimente impedimento contrahere, lege annullante et irritante, prohibetur, ut nulla etiam censeatur prohibita alias consequentia ex matrimonio, v. g. jus petendi debitum conjugale, jus percipiendi fructus dotis, jus agendi uxorio nomine etc. sicut insuper, quia sub nullitate etiam in matrimonio legitimo prohibita est venditio fundi dotalis. *l. Rem in praesenti.* §. *Et cum Lex.* 15. *C. de Rei uxor. act.* etiam traditio et dominium, quae alias ex venditione sequuntur, nulla sunt. *Dyn. hic. n.* 4. *Instit. quibus modis alien. licet.*

Sic universaliter omnia ex contractibus sub nullitate prohibitis subsequentia, nulla quoque et irrita sunt. Ubi specialissime notandum, omnes et singulos contractus civiles, qui Jure Civili simpliciter tantum prohibentur, censeri etiam sub nullitate prohibita, etsi annullatio et irritatio contractus expresse non addatur, textu claro, et per extensum relatu certe digno. *l. Non dubium.* 5. *C. de Legibus.* ibi: *Nullum enim pactum, nullam conventionem, nullum contractum inter eos videri volumus secutum, qui contrahunt lege contrahere prohibente: quod ad omnes etiam legum interpretationes tam veteres, quam novellas trahi generaliter imperamus, ut legislatori, quod fieri non vult, tantum prohibuisse sufficiat, caeteraque quasi expressa ex legis liceat voluntate colligere, hoc est, ut ea, quae lege fieri prohibentur, si facta fuerint, non solum inutilia, sed pro infectis etiam habeantur, licet legislator fieri prohibuerit tantum, nec specialiter dixerit, inutile esse debere, quod factum est: sed et si quid fuerit subsecutum ex eo, vel ob id, quod interdicente lege, factum est, illud quoque cassum, cassum, atque inutile esse praecipimus.* Ex quo infertur, in contractibus civilibus nonquam verificari illud Juri canonico insertum, c. *Ad Apostolicam.* 16. *de Regular. Multa fieri prohibentur, quae si facta fuerint, roboris obtinent firmitatem.* Quod bene notandum. 9

Nec valet objicere *l. Penult. ff. de Fund. dotal.* ubi licet alias prohibita habeatur et nulla sit venditio fundi dotalis: facta tamen traditione, dominium transfertur; quod idem dicitur *l. Cum vir praedium.* 42. *ff. de Usucap.* ergo subsecuta ex prohibita et nullo valent. Resp. enim, praesentes leges, uti legenti patet, loqui de valore dominii soluto matrimonio, ubi fundus dotalis non amplius habet rationem dotis, sed ex haereditate vel alio titulo evadit propria mariti: prout etiam res se habet in venditione rei furtivae, si fur fit haeres domini. *cit. l. Cum vir praedium.* ibi: *Cum vir praedium vendidit scienti, vel ignoranti, rem dotis esse, venditio non valet: quam defuncta postea muliere confirmari convenit, si tota dos lucro mariti cessit; Idem Juris est, cum is, qui rem furtivam vendidit, postea Domini haeres extitit.* 10

Neque obstat *l. Et eleganter.* 7. *ff. de Dolo malo.* ubi habetur, quod ex contractu prohibito fieri possit translatio dominii. Resp. enim cum Baldo apud Peck: *hic*, translationem dominii non fieri ex vi contractus prohibiti, tanquam ex causa immediata ac principali, sed ex voluntate domini tradentis, qui etiam ex contractu in sui favorem invalido ultro potest transferre dominium rei suae in alterum. 11

Caeterum bene ad propositam Regulam nostrae: *Cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quae sequuntur ex illo:* Subjungit Barb. aliam Regulam econtra veram: *Quando aliquid conceditur, conceduntur omnia*, quae spectant ad illud. *l.* 2. *ff. de Jurisdict.* ibi: *Cui Jurisdictio data est, ea quoque concessa esse videntur, sine quibus Jurisdictio explicari non potest.* et c. *Praeterea.* 5. *de Offic. deleg.* ubi dicitur, quod facta alicui delegatione causae, censetur eidem etiam concessa potestas citandi et condemnandi contumacem; Ratio apponitur ibi: *Quia ex eo, quod causa sibi committitur, super omnibus, quae ad causam ipsam spectare noscuntur, plenariam recipit potestatem.* 12

REGULA XL.

Pluralis locutio, duorum numero est contenta.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Duo faciunt numerum pluralem.*
3 *Verus Regulae sensus.*
4 *Ordinarie fere in cunctis duo testes sufficiunt.*
5 *Dispensatus ad plura beneficia non nisi duo obtinere potest.*
6 *Verba* in diebus, *vel annis verificantur in duobus.*
7 *JusPatronatus duabus praesentationibus probatur.*
8 *Legatum* pauperibus *factum in duobus salvatur.*
9 *Numerus pluralis uno duntaxat non salvatur*
Olim non nisi coram duobus saltem praesentibus Missam celebrari poterat.
10 *Verbum* liberi *etiam in una prole verificatur.*
11 *Cur Principes et Praelati utantur verbo Nos?*
12 *Fallit Regula, quando Jura, ad verificandum numerum, plura quam duo expresse requirunt. et seqq.*

1 Desumitur haec ex *l. Ubi numerus.* 12. *ff. de Testib.* ibi: *Ubi numerus testium non adjicitur, etiam duo sufficiunt, pluralis enim locutio duorum numero est contenta.* et *can. Si testes.* 3. *cau.* 4. *q.* 3. ubi eadem referuntur verba.

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Per hanc Regulam a plurali numero non excludi majorem duobus numerum, sed illud duntaxat indicari, quod si absque determinatione numeri *plura* ad contractum aliquem, vel quid aliud requiruntur, aut *plura* indistincte conceduntur, donantur, permittuntur, aut in dispositione aliqua *pluries* dicatur, numerus duorum sufficiet, nisi Jura majorem numerum ad rem, de qua agitur, expresse requirant. Hinc

3 Resp. II. Verus Regulae sensus hic est: *Quandocunque in Lege, Statuto, Rescripto, Instrumento, vel quacunque alia dispositione terminus pluralis, plures, plura, pluries etc. indistincte ponitur, requiritur, et sufficit numerus dualis, seu duorum, nisi majorem numerum Jura expresse requirant.* Rationem bene assignat Vivianus *hic*, quia exclusio unius est inclusio alterius. *arg. l. Cum Praetor.* 12. *ff. de Judiciis.* Hinc quoniam numerus singularis non salvatur, nisi in uno, Glossa *hic*: at in *can. Sufficit de Consecrat. dist.* 1. ideo si plures uno, uti sunt duo, adsint, hi numerum pluralem efficiunt, qui tamen saltem duo ad talem numerum pluralem requiruntur. *can. Hoc quoque.* 61. *dist.* 1. *de Consecrat.*

4 Declaratur Regula exemplis: sic inprimis universaliter, ubi ad valorem actus cujuscunque plures testes indistincte requiruntur, sufficiunt duo, textu claro cit. *l. Ubi numerus.* 12. *ff. de Testib.* et *can. Si testes.* 3. *cau.* 4. *q.* 3. prout etiam Glossa *hic* observat, ad causas et instrumenta regulariter sufficere duos testes, semper subaudi, nisi aliter in Jure expresse disponatur.

5 Sic in specie, si Papa cum aliquo dispensat, quod possit habere *plura beneficia*, et aliud non exprimit, ista pluralitas non nisi duobus beneficiis, et quidem non curatis intelligi debet. *c. Is, cui* 19. *de Praebend. in* 6. Tum quia ista pluralitas in duobus verificatur: tum quia haec dispensatio tanquam Juri contraria est odiosa, consequenter restringenda per *Reg. Odia restringi et c.* 15. *de Reg. Jur.* in 6. praesertim cum alias *In obscuris minimum est sequendum. c. In obscuris.* 30. *de R. J.*

Sic ulterius si Testator in suo testamento disponat, ut *in diebus* aliquid certum fiat, intra biduum impleri debet, textu expresso *l. Inter illam.* 217. *ff. de Verb. Sign.* ibi: *Item ita data conditione: illud facito in diebus: si nil praeterea fuisset adjectum, in biduo conditionem impleri oportet* Sicut etiam, si servo legatur libertas post annos, de duobus intelligi debet. *l. Libertas.* 17. § 3. *ff. de Manumiss. Testam.* Ratio utriusque est, quia tam dierum, quam annorum pluralis indistincta expressio duorum numero verificatur per Jura citata 6

Sic rursus Ordinationi Concilii Tridentini *Sess.* 25. *de Reform. cap.* 9. quod probatio Juris patronatus ex *multiplicatis praesentationibus* fieri debeat, satisfit allegando, et probando duas. Barb. *de Offic. et Potest. Episc. p.* 3. *alleg.* 72. *n.* 5. 7

Item si legator certa pecuniae quantitas pauperibus distribuenda, satisfacere executorem, si eam quantitatem totam duobus tantum pauperibus distribuat, ex Regula nostra docet Taccin: *hic. n.* 8. Diana *p.* 10. *tract.* 11. *Resolut.* 19. 8

Dicitur notanter in Regula: *duorum numerus requiritur et sufficit*; quia ad verificationem termini numerum pluralem significantis, sicut duo sufficiunt, sic etiam saltem duo necessario exiguntur, ita, ut in uno solo numerus pluralis non salvetur juxta communem DD. *can. Hoc quoque.* 61. *dist.* 1. *de Consecrat.* ubi propterea ab antiquo prohibitum perhibet, coram uno solo Missam celebrare: cum in tali verificari non videantur verba Missae pluralem numerum indicantia: *Dominus vobiscum*, et *Orate fratres.* Verba praefati can. sic sonant: *Hoc quoque statutum est, ut nullus Presbyterorum Missarum solemnia celebrare praesumat, nisi duobus praesentibus, sibique respondentibus ipse tertius habeatur: quia, cum pluraliter ab eo dicitur, Dominus vobiscum, et illud in secreto, orate pro me, aptissime convenit, ut ipsius respondeatur salutationi.* Quod tamen statutum hodie non amplius servatur: quia pluralis locutio Sacerdotis ad totam Ecclesiam, omnes Christi fideles complectentem, dirigi censetur, cujus nomine unus Ministrans sufficienter respondere videtur. 9

Caeterum praefatae doctrinae non obest communiter objici solita *l. Non est* 148. *ff. de Verb. Signif.* vi cujus terminus pluralis, *liberi*, unica prole verificatur, ibi: *Non est sine liberis, cui vel unus filius, unave filia est.* Non obstat, inquam, quia terminus *Liberi* caret singulari, et ideo semper in plurali profertur, prout lex ipsa afferendo rationem satis declarat statim subjungens: *Haec enim enuntiatio, habet liberos, non habet liberos, semper plurativo numero profertur.* 10

Pariter non obstat loquendi modus Principibus, et Praelatis consuetus, quo una persona plurali numero exprimitur, *Nos, Noster, Nostra, Vos, Vester etc.* quia per verba haec Majestatem, Auctoritatem et dignitatem, quae pluribus aequivalere, ac propterea majori respectu, reverentia ac honore digni esse censentur, aliis indicare; indeque juxta antiquam consuetudinem quivis suam personam ipsemet in plurali exprimere, et ab aliis pari modo appellari volunt. 11

Quaeritur II. An etiam? et in quibus fallat Regula? Resp. Eam universaliter fallere in iis, in quibus ex speciali dispositione legis ad verificandam pluralitatem, indistincte positam, major, quam 12

dealis, numerus requiritur: prout fit per *l.* 1. *ff. de optione et electione leg.* ubi *Divus Pius Coccilio Proculo rescripsit, eum, cui indistincte servorum legata est electio, tres posse eligere*: consequenter locationem pluralem numero duorum non esse contentam.

13 Fallit universaliter 2. quando leges ad valorem actus certum numerum duobus majorem requirunt, uti ad codicillum 5. ad Testamentum 7. requiruntur testes per dicta *lib. III. Tit.* 26. *de Testamentis*.

14 Fallit econtra 3. ut ad verificandam pluritatem positam sufficit etiam *unum*, quando leges ita velunt et declarent, uti fit in termino *liberi* juxta dicta *n.* 9. et in casu, quo plures servi legantur, et interea usque ad unum distrahuntur, salvetur adhuc legatum pluraliter factum in unico superstite, *l. Falsa.* 33. *ff. de Condition. et Demonstrat.* ibi: *Si quis ita scripserit, Styehum et Pamphilum Titio do, lego, si mei erunt, cum moriar, et unum ex his alienaverit, an vel alter a legatario possit vindicari? Placet vindicari: nam hunc sermonem, licet pluralis sit, pro eo oportet accipi, atque si separatim dixisset; Styehum, si meus erit, si moriar.*

REGULA XLI.

Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Ponitur verus sensus Regulae.*
Nemo puniri, aut jure suo privari debet sine culpa. Ibid.
3 *Impedimentum debet probari.*
3 *Impeditus intra annum suscipere Sacerdotium, non perdit Parochiam.*
5 *Stante impedimento non censetur appellatio deserta.*
6 *Canonici intra tres menses eligere impediti non privantur Jure eligendi.*
7 *Clerici aegroti non praestantes officium tamen percipiunt fructus.*
8 *Sicut etiam integrum Salarium annuum, laborare impediti Consiliarii, Officiales, Advocati etc.*
9 *Nisi aliter tacite vel expresse sit conventum.*
10 *Legitime impeditus cessante impedimento illico praestare tenetur debitum.*
11 *Fallit Regula universaliter, quando impedimentum ex propria culpa contrahitur:*
12 *Intellige, si haec studio fuit ordinata ad contrahendum impedimentum.*
13 *Secus si ad illud ordinata non fuit.*
14 *Fallit in Patrono Ecclesiae intra tempus debitum praesentare impedito.*

1 Regula desumitur ex c. *Quia diversitatem.* 5. *de Concess. Praebend.* et concordant *Reg.* 6. *de R. J. in* 6. *Nemo potest ad impossibile obligari*: et *Reg.* 66. *eod. Cum non stat per eum, ad quem pertinet, quo minus conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si impleta fuisset.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? quis finis illius, et verus ejusdem sensus sit? Resp. finem hujus Regulae esse, quemvis salvare a poena, et damno in casu, quo legitime impeditus non fecit, quod alias facere debuisset; ut proin verus illius sensus sit sequens: *Qui legitime impeditus non facit, quod alias facere deberet, propterea nec poenam, nec damnum sentire debet.* Ratio est, tum; quia juxta jam dicta, *Nemo potest ad impossibile obligari*: cit. *Reg.* 6. *Nemo* Tum quia sine culpa nemo debet puniri, nec jure suo privari, vel damno affici *arg. c. Sine culpa.* 23. *h. t. in* 6.

3 Quoniam vero impedimentum in facto consistit, facere debitum omittens, probare debet faciendi impedimentum, simulque docere, a se sufficientem adhibitam fuisse diligentiam, quae tolleretur impedimentum: nisi aliunde satis constet Menoch. *de Arbit. lib.* 2. *cent.* 2. *casu* 118. Strein. *hic. n.* 2. ubi inter alia etiam sequentia adducit impedimenta, veluti gravem morbum, captivitatem, aeris infectionem, inundationes, aut alia gravia pericula viarum, mortem parentum, defectus rerum necessariorum ad iter, bellum, causam reipublicae, violentam detentionem etc.

4 Declaratur Regula exemplis Juris per Glos. adductis *hic*; sic enim licet non Sacerdos ad Ecclesiam Parochialem promotus intra annum sub poena amissionis Parochiae adeptae suscipere tenetur Ordinem Sacerdotalem; c. 35. *de Elect. in* 6. tamen ab hac poena immunis est, si sufficienter probet, se legitime fuisse impeditum v. g. propter absentiam, suspensionem, aut gravem morbum Episcopi Ordinem praefato anno conferre non valentis. cit. c. *Commissa* 35. *de Elect. in* 6. ibi: *Annus autem hujusmodi tibi non currit, si promoveri justo impedimento detentus intra tempus hujusmodi nequivisti.*

5 Sic etiam licet, si quis a sententia appellat, appellationem intra annum prosequi tenetur c. *Cum sit.* 5. *de Appellat.* tamen in praejudicium illius non censetur appellatio deserta, si impedimentum intra annum id faciendi per se potest, aut prohibetur c. *Ex ratione.* 8. *de Appellat.* ibi: *dummodo prosecutionem ipsius per impotentiam vos constiterit omisisse.*

6 Sic pariter quamvis sub poena devolutionis electio fieri debeat intra tres menses c. *Ne pro defectu.* 41. *de Elect.* tamen etiam post tres eligere adhuc possunt canonici, si impedimentum intra tres menses eligendi sufficienter probent cit. c. *Ne pro defectu,* ibi: *intra quos*, scilicet tres menses (*justo impedimento cessante*) *si electio celebrata non fuerit, qui eligere debuerant, eligendi potestate careant ea vice.*

7 Sic rursus licet beneficium detur propter officium seu sacrum ministerium, et hoc Beneficiatus praestare tenetur c. *fin. de Rescript. in* 6. tamen beneficium et fructus illius non perdit, si infirmitate impeditus incumbens alias debitum sacrum ministerium non peregit c. 1. *de Clerico aegrot.*

8 Sic ulterius de annuis Salariis nil detrahi potest, sed integre debentur Consiliariis, Officialibus, Advocatis, et si illa in antecessum jam acceperunt, nil amplius restituere tenentur dicti Consiliarii, Advocati etc. quamvis nil operentur et laborent, si per eos non stat, quo minus operas et labores alias incumbentes peragant v. g. si Professor publicus tempore belli vel pestis non docet, Consiliarii consilia non frequentant, officiales nil laborant: vel si Advocati ex defectu litigiosae causae nullum officium exhibent. Gail. *lib. I. Observ.* 44. *n.* 12. Strein *hic. n.* 1. *arg. l. fin. C. de cond. causa data.* et texto satis claro *l. qui operas.* 38 *ff. locati.* ibi: *Qui operas suas locavit, totius temporis mercedem accipere debet, si per eum non stetit, quo minus operas praestet. Advocati quoque, si per eos non steterit, quo minus causam agant, honoraria reddere non debent* juncta *l.* 1. §. *Divus Servus.* 13. *ff. de Extraord. Cognit.* ibi:

Divus Severus ob haeredibus Advocati, mortuo eo, prohibuit, mercedem repeti; quia per eum non steterat, quo minus causam ageret.

9 Quam tamen doctrinam praecedentis numeri merito cum aliis limitat Gail. ei expresse vel tacita adsit conventio de dando salario aut mercede, quando et quamdiu operae vel labores conductus quis praestat. Adesse autem censetur tacita hujusmodi conventio ibi, ubi ita habetur Patriae consuetudo, qualis saltem in his partibus vigere videtur respectu operariorum diurnorum, fabrorum lignariorum, aliorumque artificum, utpote quibus non laborantibus nil datur, vel non nisi tantum, quantum laborant, etiamsi absque omni sua culpa legitime impediti existant, sicque per eos non stet, quo minus operas et labores praestent; Quod idem de famulis et famulabus domesticis diu aegrotantibus passim observari videmus, docetque de his ultimis Covarr. *lib.* 3. *Var. Resolut. cap.* 13. *n.* 8. Dian. *p.* 1. *tr.* 8. *Resolut.* 86. et alii apud eundem. Dum econtra circa Consiliarios, Officiales, et alios annua salaria habentes contraria, ea videlicet cernitur consuetudo, quod morbo etiam diuturniori, vel alias subinde legitime impeditis, quo minus debitos ex officio labores peragant, *integra* annua praebeantur salaria.

10 Illud tamen universaliter hic observandum *cum* Vivien. *hic*, quod, etsi legitime impeditus, quo minus faciat, quod ad certum tempus facere deberet, non imputetur ad poenam vel damnum, tamen cessante impedimento postea debeat id facere, quam citius poterit. *arg. c. Cum dilecti.* 7. *de Dolo et contum.* ubi Summarium sic habet: *Citatus ad totam causam certo tempore ad comparendum assignato, tenetur comparere in termino: ut dato impedimento in termino, debet comparere quam citius poterit, post terminum, alias condemnabitur in expensis a tempore citationis emissae.* Hinc non Sacerdos adeptus Parochiam, etsi legitime impeditus, *quo* minus juxta praescriptum Canonum intra annum recipiat Ordinem Sacerdotalem, *non* perdat Parochiam secundum dicta *n.* 4. Tamen cessante impedimento eum recipere debet, quam citius poterit.

11 Quaeritur II. An? et in quibus Regula XLI. fallat? Resp. Eam juxta Gloss. *hic* universaliter fallere, quando quis sua culpa contrahit impedimentum, vel incidit in casum, propter quem facere non potuit, quod facere tenetur; tunc enim ei imputatur; cum regulariter loquendo quivis teneatur de casu, qui sequitur culpam. *can. Saepe.* 50. *dist.* et *can. Studeat. ibid.* cum concord. e Glossa citatis.

12 Verum bene Falleutiam Vivienus *hic* cum Franc. et aliis merito limitat ad illas duntaxat culpas, quae verisimiliter studio aut dolo ordinatae sunt ad casum sinistrum, vel impedimentum incurrendum, prout casus similis habetur in *Clement. Multorum.* 2. ꝟ. *Illis. de Poenis.* ubi Reus studio et dolose procuravit, ut detineretur in carcere, ne deberet in judicio comparere; cui impedimentum affectum, et dolose procuratum non profuit, quin poenas legis incurreret, et pro contumaci haberetur: *cum* fraus et dolus nulli patrocinari debeat. *c. Ex parte.* 16. *de Rescriptis.*

13 Secus de illis culpis, quae ad impedimentum obtinendum nullatenus ordinatae apparent; quia secutum ex his, utpote non affectatum, nec dolose procuratum, impeditum a poena et damno immunem reddit: ut proin, etsi Clericus v. g. sua culpabili intemperantia contrahat infirmitatem, qua impeditur a praestando officio, tamen fructus beneficii percipiet. Idem dic de Consiliariis et officialibus ex propria simili culpa, ad impedimentum obtinendum non ordinata, et tamen illud contrahentibus. *arg. c. quia diversitatem.* 5. *de Concess. praeb.* ubi ob suspensionem pro legitime impedito habetur, *etsi fuerit sua culpa suspensus*, juncta *l. Verum.* 39. *ff. de Furtis*, ubi habetur, eum, *qui libidinis causa fores meretricis effregit*, indeque causa fuit, *quod fures ab eo non inducti, sed alias ingressi, meretricis res egesserent, furti non teneri*; quia effractio ostii ad furtum non erat ordinata. cum Concord. a Gloss. cit. *hic.*

14 Fallit autem specialiter secundo in Patrono, qui ob litem super Jure Patronatus ecta durantem legitime impeditus intra quadrimestre non praesentat; eum non obstante hujusmodi legitimo impedimento, pro ea vice privetur jure praesentandi, illudque devolvatur ad Ordinarium: textu expresso *c. Quoniam.* 3. *in fine.* et *c. Cum propter.* 27. *de Jur. Patron.* quod contra communem Juris Regulam merito statuit Ecclesia favore Ecclesiarum, quibus longior beneficii vacatio damnosa, et animabus periculosa censetur. *c. Ne pro defectu.* 41. *de Elect.*

REGULA XLII.

Accessorium naturam sequi congruit principalis.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Quid dicatur* Principale, *quid* Accessorium?
3 Accessorium *quadrupliciter quid esse potest.*
4 *Regula procedit, sive de inducendo, tollendo, vel confirmando principali agatur,*
5 *Ponitur verus sensus Regulae.*
Accessorium sequitur naturam Principalis, et quare? Ibid.
6 *Commissa causa, commissa censentur requisita ad eam.*
7 *Qui cognoscit de Matrimonio, etiam de dote tanquam accessorio cognoscit.*
8 *Etiam in privilegiis corruunte principali, corruunt accessoria.*
9 *Vendito praedio venditur etiam aquae ductus eidem inexistens.*
10 *Testamentum minus solemne inter liberos vel ad pias causas validum, facit ut valeant etiam legata profana.*
Invalido existente Testamento paterno, invalida etiam est substitutio pupillaris. Ibid.
Legata domo censetur etiam legatus hortus cohaerens. ibid.
11 *Fallit Regula, quando in principali, et accessorio diversa reperitur ratio.*
Usurae juratae solvi, sed iterum restitui debent. ibid
12 *Testamento invalido insurta legata pia valent.*
13 *Sublato principali non tollitur accessorium, quod se solo potest subsistere.*
14 *Soluto quoad thorum matrimonio manet dos apud partem innocentem.*
15 *Testamento ob praeteritionem existente nullo, valent legata.*
16 *Fidejussor pupilli obligatur, etsi pupillus non sit obligatus.*
17 *Accessorium sequitur naturam principalis, etsi illud pretiosus sit isto.*
18 *Nisi sit summe arduum, de quo non cogitasse disponentem praesumitur.*

1 Famosa, et in praxi saepe occurrens haec Regula desumpta habetur ex *l. Nihil dolo.* 129. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Cum principalis causa non consistit, ne ea quidem, quae sequuntur, locum habent* et *l. Cum principalis.* 178. *ff. eod.* ibi: *Cum principalis causa non consistat, plerumque ne ea quidem, quae sequuntur, locum habent.* cum concordat *l. 2. ff. de Pecul. legato.* ibi: *Nam quae accessionum locum habent, extinguuntur, cum principales res peremptae fuerint.*

2 Quaeritur I. Quomodo Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Ante responsionem Praenotandum, quid per *Principale*, et quid per *Accessorium* intelligatur. Principale ad propositum illud vocatur, quod est praecipuum in re, et quasi causa, seu fundamentum illius, quod accedit. Strein. *hic n.* 1. vel ut Barb. *hic n.* 11. vult: *Principale* est, quod per se stat, seu propria sua virtute subsistit: *Accessorium* vero, quod per se non subsistit, sed vel ex natura rei, vel ex dispositione legis, vel ex partium conventione dependet ab alio, cui tanquam principali inest, vel accedit, aut comitatur illud. Taccin. *hic n.* 1.

3 Observat autem *hic* Barb. *n.* 12. quadrupliciter posse aliquid esse accessorium alterius: Primo, *ut* sine illo res principalis nulla, vel inutilis reddatur. 2. Si ita rei inest, ut portio et pars illius reddatur. 3. Quia ex natura rei, vel dispositione legis, vel partium conventione semper sequitur, et comitatur aliud. 4. Quia ab alio dependet tanquam effectus a causa. His praenotatis.

4 Resp. I. Regula intelligenda est, et subsistit sive agatur de Principali inducendo, sive tollendo, sive confirmando; semper enim verum manet, quod Accessorium sequatur naturam Principalis, ita, *ut* cum hoc etiam illud inducatur, tollatur, et confirmetur: Et quidem de *inducendo* probatur ex c. *Si super gratia.* 9. *de Offic. deleg. in* 6. *De tollendo* patet ex cit. *l.* 2. *ff. de Pecul. legat.* ibi: *Nam quae accessionum locum obtinent, extinguuntur, cum principales res peremptae fuerint.* cum Concord. allegatis citatis *De confirmando* constat ex jam cit. c. *Si super gratia.* 9. *de Officio delegat. in* 6. Hinc

5 Resp. II. Verus Regulae sensus hic est: *Tanto est dependentia Accessorii a Principali, ut, regulariter loquendo, inducto, concesso, prohibito, annullato, sublato, vel confirmato principali, inductum, concessum, prohibitum, annullatum, sublatum, vel confirmatum etiam censeatur accessorium.* Dicitur, *Regulariter*: conformiter citatae *Regulae* 178. *ff. de Reg. Jur.* ubi adhibetur terminus *plerumque*: quia, ut infra patebit, Regula patitur suas fallentias. Ratio Regulae est: tum, quia Accessorium est connexum et adhaerens principali: connexorum autem eadem est ratio, idemque judicium. c. *Translato.* 3. *de Constit.* Tum, quia magis dignum trahit ad se minus dignum *arg. c. quod in dubiis.* 3. *de Consecrat. Eccles.* Principale autem regulariter loquendo est praecipuum, et magis dignum. *arg.* § *Si quis in aliena.* 34. *Instit. de Rerum divis.* Porro haec Regula valde late patet, ita ut fere ubique procedat, praesertim in Legibus et Rescriptis in Contractibus, in ultimis voluntatibus, in Privilegiis, in matrimonio etc.

6 Declaratur Regula exemplis Juris, et quidem inprimis de Legibus, Rescriptis ac Judiciis; quando enim alicui delegatur causa, delegata quoque censentur accessorie necessario requisita ad eam, v. g. citatio, contumaciae declaratio, testium examinatio etc. c. *Praeterea.* 5. *de Offic. deleg.* ibi: *Quia ex eo, quod causa sibi committitur, super omnibus, quae ad causam ipsam spectare noscuntur, plenariam recipit potestatem.* juncto c. *Prudentiam.* 21. ibid § *Sexto nobis.* ad *fin.* ibi: *Explorati siquidem juris existit, ut delegatis Judicibus, quibus principale committitur, et accessorium committatur.*

7 Sic in specie, quando causa matrimonii delegatur, delegatus de dote quoque, tanquam aliquo accessorio, restituenda cognoscere, et sententiare valet. c. *de Prudentia.* 3. *de Donat. inter virum et uxorem.* ibi: *Quia igitur vos, qui de Matrimonio principaliter cognovistis, et de dote (quae est causa incidens) accessorie cognoscere valuistis, et sententialiter definire.* Et universaliter quando aliquid per legem praecipitur vel probibetur, praecepta quoque, vel prohibita censentur accessoria, id est, ei necessario connexa et adhaerentia.

8 Sic in Privilegiis, quando principale non subsistit, nec accessoria subsistunt. c. *Inter dilectos.* 6. §. *fin.* cum *ergo de Fide Instrum.* ibi: *Cum ergo Privilegium Henrici confirmatorium tantum extiterit saltem quoad illa, quae deducta sunt in judicium, si principale non tenuit, nec accessorium, quod ex eo, vel ob id dignoscitur esse secutum.*

9 Sic in contractibus, quando venditur praedium, cui inest aquaeductus, jus aquae etiam, et fistulae, per quas aqua transit, tanquam accessoria venditae, et emptoris esse censentur. *l. Si aquaeductus.* 47. *ff. de contrah. empt.* ibi: *Si aquaeductus debeatur praedio, jus aquae transit ad emptorem, etiamsi nil dictum sit: sicut et ipsae fistulae, per quas aqua ducitur.* Sic econtra universaliter in omni contractu si principalis obligatio non subsistit, nec fidejussoria tanquam accessoria ligat *l. Si quis.* 37. *ff. de Fidejuss. et Mandat.* ibi: *Si quis postquam tempore transacto liberatus est, fidejussorem dederit, fidejussor non tenetur, quoniam erroris fidejussio nulla est.*

10 Sic in Testamentis: nam testamentum inter liberos minus solemne validum, valet etiam quoad legata extranea inserta, juxta dicta et probata *Lib. III. Tit.* 26. *de Testam.* §. 7. *a n.* 204. sicut etiam Testamentum minus solemne, validum tamen ad pias causas, valet quoad legata profana, prout dictum et probatum habetur cit. *Lib. III. Tit.* 26. §. 6. *a num.* 161. et quidem utrumque ob hanc Regulam, videlicet quia Accessorium naturam sequi congruit principalis: cujusmodi principale ad propositum est Testamentum, et legata sunt accessorium. Ob quam rationem etiam non valet substitutio pupillaris, si invalidum est testamentum paternum. §. *Liberis autem.* 5. *Instit. de Pupill. substit.* ibi: *Nam pupillare Testamentum pars et sequela est paterni testamenti, adeo, ut si patris testamentum non valeat, nec filii quidem valebit.* Dum econtra, quando quis domum legat, cui pro majori commoditate hortus vicinus coemptus existit, legata domo etiam hortus, tanquam quid accessorium, legatus censetur. *l. Praediis.* 91. §. 5. *ff. de Legat. III.* ibi: *Qui domum possidebat, hortum vicinum aedibus comparavit, ac postea domum legavit: si hortum domus causa comparavit, ut amoeniorem domum, et salubriorem possideret, aditumque in eum per domum habuit, et aedium hortus additamentum fuit, domus legato continebitur.* Plura exempla Juris vide apud Gloss. *hic.*

11 Quaeritur II. An? et quas fallentias patiatur Regula nostra? Resp. Eam in pluribus fallere: et quidem *primo*, quando in principali et accessorio una eadem, sed diversa repetitur ratio. Abbas in c. *Debitores. de Jurejur. n.* 2. Sanch. *lib.* 7. *de Matrim. disp.* 29. *n.* 11. Hinc etsi principalis obligatio solvendi usuras sit nulla, tamen si juramento firmata est, accessorium juramentum servandum erit, textu expresso c. *Debitores.* 6. *de Jurejur.* ibi: *Debitores ad solvendas usuras, in quibus se obligaverunt, cogi non debent: si vero de ipsorum solutione juraverint, cogendi sunt domino reddere juramentum.* Ubi tamen subjungitur odiosa usurariis clausula illis verbis *Et cum usurae solutae fuerint, creditores ad restituendas sunt severitate Ecclesiastica compellendi.* Cur ans

tem accessoria juramenti obligatio observanda sit, est specialis ratio divinae reverentiae, quae servare juramentum compellit, qualis ratio in simplici promissione non reperitur. Sanchez *loc. cit.*

12 Fallit *secundo* quoad pia legata inserta Testamento ad causas profanas nulliter facto; quia illa, etsi accessoria, valent, licite Principale, Testamentum videlicet, sit nullum, juxta dicta et probata *Lib. III. Tit.* 26. *de Testam.* §. 6. *n.* 161. Idque ob fundamentum *n. praeced.* allegatum; quia nempe in accessoriis legatis piis invenitur specialis ratio, Religionis videlicet.

13 Fallit *tertio* in Accessorio quod se solo, et independenter a Principali potest subsistere, sicque ab eo divisibile est; quamvis enim concesso principali etiam hoc accessorium concessum videatur, tamen sublato principali illud sublatum non censetur. Vivianus *hic.* cum Franch. et aliis; patetque ex ipsa rei natura: hoc ipso enim, quod hoc sine illo valeat subsistere, sublato principali accessorium hujusmodi necessario non tollitur.

14 Fallit *quarto* in casibus, in quibus Jura aliter specialiter disponunt: prout fit in casu, quo ob adulterium uxoris, matrimonio tanquam principali quoad thorum sublato, non tollitur dos, sed penes solum virum manet, etsi dos accessorium matrimonii sit *l. Cum Mulier.* 47. *ff. Soluto Matrim.* et *c. Plerumque* 4. *de Donat. inter vir. et uxor.* ibi: *Plerumque si mulier ob causam fornicationis judicio Ecclesiae, vel propria voluntate a viro recesserit, nec reconciliata postea sit eidem, dotem, vel dotalitium repetere non valebit.* Quod tam a Canonico, quam Civili Jure merito specialiter sic statutum habetur in odium adulterii, et favorem conjugis innocentis.

15 Sic etiam specialiter sancitum habetur in Jure, ut testamento tanquam principali propter exhaeredationem, vel praeteritionem filii nullo declarato, accessoria tamen in illo subsistant legata, et alia. *Auth. Ex causa. C. de liber. praeterit.* ibi: *Ex causa exhaeredationis, vel praeteritionis irritum est testamentum quantum ad institutiones: caetera namque firma manent.*

Sic pariter licet alias obligatio fidejussoria sit accessoria, et sublata principali obligatione tollatur per dicta *nu.* 9. tamen ex speciali Juris dispositione habetur, quod, etsi pupillus sine auctoritate tutoris contrahens, nec civilem, nec naturalem obligationem servandi contractum habeat, *l. Pupillus.* 59. *ff. de Oblig. et Act.* tamen si in tali casu tertius pro pupillo fidejubeat, fidejussio teneat, et obligatoria existat. *l. Si Pupillus.* 35. *ff. de Arbitr. cum Concord.* Quod etiam ideo recte sancitum videtur, quia in tali casu fidejussio censetur inducere obligationem principalem, hoc ipso, quod alia principalis desit; cum pupillus aliquam obligationem, quae alias principalis foret, neutiquam contrahat. 16

Caeterum quamvis Vivianus *hic* teneat, Regulam fallere etiam in casu, quo accessorium nobilius quid et pretiosius est ipso principali; tamen quia haec doctrina non tantum communi DD. sed etiam clarae Juris dispositioni contraria apparet, ei minime adhaerendum, sed dicendum est, Regulam procedere etiam tunc, quando accessorium melius quid, nobilius, ac pretiosus est principali *l. Cum aurum* 19. §. 13. *ff. de auro et argent. legat.* ibi: *Perveniamus et ad gemmas inclusas auro, argentoque: Et ait Sabinus, auro, argentoque cedere; ei enim cedit, cujus major est species: quod recte expressum; semper enim cum quaerimus, quid cui cedat, illud spectamus, quid cujus rei ornandae causa adhibetur, ut accessio cedat principali. Cedent igitur gemmae phialis et lancibus inclusae auro argentove.* Ex quo resolves, quod annulus habens inclusam gemmam longe majoris pretii, quam sit ipse annulus, vel vestis habens ornamenta aurea vel argentea pretium vestis longe superantia, si vendatur, donetur, legetur etiam gemma, et ornamenta, quantumvis majoris pretii, vendita, donata vel legata censeantur. 17

Limitat tamen non immerito hanc doctrinam et fallere Regulam ait Barb. *hic. num.* 10. si accessorium est summe arduum quid, ut de tali verisimiliter non cogitaverit concedens, donans, legans, disponens etc. 18

REGULA XLIII.

Qui tacet consentire videtur.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Ratio difficultatis in Regula.*
3 *Opinio, quod tacens in favorabilibus, non item in odiosis consentire censeatur, non approbatur.*
4 *Ponitur verus sensus Regulae.*
5 *Tacens etiam in odiosis consentire videtur, si contradicendo impedire potest.*
6 *Declaratur exemplis et seqq.*
Servus sciente et tacente Domino ordinatus liber evadit. Ibid.
7 *Sponsalia nomine filiae scientis et tacentis contracta valent.*
9 *Alienatio Rei Ecclesiasticae sciente et tacente Capitulo valet.*
10 *Superiores scientes et tacentes ad defectus subditorum consentire videntur.*
Episcopi non corrigentes dicta, reprehenduntur a jure. Ibid.
11 *Tacentes in consilio, vel collegio consentire censentur.*
12 *Fallit Regula* 1. *quando tacens rem non intelligit.*
Errantis nullus est consensus. Ibid.
13 *Fallit* 2. *quando ad substantiam actus requiruntur verba, vel signa externa, uti in baptismo adultorum.*
14 *In Sponsalibus et Matrimonio:*
15 *Ac in stipulationibus.*
16 *Fallit* 3. *quando contradictio sine turbatione vel majori malo fieri nequit*
17 *Fallit* 4. *quando fur sciente, et tacente domino rem aufert.*
18 *Fallit* 5. *quando de consensu vel dissensu non dubitatur.*

Haec Regula desumitur ex *l.* 2. §. *Voluntatem. ff. Soluto Matrimonio.* et aliis LL. a Glossa citatis *hic.* 1

Quaeritur I. Quomodo intelliganda haec Regula? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Quamvis secundum sensum grammaticalem facilis appareat haec Regula, in sensu tamen Juridico eam explicatu esse difficillimam, fere omnes fatentur; eo quod in Jure plurima extant exempla, ex quibus clare patet, eos etiam, qui scienter tacent, non censeri consentire. Hinc in ea declaranda mire desudant Doctores. 2

Barbosa *hic. n.* 9. allegat ingentem Doctorum 3

Classicorum numerum dicentium Regulam cum subsequenti distinctione esse intelligendam; *qui tacet, in favorabilibus consentire videtur: qui vero in praejudicialibus vel odiosis tacet, consentire non videtur*; quam doctrinam licet magis communem, imo vulgarem esse vere asserat, et pro illa etiam Glossam variis in locis citet: tamen eam non approbat, sed improbat ex illo vero fundamento; quia in Jure valde multa reperire est exempla, vi quorum tacens etiam in praejudicialibus pro vere consentiente habetur. Nos sedulo perlectis, et bene consideratis tam Doctorum rationibus, quam Juris exemplis, arbitramur, securiorem et faciliorem Regulae explicationem, seu declarationem esse sequentem.

4 Resp. II. Verus et genuinus Regulae sensus videtur iste: *Qui tacet, in favorabilibus consentire videtur: qui vero in praejudicialibus tacet, tunc consentire videtur, quando contradicendo, vel expresse dissentiendo facile potest impedire id, de quo agitur, et in contrarium nulla conjectura apparet.* Prima pars hujus sensus, videlicet quod tacens in favorabilibus consentire videatur, pene omni controversia caret; cum fere omnes Doctores consentiant; quia in dubio ordinarie merito praesumuntur ea, ad quae nos naturalis ducit affectio et propensio, *arg. c. 2. de Praescript.* et *l. Isti. 8. § fin. ff. quod metus caus. gest.* Hinc bene observat hic Strein. *n.* 3. nullum tam hebetem censeri debere, ut commoda, grata, amica, utilia etc. respuat, si offerantur, donentur, legentur, cum haec a natura quisque appetat, quaerat, et acceptet; *Omnes enim expetimus utilitatem, et ad eam rapimur.* Cicero *lib.* 3. *de Offic.* consequenter si oblata efferuntur, tacendo acceptare merito censemur.

5 Altera pars, quod etiam in praejudicialibus, et odiosis tacens consentire videatur, si contradicendo, vel dissentiendo illa impedire posset juxta Dynum *hic. n.* 1. infallibilis, consequenter utraque pars vera est. *arg. l. 2. § Voluntatem. ff. Soluto Matrim.* ibi: *Nisi evidenter contradicat, videtur consentire.* et *c. 2. de His, quae fiunt a Praelat.* ubi etiam solum Capitulum pro consentiente habetur, quia non contradixit. *Si sciente, et non contradicente Conventu facta est, robur firmum debet habere* cum concord. et Ratio est: quia, ut bene argumentatur Barb. *hic. n.* 54. quando quis praesens scit rem fieri, vel peti, et tacet, dum facile contradicere potest, sua taciturnitate facit, quod de Jure merito praesumatur idem sentire: ut proin tacitus illius consensus non in fictione, sed praesumptione Juris fundetur, nisi adsit contraria conjectura, ex verbis, vel saltem ex nutu, aut aliis signis apparens; quia etiam nutu, vel gestu contraria voluntas ostenditur *l. Si tamen. 48. §. Ei qui. ff. de Ædilit. Edict. l. Non tantum verbis. 5. pr. ff. Ratam rem haberi.* cum Concord.

6 Declaratur et firmatur amplius exemplis Juris. Sic enim inprimis licet servum emittere res Domino sit praejudiciosa: si tamen eo sciente, et non contradicente ordinetur, ordinatio valet, servus liber evadit, et Dominus illum amittit *can. Si servus sciente. 20. dist. 54.* ibi: *Si servus sciente, et non contradicente domino, in Clero fuerit ordinatus, ex hoc ipso, quod constitutus est, liber et ingenuus erit.*

7 *Secundo*, si filia sciens, patrem sibi certam dotem constituere, tacet, et non contradicit, consentire praesumitur, etsi dos forsan incompetens, sicque ei praejudiciosa sit *cit. l. 2. §. Voluntatem, ff. Soluto Matrim.* ibi: *nisi evidenter contradicat.* Sic pariter *Tertio*: si parentes pro filiis, vel filiabus praesentibus et non contradicentibus sponsalia vel matrimonium contrahunt, valent sponsalia et matrimonium, etsi forsan prolibus odiosa quia non contradixerunt, cum facile potuissent, dicendo v. g. nolo nubere, nolo hunc, vel hanc *c. un. §. fin. de Despons. Impub. in* 6. ibi: *Porro ex sponsalibus, quae parentes pro filiis puberibus, vel impuberibus plerumque contrahunt, ipsi filii, si expresse consenserint, vel tacite, ut si praesentes fuerint, nec contradixerint, obligantur.*

Quarto, qui criminaliter inquisitus crimina sua confessus est, non potest excipere, quod infamia non praecesserit; quia prius non contradicendo tacite consensit. *c. 2. de Accusat. in 6.* *Quinto* si tutor aliquem pro fidejussore nominat, isque praesens non contradicit, sed nomen suum actis inseri permittit, consensisse praesumitur, etsi illi praejudiciosum sit *l. 4. §. fin. ff. de Fidejuss. et nominat.* ibi: *Fidejussores a Tutoribus nominati si praesentes fuerint, et non contradixerint, et nomina sua referri in acta publica passi sunt, aequum est, perinde teneri, atque si jure legitimo stipulatio interposita fuisset.* 8

Sexto, Rei Ecclesiae locatio, vel alienatio, ad quam de Jure requiritur consensus Capituli, si hoc sciente, et non contradicente facta est, valet; quia ex taciturnitate Capituli, quod contradicere posset, consensus illius praesumitur, per textum *c. 2. de His, quae fiunt a Praelat.* 9

Septimo, Superiores qui graves subditorum defectus sciunt, et, cum possent, non contradicunt, non corrigunt, non puniunt etc. consentire videntur in grave communitatis praejudicium. *can. Error. 3. dist. 83.* ibi: *Error, cui non resistitur, approbatur, et veritas, quae minime defensatur, opprimitur. Negligere quippe, cum possis deturbare perversos, nil aliud est, quam fovere. Nec caret scrupulo societatis occultae, qui manifesto facinori desinit obviare.* tanto *can. Consentire. 5. dist. 83. Consentire videtur erranti, qui ad resecanda, quae corrigi debent, non occurrit* et *can.* immediate sequenti. ibi: *Nil illo Pastore est miserius, qui luporum laudibus gloriatur: quibus si placere voluerit, atque ab his amari delegerit, erit hinc ovibus magna pernicies.* Hinc ipsi quoque Episcopi, qui etiam majores delinquentes non corrigunt, sed tacent, graviter reprehenduntur e SS. Canonibus, praesertim *can. 2. cit. dist. 83.* illis verbis: *Episcopus itaque qui talium crimina non corrigit, magis dicendus est canis impudicus, quam Episcopus.* 10

Huc etiam universaliter referuntur illi, qui in Collegio, aut Consilio communi tacent, dum aliquid injuste, inique, aut praejudiciose agitur, vel decernitur; habentur enim pro consentientibus, et fiunt cum aliis rei omnium malorum inde secutorum, si, dum possunt, non contradicunt, uti post Abb. in *c. 1. de His, quae fiunt a major. part. cap.* bene observat Strein. *hic n.* 9. per Jura hactenus allegata. Sic plurima in Jure reperiuntur exempla, ex quibus manifeste patet, quod etiam in praejudicialibus odiosis, et onerosis causis ac rebus tacens consentire praesumatur, si non contradicit, dum facile potest. 11

Quaeritur II. An? et quas Fallentias Regula XLIII. patiatur? Resp. potissimum sequentes: et quidem *Primo* juxta unanimem fallit, quando tacens id, de quo agitur, non intelligit, vel penitus ignorat, *arg. l. Qui vas. 48. §. 3. ff. de Furtis.* Ratio manifesta est; quia ignorantis vel errantis nullus est consensus. *l. Si per errorem 15. ff. de Jurisdict.* ibi: *Cum, ut Julianus scribit, non consentiant, qui errant: quid enim tam contrarium est, quam error, qui imperitiam detegit?* cum concordant. 12

Fallit *Secundo*, quando ad formam et substantiam actus consensus verbis vel signis externis expressus de Jure requiritur, vel alias praescribitur: prout expresse sancitum habetur de Baptismo adultorum loqui valentium, utpote quorum taciturnitas ad valorem Sacramenti non sufficit, etsi alii loco illorum respondeant, *arg. can. Cum pro parvulis. 77. dist. 4. de consecrat.* ibi: *Cum pro parvulis alii respondeant, ut impleatur erga eos celebratio Sacramenti,* 13

valet utique ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt. At si parvo, qui respondere potest, alius respondeat, non itidem valet. Ex qua Regula illud in Evangelio dictum est, quod omnes, cum legitur, naturaliter movet: aetatem habet, ipse pro se loquatur.

14 Sic pariter ad valorem Matrimonii, vel Sponsalium de Jure non sufficit, etsi una pars ad promissionem, vel interrogationem alterius taceat, et non contradicat, licet loco illius alii, etiam propinqui (excepto Patre) v. g. frater, patruus etc. respondeant, et consentiant, ipsa tacente, et non contradicente; cum requiratur de Jure utriusque partis contrahentis vel mandatum, vel consensus verbis aut aliis signis externis sufficienter expressus, prout jam dictum habetur *Lib. IV. Tit. I. de Sponsal. et Matrim. n. 14. et seqq.* Nec obstat, quod in contrarium objicitur. *c. 1. de Matrim. contra interdict. Eccles.* ubi fit mentio de Matrimonio per fratrem pro sorore praesente et tacente, contracto; quia, ut legenti textum patet, non tantum tacuit, sed expresse consensit soror. Minus obstat objici solitum *c. Ex parte 14. de Restit. spoliat.* ubi habetur sermo de sponsalibus a patruo nomine nepotis contractis, quia ex textu satis patet, sponsalia a patruo acta vel non contracta, vel nulla fuisse; et bene ibidem observat Gloss. ℣. *Praesente.* Accedit, quod *c. un. §. fin. de Desponsat. impub. in 6.* per textum supra n. 7. jam allegatum de solis parentibus dispositum habeatur, quod, si nomine prolium praesentium, et non contradicentium, vel absentium, et postea ratihabentium, sponsalia contrahant, ea valida existant, consequenter ad alios, etsi propinquos, extendi non debeat; praesertim cum agatur de perpetua obligatione statum hominis concernente, circa quem pro suis liberis parentes etiam ex naturali affectu magis solliciti merito de Jure censentur, quam alii, quantumvis propinqui.

15 Sic ulterius, quia in Jure ad formam et valorem stipulationis regulariter requiruntur verba utriusque stipulantis. *l. 1. pr. ff. de Verb. Oblig.* ibi: *Stipulatio non potest confici, nisi utroque loquente etc.* Ideo Regula fallentiam secundam [illegible] patitur in stipulationibus, utpote in quibus tacens et non contradicens pro tacite consentiente minime haberi potest.

Fallit *tertio* in Superioribus, qui tacent, et non contradicunt in casu, quo sine magna turbatione, strepitu externo, aut proprio gravi damno contradictio fieri nequit, aut alias res jam desperata apparet: tunc enim tacentes, et non contradicentes consentire neutiquam praesumendi sunt *arg. Reg. 50. ff. de Reg. Jur.* ibi: *Culpa caret, qui scit, sed prohibere non potest.* Strein *hic. n. 2. ut fin.* cum aliis a se allegatis. *arg. c. Nihil. 2. de Praescript.* ubi Papa Heliae Patritiae rescribit: *Nihil cum scandalo, nihil cum forali strepitu vobiscum nos velle de causis pauperum definire, vobis scripsisse meminimus; sed illud vos scire credimus, taciturnitatem, atque patientiam nostram futuris post me Pontificibus in rebus pauperum praejudicium non facturam.* Quae fallentia etiam ad alios non superiores a Doctoribus ob paritatem rationis merito extenditur, et inducitur, minime blandiri sibi posse Principes de tacentium et non contradicentium subditorum consensu, quando illos collectis steuris et tributis excessive ac injuste gravant: quod idem dic de inferioribus dominis directis subditos nimium gravantibus; quia miselli subditi in hujusmodi casibus tacentes non tam voluntarie consentire, quam metu majoris mali coacte dare censendi sunt. 16

Fallit *quarto* in casu, quo fur sciente, et non contradicente domino rem illius arripit; quia in tali casu dominus consentire non praesumitur, sed actionem contra furem instituere potest: cum sic in odium furti Jura specialiter statuant *l. Si quis. 91. ff. de Furtis.* ibi: *Si quis scit, sibi rapi, et quia non potest prohibere, quievit, furti agere potest: at si potuit prohibere, et non prohibuit, nihilo minus furti aget.* 17

Fallit *quinto*, et quidem universaliter, quotiescunque de consensu vel dissensu tacentis, et non contradicentis verum non extat dubium, sed ex circumstantiis et conjecturis verisimilius apparet, eum tacendo consentire noluisse. Barbos. *hic*, cum aliis, ad longum deducens, Regulam, *Tacens consentire videtur*, tantum locum habere in dubio, in quo de Jure praesumitur consentire, qui tacet, et non contradicit, cum facile possit, prout desumitur ex verbo *videtur*; hinc si circumstantiae, et conjecturae tollunt dubium, et verisimilius pro dissensu militant, praesumi consensus prudenter non amplius potest: ideo in sensu Regulae n. 4. posito notanter additum est: *et contrarium ex conjecturis non apparet.* 18

REGULA XLIV.

Is, qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Differt a priori; quia praesens de confessione, vel negatione: prior de consensu agit.*
3 *Ponitur verus sensus Regulae.*
4 *Tacens interrogatus a non Judice nec fatetur, nec negat.*
5 *Quare tacens censeatur consentire, et non fateri?*
6 *Legitime interrogatus a Judice tacens habetur pro confesso.*
7 *Sicut et ille, qui ad articulos non respondet.*
8 *Qui duobus sibi propositis ad unam respondet, et ad alterum tacet, hoc fateri censetur.*

1 Desumitur haec Regula ex *l. qui tacet. 142. ff. de R. J.* ibi: *Qui tacet, non utique fatetur: sed tamen verum est, eum non negare.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Hanc Regulam minime convenire cum praecedenti ut per peram putabant nonnulli, sed multum differre ab ea: cum in priori agatur de consensu, an, et quando ex taciturnitate praesumi possit: praesens vero Regula de confessione, et negatione, et non nisi in casu interrogationis procedit, utrum videlicet confiteri, vel negare censeatur, qui ab alio interrogatus nihil respondet, sed tacet.

Resp. II. Verus sensus Regulae sequens est: *Qui ad interrogationem alterius tacet, regulariter nec confiteri, nec negare praesumitur.* Ratio est, quia inter negare et confiteri tanquam duo membra datur medium, silere nempe et tacere, uti cum Glossa observant Dynus et Vivianus *hic*: et merito, eo quod, licet in [illegible] sibi contrariis exclusio unius sit inclusio alterius, et econtra, ac unum necessario inesse debeat, uti fit in sanitate, et infirmitate, numero pari, et impari, cum unum alterum necessario excludat, corpus siquidem aut sanum, aut infirmum esse debet, et tempore, quo sanum est, infirmum esse nequit, ac econtra: numerus par, aut impar esse debet: si par est, impar esse non potest, et e 3

converso: aliter tamen res se habeat in extremis habentibus medium; cum nullum necessario insit, sed tertiom mediare, ac subsistere valeat, prout contingit in colore albo et nigro, quorum nullus necessario inest, cum res tertium aliquem colorem, flavum aot rubrum habere queat. Hinc similiter, quia inter confiteri et negare mediat silere, et tacere, ac se ipso stare potest, quin insit confiteri, aut negare; justus est Regulae sensus: qui ad interrogationem alterius tacet, nec fatetur, nec negat.

4 Declaratur exemplis: sic v. g. in casu, quo quis extra judicium, vel etiam in judicio a non Judice interrogatur, an non hunc vel illum percusserit: an non hoc vel illud abstolerit: hunc vel illum verbali injuria affecerit: an non motuas pecunias mille florenorum a se acceperit, sicque debeat: si tacet, nec fateri, nec negare censetur. *arg. l. Si filius.* 19. *ff. de Interrog. in Jure faciend.* et ratio praeter jam dictam est; quia respondere non tenetur. Et profecto misera foret hominum conditio, si quis cuivis interroganti affirmando, vel negando positive respondere teneretur; cum saepissime intersit tacere, et nihil respondere, sicque medium inter negationem et confessionem tenere.

5 Cur autem tacens praesumatur consentire, et non confiteri, in ratione allegandi divisi sunt Doctores: melior videtur, quam assignat Barb. *hic. n.* 9. videlicet, quia consensus est actus voluntatis eligentis et quiescentis, qui actus adesse merito praesumitur, dum quis contradicere facile posset, et non facit per dicta in praecedenti Regula: confessio vero consistit in assertione veri aut falsi, quorum nullum asserit, qui tacet.

6 Quaeritur II. An? et quas Fallentias patiatur Regula praesens? Resp. eam fallere *Primo* universaliter, quoties quis in judicio a Judice legitime interrogator: sic enim interrogatus, qui tacet, pro confesso habetur, vel etiam in sui damnum pro negante. *l. de Ætate.* 11. §. 4. *de Interrog. in Jure faciend.* ibi: *Qui tacuit apud Praetorem, in ea causa est, ut instituta actione in solidum conveniatur, quasi negavit, se haeredem esse.* Ratio est; tum quia hoc ipso, quod legitime interrogatus, et respondere obligatus taceat, justam praesumendi causam praebet, veritatem contra se stare, seque eam tacite fateri velle: tum quia a Judice legitime interrogatus, respondere omittens contomax reputatur, ac propterea in poenam contra se confessus in effectu habetur. *cit. l. De aetate.* 11. §. 4. ibi: *nam qui omnino non respondet, contumax est: contumaciae autem poenam hanc ferre debet, ut in solidum conveniatur, et quia praetorem contemnere videtur.*

Fallit *secundo* in quovis illo, qui in judicio ad positiones, seu articulos ab adversario propositos, et a Judice approbatos respondere jussus tacet, vel sine causa respondere recusat; quia etiam talis confiteri censetur, et pro confesso habetur. *c.* 2. *de Confess. in* 6. ibi: *Si reus, vel procurator ipsius positionibus ab adversario sibi factis interrogatus, jussusque a Judice respondere absque rationabili causa recuset, aut nolit, seu contumaciter se absentet, haberi debet super iis, de quibus in eisdem positionibus interrogatus extitit, pro confesso.* Ratio est, quae in priori fallentia. 7

Fallit *tertio*, quando alicui in judicio objiciuntur duo, et is unum negat, vel in eo se excusat, ad alterum vero tacet, censetur enim hoc tacite fateri. *c. Nonne.* 5. *de Praesumpt.* ibi summarium sic habet: *qui ex duobus illatis alterum negavit, reliquum affirmare praesumitur*; textus vero sic sonat: *Duo quippe illata fuerunt ei: unum negavit, alterum tacendo concessit.* 8

REGULA XLV.

Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 Obscurum, verisimilius, *et* plerumque, *quid?*
3 *Ponitur verus sensus Regulae.*
Verisimilitudo pro veritate habetur. Ibid.
4 *De ordinarie contingentibus fiunt leges.*
5 *Ordo procedendi in obscuris.*
6 *Declaratur Regula exemplis juris, et seqq.*
7 *Substitutio facta filio evanescit, si hic liberos procreat.*
8 *Mulier metu mortis monasterium ingressa non censetur ibi tacite professa, quamdiu causa metus durat.*
9 *Solvitur objectio contra Regulam.*

1 Desumpta habetur haec Regula ex *l. In obscuris.* 114. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *In obscuris inspici solet, quod verisimilius est, aut quod plerumque fieri solet.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Quid per verba, *In obscuris*, dicere velit Regula, satis patet ex dictis ad Regulam XXX. *In obscuris minimum est sequendum. n.* 2. *et* 3. ubi videndum. Per *verisimilius* autem intelligitur id, quod prudenter consideratis considerandis, circumstantiis, et aliis ad genuinam veritatem servientibus, veritati magis consentaneum apparet. Per *plerumque* vero id denotatur, quod in ejusmodi, de quibus quaeritur, actibus, negotiis, contractibus, dispositionibus communiter et ordinarie fieri solet, ac in regione fieri consuevit. Hinc

Resp. II. Verus Regulae sensus hic est: *Quandocunque vera intentio, mens et voluntas statuentis, agentis, contrahentis, disponentis etc. aliunde certo vel sufficienter non apparet, illud sequendum, judicandum, et tenendum est, quod prudenter, et aequo animo consideratis considerandis ad cognoscendam veritatem servientibus circumstantiis, veritati magis consentaneum, seu conforme apparet*: vel, *quod in hujusmodi, de quibus quaeritur, actibus, negotiis, aut dispositionibus communiter et ordinarie fieri solet, ac in Regione fieri consuevit. arg. l. Semper in Stipulationibus.* 34. *ff de Reg. Jur.* cujus textum allegavimus in *Regula XXX. n.* 3. cum Concordant. Ratio Regulae quoad primam partem, de sequendo verisimili, est: quia verisimilia quasi pro veritate habentur. *arg. l. Cum quid.* 3. *ff. de Rebus creditis, si certum petatur.* adeo ut idem reputetur, veritatem pro se habere, et praesumptionem in verisimili fundatam pro se habere, uti post Jason bene advertit Strein *hic. n.* 2. *arg. l. Licet Imperator.* 74. *ff. de Legat. I.* et verisimilitudo onus probandi nonnunquam in adversarium rejiciat *arg. l. Sive possidetis* 16. *C. de Probation.* ac non nisi validioribus probationibus elidi valeat. *l. Non est verisimile. fin. ff. quod metus caus.* 3

Secundae vero partis, videlicet, quod deficiente verisimili id attendatur, quod plerumque seu communiter et ordinarie fieri solet, ratio haec est; quia sicut Legislatores non de iis, quae raro, sed quae frequenter contingunt, leges et jura condunt. *l. Ex his.* 4. et *l. Nam ad ea.* 5. *ff. de Legib.* ibi: *Nam ad ea* 4

potius debet aptari jus, quae et frequenter et facile, quam quae perraro eveniunt. Sic etiam intentio et mens privatim disponentium et contrahentium in defectu alterius certitudinis juxta communiter et ordinarie fieri solita praesumi, et colligi debet. *arg. l. Certi conditio.* 9. §. 8. *ff. de Reb. credit.* praesertim in Regione, in qua versamur. *l. Semper.* 34. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Si non apparet, quid actum est, erit consequens, ut id sequamur, quod in Regione, in qua actum est, frequentatur.*

5 Ut proin circa obscura sequens procedendi, praesumendi et sequendi ordo sit: et quidem Primo videndum, an non aliunde rei veritas, et quod actum est, appareat: hoc enim vere cognitum omnino sequi, et tenere oportet; quia justum et aequum est, ut contrahentium voluntates et pacta custodiantur c. 1. *de Pactis.* ibi: *aut inita pacta suam obtineant firmitatem, aut conventus (si se non cohibuerit) Ecclesiasticam sentiat disciplinam. Dixerunt universi: Pax servetur, pacta custodiantur.* et *l. Semper.* 34. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Semper in stipulationibus, et in caeteris contractibus id sequimur, quod actum est.* Secundo, si de hoc certo vel sufficienter non constat, id praesumendum, sequendum, et tenendum, quod prudenter consideratis considerandis verisimilius apparet juxta tenorem hujus Regulae. Tertio, si verisimilius non apparet, id inspiciendum, et sequendum est, quod plerumque, seu communiter, et ordinarie fieri solet, juxta praescriptum praesentis Regulae, praesertim in Regione, in qua res acta est. *cit. l. Semper.* per textum *n. praeced.* jam allegatum. Quarto, si neque hoc haberi potest, *minimum* sequendum, et tenendum est *cit. l. Semper* ibi: *Quid ergo, si neque Regionis mos appareat, quia varius fuit? Ad id, quod minimum est, redigenda summa est.* et *Reg.* 30. *de Reg. Jur.* in 6. ibi: *In obscuris minimum est sequendum.* cum in hoc partes certo conveniant, et errandi periculum magis declinatur juxta dicta superius ad hanc Regulam, *n.* 4.

6 Declaratur etiam et firmatur alterius Regula, sensusque illius exemplis Juris: Sic enim *primo*, ut exemplificat Gloss. *hic.* si maritus cum prius corrupta diu cohabitat, et postea mulier ex causa impotentiae viri divortium petat, vir autem potentem se asserat, viro creditur, nisi impotentia manifesta sit, textu claro *can. Si quis.* 3. *cau.* 33. *q.* 1. Quia verisimilius est, virum non defuisse suo officio.

Sic pariter 2. si quis proprium filium instituit haeredem, atque substituit Cajum, praesumitur substitutio facta sub conditione: si filius meus sine liberis decesserit. *l. Cum avus.* 102. *ff. de Condit. et Demonst.* Cum nec verisimile, nec usu receptum sit, quod quis intendat filio aliquem substituere, si filius ipse liberos progenerat. *l. Generaliter.* 6. §. *Cum autem. C. de Instit. et substit.* ibi: *Cum autem invenimus excelsi ingenii Papinianum in hujusmodi casu, in quo pater filiis suis substituit, nulla liberorum ex his procreandorum adjectione habita, optime intellecto disposuisse, evanescere substitutionem, si is, qui substitutione praegravatus est, pater efficiatur, et liberos sustulerit; intelligentem, non esse verisimile, patrem, si de nepotibus cogitaverit, talem fecisse substitutionem* 7

Sic 3. si mulier metu mortis a viro inferendae ad monasterium fugit, ibique quamdiu causa durat, permanet, tacite professa non censetur; quia verisimile est, eam perseverasse in monasterio ex eadem causa, ex qua fuit ingressa, consequenter causa cessante, mortuo nempe viro, egredi, et alteri nubere posse, textu expresso *c.* 1. *de His, quae vi, met. caus.* 8

Objici contra Regulam communiter solet. In judiciis probatio necessario concludere debet, nec sufficit ostendere, rem sic esse posse, sed necesse est, probare, eam revera sic esse. *arg. l. Matrem.* 17. *C. de Probat.* cum Concord. ergo verisimilitudo ad rem nihil facit. Sed Resp. Probationem concludentem necessariam esse tunc, quando haberi potest: secus esse, si haberi nequit; in tali enim casu ad praesumptionem, praesertim in verisimilitudine fundatam, ex utroque Jure in subsidium datur recursus. Hinc, prout supra de Regula XXX. dictum, ita et de praesenti dicitur, quod sit *subsidiaria.* 9

REGULA XLVI.

Is, qui in Jus succedit alterius, eo Jure, quo ille, uti debebit.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Successor alius est universalis: alius particularis: et quis?*
3 *Successor universalis, praesertim haeres, active et passive succedit in omne jus defuncti.*
4 *Etiam haeres particularis succedit taliter quoad partem, cujus est haeres.*
5 *Successoribus universalibus aequiparantur etiam Praelati Ecclesiastici, qui proin debent solvere debita defuncti nomine Ecclesiae facta.*
6 *Successor etiam particularis succedit active et passive, quod prior dominus circa rem particularem habuit.*
7 *Excepta actione personali, quae ad eum non transit: nec nocet ei mala fides prioris domini, bene vero successori universali.*
8 *Ponitur verus sensus Regulae?*
9 *Declaratur exemplis. et tribus seqq.*
Successor universalis, v. g. haeres, debet solvere omnia debita defuncti. ibid.
10 *Idem debet facere successor in Regno.*
11 *Successor potest conveniri vi rescripti contra antecessorem impetrati.*
12 *Defuncti jus ita inhaeret haeredi, ut propter hoc subinde etiam aliunde sua perdere debeat.*
13 *Mors omnia solvit: quomodo intelligendum?*
14 *Donator potest revocare ex causa donationem, non item haeres illius: et quare?*
15 *Marito circa dotem majus jus competit, quam haeredi illius: quia est privilegium personale.*
16 *Fallit Regula* 1. *in Mandato.* 2. *In Contractu Societatis.* 3. *In precario.*
17 4. *In donationibus inter virum et uxorem.*
18 5. *Universaliter in omnibus Privilegiis personalibus.*

Desumpta habetur haec Regula ex *l. Qui in Jus.* 177. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Qui in jus, et dominium alterius succedit, jure ejus uti debet.* Cui concordat *Regula* 79. *de R. J.* in 6. ibi: *Nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur.* 1

Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Ante responsionem Notandum cum Dyno et Strein *hic n.* 1. duplicem esse et dici *Successorem:* in jus alterius, Universalem videlicet, et particularem, seu, quod idem est, singularem. *Universalis* est, qui in universum, seu in totum jus alterius succedit, ejusque personam repraesentat, uti sunt haeres, bonorum possessor, et ex 2

Trebellianico possessor, fideicommissarius, qui etiam proprie successores vocantur, quia in jus universum defuncti succedunt *l. quoties.* 9. § 10. ff. *de Haered. instit. l. Praetor.* 117. *ff. de reg. jur.* ibi: *Praetor bonorum possessorem haeredis loco in omni causa habet l. In pari.* 128. ff. *eod Hi, qui in universum jus succedunt, haeredis loco habentur,* juncta *l. Nihil.* 24 ff. *de V. S.* ibi: *Nihil est aliud haereditas, quam successio in universum jus, quod defunctus habuit.* Successor *Particularis*, seu *Singularis* est, qui non in totum jus, sed in certam aliquam *rem*, vel jus alterius succedit, uti sunt legatarii, donatarii, emptores etc. qui proprie successores in rem appellantur. *l. Quaedam.* 9. §. *Is autem* ff. *de Edendo.* et *l. Etiam.* 8. ff. *de Jure jur.* ibi: *Etiam si rem successerint.* cum Concord. Hoc Notato

3 Resp. I. Regula de successore universali tam active, quam passive intelligenda est: Active quidem; quia omne jus agendi, excipiendi, fruendi etc. tam reale, quam personale, etiam mixtum, et in rem scriptum, quod prius competebat defuncto, competit postea haeredi: *Passive* vero; quia jus agendi, excipiendi etc. quod *alicui* competebat contra defunctum, competit eidem etiam contra haeredem ipsius. Dynus *hic* cum communi *aliorum. arg. pr. Instit. de perpet. et temp.* Ratio est, tum; quia defunctus, et haeres ipsius, fictione Juris pro una eademque persona habentur. *Novell.* 48. *pr.* ibi: *Cum utique nostris videtur legibus, unam quodammodo esse personam haeredis, et ejus, qui in eum transmisit haereditatem:* consequenter jus, quod uni active vel passive competit, etiam alteri competere debet: cum non debeat una eademque res, vel persona diverso Jure censeri c. *Cum in tua.* 30. *de Decimis.* Tum, quia nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur. c. *Nemo.* 79. *de reg. jur.* in 6. consequenter, si defunctus jus exceptionis habuit, exceptionem etiam haeres pati debet: si fundum servitute affectum transtulit, servitute eadem etiam apud haeredem fundus manebit affectus.

4 Quae cuncta intellige non tantum de haerede universali, sive ex asse, sed etiam de haerede ex parte tantum; quia quod juris in toto, idem etiam in qualibet parte illius est *l. Quae tota* 76 ff *de rei vindicat.* ibi: *Quae de tota re vindicanda dicta sunt, eadem et de parte intelligenda sunt.* ut proin sicut haeres ex asse ex toto, sic haeres ex parte, pro ea parte in qua haeres est, personam defuncti repraesentet, jure illius active et passive fruatur, et utatur, licet in partibus reliquis pro extraneo habeatur. *l. Si adulta.* 6. *de Haeredit. act.*

5 Successoribus universalibus aequiparantur etiam Praelati Ecclesiastici tam saeculares quam Regulares; cum etiam ad hos, tanquam legitimos successores, ab antecessoribus jus agendi, et excipiendi active, ac passive, nomine Ecclesiae, vel Monasterii transeat: ut proin successor pacta antecessoris, nomine Ecclesiae inita, servare teneatur *can. Eleutherius* 30 *caus.* 18. *q.* 2 et gesta ab ipso rata habere c. *Quoniam.* 14. *de Offic. deleg.* ac debita ab eodem contracta solvere c. 1. *de Solut.* ibi: *Sicut filius debita patris solvere tenetur, sic Praelatus sui praedecessoris pro Ecclesiae necessitate contracta.* Haec tamen, quoad Praelatos, intellige de illis gestis et pactis, quae nomine Ecclesiae, et alias legitime sunt facta: privatas siquidem obligationes antecessoris Praelati, vel alias illegitime factas successor praestare non tenetur c. *Veniens.* 8 *Transact.* ubi Summarium sic habet; *Transactio facta de rebus Ecclesiae per Praelatum sine Superioris consensu non obligat successorem.* Ratio subjungitur in textu illis verbis: *Cum inter personas facta potius, quam inter Ecclesias videatur: nec pacta inter alios acta aliis obesse patiamur.* Vetque amplius ex traditis *Lib. I. Tit. 10. de His, quae a Praelat. sine consensu Capit.* et *Lib. III. Tit. 13. de rebus Eccles. alienand.*

6 Porro successorem particularem, seu singularem quod attinet, de eo etiam Regula intelligenda venit, ita, ut in hunc quoque, facta rei traditione, tota causa, idemque jus active et passive transeat, quod in eadem re prior dominus habuit *l. Alienatio.* 67. *ff. de contrahend. Empt.* ibi: *Alienatio cum fit, cum sua causa dominium ad alium transferimus, quae esset futura, si apud nos ea res mansisset: Idque toto Jure Civili ita se habet: praeterquam si aliquid nominatim sit constitutum.* juncta *l. Traditio.* 20. *ff de Acquirend. rer. domin.* ibi: *Quoties autem dominium transfertur ad eum, qui accipit, tale transfertur, quale fuit apud eum, qui tradit. Si servus fuit fundus, cum servitutibus transit: si liber, uti fuit. Et si forte servitutes debebantur fundo, qui traditus est, cum jure servitutum debitarum transfertur.*

7 Ea tamen differentia inter universalem, et particularem successorem attendenda est, quod actio mere personalis non transeat ad successorem singularem sine cessione nec contra eum. *l. Quod saepe.* 35. § *Si res.* ff. *de contrah. Empt.* ibi: *qui alienam rem vendiderit, cum is nullam vindicationem, aut condictionem habere possit, ob id ipsum damnandus est. quia si suam rem vendidisset, potuisset eas actiones ad emptorem transferre.* et *l. quaedam.* 9. §. *Is autem.* ff. *de Edend.* cum Concord. c Dyno citatis *hic n.* 7. Hinc expediti Juris est, quod legatario, donatario, emptori, tanquam successori singulari non noceat mala fides legantis, donantis, aut vendentis, quin praescribere valeat *l. An vitium.* 5 ff *de divers. tempor praescript.* ibi: *An vitium auctoris, vel donatoris, ejusque, qui mihi rem legavit, mihi noceat; si forte auctor meus justum initium possidendi non habuit, videndum est? Et puto, neque nocere, neque prodesse: nam denique et usucapere possum, quod auctor meus usucapere non potuit.* Dum econtra mala fides nocet successori universali, seu haeredi, ita, ut hic rem a defuncto male fide possessam nullo modo praescribere valeat, prout cum communi aliorum late probavimus lib. II. Tit. 26. *a n.* 134 Item contra haeredem, haereditario nomine conventum, etiam doli actio datur. Dynus *hic. l. Haeredibus.* 13. ff *de Dolo.* ibi: *Item adversus haeredes de dolo actio erit danda.*

8 Resp. II. Verus sensus Regulae hic est: *Qui in alterius dominium, vel jus sive universale, sive particulare succedit, eodem jure, quod ille alter habuit, active et passive uti potest, et debet: seu, eodem jure, quo prior, in sui favorem gaudet, idemque, quod prior, contra se sustinere debet.* Per Jura et rationes jam allegatas Solum addendum est, Regulam non tantum de proximis, seu immediatis, sed etiam mediatis, et posterioribus haeredibus, tanquam successoribus procedere. Streio *hic num.* 3. et ratio est; quia etiam haeredis haeres appellatione haeredis venit.

9 Declaratur Regula ulterius praeter jam adducta adhuc aliis Juris exemplis; et quidem praecipue, quod, sicut successor alterius, jure illius in sui favorem gaudet per dicta, sic jura contra illum, et exceptiones passive sustinere, ac reales obligationes ejusdem praestare debeat: si enim haeres tam necessarius, quam extraneus solvere tenetur omnia debita defuncti, sive ex vero, sive quasi contractu, sive aliunde contracta: sic etiam poenas pecuniarias, ad quas defunctus damnatus fuit, solvere debet haeres. *l. Commissa.* 14. ff *de Publican et vectigal.*

10 Sic etiam successores in Regno et Principatu servare debent pacta et contractus antecessorum. *arg. c.* 1. *de Probat* alias enim nemo esset, qui cum illis commercium habere vellet, quod in detrimentum

ipsius boni publici redundaret; uti post Baldum in *l. Princeps. ff. de Legibus.* bene observat Strein *hic num.* 4.

11 Sic rursus successor potest conveniri vi rescripti contra antecessorem impetrati. *arg. c. Dilect.* 17. *de Foro compet*, et ibi conveniri potest et debet haeres, ubi conveniendus erat defunctus. *l. Haeres absens.* 19. *pr. ff. de Judiciis:* ibi: *Haeres absens ibi defendendus est, ubi defunctus, et conveniendus.* Sic etiam laicus haeres Clerici, lite cum defuncto jam contestata, coram Judice Ecclesiastico convenitur, et econtra. Strein *hic.* cum communi DD. *arg. l. Venditor.* 49. *ff. eod.* quorum ratio est; quia haeres cum defuncto fictione Juris eadem censetur esse persona *novell.* 48. *pr.*

12 Porro defuncti jus active et passive ita haeredi adhaeret, ut etiam impediat ea, quae alias eidem alioquin competunt; sic enim si mater bona paterna filii vendit, quamvis male agat, tamen si filius haeres matris esse velit, non potest sic vendita recuperare, dicendo: ego haec vendita bona repeto, non ut haeres matris, sed ut bona mea a patre mihi relicta. *l. Cum a Matre.* 14. *C. de rei vindic.* Sic etiam, si filius rem aliquam, paterno testamento alienari prohibitam extra familiam male vendat, non potest hujus vendentis haeres alienationem revocare, dicendo, se in ea alienata fuisse substitutum, consequenter eam a defuncto non potuisse alienari. *l. Filius familias.* 114. §. 15. *ff. de Legat.* I. et *l. vindicantem. ff. de Evict.*

13 Objici solet contra Regulam. Mors omnia solvit. *novell.* 22. *cap.* 20. *pr.* Ergo Jura non transeunt ad haeredem. Sed Respond. hoc intelligendum esse de mere personalibus, talibus, quae personae ita sunt propria, ut alteri convenire nequeant, indeque cum ipsa pereant: qualia sunt vota mere personalia, quae morte voventis omnia solvuntur, et extinguuntur, nec ad haeredes transeunt, uti cum communi aliorum diximus *Lib. III. Tit.* 34. *de voto et voti redempt. n.* 4. Item quoad crimina, et poenam criminalem, ne ulterius progrediatur poena, quam delicta. *l. Sancimus.* 22. *C. de Poenis.* ibi: *Peccata igitur suos teneant Auctores, nec ulterius progrediatur metus, quam reperiatur delictum.* nisi forsan ex delicto defuncti aliquod commodum ad haeredem pervenerit; circa hoc enim etiam haeres tenetur, et conveniri potest. *l. In Haeredem.* 26. *ff. de dolo. Ne aliena scelere ditetur. l. un. C. ex delictis defunct.* et *l. Quod diximus.* 16. §. 2. *ff. quod met. caus. gest.* ibi. *Quod turpiter, vel scelere quaesitum est, ad compendium haeredis non debet pertinere.* Secus est de realibus juribus, quae minime solvuntur morte, per dicta et probata hactenus.

14 Objicitur 2. Donator habet jus revocandi donationem ob ingratitudinem donatarii, quod tamen jus non competit haeredi, texto expresso *c. fin. de Donat.* ibi: *Propter ejus ingratitudinem, in quem liberalitas est collata, donatoris persona de rigore juris potuit eam revocare: si forte in ipsum impias manus injecerit, aut sibi atroces injurias, seu grave rerum suarum damnum, vel vitae periculum inferre praesumpserit; quod tamen ad donatoris, qui hoc tacuit, non extenditur successores.* juncto *l. fin. C. de revocat. Donat.* Resp. cum Glossa *in cit c fin.* ✠ *Etenim.* Jus revocandi donationem ideo non competere haeredi, quia donator tacendo, et non revocando, sicque moriendo praesumitur injuriam ingrato donatario remisisse, forsitan eo fine, ut et ipse facilius veniam impetret a Deo suorum peccatorum. Remittens autem jus suum nec ipse amplius illud revocare potest, multo minus haeres ipsius. *can. quam periculorum.* 8. *can.* 7. *q.* 1. ibi: *nec recipere id postmodum poterit, quod semel cessit.* et *l. Quaeritur.* 14. §. 9. ff. *de Ædilit. Edict.* ibi: *remittentibus enim actiones suas non est regressus dandus.*

15 Objicitur 3. Marito illud privilegium competit, *ne* conveniatur de restituenda dote ultra id, quod commode potest, et *tamen* haeres illud totum restituere debet. *l. Maritum.* 12. ff. *Soluto Matrim.* ibi: *Maritum in id, quod facere potest, condemnari, exploratum est: sed hoc haeredi non esse praestandum.* ergo haeres non succedit in omne jus defuncti. Resp. Hoc esse privilegium mere personale mariti qua talis, indeque sicut alia privilegia mere personalia cum persona extingui. *l. Quia tale.* 13. ff *Soluto Matrim* ibi: *Quia tale privilegium personale est, et cum persona extinguitur.*

16 Quaeritur II. An? et quales Fallentias habeat Regula XLVI? Resp. Quamvis Regula alias procedat in omnibus contractibus, tamen Fallit 1. in Mandato *l. Qui negotia.* 34. §. 1. ff. *Mandati.* 2. in Contractu Societatis *l. Actiane.* 65. §. 9 ff. *pro Socio.* ibi: *Morte unius Societas dissolvitur nec haeres socii succedit.* 3. In Precario; licet enim precarium etiam ad haeredem illius, qui precario concessit, transeat: tamen non transit ad haeredem illius, qui precario rogat. *l. Cum precario.* 12. §. 1. ff *de Precario.* ibi: *Precario rogatio, et ad haeredem ejus, qui concessit, transit: ad haeredem autem ejus, qui precario rogavit, non transit; quia ipsi duntaxat, non etiam haeredi, concessa possessio est.*

17 Fallit 4. in Donationibus inter virum, et uxorem; hae enim a donantibus revocari possunt, non item ab haeredibus ipsorum, sed confirmantur morte donantis. *l. Cum hic status.* 32. §. 2. *ff. de Donation. inter virum et uxorem:* nisi donans ante mortem poeniteat, et donationem revocet tacite vel expresse. *cit. l. Cum hic status.* § 4. ibi: *Sed ubi semel donatorem poenituit, etiam haeredi revocandi potestatem tribuimus, si appareat, defunctum evidenter revocasse voluntatem.* juncto *c. fin. eod* ibi: *quae tamen penitus evanescit, si revocetur ab ea tacite vel expresse.* Quando autem tacite revocata censeatur donatio inter virum et mulierem, sufficienter declaratum habetur *lib. IV. Tit.* 20. *de Donation. inter virum et uxorem.* §. 1. *a num.* 21.

18 Fallit 5. et quidem universaliter in cunctis privilegiis mere personalibus, utpote quae ad successorem nunquam transeunt, sed cum persona extinguuntur, prout in simili jam diximus supra *nn.* 15. Quia universaliter juxta *l. In omnibus.* 68. *ff. de reg. jur. in omnibus causis id observatur, ut ubi personae conditio locum facit beneficio, ibi deficiente ea, beneficium quoque deficiat.* Concordat *regula* 7. *de reg. jur.* in 6. *Privilegium personale personam sequitur, et cum persona extinguitur.*

REGULA XLVII.

Praesumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Intelligenda est de sola ignorantia facti:*
3 *Et quidem alieni.*
4 *Pariter verus sensus regulae.*
5 *Declaratur exemplis: et seqq.*
7 *Papa per suas leges non censetur derogare statu-*

tis et consuetudinibus locorum, nisi exprimat.

8 *Ubi praesumitur scientia, allegans ignorantiam, eam probare debet.*

9 *Potest probari triplici modo.*

10 *Fallit Regula in notoriis, et in iis, quae scire debemus ex officio.*

1 Haec Regula multum concordat cum Regula XIII. *de Reg. Jur. in* 6. *Ignorantia facti, non Juris excusat.* eamque ulterius declarat: et desumpta censetur ex iisdem legibus.

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Quamvis Regula ista generaliter loquatur, tamen de sola Ignorantia Facti, non Juris intelligenda venit, uti post Dynum bene observat Glossa hic communiter recepta, quia eorum, quae Juris sunt, non ignorantia, sed scientia regulariter praesumitur, indeq; ignorantia eorum non excusat, per dicta supra *ad cit. Reg.* 13. *de Reg. Jur. in* 6.

3 Immo non de quavis, sed de alieni duntaxat facti ignorantia intelligenda est; quia proprie facta ignorare, nemo prudenter praesumitur, per dicta ad *cit. Reg.* 13. ubi etiam declaratum habetur, quid sit Ignorantia ut sic: et quid ignorantia Juris et facti, proprii et alieni.

4 Resp. II. Verus sensus Regulae hic est: *Facti alieni Ignorantiam habere in dubio quivis praesumitur, nisi probetur, eum tale factum scivisse.* Ratio Regulae est, quia, uti jam supra *ad Reg.* 13. *n.* 10. dictum est, facta aliena fere innumera, ac diversa sunt, indeque etiam expertissimos, et prudentissimos facile latere, et fallere possunt, uti dicitur *l.* 2. *ff. de Jur. et Facti Ignorant.* consequenter stante dubio in judiciis Ignorantia merito praesumitur; ita, ut onus probandi scientiam transferatur in adversarium, qui, si eam non probet, hoc ipso jam Ignorantia facti ex praesumptione, sufficienter probata, et ignorans pro excusato habetur, uti post Gloss. in *l.* 1. *C. ad S. C. Macedon.* bene docet Barb *hic n.* 2.

5 Declaratur, et firmatur Regula exemplis Juris: Sic enim si quis in Clericum clericaliter non incedentem, indeque ex praesumptione ignorans, eum esse Clericum, manus violentas injiciat, non excommunicatur. *c. si vero.* 4 *de Sent. Excom.* Sic etiam dominus ignorare praesumitur, servum suum militiae nomen dedisse, indeque servi restitutionem petere potest. *l. super servis* 6. *C. qui militar. poss.* Sic insuper tutor praesumitur ignorare, se tutorem esse constitutum, ac propterea pupillus adversarius probare tenetur, illum hoc scivisse. *l. Hoc autem.* 6. *ff. de Administratione, et Periculo Tutor.* ibi. *Hoc autem, quod cognovit tutor, pupillus probare debebit*

6 Sic ulterius ignorare praesumitur pars litigans, sententiam definitivam contra se latam fuisse, ac propterea fatalia appellandi ei non currunt, nisi a die notificatae sententiae. *l.* 1. § *fin ff quando appelland.* ibi: *si adversum absentem fuerit pronuntiatum, biduum, vel triduum, ex quo quis scit, computandum est, non ex quo pronuntiatum est*

7 Sic rursus Summi Pontifices, quia praesumuntur ignorare particulares consuetudines, et statuta locorum, tanquam quid facti, eis per constitutionem generalem derogare non censentur, nisi exprimant, eleganti textu *c.* 1. *de Constit. in* 6. ibi: *Licet Romanus Pontifex (qui jura omnia in scrinio pectoris sui censetur habere) constitutionem condendo posteriorem, priorem, quamvis de ipsa mentionem non faciat, revocare noscatur; quia tamen locorum specialium, et personarum singularium consuetudines et statuta (cum sint facti, et in facto existant) potest probabiliter, ignorare, ipsis, dum tamen sint rationabilia, per constitutionem a se noviter editam (nisi expresse caveatur in ipsa) non intelligitur in aliquo derogare.*

8 Objicitur autem contra Regulam: Dantur multi casus, in quibus etiam facti alieni ignorantia non praesumitur, sed probari debet: sic enim *c. fin. qui Matrim. accus. poss.* disponitur, ne quis admittatur ad accusandum matrimonium praeviis denuntiationibus in facie Ecclesiae contractum, nisi juramento affirmet, et probet, se impedimentum matrimonii prius ignorasse. Pariter non admittitur ad impugnandam electionem, pro qua votum dedit, etiamsi dicat, se inhabilitatem electi antea ignorasse, nisi juramento talem ignorantiam probet *c. Nulli* 8. *de Elect. in* 6. ibi: *de hujusmodi autem ignorantia fidem faciat proprio juramento* ✠. cum Strein *hic*, et aliis, hos et similes casus non obesse Regulae; quia haec tantum dicit, *in dubio* praesumi ignorantiam facti non autem ibi, ubi cessante dubio militat rationabilis praesumptio, et verisimilitudo contra allegantes ignorantiam facti alieni; in hujusmodi enim casibus allegans ignorantiam, eam probare tenetur. Et ideo, quia in praefatis Juris casibus talis praesumptio etiam habetur, allegans ignorantiam, eam probare merito adigitur. Loquendo enim de primo casu, merito suspectus est ille, et praesumitur contra illum, qui matrimonium praeviis denuntiationibus in facie Ecclesiae contrahi scivit, et tacuit, postea primum sub praetextu ignorantiae matrimonium accusare vult: sicut et ille, qui electionem etiam sub voto factam, praetextu prius ignoratae inhabilitatis in electo impugnat; cum ipse de habilitate eligendi diligenter prius inquirere ex officio obligatus fuisset.

9 Porro in casibus, in quibus allegans ignorantiam, eam probare tenetur, ob praesumptionem sibi contrariam, potest eam probare triplici modo, uti bene *hic* advertit Vivian. et quidem primo, medio juramento, *arg. cit c. fin. qui Matrimon. accus.* et *c. Nulli* 8. *de Elect. in* 6. Secundo, probando id, ex quo necessario sequitur, te ignorasse, v. g. quia fuisti tunc furiosus, phreneticus, *arg. c. Cum dilectus* 3. *de Success. ab intest.* Tertio, probando id, ex quo non quidem necessario, attamen verisimiliter sequitur, te ignorasse, puta, quia fuisti absens. Gloss. *hic.*

10 Quaeritur II. An? et quibus Fallentiis subjecta sit Regula XLVII.? Resp. Eam fallere 1. in iis, quae sunt publica, et notoria. Vivianus *hic* cum communi aliorum; quia in his non ignorantia, sed scientia praesumitur, per Jura allegata supra ad *Reg.* 13. *n.* 19. Fallit 2. ob dictam rationem in iis, quae quis etiam in facto ex officio indagare, et scire tenetur, cum scire, et scire debere, ac facile posse aequiparentur, per Jura citata in memorata *Reg.* 13 *n* 9. indeque facti ignorantia non excusat Pastorem juxta *c. quamvis* 10. *de R. J.* ibi: *Non enim potest esse Pastoris excusatio, si lupus oves comedit, et Pastor nescit.* Fallit 3. ita, et non tantum facti alieni juxta Regulam, sed etiam facti proprii praesumatur ignorantia in casu, de quo diximus ad saepe *cit Reg.* 13. *n.* 11.

REGULA XLVIII.

Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria vel jactura.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*

2 *In sensu disjunctivo sufficit unum verificari: in conjunctivo omnia verificari debent.*

3 *Regula est intelligenda in sensu copulativo: et quare*
4 *Pontiur veros seasus Regulae.*
5 *Com injuria alterius locupletari dicitor, qoi rem alterius injuste accipit, vel retinet; etsi postea perdat:*
6 *Item qui utitur rebus alienis, ut suis parcat: vel diotius, quam concessum.*
7 *Regula procedit etiam in causis privilegiatis, vel in pupillis:*
8 *In Republica:*
9 *In Ecclesiis, et Monasteriis.*
10 *Fallit Regula in casu, quo quis Chirographum de mutuo accepta pecunia dedit, quam non accepit.*
11 *Item si quis ex errore judicialiter agnitus est cohaeres.*
12 *Qui cum damno quidem, sed absque injuria alterius locupletatur, non agit contra Regulam.*
13 *Privilegia ita debent interpretari, ut vel nullum, vel minus praejudicium afferant tertio.*

1 Desumitur haec Regula ex *l. jure naturae.* 206. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Jure naturae aequum est, neminem cum alterius detrimento, et injuria fieri locupletiorem.* Cui concordat *l. Nam hoc natura* 14. *ff. de Condict. indebiti.* ibi: *Nam hoc natura aequum est, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiorem.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Ante responsionem Notandum, controversiam esse inter Doctores, an Regula sit intelligenda in sensu disjunctivo, vel copulativo? Glossa siquidem *hic* post Dynum *hic n.* 1. vult, eam in sensu disjunctivo *esse sumendam:* consequenter non tantum illum contra Regulam agere, qui locupletatur cum injuria alterius, sed etiam illum, qui sine alterius injuria, attamen cum detrimento et damno illius locupletatur. Rationem dant: quia Regula in sensu disjunctivo adhibito termino *vel* expresse loquitur illis verbis: *cum alterius injuria, vel jactura:* ubi autem sensus sic disjunctive ponitur, sufficit unum verificari. *l. Plane.* 95. §. 2. *ff. de Legat.* 1. *l. Si illud* 27. *ff. de Legat. II.* ibi: *Si illud, aut illud legatum sit, unum legatum est.* juncta *l. Cum pupillus.* 78. §. 1. *ff. de Condition. et Demonstrat.* ibi: *Disjunctivo modo conditionibus adscriptis, alteram defecisse non oberit, altera vel postea adimpleta.* cum Concord. sicut econtra illa, quae in copulativo sensu per terminum et proponuntur, omnia verificari debent. *l. si haeredi* 5. *ff. de Condit. instit.* ibi: *si haeredi plures conditiones conjunctim datae sint, omnibus parendum est, quia unius loco habentur.* Verum his non obstantibus

3 Resp. I. Quamvis Regula in sensu disjunctivo loquatur, tamen in sensu copulativo intelligenda est: consequenter ille duntaxat contra Regulam agit, qui cum damno, et injuria alterius locupletatur: non item ille, qui quidem cum damno, et detrimento alterius, non autem cum injuria illius, sed justo titulo locupletior fit. Maguerius in *cit. l. Jure naturae. ff. de Reg. Jur.* Menoch. *Consil.* 787. *n.* 19. Toccin. *hic. n.* 1. et alii. Ratio est: tum, quia Regula 206. *ff. de R. J.* ex qua nostra desumitur, etiam in sensu copulativo loquitur: Tum quia terminus disjunctivus *vel* subinde etiam pro termino copulativo et in jure sumitur *l. cum quidam.* 4. § *Melius. itaque. C. de Verb. et Rer. significat.* ibi: *Melius itaque nobis visum est, omni hujusmodi verbositate explosa, conjunctionem, aut, pro et accipi, ut videatur copulativo modo esse prolata.* Et quidem tunc praecipue quando alias sequeretur absurdum, uti in proposito esse videtur; nam innumeri casus ab hac Regula essent reprobati, qui in jure pro justis habentur: quod utique absurdum videtur: sic enim si cum solo detrimento alterius, sine injuria ejusdem locupletari vi hujus Regulae non liceret, omnes etiam legitimae praescriptiones eidem essent contrariae: item omnia lucra in bello justo reportata: innumera commoda ex variis contractibus cum alterius detrimento juste acquisita: nec non cuncta illa compendia, quae ob bonum Reipublicae uni, cum jactura alterius, obveniunt. Hinc

4 Resp. II. Verus Regulae sensus sequens est: *Nemo debet cum alterius injuria, et jactura, seu detrimento locupletari.* Ratio est; quia non solum Juris positivi, sed etiam naturalis est: *neminem injuste laedere: suum cuique tribuere,* relinquere, et non auferre. *l. Justitia.* 10. *ff. de J. et J.* et §. *Juris* 3. *Instit. eod.* ut proin merito ad propositum dicat Eloquentiae Princeps *lib.* 3. *Offic. Hominis incommodo suum augere commodum magis est contra naturam, quam mors, quam paupertas, quam dolor, quam caetera, quae possunt aut corpori accidere, aut rebus externis.*

5 Dicitur autem quis cum *injuria et jactura alterius* locupletari, qui rem alienam injuste accipit, vel retinet, suisque rebus commiscet, et iis pro suo commodo utitur, etiamsi postea apud eum pereant. *l. Si ipsa res.* 18. *ff. quod met. caus. gest.* ibi: *Si ipsa res, quae ad alium pervenit, in pecuniam, vel aliam rem conversa est, nihil amplius quaerendum, quis exitus sit, sed omnino locuples factus videtur, licet postea deperdat.* Item etiam ille, qui ob alterius solutione cum ejusdem injuria se liberat, vel alterum sibi obligat, *l. Cum Mulier.* 50. *ff. de Donat. inter Virum et Uxor.*

6 Rursus cum injuria et jactura alterius locupletari dicitur, qui, ut parcat suis, utitur rebus alienis, v. g. equis ad vehendum, bobus ad arandum, navibus ad navigandum, curribus, instrumentis, supellectili etc. item, qui re aliena sibi concessa ultra tempus utitur: item qui se, suasque res a communi onere subtrahit, et alienas subjicit. Strein, *hic n.* 1. hoc ipso enim, quod alienis utens, suas res conservet, locupletior factus censetur, quia pauperior factus non est; cum alias suis uti, easque utendo consumere, sicque in illis pauperior fieri debuisset. *l.* [illegible] *pupillo,* 47. *ff. de Solut.* ibi: *Nam hoc ipso, quo no*[illegible] *pauperior factus, locupletior est.*

7 Porro Regula nostra generaliter ad omnes, etiam alias privilegiatas personas, et causas se extendit; quia hae quoque Juri naturali, in quo Regula nostra fundatur, juxta dicta *n.* 4. subjectae sunt, indeque jus suum cuique tribuere, et relinquere, neminem laedere, ac consequenter cum alterius injuria et jactura locupletari non debent: Hinc in specie etiam pupilli ea, ex quibus cum injuria, et jactura fierent locupletiores, restituere vel compensare debent. *l. Si pupilli* 6. *pr. ff. de Negot. gest.* ibi: *Sed et pupillum, modo si locupletior fuerit factus* juncta *l. In pupillo.* 47. et *l. Si pupilli.* 66 *ff. de Solut.*

8 Sic etiam Respublica, etsi Jure pupilli gaudeat, *l. Rempublicam* 4. *C. de Jure Reipubl.* ibi: *Rempublicam ut pupillam extra ordinem juvari moris est.* tamen cum injuria, et gravamine aliorum lucrum capere non potest; sicut nec Princeps, nec fiscus, *l.* 1. *C. de Naufrag.* ibi: *Si quando naufragio navis expulsa fuerit ad litus, vel si quando aliquam terram attigerit, ad dominos pertineat Fiscus meus sese non interponat. Quod enim jus habet fiscus in aliena calamitate, ut de re tam luctuosa compendium sectetur.*

9 Sic ulterius Ecclesia quoque, et Monasterium,

etsi res indebite alienetas repetere possit, tamen pretium pro ea acceptum restituere debet, ne cum injuria et jactura alterius locupletetur, prout jam dictum et probatum habetur *Lib. III. Tit. 13. de reb. Eccles. alien. n. 56. et seqq.*

10 Quaeritur II. An, et quas Fallentias patiatur Regula XLVIII? Resp. Eam quoad forum externum fallere *primo* in casu, quo quis alteri chirographum dedit de mutuo accepta ab eo pecunia; in hoc enim casu chirographum habens exigere potest pecuniam in chirographo contentam, licet eam mutuo nondum dederit, si debitor chirographum intra biennium non repetat, et de non numerata pecunia nullam exceptionem faciat *l. in Contractibus. 14. C. de non numerat. pecun.*

11 Fallit *secundo* in foro externo in casu, quo quis cohaeres judicialiter agnitus partem haereditatis accipit, eam restituere non amplius tenetur, etsi postea plene constet, eum verum haeredem de Jure non fuisse. *l. Cum peterem. 36. ff. Famil. Erciscund.* ibi: *Cum peterem, te cohaeredem meum esse, idque verum non esset, egi tecum Familiae Erciscundae judicio, et a Judice invicem adjudicationes, et condemnationes factae sunt: quaero, rei veritate cognita, utrum condictio invicem competat, an vindicatio, et an aliud in eo, qui haeres est: aliud in eo, qui haeres non sit, dicendum est? respondi: qui ex asse haeres erat, si, cum putaret, titium cohaeredem habere, acceperit cum eo familiae Erciscundae judicium, et condemnationibus factis solverit pecuniam, quoniam ex causa judicati solvit, repetere non potest.* Dicitur tamen notanter in utraque Fallentia: *quoad forum externum*: quia, uti cum aliis bene advertit Strein. *hic. n. 3.* Taccin. n. 10. in foro conscientiae ille, qui pecuniam, quam mutuam non dedit, repetit, et acquirit, retinere non potest, sed restituere tenetur: sicut et ille, qui sciens, se haeredem non esse, pro tali quibuscunque tandem artibus in foro externo se probavit, partem haereditatis acceptam restituere debet, ne cum injuria et jactura alterius locupletetur. Nisi forsan hic posterior bona fide credens, se cohaeredem esse, litem inceperit, et causam lucratus fuerit; quia tunc auctoritate rei judicatae, quae ex praesumptione juris, et de jure directam probationem in contrarium non admittente, pro veritate habetur, dominium rei juste acquirit, eo fere modo, quo in Praescriptione.

12 Fallere Regulam *tertio* in omnibus, in quibus quis cum damno quidem, sed sine injuria alterius locupletatur, sicque in utroque foro securus est, uti in praescriptione, justo bello, variis contractibus, privilegiis, dicunt illi, qui Regulam in sensu disjunctivo juxta dicta *n. 2.* intelligendam esse volunt. Verum quia nos eam in sensu copulativo intelligi debere supra *n.* 3. docuimus, hos casus inter fallentias non numeramus.

13 Illud tamen circa Privilegia specialiter notandum duximus, quod, cum haec plerumque aliis aliquo modo praejudicent, ea in dubio ita accipiantur, ut vel nullum, vel minus praejudicium afferant. *arg. c. quid per novale 21. de V. S.* et *can. de Ecclesiasticis. 8. can. 25. q. 2.* ibi: *De Ecclesiasticis Privilegiis, quod vestra fraternitas scribit, hoc postposita dubitatione teneat; quia, sicut nostra defendimus, ita singulis quibusque Ecclesiis jura sua servemus. Nec cuilibet favente gratia, ultra, quam meretur, impertior, nec ulli hoc, quod sui juris est, ambitu stimulante derogabo: Sed fratres meos per omnia honorare cupio, sicque studeo honore singulos subvehi, dummodo non sit, quod alteri jure ab altero possit opponi.* Dicitur autem notanter: in dubio; quia ubi verba privilegii sunt clara, juxta ea, non obstante aliqua jactura tertii (dummodo in jure jam quaesito non sit) procedendum est: quia juxta Brocardicum: *Verba clara non admittunt interpretationem, neque voluntatis conjecturam:* prout amplius dictum habetur *lib. I. Tit. 2. de Constit. §. ibid. num. 384. et seq.*

REGULA XLIX.

In poenis Benignior est Interpretatio facienda.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Est intelligenda, quando verba circa poenas sunt dubia:*
Ubi poenae clare statutae, non potest in illis dispensare Judex inferior,
3 *Ponitur verus sensus regulae.*
4 *Declaratur exemplis.*
5 *Fallit regula 1. in poena Excommunicationis, utpote quae indefinite posita semper major intelligitur.*
6 *Fallit 2. in delicto Contumaciae.*
7 *Fallit 3. interdicto: huic enim si subjicitur civitas, etiam suburbia interdicta censentur.*
8 *Fallit 4. in delictis atrocibus.*
Cogitationis poenam nemo patitur. ibid.

1 Desumitur haec Regula ex *l. Factum cuique. 155. in fin. ff. de reg. jur.* ibi: *In poenalibus causis benignius interpretandum est.* Cui concordat *l. Interpretatione. 42. ff. de Poenis.* ibi: *Interpretatione legum poenae molliendae sunt potius, quam exasperandae.*

2 Quaeritur 1. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. 1. Regulam tantum procedere in dubio, seu tunc, quando in lege, statuto, vel alia dispositione poena certa claris verbis non invenitur imposita. Hoc enim ubi invenitur, juxta clarum textum habet Judex procedere, et poenam nec exasperare, nec mitigare potest, prout jam dictum est *lib. 1. Tit. 2. §. 17. n. 428.* cum verba clara non admittant interpretationem per dicta *n. fin.* in praecedenti Regula, et Judex inferior minister duntaxat legis, et executor illius sit, nullam habens in ea dispensandi, aut mutandi potestatem: nec gloriam in severitate, vel clementia affectare debeat *l. Perspiciendum. 11. ff. de Poenis.* ibi: *Perspiciendum erit judicanti, ne quid aut durius, aut remissius constituatur, quam causa deposcit: Nec enim aut severitas, aut clementiae gloria affectanda est: sed perpenso judicio, prout quaeque res expostulat, statuendum est.* Hinc

3 Resp. II. Verus Regulae sensus hic est: *Quando in lege, vel alia dispositione verba circa poenas non certa et clara, sed ambigua sunt, mitior, et benignior interpretatio facienda est.* Ratio est; quia *Odia restringi, et favores convenit ampliari. per reg. 15. de Reg. Jur. in 6.* Et *semper in dubiis benigniora praeferenda sunt. l. Semper. 56. ff. de Reg. Jur.* atque *In obscuris minimum* (id est, minus gravans, et obligans) *est sequendum. reg. 30. Jur. in 6.* Siquidem *et tanto digniora sunt imitatione, quanto excellentiora pietate. can. fin. dist. 9.*

4 Declaratur, et firmatur Regula exemplis Juris; Nam praeter ea, quae ad propositum jam adduximus in explicatione *cit. regulae* 15. et 30. ac *Lib. 1. Tit. 2. §. 17.* si varia poena pro delicto disjunctive in Jure inflicta habetur, vi hujus Regulae mitior

eligenda est. *can. Eos.* 42. *dist.* 50. *can. Si quis.* 41. *cau.* 24. *q.* 1. Item si verba legis poenam perpetuam, vel temporalem importare possunt, assumenda est temporalis c. *Ex litteris.* 16. *de Constit.* ubi Summarium sic habet: *Poena simpliciter apposita, intelligitur temporalis, non perpetua.* Et ubi in illa reperitur verbum: *puniantur, priventur* etc. non addito ly *ipso Jure*, vel *ipso facto*, uti c. *Quia propter.* 42. *de Elect.* intelligendum est de privatione, vel punitione per sententiam Judicis, non ipso facto, aut jure. Glossa hic communiter recepta. Si amputanda est manus, sinistram potius, quam dextram, vel aridam, si quae habetur, utpote minus utilem accipere debemus; Nam praeter jam allegata Jura universaliter etiam rapienda est occasio, quae praebeat benignius responsum *l. rapienda.* 168. *ff. de R. J.* Plura exempla vide apud Gloss. *hic.*

5 Quaeritur II. An, et in quibus fallat Regula praesens? Resp. in sequentibus, et quidem 1. Fallit in poena Excommunicationis. Quandocunque enim sive per sententiam, sive per decretum, sive in Jure imponitur poena Excommunicationis, non de minori, sed majori intelligenda est. c. *Si quem* 59. *de Sentent. Excom.* ibi: *Si quem sub hac forma verborum; illum excommunico: vel simili, a Judice suo excommunicari contingat, dicendum est, eum non tantum minori, quae a perceptione Sacramentorum, sed etiam majori excommunicatione (quae a communione fidelium separat) esse ligatum.*

6 Fallit 2. in delicto contumaciae: contra hanc enim Judicem ea poena, *quae magis timeri debet*, procedere oportet, uti habetur c. et §. *fin. Ut lite non contestata.* Idque merito; quia contumacia delictis addita malitiam auget, indeque majore castigatione indiget; praesertim cum haec animae contumaci prosit, cujus in Ecclesiasticis, praecipua ratio habenda est. Felin. *in c. fin. de Praesumpt.* Barb. in c. *Veniens. de Presbyt. non baptizato.* Strein. *hic. n.* 3.

Fallit 3. in materia Interdicti: quia si interdicitur civitas, etiam suburbia censentur interdicta, ne in vilipensionem legis ab interdicta civitate facile confugiatur ad suburbia: sic pari ratione si interdicitur Ecclesia, etiam Capellae, et Coemeterium eidem contigua manent interdicta. c. *Si civitas.* 17. *de Sentent. Excom. in* 6. ibi: *Si civitas, castrum, aut villa subjiciantur Ecclesiastico interdicto, illorum suburbia, et continentia aedificia eo ipso volumus interdicta. Nam licet praedicta videantur alias murorum ambitu terminari: hoc tamen casu ne vilipendi valeat sententia interdicti (quod fieret, si posset in ipsorum suburbiis, vel continentibus aedificiis licite celebrari) et prius expedit, interpretationem facere latiorem. Ratione quoque simili si sit Ecclesia interdicta supposita, vel subjecta, nec in Capellis ejus celebrari, nec in coemeterio ipsius, eidem Ecclesiae contiguis poterit sepeliri: secus si ei contigua non existant.* 7

Fallit 4. in delictis valde atrocibus, utpote in quibus severiora sunt eligenda. Peckius *hic num.* 8. Tuccin. *hic. n. fin. arg. l. Divus* 33. *ff. de re judicat.* ibi: *rem severe vindica.* adeo ut, licet alias conformiter Regulae, benigne interpretando verba legis poenalia cum effectu sunt intelligenda. *can. Haec autem verba.* 17. *de Poenitent. dist.* 1. solaque voluntas, et conatus non sufficiant; quia *cogitationis poenam nemo patitur. can. Cogitationis.* 41. *de Poenit. dist.* 1. et *l.* 1. §. 2. *ff. quod quisque Juris.* ibi: *Quid enim obfuit conatus, cum injuria nullum habuerit effectum?* tamen in atrocissimis delictis punitur affectus, licet non fuerit secutus effectus, ut habetur *l. Si quis.* 5. *C. de Episcop. et Cleric.* ex Gloss. in c. *fin.* §. *Conatus. de Sponsal.* plures ad propositum citans casus: et specialiter in Jure dispositum habetur de criminibus laesae Majestatis, *l. Quisquis.* 5. *pr. C. ad Leg. Juliae Majest.* ibi: *eadem enim severitate voluntatem sceleris, qua effectum, puniri Jura voluerunt.* 8

REGULA L.

Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque Diem.

SUMMARIUM.

1. *Regula unde desumpta?*
2. *Actus legitimi sunt in duplici sensu: in primo sunt, et vocantur tales, qui legibus existunt conformes.*
3. *In secundo autem sensu, et ad propositum sunt illi, quorum valor in futurum suspendi nequit, quorum valor in futurum suspendi nequit, indeque conditionis, vel diei appositae incapaces sunt.*
4. *Conditio alia est de praeterito, alia de praesenti, alia de futuro, ultima alia de contingenti, alia de necessario.*
5. *Regula est intelligenda de actibus legitimis in secundo sensu acceptis.*
6. *Ponitur verus sensus regulae.*
7. *Conditionem de praeterito, et praesentis omnes actus legitimi recipiunt:*
8. *Sicut etiam conditionem de futuro necessario:*
9. *Nec non conditionem de futuro contingenti, quae ex natura actus necessario tacite inest:*
10. *Non item illam, quae quidem tacite, sed non ex natura actus inest.*
   Differentia inter hanc, et priorem conditionem. Ibid.
11. *Declaratur regula exemplis Juris: et seqq.*
   Solvitur instantia de aditione haereditatis. Ibid.
12. *Electiones, et postulationes non recipiunt conditionem de futuro:*
13. *Neque Sacramenta, excepto Matrimonio: quod tamen etiam vitiatur per appositionem ejus substantiae contrariam.*
   Conditio turpis, vel impossibilis eidem adjecta habetur pro non adjecta, ideoque non invalidat. ibid.
14. *Censurae patiuntur oppositionem de futuro.*

Regula haec desumpta habetur ex *l. Actus.* 77. *ff. de de reg. jur.* ibi: *Actus legitimi, qui non recipiunt diem, vel conditionem, veluti emancipatio, acceptilatio, haereditatis aditio, servi optio, datio tutoris, in totum vitiantur per temporis vel conditionis adjectionem.* Quamvis enim aliqui, sed pauci velint, hanc Regulam civilem a canonica differre; cum haec universaliter, et indistincte de actibus legitimis loquatur: civilis vero, hoc ipso, quod dicat, *actus legitimi, qui non recipiunt diem vel conditionem:* actusque hujusmodi specificet, tacite innuat esse etiam aliquos actus legitimos, qui diem, seu certum tempus recipiant: tamen verior, ac communior, immo quasi certa est opinio eorum, qui dicunt, utramque Regulam invicem convenire, ac in nullo differre, cum, uti ex sequentibus patebit, nec Regula canonica velit, quod nullus actus legitimus recipiat adjectionem temporis, vel conditionis, sed tacite idem dicat, quod civilis: et haec non solum illos, quos exempli causa adduxit, sed etiam plurimos alios legitimos actus diei et conditionis incapaces esse velit. 1

Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Ante responsionem Notandum hic cum Barbos. Actus legitimos in duplici accipi sensu. *Primo* quidem, quod omnes illi 2

sint, et vere dicuntur actus legitimi, qui a Jure scripto, seu lege inventi, introducti, et approbati sunt; quicunque enim talis actus legibus conformis, consequenter legitimus est. Et in hoc sensu non tantum supra in Regula specificati, sed etiam omnes alii a Jure approbati contractus, utpote legibus et Juri conformes, actus sunt legitimi.

3 *Secundo*, et ad propositum actus legitimi sunt, et vocantur illi, qui vel ex natura sua, vel speciali legis dispositione appositionem conditionis, vel diei, seu temporis non recipiunt: eo quod statim certo valeant, suumque purum habeant effectum, consequenter tempus, vel conditionem suspensivam valoris non patiuntur, et hoc ipso, si quae adjicitur, invalidi et nulli evadant, cum dies vel conditio suspensiva substantiae, seu executiae illorum, quam ex natura, vel speciali dispositione Juris habent, immediate sit contraria.

4 Praenotandum ulterius conditionem aliam esse *de praeterito*, v. g. contraho tecum, si Titius jam est mortuus: aliam *de praesenti*, v. g. si Cajus de facto gaudet hoc vel illo officio: aliam *de futuro*: et hanc ultimam aliam esse *contingentem*, aliam *necessariam*. *Contingens* est v. g. si Caesar in proximo conflictu reportabit victoriam: *necessaria*, si cras sol orietur: uti magis patebit ex sequentibus. Hoc praenotato

5 Resp. I. ad quaestionem *n.* 2. positam, Regulam non esse intelligendam de quovis actu legitimo juxta primum sensum *n.* 2. declaratum, sed de actibus legitimis in secundo sensu *n.* 3. declarato acceptis: Neque intelligenda est de conditione praeterita, aut praesenti, sed de futura, eaque non necessaria, sed contingenti. Quod non de quolibet actu legitimo Regula intelligatur, Ratio evidens est; cum omnes actus humani a nostra libera propria voluntate, et consensu, tanquam substantiali puncto proveniant, et dependeant. *l. Consensu.* 2 *ff. de Obligat. et Action.* ibi: *Consensu fiunt obligationes in emptionibus, venditionibus, locationibus, conductionibus, Societatibus, mandatis* etc. juncta *l. Obligationum substantia.* 3. *ff. eod.* Nam naturalis libertas voluntatis exigit, ut hoc, vel illo modo, sub hac, vel illa conditione quivis contrahere valeat, hoc ipso, quod suae quisque rei moderator et arbiter sit. *l. in re mandata.* 21. *C. Mandati.* Prout etiam plurimi actus et contractus diem, et conditionem accipiunt, sub eaque legitima fiunt, uti patet ex *Tit. ff. de Condit.* et *Demonstrat.* et *Tit. ff. de In diem addictione* cum Concordant. Probatum ergo manet, quod Regula intelligi debeat non de quovis, sed de illis duntaxat actibus legitimis, prout in secundo sensu accipiuntur.

6 Resp. II. Verus sensus Regulae sequens est: *Actus legitimi illi, quorum valor, et effectus in futurum contingentem eventum ex ipsa natura actus, vel dispositione Juris suspendi nequit, sed statim, ne fiant, subsistere, debent appositionem conditionis de futuro contingenti, vel diei, aut temporis non recipiunt, seu non patiuntur, indeque appositione unius, vel utriusque illico invalidi, et irriti existunt.* Ita in re omnes: Ratio supra *n.* 3. jam est allegata: quia videlicet appositio conditionis de futuro contingenti, vel temporis futuri substantiae eorum immediate contraria est, consequenter facit, quod apposita valere nequeant; uti magis patebit ex Juris exemplis infra adducendis.

7 Dicitur autem notanter *conditionis de futuro*: quia conditionem de praesenti, vel praeterito etiam praefati actus legitimi omnino recipiunt. Ratio est; quia talis conditio valorem actus non suspendit: cum hic illico valeat et subsistat, si conditio de praesenti, vel praeterito a parte rei, etiam ignorante contrahente vera est, v. g. si dicis: *accepto haereditatem, vel contraho tecum, si Rex Romanorum de facto adhuc vivit*: vel, *si verum est, quod mercatoribus hoc, vel illud, dederit privilegium*: aditio haereditatis, et contractus statim a tempore, quo facti sunt, validi existunt, si tunc Rex Romanorum adhuc vixit, vel si praefata privilegia revera dedit: si autem hoc verum non est, actus etiam illico a tempore, quo fiunt, invalidi sunt, textu claro *l. Cum ad praesens.* 37. *ff. de Reb. credit.* ibi: *Cum ad praesens tempus conditio confertur, stipulatio non suspenditur; et si conditio vera sit, stipulatio tenet: quamvis tenere contrahentes conditionem ignorent: veluti, si Rex Parthorum vivit, centum millia dare spondes. Eadem sunt, et cum in praeteritum conditio confertur.* Accedit, quod conditio de praesenti, vel praeterito pro vera conditione non habeatur, seu proprie talis non sit. *l. Etiamsi. jus.* 3. §. 13. *ff. de Bonis Libert.* ibi: *Si tamen in praeteritum collata sit conditio, vel ad praesens, non videtur sub conditione institutus. Aut enim impleta est? et pure institutus est: aut non est? et nec haeres institutus est.* juncto §. *Conditiones.* 6. *Instit. de Verb. Obligat.*

Dicitur notanter ulterius: *de futuro contingenti*; quia conditio de futuro necessario, seu quae necessario evenire debet, v. g. si dicis: *Contraho, si cras sol orietur*: vel, *si etiam Imperator Turcarum mori debet*: nec pro conditione apposita habetur, nec actum suspendit, vel moratur, sed illius appositione non obstante actus statim valebit. *arg. cit. l. Cum ad praesens* et cit. §. *Conditiones* 6. *Instit. de Verb. Oblig.* ac *l. Si pupillus.* 9. §. 1. *de Novationibus.* ibi: *qui sub conditione stipulatur, quae omnino extitura est, pure videtur stipulari.* Barbos. *hic. n.* 4. Tusch. *hic. n.* 4. 8

Ubi tamen advertendum, etiam conditionem de futuro contingenti, quae ex natura actus tacite necessario inest, non suspendere actum, nec vitiare, etsi exprimatur, et actui apponatur: ut si tutoris dationi, quae est actus legitimus, apponitur haec conditio: *si satisdederit*: id est, si securitatem per fidejussionem praestiterit; quia licet haec conditio sit de futuro contingenti, tamen cum dationi tutoris ex natura actus tacite insit, non suspendit, nec vitiat valorem. Barbos. *hic. n.* 19. *arg. l.* 1. et 2. *C. de Tutor. et Curatore, qui satis non dedit.* Sicut etiam non suspenditur, nec vitiatur actus, quando in contractu, vel obligatione deducuntur fructus nascituri, etiamsi haec conditio expresse apponatur: *si nascentur*; quia haec conditio ex natura necessario inest. *arg. l.* 1. *ff. de Condition. et Demonstrat.* 9

Secus est de conditione, quae non ex natura actus inest, sed ab extrinseco, ex libera disponentis voluntate apponitur; haec enim, licet tacite inexistens non vitiet actum, tamen expresse apposita vitiat eundem. Barb. *loc. cit.* ubi differentiam inter praecedentem, et hanc conditionem, illam ponit, videlicet, quod conditio, quae ex natura actus necessario tacite inest, etiam expresse apposita non suspendat, nec vitiet actum. Illa vero, quae ex natura ipsius actus non inest, licet tacite non vitiet actum, tamen si ex disponentis voluntate expresse apponitur, legitimum annullet actum. Unde et de hac conditione futura contingenti intelligendum est illud, quod Regulae civili 77. *ff. de Reg. Jur.* ad finem subjungitur illis verbis: *Nonnunquam tamen actus suprascripti tacite recipiunt,* (intellige conditiones) *quae aperte comprehensae vitium afferunt.* 10

Caeterum declaratur et firmatur amplius Regula, ejusque sensus exemplis Juris: et quidem inprimis illis, quae ab ipsa Regula Juris Civilis *n.* 1. allegantur; quia omnes ibi recensiti actus sunt etiam inter illos legitimos, qui suspensionem in futurum non patiuntur, sed statim valere, et suum effectum habere debent, consequenter conditionem de futuro contingenti, vel tempus in futurum non recipiunt, sed illius appositione illico invalidi existunt. Nec dices: hae- 11

res qui sub conditione de futuro, atque ad incertum tempus institui potest. §. *Haeres*. 9. *Instit. de Haered. instit* ibi: *Haeres et pure, sub conditione institui potest*. juncta *l. In tempus*. 62. *ff. eod.* ergo etiam saltem aditio haereditatis cum conditione de futuro contingenti fieri poterit. Resp. enim negando conseq. et paritatem: disparitas est, quod per aditionem haereditatis ario inducatur repraesentatio testatoris: non item per institutionem haeredis.

12 Sic ulterius electiones et postulationes conditionem de futuro non recipiunt. c. *In Electionibus*. c. *de Election*. in 6. ibi: *In Electionibus et postulationibus, ac scrutiniis, ex quibus jus oritur eligendi, vota conditionalia, alternativa, vel incerta penitus reprobamus.*

13 Sic insuper Sacramenta cuncta (Matrimonio excepto) quia sunt tales actus legitimi, quorum valor, et effectus adhibita debita materia, forma, et intentione Ministri, suspendi in futurum non potest, conditionem de futuro non recipiunt. Barbos. *hic*. n. 9. Strein. *hic*. n. 2. Taccin. Dicitur tamen notanter: *Matrimonio excepto*; quia, etsi conditiones contra substantiam matrimonii militantes illud illico vitient, ac invalident, et conditiones turpes, vel impossibiles pro non adjectis habeantur, c. *fin. de Condit. apposit.* ibi: *Si conditiones contra substantiam conjugii inseruntur, puta, si alter dicat alteri: contraho tecum, si procreationes prolis evites: vel donec inveniam aliam honore, vel facultatibus ditiorem: aut, si pro quaestu adulterandam te tradas: matrimonii contractus, quantumcunque sit favorabilis, caret effectu. Licet aliae conditiones appositae in matrimonio, si turpes, aut impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi.* tamen aliae conditiones honestae etiam de futuro contingenti: v. g. *contraho tecum Matrimonium, si pater meus sit consensurus, si hoc, vel illud officium obtinebis: si Papa* (casu quo potest) *in impedimento inter nos versante dispensabit*: apponi possunt, prout contra nonnullos ample probavimus *Lib. IV. Tit.* 5. *de Condit. Apposit.* additis certis cautelis, quamvis Sanchez *lib.* 5. *de Matrimon. disp.* 1. *num.* 5. non sine fundamento dicat, in tali esse conditionem non afficere ipsum matrimonium, sed solum consensum.

Volunt aliqui etiam censuras inter actus legitimos in secundo sensu n. 3. declarato numerare: verum minus recte; quia ex Jure satis clare habemus, quod censurae diem et conditionem recipiant, ac sub illa ferri valeant, praesertim contra contumaces; valet enim sententia excommunicationis sic lata: nisi Sempronio satisfeceris intra mensem, excommunicatum te esse cognoscas: si interea reus non appellet. c. *Praeterea*. 40 *de Appellat.* ibi: *Nisi Sempronio intra viginti dies satisfeceris, te excommunicatum, vel suspensum, aut interdictum esse cognoscas.* cum Concord. patetque ex praxi Tribunalium. Barb. *hic*. n. 11. Taccin. *hic* cum communi aliorum. 14

REGULA LI.

Semel Deo dicatum non est ad usus humanos ulterius transferendum.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Quid per* Deo dicatum *intelligitur.*
3 *Et quid per verba* ad usus humanos?
Ligna dirutae Ecclesiae non debent ad saecularium profanos usus applicari. Ibid.
4 *Ponitur verus Regulae sensus.*
5 *Declaratur exemplis. et seq.*
7 *In necessitate Ecclesiae possunt etiam Calices, et alia vasa sacra vendi.*
8 *Sicut etiam pro redemptione captivorum, vel sublevanda extrema necessitate egentium.*
9 *Servus invito domino ordinatus ei restitui debet.*

1 Desumitur haec Regula ex c. *Mancipia*. 3. *de Rerum permutat.* ibi ad finem: *Quod enim semel Deo consecratum est, ad humanos usus transferri non debet.* Concordat *can.* 4. *cau.* 19. *q.* 3. et c. *Ad haec* 4. *de Religiosis Domibus.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. cum Gloss. et Dyno *hic*, eam praecipue intelligendam esse non de quibuscumque rebus Deo dicatis, sed de rebus consecratione, vel benedictione Ecclesiastica sacratis, seu *Sacris* affectis: aut publica, praesertim Papali, vel Episcopali Auctoritate Ecclesiastica ad cultum divinum, et ministerium sacrum deputatis; siquidem res Ecclesiarum non sacrae, etsi Deo sint dicatae, ad usus humanos bene transeunt, v. g. fruges terrae, jumenta etc. ad Ecclesiam spectantia, utpote quae etiam ad usus profanos ob bonum Ecclesiae vendi possunt; sicut et ipsae possessiones *et* bona immobilia Ecclesiarum adhibita debita solemnitate. *con. sine exceptione*. 52. *cau.* 12. *q.* 2. quia, etsi Deo sint dicatae, tamen proprie sacrae, seu sacratae non existunt.

3 Per verba *ad usus humanos* dicere vult Regula ad usus saeculares, seu saecularium; quia nonnullae res sacrae, v. g. ligna dirutae Ecclesiae quamvis ad usus profanos laicorum applicari non possint, tamen ad usum Clericorum id fieri potest *can.* 38. *de Consecrat. dist.* 1. ibi: *Ligna Ecclesiae dedicatae non debent ad aliud opus jungi, nisi ad aliam Ecclesiam, vel igni sunt comburenda, vel ad profectum in Monasterio fratribus, in laicorum vero usum non debent admitti.* ubi Glossa *v. ad profectum*, addit: *non tamen indifferenter, sed vel in Capitulo, vel in dormitorio, vel in aliis Religiosis locis, non in coquina, vel vineis pastinandis.*

Resp. II. Verus Regulae sensus hic est: *Res, quae vel per consecrationem, vel per benedictionem sacratae, vel sacrae factae sunt, veluti Ecclesiae, Altaria, Coemeteria, Monstrantiae, Calices, Patenae, paramenta Ecclesiastica, et reliqua sacra supellex: Item Monasteria, Hospitalia, aliaque loca pia, auctoritate Papali, vel Episcopali ad usum divinum, sacrum ministerium, causasve pias principaliter ordinata, ad saecularium, seu laicorum profanos usus transferenda, et adhibenda amplius non sunt.* per jura hactenus praesertim *nu.* 1. allegata. Et ratio est; quia reverentia praefatis sacris, seu sacratis rebus debita merito exigit, ne contra primum, ac principalem finem ad profanos saecularium usus amplius applicentur; cum qui contra debitam reverentiam facit, sacrilegium committat, juxta dicta et probata ad Regulam juris 7. *de R. J. in Quinto Decretalium*: ubi plura exempla practica etiam ad praesentem Regulam servientia adduximus, quae ibidem videnda, ne superflua fiat repetitio. 4

Pro majori tamen claritate supra dictis alia adhuc juris exempla adducimus: Sic enim primo, quando Episcopus calicem ad se delatum insrio, vel invito domino consecrat, non potest eum amplius Domino laico restituere, sed debet pretium illius exhibere, estque casus specialis, quo quis etiam invitus privatur 5

re sua. *con. Comperimus.* 2. *cau.* 14. *q.* 6. ibi: *Praecipimus, ut, quia, quod semel consecratum est, ess non valet ultra restitui, studii sui sit, ut ipse Episcopus debeat pretium dare.* nisi forsan dominus haberet Capellam Domesticam consecratam, vel saltem benedictam, in qua ex legitima dispensatione Ecclesiastica celebrari valent Missae; quia in tali casu calix consecratus non restituitur ad profanos usus domini laici, sed ad sacrum usum Sacerdotum Missas ibidem legentium.

6 Secundo prohibetur, ne cadavera mortuorum Altaris, aut Ecclesiae indumentis sacris involvantur. *can. Nemo* 40. *de Consecrat. dist.* 1. neve ad ornamentum nuptiarum, vel ornandas mensas quorumcumque etiam Principum, applicentur *c. Ad nuptiarum.* 43. *eod.* ibi: *Ad nuptiarum ornatum divina ministeria non praestentur, ne dum improborum contactu, pompaque saecularis luxuriae polluuntur, ad officia sacri mysterii reddantur indigna.* Plura exempla juris vid. *ad cit. Reg.* 7. *de R. J. in quinto Decretalium.*

7 Quaeritur II. An? Et in quibus Regula LI. fallat? Resp. Praeter fallentias, quas explicando cit. Regulam 7. adduximus, eam insuper fallere *primo* in casu necessitatis, qua laborat Ecclesia, debitis v. g. nimis gravata; in tali enim casu etiam consecratos calices, ut alia vasa sacra, conflata tamen prius, ac minuta, sicque quasi execrata, cuivis etiam laico ad profanos usus vendi possunt: nisi forsan aliis venerabilibus locis integre dari queant. *can. Ea enim.* 2. §. *Praeterea. cau.* 10. *q.* 2. ibi: *Praeterea si habeat superflua vasa, cum debitrix sit, nec aliunde solvere valeat, ne quid immobile alienetur, vel distrahatur, ea integra vel aliis locis venerabilibus oblata dentur, vel conflata cuilibet alii vendantur.*

Fallit *secundo*, si venditio vasorum sacrorum pro redemptione captivorum, vel alia extrema necessitate egentium sublevanda necessaria videtur. *can. Aurum.* 70. *cau.* 12. *q.* 2. ibi: *Aurum Ecclesia habet, non ut servet, sed ut eroget, ut subveniat in necessitatibus.* et infra: *cur tot captivi deducti in commercium sunt, nec redempti ab hoste occisi sunt? Melius fuerat, ut vasa viventium servares, quam metallorum. His non posset responsum referri. Quid enim diceres? Timui, ne templo Dei ornatus deesset. Responderet: et ornatus Sacramentorum redemptio captivorum est. Et vere illa sunt vasa pretiosa, quae redimunt animas a morte.* Plura adhuc in hoc canone pro favore pauperum reperiuntur lectu digna. 8

Fallit *tertio* in servo, qui inscio, vel invito Domino sacris Ordinibus ordinatus est: talis enim, etsi per Ordinationem Deo, Ejusque ministerio jam sit dedicatus, tamen Domino suo, etiam ad usus et labores profanos restitui debet. *can. Ex antiquis.* 9. *et can. frequens.* 10. *dist.* 54. juncto *c. de servorum.* 2. *de servis non ordinandis.* ibi: *Si servus fugiens dominum suum qualibet calliditate, aut fraude ad gradus pervenerit Ecclesiasticos, decretum est, ut deponatur, et ejus Dominus eum recipiat.* 9

REGULA LII.

Non praestat Impedimentum, quod de jure non sortitur effectum.

SUMMARIUM.

1 *Regula haec universalissima est.*
2 *Quid intelligat regula per verba:* quod de jure non sortitur effectum?
3 *Ponitur verus sensus regulae.*
4 *Sponsalia cum minore septennio non inducit impedimentum.*
5 *Baptismus et Ordo invalide collati iterari debent.*
6 *Testamentum primum rite perfectum non revocatur a secundo inchoato, sed necdum perfecto.*
7 *Depositio testis coram incompetente judice facta non impedit, quin alia ei contraria fieri queat coram judice competente.*
8 *Electio nulliter facta repeti potest.*
9 *Ponuntur fallentiae regulae: et seqq.*
Matrimonium ratum nulliter initum praestat impedimentum: non item sponsalia nulliter contracta. Ibid.
10 *Fallit regula in Procuratore:*
11 *Item in legato,*
12 *Et judice delegato, utpote qui sententia nulliter prolata aliam ferre nequit:*
13 *Item in Compromissario, nam hic indignum nulliter eligens, alium eligere nequit:*
14 *Item in delictis.*
Delicta non debent manere impunita.

1 Haec Regula sicut aequissima, sic etiam universalissima est, utpote in omni materia, atque jure tam quoad forum externum, quam internum procedens. Cui concordant plura jura, ex quibus desumpta censetur, quae infra loco rationis afferemus.

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Per verba: *quod de jure non sortitur effectum:* Regula idem vult dicere, ac, *quod de jure nulliter, et invalide factum est*, consequenter omni juris caret effectu. *Non praestat impedimentum:* id est, prorsus nullam habet consequentiam, nec in minimo impedit, quin alius actus valide fieri queat, sed considerari debet, ac si factum nunquam fuisset. Hinc

Resp. II. Verus Regulae sensus hic est: *Quidquid de jure nullum, seu invalidum est, consequenter omni caret juris effectu, prorsus nullum causat impedimentum, seu nullatenus impedit, quin alius actus valide et licite fieri queat.* Ratio sumitur ex variis juris Regulis, et Maximis notoriis, uti ex Regula 64. *de R. J. in* 6. *Quae contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.* ac trito illo Aristot. *Ex nihilo nihil fit.* et *non entis non sunt proprietates.* Item: *Quod nullum est, nullum parit effectum. arg. l. Si se.* 4. §. 6. ff. *de re judicat.* Nec non: *Aliquid esse nullum, et sine effectu esse paria sunt.* arg. *l. Ex consensu.* 23. §. 1. ff. *de appellat. et relat.* 3

Declaratur et firmatur Regula, ejusque sensus exemplis juris. Sic enim in primis Sponsalia cum minore septennio, consequenter nulliter contracta, non causant impedimentum, seu non impediunt, quo minus contrahens postea cum matre prioris sponsae matrimonium inire valeat, nisi forsan prior sponsa post septennium adeptum in priora sponsalia consenserit. c. *Litteras.* 4. *de Despons. impub.* Ratio ibidem sola additur: *cum desponsationes hujusmodi nullae sint.* Sic pariter sponsalia ex defectu consensus nulla nullum praestant impedimentum publicae honestatis, et se habent, ac si omnino contracta non fuissent, sicque non impediunt, quo minus quaevis contrahentium pars cum consanguinea alterius sponsalia, et matrimonium valide ac licite contrahere queat *can. Si verum. cau.* 31. *q.* 2. juncto *c. Accessit.* 5 *de Despons. Impub.* 4

Sic ulterius licet alias Sacramenta Baptismi, et Ordinis non sint iterabilia, tamen si primo invalide conferuntur, valide ac licite iterari possunt. *can.* 5

Quos a paganis. 52. *de Consecrat. dist* 4. ibi: *Quos a paganis baptizatos asseruisti, si ita habetur, ut denuo baptizes in Nomine SS Trinitatis mandamus.* Et *c.* 1. *de Presbyt non baptiz* ibi: *Si quis Presbyter ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, baptizetur, et iterum ordinetur.* Ratio unica est; quia, sicut Baptismus a Pagano, ita et Ordo sine baptismo praevio collatus nulli, et invalidi fuerunt, consequenter ita se habuerunt, quasi nullatenus collati fuissent.

6 Sic rursus, etsi liberum cuivis sit, suum revocare Testamentum per ea, quae diximus *Lib III. Tit* 26. *de Testament.* § 22. tamen inchoatio secundi testamenti, quo testator primum revocare intendit, huic non obest, si antequam secundum perficiat, morte praeveniatur. § *Ex eo* 7. *Inst. quibus mod. i Testam. infirm.* ibi: *Ex eo autem solo non potest infirmari testamentum, quod postea testator id noluerit valere: usque adeo, ut, etsi quis post factum prius testamentum, posterius facere coeperit, et aut mortalitate praeventus, aut quia eum ejus rei poenituit, id non perfecerit, d. vi Pertinacis oratione cautum sit, ne alias tabulae priores jure factae irritae fiant: nisi sequentes jure ordinatae et perfectae fuerint.* Rationem ibidem hanc unicam subjungit: *Nam imperfectum testamentum sine dubio nullum est:* consequenter de jure nullum sortitur effectum, sicque prius nullatenus infirmat. Sic insuper si legatarius ex duobus v. g. praediis disjunctive sibi legatis unum eligit, prout potest, *l.* 2. *et* 4. *ff. de Optione, vel Electione legata.* et haec electio ex certa causa de jure est nulla, potest aliam electionem facere, quia prior, utpote nulla, juris carens effectu, non praestat impedimentum.

7 Sic etiam in Judiciis, si depositio coram judice incompetente, consequenter de jure nulliter, et invalide fit, non impedit, quin alia, etiam priori contraria, coram judice competente fieri queat, quia prior, utpote nulla, nullum habere effectum, et considerari debet, ac si facta omnino non fuisset Gloss. *in Clement.* 2. *V. Rite. de Test et Attest.* Tacite *hic.* arg. *c. At si Clerici.* 4. *de judiciis* ubi propterea Clerici coram judice saeculari etiam confessi, vel convicti de crimine, a poena immunes declarantur ibi: *At si Clerici coram saeculari judice convicti fuerint, vel confessi, non sunt propter hoc a suo Episcopo aliquatenus condemnandi.* Et ratio est: quia acta coram judice incompetente sunt nulla, consequenter sine ullo juris effectu.

8 Sic in electione quoque, si Electio post publicatum scrutinium de indigno, consequenter nulliter facta appareat, non impedit, quin eligentes novam electionem facere valeant: dummodo communis electio subsecuta non fuerit, et Canonici ex alia ratione ea vice non sint privati jure eligendi *c. Perpetuo.* 7. *de Elect* in 6. cum Concord. Ratio est; quia prior, utpote *nulla*, nullum praestat impedimentum.

9 Quaeritur II. An? Et quas fallentias patiatur Regula LII.? Resp Eam fallere *primo*, In Matrimonio rato; hoc siquidem, etsi invalidum sit (dummodo tale non sit ex defectu consensus) parit impedimentum publicae honestatis: prout idem jure antiquo etiam sponsalia de futuro praestabant: quod ultimum tamen jure novo Concilii Tridentini correctum fuit *Trident. Sess.* 24 *de Reform. Matrim. cap.* 3. ibi: *Justitiae publicae honestatis impedimentum, ubi sponsalia* (intellige de futuro) *quacunque ratione valida non erunt, sancta Synodus prorsus tollit:* Impedimento ex sponsalibus de praesenti, seu ex Matrimonio rato, consurgente manente in salvo, uti de hac materia late dictum est *Lib IV. Tit.* 4. *de Sponsa duorum. a num* 12.

Fallit *secundo* in Procuratore; quia constitutio 10 hujus etiam legitime facta tacite revocata censetur per subsequentem constitutionem alterius, quamvis haec effectum non fuerit sortita: ut dum posterius constitutus munus recusavit *c. Non injuste.* 14. *de Procurat* ibi: *quoniam dato posteriori, prioris est procuratio revocata.*

Fallit *tertio* in Legato: hoc siquidem alicui rite 11 factum, censetur tacite revocatum, si idem postea alii leget testator, etiamsi posterior legatarius hujusmodi legati sit incapax, consequenter respectu illius legatum invalidum sit. *l. Plane.* 34. *pr ff. de Legat I.* ibi: *Plane ubi transferre voluit legatum in eo minimum, priori non debebitur: tametsi novissimus talis sit, in cujus persona legatum non constitit.*

Fallit *quarto* in Judice delegato. hic enim, si 12 sententiam de Jure nullam profert, non potest eam revocare, et aliam proferre, sed debet alius Judex deputari *l Si (ut proponis)* 4. *C quomodo et quando jud* ibi: *Si (ut proponis) pars diverso die ferialo, absente, vel ignorante te, a Judice dato ferri sententiam pro partibus suis, quasi contumaciter deesses, impetravit: non immerito Praeses denuo negotium alterius Judicis notioni terminandum commisit.* Nisi forsan sententia fuisset nulla ob non servatam formam mandati, tali enim in casu adhuc judicare posset, uti observat Pirh. *de officio delegati n.* 156. *arg. l. Quid tamen* 21. *ff de Recept. qui Arbitr.*

Fallit *quinto* in compromissario scienter, vel ignoranter eligente indignum: hic siquidem, etsi nulliter elegerit, sicque electio illius de Jure non sit sortita effectum, tamen alium eligere non amplius potest, sed eligendi potestas devolvitur ad eligentes. *c. Si compromissarius.* 37. §. *Si vero. de Elect.* in 6. ibi: *Si vero eligit indignum, tunc sive scienter id fecerit (cum dolus ipsius eis, qui non sunt in culpa, non debeat imputari) sive etiam ignoranter (cum suo sit functus officio) eligendi potestas (nisi et ipsi scienter electionem talem rotam habuerint) libere revertitur ad eosdem.* Quae ratio in textu expressa, videlicet, *cum suo sit functus officio*, etiam de Judice delegato nulliter sententiante (de quo n. praec.) procedit. 13

Fallit *sexto* in delictis: quia quamvis haec inique 14 facta non praestent impedimentum, sed habeantur pro infectis, nullumque sortiantur effectum in ordine ad acquirendam utilitatem et commodum delinquentis, tamen id efficiunt, ut taxatis a Jure poenis puniri possint, et debeant, ne delicta impunita liberius, et frequentius perpetrentur. *can.* 1. *dist.* 50. ibi: *Si lapsis ad suum ordinem revertendi licentia concedatur, vigor canonicae procul dubio frangitur disciplinae: dum pro reversionis spe pravae actionis desideria quisque concipere non formidat.* et *can.* 2. *ibid Qui semel post suam ordinationem in lapsum ceciderit, deinceps jam depositus erit, nullumque gradum Sacerdotii poterit adipisci.* Immo licet alias in delictis quoad poenam attendatur effectus; cum voluntatis poenam nemo sentire debeat, et solus conatus sine effectu non puniatur, prout dictum et probatum supra *ad Reg XLIX. n. fin.* tamen juxta pariter ibidem dicta, in delictis atrocibus etiam delinquendi voluntas, et conatus nullo secuto effectu punitur Quibus concordat *l. Divus Hadrianus.* 14 *ff. ad Leg Cornel. de Sicariis.* ibi: *Divus Hadrianus in haec verba rescripsit: in Maleficiis voluntas spectatur, non exitus.*

REGULA LIII.

Cui licet, quod est plus, licet utique quod est minus.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Procedit tam in negativo, quam affirmativo.*
3 *Ponitur verus sensus Regulae.*
4 *Declaratur exemplis. et seqq.*
5 *Ubi ratione incorporatae Parochiae Monasterio competunt decimae, etiam de Novalibus competunt.*
6 *Qui potest testamentum facere, etiam mortis causa donare potest.*
7 *Cui non licet minores honores accipere, nec majores acceptare valet.*
8 *Qui diffamare non potest, minus occidere valet.*
9 *Qui non potest absolvere ab excommunicatione, multo minus dispensare potest ad Ordinum usum.*
10 *Regula non procedit, si majus et minus sunt diversi ordinis:*
11 *Vel diversa in utroque reperitur ratio.*
12 *Qui potest occidere in adulterio deprehensam, non potest eam adigere ad adulterandum cum eo.*
13 *Fallit Regula, quando forma mandati aliud exigit.*
14 *Quando quis a minore, et non majore expresse prohibetur.*
15 *Fallit in Sacerdote, qui potest sub duplici, sed non sub una specie celebrare.*
16 *In Tutore, utpote qui, si concedente Praefecto potest vendere, tamen oppignorare rem pupillarem non potest.*
17 *Fallit in Praeside Provinciarum: et quomodo?*

1 Desumitur haec Regula ex *l. Non debet.* 21. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Non debet, cui plus licet, quod minus est, non licere.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Regulam tam affirmative, quam negative intelligi posse, ac debere, ita, ut, sicut in sensu affirmativo verum est: *Cui licet, quod est plus, licet utique, quod est minus.* sic econtra in sensu negativo verum quoque sit: *Cui non licet, quod est minus, utique non licet, quod est majus.* Et quamvis haec Regula lumine naturae videatur nota, famoso argumento *a majori ad minus*, et *a minori ad majus* desumpto: tamen non adeo universalis est, quia patiatur moderationem, et explicationem; cum non in omnibus, sed illis duntaxat procedat, quando utrumque tam *majus* videlicet, quam *minus* ejusdem ordinis est, et in utroque eadem reperitur ratio, ac praecipue si minus in majori continetur tanquam pars in toto, vel species in genere, uti bene observat Vivianus *hic*, Barbos. *hic. n.* 1. plures citans alios. Hinc

3 Resp. II. Verus Regulae sensus hic est: *Cui licet, quod est plus, seu majus, licet etiam, quod est minus, si minus in majori, tanquam pars in toto, vel species in genere continetur: aut quando utrumque tam majus, quam minus ejusdem ordinis est, et eadem in utroque reperitur ratio.* Regulam hanc suadet naturalis ratio: ubi enim minus continetur in majori tanquam pars in toto, vel species in genere, naturaliter necessario sequitur, quod, si alicui ratione Testamenti, legati, donationis, contractus, vel alterius dispositionis licet accipere, retinere, distrahere totum, ei licere etiam debeat accipere, retinere etc. partem illius: v. g. si licet alicui accipere, vel retinere totam summam centum florenorum, tanquam majus quid, licebit eidem etiam minus v. g. quinquaginta tanquam partem in illa summa contentam accipere, retinere etc. Item si licet alicui totum feudum occupare, licebit eidem et partem illius, tanquam quid minus occupare: Item si licet alicui omnia pecora in stabulo existentia accipere, naturaliter sequitur, ei licere etiam hoc vel illud pecus in specie ibidem: Eadem naturalis sequela est, quando majus, et minus sunt ejusdem ordinis, et eadem in utroque reperitur ratio, uti patebit ex exemplis Juris statim adducendis. Nam

Declaratur, et firmatur Regula exemplis ex Jure desumptis, quorum plura reperire est apud Glossam *hic*, Strein. Tercin. et alios; et quidem inprimis in sensu affirmativo: Quando licet patri filiam in adulterio deprehensam occidere, licebit ei illam etiam fustigare, verbis objurgare; quia hoc minus est, quam occidere. *l. Nec in ea.* 22. §. 3. *ff. ad Leg. Jul. de adult.* ibi: *Sed qui occidere potest adulterum, multo magis contumelia poterit jure adjicere.* 4

Secundo, si alicui Monasterio ratione Parochiae incorporatae indistinctim decimas accipere licet, licebit eidem eas etiam de Novalibus capere, cum haec respectu illarum quid minus sint. *c. Ex parte.* 27. *de Decimis.* ibi: *Cum igitur tibi, quod majus est, sit concessum, ut videlicet decimas de laboribus terrae parochianorum tuorum cum integritate percipias, de Novalibus eas recipere juste potes; quia ubi majus conceditur, minus concessum esse videtur.* Dicitur autem notanter: *ratione Parochiae* etc. ob doctrinam *Lib. III. Tit.* 30. *de Decimis. n.* 152. et 153. de Novalibus optime traditam. 5

Tertio, si alicui licet Testamentum facere, etiam mortis causa donare licet; quia hoc minus est, arg. *l. Tam is.* 25 *ff. de Mortis caus. Donat.* Quarto, quia Judici licet Juramentum in litem deferre, licebit eidem etiam, quod minus est, videlicet taxationem juramento addere arg *l. Videamus.* 4. §. *penult. ff. de In litem Jurand.* 6

Sequuntur exempla etiam in sensu negativo: et quidem primo si alicui ex prohibitione non licet minores accipere honores, eidem etiam non licebit majores acceptare. *l. Relegatorum.* 7. §. 22. *ff. de Interdictis et Relegatis* ibi: *Potest alicui unus honor interdici, sic tamen, ut si cui honore uno interdictum sit, non tantum eum honorem petere non possit, verum nec eos quoque, qui eo honore majores sunt. Est enim perquam ridiculum, eum, qui minoribus poenae causa prohibitus sit, ad majores adspirare. Majoribus tamen prohibitus, minores petere non prohibetur.* 7

Secundo, quia liberto non licet lacessere famam Patroni sui, ei quoque non licebit illum occidere etiam deprehensum in adulterio cum uxore sua, textu claro *l. Si adulterium cum incestu.* 38. §. 9. *ff. ad Leg. Jul. de Adult.* addita ratione: *Nam cujus famae, multo magis vitae parcendum est.* 8

Tertio, qui non potest absolvere Clerici percussorem ab excommunicatione, nec ad Ordinum usum cum eo dispensare valet; quia istud est majus illo *c. Cum illorum.* 32. *de Sentent. Excom.* ubi etiam ratio additur illis verbis: *cum majora intelliguntur illis prohibita, quibus vetita sunt minora.* Sic quarto, si alicui non licet verberare, multo minus licebit occidere. Strein *hic n.* 1. 9

Notanter tamen in sensu Regulae *n.* 3. additum est: *Si utrumque, tam majus, quam minus videlicet* 10

ejusdem ordinis est, quia ubi haec diversi sunt ordinis, Regula non procedit. Sic enim etsi latrunculatori latrones conquirere, eos supplicio afficere licitum fuerit, tamen de re pecuniaria cognoscendi nulla ei competit potestas *l. Solemus.* 61. ff. *de Judiciis.* ibi: *Latrunculator de re pecuniaria judicare non potest.* Quamvis enim criminaliter judicare majus sit, quam civiliter; tamen, quia diversi ordinis sunt, a majori ad minus argumentari non licet.

11 Pariter notanter additum est: *Et si eadem in utroque reperiatur ratio*; haec enim ubi deficit, Regula non procedit. Hinc licet impertiri absolutionem Sacramentalem majus sit, quam concedere sepulturam Ecclesiasticam: tamen, quia in utroque eadem non habetur ratio, licitum quidem est, ei, qui in tornamento moritur, et prius poenitet, dare absolutionem Sacramentalem, non tamen impertiri sepulturam. *c. 1. de Torneamentis*, ibi: *Quod si quis eorum ibi mortuus fuerit, quamvis ei poscenti poenitentia non negetur, Ecclesiastica tamen caret sepultura.*

12 Similiter licet homicidium majus sit, quam adulterium, vel fornicatio *arg. can. Si quod.* 9. *cau.* 33. *q.* 2. tamen casu, quo in flagranti deprehensam juxta leges licitum est occidere, non licet eandem propterea ad fornicationem adigere; quia diversa in utroque ratio reperitur, et auctoritate legis homicidium subinde, fornicatio autem, vel adulterium nunquam licite fieri potest, uti cum aliis bene advertit Baldus in *l. fin. C. quae contra jus, et utilitat. public.*

13 Quaeritur II. An? et quas fallentias patiatur Regula LIII? Resp. Eam praeter alias, praesertim ad Regulam XXXV. positas fallentias, etiam sequentibus subjacere: et quidem universaliter *Primo*, quando forma mandati aliud requirit; haec enim semper exacte est observanda. Hinc, si alicui Papa jubet provideri de integra Praebenda, non potest eidem etiam volenti dimidia praebenda conferri. *c. Cui de nov.* 27. *de Praebend. in* 6. ibi: *Si in Ecclesia, in qua integrae, et dimidiae praebendae habentur, mandatur integra praebenda conferri, quamquam ille, pro quo scriptum extitit, dimidia velit esse contentus, ei de ipsa non poterit provideri. Idem, cum injungitur provisio alicui de praebenda certi valoris, ut in praebenda minoris valoris, etiam illo volente, mandatum non possit adimpleri. Non enim hujusmodi mandata (quorum fines diligenter servare oportet) debent ad casus alios, quam expressos extendi.*

Fallit *secundo*, quando quis expresse prohibetur a minori ex causa: sic v. g. si quis ei, qui Ordinem minorem injuste contulit, in poenam privatur potestate conferendi talem Ordinem, quamvis adhuc conferre valeat majorem, vel aliam minorem, arg. *can. Si qui Episcopi.* 43. *cau.* 1. *q.* 1. juncta Glossa *ibidem* v. *Illi.* Idem dic, si quis privatur minori ob utilitatem aliorum, vel aliam ob causam. 14

Fallit *tertio* in Sacerdote celebrante Missam, nempe cui licet, quod plus est, sumptio videlicet Eucharistiae sub utraque specie, et tamen eidem non licet, quod minus est, eam nempe sub una specie sumere *can. Comperimus.* 12. *dist.* 2. *de Consecrat.* ibi: *Comperimus autem, quod quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione a calice sacri cruoris abstineant. Qui procul dubio (quoniam nescio qua superstitione docentur obstringi) aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia divisio unius ejusdemque mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire.* 15

Fallit *quarto* in Tutore; his enim quamvis ei a praetore concessum sit, quod majus est, videlicet vendere rem pupillarem, non tamen licet eidem, quod minus est, rem talem oppignorare *l. Si pupillorum.* 7. §. 3. *ff. de Rebus eorum, qui sub tutela etc.* ibi: *Si Praetor tutoribus permiserit vendere, illi obligaverint; vel contra: an valeat, quod actum est? Et mea fert opinio, eum, qui aliud fecit, quam quod a Praetore decretum est, nihil egisse.* 16

Fallit *quinto* in Praeside universas Provincias regente; huic enim quamvis concessum sit, quod plus est, videlicet jus gladii *l. Illicitas.* 6. § 8. ff *de Officio Praesidis.* ibi: *Qui universas provincias regunt, jus gladii habent:* et tamen deportare, quod minus habetur, ei non est concessum, *l. Rei* 2. §. 1. ff. *de Poenis.* et *l. Inter.* 6. §. 1. ff *de Interdict. et Relegat.* ibi: *Deportandi autem in Insulam jus Praesidibus provinciae non est datum.* 17

REGULA LIV.

Qui prior est tempore, potior est jure.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Procedit tantum, ubi caeteris paribus par causa habetur:*
3 *Ac in iis, quae a voluntate duorum dependent.*
4 *Ponitur verus sensus Regulae.*
Principium cujuslibet rei potissima pars est. Ibid.
5 *In pignore et hypotheca ordinarie qui prior tempore, potior est jure:*
6 *Etiamsi prior generalem duntaxat, et posterior specialem hypothecam habeat, et huic pignus acta traditum sit.*
7 *Limitatur tamen haec doctrina de hypotheca in aliquibus.*
8 *Qui prius beneficium obtinet, praefertur postea obtinenti.*
9 *Ponuntur varia exempla Regulae.*
10 *Fallit Regula in privilegiis.*

1 Desumitur haec Regula ex *l. Qui balneum.* 9. *prin.* et *l. Potior* 11. ff. *Qui potiores in pignore* juncta *l. Si fundum.* 3. *C. eod.* ibi: *sicut prior es tempore, ita potior es jure.* Concordat *Reg.* 98. ff. *de R. J.* ibi: *Quotiens utriusque causa lucri ratio vertitur, is praeferendus est, cujus in lucrum causa tempore praecedit.*

Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam intelligendam esse *caeteris paribus*, indeque locum habere in iis duntaxat, in quibus utriusque pro omnio, solo excepto tempore, *par causa est*, uti bene ex advertit Glossa communiter recepta. Hinc ex duobus emptoribus vel donatariis praefertur ille, cui prius res vendita vel donata est, si nulli adhuc est tradita: si vero alicui tradita jam exstitit, is ipse praefertur, cui res prius tradita fuit, etiamsi alteri prius fuerit vendita vel donata *l. Quotiens.* 15. *C. de Rei vindicat.* ibi: *Quotiens duobus in solidum praedium jure distrahitur, manifesti juris est, eum, cui priori traditum est, in detinendo dominio esse potiorem.* quia in utroque par causa non est, cum posterior non solum jus ex contractu, sed etiam ex traditione possessionem et dominium habeat quamvis priori emptori contra venditorem remaneat actio ex empto cit. *l. Quotiens.* 2

Porro intelligenda est Regula, quod locum habeat in iis tantum, quae pendent a voluntate duorum, uti fit in contractibus. In legibus siquidem, et 3

constitutionibus: item in testamentis, et ultimis voluntatibus, quae ex voluntate unius, legislatoris videlicet, vel testatoris dependent, semper dispositio posterior attendenda venit, cum per hanc censeatur revocari prior. arg. c. 1. de Constit. in 6. ibi: *Licet Romanus Pontifex (qui jura omnia in scrinio pectoris sui censetur habere) constitutionem condendo posteriorem, priorem, quamvis de ipsa mentionem non faciant, revocare noscatur.* Et loquendo de ultimis voluntatibus *l. Si mihi et tibi.* 12. §. 3. *ff. de Legat. I.* ibi: *In legatis novissimae scripturae valent: quia mutari causa praecedentis legati vel die, vel conditione, vel in totum ademptione, potest: ut proin non ex priori, sed ex posteriori legatum habens potior sit jure.* Hinc

4 Resp. II. Verus Regulae sensus sequens est: *Ubi par causa est, a voluntate duorum dependens, inter certantes de juris praelatione, caeteris paribus ille praefertur, qui veterius, seu antiquius jus habet.* Ratio est; tum quia, ut bene argumentatur Vivian. hic: *cujusq. rei potissima pars principium est: l. 1. ff. de Origine Juris.* Tum et praecipue, quia nemo sine culpa privari potest jure suo, *arg. can. Satis perversum.* 7. *dist.* 56 et *l. Id, quod nostrum est.* 11. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Id, quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest.* Hoc autem fieret, si quis, postquam per contractum, emptionis v. g. jus ad rem emptam jam acquisivit, ille sine culpa privaretur, et ipsum alteri eandem rem postea ementi, caeteris existentibus paribus, cedere deberet.

5 Declaratur Regula exemplis Juris; et quidem primo circa pignora, vel hypothecas: nam in his ordinarie praeferendus est, cui res prius sive generaliter, sive specialiter, sive tacite, sive expresse oppignorata existit, *l. Potior* 11. *pr. ff. qui potiores in pignor.* ibi: *Potior est in pignore, qui prius credidit pecuniam,* juncta *l. Licet.* 7. *C. eod.* ibi: *Licet iisdem pignoribus multis creditoribus diversis temporibus datis priores habeantur potiores:* et *l. Diversis.* 8. *C. eod.* ibi: *Diversis temporibus eadem re duobus jure pignoris obligata, eum, qui prior data mutua pecunia pignus accepit, potiorem haberi, certi, ac manifesti juris est.*

6 Nec refert, quod posteriori res specialiter sit oppignorata, et priori generaliter duntaxat *l. Si generaliter* 6. *C. eod* ibi: *Si generaliter bona sint obligata, et postea res alii specialiter pignori dentur: quoniam ex generali obligatione potior habetur creditor, qui antea contraxit.* Pariter non refert, quod res posteriori non tantum oppignorata, sed etiam in pignus acta tradita sit, *l. 2. pr. ff. eod.* ibi: *Qui generaliter bona debitoris pignori accepit, eo potior est, cui postea praedium ex his bonis datur.* Ratio est; quia res transit cum onere suo etiam in casu, quo tacite tantum oppignorata existit *c. Ex litteris.* 5. *in fin. de Pignoribus.* ibi: *cum etiam bona viri mulieri sint pro dote tacite obligata, et cum suo onere transierint ad quemlibet possidentem.*

Dicitur tam notanter *ordinarie*; quia doctrina praecedentis num. limitatur in nonnullis casibus, ita ut posterior hypothecarius praeferatur priori, veluti 1. Si posterior ad conservandam, vel reficiendam rem hypothecariam mutuo dedit *l. Interdum.* 5. *ff. eod.* secundo Quando posterior ad emendam aliquam rem hac conditione mutuum pecuniam dedit, ut eidem specialiter maneat obligata *l. licet.* 7. *C. eod.* tertio. Si habeat hypothecam publico instrumento erectam, nisi prioris instrumentum esset tribus testibus subscriptum. *l. Scripturas.* 11. *C. eod.* quarto. Si posterior esset causa specialiter privilegiata. Plura de jure praelationis vid. *Lib. III. Tit.* 23. §. 3. *de Solution.* 7

Caeterum declaratur Regula ulterius etiam aliis exemplis Juris: uti in beneficiis; qui enim prius impetravit beneficium, praefertur posteriori idem impetranti, nisi prior dolo, vel negligentia illud possidere omiserit, textu expresso *c. Si autem aliquis.* 19. *de Rescript.* Nec refert, si posterior obtentum suum rescriptum prius praesentaverit, *c. Tibi, qui gratiam.* 12. *eod. in* 6. Verum, quia materia haec de Praelatione Rescriptorum suas patitur instantias ac limitationes, vide de ea *lib. I. Tit. 3. de Rescript.* §. 4. ubi late et exacte de eadem tractavimus. 8

Ulterius exemplificat Regulam Streinius hic in variis: veluti in Ecclesiis, Monasteriis, Collegiis, Congregationibus, Communitatibus etc. In his enim, qui tempore praecedit quoad institutionem, receptionem, professionem, caeteris paribus, praecedit posteriores in considendo, incedendo, consulendo, suffragando, participando, ac similibus: quod etiam in infima plebe, et apud Mechanicos artifices observatur. Cujus ulterior ratio est; quia jus, quod ab aliquo sequitur, illi prodesse debet, qui prior est, nec praepostero ordine decet ultimos in fronte collocare. *arg. c.* 1. *de Majorit. et obedient.* ibi: *Sit honoris ista distinctio, ut ipse prior et major habeatur, qui prius communitatis consilia, et concordi fuerit actione ordinantes.* ac ibidem Barbos 9

Quaeritur II An? et quas Fallentias patiatur haec Regula? Resp. Praeter fallentias, quas n. 5. di pignore et hypotheca jam posuimus, et quae n. 8. remissive allegantur, specialiter fallit Regula in Privilegiis. arg. *l. Privilegia* 32. *ff. de Rebus auctorit. Jud. possid.* ubi in ipso textu ratio continetur, quia videlicet *Privilegia non ex tempore aestimantur, sed ex causa.* Hinc, ut notat Glossa ibid. privilegiatus praefertur non privilegiato in solvendo ac repetendo: et inter duos privilegiatos ille, qui magis est privilegiatus. Quod si vero aequaliter sint privilegiati, id est, *si ejusdem tituli fuerunt, concurrunt, licet diversitates temporis in his fuerint,* uti expresse habetur *cit. l. Privilegia* 10

11

REGULA LV.

Qui sentit onus, sentire debet commodum, et econtra.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Juxta communem haec Regula duo habet membra: juxta Streinium quatuor: et qualia?*
3 *Per onus et commodum intelliguntur illa, quae ex rei natura, vel dispositione juris sunt annexa.*
4 *Ponitur verus Regulae sensus quoad primum illius membrum principale.*
5 *Declaratur exemplis, et seqq.*
Ad emptorem pertinent onera et commoda rei emptae. ibid
6 *Parochus administrans divina, debet sentire commoda*
8 *Usufructuario cedunt arbores demortuae*
9 *Creditor fundum in solutum accipiens habet periculum et commodum*
10 Qui non sentit onus, nec commodum sentire debet; *Declaratur exempli. ibid.*
11 *Ponitur verus sensus Regulae quoad secundum principale membrum*
12 *Declaratur exemplis. et seqq.*

Vae dicitur Pastoribus, qui percipiunt commoda, et non praestant pastoris officia.

13 *Qui ab Ecclesia commodum percipiunt, tenentur concurrere ad ejus reparationem.*

14 *Reges, et Principes tenentur habere curam pro bono communi populi.*

15 *Regula procedit etiam in causis piis, et in Fisco.*

16 Qui non sentit commodum, non debet sentire onus.

17 *Regulae membrum primum* : Qui sentit onus, debet sentire commodum : *Fallit, quando ex natura rei, vel dispositione Juris officium est sine commodo, quale est officium capituli Sede vacante.*

18 *Item officium Tutoris saltem legitimi.*

19 *Maritus adulterae percipit dotem sine onere alendi adulteram.*

20 *Item Praelati Ecclesiarum, ac Beneficiati aegroti percipiunt fructus sine onere.*

1 Desumitur haec Regula ex *l. Secundum naturam. 10 ff. de Reg. Jur.* ibi : *Secundum naturam est, commoda cujusque rei eum sequi, quem sequentur incommoda.* et *l. un.* §. 4. *ad fin. C. de Caducis tollend.* ibi : *Neque enim ferendus est is, qui lucrum quidem amplectitur, onus autem ei annexum contemnit.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Ante responsionem notandum, certum quidem esse, hanc Regulam principaliter bimembrem existere, uti patet ex verbis : *Et econtra* : Doctores tamen, etsi in re omnes conveniant, non plene convenire in designandis his membris; Glossa siquidem *hic* ℣ *Et econtra* putat, alterum membrum verbis Regulae uppositum esse: *qui non sentit onus, nec commodum sentire debet.* Alii econtra dicunt, alterum Regulae membrum per ly *et contra* insinuatum esse sequens : *Qui sentit commodum, et onus sentire debet.* Strein pro majori intelligentia Regulae eam in quatuor non incongrue dividit membra, duo scilicet affirmativa, et duo negativa, ita, ut horum quodlvis affirmativum habeat suum econtra negativum : ut proin juxta ipsum Regulae primum membrum affirmativum sit: *Qui sentit onus, sentire debet commodum*: secundum membrum vere negativum econtra sit : *Qui non sentit onus, non debet sentire commodum.* Tertium membrum rursus affirmativum : *Qui sentit commodum, sentire debet onus.* Ac econtra quartum denuo negativum membrum : *Qui non sentit commodum, sentire non debet onus.* Verum, juxta communem DD. sensum, et praxin applicandi, Regula principaliter duo affirmativa jam recensita censetur habere membra, ita tamen, ut in quovis includatur, et ex eo econtra sequatur negativum, indeque in re omnes conveniunt. H. N.

3 Resp. I. per onus et commodum intelligit Regula non quaevis, sed praecipue illa onera et commoda, quae vel ex natura rei et actus, vel ex dispositione legis proveniunt, eique sunt annexa. Barbos. *hic* cum aliis, patebitque ex adducendis infra Juris exemplis. Hinc

4 Resp. II. Verus Regulae sensus quoad primum principale membrum affirmativum sequens est : *Quicunque sentit, et suffert onus, seu incommoda, aut damna alicui rei, vel actui ex natura, vel dispositione Juris annexa, aut inde provenientia, debet etiam sentire et percipere commoda, ac emolumenta eidem pariter annexa, indeque provenientia.* Ratio hujus Regulae est, tum : quia juxta *Reg. 10. ff. de R. J.* ipsa natura dictat, ut, qui propter rem aliquam subit et suffert onera ac incommoda, etiam commoda, et emolumenta inde provenientia percipiat : prout etiam non nisi ideo ad subeunda et sustinenda onera, pericula, incommoda plerumque movemur, quia speramus, et expectamus inde provenientia commoda, atque emolumenta ; quod attendens S. Paulus ad sufferenda pro Christi nomine adversa suos spe secutari emolumenti est hortatus 2. *Corinth. c. 1.* ℣. 7. illis verbis: *Sicut enim socii passionum estis, sic eritis et consolationis*: quibus ipsis verbis ad propositum utitur Papa *c. 1. de Sepult.* addens etiam illam rationem : *Dignus est operarius mercede.* Tum, quia, nisi sustinentes onera, incommoda et labores sequerentur etiam commoda, melior foret conditio negligentis, quam operantis, ac nemo esset, qui vellet subire onera et labores, non sine humani commercii praejudicio.

Declaratur Regula, vel potius primum principale ipsius membrum exemplis Juris : Sic enim quia emptor rei venditae, etsi needum traditae, periculum ac interitum sustinere debet, de jure percipit etiam fructus et commoda rei emptae v. g. ex auctione pretii, alluvione, vel alia ratione provenientes. §. 3. *Instit. de Emption. et Vendition.* ibi: *Quum autem emptio et venditio contracta sit - periculum rei venditae statim ad emptorem pertinet, tametsi adhuc ea res empta tradita non sit.* et paulo inferius: *Sed etsi post emptionem fundo aliquid per alluvionem accesserit, ad emptoris commodum pertinet.* Audi rationem Juris ad propositum : *Nam et commodum ejus esse debet, cujus periculum est.* concordat *l. 1. C. de Periculo et Commodo rei vend.* ibi: *Post perfectam venditionem omne commodum et incommodum, quod rei venditae contingit, ad emptorem pertinet.* 5

Sic etiam, quia Parochus onus et labores habet in administrando Sacramenta, et alia divina parochianis, ab eisdem de Jure, vel consuetudine competentia commoda percipit, etiam in casu, quo parochianus extra Parochiam sepulturam eligit *cit. c. 1. de Sepult.* ubi ratio ex S. Paulo supra allegata adducitur, et additur : *quia dignus est operarius mercede sua.* juncto *c. Certificari. 9. eod.* 6

Sic rursus, quia Monasteriorum onus et sollicitudinem habet in alendo et custodiendo Clerico, ob incontinentiam illuc ad agendam poenitentiam detruso, de ejusdem relatis bonis etiam commodum percipere debet. *can. de lapsis. 5. can. 16. q. 6.* ex illa ratione : *quatenus ipsi* (intellige Religiosi) *ex rebus illorum subsidium habeant, qui de correptione eorum sollicitudinem gerunt*, ut ait textus. 7

Sic ulterius, quia usufructuarius onus habet, dum loco arborum demortuarum novas plantare debet, in ejusdem commodum demortuae arbores cedunt. *l. Agri. 18. ff. de Usufructu, et quemadmodum.* ibi : *Agri usufructu legato, in locum demortuarum arborum aliae substituendae sunt, et priores ad fructuarium pertinent.* 8

Sic insuper, quia creditor, qui loco pecuniae a se mutuo datae fundum in solutum accipit, periculum et damnum sentire debet, si tanti illum distrahere non valet, quanti pecunia mutuo data efficit, pariter lucrum et commodum ei competit, si fundum majori pretio, quam mutuum erat, divendit. *l. Cum pro pecunia. 24. C. de Solution.* ibi: *Cum pro pecunia, quam mutuo acceperas, secundum placitum Evandro te fundum dedisse profitearis : ejus industriam, vel eventum meliorem tibi non ipsi prodesse, contrarium non postulaturus, si minoris distraxisset, non juste petis.* 9

Ex praefato *n. 4.* posito principali primo Regulae membro econtra sequitur secundum negativum : *Qui non sentit onus, sentire non debet commodum.* Cui concordat illud Apostoli 2. *ad Thessalonicens. c. 3.* ℣. 10. 10

Si quis non vult operari, nec manducet. Declaratur et armatur Juris exemplis; Sic quia Clerici non residentes nuna in serviendo Ecclesiae, et divina peragendo non sentiunt, nec commodum, seu fructus beneficii percipere possunt, et si quos perceperint, eos restituere tenentur. c. *Ad audientiam* 15. *de Clericis non resid.* et c. *un. eod. in* 6. juncto *Conc. Trid. Sess.* 24. *cap.* 12. *de Reform.* praesertim cum beneficium detur propter officium c. *fin. de Rescript. in* 6. et amplius dictum habetur *Lib. III. Tit.* 4. *de Clericis non resid.* Sic etiam, qui non vult onus suscipere legato per testatorem impositum, non censetur dignus legati commodo *l. Nesennius.* 32. §. *Non semper. ff. de Excusat.* Sic pariter ususfructuarius, qui onus in satisdando proprietario sentire non vult, fructus non percipit. *l. Quamvis* 10. *ff. de Damno infecto.*

11 Resp. III. Verus Regulae sensus quoad secundum principale membrum affirmativum per ly *et contra*, indicatum, hic est: *Quicunque alicujus rei percipit commoda et emolumenta, is etiam sufferre debet onera, seu incommoda eidem ex natura, vel Juris dispositione annexa, damnaque inde provenientia.* Ratio fundatur in aequitate naturali, quam tantam agnovit Imperator, ut illum nec ferendum, nec tolerandum existimarit, qui lucrum et commoda amplectitur, et annexa damna vel incommoda sufferre non vult. *l. un.* §. 4. *C. de Caducis tollend.*

12 Declaratur exemplis Juris: Sic enim huc quadrant dicta *n.* 10. videlicet quod, qui percipit fructus Beneficii, onera quoque annexa sufferre, Ecclesiae nempe servire, atque praescripta officia et obsequia divina praestare debeat per Jura ibidem citata. Sic animarum Pastores, qui ab eis varia recipiunt commoda, et emolumenta, onus etiam, scilicet curam, labores, et incommoda officio suo annexa sufferre, neque animas concreditas caelesti pabulo reficere, ignaras erudire, afflictas consolari, errantes reducere, aegrotantes visitare, et Sacramenta administrare debent. In quo ubi deficiunt, et lucro, commodo, ac emolumento temporali aut corporali praecise, vel praecipue inhiant, utique contra hanc Regulam agentes merito timere habent illud a Domino per Prophetam Ezech. intentatum *Vae Ezech.* 34. ℣. 2. *et seqq. Vae Pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos: Lac comedebatis, et lanis operiebamini, gregem autem meum non pascebatis,* etc.

13 Sic alterius Beneficiati, et alii, qui de Ecclesia fructus aut commoda quaevis percipiunt, debent etiam onus sustinere succurrendo ad reparationem ruinosae Ecclesiae, si ipsius media non sufficiunt, aut ea aliunde non habentur c. 1. *de Eccles. aedific. vel repar.* ibi: *Quicunque Ecclesiasticum beneficium habeat, omnino adjuvent ad tecta Ecclesiae restauranda, vel ipsas Ecclesias emendandas* juncto *Concil. Trident. Sess.* 21. *cap.* 7. *de Reform.* ibi: *Parochiales vero Ecclesias, etiam si Juris patronatus sint, ita collapsas refici, et instaurari procurent ex fructibus, et proventibus quibuscunque, ad easdem Ecclesias quomodocunque pertinentibus: qui si non fuerint sufficientes, omnes patronos, et alios, qui fructus aliquos ex dictis Ecclesiis provenientes percipiunt: aut in illorum defectum parochianos* (quia et hi commoda spiritualia percipiunt ab Ecclesia) *omnibus remediis opportunis ad praedicta cogant.*

14 Sic Reges et Principes, qui commoda et emolumenta innumera a populo recipiunt, onus subire debent in habenda debita cura, labore, et vigilantia pro bono communi ejusdem. Sic etiam illi, qui ex vectigalibus, pedagiis etc. commoda et proventus percipiunt, onera annexa sufferre debent, vias nempe pro itinerantibus, et vectigal dantibus debite praeparare, reparare, restaurare etc. ut cum aliis bene adserit Strein *hic* addens, innumera ferme esse, in quibus Regula quoad dictum secundum principale affirmativum membrum procedit, ut cuivis consideranti facile patet.

Porro hoc membrum Regulae ita universaliter procedit, ut etiam in Ecclesiis, causis piis, et Fisco locum habeat, nisi speciali privilegio, pacto, aut conventione in casu aliqua sint exempti. Strein. *hic*: eo quod et ipsi juri naturali, in quo Regula fundata habetur, sint subjecti, ut videlicet, qui ex aliqua re, vel actione percipit commodum, sustineat etiam onera et incommoda eidem annexa, ac inde provenientia, per Jura superius allegata. 15

Caeterum ex memorato affirmativo Regulae membro sequitur econtra alterum membrum negativum: *Qui non sentit commodum, non debet sentire onus.* Hinc juxta Glossam communiter receptam in *can. Omnis Christianus* 69. *de Consecrat. dist.* 1. recte docetur, Parochum, cui commoda, debitae nimirum decimae subtrahuntur, vel alii proventus, non teneri ad onera, ad praedicationem nempe, administrationem Sacramentorum, et alia pastoralia officia. Idem dicendum de Canonicis, et aliis beneficiatis; cum et hi, si redditus debiti eis non praebeantur, vel negantur, officia praestare, Missas legere etc. non obligentur. Iniquissimum enim genus taciti, vel expressi contractus, aut Societatis foret, ut cujus unus onus ac damnum, et non commodum, vel lucrum haberet. arg. *l. Si non fuerint.* 29. §. 2. *ff. pro Socio.* ibi: *iniquissimum enim genus societatis est, ex quo quis damnum, non etiam lucrum spectat.* 16

Quaeritur II. An? Et in quibus fallat Regula? Resp. Eam fallere in aliquibus quoad utrumque membrum affirmativum principale: et quidem quoad Primum *n.* 4. positum: *Qui sentit onus, sentire debet et commodum*: fallit universaliter, quando ex propria institutione, et natura rei, vel ex speciali Juris dispositione alicui muneri vel officio onus est annexum sine commodo; Exemplum habetur Sede vacante, ubi onus, labor, nempe, jurisdictio Episcopalis, et administratio transit ad Capitulum, et tamen fructus Episcopales interea currentes ad Capitulum non pertinent, sed successori reservari, vel in utilitatem Ecclesiae impendi debent c. *Quia saepe.* 40. *de Elect. in* 6. cum Concord. 17

Idem est in Tutela, praesertim legitima, ubi Frater tenetur sustinere onus tutelae sororis sine commodo *l.* 1. *in fine ff. de legitimis Tutor.* Item in Mandato; quia mandatum gratuitum, et sine mercede esse debet. *l.* 1. §. 4. *ff. Mandati.* ibi: *Mandatum, nisi gratuitum, nullum est: nam originem ex officio, atque amicitia trahit, contrarium ergo est officio merces:* Ubi tamen notandum, quod hujusmodi officia, onus sine commodo habentia, gerenti caeteroquin non debeant esse damnosa; *cum non deceat alicui suum officium esse damnosum*, uti dicitur c. *Cum non deceat.* 30. *de Elect. in* 6. Ex quo inferunt Doctores, hujusmodi officio, praecise oneroso, fungentes posse repetere expensas intuitu talis officii factas. 18

Pariter quoad secundum principale membrum affirmativum *n.* 11. positum Regula fallit ita, ut commodum quis accipiat, quin sentiat onus, ubi leges specialiter sic disponunt, uti habemus Juris exemplum in marito, qui commoda, et fructus dotis uxoris adulterae percipit, quin habeat onus adulteram alendi *l. un. C. de Rei uxor. action.* et c. *Plerumque* 4. *de Donation. inter virum et uxor.* Quamvis si res bene consideretur, hoc exemplum ad fallentias praesentes non pertineat; quia licet maritus in tali casu careat onere alendi adulteram; tamen non caret aliis oneribus, puta, conducendi nutricem, curatricem familiae, et ipse quasi viduus non habet adjutorium simile sibi, nec ad alias nuptias transire 19

velet; quae onera cum commodo satis compensari videntur, uti bene advertit Strein. *hic*.

20 Sic etiam disponante Jure Praelati et Rectores Ecclesiarum, nec non Canonici et alii beneficiati, etsi ob seniam, vel infirmitatem ad subeunda officia et onera annexa inhabiles sint, tamen percipiunt commoda, et fructus. c. 1. et c. *Ex parte*. 5. *de Clerico aegrotante*. cum Concord. licet et istud exemplum ad fallentias vix pertineat; cum Regula dicens: *qui sentit commodum, sentiat et onus*: comprehendere non videatur illos, qui in officio, commodum et emolumentum afferente, prius jam existentes, postea fiunt inhabiles et incapaces ad onera annexa; quia isti prius jam senserunt, et portarunt onera: indeque eis convenit illud? *Dulcia percipiat, qui jam gustavit amara*: eo de caetero *nemo potest ad impossibile obligari* juxta *Reg*. 6. *de Reg. Jur. in* 6.

REGULA LVI.

In re communi potior est conditio prohibentis.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Quid intelligatur per verba* in re communi: *et per verbum* prohibentis?
3 *Ponitur verus Regulae sensus.*
4 *Declaratur exemplis Juris: et seqq.*
5 *Unus conjugum invito altero vovere non potest.*
6 *Ponuntur alia exempla Juris: et n. seq.*
8 *Fallit Regula, quando non interest prohibentis: Declaratur exemplis: et n. seq.*
10 *Fallit item, quando unus, altero prohibente, utitur re communi ad usum destinatum.*
11 *Doctrina Glossae ad propositum.*
12 *Fallit insuper, quando prohibente uno alter necessaria reparat.*
13 *Item in aliis remissive.*
14 *Potest cuivis divisionem rei communis apud Judicem petere.*

1 Desumitur haec Regula ex *l. Sabinus*. 28. *ff. Communi dividundo*. ibi: *Sabinus ait, in re communi neminem dominorum jure facere quicquam, invito altero, posse*. Unde manifestum est, prohibendi jus esse: in re enim pari potiorem causam esse prohibentis, constat. Concordat *Regula* 29. *de R. J. in* 6. *Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari*.

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula *intelligenda*? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Per verba *in re communi* intelligit Regula talem rem, quae indivisa pertinet ad duos, vel plures ut singulos, non ut universos, seu prout collegium, aut commune faciunt, sicut communiter tenent DD. Quid autem sit, rem pertinere *ad plures ut singulos*: item *ad plures ut universos*, seu prout collegium faciunt, dictum est supra *ad Reg*. 29. *n*. 3. *et* 4. Per verbum *prohibentis* autem intelligit, et comprehendit Regula etiam contradictionem, dissensum, et oppositionem: ita ut, dum aliquis rem, pluribus communem, seu quae ad plures ut singulos pertinet, distrahere, vel mutare vult, et alter, sive dicat, prohibeo, sive contradico, dissentio, nolo, me oppono, prohibere censeatur, ejusque conditio potior sit, et praeferri debeat. Hinc.

3 Resp. II. Verus sensus Regulae hic est: *Quando res, aliqua pluribus communis talis est, quae indivisa ad plures ut singulos pertinet, et de hujusmodi re alienanda, immutanda, destruenda etc. inter dominos dissensio est, ii, vel illi praeferendi sunt, eisque acquiescendum, qui prohibent, vel contradicunt, dissentiunt, aut se opponunt; etiamsi unicus tantum esset*. Ratio est, tum; quia non solum ille, qui mutare, vel alienare, destruere etc. vult: sed etiam, qui contradicit, vel prohibet, dominus est. Quae ratio in exemplo ad propositum de pariete pluribus communi affertur *l. Parietem*. 8. *ff. de Servitutibus Praedior Urban*. ibi: *Parietem, qui naturali ratione communis est, alterutri vicinorum demoliendi eum, et reficiendi jus non est; quia non solus dominus est*. Tum, quia iniquum est, quod aliquis in re, vel jure suo, per factum alienum invitus gravetur, diminutione, aut detrimento afficiatur, *l. Non debet*. 74. *ff. de Reg. Jur*. ibi: *Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri*: cum proximum laedere etiam juri naturali adversum sit, §. 3. *Instit. de J. et J.*

Declaratur Regula ulterius exemplis Juris: Sic enim, si duo fundum in communi habent, et unus eorum domum in illo aedificare, vel eundem omnino alienare vult, et alter prohibet, seu contradicit, dissentit, hujus contradictionem praeferre, eique acquiescere oportet, arg. *l. Sabinus*. 28. *ff. de Communi dividund*. et *cit. l. Parietem*. 8. *ff. de Servitut. praed. urb*. 4

Sic etiam, si matrimonio jam consummato unus castitatem vovere velit, et alter prohibeat, vel contradicat, hujus conditio potior est, et contradictio praevalet, c. *Quidam*. 3. *de Convers. Conjug*. ubi ex Apostolo additur ratio: quia *Vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier*: et econtra. Item *Cum vir et uxor una caro sint, sicut docet Apost. non potest unus ad Deum converti, et alter in saeculo remanere*. 5

Sic rursus, quia jus eligendi Praelatum ad omnes Capitulares, etiam ut singulos, pertinet, non potest electio per compromissum celebrari, vel extraneus ad suffragandum admitti, si vel unus tantum contradicat. c. *Quia propter* 42. *de Elect*. ibi: *vice omnium*. juncto *c. In causis*. 30. et *c. Scriptum*. 40. *eod*. 6

Huc faciunt etiam exempla pro declaratione Regulae XXIX. a n. 29. adducta; quia illa Regula cum praesenti multum concordat. 7

Quaeritur II. An? et in quibus fallat Regula praesens? Resp. I. Eam *primo* et universaliter fallere, quando non interest socii prohibentis; cum quivis merito pati debeat id, quod sibi non nocet, et alteri prodest. Dynus *hic n*. 2. Strein, et alii. *l*. 1. §. 11. *ff. de Aqua, et aqu. pluv. arcend*. ibi: *Prodesse enim sibi unusquisque, dum alii non nocet, non prohibetur, nec quemquam hoc nomine teneri*. cum Concord. Exemplum ad propositum exhibetur in *l. Fistulam*. 19. §. 1. *ff. de Servitut. praed. urban*. ubi socio permittitur scalam, quae removeri potest, ad communem parietem facere, quia alteri non nocet, ibi: *Scalas posse me ad parietem communem habere, Sabinus recte scribit*. 8

Eadem *l. Fistulam. pr*. ob dictam rationem conceditur, ut quis penes communem parietem possit balneum habere, dummodo ob assiduum humorem non noceat vicino, ibi: *non posse prohiberi vicinum, quo minus balneum habeat secundum parietem communem, quamvis humorem capiat paries. non magis, quam si vel in triclinio suo, vel in cubiculo aquam effunderet. Sed Neratius ait, si talis sit usus tepidarii, ut assiduum humorem habeat, et id noceat vicino, posse prohiberi eum*. In eadem lege ponuntur adhuc 9

alia exempla fallentiam Regulae confirmantia: Sic etiam ob fallentiae rationem, juxta *l. Quidam. 13. §. 1. ff. eod. Parietem communem incrustare licet, secundum Capitonis sententiam: sicut licet mihi pretiosissimas picturas habere in pariete communi.* sunt verba legis.

10 Fallit *secundo* rursus universaliter, quando prohibente, aut invito uno, alter re communi fruitur ad talem usum, ad quem parata, seu destinata est, uti constat de fundo, seu loco pluribus communi pro sepultura: in quo, licet extraneus, etiam unico contradicente sepeliri nequeat: tamen, quia locus pro sepultura Dominorum destinatus est, quivis eorum, etiam prohibente altero, ibi tumulari valet. *l. Si plures. 41. ff. de Religios. et sumpt. funerum.* ibi: *Si plures sint domini ejus loci, ubi mortuus infertur, omnes consentire debent, cum extranei inferantur: Nam ex ipsis dominis quemlibet recte ibi sepeliri constat, etiam sine caeterum consensu.*

11 Hinc ad propositum post Dynum *hic. n. 2.* bene docet Glossa communiter recepta in §. *Religiosum Instit. de Rerum divisione. ¶. Invitis. in additione,* sic discurrendo: aut socius vult uti re communi, aut in ea reparare, vel facere aliquid ad eum usum, ad quem parata, seu destinata est: et potest, etiam alio prohibente vel contradicente *cit. l. Si plures.* aut ad eum usum, ad quem parata non est: et tunc subdistingue; aut interest prohibentis non uti: et melior est conditio prohibentis per Jura *n. 3.* citata; aut non interest prohibentis: tunc melior est conditio facientis, per Jura citata *n. 8.*

12 Fallit *tertio* in casu, quo pro conservanda re communi reparatio, vel quid aliud necessario fieri debet, v. g. si tectum domus reficere, ruinas praecavere, parietem fulcire, trabem immittere necesse est: tunc enim id ab uno fieri potest, etiam altero prohibente. Immo si socius ad hoc contribuere detrectat, ademptione dominii, quod in re communi habet puniri potest. *l. Si (ut proponis) 4. C. de Ædificiis privat.* ibi: *Si (ut proponis) socius aedificii, ad refectionem ejus, sumptus conferre detrectat: non necessario extra ordinem tibi subveniri desideras. Etenim si solus aedificaveris, nec intra quatuor mensium tempora cum centesimis nummus, pro portione socii erogatus, restitutus fuerit, vel, quo minus id fieret, per socium stetisse, constiterit, jus dominii pro solido vindicare, vel obtinere juxta placitum antiquitatis poteris.*

Fallit *quarto* pro favore obtinendae libertatis. 13
Quinto in concursu plurium patronorum ad idem beneficium. *Sexto*, quando Princeps vel fiscus rem cum aliis communem habet, per dicta et probata ad *Reg. XXXIX. n. 12. 14. et 15.*

Illud etiam circa rem pluribus communem notandum venit, quod si communio inter socios difficilis appareat, vel ex illa immineant, aut jam adsint discordiae, vel incommoda, ad haec evertenda quivis ex sociis apud Judicem instantiam pro divisione facere possit, et obtinere debeat. *l. Cum pater. 77. §. 20. ff. de Legat. II.* et *l. fin. C. de Communi dividundo.* ibi: *In communione, vel societate nemo compellitur invitus detineri: Quapropter aditus praeses Provinciae, ea, quae communia tibi cum sorore perspexerit, dividi providebit.* 14.

REGULA LVII.

Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Per verbum legem intelliguntur conditiones et obligationes contractibus appositae.*
3 *Ponitur verus sensus Regulae.*
4 *Minor dicitur tam ille, qui minor est quatuordecim, quam qui viginti quinque annis.*
5 *Ponitur exemplum de stillicidio.*
6 *Testis obscura depositio contra producentem est interpretanda.*
7 *Fallit Regula, quando de mente legem ponentis aliunde certo, vel verisimiliter constat:*
8 *Item, si alias actus esset irritus:*
Interpretatio facienda est, ut res potius valeat, quam pereat. Ibid.
9 *Fallit etiam in Donationibus, de quibus non satis constat:*
10 *Item in Votis:*
11 *Ac in Testamentis.*

1 Desumitur haec Regula ex *l. Veteribus. 39. ff. de Pactis* ibi: *Veteribus placet, actionem obscuram, vel ambiguam venditori, et qui locavit, nocere, in quorum fuit potestate, legem apertius conscribere.* Concordat *l. Labeo 21. ff. de Contrah. Empt.* ibi: *Labeo scripsit, obscuritatem pacti nocere potius debere venditori, qui id dixerit, quam emptori; quia potuit re integra apertius dicere.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus sensus illius sit? Resp. I. Per verbum *legem* hic praecipue intelliguntur pacta, conditiones, vel obligationes, quae contractibus apponi soleat, uti cum aliis bene advertit Canisius *hic*; quia haec in Jure etiam leges vocantur, privatae scilicet, uti *l. Legem. 10. C. de Pactis.* ibi: *Legem, quam dixisti, cum dotem pro alumna dares, servari oportet.* et *l. Contractus. 23. ff. de Reg. Jur.* ibi: *legem enim contractus dedit,* cum Concord. Hinc etsi haec Regula etiam de aliis actionibus, tamen potissimum in contractibus procedit: cui conformiter

Resp. II. Verus Regulae sensus hic est: *Quando in contractibus, et aliis actibus pacta, conditiones, vel aliae obligationes quasi leges ad alterum obligandum per verba obscura, dubia, vel ambigua apponuntur, interpretatio facienda est contra eum, qui hujusmodi leges apposuit.* Ratio est tum; quia *in obscuris minimum*, id est, minus gravans et obligans est sequendum, juxta *Reg. 30. Jur. in 6.* Tum; quia, qui asserit, alterum sibi esse obligatum, vel se ab obligatione esse liberatum, probare debet *l. 2. ff. de Probat.* ibi: *Ei incumbit probatio, qui dicit, non, qui negat.* et *l. 1. C. eod.* ibi: *Ut creditor, qui pecuniam petit numeratam, implere cogitur; ita rursum debitor, qui solutam affirmat, ejus rei probationem praestare debet:* Et quidem non qualemcunque, sed claram; cum probatio obscura, vel dubia non relevet. *arg. l. In praesentia. 8. de Probat.* et *l. Neque natales. 10. C. eod.* consequenter, qui non nisi per verba obscura, et ambigua alterum sibi obligatum dicit, merito contra se interpretationem pati debet: praesertim, quia in *ejus potestate fuit legem apertius dicere. cit. l. Veteribus.* indeque sibi culpam imputare debet. Quod idem et alia ratio suadet, videlicet ut caveantur doli et fraudes, quae in verbis obscuris, ac ambiguis intervenire possunt, Strein. *hic* Teccio. *hic n. 1.* 3

Declaratur Regula exemplis Juris: Sic enim, qui suam professionem impugnans dicit, se tempore professionis fuisse minorem, contra ipsum interpre- 4

tatio fit, quod fuerit minor 25. annis, consequenter professio extiterit valida; *Cum verbum illud, minor annis, duobus modis potuerit intelligi: tam et qui minor est quatuordecim annis, et qui viginti quinque, dici solet minor*: ut habetur *cit. c. In praesentia* 8. §. *Praeterea. de Probat.* Et bino quis potuisset clarius dicere, asserendo se impuberem fuisse, at non dixit, marito contra se interpretationem pati dabat.

5 Sic etiam, si in vendenda domo additur: *stillicidia, uti nunc sunt, ita maneant*: et dubium est, utrum servitus stillicidii afficiat domum venditam, vel potius eam, quam forsan venditor contiguam, vel vicini adhuc habent, contra venditorem de retenta adhuc domo illius interpretatio facienda est; quia conditio haec apposita ambigua est. *l. Si arborem.* 17. *ff. de Servit. praed. urb.* et *l. Cum in lege* 33. *ff. de Contrah. Empt.* ibi: *Cum in lege venditionis ita sit scriptum: flumina, stillicidia, uti nunc sunt, ut ita sint; nec additur, quae flumina, vel stillicidia: primum spectari oportet, quid acti sit; si non id appareat, tunc id accipitur, quod venditori nocet; ambigua enim oratio est.*

6 Ad sensum Regulae ponit Glossa *in cit. c. In praesentia.* 9. *de Probat.* ℣. *Verbum dubium.* aliarios aliud exemplum, videlicet, quod in casu, quo quis pro se produxit testem, at hic depositionem dubiam facit, contra producentem interpretatio facienda sit. *cit. c. In praesentia.* quia assertori incubit probatio, et quidem clara per Jura citata *n.* 3.

7 Quaeritur II. An ? et quas fallentias habeat Regula LVII? Resp. Eam fallere in pluribus: veluti 1. quando mens legem, seu conditionem obscure ponentis aliunde certo, aut verosimilius constat; quantumvis enim justa haetenus dicta in ambiguis contra proferentem interpretatio facienda sit: tamen ubi de mente illius certa, vel verisimilior notitia habetur, juxta eam procedendum est per dicta et ex jure probata ad *Regul.* 30. *n.* 3. et *ad Regul.* 45. *de Reg. Jur. in* 6. *Inspicimus in obscuris, quod verisimilius est, et quod plerumque fieri consuevit.*

8 Fallit 2. si ex facta contra obscure proferentem interpretatione, tota dispositio irrita, et omni carens effectu evaderet. Ratio est; quia universaliter interpretatio sic facienda est, ut verba aliquid operentur, et dispositio potius valeat, quam pereat. *arg. l. Item veniunt.* 20. §. 6. *ff. de Haeredit. petit.* et *l. Quoties.* 12. *ff. de Rebus dub.* ibi: *Quoties in actionibus, aut exceptionibus ambigua oratio est, commodissimum est, id accipi, quo res, de qua agitur, magis valeat, quam pereat.*

Fallit 3. in donationibus, quando de eis certa factis satis non constat: vel, si constat quidem, dubium tamen manet, an plus vel minus donatum sit: Item si iis derogaretur juri jam quaesito tertii, vel communitatis; licet enim alias in donationibus, praesertim Principum, de quibus satis constat, latissima pro donatario interpretatio sit facienda. *c. Cum dilecti.* 6. *de Donation. ad finem.* ibi: *quia in contractibus plena, in testamentis plenior, in beneficiis quoque plenissima interpretatio est adhibenda.* juncta *l. Beneficium.* 3 *ff. de Constitut. Princip.* ibi: *Beneficium Imperatoris, quod a Divina scilicet ejus indulgentia proficiscitur, quam plenissime interpretari debemus*: Tamen, quia donare, suum perdere et jactare est *l. filius familias.* 7. *pr ff. de Donat.* suum autem jactare in dubio nemo praesumitur, *arg. l. Cum de indebito.* 25. *pr.* ℣. *sin vero. ff. de Probat.* merito pro donante sit interpretatio, ubi de donatione non satis constat. Ob quam eandem rationem pro eodem interpretatio fieri debet, si dubium est, an plus, vel minus donatum sit. Pariter pro donante interpretatio facienda, si per donationem praejudicatur quaesito jam juri tertii; quia huic praejudicare velle nemo censetur per dicta et probata supra ad *Regul.* 15. *n.* 26. 9

Fallit 4. in Votis, utpote in quibus stante dubio, vel ambiguitate pro vovente fit interpretatio per dicta supra *ad Reg.* 30. 10

Fallit 5. in Testamentis, et ultimis Voluntatibus; has enim interpretari testatoris est, quamdiu vivit. *l. Haeredes palam.* 21. §. 1. *ff. Qui testament facere poss.* post mortem autem testantis si circa res legatas dubium remanet, electio ordinarie penes haeredem est. *l. si quis.* 32. §. 1. et *l. legato.* 37. *ff. de Legat. I.* qui minimum praestando satisfaciat, per dicta ad *cit. Reg. XXX. num.* 8. Nisi forsan legatum penitus periret, casu quo interpretatio pro legatario non fieret, ut bene advertit Dynus *hic num.* 11. nam universaliter loquendo in dubiis interpretatio ita sit facienda, ut actus valeat potius, quam pereat *cit. l. Quoties.* 12. *ff. de Reb. dub.* vel nisi servus, aut aliae res generaliter legetur; quia tunc electio penes legatarium est, textu expresso § *Si generaliter.* 22. *Instit. de Legat.* ibi: *Si generaliter servus, vel alios res legetur, electio legatarii est; nisi aliud testator dixerit.* juncta *l. Qui duos.* 20. *ff. de Legat. I.* 11

REGULA LVIII.

Non est obligatorium contra bonos mores praestitum juramentum.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Contra bonos mores idem ac quod contra legem est. Juramentum non est vinculum iniquitatis. Ibid.*
3 *Ponitur verus sensus Regulae.*
4 *Prohibita de Jure in favorem tertii servanda sunt, si juramento confirmentur. et seq.*
5 *Juri, et favori suo quivis renunciare potest.*
6 *Omne Juramentum, quod non est contra bonos mores, obligat.*
7 *Contractus juramento firmati, quando servari debeant, remissive.*

1 Videtur desumpta haec Regula ex *l. Contractus.* 23. *ff. de Reg. Jur.* ubi post medium sic habetur: *Legem enim contractus dedit, excepto eo, quod Celsus putat, non valere, si convenerit, ne dolus praestetur; hoc enim bonae fidei judicio contrarium est; et ita utimur.* Concordat *can. Inter caetera.* 22. *caus.* 22. *q.* 4. ℣. *Porro.* ibi: *Juramentum non ob hoc fuisse institutum invenitur, ut esset vinculum iniquitatis, vel matricidii, vel fratricidii, seu cujuscunque criminis.* et *Reg.* 69. *de Reg. Jur. in* 6. ibi: *In malis promissis fidem non expedit observari.*

Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Regulam per verba *contra bonos mores* idem dicere velle, ac contra legem naturalem, divinam, vel etiam humanam, sub gravi, vel levi culpa obligantem: quidquid enim contra hujusmodi legem fit, offensa DEI, etiam hoc ipso malum, ac contra bonos mores est, utpote qui tales non sunt, quando legi difformes, et divinam Majestatem offendentes existunt. Qui igitur jurat facere, quod lex prohibet, vel omittit, quod lex praecipit, juramentum servare non obligatur, sed potius obligatur tale juramentum, 2

contra legem factum, non servare, hoc ipso, quod legem observare tenetur, v. g. qui jurat proximum injuste persequi, eum in bonis famae, vel fortunae laedere, verberare, vulnerare, occidere etc. vel qui jurat, quod parentibus, vel superioribus non velit obedire, nulli pauperi, *etiam in* gravi necessitate existenti eleemosynam praebere, etsi bene posset; nullam amplius audire *Missam*, vel quid aliud omittere, quod agere tenetur: non obligatur servare tale juramentum, sed potius obligatur illud *non* servare, et illo non obstante *facere*, quod lex praecipit, et omittere, quod prohibet. Ratio est, tum; quia juramentum non est vinculum iniquitatis *cit.can.22.cau.22.q.4.* et *c. Quanto.* 18. *de jurejur.* id est, neminem vinculet, ligat, stringit vel obligat ad iniquum: cujusmodi omne illud est, quod contra legem, consequenter contra bonos mores, et quod malum, ac peccatum est. Nulla autem existente obligatione juramenti, remanet obligatio legis, contra quam juratum est. Tum; quia *Nemo potest ad impossibile obligari c.Nemo.* 6. *de Reg. Jur. in* 6. Ea autem, quae contra leges, et consequenter contra bonos mores sunt, sicque licite fieri nequeunt, inter impossibilia reputantur per dicta et probata ad *cit. Reg.* 6. ergo jurans illa facere, juramentum servare non obligatur.

3 Resp. II. Verus Regulae sensus hic est: *Qui jurat aliquid facere, vel omittere, quod contra jus, seu legem naturalem, vel divinam, vel humanam, sub gravi vel levi peccato obligantem, consequenter contra bonos mores est, et licite observari nequit, juramentum servare nullatenus obligatur, sed potius tenetur illud non observare, eoque non obstante, legi obedire.* Per jura et rationes jam allegatas: patetque tam ex jam adductis, quam obviis aliis exemplis.

4 Objici solent contra hanc Regulam plura ex Jure, per quae manifeste patet, quod etiam prohibita de Jure observari debeant, si quis ea servare juravit: Sic enim renuntiatio, quam filia dotata facit de futura successione paterna a Jure reprobatur. *l. fin.* ff. *de Suis et Legit.* et *l.Pactum, quod dotali.15.C de Pactis:* tamen si filia eam servare jurat, juramento stare tenetur textu expresso c.*Quamvis.2.dePactis.in* 6. ibi: *Quamvis pactum patri factum a filia, dum nuptui tradebatur, ut dote contenta nullam ad bona paterna regressum haberet, improbet lex civilis; si tamen juramento, non vi, nec dolo, praestito firmatum fuerit, ab eadem omnino servari debebit: cum non vergat in aeternae salutis dispendium, nec redundet in alterius detrimentum.*

5 Sic pariter, etsi fundi dotalis alienatio de Jure sit prohibita. *l. un.C.deRei uxor.action.* §. *Et cum Lex.* 15. tamen si mulier eam juramento firmat, illud servare tenetur, Jure civili propterea per Jus canonicum correcto c.*Licet.*2.*deJurejur.in*6. ibi: *Licet mulieres, quae alienationibus dotium, et donationum propter nuptias consentiant, non contravenire proprio juramento firmantes, servare juramentum hujusmodi, non vi, nec dolo praestitum, de Jure Canonico teneantur. quia tamen quidam Judices saeculares eas contra praefatas alienationes audiunt, quamvis eis constet legitime de hujusmodi juramento: Nos animarum periculis obviare volentes, eosdem Judices ad servandum hoc Jus canonicum per locorum Ordinarios censura Ecclesiastica decernimus compellendos.* Plura alia hujusmodi exempla adducit Vivianus: ad quae tamen, ac alia Resp. cum dicto Viviano et aliis, plura per legem prohibita servari debent esse, quo firmantur juramento, si sunt prohibita ob sui turpitudinem, negatur: si sunt prohibita praecise in privilegium tertii (qualia sunt cuncta in exemplis allegata) conceditur; cum enim quivis juri et favori suo renuntiare valeat, *arg.c. Si diligenti.12.deForo compet. et l. SiJudex41.ff deMinor.* ibi: *Unicuique licet contemnere haec, quae pro se introducta sunt* debet id, quod in sui favorem a lege prohibitum est, observare, si illud servare juraverit; quia licite servare potest *arg. cit. c. Quamvis* 6. *de Pactis in* 6. *et c. Licet.* 2. *de Jurej. in* 6.

6 Hinc Doctores communiter docent, in Regula nostra: *Non est obligatorium contra bonos mores praestitum juramentum:* implicite continere aliam contra oppositam, videlicet: *Omne juramentum, quod contra bonos mores non est, consequenter licite servari potest, obligatorium est, et servari debet* per Jura *n.praec.*citata.

7 Caeterum plura circa hanc Regulam, praesertim an, et quando contractus de Jure prohibiti, et invalidi, juramento firmati servari debeant, fusius habetur *Lib. II. Tit.* 24. *de Jurejur.* §. 3. et 4.

REGULA LIX.

Dolo facit, qui petit, quod restituere oportet eundem.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Quomodo Regula intelligenda?*
3 *Ponitur verus sensus illius;*
Qui non illi, a quo petit, sed alteri restituere debet, reus doli non est.
4 *Nec ille, qui non statim, sed primum cum tempore restituere tenetur.*
5 *Declaratur Regula exemplis Juris. et seqq.*
6 *Maritus petens defunctae uxoris dotem nondum solutam, doli reus censetur.*
7 *Sicut et usurarius petens solutionem usurarum.*
8 *Fallit Regula in casu restitutionis spoliatorum.*

1 Desumitur haec Regula ex *l. In condemnatione.*173. §. 3. ff. *de Reg. Jur.* ibi: *Dolo facit, qui petit, quod redditurus est.* et *l. Dolo* 8. ff. *de Doli mali except.* ubi etiam exemplificatur Regula, ibi: *Dolo facit, qui petit, quod redditurus est, sic si haeres damnatus sit, non petere a debitore, potest uti exceptione doli mali debitor, et agere ex testamento.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam sic esse intelligendam, quod ille dolose, et malitiose, fraudandique animo agere praesumatur (fundatur enim haec Regula in praesumptione) qui rem ad se non pertinentem petit ab aliquo, quam etiam acceptam eidem, a quo petiit, exigente justitia, statim iterum restituere tenetur. Ratio Regulae est; quia hoc ipso, quod quis rem, quam ab alio petit, eidem statim, ac recepit, iterum restituere debeat, nullam videtur habere justam petendi causam, consequenter ex dolo et malitia, animoque fraudandi petere juste praesumitur *arg cit.l Dolo.* Fraudibus autem, et malitiis hominum non indulgendum, sed occurrendum est. *arg. l. in fundo.* 38. ff. *de Rei Vindicat.* Addit Vivianus aliam rationem; quia videlicet lex et natura horrent inutiles ambages, et circuitus, ac propterea volunt, ut, quod paucis fieri potest, non fiat pluribus. *arg.l fin C.deEmancipat. lib.* consequenter id quis ab aliquo minime petere, sed relinquere debet, quod, postquam receperit, eidem statim iterum reddere, seu restituere debet.

3 Resp. II Regulae sensus verus est iste: *Omnis ille ex dolo, et animo fraudandi de jure praesumitur, qui rem aliquam ad se non pertinentem ab altero petit, quam etiam obtentam, eidem, a quo petiit, exigente justitia, statim iterum reddere, seu restituere tenetur.* Per Jura et rationes n. 1. et 2. jam allegatas. Notanter autem

dicitur, quam *eidem, a quo petiit*, iterum restituere tenetur, quia Regula non est intelligenda de illo, qui petit ab altero rem aliquam, quam non eidem, a quo petiit, sed alicui alteri, domino nempe suo restituere debet. *l. Si socer.* 44. §. 1. *ff. Solut. Matrim.* ibi. *Cum absurde dicitur, dolo videri, eum facere, qui non ipsi, quem convenit, sed alii restituturus petit.* Hinc doli reus minime censetur commodatarius, qui rem sibi commodatam, et postea a fure ablatam, ab eodem petit; quia eam non furi, a quo petit, sed alteri, domino videlicet reddere debet. Sic Procuratores et advocati, nomine sui Principalis rem ab injusto detentore petentes, dolose agere non praesumuntur, etsi rem, quam petunt, statim restituere debeant; quia non illi, a quo petunt, sed alteri, domino videlicet suo, restituere tenentur.

4 Dicitur notanter ulterius, quam *statim*, seu in continenti restituere debet eidem, a quo petit; nam qui rem non *statim*, sed post intervallum temporis, v. g. post annum eidem, a quo petit, restituere tenetur, doli reus non praesumitur, *arg. l. fin* § 1. *ff. ut Legat. caus. cavetur.* ubi pater a filia institutus haeres, ut post mortem suam nepoti, testatricis filio, haereditatem restituat, doli reus non censetur ex eo, quod a superstite marito res filiae defunctae petat, licet eas restituere teneatur nepoti, quia restitutionem non *statim*, sed primum post mortem suam facere debet. Quamvis etiam ex alio capite a dolo immunis esset; quia nimirum non illi, a quo petit, sed alteri, nepoti scilicet suo restituere debet.

5 Caeterum declaratur Regula, et sensus illius exemplis Juris: Sic enim haeres, qui hac cum conditione institutus est, ne peteret a certo debitore debitum, dolosus censetur, et doli exceptione repellitur, si debitum a debitore petat; quia eidem, etiamsi debitum obtineret, statim iterum reddere deberet *cit. l. Dolo.* 8. *ff. de Doli mali Except.* per textum *num.* 1. citatum.

6 Sic pariter maritus doli reus praesumitur, et doli exceptione repellitur, si defuncta conjuge dotem a socero, seu patre defunctae conjugis promissam, sed nondum solutam petat. *arg. l. Apud Celsum.* 4. §. 1. *et* 2. *ff. de Doli, et met. Except.* quia eidem statim iterum restituere deberet. Nec obstat, quod vi *l.* 1. *C. de Rei uxor. act.* maritus primum post intervallum unius anni teneatur restituere dotem defunctae conjugis; quia tempus hoc solius commiserationis causa conceditur marito, ut, cum pecunia parata saepe non statim habeatur ad manum, eam interea comparare, ac postea pro quantitate dotis restituere valeat. Quae ratio cum in dote needum soluta non militet, petens dotem maritus reus doli praesumitur; cum eidem, a quo petit, statim iterum reddere deberet.

Sic ulterius usurarius, qui usuras a debitore petit ex dolo agere praesumitur, et doli exceptionem pati debet: quia usuras, quas a debitore petit, eidem statim restituere deberet *c. Cum tu.* 5. et *c. Tuas.* 13. *de Usur.* ibi: *Compellas restituere ipsas* (usuras videlicet) *postquam fuerint persolutae, ne de dolo et fraude contingat eos commodum reportare.* 7

Quaeritur II. An? Et in quibus fallat Regula LIX? Resp. Eam praecipue fallere in casu restitutionis spoliatorum; Nam, ut contra nonnullos bene notat Dynus *hic*, etsi haec Regula non tantum in petitorio, sed etiam in possessorio adipiscendae et retinendae procedat, tamen fallit in judicio recuperandae possessionis; quia *spoliatus ante omnia est restituendus. c. fin. de Ordine cognit.* cum *concordant.* Hinc etsi sciat spoliatus, se rem, quam a spoliatore sibi pro recuperanda possessione restitui petit, eidem statim iterum debere reddere, tamen doli reus non est; quia justam causam petendi habet, ut nempe juxta Juris praescriptum spoliatus ante omnia in possessionem restituatur; prout amplius diximus *lib. II. Tit.* 13. *de Restit. spoliat.* §. 3. ubi tamen §. 4. etiam subjunximus casus, in quibus restitutio spoliatorum ante omnia non fit, et consequenter in iisdem fallentia haec non procedit. Vide ibidem, ne inutilis fiat repetitio. 8

REGULA LX.

Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Mora quid, et quotuplex? ac quid Exceptio? remissive:*
Quomodo Regula intelligenda? Ibid.
3 *Ponitur verus sensus Regulae.*
4 *Exceptio legitima quae?*
5 *Enarrantur causae legitimam reddentes exceptionem.*
6 *Citatus etiam ab illegitimo Judice (nisi notorie sit talis) comparere debet.*
7 *Legati dominium statim post mortem legantis transit ad legatarium.*
8 *Illegitima exceptio non excusat a mora.*

1 Desumitur haec Regula ex *l. Nulla.* 88. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Nulla intelligitur ibi mora fieri, ubi nulla petitio est.* adde: vel si quae est, exceptione legitima elidi potest. *l. Nihil interest.* 112. *ff. de Reg. Jur.* quia *nihil interest, ipso jure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus sensus illius sit? Ante responsionem supponitur ex dictis supra ad *Regulam XXV. n.* 2. *et seqq.* quid? et quotuplex sit mora? Quid autem, et quotuplex sit exceptio, fuse declaratum habetur *Lib. II. Tit.* 25. §. 1. *de Exceptionibus.* Quo supposito Resp. I. Regulam sic esse intelligendam, quod ille, qui ex justa et rationabili causa se defendere, excusare, sicque contra actorem petentem legitime excipere potest, quare tempore alias debito aut praescripto non solverit, aut non fecerit, vel praestiterit verum, aut praetensum debitum, non sit in culpabili mora, quae poenas, et malos effectus secum trahat: consequenter ad eos condemnari nequeat. qui enim in culpabili mora est tempore debito solvendi, faciendi, aut praestandi, quod debet, tenetur ad resarcienda damna omnia et incommoda ratione morae secuta, v. g. ad aestimationem rei, quae tempore morae etiam casu periit: ad compensandos fructus: ad interesse et usuras: ad poenas in contractu appositas etc. prout amplius explicatum, et ex jure probatum habetur, per dicta ad *Regulam XXV. a n.* 6. A tali igitur mora culpabili, hujusmodi poenas, et malos secum trahente effectus Regula immunem declarat illum, qui legitima exceptione se tueri et defendere, id est, allegare et probare potest, quod ex rationabili, justa, legitima causa tempore alias debito non solverit, vel non fecerit, aut praestiterit, quod debebat, vel cum debere, praetendebatur: id enim probando legitima exceptione se tueri dicitur contra actorem petentem, vel praetendentem. Hinc

Resp. II. Verus sensus Regulae sequens est: *Non est in culpabili mora solvendi, faciendi, vel praestandi, qui eo tempore, quo alias deberet, vel debere praetenditur, non solvit, facit, aut praestat, quod debet, aut debere* 3

esse tenditur, et consequenter nec poenas morae culpabilis incurrit, qui sufficienter probare potest, quod ex rationabili, justa, seu legitima causa praefixo tempore debitum solvere, aut praestare omiserit. Ratio est; quia mora, de qua jura, et Regula nostra loquuntur, supponitur esse inculpabilis, adeo, ut, ubi culpa non est, nec mora adesse censeatur. Strein. *hic. num.* 2. *arg. l. Pecuniae fenebris.* 9. *ff. de Usur.* atqui ubi justa, et legitima excusatio adest, culpa abest, consequenter et moram abesse, sicque qui se legitime excusare, seu excipere potest, in mora non esse merito censetur.

4 Dicitur autem justa causa excusans, et legitima exceptio illa, quae in jure Divino, naturali, aut humano directe, vel indirecte ita fundatur, ut replicatione elidi non valeat, quia si replicatione elidi potest, pro legitima non habetur. Dyn. *hic. n.* 3. Vivianus *hic.* et alii communiter; Nam sicut idem est ipso jure non habere actionem, et habere actionem, quae possit exceptione excludi, textu claro *l. Nihil interest.* 114. *ff. de Reg. Jur.* sic idem est, omnino non habere exceptionem, et habere exceptionem, quae per replicationem excludi potest; cum ita se habeat replicatio ad excludendam exceptionem, sicut se habet exceptio ad excludendam actionem. *l.* 2. *ff de Except.*

5 Porro causae justae, legitime excusantes, legitimamque reddentes exceptionem, ne quis censeatur esse in mora, plurimae sunt; ex quibus aliquas in specie subjungimus. Tales namque sunt *Primo*, si solutio pro tempore est impossibilis, aut justo difficilior; quia *nemo potest ad impossibile obligari* juxta *Reg VI. de Reg. Jur. in* 6. et dicta ad eandem supra. *Secundo*, si debitum provenit ex facto alieno; ut si testator reliquit debitum, quia hujus datur excusans ignorantia juxta *Regulam XIII. de Reg. Jur in* 6. *Ignorantia facti, non juris excusat:* et dicta ad eandem supra *Tertio*, si creditor debito tempore solutionem oblatam acceptare renuit, per dicta ad *Reg. XXV. numer.* 2. *Quarto*, ubi mali doli, vel metus gravis injuste incussi contra praecedentem, vel petentem creditorem datur exceptio *l. Pecuniae fenebris.* 9. *ff de Usur* et toto *Titulo de doli mali, et metus exceptione. Quinto*, si debitum non est liquidum. *Sexto*, si jam facta est compensatio aliqua ex parte petentis *Septimo*, si petens ipsemet contractum non implevit. *Octavo*, si exigui temporis dilatio est; quia in hac notabile non sequitur damnum *l. Si debitori.* 21. *ff. de judiciis.* ibi: *Neque enim magnum damnum est in mora modici temporis;* nec est necesse statim cum sacco accurrere. *l. Quod dicimus.* 105. *ff. de Solut.* ibi: *Quod dicimus -- debere statim solvere, cum aliquo scilicet temperamento temporis intelligendum est; nec enim cum sacco adire debet*

6 Objicitur autem contra Regulam 1. Qui excipit contra judicem non suum, legitime excipit. *l. Contumacia.* 53. *ff. de Re judicat.* et *l. fin ff. de jurisdictione,* ibi: *Extra territorium jus dicenti impune non paretur. Idem est, et si supra jurisdictionem suam velit jus dicere:* et tamen si citatus a tali judice non comparet, in mora esse, et contumax reputatur. *l. Si quis ex aliena* 5. *ff. de judiciis.* Resp. hoc verum esse, quando dubium, seu notorium non est, judicem esse incompetentem, quia *Praetoris est, aestimare, an sua sit jurisdictio, vocati autem non contemnere auctoritatem Praetoris,* uti dicitur *cit. l. Si quis ex aliena.* Hinc citatus venire debet saltem ad ostendendam fori incompetentiam, *cit. l. Si quis.* ibi: *In jus vocati veniant, suo privilegio allegaturi.* juncta *l.* 2. ff. *Si quis in jus vocatus.* ibi: *Ex quacunque causa ad Praetorem, vel alios, qui jurisdictioni praesunt, in jus vocatus venire debet: ut hoc ipsum sciatur, an jurisdictio ejus sit.* Quare si vocatus contra hoc excipit, legitimam exceptionem non habet per leges citatas. Secus est, si notorium habetur, quod citans Judex incompetens sit: tunc enim comparere non tenetur, sed legitima exceptione se tueri potest. *cit. l. fin.* ff. *de Jurisdict.* et *c. fin. de Constit. in* 6. ibi: *Cum extra territorium jus dicenti non pareatur impune*: patetque in casu, quo Clericus a laico, utpote notorie incompetenti Judice citatur.

Objicitur 2. Debitores ex personali actione condemnati gaudent legitima exceptione. *l. Debitoribus.* 31. ff. *de Re judicat.* et tamen haeres pro re legata conventus, et condemnatus, non obstante hac legitima exceptione tenetur ad restitutionem fructuum, post litem contestatam perceptorum. *l. In Fideicommiss.* 3 ff. *de Usur.* Ergo etiam legitima exceptio non excusat a mora. Resp. haeredem in hoc casu ad fructuum restitutionem teneri non propter moram, sed ne ex re legata, tanquam aliena locupletior fiat contra *Reg. XLVIII. de Reg Jur. in* 6. ibi: *Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria.* Strein *hic. n.* 3. Salycetus *in cit. l. In fideicommiss.* Cum enim rei legatae dominium legatarius statim post mortem legantis acquirat, *l a Titio* 64. *ff. de Furtis.* ibi: *quia ea, quae leguntur, recta via ab eo, qui legavit, ad eum, cui legata sunt, transeunt:* ex illa tanquam re aliena haeres fructus percipere non potest, et si percipit, legatario restituere tenetur. 7

Objicitur 3. *l. Nemo.* 82. *ff. de V. O* pro moroso habetur, qui accipiendo in judicio *litigare maluit, quam restituere:* ergo exceptio non purgat moram. Resp. Ibi sermonem esse non de justa, et legitima, sed injusta exceptione: quae utique moram non excusat, bene vero exceptio legitima et justa, textu claro *l. Si quis solutioni.* 24. *pr. ff. de Usur. et fruct.* ibi: *Si quis solutioni quidem moram fecit, judicium autem accipere paratus fuit, non videtur fecisse moram: utique si juste ad judicium provocavit.* 8

REGULA LXI.

Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Ponitur verus Regulae sensus.*
3 *Declarantur exemplis Juris.*
Quae a minoribus fiunt sine auctoritate tutoris, valida sunt, si in eorum commodum cedunt, invalida autem, si eis damnum nascent. et n. seq.
5 *Professores plebeio genere nati, evadunt nobiles docendo 20. annis.*
Privilegia antiqua per nova non tolluntur, sed augentur: ibid
6 *Haereditatem etiam pinguem nunquam adire potest pupillus sine tutoris auctoritate.*
8 *Judaei die sabbathi non possunt conveniri, nec convenire in judicio.*
9 *Praelati Ecclesiastici repudiando haereditatem, vel legatum, tenentur ad restitutionem.*
Ecclesia gaudet Jure minoris Ibid.
10 *Sicut vero est Regula praesens; sic vera est eidem a contrario opposita:* Quod in poenam, et odium alicujus est introductum, non debet in ejus utilitatem, et commodum converti: *nisi remote ac mediate.*

11 *Regula fallit in gratiis et favoribus non motu proprio, sed ad petitionem concessis.*

1 Desumitur haec Regula ex *l. Nulla.* 25. *ff. de Legibus.* ibi: *Nulla juris ratio, aut aequitatis benignitas patitur, ut quae salubriter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad severitatem.* et *l. Quod favore.* 6. *C. eod* ibi: *Quod favore quorundam constitutum est, quibusdam casibus ad laesionem eorum nolumus inventum videri.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. Eam intelligendam esse juxta sequentem sensum, qui proprius illius est: *Quod alicui conceditur ut gratia et favor pro commodo ac utilitate,* non *ita interpretandum est, ut ei sit oneri, incommodo, vel praejudicio.* Ratio Regulae est; quia Rescripta accipiunt vires et effectum ab intentione rescribentis *arg. c. Ad aures.* 8. *de Rescript.* ibi: *cum non sit intentionis nostrae:* et quod ad unum effectum, atque finem ordinatum est, ita accipi non debet, ut producat effectum contrarium. *l. Cum et Judices.* 2. § 9. *C. de Jurejur. propter calumn.* ibi: *ne -- aliquod contrarium eveniat proposito nostro, et quod pro compendio litium introductum est, protinus hoc in adversariam figuram transformetur.* consequenter quod alicui tanquam gratia et favor concessum est, in ejus odium, incommodum, et praejudicium trahendum non est per Jura *n.* 1. allegata: praesertim cum alias gratia et favor concessus, exuta sua natura, odium et onus evaderet.

3 Declaratur Regula exemplis Juris, et quidem praecipue in Minore; in hujus siquidem favorem statutum est, quod non possit stare in judicio sine auctoritate tutoris. *l. Clarum.* 4. *C. de Auctoritate praestanda.* ubi ratio apponitur illis verbis: *ne ex sua imperitia, vel juvenili calore aliquid vel dicant, vel taceant, quod si fuisset prolatum, vel non expressum, prodesse eis poterat, et a deteriore calculo eos eripere,* juncta *l. Momentaneae.* 3. *C. Qui legitimam personam standi et c.* adeo, ut si nihilo minus sine auctoritate tutoris litiget, et contra ipsum feratur sententia, haec de Jure nulla sit *l.* 1. *C. eod* ibi: *Si, cum esses pupillaris aetatis, sine tutoris auctoritate eam adversario consistens, Praeses Provinciae adversus te pronunciaverit, minime auctoritate judicati attitur, quod statutum est. cum Concord.* Et tamen si sententia in favorem minoris litigantis sine auctoritate tutoris fertur, valide assistit *l. Non eo minus.* 14. *C. de Procurat.* ubi pariter ratio subjungitur his verbis: *Minoribus enim aetas in damnis subvenire, non in rebus prospere gestis obesse consuevit.*

4 Rursus in favorem minorum introductum est beneficium in integrum contra venditorem: quo uti si nolit, adversarios petere non potest rescissionem contractus invito minore: ne in ejus laesionem, vel damnum retorqueatur, quod in illius favorem introductum est. *l. Si Judex.* 41. *ff. de Minor* Sic pariter in favorem minoris lege introductum habetur, quod si moveatur quaestio de statu, et bonis illorum, judicium differri debeat usque ad annos pubertatis *l. Carbonianus.* 3. § 5. *ad finem. ff. de Carboniana. Edict.* ibi: *ne de statu periclitentur, antequam se tueri possint,* ut ait lex; et tamen si paratas pro se habent probationes, et causam statim decidi volunt, id fieri debet, ne quod in favorem concessum habetur, in eorum vertatur praejudicium. *cit. l. Carbonianus.* ubi eadem additur ratio; quia *non debet adversus pupillos observari, quod pro ipsis excogitatum est, et pendere status eorum, cum jam possit indubitatus esse.*

5 Sic alterius Professores, de plebeio genere nati, etsi 20 annis docendo efficiantur nobiles, *l. un. C. de Professor. qui in urbe Constantinopolit.* Tamen non perdunt favores, quibus ut plebei gaudebant, ne nova gratia, et favor concessus eis noceat. Et universaliter novae gratiae, et favores non extinguunt veteres: nec per nova privilegia tolluntur, vel revocantur antiqua (nisi exprimatur) sed augentur et confirmantur *l. fin. C. de Praepositis agentium in rebus.* ibi: *ita tamen, ut privilegia, quaecunque -- jam per dispositiones principales impertita, et nunc usque observata esse noscuntur, intacta custodiantur;* addita ratione: *cum perabsurdum, et perquam temerarium sit, hanc nostrae liberalitatem pietatis, quemquam astuta interpretatione non ad augmentum anteriorum privilegiorum, sed diminutionem convertere, concedi.*

6 Objicitur autem contra hanc Regulam *primo:* In pupilli favorem sancitum est, ne valeat adire haereditatem, quamvis pinguis, et lucrosa sit, textu expresso § 1. *Instit. de Auctorit. tut.* et *l. Obligari.* 9. § 3. *ff. eod.* ibi: *Pupillus haereditatem adire* non *potest, quamvis lucrosa sit.* atqui hoc videtur pupillo praejudiciosum: ergo quod in gratiam concessum, etiam in ejus damnum torqueri potest. Resp. cum Dyno, et Glossa *hic;* Id non esse pupillo damnosum, sed favorabile, et utile; quia ordinarie periculum est, ne haereditas habeat latentia onera, quae pupillo magis nocere possent, quam haereditas prodesse; ad quae pericula et damna evitanda in favorem pupillorum sancitum est, ut etiam apparentem pinguem haereditatem adire non valeant sine auctoritate tutoris: quae ratio etiam additur *cit.* § 1. *Instit. de Auctorit. tut.* ibi: *neque tamen haereditatem adire -- aliter possunt, nisi tutoris auctoritate, quamvis illis lucrosa sit;* audi rationem: *ne ullum damnum habeant.*

7 Hinc bene post Dynum advertit Gloss. *cit.* quod, etsi universaliter loquendo in cunctis, de quibus certum est, conditionem pupilli effici meliorem, valeat factum pupilli etiam sine auctoritate tutoris per Jura *n.* 4. *et* 5. citata; tamen sic non valeat in iis, in quibus ejus conditio vel deterior fit, vel periculum, et dubium est, an deterior, vel melior evadat: prout res se habet in aditione haereditatis.

8 Objicitur *secundo:* Ex privilegio, et favore Judaeis concesso non possunt hi die sabbathi conveniri. *l. Die Sabbathi.* 13. *C. de Judaeis.* ibi: *Die sabbathi, vel reliquis, sub tempore, quo Judaei cultus sui reverentiam servant, neminem aut facere aliquid, aut ulla ex parte conveniri debere praecipimus:* sed hic idem favor illis odiosus est; quia et ipsi propterea etiam Christianos tali tempore convenire non possunt, cum dictis verbis legis statim addatur: *ita tamen, ut nec illis detur licentia, eodem die Christianos Orthodoxos convenire.* Resp. cum Dyno *hic:* Privilegium Judaeis datum non stetisse in nuda concessione illis facta, sed additam esse conditionem, ut servetur aequalitas inter litigatores, et vitetur inaequalitas juxta praescripta Juris, sicque Judaeos gaudere suo privilegio, prout fuit. Accedit, non tam ex praefata lege, quam Lege Mosaica principaliter provenire, quod Judaei in die Sabbathi non possint convenire Christianos: quod vero Christiani ipsos praefata die convenire nequeant, provenire praecise ex privilegio legis, quo plene fruuntur, sine subsecutione novi oneris. Strein *hic n.* 3.

9 Objicitur tertio: Officium Praelati Ecclesiastici ex sua institutione ad favorem et indemnitatem Ecclesiae spectat, et tamen Praelatus potest repudiare haereditatem, et legatum Ecclesiae relictum per fuse dicta et probata *Lib. III. Tit.* 10. § 2. atqui hoc videtur Ecclesiae non raro praejudiciosum: ergo quod in favorem est concessum, etiam *in* dispendium retorqueri potest. Resp. per accidens, et contra intentionem Juris esse, quod per repudiationem haereditatis vel legati Ecclesiae praejudicet Praelatus, utpote qui a Jure datus Ecclesiae, ut universaliter etiam in repudiando legato

damna Ecclesiae vitet, non caveat. Eorum autem, quae per accidens eveniunt, non habetur ratio. Sirein *hic. n.* 3. Accedit, quod, sicut tutor, si sua actione laedat pupillum, tenetur damnum resarcire *l. Quidquid. 7. C. Arbitr. tutel.* ibi: *Quidquid tutoris dolo, vel lata culpa, aut levi, seu curatoris minores amiserint, vel cum possent, non acquisierint, hoc in tutelae, seu negotiorum gestorum utile judicium venire, non est incerti juris.* Sic etiam Praelatus tenetur resarcire damnum causatum Ecclesiae, utpote quae gaudet Jure minoris. c. 1. *de In integr. restit.* ibi: *Quod si Ecclesia laesa est, et manifeste apparet detrimentum ipsius (cum Episcopo ejus conditionem facere deteriorem non liceat, et Ecclesia jure minoris debeat semper illaesa servari), quae in detrimentum ejus data constiterit, adipsius convenit jus, et proprietatem redire.* Casu quo autem Praelatus satisfacere non potest; succurritur Ecclesiae beneficio restitutionis in integrum. *arg. cit.* c. 1. *de In integr. restit.* et *l.* 1. ac *fin. C. si minor ab haeredit.*

10 Caeterum sicut juxta dicta omnino vera manet Regula: *Quod in gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum*: sic a sensu contrario vera etiam est Regula, quam illa implicite continet: Quod in poenam et odium alicujus est introductum, non debet in ejus utilitatem, vel commodum converti, uti notat et pluribus probat Glossa *hic*, et Dynus, *arg.* c. 2. *de Translat. Episc. circa med.* ibi: *Quod statutum fuit ad poenam, trahi non debet ad gratiam.* sem *Concord.* quam tamen contrariam Regulam cum Dyno sic intellige; quod idem actus non possit simul esse immediate, et proxime causa poenae, et praemii, seu commodi et damni: bene tamen mediata et remota; sic enim licet poenam, et odium suspecti tutoris constitutum sit, ut tanquam suspectus removeatur ab officio: tamen id etiam in commodum illius redundat, quia exinde non tenetur amplius de periculo administrationis neglectae. *l. Decreto.* 10. *ff. de suspect. Tutor.* Sic etiam, etsi in poenam et odium militis, per ignominiam dimissi, statutum sit, ut *neque in urbe, neque alibi, ubi Imperator est, morari ei liceat*, ut dicitur *l.* 2. §. 4. *ff. de His, qui notantur infamia.* tamen exinde etiam id commodi et utilitatis consequitur, quod excusetur a tutelis, quae deferuntur in urbe, et aliis oneribus militum; Nam, ut bene argumentatur Dynus *hic. n.* 16. Delictum est causa poenae: poena vero est causa inhabilitatis ad aliquem actum, vel officium: inhabilitas autem est causa remotionis ab actu, remotio est causa exemptionis ab onere incumbente ratione actus vel officii.

Quaeritur II. An? et quas fallentias habeat Regula LXI. Resp. Eam fallere in gratiis, quae non motu proprio, sed ad instantiam petentis sunt concessae. Glossa et Dyn. *hic.* Exemplum habetur in c. *Prudentiam.* 2. *de Mutuis petit.* ubi clausula *appellatione remota* in favorem impetrantis obtenta, in ejusdem laesionem retorquetur, si reus ipsum coram eodem Judice reconveniat. Ratio fallentiae fundatur in illo Juris principio: Quod quid Juris in alterum quis statuerit, ut ipse eodem Jure utatur. *Tot. Tit. ff. Quod quisque Juris in alterum.* et c. *Cum omnes.* 6. *de Constit.* 11

REGULA LXII.

Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Quomodo intelligenda?*
3 *Verus illius sensus ponitur.*
Sine consilio nil agendum. Ibid.
4 *Procedit Regula etiam in casu, quo consilium noceat tertio.*
5 *Dummodo bona fide detur.*
Consilium fraudulentum non excusat. Ibid.
6 *Fraudulenter consulens subinde tenetur non ipsi, cui suasit, sed tertio, rei damnum inde secutum est, restituere: Quando? et quomodo?*
7 *Ei, cui delictum suadetur, nil debetur.*
8 *Fallit Regula in Assessoribus, Advocatis, Medicis, et aliis, qui ex defectu scientiae, vi officii debitae, bona fide, sed damnose suadent.*

1 Desumitur haec Regula ex *l. Consilii. 47. ff. de R. J.* ibi: *Consilii non fraudulenti nulla obligatio est.* et aliis apud Glossam.

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Regulam id velle dicere, quod, cum ex consiliis etiam optima fide, et prudentissime datis, gravia non raro sequantur damna, is, qui consilium bona fide dedit, ad resarcienda hujusmodi damna nullatenus obligetur. Hinc

3 Resp. II. Verus sensus Regulae hic est: *Qui alteri sive petenti, sive non petenti consilium bona fide praebet, nullatenus tenetur ad reparanda damna, vel sustinenda incommoda, quae ex tali consilio praeter intentionem sequuntur.* Ratio est, Tum; quia quamvis ex consilio unius alter ad agendum, sel anmitro lem efficaciter moveatur, tamen ad id sequendum minimo obligatur. *l. 2. ff. Mandati.* §. 6. ibi: *Nemo ex consilio obligatur, etiam non expediat ei, cui dabatur: quia liberum est cuique apud se explorare, an expediat sibi consilium.* Unde sibi imputare debet, si ex consilio, quod quis non necessario, sed libere sequitur, damnum sentiat. Tum; quia si quis ex consilio, etiam bona fide et prudenter dato ad resarcienda damna praeter intentionem saepe sequi solita obligaretur, et e commodis inde secutis excluderetur, nemo foret, qui consilium dare vellet: cum tamen pro humano commercio optimum, immo vigente charitate saepe necessarium sit dare, et audire fidele et prudens consilium. Nam ut Spiritus S. loquitur: *ibi salus, ubi multa consilia. Prov.* 11. ℣. 14. et *cap.* 12. ℣. 12. ibi: *qui sapiens est, audit consilia.* Nam *qui omnia agunt cum consilio, reguntur sapientia. ibid. cap.* 13. ℣. 10. unde monet Spiritus S. *Eccles.* 13. ℣. 24. *Fili, sine consilio nihil facias, et post factum non poenitebis*

4 Procedit Regula etiam in casu, quo consilium bona fide datum damnum tertii redundat: ut si quis alicui juste suadeat, ut adeat haereditatem, qua suasione non facta factus fuisset haeres aliquis tertius: vel si consilium justum det, ut instituat actionem de recuperando praedio sibi debito, quoad alias retinuisset injustus detentor etc.

5 Dicitur autem in responsione n. 2. data: *bona fide datum:* quia ex consilio non bona, sed mala fide, dolo, fraude, vel malitia dato obligationem dari, extra controversiam est, uti patet ex ipsis Regulae verbis: *dummodo fraudulentum non sit*; ergo a sensu contrario, *si fraudulentum est*, obligatur. Quod idem clare innuitur cit. *l. Consilii.* 47. *ff de R. J.* ubi postquam Regula nostra expressa fuit illis verbis: *Consilii non fraudulenti nulla obligatio est.* statim altera a contrario sequens additur: *Caeterum si dolus, et calliditas intercessit, de dolo actio competit*; idque non obstante ratione n. 2.

allegata, videlicet; quod *consilium sequi nemo tenea-tur*: eum adhuc ratione fraudis teneatur *c. Sedes.* 15. *et c. Ex tenore.* 16. *de Rescriptis* ibi: *quia fraus et dolus alicui patrocinari non debent.*

6 Notandum tamen singulariter cum Glossa, Dyno, et Strein. *hic*, male consulentem non semper teneri damnum reparare illi, cui consilium dedit, sed subinde etiam tertio, cui damnum suo consilio intulit. Et quidem si consilium circa contractum, vel quasi contractum, v. g. emptionem, venditionem, aut alium contractum dolose, seu fraudulenter dedit, damnum, quod inde secutum est, illi, cui consilium dolosum dedit, reparare tenetur per jura hactenus citata. Si vero consilium ad maleficium seu delictum, vel quasi tale dedit, v. g. ad perpetrandum homicidium, furtum, diffamandum, injuriandum, false accusandum, testificandum etc. damnum inde secutum tertio huic reparare debet: idque non ex actione doli mali, sed actione maleficii, aut delicti, quod suasit, v. g. si furtum suasit, actione furti tenetur. *l. Si quis.* 52. §. 21. *ff de Furtis.* et *l. Si quis.* 20. *C. eod.* Si injuriam suasit, actione injuriarum §. *Non solum.* 11. *Instit. de Injuriis.* ibi: *Non solum autem is, injuriarum tenetur, qui fecit injuriam, verum ille quoque tenetur, qui dolo fecit injuriam, vel qui procuravit, ut cui mala pugno percuteretur.* Quod idem sancitum habetur *l. Non solum.* 11. *pr. ff. eod.* ibi: *Non solum is injuriarum tenetur, qui fecit injuriam, hoc est, qui percussit, verum ille quoque continetur, qui dolo fecit, vel curavit, ut cui mala pugno percuteretur.* Si adulterium suasit, tenetur lege Julia de adulterio. *l. Haec verba legis.* 12. *ff. ad Leg. Juliam. de adulter. coercend.* ibi: *Haec verba legis, ne quis posthoc stuprum, adulterium facito sciens dolo malo, et ad eum, qui suasit, et ad eum, qui stuprum intulit, pertinent.* et sic de aliis delictis.

Et vero, cui delictum suasit, ad nil obligatur, 7
etiamsi et ille eadem actione teneatur per jura immediate, citata, indeque damnum secutum. Ratio est, Tum; quia delictum committens ipsemet scivit, et expendere debebat, id sibi non licere. Tum, quia *nemo de improbitate sua consequitur actionem. l. Itaque.* 12. §. 1. *ff. de Furtis.*

Quaeritur II. An etiam? et quas fallentias habeat 8
haec Regula? Resp. Eam fallere in Assessoribus, Advocatis, Medicis, et aliis, qui ex officio consilium dare debent; Hi enim, etsi non ex dolo, vel fraude, sed ex imperitia consilium alteri nocivum etiam bona fide praebeant, ad restitutionem damni inde secuti obligantur. *l. 2. ff Quod quisque juris in alt.* ibi: *Si assessoris imprudentia jus aliter dictum sit; quam oportuerit, non debet hoc Magistratui officere, sed ipsi assessori.* et *l. Illicitas.* 6. §. 7. *ff. de Officio Praesid.* ibi: *Sicuti Medico imputari eventus mortalitatis non debet, ita quod per imperitiam commisit, imputari ei debet; praetextu humanae fragilitatis, delictum decipientis in periculo homine innoxium esse non debet.* Ratio est; quia hoc ipso, quod ex officio consilia praebent, ex quasi contractu obligati existunt, necessariam ad id habere, et comparare scientiam; sine qua si officio hujusmodi funguntur, et ex imperitia consilium damnosum subministrant, culpam latam committunt: Culpa lata autem in jure aequiparatur dolo *l. 1. §. 1. ff Si Mensor falsum modum dixerit.* ibi: *lata culpa plane dolo comparabitur.*

REGULA LXIII.

Exceptionem objiciens non videtur de intentione adversarii confiteri.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Regula quomodo intelligenda?*
Exceptio *quid? non insinuat confessionem. Ibid.*
3 *Declaratur exemplo juris.*
4 *Ponitur verus sensus Regulae.*
5 *Si reus factum, in quo actor suam intentionem fundat, fatetur quidem, sed excipit, onus probandi incumbit Reo.*
6 *Si reus secure confidit, quod Actor factum, in quo suam injustam intentionem fundat, satis probare non valeat, factum illud, etsi realiter contigerit, absolute negare licet, et expedit.*
7 *Et quare, Ponitur doctrina multum practica:*
8 *Si reus dubitet, an actor factum probare possit: illud tamen negare expedit, et exceptionem sub conditione apponere: dato, non concesso, si esset factum*
9 *Nunquam expedit, nudam et simplicem exceptionem facere.*

1 Desumitur haec Regula ex *l. Non utique* 9. *ff. de Except.* ibi: *Non utique existimatur confiteri de intentione adversarii, cum quo agitur, qui exceptione utitur.* Cui concordat *c. Cum Venerabilis.* 6. *de Excep.* ibi: *Exceptionem objiciens de intentione partis adversae non intelligitur fuisse confessus.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. Eam sic esse intelligendam, quando quis ab alio aliquid petit, vel praetendit, et hic quidem expresse non negat, nec expresse confitetur factum, in quo intentio actoris, seu petentis fundatur, sed tam excipit, seu ponit exceptionem aliquam contra hujusmodi petitionem, non censetur confiteri intentionem adversarii sui, id est, petentis aliquid ab eo: v. g. Aliquis in judicio accusat quemdam dicens: ego dedi huic mutuam pecuniam mille florenorum, quos necdum solvit: ergo peto, ut solvat: vel vendidi illi domum meam, et ille nondum solvit: peto ergo, ut compellatur ad solvendum: alter vero expresse non negat quidem mille florenos sibi mutuo datos, vel domum sibi esse venditam, neque id expresse fatetur, excipit tamen dicendo: jam pridem solvi: vel, adest pactum de non solvendo: vel, remisisti mihi debitum; hic non censetur fateri intentionem adversarii petentis. Ratio est; quia exceptio est actionis et intentionis exclusio, qua reus, seu ille, a quo aliquid petitur, id, quod petitur, v. g. solutionem debitam, intendit improbare, et tacite saltem negare. *arg. l. 2. ff. de Except* ibi: *Exceptio dicta est, quasi quaedam exclusio, quae interponi actioni cujusque rei solet, ad excludendum id, quod in intentionem; condemnationemve deductum est.* Ergo per eandem exceptionem fateri non censetur intentionem sui adversarii, Tum; quia hoc est contra essentiam, et intrinsecam naturam exceptionis juxta primum dicta. Tum quia, si excipiens fateri censeretur, exceptio duos sibi contrarios effectus haberet, confessionem videlicet, et negationem intentionis, quam adversarius praetendit; quod inconveniens est *arg. l. Non omnis.* 19. *ff. de Reb. creditis.* et *l. Legat.* 19 *ff. de Legat. I.*

Exemplum Juris habetur est. *c. Cum Venerabilis.* 3
6. *de Except.* ubi orta inter Episcopum Sabinensem, et Monasterium Facense, lite, agente, et praetendente Episcopo, Ecclesiam S. Viti cum spiritualibus, et temporalibus possessionibus et pertinentiis ad se pertinere;

quam intentionem suam antequam sufficienter fundaret Episcopus, Procurator Monasterii praepropere excipiendo respondit: Ecclesiam, etsi olim ad Episcopum pertinuisset, de facto tamen ad Monasterium pertinere ex causa permutationis. Quo audito Episcopus suam intentionem sufficienter fundatam dicebat; quia (aiebat) si Monasterium causa permutationis Ecclesiam obtinuit, ergo antecedenter ipsa ad Episcopum pertinebat. Quo non obstante Papa decidit, Episcopum intentionem suam minime fundasse allegando Regulam nostram, ibi: *Quia exceptionem objiciens de intentione partis adversae non intelligitur confessus.* Hinc

4 Resp. II. Verus Regulae sensus sequens est: *Quando Reus contra intentionem actoris exceptionem opponit, adversarii intentionem non censetur fateri, nec hanc, sed actori adversario incumbit onus probandi, dummodo factum, in quo intentio actoris fundatur, absolute non fateatur.* Per Jura, et rationem allegata.

5 Dicitur autem notanter: *dummodo factum, in quo intentio actoris fundatur, absolute non fateatur*: quia si Reus fatetur, tunc actor suam intentionem jam satis fundasse in tantum censetur, ut relevetur ab onere probandi, et reo incumbat onus probandi suam exceptionem. v. g. Si Cajus actor dicat: Titio, mutuos dedi mille florenos, quos ut mihi solvat, peto: vel, vendidi Titio meam domum trecentis aureis, quos, quia non solvit, ut ad solvendum compellatur, insto; Vel, Titius meum parentem occidit; ergo peto satisfactionem; Titius vero respondeat: fateor quidem, Cajum mihi mutuos dedisse 1000. florenos; sed nihil amplius ei debeo, quia pridem jam solvi: vel quia mihi hoc debitum jam dudum condonavit: Vel, Verum quidem est, quod Cajus mihi vendiderit domum, sed pretium non amplius debeo; quia loco hujus, ipso volente et instante Cajo dedi aliud bonum immobile. Vel, verum est, quod occiderim patrem ipsius, sed ob necessariam mei defensionem. Per hujusmodi enim confessionem facti, in quo intentio Caji actoris fundatur, Cajus, uti dictum, ab onere probationis relevatur, et Titius eo gravatur, ac suam exceptionem probare debet: cum tali exceptione fiat Actor. *l.* 1. ff. *de Except.* ibi: *Agere etiam is videtur, qui exceptione utitur; Nam reus in exceptione Actor est.* Et de ista numeri hujus doctrina amplius diximus, eamque probavimus *Lib II. Tit.* 25. §. 3. *a n.* 91. ulteriori argumento *l Si quidem.* 9. *C. de Exception.* ibi: *Si vero de hoc confitendo exceptione te munitum asseveras, de hac tantum agi convenit.*

6 Hinc Doctores communiter cum Glossa his bene monent, caute esse procedendum cum exceptionibus, et in praxi observandas cautelas *cit. l. Si quidem.* Et quidem *primo*, si reus certus est, vel indubitate confidit, actorem non posse illud v. g. factum, in quo petitionem, et intentionem fundat, sufficienter probare, non excipere, sed absolute negare debet factum tale, si (ut bene monet Glossa) aequivoquio securus est in conscientia: v. g. Si quis inique a te petat solutionem dati mutui, quod revera fideliter jam solvisti; et bene scis, quod mutuum tibi aliquando datum probare non valeat, prorsus nullam exceptionem opponere, sed absolute negare debes, quod mutuum tibi dederit, intelligendo mutuum necdum solutum; quia tunc Actor probare debet mutuum datum: qui si in probando deficiat, tu liber ab alio onere probandi absolveris: nam actore non probante reus absolvendus est. c. *Cum in Ecclesia* 3. *de Caus. possess. et propriet.* juncta *l. Qui accusare.* 4. *C. de Edendo.*

7 Et haec Doctrina bene notanda, quia saepissime, et optime servit, quando actores duplicem solutionem, vel alias injusta inique petunt. Nec committitur in negatione hujusmodi facti, in quo iniquus actor suam injustam intentionem inique, et dolose fundat, aliquod mendacium, sed simplex et nuda profertur veritas; dum enim v. g. Actor inique petit solutionem mutui jam soluti, dicit mutuum a se datum sibi nondum esse solutum, et consequenter petit solutionem mutui nondum soluti: cum autem mutuum tale nondum solutum Reus non habeat, eum omni veritate negare, et dicere potest, se mutuum ab actore nunquam accepisse; in eo videlicet sensu, quo Judex interrogat, et actor iniquus petit, mutuum nempe nondum solutum. Et quoniam sic negando absque omni amphibologia, aut restrictione mentali puram dicit veritatem, in casu necessitatis etiam juramento purgatorio, si offertur, negationem suam firmare, sicque efficere valet, ne ipse injuste patiatur, et ne iniquus actor ex sua malitia, fraude, et dolo commodum reportet contra c. *Sedes.* 15. et c. *Ex tenore.* 16. *de Rescript.* ibi: *Fraus et dolus al cui patrocinari non debent.* Quod idem dic de malitia, quae, utpote lata culpa, dolo aequiparatur per dicta supra. Et conducit haec doctrina tunc vel maxime, quando innocens Reus exceptionem suam, quam veram et justam habet, non potest probare: uti saepe contingit.

Secunda cautela, per cit. *l. Si quidem.* insinuata, 8
est: quod si Reus dubitet, an Actor factum, in quo intentionem suam fundat, probare valeat nec ne, possit utrumque cumulare, nempe negare factum, et sub conditione, *si* probetur, apponere exceptionem, dicendo v. g. nego, datum mihi fuisse mutuum: et si, dato, non concesso, datum esset, aut quamvis probaretur, datum fuisse, tamen nulla obligatio amplius solvendi existeret: quia jam solutum est, vel quia adest pactum de non solvendo. Quem modum ut tutiorem suadet Glossa, eamque approbant Dynus, Strein, et Canisius *hic.* dicentes: in tali conditionata confessione facti adhuc remanere onus probandi penes Actorem, eoque non probante, reum absolvi debere. arg. cit c. *Cum Venerabilis.* 6. *de Except.* ubi Procurator Monasterii hoc modo negando factum, et in casu probationis futurae, exceptionem apponens lucratus est causam; quia Episcopus satis non probavit, ibi: *Quod, etsi dicta Ecclesia dudum fuerit Ecclesiae Sabinensi subjecta, eam tamen non poterat Episcopus vendicare, quam ex permutationis causa Farsense Monasterium obtinebat.* Ex eo enim, quia Procurator Monasterii factum non absolute confessus est, (alias enim Papa ipsum condemnasset) sed sub conditione, si forsan subsisteret, exceptionem apposuit, Papa dixit, *Episcopum intentionem suam minime fundavisse per testium depositiones, vel procuratoris supra dicti responsionem: quia exceptionem objiciens de intentione partis adversae, non intelligitur fuisse confessus.* indeque pro Monasterio pronuntiavit.

Ut proin nunquam consultum sit, exceptionem pu- 9
ram, vel nudam facere, v. g. petente Actore solutionem mutui, puram simplicem exceptionem objicere, dicendo: *non teneor, quia jam solvi*, vel, *quia adest pactum de non solvendo.* Quamvis enim et hujusmodi nuda exceptio adhuc rejiciat onus probandi, mutuum v. g datum esse, in actorem per dicta, et probata supra *n.* 4. Tamen quia non desunt Doctores, uti Dynus, Strein, Canisius, et alii dicentes: in tali casu onus probandi exceptionem suam illico incumbere Reo excipienti, idque ex illo fundamento, quod is, qui fatetur, se jam solvisse, fateatur etiam saltem implicite, se fuisse debitorem, cum, qui fatetur unum, per consequens fateri censeatur, quod sequitur ex illo. c. *Cum super.* 23. *de Offic. Delegat.* Hinc merito pro praxi suadetur, ut nunquam exceptio pura et nuda fiat, sed vel factum absolute negetur, si satis apparet, id ab Actore sufficienter probari non posse, per dicta *n.* 6. Vel si de hoc dubium existat, ponatur exceptio cum conditione, si factum, in quo intentio Actoris fundatur, sufficienter probetur, aut revera subsistat per dicta n. 9.

REGULA LXIV.

Quae contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.

SUMMARIUM.

1 *Regulae unde?*
2 *Juxta aliquos Regula intelligenda etiam de illis est, quae contra legem duntaxat prohibentem fiunt.*
3 *Juxta communem vero solum de iis, quae contra irritantem, vel praescribentem formam actus.*
4 *Quae sententia et hic tenetur: ac firmatur exemplis Juris. ac n. seq.*
6 *Non servata forma substantiali actus per legem, actus nullus est.*
7 *Ponitur verus sensus Regulae.*
8 *Solvuntur jura contraria.*
9 *Quae contra legem prohibentem fiunt, etsi valeant, tamen plerumque invalidari possunt.*
10 *Quid censendum in foro interno de effectu actuum jure invalidorum, remissive.*

1 Desumitur haec Regula ex *l. Non dubium.* 5. *C. de Legibus.* ibi: *Nullum enim pactum, nullam conventionem, nullum contractum inter eos videri volumus subsecutum, qui contrahunt, lege contrahere prohibente: quod ad omnes etiam legum interpretationes, tam veteres, quam novellas trahi, generaliter imperamus, ut legislatori, quod fieri non vult, tantum prohibuisse sufficiat; caeteraque quasi expressa ex legis liceat voluntate colligere: hoc est, ut ea, quae lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia, sed pro infectis etiam habeantur; licet legislator fieri prohibuerit tantum, non specialiter dixerit, inutile esse debere, quod factum est.* Concordat can. *Imperiali.* 13. cau. 25. q. 2. ibi: *Imperiali constitutione aperte sancitum est, ut ea, quae contra leges fiunt, non solum inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Ante Responsionem Notandum, quod Regula haec in praxi quidem frequentissima, tamen etiam difficillima sit, Doctoribus in ea explicanda, ob utriusque Juris contrarios textus, in diversas partes abeuntibus, et in eo praecipue haesitantibus, utrum Regula non tantum sit intelligenda de iis, quae fiunt contra jus, seu leges, vel canones irritantes, sed etiam de iis, quae fiunt contra jus, seu leges, vel canones simpliciter prohibentes, vel praecipientes aliquid. Abbas siquidem in c. *Nulli.* 5. *de Reb. Eccles. alienand. n.* 7. et plures alii putant, eam etiam de iis, quae simpliciter duntaxat prohibentur, vel praecipiuntur, intelligendam esse, indeque ea quoque vi Regulae invalida, et pro infectis censeri debere, quae contra legem nude, ac simpliciter tantum prohibentem, vel praecipientem fiunt. Pro quibus stant clari textus priori num. ex *l. Non dubium.* 5. *C. de Legibus.* et *can. Imperiali. ibidem allegati.*

3 Econtra communissima DD. sententia est, Regulam intelligendam esse solummodo de iis, quae contra jus, seu leges, et canones irritantes: non item de iis, quae contra simpliciter duntaxat prohibentes, vel praecipientes fiunt, nisi per has praescribatur forma actus; quae sententia principaliter fundatur in *c. Ad Apostolicam.* 16 *de Regular.* ibi: *Multa fieri prohibentur, quae, si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem.* et variis exemplis Juris infra *n.* 4. *et seqq.* allegandis. Hoc notato

4 Resp. *I.* Regulam intelligendam esse juxta communissimam DD. sententiam *praec. num.* adductam, adeoque illa pro infectis haberi non debere, quae contra legem, vel canonem, simpliciter duntaxat prohibentem, vel praecipientem fiunt, nisi per hanc praescribatur substantialis forma actus, qua deficiente, actus utique etiam invalidus, et pro infecto habendus est, utpote carens forma substantiali, seu essentiali. Fundamentum praecipuum responsionis est textus ex *c. Ad Apostolicam.* praec. num. allegatus, variaque Juris exempla. Sic enim licet matrimonium cum simplici voto castitatis inire sit prohibitum, indeque illicitum, tamen contractum valet, et pro infecto habendum non est. *c. un. de Voto. in* 6. Sic pariter etsi a Jure prohibitum, ac illicitum sit, contrahere matrimonium contra interdictum Ecclesiae, tamen ita contractum validum existit *c.* 1. *de Matrim. contra interdict. Eccles.* Sic rursus, quamvis universaliter prohibitum habeatur cum impedimento impediente, v. g. stantibus sponsalibus de futuro cum una, cum altera matrimonium inire, initum tamen firmiter subsistit, *c.* 2. *eod.*

Sic ulterius, licet Episcopis alienos dioecesanos sine proprii Episcopi licentia ordinare graviter sit probibitum, tamen ordinatio ab eisdem facta valet. *arg. can. fin. cau.* 9. *q.* 2. Pariformiter etsi Episcopis prohibitum sit alienas Ecclesias, vel Altaria consecrare, tamen facta ab illis consecratio est valida. *can. Episcopus.* 28. cau. 7. *q.* 1. Sic denique tacendo plura alia exempla, quamvis prohibitum et illicitum sit Sacerdotibus celebrare Missam, vel alia administrare Sacramenta in statu dispratiae: nihilo minus celebratio Missae et consecratio, sicut et aliae administrationes Sacramentorum in tali statu factae validae sunt. Ex quibus, et aliis hujusmodi exemplis abunde patet, quod ea, quae contra jus, seu leges, vel canones simpliciter prohibentes, vel praecipientes fiunt, illicita quidem, et peccaminosa, non tamen invalida existant, nec pro infectis haberi debeant: sicque Regula de iis intelligenda non veniat. 5

Dicitur autem notanter in responsione nu. 4. data: *nisi per hanc forma ad substantiam actus pertinens praescribatur;* haec enim ubi a lege praescribitur, et non servatur, actum pro infecto et invalido haberi debere, extra controversiam est. *arg. c. Cum dilecta.* 22. *de Rescript.* et *c. Quia propter.* 42. *de Elect. cum Concord.* deficiente enim forma substantiali, et essentiali requisito rei alicujus, rem ipsam corruere per se necesse est. Sic enim alienatio rerum Ecclesiae contra praescriptam a Jure formam invalida est, et pro infecta habenda, juxta dicta *Lib. III. Tit.* 13. *de Reb. Eccles. alien. vel non* §. 2. Sic Testamentum, non observata praescripta Juris forma, nullum atque irritum, et pro infecto habetur per dicta, et probata *Lib. III. Tit.* 26. *de Testament.* Sic matrimonium contra praescriptam a Tridentino formam circa assistentiam Parochi, et duorum testium, non tantum illicitum, sed et invalidum, ac pro infecto habetur. Concil. Trident. *Sess.* 24. *de Reform. cap.* 1. Sic electiones contra praescriptam substantialem Ecclesiae formam celebratae invalidae sunt, et pro infectis habentur *cit. c. Quia propter.* 42. *de Elect.* etc. Hinc 6

Resp II. Verus, et genuinus Regulae sensus hic est: *Quidquid agitur contra jus, id est, contra canonem, aut legem, qua actus irritatur, vel nullus declaratur, aut illius forma substantialis praescribitur, invalidum est, et pro infecto habetur.* per Jura, et rationem jam adducta. 7

Ad Jura, quae ab adversariis *num.* 1. allegantur, Respondetur, ea non obstare, tum; quia etsi non 8

de lege irritante, tamen de lege formam praescribente bene intelligi possunt, exigente sic defacto vigente consuetudine, quae est optima legum interpres. c. *Cum dilectus*. 8. *de Consuet*. et aliis textibus atque exemplis Juris contrariis *n*. 4. *et* 5. allegatis, quae cum aliis Juribus pro possibili, concordare oportet. c. *Cum expediat*. 29. *de Elect. in* 6. Tum; quia quamvis *l. Non dubium*. 5. *C. de Legibus*. juxta tenorem, et rigorem intelligenda foret, per consuetudinem contrariam modo vigentem abrogata censetur, prout teste Herinx *p*. 2. *disp*. 5. *de Legib. n*. 34. plures contestantur auctores.

9 Illud tamen notandum, quod, licet ea, quae contra legem, simpliciter duntaxat prohibentem, fiunt, invalide non sint, tamen plerumque a Judice praesertim ad instantiam partis adversae annullari valeant *can*. *Vides fili*. 12. *dist*. 10. ibi: *quia quod contra leges accipitur, per leges dissolvi meretur*: prout idipsum in pluribus casibus praecipitur. Dicitur autem *plerumque*: cum etsi nonnulli putent, id universaliter fieri posse, hoc tamen verum non sit; quia certum est, quod matrimonium contra legem prohibentem illicite, valide tamen contractum, annullari amplius nequeat: quod idem dic de ordinatione, consecratione, et aliis *n*. 5. adductis.

Caeterum quid in foro interno censendum sit de effectu illorum, quae ob legem irritantem nulla, et invalide sunt, vide dicta *Lib. I. Tit*. 2. *de Constitut*. §. 11. *a n*. 251.

REGULA LXV.

In pari delicto et causa potior est conditio possidentis.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Ponitur vera intelligentia, et sensus Regulae.*
Quare in pari delicto et causa, melior sit conditio possidentis. Ibid.
3 *Data Judici ob injustam sententiam repeti non possunt:*
4 *Nec data meretrici ob usum corporis.*
5 *Repeti autem potest datum alicui, ne turpe quid committat.*
6 *Ponuntur exempla Juris, quod etiam in pari causa sine delicto, melior sit conditio possidentis.*
7 *Nec eximuntur ad hac Regula causae piae, vel alias privilegiatae.*
8 *Solvitur objectio contra Regulam.*
9 *Fallit Regula* 1. *Simonia reali.*
10 2. *In lenocinio viri etc.*

1 Prima pars hujus Regulae, *in pari delicto*, desumitur ex *l. Cum par delictum*. 154. *ff. de R. J.* ibi: *Cum par delictum est duorum, semper oneratur petitor, et melior habetur possessoris causa.* Altera pars, videlicet *in pari causa* absque delicto desumpta habetur ex *l. In pari*. 128. *ff. eod. In pari causa possessor potior haberi debet.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. Regula intelligenda est in sequenti vero illius sensu: *Quando duo in eadem causa rei sunt delicti, v. g. si unus ex delicto dat, et alter ex delicto accipit, melior est conditio possidentis, ita ut restituere amplius non teneatur. Item si duo parem causam absque delicto habent, pariter melior est conditio possidentis, adeoque a possessione dejici non potest, donec adversarius legitime probet, se meliori gaudere jure.* Ratio Regulae quoad utramque partem est; quia in pari delicto, vel causa possessor duos habet titulos: unum dubium, eundemque, quem habet adversarius, videlicet, num rei proprietas ad se pertineat nec ne; alterum certum, et indubitatum, nempe possessionem; quo titulo quia adversarius caret, merito Jura magis favent possidenti, praesertim cum duo vincula plus ligent, quam unum. *arg. c.* 1. *de Treuga et Pace*. ac alias in judicio petitorio possessor personam rei agat; reus autem ordinarie gaudeat majori favore quam actor per dicta ad *Reg. XI. de Reg. Jur* 126. et *l. Favorabiliores*. 125. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Favorabiliores Rei potius, quam Actores habentur.* ac insuper possessio magnae semper considerationis sit, et inter alios etiam effectum pariat, qui refertur §. *Retinendae*. 4. *Instit. de Interdict.* ibi: *Commodum autem possidentis in eo est, quod etiam si ejus res non sit, qui possidet, si modo actor non potuerit suam esse probare, remanet in suo loco possessio: propter quam causam cum obscura sunt utriusque jura, contra petitorem judicari solet.*

Exempla Juris pro prima parte sunt *primo*: Si quis Judici pecuniam, vel munera alia dat, ut ferat injustam sententiam, ab eo repetere datum amplius non potest, quia utrinsque tam dantis, quam accipientis versatur turpitudo, et Judex in possessione accepti, consequenter melioris conditionis est. *arg can. Non sane*. 15. *cau*. 14. *q*. 5. et *l*. 3. *ff. de Condict. ob turp. caus.* ibi: *Ubi autem et dantis, et accipientis turpitudo versatur, non posse repeti, dicimus; veluti si pecunia detur, ut male judicetur.* 3

Idem est, si ob stuprum datum sit, ut dicitur *l*. 4. *pr. ff. eod* et §. 3. *ibid. quod meretrici datur, repeti non potest.* Concordat *l*. 2. *C. eod.* ibi: *Cum te propter turpem causam domum adversariae dedisse profitearis, frustra eam tibi restitui desideras cum in pari causa possessoris conditio melior habeatur.* Ex quibus legibus Doctores universaliter inferunt, ea, quae ob turpem quamcunque causam dantur, et accipiuntur, repeti non amplius posse; cum ubi par est delictum utriusque, tam male dantis scilicet, quam male accipientis, hujus tanquam possessoris melior sit conditio. 4

Ubi tamen cum Taccino *hic*, et aliis advertendum, quod, etsi datum et acceptum ob turpem causam, seu delictum repeti non amplius valeat: tamen id, quod quis dat, ne alter turpe quid, seu delictum committat, v. g. ne injustam sententiam ferat, ne furtum, ne homicidium, ne adulterium, ne proditionem faciat, ab eo, qui accepit, iterum revocare valeat, adeoque in tali casu melior conditio possidentis non sit; cum non par in utroque, sed in uno duntaxat, volente nempe delinquere, et accipiente versetur delictum, textu claro *l*. 1. §. 2. *ff. de Condict. ob turp. caus.* ibi: *Si turpis causa accipientis fuerit, etiamsi res secuta sit, repeti potest.* Exemplificatur hoc *l*. 2. *ff. eod.* illis verbis: *Ut puta, dedi tibi, ne sacrilegium facias: ne furtum; ne hominem occidas, in qua specie Julianus scribit, si tibi dedero, ne hominem occidas, condici posse.* Concordat *l. Idem*. 4. §. 2. *ff. eod.* ibi: *Quoties autem solius accipientis turpitudo versatur, Celsus ait, repeti posse, veluti si tibi dedero, ne mihi injuriam facias.* 5

Pro altera parte Regulae, *In pari causa*, sine delicto, exempla Juris dantur plurima: veluti si duo eandem rem a duobus non dominis bona fide emunt, ille, cui res etiam tradita est, praevalet; quia in hoc 6

pari causa potior est conditio possidentis. *l. Sive autem.* 9. §. *Si duobus.* 4. *ff. de Publiciana in rem action.* Item, si duobus eadem res obligatur, et nescitur, cui prius: melior est conditio possidentis rem. *l. Si debitor.* 10. *ff. de Pignor.* Sic ulterius: *si a Sede Apostolica, vel Legato ipsius uni, et ab Ordinario alteri eodem die idem beneficium conferatur, nec appareat, quae collatio fuerit primo facta, erit potior conditio possidentis*, sunt verba formalia *c. Si a Sede.* 31. *de Praebend. et Dignit. in* 6. Sic rursus, si in judicio utriusque testes aeque idonei et pares sunt, in hac pari causa praeferuntur, depositiones testium, qui possessore testantur. *c. Ex litteris.* 3. §. *Quod si. de Probation.* ibi: *Quod si ambarum partium testes sint aeque idonei, possessoris testes praeferentur.* Et, si ambo se possidere contendunt, praevalent, qui de antiquiori possessione deponunt. *c. Licet causam.* 9. *eod* ubi summarium sic habet: *si Actor et Reus in interdicto retinendae possessionis probant, obtinet is, qui antiquiorem possessionem probat etc.* Ut proin semper in pari causa melior sit conditio possidentis, et specialiter attendatur ad possessionem: quod ipsum non ex minimis praerogativis est, quas affert possessio, uti cum aliis bene observat Strein *hic. n.* 1.

7 Porro procedit Regula etiam contra Ecclesiam, aliasque causas pias, et privilegiatas, (nisi sint de quatuor specialiter favorabilibus, videlicet testamento, libertate, conjugio, et dote: de quibus vid. *Lib. II. Tit.* 12. *a n.* 46.) ita ut, licet harum favor, etiam dum actores existunt, potior sit, quam Rei, tamen quando causa pia, vel alia privilegiata cum profano litigat, in pari causa potior sit conditio possidentis profani; cum magis semper attendatur ad titulum possessionis, quam qualitatem litigantium: ut post Fulgosium *Consil.* 138. *dubio* 1. et alios bene advertit Strein *hic n.* 2. pateique inter alia etiam in casu, quo quis dubitat, an emiserit votum, nec ne? tunc enim, quia libertas in possessione existit, potior est conditio ipsius. *arg. c. Ex parte.* 18. *de Censib.*

8 Nec dicas: ex hac Regula foveri fures, praedones, et raptores, quamprimum possidere incipiant. Resp. enim, neque hac Regula, nec alio jure horum possessionem defendi, sed quamprimum de illis ut talibus constiterit, eos, non obstante possessione, ad restitutionem rerum ablatarum, una cum fructibus, et ad resarcienda damna illata illico compelli textu claro *c. Gravis.* 11. *de Restit. Spoliat. cum Concordant.*

9 Quaeritur II. An? et quas Fallentias patiatur Regula LXV.? Resp. Eam fallere 1. In Simonia reali: cum, etsi par sit delictum dantis et recipientis simoniace, tamen qui munus taliter recipit, non obstante possessione, teneatur restituere *arg. c. De hoc.* 11. *de Simon.* ubi etiam Reges, et Principes id, quod simoniace receperunt, restituere coguntur: cui autem restitui debeat, vid. *Lib. V. Tit.* 3. *a n.* 295.

10 Fallit 2. Quando uxor lenocinio viri adulteratur; hoc enim in casu, etsi par videatur delictum utriusque, tamen soluto per mortem uxoris matrimonio, vir dotem, quam possidet, non potest retinere, sed illis, quibus alias ab intestato, vel ex testamento competit, restituere debet. *l. Cum mulier.* 47. *ff. Soluto matrim.* ubi legislator etiam rationem suae legis apponit; ibi: *Cum mulier viri lenocinio adulterata fuerit, nil ex dote retinetur; cur enim improbet maritus mores, quos ipsemet aut ante corrupit, aut postea probavit.*

REGULA LXVI.

Cum non stat per eum, ad quem pertinet, quo minus conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si impleta fuisset.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Ponitur verus sensus, et intelligentia Regulae.*
3 *Loquitur duntaxat de casu, quo quis impeditur a tali, cujus interest conditionem non impleri.*
4 *Adducitur ratio Regulae*
5 *Firmatur exemplis Juris. et duob seq.*
8 *Solvuntur objectiones Juris. et n. seq.*

1 Desumitur haec Regula ex *l. In Jure Civili.* 161. ff. *de Reg Jur.* ibi: *In Jure Civili receptum est: quoties per eum, cujus interest, conditionem non impleri, fiat, quo minus impleatur, perinde haberi, ac si impleta conditio fuisset: quod ad libertatem, et legata, et ad haeredum institutiones perducitur etc.* Concordat *l. In executione.* 85. §. *fin.* ff *de Verb. Oblig.* ibi: *Quicunque sub conditione obligatus curaverit, ne conditio existeret, nihilominus obligetur.*

2 Quaeritur: Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. Regulam intelligendam esse juxta sensum sequentem, qui proprius illius est: *Quando in lege, contractu, testamento, vel alia dispositione aliquid in alicujus favorem ordinatur sub certa quadam conditione, et is, cui apponitur conditio, facit, quantum est in se, nihilque praetermittit eorum, quae ad conditionem implendam spectant, et tamen implere non potest, eo quod ab illo, cujus interest conditionem non impleri, impediatur, perinde haberi, et favore frui debet, ac si conditionem reipsa adimplesset.* Dicitur notanter: *Quando aliquid in alicujus favorem ordinatur;* quia Regula loquitur, et intelligenda est de illis dispositionibus, *quae in alicujus favorem fiunt*, apposita tamen conditione, uti patet ex verbis exemplificatoriis Regulae civilis *num.* 1. allegatae, ex qua desumpta fuit Regula canonica, ibi: *Quod ad libertatem legata, et ad haeredum institutiones pertinet etc.* quae cuncta sunt favorabilia pro iis, qui libertatem, legata, vel haereditatem consequuntur.

3 Dicitur etiam notanter: *eo quod ab illo, cujus interest conditionem non impleri, impediatur;* Nam ut post Dynum *hic* bene advertunt Vivianus et alii, Regula per omnia declarari et intelligi debet juxta *Regulam* 161. *ff. de Reg. Jur. n.* 1. allegatam, utpote ex qua canonicam desumptam diximus; ibi autem expresse habetur: *quoties per eum, cujus interest conditionem non impleri, fit, quo minus conditio impleatur:* per quod etiam distinguitur haec a *Regula XLI. Jur.* in 6. *Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum* ista siquidem etsi similis videatur praesenti, tamen ab illa differt in eo, quod Regula 41. loquatur de casu, quo quis impeditur per alicujus casus eventum, vel per tertium, cujus non interest rem fieri, vel non fieri: praesens vero proprie loquatur de casu, quo quis ab implenda conditione sibi imposita impeditur ab eo, cujus interest, conditionem non impleri, puta, quia conditione adimpleta aliquid amissurus est, aut praestare debet. Dynus, et Vivian. *loc. cit.* cui Strein *hic. n.* 1. et aliam differentiam addit,

videlicet, Regulam XLI. duntaxat velle, non debere illi imputari ad culpam, si non facit, quod facere non potest: praesentem vero Regulam non solum a culpa eximere illum, qui appositam conditionem non adimplet, dum impeditur, sed insuper velle, quod conditio etiam habeatur pro adimpleta, si quis impeditur a tali, cujus interest conditionem non impleri: quod non dicit Regula XLI. utpote vi cujus quidem excusatur quis a culpa, si non facit, quod facere non potuit, nullum tamen praeterea consequitur fructum et effectum, uti contingit, quando quis impeditur a conditionibus ad valorem et usum Sacramentorum necessariis, ubi licet quis careat culpa, attamen nullum fructum et effectum habet Sacramentorum: vi praesentis Regulae autem non solum a culpa quis immunis est, sed et eundem effectum habet, ac si conditionem reipsa adimplesset. Res magis patebit per exempla Juris infra *a n. 5. et seqq.* adducenda.

4 Interea adducitur Ratio Regulae, videlicet, quod, quia nemo potest ad impossibile obligari, juxta *Reg. 6. de Reg. Jur. in 6.* legislatores, et aliarum dispositionum auctores, non censeantur (saltem in ordine ad illos, quorum interest, non impleri conditionem, quam injuste impediunt) conditiones aliter apponere, quam, si eas implere possibile sit: nec velle favere illis, qui malitiose impediunt, nec lucro et favore designato privare eos, qui nihil omiserunt eorum, quae ad praescriptam conditionem adimplendam spectant. In quo dicti Auctores divinam imitantur bonitatem, quae etiam solam voluntatem, et possibilem, licet irritom conatum aeque remuneratur, ac opus ipsum, uti constat de Abraham *Genes.* 22. qui ex eo, quod bonam voluntatem et debitum conatum sacrificandi filium habuerit, idem meritum, eundemque effectum apud DEUM reportabit, ac si actu filium occidendo sacrificasset, etsi ab hoc per Angelum impeditus *arg. can. Si quaelibet.* 20 *cau.* 22. *q.* 2.

5 Declaratur, et firmatur Regula amplius exemplis Juris: Sic enim, si quis instituitur haeres sub hac conditione, ut decem det Titio, qui alias ab intestato succederet, et consequenter cujus interest, conditionem non impleri, et institutus haeres conditionem adimplere volens decem offerat Titio, hic autem ea non accipiat, conditio habetur pro impleta, et institutus haeres haereditate gaudet. Dyn. *hic. n.* 1. arg. *l. Si ita haeres.* 3. *ff. de Condition. instit.* ibi: *Si ita haeres institutus sum; si decem dedero: et accipere nolit, cui dare jussus sum, pro impleta conditione habetur.*

6 Sic pariter: si servo in Testamento legatur libertas conditione, *si haeredi decem sestertia pendat*, et servus ea haeredi offerat, haeres autem, cujus interest servo non privari, illa non acceptet, perinde liber evadit, ac si acceptasset haeres, et conditio fuisset impleta, quia per eum non stetit, quo minus conditio adimpletur *l. fin. ff. de Condition. instit.*

Sic etiam: si quis cum altero contrahit, et promittit dare eidem decem, si ascendat in Capitolium, et per promissorem stat, quo minus alter ascendat, utpote impeditus ab illo, conditio habetur pro impleta, et decem debentur. Dyn. *hic. n.* 1. *l. In Jure.* 161. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *quibus exemplis stipulationes quoque committuntur: cum per promissorem factum esset, quo minus stipulator conditioni pareret.* 7

Objicies 1. *l. Cum quidem.* 7. *C. de Condition. insert.* ubi expresse habetur, quod, si servo legatur libertas sub hac conditione, ut tot vel tot solvat haeredi, servus evadat liber, si conditionem impleturus ad haeredem properavit, *sed in medio latronum, et hostium incursione, vel alio fortuito casu peremptum est, quod portabat*; cui subjungitur: *ex quacunque igitur causa impediatur, sive per haeredem, sive per eum, cui dare aliquid jussus est; sive per fortuitos casus, in libertatem perveniat.* Ergo Regula non tantum est intelligenda de casibus, in quibus conditionem adimplere volens impeditur ab eo, cujus interest, conditionem non impleri: sed etiam, si ex alia quacunque causa, vel casu fortuito impeditur, quod est contra supra dicta *n.* 3. Resp. negando consequentiam; quia etsi ex quacunque causa impedito implere conditionem vi dictae legis attribuatur libertas, tamen conditio non habetur pro impleta, cum eandem, etiam secuta jam libertate, adhuc adimplere per dictam legem cogatur; ibi: *in libertatem quidem ipse omnino perveniat, nisi ipse servus noluerit adimplere conditionem: obnoxius tamen constituatur, post libertatem haeredi, vel ei, cui dare aliquid jussus est, (nisi et ipse oblatas pecunias non susceperit: quod enim semel repudiatum ab eo est, reintegrari minime concedimus) quatenus hoc, quod dare jussus est, omnimodo implere compellatur.* 8

Objicies 2. Si quis Cajo legat mille ea cum conditione, si filiam ejus ducat, et filia ante nuptias moriatur, nil debetur Cajo, etsi per eum non steterit, quo minus conditio fuerit adimpleta. *l. Legatum.* 4. *C. de Condition. insert.* ibi: *Legatum, sive fideicommissum a patruo tuo relictum tibi sub conditione, si filio ejus nupsisses; cum, mortuo filio, priusquam matrimonium cum ipso contraheretur, conditio defecerit, nulla ratione deberi tibi existimas.* Ergo non semper conditio habetur pro impleta, quando non stat per eum, ad quem pertinet, quo minus impleatur. Resp. hanc legem minime obesse Regulae nostrae, tum; quia non loquitur de casu aliquo, quo conditionem implere volens impeditur ab eo, cujus interest, conditionem non impleri: de cujusmodi tamen casibus solummodo intelligenda est Regula per dicta *n.* 3. Tum, quia casus in lege positus, est unus inter illos, in quibus apponens conditionem absolute velle praesumitur, ut adimpleatur, eaque ob quamcunque causam non impleta, conditionale promissum non valeat: in cujusmodi casibus Regulam locum non habere extra controversiam est. 9

REGULA LXVII.

Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Regula in duplici sensu intelligi potest.*
3 *Ponitur verus illius sensus.*
4 *Declaratur exemplis Juris. et duob. seqq.*
Clerico non licet exercere facnus proprio, vel alieno nomine. Ibid.
5 *Nec alicui excommunicato stare in judicio.*
6 *Nec falsificare litteras Apostolicas suo, vel alieno nomine.*
7 *Fallit Regula in casibus, ubi in propria, et aliena persona non est eadem prohibitionis ratio.*
8 *Declaratur hoc exemplis Juris et duob. seqq.*

Desumpta videtur haec Regula ex *l. Non utique.* 2. §. 1. *ff. de Administrat. rerum ad civitat. pertin.* ibi: *quod quis suo nomine exercere prohibetur,* 1

id nec per subjectam personam agere debet. et can. *Sicut non suo.* 10. *dist.* 46.

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quivis verus illius sensus sit? Resp. I. Hanc Regulam in duplici sensu procedere, et intelligi posse; et quidem *primo* taliter: quod alicui suo nomine in propria persona facere non licet, nec alieno, id est, nec per alium seu per substitutum eidem licebit. *Secundo* ita: quod quis suo nomine, seu pro seipso licite facere non potest, id neque alieno nomine id est, nec pro alio poterit. Exempla utriusque sensus passim habentur in Jure: et procedit potissimum de maleficiis, seu delictis, non tantum Jure divino et naturali, sed etiam humano prohibitis; Sic v. g. quia non licet mihi nomine meo, et in propria persona innocentem occidere, vel furtum, aut usuram committere: ita neque alieno nomine, id est, nec per alium pro me, nec pro alio committere licebit. Hinc

3 Resp. II. Verus sensus Regulae sequens est: *Quod quis prohibente Jure divino, naturali, aut humano licite facere non potest suo nomine, id nec alieno nomine, id est, nec per alium pro se, nec in propria persona pro alio licite facere poterit.* Ratio est, Tum; quia, cum quis regulariter in quovis negotio ad agendum pro se, et ad se aliquo modo pertinentibus facilius admittatur, quam pro aliis, arg. can. *Prohibentur.* 14. *cau.* 2. *q.* 1. consequens est, quod si quis suo nomine quid agere prohibetur, multo magis id alieno nomine agere prohibitus esse censetur. Tum; quia, si quod non licet proprio nomine, liceret alieno, admitteretur aliquid una via, quod alia via prohibetur contra *Reg.* 84. *de R. J.* in 6. ibi: *Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia via non debet admitti.*

4 Declaratur, et firmatur Regula ulterius exemplis Juris; et quidem, abstrahendo a prohibitis Jure divino, et naturali, de quibus aliqualiter dictum est *n.* 2. ut per se patet, loquendo de prohibitis jure humano: Sicut Clerico non licet nomine suo exercere foenus, sic idem ei non licet nomine alieno. cit. can *Sicut non suo.* 10. *dist.* 46. ibi: *Sicut non suo, ita nec alieno nomine aliquis Clericorum exercere foenus attentet. Indecens est enim crimen suum commodis alienis impendere.*

5 Sic pariter, quia excommunicato non licet proprio nomine agere in judicio, *c. Intelleximus.* 7. *de Judiciis. Cum Concord.* sic etiam alieno, seu procuratorio nomine agere prohibetur *c. Post cessionem* 7. *de Probat.* ibi: *Cum igitur per litteras judicis ordinarii (quibus standum est, donec probetur contrarium) nobis constiterit; quod N. excommunicatus erat, cum procurationis officium assumpsit; ipsum tanquam procuratorem non duximus admittendum.*

6 Sic rursus sicut non licet suo nomine literas Apostolicas falsificare, ita nec alieno licet; *Nos enim*, ait Papa *c. Ad falsariorum* 7. *de Crimine falsi omnes falsarios litterarum nostrarum, qui per se, vel alias vitium falsitatis exercent, anathematis vinculo decernimus innodatos.* Sic etiam uti proprio, ita et alieno nomine album Praetoris corrumpere illicitum est. *l. Si quis.* 7. *ff. de Jurisdict.* Sic plurima alia in Jure habentur exempla; ex quibus

Quaeritur II. An, et quas Fallentias patiatur haec Regula? Resp. Eam universaliter fallere tunc, quando ratio prohibitionis in mea persona existens cessat, seu non reperitur in aliena, eique non obstat. Ita DD. communiter; Sic enim, etsi mihi non liceat contrahere matrimonium cum mea consanguinea, *c. Non debet.* 8. *de Consanguin. et affinit.* possum tamen eum ea nomine alieno, seu pro alio non consanguineo vel affine ut procurator ipsius contrahere, *c. Ex parte.* 14. *de Restit. Spoliat.* et *c. fin. de Procurat. in* 6. quia ratio prohibitionis, consanguinitas nempe quae in mea persona est, non reperitur in alia. 7

Sic etiam, quamvis filiusfamilias sine consensu patris, quantum ad temporalia regulariter, loquendo, non possit agere in judicio *c.* 3. *de Judiciis. in* 6. tamen nomine alieno, seu pro alio agere potest. *c. Qui generaliter.* 5. *de Procurat. in* 6. ibi: *Non dum vero ad negotia, sed etiam ad judicia potest filiusfamilias absque patris assensu fieri procurator.* quia ratio prohibitionis, ne filiusfamilias juvenili sua imprudentia sibi, vel patri circa temporalia noceat, cessat in alieno negotio, in quo ut procurator nec sibi, nec patri praejudicat; cum judex non contra procuratorem, sed contra principalem proferat sententiam, et hic sibi imputare debeat, quod sciens talem constituerit procuratorem Dyous *hic. n.* 2. 8

Sic ulterius, quamvis per fundum alienum, in quo jus servitutis non habeo, nomine meo ire, vel jumentum agere non valeam: tamen id mihi, licebit facere nomine alieno jus servitutis in praefato fundo habentis *l. Si stipulatus.* 111. *ff. de Verb. Oblig.* quia ratio, quae me prohibet, alium non prohibet, qui jus servitutis in fundo habet, quo jure per se, vel per alium uti potest juxta Regulam statim sequentem: *Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum.* 9

Sic rursus, etsi Episcopo non liceat suo nomine alienos dioecesanos ordinare: tamen id ei licet ex commissione, et nomine Papae, vel Ordinarii loci. *c.* 1. *de Tempor. Ordinat. in* 6. quia ratio prohibitionis, carentia nempe jurisdictionis in alienos subditos, cessat in Ordinario loci, cujus nomine et commissione Episcopus alienus ordinat. Sic pariter, licet munere et potestate carens, judicare aliquem nomine suo non valeat, nomine tamen alieno, causam et jurisdictionem delegante de causa sibi commissa cognoscere, judicare, et sententiare potest, integro *Tit. ff. de Officio et potest. Judicis delegati.* 10

REGULA LXVIII.

Potest quis aliam, quod potest facere per seipsum.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Quomodo intelligenda?*
3 *Ponitur verus sensus illius.*
4 *Alius, per quem quis agit, debet ad id esse debite qualificatus.*
5 *Declaratur Regula exemplis.*
6 *Sunt plura, quae per alios fieri debent.*
Nobiles non per se, sed per procuratores litigare debent. Ibid.
7 *Idem est de Episcopis et Sacerdotibus.*
8 *Fallit Regula* 1. *quando adest industria personae.*
9 *Fallit* 2. *in iis, quae natura sua, vel dispositione Juris per alios fieri nequeunt. et n. seq.*
10 *Uti in specie sunt Testamenta, nisi ad pias causas fiant.*
11 3. *Quando nudum ministerium sine jurisdictione committitur.*
12 4. *Quando aliter inter partes conventum est.*

1 Haec Regula juxta Glossam *hic* desumitur *ex l. Quod jussu. 180. ff. de Reg. Jur.* ibi: *Quod jussu alterius solvitur, pro eo est, quasi ipsi solutum esset.* et *l. 1. §. 12. ff. de Vi et vi armata.* quibus affinis etiam est *Reg. 72. de R. J. in 6. qui facit per alium, est perinde, ac si faciat per seipsum.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Regulam id velle dicere; quod, cum in commercio humano plurimae sint actiones, actus, et negotia, quae quis ipsemet in persona agere, aut tractare, vel impeditus non potest, vel ex quacunque causa non vult, possit alterius, ad rem idonei, ac debite qualificati opera et auxilio uti, et per eum tam in, quam extra judicium facere, quod ipsemet licite, ac legitime facere potest, hic et nunc autem ex causa sibi nota facere non vult, vel impeditus non potest. Quae Regula potissimum delegatos, substitutos, procuratores, ministros, et officiales concernit, per quos causas et negotia sua principales agunt, ac pertractant. Hinc

3 Resp. II. Verus Regulae sensus hic est: *Qui aliquid, v. g. contractum actum, negotium, causam etc. per seipsum valide, et licite facere, vel tractare potest, valet id ipsum etiam per alium ad hoc idoneum, et debite qualificatum valide et licite facere.* Ratio Regulae est; quia, cum juxta jam dicta hominum negotia plurima, et varia sint, quae quantumvis ad se spectantia quivis per seipsum peragere saepe non potest, utpote vel aliis magis urgentibus, vel infirmitate, vel necessaria absentia, aut alia ratione impeditus; vel quia ex causa sibi nota peragere non vult: vel quia actus, labor, aut negotium per seipsum agere ejus personae non congruit, maximum non raro quis pateretur in rebus suis damnum et praejudicium, si per alium facere non posset, quod ipse quidem, absolute loquendo, per seipsum agere valeret, hic et nunc tamen impeditus vel non potest, vel ex causa non vult peragere. Ob quam etiam rationem procuratorum, et similium hominum, aliena negotia agentium, usus ab ipso Jure omnino necessarius agnoscitur *l. 1. § 2 ff. de Procurat.* ibi: *Usus autem Procuratoris per quam necessarius est, ut qui rebus suis ipsi superesse vel nolunt, vel non possunt, per alios possint vel agere, vel conveniri.* Quod ipsum etiam utilissimum, et maxime commodum ideo merito reputatur, quia justa dispositionem Juris quod quis facit per alium, perinde est, ac si faciat per seipsum. cit. *Reg. 72. de R. J. in 6.*

4 Dicitur autem notanter: *per alium ad hoc idoneum etc.* Id est, necessaria ad id scientia, potestate, ordine, aliaque requisita qualitate praeditum; cum vero ubi hoc non est, utique Regula non procedit. *arg. can. fin. cau. 5. q. 3.* Hinc licet Episcopus uti per se, ita et per alium Episcopum ordinare suos subditos possit, non tamen id potest per simplicem Sacerdotem, cum hic ad id non sit idoneus, utpote carens potestate ordinandi.

5 Exempla Juris Regulam declarantia, et confirmantia fere innumera existunt, ac cuivis vel obiter consideranti facile patent; unum at statim ad hominem exemplificat Dynus *hic n. 1.* Sicut possum per me ipsum emere, vendere, locare, litigare, dare eleemosynam, acceptare beneficium: ita idem possum facere per alium. *arg. cit. l. 1. §. Usus, 2. ff. de Procurator.* et *l. Sed si unius. 17 §. 19. et 20. ff. de injur. et famos. libell.* cum Concord.

6 Quin immo sunt plura, quae licet per seipsas certae personae ob dignitatis statum, defectum virium, scientiae, aetatis, vel ob delictum, aut aliam inhabilitatem facere non possint, per alios tamen ea facere valent et debent. Sic personae nobiles, ac illustres non per seipsas, sed per procuratores in judicio litigare debent. *l. Quicunque. 25. pr. C. de Procurat.* ibi: *Quicunque praetorianae, vel urbanae praefecturae sublime fastigium, vel magisterium militare, vel Consistorianae comitivae insignia meruerit dignitatis, vel proconsulare jus dixerit, aut Vicarii fuerit administratione suffultus, si quod ab eo infertur jurgium, vel refertur, procuratoris personam in negotii sui jura substituat.* Sic etiam pupilli, mente capti, et alii hujusmodi ex natura inhabiles, non per seipsos, sed per alios in judicio litigant. *arg. c. Pastoralis. 14. in fin. de Judiciis.* ubi *indiscretae*, id est, carentes debita discretione appellantur ejusmodi personae. Sic etiam, etsi propter delictum excommunicatus per se in judicio stare non possit; conventus tamen potest, et debet per alium respondere, *c. Intelleximus. 7. de Judiciis.* ibi: *Quia postulasti a nobis, utrum excommunicatus in judicio stare possit: respondemus, quod conveniri potest, et debet per alium respondere in judicio, ne videatur de sua malitia commodum reportare.*

Sic Episcopi, et alii Sacerdotes non per seipsos, sed per advocatum, vel procuratorem litigare in judicio debent. *can. fin. cau. 5. q. 3.* ibi: *quia Episcopus universique Sacerdotes ad solam laudem Dei, bonorumque operum actiones constituuntur, debet unusquisque eorum tam pro Ecclesiasticis, quam etiam pro suis actionibus (excepto publico videlicet crimine) habere advocatum non malae famae suspectum, sed bonae opinionis, et laudabilis artis inventum.* Sic iidem Episcopi, Praelati et Clerici habentes alium jurisdictionem de causa sanguinis non per se, sed per alios cognoscere, ac judicare possunt et debent *c. fin. Ne Clerici, vel Monachi. in 6.* ibi: *Nam licet Clericis causas sanguinis agitare non liceat, eas tamen (cum jurisdictionem obtinent temporalem) debent et possunt, meta irregularitatis evitanda, aliis delegare.* 7

Quaeritur II. An? et quas fallentias habeat Regula praesens? Resp. Eam fallere in pluribus veluti 1. quando ad negotium aliquod, vel causam expediendam specialiter electa est industria et fides certae personae; haec enim non nisi per seipsam, minime vero per aliam negotium expedire potest *c. fin. §. Is autem. de Offic. Jud. deleg.* ibi: *praeterquam si inquisitionem fieri, vel Ecclesiae de Praelatis, vel aliis ministris praevideri mandaremus: cum in his omnibus casibus industriam, et fidem personae, cui talia committimus, eligere videamur.* Concordat c. *Is cui. 12. eod. in 6.* et *l. un. §. 9. C. de Caducis tollend.* 8

Fallit 2. In iis, quae ex ipsa natura, et institutione sua, vel speciali Juris dispositione factum proprium personae requirunt, uti sunt residentia Episcoporum, Parochorum, et Canonicorum, c. *Quia nonnulli. 3. de Cleric. resident.* ibi: *Cum igitur Ecclesia, vel ecclesiasticum ministerium committi debuerit, talis ad hoc persona quaeratur, quae residere in loco, et curam ejus per seipsam valeat exercere.* juncto Concil. Trident. *Sess. 23. cap. 1. de Reform.* et *Sess. 24. cap. 12. eod.* ubi specialiter de necessaria residentia personali: item et de officio divino recitando, ac de poenitentia peragenda; haec enim ex natura sua non per alium, sed per seipsum poenitens exequi debet, et corporali praesentia sunt peccata confitenda. *can. Quem poenitet. 88. dist. 1. de Poenitent.* Idem dic de susceptione aliorum Sacramentorum, excepto Matrimonio, utpote quod per alium contrahi potest. *c. fin. de Procurat.* 9

Idem ex natura et institutione sua, Jurisque dispositione requirit confectio Testamenti, et haeredis institutio, utpote quam testator per seipsum facere debet, et alterius arbitrio, seu dispositioni committere non valet. *l. Illa institutio. 32. ff. de Hered. instit.* ibi: *illa institutio ideo vitiosa est, quia alieno arbitrio permissa est: nam satis constanter veteres decre-* 10

verunt, testamentorum jura ipsa per se firma esse oportere, non ex alieno arbitrio pendere. Nec objicias c. *Cum tibi.* 13. *de Testament.* cujus textus videtur contrarius textui primum citato, ibi: *In secunda quaestione dicimus, quod, qui extremam voluntatem in alterius dispositionem committit, non videtur decedere intestatus.* Resp. enim cum Gloss. *in cit. Cum tibi.* ℣. *dispositionem.* quod etsi de benignitate canonica *videatur* non decedere intestatus, qui ultimam voluntatem alterius dispositioni committit, tamen revera testatus non decedat; cum prorsus nullum sit testamentum, ubi haeres per scripturam, vel vocem ipsius testatoris non est expressus, textu claro *l. Jubemus.* 29. *C. de Testam.* ibi: *Quod si non fuerit observatum, et nomen haeredis, vel haeredum non fuerit manu testatoris scriptum, vel voce coram testibus nuncupatum, hoc testamentum stare minime patimur.* cum Concord. Vel dic cum Innocent. Panormit. Viviano in *cit. cap.* et pluribus aliis, textum loqui de Testamentis ad pias causas; cujusmodi testamentum quis alterius dispositioni committere, et dicere potest: committo tibi, ut post mortem omnia mea bona pauperibus, Ecclesiis, Monasteriis, vel aliis piis causis pro tuo arbitrio distribuas. Quod etiam Summarium Capitali habet illis verbis: *Tenet Testamentum, si quis extremam voluntatem suam alterius dispositioni committit, et dicitur testatus ad pias causas secundum intellectum notabiliorem.* Ratio illorum est, quia testamentum ad pias causas etiam aliis solemnitatibus civilibus carens valet; dummodo constet de voluntate testatoris. *c. fin. de Success. ab intest.* cum Concord. Et inhaerendo huic sententiae, quae omnino probabilis est, tamen manet fallentia Regulae in Testamentis ad causas profanas: quam fallentiam Jura quoque specialiter de adoptione, et arrogatione statuere *l. Post mortem.* 25. §. 1. ff. *de Adopt.* ibi: *neque adoptare, neque arrogare quis absens, neque per alium hujusmodi solemnitatem peragere potest.*

Fallit 3. Quando alicui nudum ministerium, seu executio sine jurisdictione specialiter committitur, v. g. injunctio poenitentiae, dispensatio in irregularitate, excommunicatio, vel absolutio ab eadem, praedicatio crucis etc. haec siquidem delegatus (excepto Sedis Apostolicae Legato) per aliam praestare nequit, textu claro *c. fin.* §. *Caeterum. de Offic. deleg.* ibi: *Caeterum (salva Legatorum Sedis Apostolicae auctoritate) nulli, cui commissum fuerit praedicare crucem, excommunicare, vel absolvere aliquos, dispensare cum irregularibus, vel injungere poenitentias, liceat haec de caetero aliis demandare: quia non sibi jurisdictio, sed certum ministerium potius committitur in hoc parte.* 11

Fallit 4. Quando inter partes specialiter conventum est, ut non per alium, sed per seipsum res fiat: uti et in casibus, ubi ex speciali loci consuetudine, aut statuto, vel testatoris voluntate, exclusu alieno, personale ministerium specialiter requiritur Tusch. *L. f. Concl.* 7 Fachinae. *Lib.* 1. *Controv. cap.* 24. Streio. et Canis. *hic. n. fin.* 12

REGULA LXIX.

In malis promissis fidem non expedit observari.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Mala promissa in duplici sensu accipiuntur.*
3 *In quo Regula loquatur, est controversia.*
4 *Verisimilius de utroque sensu loquitur.*
5 *Satisfit fundamentis contrariis.*
6 *Ponitur verus sensus Regulae.*
7 *Promissa fraude, vel dolo, aut metu injuste incusso extorta, nec obligant, nec ea servare expedit:*
8 *Nisi juramento fuerint firmata.*
9 *Dotum meretrici ob concessum usum corporis repeti non potest.*
10 *Num autem propterea promissum servari debeat in foro conscientiae, controversia est inter Doctores, aliis affirmantibus, aliis negantibus. Ponuntur fundamenta negantium*
Poena et promissa de re turpi nullius sunt momenti. ibid.
11 *Solvuntur fundamenta affirmantium.*
12 *Negantium opinio praecipue in Regibus et Principibus, excessive magna promittentibus, procedere videtur.*
13 *Eadem negantium sententia omnino etiam probabilis: immo quoad Reges et Principes, excessiva promittentes, probabilior, et quasi moraliter certa.*

1 Haec Regula censetur ex parte desumpta ex *can. In malis* 5 *cau.* 22. *q.* 4. ibi: *In malis promissis rescinde fidem: in turpi voto muta decretum: quod incaute vovisti, ne facias. Impia enim est promissio, quae scelere adimpletur.* Et *l. Filius.* 15 *ff. de Condit. instit.* ibi: *Quae facta laedunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, et (ut generaliter dixerim) contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum est.* cui concordat *Regula.* 58. *de R. J. in* 6. *Non est obligatorium contra bonos mores praestitum juramentum.*

Quaeritur, Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Ante responsionem Notandum cum Glossa hic, Dyno, Viviano, et aliis: verba Regulae, *In malis promissis,* dupliciter posse intelligi, uno videlicet modo, ut significant rem malam turpem, peccaminosam, quae promittitur, v. g. homicidium, furtum, adulterium, simoniam etc. quae si quis promittit, utique nec expedit, nec licet fidem servare. Altero modo, prout indicant male promissa, seu male concepta, malitia se habente non ex parte promittentis, nec ex parte rei promissa, sed promissarii duntaxat, qualia censentur illa promissa, quae ex dolo, metu injuste incusso, a promittente extorquentur, vel alias contra Juris praescriptum obtinentur.

De quo autem modo Regula loquatur, ut intelligenda sit, plene non conveniunt Doctores; Strein enim cum Barbosa *hic*, et aliis vult, eam intelligi debere de malis promissis in secundo sensu acceptis: Tum, quia si in primo sensu intelligeretur, non differret a *Regula* 58. sed in ea jam continetur, sicque superflua videretur; quod de Papa Regulas condente praesumendum non est; hoc ipso enim, quod promissum malum in primo sensu, seu de re mala, turpi, peccaminosa factum, etiam juramento firmatum observandum non sit, necessario sequitur, multo minus observandum esse nudum, seu simplex promissum sine juramento de hujusmodi re mala factum. Tum quia, cum Papa in hac Regula utatur termino *non expedit* servare fidem, et non dicat, *non licet* servare fidem, seu *non potest* servari fides: non videtur Regula intelligenda de malis promissis in primo sensu, utpote quae servare non tantum non expedit, sed prohibitum, ac illicitum, sicque in sensu Juris etiam impossibile est, sed de malis, seu potius male promissis in

secundo sensu, utpote quibus proprie competit terminus *non expedit*; cum etsi ex parte promittentis licite servari valeant, ea tamen servare non expediat juxta dicenda infra. Ita in re praefati Doctores, nec absque fundamento. Alii econtra cum Tancino hic docent, praemissa verba, *In malis promissis* intelligenda duntaxat esse in primo sensu. Sed

4 Resp. I. Regulam intelligendam esse de malis promissis in utroque sensu acceptis. Sic sentire satis clare apparet Glossa, Dynus Vivianus, quos immerito pro se allegant alii; hoc ipso enim, quod pro declaranda Regula adducunt exempla Juris de malis promissis in utroque sensu sumptis, in utroque sensu Regulam intelligi volunt. Dynus siquidem *hic n. 1.* cum Glossa sic exemplificat: *Si promitto tibi occidere hominem, committere furtum, simoniam, vel quid aliud turpe, non expedit servari fidem.* Ecce Exemplum *de malis promissis* in primo sensu. Dein ulterius dicit: Si interveniente dolo, vel metu sit promissum, seu male promittitur, tunc licet promissum teneat de Juris rigore, non expedit tamen fidem servare; quia promissori datur exceptio *l. Si quis cum aliter. 36. ff. de Verb. Oblig.* En exemplum de malis promissis in secundo sensu.

5 Nec obstat responsioni ratio a Barbosa, et Strein. allata, quasi Regula de malis promissis, in primo sensu acceptis, videatur superflua, utpote jam contenta in Regula LVIII. Nam contra est, quod praesens Regula plus dicat, quam LVIII. haec etenim, spectando verba illius, solum dicit, *Non est obligatorium* contra bonos mores praestitum juramentum, vel promissum: praesens vero Regula, non solum vult et dicit, *Non esse obligatorium*, sed *nec expedire*: qui terminus in duplici sensu sumi potest, ita, ut idem significet, ac, non est consultum: vel non est licitum: sicque loquendo de promissa re turpi ly *non expedit*, idem sit ac, *non licet* servare promissum contra bonos mores, id est, de turpi, vel peccaminosa re factum, cit. can. *In malis. 5. can. 22 q. 2.* ibi: *Impia est enim promissio, quae scelere adimpletur.* Nam, ut bene advertit hic Peck. Regula per verbum, *non expedit*, idem vult dicere, ac *non licet* servare fidem in promissis contra bonos mores, seu de re mala et peccaminosa factis. Per quod patet etiam ad alteram rationem ex verbis *non expedit*, desumptam. Hinc

6 Resp. II. Verus sensus Regulae hic est: *In promissis malis, quae contra bonos mores, aut de re mala, seu peccaminosa fiunt, non tantum nulla est obligatio servandi fidem, sed nec licet servare fidem: In illis vero malis, seu male promissis, quae ex parte promissoris non contra bonos mores, ex parte promissarii tamen male, dolo v. g. metu injuste incusso extorta, vel malitiose obtenta sunt, quamvis fidem servare liceat, et valeat, tamen non expedit, nec conducit eam observare.* Ratio Regulae quoad primam partem de promissis contra bonos mores, quod non obligent, patet ex dictis ad cit. Regulam 58. *n. 2.* Et quod etiam non liceant, constat ex cit. *can. In malis promissis. 5. can. 22. q. 2. Impia est promissio, quae scelere adimpletur.*

7 Quoad secundam vero Regulae partem de aliis malis, seu male promissis, quod, etsi in iis fidem servare liceat, et valeat, tamen non expediat, nec conducat, Ratio est, quia etiam in his fidem servare tam promissori, quam promissario, et Reipublicae praejudiciosum, consequenter nulli expediens est: Non promissori; quia servans in his fidem, ex aliena fraude et malitia, rerum suarum promissarum jacturam, seu praejudicium patitur. Non promissario, quia accipiendo, et retinendo promissa, dolo malo, vel injusto metu extorta, laedit conscientiam, agitque contra Regulam, quod Fraus et dolus nulli patrocinari debeat. Non Reipublicae, cui hujus interest, ne fraudes et malitiae hominum foveantur, neve ex fraude, dolo, injuria, et malitia innocens praejudicium, et damnum, iniquus vero lucrum reportet contra primum citatas Regulas. Hinc licet hujusmodi ex dolo, vel alia malitia, facta mala promissa de rigore, et subtilitate Juris valeant, et in tantum obligent, ut contra promittentem datur actio: tamen contra eandem actionem promittenti competit exceptio, hincque, non ille in judicio causam lucratur §. 1. *Instit. de Except.* ibi: *Si metu coactus, aut dolo inductus, aut errore lapsus stipulanti Titio promisisti, quod non debueras promittere, palam est, jure civili te obligatum esse, et actio, qua intenditur, dare te oportere, efficax est; sed iniquum est, te condemnari. Ideoque datur tibi exceptio, quod metus causa, aut doli mali, aut in factum composita ad impugnandam actionem.* Et *l. Si quis cum aliter. 36. ff. de Verb. Oblig.* ibi: *Si quis cum aliter eum convenisset obligari, aliter per machinationem obligatus est, erit quidem subtilitati Juris abstrictus, sed doli exceptione uti potest; quia enim per dolum obligatus est, competit ei exceptio.* Concordat *l. Dolo 5. C. de Inutil. stipul.* Hinc quia mali promissarii actio in Jure nil obtinet, cum per exceptionem elidatur, suadet Regula, ne in his promissis fides servetur, sed contra promissarium agentem excipiatur: quia *in malis promissis fidem non expedit observari*, per dicta.

Illud tamen notandum, quod si hujusmodi in 8
secundo sensu acceptis malis, vel male promissis, quae contra bonos mores non sunt, consequenter observari valent, adjiciatur juramentum, etiam in conscientia observari debeat, per dicta ad Regulam 58. *n. 4. et seqq.*

Objicies contra Regulam. Quod meretrici pro- 9
mittitur, si praebeat usum corporis, post concessum usum servari debet, *l. Idem. 4. §. 3. ff. de Condict. ob turpem caus.* et *l. 2. C. eod.* Ergo etiam in malis promissis fides servanda est. Resp. Nec praefatas leges, nec aliam dicere, ut, quod meretrici ob corporis usum fuit promissum, servari, et dari debeat; sed si jam datum fuit, repeti non amplius possit: *Quod meretrici datur, repeti non potest*, sunt verba cit. *l. Idem.* quod pariter dicitur *cit. l. 2. C. eod.* ubi etiam additur ratio, videlicet: quia in pari causa, et delicto melior est conditio possidentis, prout magis dictum fuit *ad Reg. 65.* Nullibi autem habetur, ut, si res promissa data non est, dari debeat: immo contrarium statui videtur in Jure, eo quod lex meretrici deneget actionem ad obtinendum id, quod ob illicitum usum corporis ei fuit promissum *l. Mercalem. 5. C. eod.* ubi absolute statuitur, *ob turpem causam exactioni locum non esse. Quamvis enim*, pergit ibidem textus, *utriusque turpitudo versetur, ac solutae quantitatis cessat repetitio, tamen ex ejusmodi stipulatione contra bonos mores interposita* (erat ea Lenonis cum adultero de danda mercede pro concessa uxore ad usum illicitum) *denegandas esse actiones, Juris auctoritate demonstratur.*

Quid autem de Jure naturali, et in foro con- 10
scientiae, post conditionem turpem jam impletam, puta, post corporis usum actu jam concessum, sentiendum, non conveniunt Doctores; aliqui, quos et nos secuti sumus *Lib. IV. Tit. 4. a n. 58.* volunt, post actu jam concessum illicitum usum corporis teneri promittentem dare, quod promisit: alii vero, iique non pauci contrarium docent cum Sanchez *de Matrim. Lib 5. disp. 17.* idque varie probare conantur tam ex Jure, quam ratione: ex Jure quidem; Nam *l. Generaliter. 26. ff. de Verb. Oblig.* habetur: *Generaliter novimus, turpes stipulationes nullius esse momenti.* Idem habetur *l. Pacta. 6. C.*

de Pactis. ibi: ***Pacta, quae contra bonos mores fiunt, nullam vim habere, indubitati Juris est.*** Ergo, inferunt, ei nullius momenti, nullius valoris sunt, nullamque vim habent, etiam in conscientia non obligant, praesertim cum hujusmodi pacta turpia, et contra bonos mores esse, nemo neget, prout etiam ut talia in Jure expresse nominentur *cit. l. Mercalem.* Ex ratione autem: tacendo enim alias, dicunt, ex doctrina contraria plurima sequi peccata, eamque esse scandalosam, et ad peccata inducentem; si enim meretrices sciant, eum, qui ob usum corporis aliquid promittit, teneri post concessionem ejusdem in conscientia, ut id praestet, alliciuntur, et inducuntur ad peccatum, quod tam facile non committerent, si scirent, promittentem non teneri stare promisso; idem dicendum si quis alicui promittit, ut innocentem injuste occidat.

11 Solvunt etiam fundamenta adversariorum: et quidem illud, quo dicitur, promissum meretrici factum post usum corporis obligare ex jure naturali, praesertim cum absque dantis et recipientis peccato servari possit; negant enim absolute, ex promisso, quoad utramque partem turpi et peccaminoso, oriri obligationem ex Jure naturali. Nec refert, si dicatur, quod dare non sit peccatum; Nam admisso etiam, quod non foret peccatum, dare, tamen neque foret obligatorium; cum hujusmodi promissum dandi, ex quo obligatio oriri deberet, a Jure absolute annulletur, sicque obligare non possit. Dein etiam negant suppositum, volentes, promissum meretrici factum non tantum non esse obligatorium, sed etiam illicitum esse, illud servare, juxta Regulam nostram: *In malis promissis fidem non expedit*, id est, *non licet servare*, quia sunt scandalose, et inductive ad peccatum. Ex quibus, et aliis rationibus merito arbitramur, hanc Doctorum sententiam omnino etiam probabilem, et in foro conscientiae tutam esse. Profecto consuetudo, quae alias maximam, et quidem etiam legis vim habet, si est nutritiva peccati, vel Reipublicae praejudiciosa, tanquam irrationabilis e Jure rejicitur, invalidaque, et illicita declaratur, prout dictum et probatum habetur *Lib. I. Tit.* 4. §. 2. Ergo multo magis nudum promissum ad peccata efficaciter inducens, et Reipublicae praejudiciosum existens.

REGULA XX.

In alternativis debitoris est electio, et sufficit alterum adimpleri.

SUMMARIUM.

1 *Regula, quae duas habet partes, unde?*
In alternativis sufficit unum: in copulativis necesse est utrumque verificari. Ibid.
2 *Alternativa, et disjunctiva, idem sunt:*
3 *Suntque varia. Alia Personarum.*
4 *Alia Rerum: alia Locorum.*
5 *Alia Temporum.*
6 *Alia Remediorum: et alia poenarum.*
7 *Ponitur verus sensus Regulae.*
Probatur quoad primam partem. Ibid.
8 *Probatur quoad secundam partem.*
9 *Declaratur exemplis.*
10 *Potestas, seu libertas, eligendi transit etiam ad haeredes.*
11 *Nec cessat, etsi unum ex alternativis pereat.*
12 *Si debitor ex errore utrumque solvit, repetere potest, quod lubet.*
13 *Fallit Regula quoad primam partem Primo in alternativis remediorum.*
14 *Secundo in alternativis poenarum.*
15 *Tertio in Gratiis et beneficiis a Principe concessis.*
16 *Quarto in alternativis locorum.*
17 *Quinto in legatis, quando testator ad legatarium verba dirigit.*
Ordinarie penes haeredem est, quid ex alternativa legatis praestare velit. Ibid.
18 *In dubio, ad quem verba sint directa, electio legatarii est.*
19 *Quoad alteram partem, quod sufficiat unum praestare, Fallit Regula Primo in alternativis certarum personarum. Et quarum?*
20 *Secundo, quando adhibetur particula seu: haec plerumque pro conjunctiva sumitur.*
21 *Tertio in alternativis inter genus et speciem.*
22 *Et quarto fallit quoad utramque partem, quando aliunde de mente disponentis aliter constat.*

1 Praenotandum cum Dyno, et aliis post ipsum, hanc Regulam duas habere partes: Prima est, quod in alternativis sit debitoris electio: Secunda, quod in alternativis sufficiat unum impleri. Prima pars desumitur ex *l. Plerumque.* 10. *in fine. ff. de Jure Dotis.* ibi: *Nam et cum illa, aut illa res promittitur, rei electio est, utram praestet.* Et *l. Si ita* 25. *ff. de Contrah. empt.* ibi: *Si ita distrahatur, illa, aut illa res, utram eligat venditor, haec erit empta.* ac *l. Si in emptione.* 34. §. 6. *ff. eod.* ibi: *Si emptio ita perfecta fuerit: est mihi emptus Stychus, vel Pamphylus, in potestate est venditoris, quem velit dare, sicut in stipulationibus.* Altera pars desumitur ex *l. In eo* 110. §. 3. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *ubi verba conjuncta non sunt, sufficit, alterutrum esse factum.* et *l. Si haeredi.* 5. *ff. de Condit. instit.* ibi: *Si haeredi plures conditiones conjunctim datae sint, omnibus parendum est, quia unius loco habentur: si disjunctim, cuilibet.* et *l. Si quis ita* 129. *ff. de Verb. Oblig.* ubi Summarium sic habet: *Ad veritatem copulativae requiritur, utrumque esse factum: ad veritatem disjunctivae sufficit alterutrum tantum.*

Quaeritur I. Quomodo haec Regula (quae summe practica est) sit intelligenda? Et quis verus illius sensus? Ante responsionem Notandum 1. cum DD. verbum *Alternativa*: idem esse, et significare, ac *disjunctiva*: suntque illa, quae cum disjunctione, interposita dictione, *vel*, *aut*, aliave hujusmodi significationem innuente proferuntur. 2
Alternativa, seu disjunctiva opponuntur *Copulativis*, quae interposita dictione *et*, *ac*, *atque* aut simili idem significante exprimuntur.

Notandum 2. cum Barbosa *hic* (qui hanc Regulam fuse, et exacte pertractat) Strein, et aliis: Alternativorum, seu disjunctivorum varia, potissimum vero quatuor esse genera, vel species, ad quas referuntur reliquae. Prima species est *personarum*, dum nempe plures personae disjunctive proponuntur, uti fit *cit. l. Si in emptione.* ibi: *Est mihi emptus Stychus, vel Pamphylus.* et *l. Cum quidam.* 4. *C. de Verb. et Rer. Signif.* 3

Secunda species, seu genus est *Rerum*, quando nempe in contractu, ultima, vel alia dispositione plures res sub disjunctiva dictione *vel*, *aut*, adducuntur, uti apparet ex *cit. l. Plurumque.* ibi: *Nam et cum illa, vel illa res promittitur.* Tertia species est *Locorum*, dum videlicet diversa loca disjunctive proponuntur, v. g. Romae, vel Viennae, prout fit *l. 2. ff. de Eo, quod certo loco.* 4

Quarta species est *Temporum*, dum scilicet 5

diversa tempore sub disjunctione esprimuntur, uti reperire est *l. Si ita stipulatus.* 109. ff. *de Verb. oblig.* ibi: *post annum aut biennium dabis.*

6 Praefatis principalibus speciebus enumerantur adhuc aliae, veluti alternativa, seu disjunctiva *Remediorum*, quae alicui nomine ejusdem rei in judicio competunt, uti videre est *l. Rescriptum* 10. §. 1. ff. *de Pactis.* Item alternativa *Summarum, seu quantitatum;* de quibus exemplum habetur *l. Si ita relictum.* 43. §. *fin.* ff. *de Legat. II.* et alternativa *Poenarum*, quando plures poenae eidem delicto disjunctive imponuntur e Jure, uti de servis fugitivis legendum *l. Si fugitivi.* 3. *C. de Servis fugit.* ibi: *Si fugitivi servi deprehendantur ad barbaros transeuntes, aut pede amputato debilitentur, aut metallo dantur, aut qualibet alia poena afficiantur.* His notatis

7 Resp. ad quaestionem n. 2. positam: Regula intelligenda est juxta sequentem sensum, qui proprius illius est: *Quando in contractibus, ultimis voluntatibus, vel aliis dispositionibus plura alternative, seu disjunctive adimplenda, aut praestanda continentur, regulariter in libero arbitrio debitoris, seu illius est, qui adimplere, et praestare debet, quid ex illis praestare velit: Et sufficit, si unum ex illis faciat, aut praestet.* Prima pars patet ex cit. *l. Plerumque l. Si ita.* 25. et *l. In Emptione.* quarum textus adduximus n. 1. Ratio Regulae est; quia alternativa dispositio ex mente disponentis in favorem debitoris est, ut, qui in uno, in eo videlicet, quod solvere, facere, adimplere, aut praestare debet, gravatur, in alio sublevetur, in eo nempe, quod saltem ex alternative praestandis, minus gravans, si velit, aut quod lubet, eligere valeat, juxta *Reg. Semper.* 9. ff. *de R. J. Semper in obscuris, quod minimum est,* (seu quod minus gravat) *sequimur.* Vivianus *hic.*

8 Altera pars probatur ex textibus Juris pro eadem n. 1. allegatis juncta *l. Si quis ita* 129. §. *At si sic.* ff. *de Verb. Oblig.* cum Concord. Et Ratio est; quia, si ex alternativis unum praestatur, sufficienter verificatur propositio, et satisfit disponenti arg. cit. *l. Si quis ita* juncta *l. Cum pupillus* 78. §. 1. ff. *de Condit. et demonstrat.* cum Concord. differtque in hac disjunctiva a copulativa propositione, eo quod haec ad sui verificationem requirat praestationem utriusque, vel plurium copulative contentorum §. *Si plures.* 11. *Instit. de Haered. instit.* ibi: *Si plures conditiones institutionibus adscriptae sunt: si quidem conjunctim, utputa si illud et illud factum fuerit, omnibus parendum est. si separatim, veluti, si illud, aut illud factum erit, cuilibet conditioni obtemperare satis est.*

9 Exempla plurima et obvia ad hominem sunt, quorum aliqua affert Strein. hic n. 1. Sic enim 1. si quis promittit alicui dare pecuniam, vel frumentum in promittentis, tanquam debitoris arbitrio est, utrum pecuniam vel frumentum dare velit, et satisfacit dando unam ex his pro libitu. 2. Si quis promittit alteri unam ex tribus filiabus in matrimonium dare, hic contentus esse debet, quamcunque dein promittens dederit. 3. Si permuto tecum pro tua domo duos ex meis agris, penes me erit, quos agros tibi dare velim. 4. Si testator pecuniam, vel praedium alicui leget, liberum erit eidem tanquam debitori, utrum ex his dare velit. 5. Si pro centum florenis unum ex equis meis promitto, penes me erit, quem dare velim, et satisfacio unum dando pro meo libito. Et sic de aliis per Jura et rationes.

10 Porro libertas dandi, solvendi, vel praestandi inter alternative, seu disjunctive debita in debitore se eo usque extendit, ut, si ante mortem, quid praestaret, necdum elegerit, libertas et electio transeat etiam ad haeredem, hujusque in arbitrio sit, quid ex disjunctive debitis a defuncto relictis dare vel praestare velit. *l. Si stipulatus fuerim.* 76. ff. *de Verb. Oblig.* Ratio est; quia hujusmodi electio est accessoria ad obligationem dandi, aut praestandi: consequenter, cum ipsa obligatio ad haeredem transeat, etiam accessoria eligendi libertas, indeque proveniens praestandi commoditas ad eundem transire debet. Barbos. *hic n.* 5. Strein. *hic. n.* 2.

Nec cessat haec eligendi facultas, si unum ex alternative debitis periit, vel destructum fuit; quia nihilo minus in potestate debitoris est, vel id praestare, quod adhuc extat, vel aestimationem illius, quod interea periit. *l. Cum res.* 47. §. 3. ff. *de Legat. I.* 11

Libera haec optio et electio dandi, vel praestandi unum ex disjunctive debitis ulterius se extendit, quod, si debitor, vel haeres illius ex alternative debitis per errorem praestitit utrumque, in arbitrio ejus maneat, quid ex utroque velit repetere, sicut prius erat in optione ipsius, quid vellet praestare: textu, et casu expresso *l. penult. C. de Condict. indeb.* 12

Quaeritur II. An? Et quas fallentias habeat Regula LXX.? Resp. Eam fallere in pluribus, ita ut propterea dictum sit in sensu Regulae n. 6. posito: *regulariter loquendo:* Et quidem quoad primam partem, quod in disjunctivis debitoris sit electio 13

Fallit 1. in alternativis, seu disjunctivis *remediorum* sive actionum judicialium; nam in his electio actori, non debitori competit, qua actione vel experiri, et convenire debitorem velit. Barbos. *hic n.* 18. Strein. *hic. num.* 4. arg. *l. Rescriptum* 10. §. 1. ff. *de Pactis.* et *l. Cum filias* 76. §. 8. *ff. de Legat. II* cum Concord. Ratio assignatur in *l.* 2. §. 3. ff. *de eo, quod certo loco* quia videlicet, si penes debitorem esset electio actionis, in manu ipsius foret pro libitu, et continuo eludere intentionem actoris. Accedit, quod alternativa remediorum introducta sint pro favore Actorum, consequenter eisdem competere debeat electio

Fallit 2. in alternativis *Poenarum* a Jure pro delictis impositarum; quia circa has electio non ad delinquentem, tanquam debitorem, sed ad Judicem spectat: hujus enim tanquam ministri legis et justitiae est pro qualitate personae et delicti poenam eligere, et imponere. c. et §. fin. *Ut lite non contestata* Et *l. 1. C. de his, qui latrones* ibi: *supplicio corporali, aut dispendio facultatum, pro qualitate personae, et Judicis aestimatione, plectetur.* 14

Fallit 3. in *Gratiis*, beneficiis, et favoribus a Principe alternative, seu disjunctive concessis, vel promissis; in his siquidem non Principis, tanquam debitoris, sed recipientis, seu promissarii seu creditoris est electio, juxta communem DD. apud Barbos. *hic. n.* 6. arg. *l. 2. C. de Castrensib. et ministr.* Ratio est; quia in beneficiis Principum plenissime in favorem recipientis facienda est interpretatio. c. *Cum Dilecti.* 6. *in fine de Donat.* et *l. Beneficium.* 3. ff. *de Constit. Princip.* ibi: *Beneficium Imperatoris, quod a Divina scilicet ejus indulgentia proficiscitur, quam plenissime interpretari debemus.* Nec refert, utrum beneficium motu proprio, an ad instantiam sit concessum; quia Jura non distinguunt, nisi quod sola beneficia Ecclesiastica ad instantiam obtenta, utpote ambitionem sapientia, a late interpretatione excludant. c. *Quamvis.* 4. *pr.* et c. *Si a pluribus* 24. *de Praeb. in 6* 15

Fallit 4. in alternativis *locorum*: ut si quis promittit, se Romae: vel Viennae soluturum, non penes debitorem, sed penes creditorem eligere est locum, in quo solvatur, tum; quia interest creditoris, ut in loco sibi commodo, et absque sui damno ei solvatur debitum. Tum; quia alias, si penes debitorem esset electio, posset hic semper alium, atque alium locum eligere, sicque eludere creditorem. *l.* 2. §. 3. 16

ff. de eo, quod certo loco. Haec tamen fallentiam intellige, nisi debitor solvendo praeveniat antequam creditor eligat, et in quo loco solutionem sibi fieri petat; tunc enim utique in electione debitoris est, ubi solvat. *arg. cit. l.* 2. ff. *de eo, quod certo loco.* Barbos. *hic. numer.* 23. Strein. *hic.* Cenis. *hic.*

17 Fallit 5. in Legatis, quando testator verba ad ipsum legatarium, et non ad haeredem dirigit; quamvis enim alias, et plerumque ad haeredem tanquam debitorem legati electio spectet, praesertim si testator ad haeredem verba dirigat, *l. Si ita relictum.* 43. *in fine.* ff. de Legat. 2. ibi: *si ita scriptum sit, decem aut quindecim haeres dato: pro eo est, ac si decem sola legata sint, aut si ita sit: post annum, aut biennium, quam ego decessero, haeres dato: post biennium videtur legatum: quia haeredis esset potestas in eligendo.* juncta *l. Si quando.* 109 ff. *de Legat. I.* et *l. Titio* 21. ff. *de Usu, et Usufruct. Legat.* cum Concord. Tamen, quando testator ad ipsum legatarium verba dirigit, v. g. Titius pro suo legato accipiat, vel habeat domum, aut mille florenos; vel sic: Titio lego praedium, vel domum: legatarii, tanquam creditoris est ex alternative legatis eligere, quod libuerit. *l. Plane.* 34. §. 14. ff. *de Legat. I.* ibi: *si ita Titio legatur: Fundum Seianum, aut usumfructum sibi habeto, duo esse legata, et arbitrio ejus esse, an velit usumfructum vindicare.* Item, et adhuc clarius habetur *l. Lucio Titio.* 23. ff. *de Legat. II. Lucio Titio fundum Seianum, vel usumfructum fundi Seiani lego, potest legatarius vel fundum vindicare, vel fructum.* cum Concord. Ratio utriusque est; quia testator illum, ad quem verba dirigit, magis respicere videtur, indeque velle, ut ei electio competat. Et ita distinguendo inter legata conciliantur Doctores, qui ob diversitatem textuum in diversas opiniones abeunt, uti post Dynum *hic* plures bene advertunt.

18 Quod si testator verba simpliciter proferat, ita, ut non appareat, ad quem verba direxerit, et exinde dubium maneat: electio legatario tanquam debitori competit. Dynus *hic n.* 4. Barb. *hic. num.* 15. cum communi aliorum *arg. cit. l. Lucio Titio.* ubi Summarium sic habet: *In alternativis in dubio electio est legatarii* juncto §. 22. *Instit. de Legat.* ibi: *Si generaliter servus, vel alia res legetur, electio legatarii est: nisi aliud testator dixerit.* Et ratio est, quia in testamentis plenius voluntates testantium interpretantur, sunt verba *l.* 12. ff *de Reg. Jur.* Barbos. et Dyn. *loc. cit.*

19 Quoad alteram partem Regulae, quod *sufficiat unum ex alternativis implere*, Fallit Regula 1. In alternativis Personarum, quae testamentis, legatis, libertatibus, et tutorum assignationibus inseruntur, et cum quidam sic, *vel institutionem, vel legatum, vel fideicommissum, vel libertatem, vel tutelam scripsisset: ille, aut ille mihi haeres esto: aut illi vel illi lego, do, vel dari volo: vel illum, vel illum liberum, aut tutorem esse volo, vel jubeo:* uti exemplificat ipsa *l. Cum quidam.* 4. *C. de Verb. signif.* quia in his disjunctiva dictio, *vel, aut,* in copulativam *et, ac,* resolvitur, indeque non sufficit unum, sed requiritur utrumque impleri *cit. l. Cum quidam.* §. *Melius.* ubi universaliter disponitur, quod in hujusmodi dispositionibus plures disjunctive nominati, non disjunctive, sed copulative accipiendi sint, ne aliquis eorum commodo testatoris privetur; ibi: *Melius itaque nobis visum est, omni hujusmodi verbositate explosa, conjunctionem aut, pro et accipi, ut videatur copulativo modo esse prolata — ut et primam personam inducat, et secundam non repellat.* Barbos. hic n. 34. Strein. *hic* et alii.

Fallit 2. quando alternativa concipiuntur per dictionem *Seu*; quia haec dictio plerumque plus copulandi, quam disjungendi vim habet *l. Si quis ita.* 30. ff. *de Auro et Argent. Legat.* ibi: *Si quis ita legaverit: uxori meae mundum, ornamenta, seu, quae ejus causa paravi, do, lego: placet omnia deberi, sicut cum ita legatur: Titio vina, quae in urbe habeo, seu in portu, do, lego, omnia deberi. Hoc enim verbum seu ampliandi legati gratia positum est.* Quae fallentia in favorabilibus, uti testamentis, legatis, et aliis quae amplam interpretationem recipiunt, potissimum procedit juxta Abbatem; cum vero universaliter non currat, in reliquis ex subjecta materia, et aliis circumstantiis num dictio *seu* copulative, vel disjunctive accipienda sit, judicium formandum erit. Strein. *hic.* 20

Fallit 3. in alternativis inter genus et speciem; quia in his propositio disjunctiva pro copulativa sumitur. Strein. *hic n.* 32. cum communi aliorum. *l. Saepe ita.* 53. §. *Et cum dicimus.* ff. *de Verb. Signif.* cum Concord. 21

Fallit 5. Regula quoad utramque partam, quando mens disponentis ex subjecta materia, scopo, vel fine dispositionis alia esse apparet: vel alias iniquitas, aut absurdum sequeretur. Barbos. *hic. n.* 34. *arg. l. Generaliter.* 6. *C. de Instit. et Substit.* et *l. Lucius* 2. ff. *de Haered. instit. cum Concord.* 22

REGULA LXXI.

Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multo magis admittendus.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Quomodo intelligenda?*
3 *Ponitur verus sensus illius.*
4 *Declaratur exemplis Juris.*
5 *Fallit primo in spolio.*
6 *Secundo, in casu electionis jam confirmatae.*
7 *Tertio in casu Solutionis usurarum juramento firmatarum.*
8 *Quarto, in casu depositi: et quomodo?*

1 Desumpta habetur haec Regula ex *l.* 1. §. 4. *ff. de superficiebus.* ibi: *Cui damus actionem, eidem et exceptionem competere multo magis quis dixerit:* quod idem dicitur *l. Invitus.* 156. §. 1. *ff. de Reg. Jur. Cui damus actiones, eidem et exceptionem competere multo magis quis dixerit.*

Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Regulam intelligendam esse, et procedere tunc solummodo, quando de eodem, et ad idem agitur, ac excipitur, ut bene advertit Glossa marginalis *hic*, communiter recepta. Item quando non adest ratio specialis exceptionem magis, quam actionem repellens, prout patebit ex fallentiis infra a *num.* 5. addecendis. Hinc 2

Resp. II. Verus Regulae sensus hic est: *Quando alicui de Jure competit actio pro re aliqua acquirenda, eidem etiam, et multo magis competit exceptio pro eadem, si habet retinenda ad excludendam actionem, quam alius pro eadem re instituit.* Ratio est, tum, quia cui licet quod est plus, licet utique, *quod est minus*, juxta *Reg.* 53. *de R. J. in* 6. Plus autem est agere, quam excipere; cum non raro, cui denegatur actio, conceditur exceptio *arg. c.* 3

Cum inter. 5. *de Except.* utpote quae tanquam soi defensio im majore acquitate fundatur *l. Qui aequitate* 12. *ff. de Doli mali except.* Tum; quia exceptio tendit ad rei retentionem, quae facilius conceditur, quam acquisitio illius, qualem intendit actio. *l. Per retentionem.* 4. *C. de Usur.* Tum; quia exceptione utens repraesentat personam Rei, actionem vero instituens personam Actoris: sed *Favorabiliores Rei potius, quam Actores habentur. l.* 125. *ff. de R. J.* Quibus accedit, Jura promptiora esse ad absolvendum, et liberandum, quod quaerit excipiens, quam condemnandum, et obligandum, quod intendit actionem instituens. *l. Arianus.* 47. *ff. de Oblig. et Action.* consequenter, cui de Jure competit actio pro aliqua re acquirenda, multo magis ei competit exceptio pro illa retinenda.

4 Declaratur, et firmatur Regula, ejusque sensus exemplis Juris: Sic enim, uti exemplificat Glossa *hic*, quia ei, qui post legitimam rei praescriptionem dejicitur a possessione, competit actio: multo magis ei competit exceptio pro eadem re retinenda, dum eam possidet *arg. can Placuit.* 15. *cau.* 16. *q.* 3 juncta *l. Si quis.* 8. *C. de Praescript. trigint. vel quadrag. annor.* Sic pariter, si alicui competit actio, et vendicatio contra possessorem, multo magis competit exceptio, si rem possidet, contra alium actorem, eandem rem vindicare volentem. *l.* 1. §. 4. ff. *de Superficiebus.* Sic rursus, quia conductori rei alienae ad longum tempus competit actio, et vindicatio utilis in rem contra possessorem etiam dominum: sic eidem quoque competit exceptio contra eundem dominum. *arg. cit. l.* 1. §. 3. ff. *eod.* Sic ulterius, quia viro contra uxorem adulteram competit actio ad divortium *c. Ex literis.* 5. *de Divortiis.* sic contra eandem ei competit exceptio pro redita ad virum actionem instituentem. *c.* 4. *eod.*

5 Quaeritur II. An? Et quas fallentias habeat Regula LXVI? Resp. eam fallere in pluribus, veluti 1. Si quis vi spoliatur possessione, et agendo restitutionem petit, non competit spoliatori exceptio dominii, dicendo, se esse rei dominum, et alterum injustum possessorem, licet facta restitutione possit contra spoliatum agere c. 1. et *c. In litteris.* 5. *de Restit. Spoliat.* prout amplius diximus *Lib. II. Tit.* 13. *de Restit. Spoliat.*

6 Fallit 2. in casu Electionis jam confirmatae, in quo non datur exceptio contra missionem Praelati in possessionem, etsi contra eundem in possessionem jam missi detur actio. *Constitutis.* 46. *de Appellat.* et *c. Indemnitatibus.* 43. §. *Caeterum. de Elect. in* 6. Idque speciali ratione ob favorem Ecclesiae, vel Monasterii, utpote quibus diuturna Praelati carentia, quam exceptio admissa caussaret, est praejudiciosa Ecclesiae, et animabus periculosa.

7 Fallit 3. in caso Solutionis usurarum, quas solvere debitor jurejurando promisit; in tali enim casu, licet post solutionem jam factam competat actio ad obtinendam restitutionem usurarum jam solutarum, tamen eidem non competit exceptio contra solutionem praestandam, textu claro *c. Debitores.* 6. *de Jurejurando.* Ratio specialis est; quia ob virtutem Religionis juramentum, quod sine dispendio salutis animae, et praejudicio tertii servari potest, semper servari debet. *c. Cum contingat.* 28. *de Jurejur.* et *c. Quamvis.* 2. *de Pactis in* 6. ubi pactum, etiam a Jure Civili reprobatum observari jubetur, si juramento fuit firmatum; *cum non vergat in aeternae salutis dispendium, nec in alterius detrimentum*, uti dicitur ibidem.

8 Fallit 4. in casu depositi. licet enim depositarius habeat actionem contra deponentem, si ei debeat: exceptione tamen uti non potest titulo compensationis, si deponens repetat depositum. *c. fin. v Sane. de Deposito* et *l. Si quis.* 11. *C. Depositi.* ibi: *Si quis vel pecunias, vel res quasdam per depositionis acceperit titulum, eas volenti ei, qui deposuit, reddere illico modis omnibus compellatur, nullamque compensationem, vel deductionem, vel doli exceptionem opponat, quasi et ipse contra eum, qui deposuit, actiones personales, vel in rem, vel hypothecariam praetendens.* Ratio in utroque Jure specialis allegatur illa: ne contractus, qui ex bona fide oritur, ad perfidiam retrahatur.

REGULA LXXII.

Qui facit per alium, est perinde, ac si faciat per se ipsum.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Differt a Regula*: Potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum: *et quomodo?*
3 *Ponitur Regulae sensus.*
4 *Declaratur exemplis: in bonis;*
5 *Et in malis.*
6 *Solvitur objectio.*
7 *Obstetrix an? et quando delinquat praebendo, vel suadendo medicinam?*
8 *Fallit Regula in iis, in quibus fallit LXVIII.*

1 Desumitur Regula ex *l. Quod jussu alterius.* 180. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Quod jussu alterius solvitur, perinde est, quasi ipsi solutum esset.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus ipsius sensus sit? Resp. quamvis ista Regula convenire videatur cum Regula 68. *Potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum:* tamen ab ea differt. Tum; quia primum dicta Regula loquitur de potestate faciendi per alium: praesens vero de vi, et effectu actus per alium jam facti. Tum; quia isthaec Regula loquitur generaliter, ut etiam comprehendat maleficia, quatenus non solum ille, qui bona, sed etiam qui mala et iniqua per alium facit, v. g. hominem occidit, vulnerat etc. perinde est, et homicidii reus habetur, ac si ipse in persona occidisset. *arg. l. Is damnum.* 169. *ff. de R. J. Is damnum dat, qui jubet dare*: ut patebit per exempla Juris infra *nu.* 4. adducenda. Non sic Regula 68. utpote quae de licitis loquitur, uti patet ex dictis ad eandem. Verbum autem *perinde* non est intelligendum, quasi esset idem utriusque actus, sed quia fictione, et interpretatione quoad effectum pro eodem habetur. Et concernit haec Regula potissimum mandatarios, procuratores substitutos, delegatos, ministros, officiales, servos, utpote per quos saepissime negotia nostra et alia facimus, et quod per hos facimus, quoad Juris effectum pro eodem habetur, ac si ipsi faceremus. Hinc

3 Resp. II. Verus Regulae sensus sequens est: *Quod quis per alium sive bene, sive male facit, quoad Juris effectum pro eodem habetur, ac si faceret per se ipsum.* Ratio Regulae est: quia ille, qui mandat, delegat, substituit etc. ut quid per alium fiat, est principalis causa et origo facti secuti: hoc ipso, quod factum

non esset, si ipse non mandasset; consequenter factum tale eidem merito ita imputatur, ac si ipse fecisset. *argum. cit. l. Is damnum.* 169. *ff. de Reg. Jur.* et *l. Haec actio.* 4. *ff. Si Mensur fals. mod. dixer.*

4 Declaratur Regula exemplis Juris: Sic enim, qui debitum suum per alium solvit, perinde habetur, ac si ipse solvisset. *cit. l. Quod jussu.* 180. *ff. de Reg. Jur.* Sic etiam, qui mandat, ut suus debitor id, quod debet, solvat mandantis creditori, perinde est, ac si ipse solvisset. *l. Cum jussu.* 64. *ff de Solut.* ibi: *Cum Cum jussu meo id, quod mihi debet solvis creditori meo, et tu a me, et ego a creditore meo liberor.* et *l. Singularia* 15 *ff de Reb. creditis si certum.* Sic pariter, si quis per procuratorem juramentum deponit, perinde est, ac si ipse jurasset. *Clem.* 1. *de Jurejur* Sic rursus, qui per delegatum fert sententiam, perinde est, ac si ipse eam tulisset. *l. Etsi.* 3. *ff. de Offic ejus, cui mandat.* Sic ulterius, si quis per procuratorem contrahit matrimonium, perinde est, ac si ipse in persona illud contraxisset c. *fin. de Procurat. in* 6 Sic alia innumerata exempla passim habentur in Jure.

5 Ponuntur etiam exempla Juris ex Dyno de maleficiis, seu male factis per alium; Sic enim qui alium vi dejicit a possessione, perinde est, et tenetur edicto *Unde vi*, ac si ipse in persona eum dejecisset *l.* 1. § 12 *ff. de Vi, et vi armat.* ibi: *Dejecisse autem etiam videtur, qui mandavit, vel jussit.* Sic etiam actione injuriarum tenetur, sive per se, sive per alium calumnia quis inferat *l. Non solum* 5 *C de pr. ff. de Injuriis* Sic rursus aeque pro homicida habetur, et ut talis punitur, qui per alium occidit, ac si per se ipsum occidisset. *l. Nos ideo.* 11. *Accus.* cum Concord Sic semper qui per alium percutit Clericum, vel manus violentas injicit, aeque incurrit excommunicationem, ac si per se ipsum percussisset c. *Mulieres.* 6. §. *fin. de Sentent. Excomm.* ubi etiam ratio additur illis verbis; *cum ii committat vere, cujus auctoritate, vel mandato delictum committi probatur.* Sic plurima alia in Jure habentur exempla.

6 Objicies 1. Si Maevius Stycho mandavit, ut jubeat fieri opus aliquod, et id fieri Stychus jussit; in casu emergentiae non Stychus jubens, sed Maevius est conveniendus. *l. Aut qui aliter.* 5. §. 12. *ff. Quod vi, aut clam* ibi: *Si tibi mandavero, ut opus fieri juberes, et in ea re mihi parueris, mecum, inquit, non tecum erit actio.* ergo non semper, quod per alium quis facit, per se ipsum facere censetur. Resp neg conseq. quia Regula intelligenda est duntaxat de principali mandante, jubente, volente, ut quid per alium fiat: non de intermediis personis, quae non proprio, sed principalis mandantis nomine quid fieri jubent, uti aperte patet ex ipsa *l. Aut qui aliter.* in contrarium citata. Hoc tamen intellige de contractibus, et aliis apparentibus licitis per alium factis; Secus est, si a Maevio principali maleficium, v. g. Rapina, furtum, aut homicidium mandetur; tunc enim non solum principalis mandans, et delictum actu perpetrans, sed etiam concurrentes, et consentientes rei reputantur, ac poena plectuntur. *can Omnes.* 5 *cau.* 17. *q.* 4. ibi: *Omnes Ecclesiae raptores, atque suarum facultatem alienatores a liminibus S Matris Ecclesiae anathematizamus, auctoritate Apostolica pellimus, et damnamus, atque sacrilegos esse judicamus: et non solum eos, sed omnes consentientes eis, quia non solum qui faciunt, rei judicantur, sed etiam, qui consentiunt facientibus. Par enim poena et agentes, et consentientes comprehendit.*

7 Objicitur c. *l. Item, si obstetrix.* 9 *pr. ff. ad Legem. Aquiliam.* ubi aperte statui videtur, quod non idem sit, homicidium committere, et causam homicidii praebere, ibi: *Si obstetrix medicamentum dederit, et mulier perierit, Labeo distinguit: ut si quidem suis manibus supposuit, videatur occidisse: sin vero dedit, ut sibi mulier offerret, in factum actionem dandam. Quae sententia vera est; magis enim causam mortis praestitit, quam occidit.* Resp. In hac objectione, et lege solvenda multum desudarunt Doctores: vel enim obstetrix occidendi animo medicamentum dedit, aut suasit; vel bona, et medendi intentione, mortis periculo nullatenus praeviso; si modo posteriori contigit, obstetrix absque culpa et poena est; quia *In maleficiis voluntas spectatur, non exitus:* ut dicitur *l Divus.* 14. *ff. Legem Cornel. de Sicariis.* Si vero priori modo contigit: homicidii, et poenarum illius rea erit; quia sive per se, sive per alium quis occidat, vel mortis causam culpabiliter praebeat, de homicidio tenetur, tum per Jura citata: tum per textum satis clarum *l. Nihil interest.* 15. *ff. ad Legem Cornel. de Sicar.* ibi: *Nihil interest, occidat quis, an causam mortis praebeat.* Hinc, quia cit. *l. Item, si obstetrix.* si nudus verborum sensus spectetur, primum dictae legi, et aliis Juribus aperta videtur contraria, Stremes dicere non dubitavit, quod *Labeonis* per eam allegata sententia dura, et minus vera, nec tam *Labeonis*, quam judicio labentis et errantis dicenda sit, nisi benigna interpretatione, Jura concordante, corrigatur.

Quaeritur II. An? Et quas fallentias habeat haec Regula? Resp Eam in iis omnibus fallere, in quibus fallit Regula 68. hoc ipso, quod in casibus ibidem a n. 8 allegatis non possit quis facere per alium, quod facere in persona propria debet: non inde habetur, si tale quid per alium facit, quod ipsemet in persona facere tenetur. 8

REGULA LXXIII.

Factum legititime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo non potuit inchoari.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Quomodo intelligenda?*
Declaratur exemplis Juris: ibid. et seqq.
6 *Non nisi de actibus legitime factis, et completis procedit: idque docetur exemplis Juris et seq.*
8 *Ponitur verus Regulae sensus.*
9 *Solvitur textus et contraries.*
10 *Supervenientes causae, quae ab initio existentes actui obstitissent, etsi actum perfectum non amplius impediat, tamen saepe impediunt effectum illius.*

Desumitur haec Regula ex *l In ambiguis.* 85. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Non est novum, ut, quae semel utiliter constituta sunt, durent, licet ille casus extiterit, a quo initium capere non potuerunt* et *l. Nec enim.* 2. *ff. de Itinere, actuque privato.* ibi: *Nec enim corrumpi, aut mutari, quod recte transactum est, superveniente delicto potest.* 1

Quaeritur. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Eam sic esse intelligendam: quando aliquid legitime, id est, juxta praescriptum legum valide fit, valorem non amittit, nec retractari, vel annullari potest, aut debet, 2

etiamsi postea superveniat casus, aut circumstantiae, qui, si prius, et antequam actus fuit factus, astitissent, inchoari, et fieri non potuisset. Sic v. g. Matrimonium valide et legitime contractum valorem non amittit, nec retractari, aut annullari potest vel debet, si postea unus vel uterque conjugum incidat in amentiam, quae antea existens matrimonium valide contrahere impedivisset. *can. Neque furiosus.* 26. *cau.* 32. *q.* 7. ibi: *Neque furiosus, neque furiosa matrimonium contrahere possunt; sed si contractum fuerit, non separentur.* Idem est, si affinitas superveniat, uti si vir cognoscat sororem uxoris suae; quia etsi hujusmodi affinitas sit impedimentum dirimens, et ante matrimonium existens faciat, quod inchoari, et valide contrahi non queat: tamen post matrimonium primum eveniens, hoc non dissolvit c. *Discretionem* 6. *c. penult.* et *ult. de Eo, qui cognovit consanguin. uxor. suae.*

3 Sic pariter, licet furiosi testamentum facere non valeant, tamen si furor testatoris primum post testamentum eveniat, testamentum non invalidatur. §. 1. *Instit. Quibus non est permissum facere testamentum.* ibi: *Testamentum facere non possunt furiosi, quia mente carent.* et infra: *certe eo, quod ante furorem fecerint, testamento valente.* Ratio additur; *Nam neque testamentum recte factum, neque ullum aliud negotium recte gestum postea furor interveniens perimit.*

4 Sin rursus, si quis rem legitime praescripsit, potest eam valide et licite, tutaque conscientia retinere, etiamsi post completam praescriptionem certo sciat, rem fuisse alienam; quia licet hujusmodi scientia, si ante inchoatam, vel completam praescriptionem extitisset, praescriptio inchoari, aut continuari non potuisset c. *Vigilanti.* 5. et c. *fin. de Praescript.* superveniens vero eam legitime jam completam non invalidat, aut vitiat, sed in utroque foro adhuc validam relinquit, prout jam diximus *Lib. II. Tit.* 26. n. *n.* 21.

5 Sic ulterius, si quis a Patrono, in possessione existente, ad beneficium praesentatus canonice instituitur, beneficium valide et licite retinet, licet Patronus postea jus patronatus in judicio perdat c. *Consultationibus.* 19. *de Jure Patronat.* ubi Summarium sic habet: *Institutus ad praesentationem ejus, qui tunc jus patronatus Ecclesiae possidebat, removeri non debet, licet illud jus ab eo postmodum evincatur.* quae evictio si ante praesentationem extitisset, utique nec praesentatio a Patrono, nec institutio fieri potuisset. Sic innumera alia exempla reperiuntur in Jure.

6 Singulariter tamen notandum, Regulam nostram solummodo intelligendam esse de actibus legitime factis, perfectis, et consummatis; quia si actus legitime non fit, subintrat alia Regula: *Non firmatur tractu temporis, quod ab initio non subsistit.* c. *Non firmatur* 18. *de Reg. Jur.* in 6. Dein si legitime inchoatur quidem, attamen substantialiter non perficitur et completur, regulariter invalidatur actus, si supervenit casus, vel circumstantia, quae si ante initium actus extitisset, hic inchoari non potuisset, ut pluribus ostendit Dyn. *hic. arg. l. Pluribus.* 140. ff. *de Verb. Obligat.* Sic Testamentum legitime quidem inchoatum, sed ob amentiam testatoris non perfectum, invalidum existit ob talem supervenientem amentiam, utpote; quae si prius extitisset, nec inchoationem testamenti promisisset. *cit.* §. 1. *Instit. Quibus non est permiss. facere Testam.* Sic etiam Praescriptio legitime inchoata, et continuata, sed debito tempore nondum completa evanescit per supervenientem notitiam, rem esse alienam; cum haec scientia, si ab initio penes praescribere volentem fuisset, praescriptionem inchoare non permisisset ex defectu bonae fidei. c. *Vigilanti.* 5. et c. *fin. de Praescript.*

7 Sic ulterius stipulatio servitutis, viae, vel itineris in fundo evanescit, si ante completam stipulationem fundus alienatur. *l. Pro parte.* 11. ff. *de Servitut.* Sic rursus sponsalia, seu promissio de futuro matrimonio tolluntur, si, antequam matrimonium de praesenti actu contrahitur, superveniat causa, quae prius existente, sponsalia contrahere non licuisset; veluti si post sponsalia de futuro unus sponsorum cum alio contrahit matrimonium de praesenti, vel impedimentum dirimens affinitatis contrahit. c. *Sicut.* 22. et c. *Si inter.* 31. *de Spons. et Matrim.*

8 Resp. II. Verus Regulae sensus sequens est: *Quidquid aliquando legitime factum, et in suo genere substantialiter perfectum, seu completum est, nec a facientibus, nec ab aliis retractari, vel aliunde invalidari potest; nec invalidum evadit, etiamsi casus, vel circumstantia superveniat, quae, si prius extitissent, inchoationi ejusdem, et valori obstitissent.* Per Jura, et exempla Juris jam allegata. Ratio est bonum commune Reipublicae, quod utique graviter pateretur, et in gravem confusionem, litiumque nocivam copiam incideret, si actus, contractus, sententiae, et alia negotia, legitime gesta, completa, et absoluta rescissioni adhuc subjacerent, vel ex se invalida evaderent, casu quo causae, vel circumstantiae emergunt, quibus ante initium actus existentibus, actus inchoari non potuisset; praesertim cum exinde graviter praejudicaretur necessario commercio humano, cunctis diffidentibus, et contractus, atque alia negotia horrentibus, si rerum dominia, jura, et emolumenta legitime obtenta forent incerta, et futuris casibus, ac circumstantiis emergentibus, quae ab initio obstitissent; iterum perirent. Boni communis autem, et Reipublicae summa ratio est habenda; arg. can. *Scius frater.* 35. *cau.* 7. *q.* 1. cum Concord.

9 Contra Regulam principaliter objicitur *l. Pluribus* 140. §. 2. ff *de Verb. Oblig.* ubi videtur adesse textus nostrae Regulae aperte contrarius; sic enim sonat: *Placeat extingui obligationem, si in eum casum inciderit, a quo incipere non potest: Non tamen hoc in omnibus verum est*: qui, et alii Juris textus fere similes DD. praesertim vero Peckium adeo fatigant, ut dicere hic non dubitarit, nihil circa hoc in toto Jure magis incertum, et perplexum esse. Dyn. autem mitius sentiendo ait, conciliari posse praefatum, et alios Juris textus Regulae nostrae apparenter contrarios, si dicatur, eos loqui de actibus substantialiter necdum perfectis et completis, quos superveniente casu, vel circumstantia, inchoationi actus obsistente, retractari posse, vel ex se ipsis evanescere, quod Regula nostra ipsamet vult per dicta supra *n.* 6. Funditurque haec responsio in eo, quod textui Regulae apparenter contrario statim subjungatur: *Non tamen hoc in omnibus verum est.* Strein vero non multum se fatigans ait; se textus Juris civilis in eo, ubi non concordant cum nostra Regula Juris Canonici, pro non insertis habere, eosque profani Juris studiosis committere.

10 Notandum tamen, quod, licet juxta hactenus dicta, legitime facta et completa retractari nequeant, nec invalida evadant ob supervenientem causam, quae prius existens inchoationem actus impediisset: tamen nonnunquam per hujusmodi supervenientem causam impeditur effectus actus valide, et legitime peracti, ac perfecti, uti patet in arreptitiis, et epilepticis; cum licet eorum superveniens infirmitas Ordines legitime collatos non invalidet, effectum tamen eorum impedit; quia hujusmodi infirmitate gravati Sacris Altaribus ministrare et Ordines exercere non valent. *can. Communiter.* 3 *dist.* 33 ibi: *Communiter dif-*

finimus, ut nullus de iis, qui eui in teeram arrepti a daemonibus eliduntur, aut quolibet modo vexationis incursibus efferuntur, vel Sacris Altaribus audeant ministrare, vel indiscasse se ingeraat Sacramentis Divinis, exceptis illis, qui caeporis incommoditatibus dediti, sine hujusmodi passionibus in terram probantur elisi, qui tamen et ipsi tamdiu erant ab officii sui Ordine, et loco suspensi, quo usquo unius anni spatio, per discretionem Episcopi inveniantur ob incursu daemonum liberati. Qui textus circa tales infirmos bene est notandus. Idem cum proportione die de Presbytero, cui medietas palmae est abscissa, vel qui est leprosus, textu claro *Presbyterum.* 2. et *c. Tua nos.* 4. *de Clerico aegrotante.*

REGULA LXXIV.

Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Quomodo intelligenda?*
3 *Ponitur verus sensus illius.*
4 *Declaretur Juris exemplis.*
5 *Solvitur Objectio.*

1 Desumptam ajunt hanc Regulam ex *l.* 1. ff. *de Const. Princip.* ibi: *Nam quod Princeps alicui ob merita indulsit, vel si quam poenam irrogavit, vel si cui sine exemplo subvenit, personam non egreditur.* Concordat, et affinis est *Regula 7. de Reg. Jur. in 6. Privilegium personale personam sequitur, et extinguitur cum persona.* et *Reg.* 28. *eod. Quae a Jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.* De quibus vide supra suo loco, et applicanda etiam hic applica.

2 Quaeritur, quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Regulam loqui, et intelligendam esse de iis favoribus, gratiis etc. quae a Papa, vel alio supremo Principe alicui in specie, ex speciali ratione, vel beneplacito conceduntur contra, vel ultra jus commune: et velle, ne haec in exemplum, vel consequentiam, etiam ob paritatem rationis ab aliis trahantur. Hinc

3 Resp. II. Verus Regulae sensus hic est: *Quod alicui in singulari ex speciali favore, et gratia a Papa, vel alio supremo Principe contra, vel ultra jus conceditur, ab aliis trahi non debet in exemplum, vel consequentiam, ita, ut existiment, id sibi quoque in simili casu, et existente eadem ratione licitum.* Per Jura, et Juris Regulas *n.* 1: allegatas. Ratio Regulae est: quia favores et gratiae speciales contra jus, vires suas praecise recipiunt ab intentione et voluntate concedentis Vivianus *hie arg. c.* 2. *de Rescript.* intentio autem, et voluntas concedentis *non* est, ut quod alicui in singulari ex speciali favore et gratia impertitur, ad alios extendatur, sed tanquam favor, et privilegium personale personam duntaxat sequatur, et cum ea extinguatur; consequenter ab aliis in exemplum trahi non possit: praesertim cum per similes speciales favores et privilegia personalia, non ea, quae juris communis, et per consequens aliis etiam in simili communia sunt, sed quae contra jus, vel ultra id, quod vi illorum permittitur, concedantur; siquidem *Quae a Jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.* juxta *c. Reg.* 28. *de R. J. in* 6.

Exempla in Jure, et in praxi habentur plurima. 4
Sic enim, uti bene specificat Dynus *hie.* si Papa ex gratia speciali concedit, quod quis habere possit plura beneficia curata: percipere fructus sine residentia: vel si quem eximit a solvendis decimis. Aut si Princeps aliquem declarat a solvendis tributis, vel aliis oneribus publicis immunem, hoc non potest ab aliis trahi in exemplum, ita ut tali speciali favore sine speciali concessione et ipsi fruantur. Speciale etiam exemplum habetur *can. Petiisti.* 17. *cau.* 7 *q.* 1. ubi Zacharias Papa ex speciali gratia concessit quidem Episcopo Moguntino, ut sibi ipsi possit designare successorem, tamen addidit: *Hoc nulli concedi alii patimur, quod tibi, charitate cogente largiri censuimus.* Simile quid habetur *can. Contra morem.* 8. *dist.* 100. ubi Gregorius arguit, Archi-Episcopum Ravennatensem, quod licite privilegiorum aliis Ecclesiis specialiter concessorum, esus fuerit pallio extra Missarum solemnia, eumque adegit, ut vel probet etiam suae Ecclesiae simile speciale privilegium esse concessum, vel in defectu probationis, universali Ecclesiarum Metropolitanarum mori, jurique communi se accommodet. ibi: *Aut enim mos omnium Metropolitanorum etiam a te est fraternitate servandus, aut si tuae Ecclesiae aliquid specialiter dicis esse concessum, praeceptumve a prioribus Romanae urbis Pontificibus, quod haec Ravennati Ecclesiae sunt concessa, a vobis oportet ostendi.*

Objicies contra Regulam *l.* 1. §. 2. *C. de Novo Codice faciendo.* ubi satis clare contineri videtur, etiam ea, quae personae conceduntur, generalis constitutionis vim habere, et ab aliis in exemplum trahi posse. 5
Resp. Legem hanc de illis loqui Rescriptis, quae quidem ab initio speciali personae, aut communitati sunt inscripta, postea vero propter utilitatem communem Codici, vel Juri communi Canonico, aut Civili, tanquam leges communes fuerunt inserta, sicque merito ad exemplum trahenda. Ita enim sonant verba legis praefatae: *Sicut et illas* (intellige constitutiones) *vim generalis constitutionis obtinere palam est, quae ad certas personas rescriptae, vel per pragmaticam sanctionem ab initio datae; eidem novo Codici, propter utilitatem Sanctionis insertae fuerunt:* cujusmodi Rescriptis Jus commune plenum est.

REGULA LXXV.

Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem a se praestitam servare recusat,

SUMMARIUM.

1 *Frangenti fidem, fides frangitur eidem.*
2 *Ponitur verus sensus Regulae.*
3 *Quae procedit, etiamsi in modica duntaxat fides violetur.*
4 *Et quamvis violans per aequivalens velit satisfacere:*
5 *Aut a praestanda promisso fuerit legitime impeditus.*
6 *Licet pars adversa juramento firmasset suam fidem.*
7 *Declaratur Regulae exemplis Juris. ut n. seq*

9 *Violante uno fidem, in arbitrio servantis est, utrum pariter velit eam frangere; vel continuare contractum, et poenam petere.*
10 *Etiam hosti est servanda fides.*
11 *Ambobus conjugibus pari consensu continentiam voventibus, si unus coram illam violat, tenetur nihilo minus alter servare.*
12 *Fallit Regula in contractu cum pupillo.*

1 Concordat cum Regula illud tritissimum et verum Brocardicum versiculo expressum: *Frangenti fidem, fides frangatur eidem.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. Eam esse intelligendam juxta sequentem proprium illius sensum. *Is, qui fidem in contractu, vel quacunque conventione alteri datam non servat, id est, non praestat, quod promisit, non potest ab altero praetendere, ut sibi datam, circa idem factum fidem observet, seu, quod reciproce promisit, praestet.* Ratio Regulae est; quia omni contractui tacite inest haec conditio: *si fidem datam alter servarit. arg. l. Cum proponas. 21. C. de Pactis* consequenter, si una pars contrahentium fidem de re, materia, vel facto aliquo non servat, nec pars altera suam de eodem datam fidem servare tenetur.

3 Procedit Regula, etsi in modico duntaxat ab una parte frangatur fides; quia etiam tunc ab altera observandam fidem praetendere nequit, et petens exceptione de prius violata fide removeri potest; quemadmodum si in emptione emptor etiam modicam partem pretii stipulati non solvit, venditor fidem servare, et rem venditam tradere non tenetur. *l. Julianus.* 13. §. 8. *ff. de Action. Empti.* Strein. *hic. n.* 4. Baldus ad *l. Pacta ff. de Contrah. empt.* Nisi forsan id, quod desideratur, tam modicum sit, ut merito praesumi possit, ad hujusmodi minutias noluisse respicere contrahentes. *l.* 1. §. 8. *ff. de Ædilit. Edicto.*

4 Procedit insuper Regula, etiamsi fidem violans velit per aliquid aequivalens satisfacere; quia *aliud pro alio, invito creditori, solvi non potest*, ut dicitur *l.* 2. §. 1 *ff. de Reb. credit. si cert. pet.* Sic v. g. si mutuam alicui dedisti pecuniam cum conditione, ut ipse iterum in parata pecunia solvat, non teneris aliam rem ejusdem pretii accipere, immo nec acceptare, si mutuum accipiens velit suum debitorem, qui solvat, substituere. *l. Eum, a quo.* 16. *C. de Solution.* ibi: *Eum, a quo mutuam sumpsisti pecuniam, in solutum, nolentem accipere nomen debitoris tui, compelli Juris ratio non permittit.*

5 Procedit ulterius Regula, etiamsi pars una fidem servare ex causa necessaria impediatur, sicque absque culpa existat; quia licet in tali casu excusetur a mora, et poena, *l. Si vehenda.* 10. §. 1. *ff. de Lege Rhodia de Jactu.* Tamen exinde alteram partem obligare non potest ad servandam fidem, vel actionem propterea contra ipsam instituere. *l. Ex conducto.* 15. §. 6. *ff. Locati.*

6 Procedit rursus, etsi una pars juramento firmarit suum promissum, et fidem; quia etiam hujusmodi juramento facta promissio vel contractus tacitam continet conditionem: si pars altera fidem, et promissum servet, conditionem impositam, et susceptam adimpleat. c. *Pervenit.* 3. *de Jurejur.* ibi: *Nec tu ei, etiamsi promissum tuum juramento, vel fidei obligatione, interposita conditione firmasses, aliquatenus teneris; si constat, eum conditioni minime paruisse.*

7 Declaratur Regula, et firmatur ulterius exemplis Juris: Sic enim si Petrus per viam transactionis liti, ea cum conditione, renuntiavit, ut Paulus intra mensis spatium certam pecuniae quantitatem solvat: at Paulus intra dictum mensem pecuniam non solvit, Petrus renuntiationi stare non tenetur, sed ad litem redire potest, *arg. l. Cum proponas.* 21. *C. de Pactis.*

8 Sic pariter si duo fratres habentes plura praedia, vel domos in communi cum mutua conventione sub certa poena, ne alienentur, et unus eorum aliquid alienavit, non potest his praetendere ab altero fratre, ne ipse alienet. *arg. l. Cum Pater.* 77. §. *Libertis.* 27. *ff. de Legat. II.* Sic quoque, si quis pro certa pensione annua alteri ad certos annos locavit domum suam sub certa poena, quod eum expellere non velit, nec possit: potest locatarium libere expellere, et poenam subire non tenetur, si pensionem juxta promissum non solvit, textu, et casu expresso *l. Quaero.* 54. §. 1. *ff. Locati.*

9 Notandum tamen cum Glossa *hic*, quod si duae partes sub certa poena mutuo sibi invicem promittunt, et una pars prius fidem violet, in libertate non frangentis fidem sit, vel ulterius servare pactum, si melius ei videbitur, ac interea petere solutionem poenae, *arg. l. Cum par.* 154. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Illi debet permitti petere poenam, qui in ipsam non incidit*: vel fidem pariter frangere: quo casu tamen binc inde fit mutua compensatio poenae: c. *Constitutus.* 7. *De Poenis.* ibi: *licet autem in instrumento Episcopi expressa fuerit certa poena, quam pars contractum non servans solverit observanti: cum tamen utraque pars venisse contra illum ex confessione propria convincatur -- utramque partem ab ea reddimus absolutam*

10 Objicitur autem contra Regulam 1. *can. Noli existimare.* 3. *can.* 23. *q.* 1. ubi habetur: *Fides enim, quando promittitur, etiam hosti servanda est*: atqui hostis non servat fidem; ergo. Resp. cum Glossa, fidem omnino etiam hosti servandam esse, si et ipse eam servat: secus si his eam violat. Idem dic si similibus *arg. can. Sta subjectos.* 7. *dist.* 95. ibi: *Scitum est illud oratoris Domitii: cur ego te, inquit, habeam ut Principem, cum tu me non habeas ut senatorem.*

11 Objicitur 2. Si conjuges mutuo consensu continentiam voveant, et unus eorum adulteretur, tamen pars innocens adhuc tenetur ad servandam continentiam. *can. Quod Deo.* 4. *cau.* 33. *q.* 5. ibi: *Quod Deo pari consensu voveratis, perseveranter reddere ambo usque in finem debuistis: a quo proposito, si lapsus est ille, tu saltem instantissime persevera.* Resp. hoc verum esse, quia in hoc casu fides non fuit promissa homini, sed Deo, qui fidem nunquam violat. Et hinc licet pars una adulteretur, tamen innocens votum Deo factum servare debet: quamvis adulteram ad thorum, et cohabitationem admittere, et debitum ei reddere haud amplius obligetur, nisi et ipsa postea adulteretur. c. *Significasti.* 4. *de Divort.*

12 Quaeritur II. An? Et quas fallentias patiatur Regula LXXV? Resp. Eam fallere in contractu cum pupillo, inito sine auctoritate tutoris. *l. Julianus.* 13. §. 29. ff. *de Action. empt.* hunc enim contractum pro libitu frangere potest pupillus, alter vero eundem servare tenetur, ibi: *Si quis a pupillo sine auctoritate tutoris emerit, ex uno latere constat contractus; nam qui emit, obligatus est pupillo: pupillum sibi non obligat.* Et hoc in favorem aetatis pupillaris a Jure specialiter sancitum est: quod cum emens a pupillo scire potuit et debuit, sibi imputare debet, quod cum illo sine auctoritate tutoris contraxerit.

REGULA LXXVI.

Delictum personae non debet in detrimentum Ecclesiae redundare.

SUMMARIUM.

1 *Quid nomine personae intelligatur in Regula?*
2 *Ponitur verus sensus Reguloe.*
3 *Declaratur exemplis Juris.*
4 *Solvuntur objectiones.*
5 *Fallit Regula primo in delictis omissionis.*
6 *Secundo, quando Praelatus cum consensu Copituli delinquit.*
7 *Tertio, in Interdicto.*
8 *Quando ex delicto personae aliquid od Ecclesiom pervenit, haecque inde facta est ditior.*

1 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Nomine *personae* in hac Regula intelliguntur non tantum Praelati Ecclesiarum, tam Regularium, quam saecularium: sed etiam omnes illi, sive saeculares Laici, sive Clerici, qui Ecclesiae, vel Monasterio serviunt, ejusque res aut Jura administrant, vel membra Ecclesiae, monasteriive existunt. De quibus Regula dicit, quod eorum qualiscunque delicta, sive falsum committant, sive occidant, sive forentur, aut alias damnificent, vel injuria afficiant etc. in detrimentum Ecclesiae redundare non debeat, consequenter Ecclesia ad reparationem damni illati, vel poenam delicto impositam non obligetur, nec ipsamet in bonis suis damnum pati habeat. Hinc

2 Resp. II. Genuinus Regulae sensus sequens est: *Si personae, quae Ecclesiae sive regulari, sive saeculari deserviunt, ejusque res, aut jura administrant, vel membra illius existunt, quales sunt Praelati, privati Clerici, aut Religiosi, Officiales sive regulares, sive saeculares, puta Granarii, Callarii, oeconomi, procuratores etc. delictum committunt, non debet illud in detrimentum Ecclesiae redundare, nec ei quomodolibet praejudicare, consequenter non tenetur Ecclesia damna exinde aliis illata resarcire, aut poenam aliquam subire, nec damnum sibi illatum sustinere.* Ratio Regulae est, Tum; quia delicta suos tenere debent auctores, c. *Quaesivit.* 2. *de His, quae a majori parte Capit.* ibi: *Cum peccata suos auctores tenere debeant, nec poena sit ulterius protrahenda, quam delictum fuerit in excedente repertum.* juncta. *l. Sancimus.* 22. *C. de Poenis.* consequenter, cum praefatae personae, si delinquunt, id non Ecclesiae, sed suo nomine faciant, eorum delicta illis solis, non Ecclesiae nocere debent. Tum; quia Ecclesia gaudet favore et jure minoris c. 1. *de In integr. restit.* ibi: *Et Ecclesia jure minoris debeat semper illaesa servari:* Minor autem ex alieno, etiam tutoris delicto, non tenetur. *arg. l. penult. ff. de Tabulis exhibendis.* Accedit, quod Ecclesiae Praelatus, vel alius administrator illius meliorem quidem reddere possit conditionem Ecclesiae, sed deteriorem facere non debeat, *cit. c.* 1. *de In Integr. restit.* et c. 2. *de Donationibus.* ibi: *Cum Episcopus, et quilibet Praelatus Ecclesiasticarum rerum sit procurator, et non dominus, conditionem Ecclesiae meliorare potest, facere vero deteriorem non debet.*

3 Declaratur Regula exemplis Juris, ubi plurima inveniuntur. Sic enim, si Episcopus tam grave delictum committit, ut merito deponatur, bona Ecclesiae non confiscantur. *can. Si Episcopum.* 3. *cau.* 16. *q.* 6. ubi pro ratione affertur Regula nostra, ibi: *quia delictum personae in damnum Ecclesiae non est convertendum.* Sic etiam, si procurator, aut Syndicus producit falsum instrumentum, ab ipso Praelato confectum, id Ecclesiae non praejudicat, c. *Cum Venerabilis.* 6. §. *o l hoec. de Except.* Sic ulterius res Ecclesiae male alienatas revocare potest non tantum successor Superior, et capitulum, sed ipse Praelatus male alienans, allegando etiam, et fatendo propriam turpitudinem, etiamsi jurasse non repetere: prout amplius dictum, et probatum habetur *Lib. III. Tit.* 13. §. 3. Adducit Dynus plura alia exempla de variis delictis per personas commissis, et universaliter concludit, quod vi Regulae nullam horum praejudicare valeat Ecclesiae, prout etiam *n.* 1. jam diximus.

Objicitur autem 1. contra Regula *l. Jubemus.* 10. *C. de Sacros. Ecclesiis.* vi cujus etiam navis Ecclesiae fisco addicitur ob delictum Praelati, quo eam publicae transvectioni subtraxit. Resp. Leges Civiles, sacris canonibus manifeste obvientes, esse nullas; cum Legislatores civiles careant potestate aliquid statuendi in praejudicium Ecclesiarum. c. *Quae in Ecclesiarum* 7. et *c. Ecclesia.* 10. *de Constit.* ibi: *Nos attendentes, quod Laicis -- super Ecclesiis, et personis Ecclesiasticis nulla sit attributa facultas, quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi.* Vel dic cum Dyno et Glossa delictum ibidem circa navem commissum fuisse cum consensu et consilio capituli: in ejusmodi casibus Regula non procedit juxta mox dicenda n. 6. Objicitur 2. Repudiatio Legati a Praelato facta censetur in Jure valida: ergo factum personae nocet Ecclesiae: Resp. negando consequentiam; quia in repudiatione non agitur de damno vitando, sed tantum de lucro non captando: non autem est par ratio, lucra non facere, et quaesita perdere; prout amplius de hac materia dictum habetur *Lib. III. Tit.* 10. §. 2. 4

Quaeritur II. An? Et quas fallentias patiatur Regula LXXVI? Resp. Eam fallere 1. in delictis omissionis a Praelato, vel aliis personis factis; haec siquidem etiam Ecclesiae praejudicant *arg. can. Placuit.* 15. *cau.* 16. *q.* 3. Item *c.* 1. *et seqq. de Praescript.* ex quibus clare patet, quod delictum Praelati, omittentis repetere rem ecclesiasticam, noceat Ecclesiae eatenus, quatenus contra eundem debito tempore currit praescriptio. 5

Fallit 2. Quando Praelatus delinquit cum consensu Capituli, et communicato consilio, *arg.* c. *Cum dilectus.* 2. *de Ordin. cognit.* juncta Glossa ibidem, ubi exceptio spoliationis a Praelato factae propterea etiam Ecclesiae nocet. Vivianus *hic.* Et ratio est; quia, etsi Praelatus solus delinquendo non repraesentat Ecclesiam, sicque ei non nocet: tamen, quia cum Capitulo, vel Collegio eam vere repraesentat, eidem etiam nocet, si cum consilio et consensu eorum delinquit, quia sic totam Ecclesiam deliquisse censetur. Et procedit haec fallentia sive omittendo, sive committendo fiat delictum, ob paritatem rationis. 6

Fallit 3. in Interdicto, c. *Cum dilectus.* 8. *de Religiosis domibus.* ubi propter delictum Praelati Monasterium interdicto subjicitur; quod, etsi speciale, non tamen adeo durum censet D. Thomas 4. *dist.* 18. *q.* 2. *art.* 3. *quaest.* 2. *ad secundum* dicens; *quia interdictum non est tanta poena, quanta excommunicatio; quia interdicti non fraudantur suffragiis Ecclesiae, sicut excommunicati.* 7

Fallit 4. quando ex dolo, vel delicto Praelati, aut alterius ex recensitis *nu.* 2. personis aliquid ad Ecclesiam pervenit, ut haec inde facta est ditior; Dynus *hic.* quia sicut Jure cavetur, ut pupillus teneatur de dolo, aut delicto tutoris, si inde ad eum aliquid pervenit, *l.* 4. *ff. de Tribut. act.* cum Concord, et dominus de delicto servi: ac Pater de delicto filii, si quid ex horum delictis aliquid ad eos pervenit *l.* 1. §. 15. 19. et 20. *ff. de Vi, et vi armat.* sic etiam Ecclesia 8

eatenus tenetur, quatenus id, quod ex delicto personae ad se pervenit restituere debet. Fallit 5. in confessione judiciali Praelati, de quo fusius *Lib. II. Tit.* 18. §. 4.

REGULA LXXVII.

Rationi congruit, ut succedat in onere, qui substituitur in honore.

SUMMARIUM.

1 *In quo differat haec Regula a Regula LV.?*
2 *Ponitur verus sensus Regulae.*
3 *Et ratio illius.*
4 *Declaratur exemplis Juris, et duobus seqq.*
5 *Patronus Ecclesiae quae praerogativa honoris, et quae onera habeat.*
6 *Successor Praelatus tenetur solvere Antecessoris debita, pro utilitate Ecclesiae contracta.*
7 *Conditio onerosa adhaerens personae non transfertur ad Successorem.*

1 Praesens Regula in substantia omnino concordat cum Regula LV. de Reg. Jur. in 6. ac in hoc solo differre videtur, quod haec posterior universaliter, et indistincte dicat: *Qui sentit onus, sentire debet commodum, et econtra.* Praesens vero Regula loquatur specifice de casu successionis in honore, velitque, ut, qui in honore succedit, succedat etiam in onere honori annexo.

2 Quaeritur itaque, quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. Eam esse intelligendam juxta sequentem genuinum illius sensum: *Quicunque alicui succedit in dignitate, vel alio munere honorifico, aut praerogativa quadam eidem etiam succedit in onere, seu in obligationibus tali dignitati, vel muneri honorifico annexis; easque uti antecessor adimplere, et praestare debet.* Fundatur Regula in ratione, et aequitate naturali, prout ipsa Regula innuit illis verbis: *Rationi congruit*: quam adeo aequam duxit Imperator, ut intolerabilem minime ferendum pronuntiarit illum, qui eidem non acquiescit. *l. un.* §. 4. *C. de Caduc. tollend.* ibi: *Neque enim ferendus est is, qui lucrum quidem amplectitur, onus autem ei annexum contemnit.* Ad propositum etiam servit effatum Gregorii Papae *can. Rationis ordo.* 9. *dist.* 100. ibi: *cum honoris augmento cura etiam solicitudinis debet accrescere, ut cultui vestium actionis quoque ornamenta conveniant.*

5 Rationis loco stat etiam, quod successor in munere honorifico habeatur quasi pro haerede antecessoris, uti advertit Glossa in *c.* 1. *de Solut. v. Praedecessoris.* consequenter, sicut haeres in universum jus tam passivum, quam activum succedit, indeque onera et debita haereditati annexa praestare debet, sic idem facere oportet eum, qui quasi haeres alteri in honore succedit *cit. c.* 1. *de Solut.*

Declaratur et firmatur Regula ulterius exemplis Juris. Primum adducit Dynus de substituto haerede; quia haereditas in Jure honor vocatur, *l. Filium.* 5. §. 5. *ff. de Legat; praest.* Sicut enim haeres institutus, sic etiam substitutus una cum honore in onere, puta, solvendi legata, et alia debita, succedit; quia relicta ab instituente videntur legis potestate tacite repetita ab instituto. *l. Licet Imperator.* 74. *ff. de Legatis. I.* 4

Sic filius, qui jure haereditario succedit in jus Patronatus, indeque honorem et commoda reportat, puta, honoratiorem locum in processione, praecedentiam in acceptanda thurificatione, in capiendo modesto auxilio, si ad inopiam vergat. *c. Nobis.* 25. *de Jure Patronatus.* ibi: *Pro fundatione quoque Ecclesiae honor processionis fundatori servatur: et si ad inopiam vergat, ab Ecclesia illi modeste succurritur, sicut in Sacris est canonibus institutum.* *cum Concord.* idem in oneribus quoque, et obligationibus, defendendi videlicet Ecclesiam, et, quantum possibile, curandi, ne ullo modo injuste patiatur, aut bona illius ad alium, quam destinatum usum, applicentur, succedit. *arg. can. Filiis, vel nepotibus.* 31. et *can. Decernimus.* 32. *cau.* 16. *q.* 7. 5

Sic Praelatus succedens in honore, succedit etiam in onere et obligatione solvendi debita ab antecessore ob utilitatem Ecclesiae contracta *c.* 1. *de Solut.* ibi: *Sicut filius debita patris solvere tenetur; ita Praelatus sui praedecessoris pro Ecclesiae utilitate contracta.* Et ille, qui honorifico mortui Judicis officio substituitur, onus et obligationem habet, sequendi judicium, quod ipse ferre debeat. arg. *c. Quoniam Abbas.* 14. *de Offic. et potest. Jud. deleg.* 6

Illud tamen cum Dyno *hic n.* 5. et aliis notandum, quod, si onus, vel conditio onerosa adhaeret personae antecessoris, succedens in honore illius, non succedat in tali onere. *arg. l. Legatum* 24. *ff. de Adimend. legat.* ibi: *Legatum sub conditione datum, cum transfertur, sub eadem conditione transferri videtur: si non conditio priori personae cohaereat.* 7

REGULA LXXVIII.

In argumentum trahi nequeunt, quae propter necessitatem aliquando sunt concessa.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde? et in quibus a quasi similibus differat?*
2 *Ponitur verus sensus Regulae.*
Concessa propter necessitatem, cessante necessitate, cessant. ibid.
3 *Beneficia saecularia, extra casum necessitatis, Regularibus non sunt conferenda.*
4 *Pater ob nimiam inopiam vendere potest filium.*
5 *Ubi omnino similis, vel major ratio habetur, fit extensio concessionis: et quare?*

1 Desumitur haec Regula ex *l. Quae propter.* 162. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Quae propter necessitatem recepta sunt, non debent in argumentum trahi.* Concordare videntur Reg. XXVIII. *Quae a jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda* et Reg. LXXIV. *Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum.* A quibus tamen differt, et propterea superflua non videtur, quod praesens Regula specialiter loquatur de eo, quod *ob necessitatem*: praecedentes vero de eo, quod ex speciali favore et gratia conceditur, ut notat Glossa *hic.*

2 Quaeritur, Quomodo Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. Regulam intelligendam esse in sensu sequenti, tanquam proprio ejusdem: *Id, quod intuitu urgentis alicujus gravis necessitatis subinde conceditur, aut permittitur, ab aliis sumi non debet pro argumento, quasi et illis in hu-*

jusmodi casu permissum, aut concessum esset. Ratio Regulae est; quia, cum hujusmodi concessiones a Jure communi exorbitent, in consequentiam non sunt trahendae juxta Regulas n. 1. allegatas: immo non tantum non trahendae in exemplum, sed in ipso etiam, cui factae sunt, cessare debent, necessitate tanquam causa concessionis, cessante. *can. Quod pro.* 41. *cau.* 1. *q.* 1. ibi: *Quod pro necessitate temporis statutum est, cessante necessitate debet utique cessare.* Quod idem reperitur *can. Quod pro remedio.* 7. *cau.* 1. *q* 7. Et merito; *Cum cessante causa cesset effectus c. Cum cessante.* 60. *de Appellat.*

3 Declaratur Regula, et firmatur exemplis Juris: Sic etsi in necessitate ob inopiam Sacerdotum beneficia saecularia, et Parochiae etiamsi Religiosis conferri valeant; id tamen cessante tali inopia, vel alia vera necessitate practicari non debet: prout ex illo trito: *Saecularia beneficia saecularibus, et Regularia Regularibus sunt conferenda*: amplius diximus *Lib. III. Tit.* 5. §. *n.* 26. Sic pariter, quando ob inopiam Sacerdotum conceditur unio duarum parochiarum, ea cessare debet, quando habetur copia Sacerdotum. Sic rursus, si ob certam gravem necessitatem tempore quadragesimae conceditur esus carnium, ad aliud tempus, necessitate vacuus, trahi non debet. Sic, etsi Bavaris tempore belli Suevici ob varias necessitates universaliter fuerit concessum in quadragesima edere carnes, uti post Caramuel refert Strein. *hic.* tamen, quia necessitates tunc existentes non amplius extant, id eis non amplius licet, per Jura et rationes allegatas.

4 Sic, licet pater ob nimiam paupertatem et egestatem victus causa vendere possit filium, vel filiam *l.* 2. *C. de Patribus, qui filios.* tamen in simili causa id non licet matri, vel avo paterno, ut cum aliis docet Brunneman in *cit. l. n.* 1.

5 Notandum tamen cum Glossa, et Dyno *hic*, quod, etsi regulariter loquendo, alius pro argumento et exemplo sumere non debeat id, quod aliquando intuitu necessitatis fuit concessum, tamen id fieri possit et debeat in casu, ubi eadem gravis, vel major urget necessitas; quia argumentum a simili ad penitus simile procedit; cum ea, quae conveniunt in identitate rationis, non debeant separari, secundum constitutionem Juris, ut habet Summarium in *l. Illud.* 32. *ff. ad Leg Aquiliam.* cui concordat *c. Inter corporalia.* 2. *de Translat. Episc.* ibi: *Propter expressam tamen similitudinem, vel potius identitatem -- cum de similibus idem judicium sit habendum.* Et quamvis argumentum a paritate rationis desumptum, *ubi est eadem ratio, eadem est legis dispositio*, non semper procedat, ac praesertim locum non habeat in iis, quae a Jure communi exorbitant: tamen, ubi rationis loco stat gravis necessitas, et haec in aliis eadem, omnino procedit; eo quod necessitas gravis alias ordinarie excuset a servanda lege humana juxta Regulam IV. *de Reg. Jur. in Quinto Decret. Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum etc.* et dicta ad eandem Regulam supra. Addit nihilominus Dynus: nisi in concessione reperiatur expressa, vel aequipollens prohibitio in contrarium, uti fit in *cit. l.* 2. *C. de Patribus, qui filios.* ibi: *Venditione in hoc tantummodo casu valente.*

REGULA LXXIX.

Nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi ipsi competere dignoscatur.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Ponitur verus sensus illius:*
3 *Et declaratur exemplis Juris.*
4 *Solvuntur objectiones. et duob seqq.*
5 *Patronus laicus quadrimestre, Ecclesiasticus semestre habet ad praesentandum.*
6 *Alieno, sed non suo nomine dare quis potest, quod non habet.*

1 Desumitur haec Regula ex *l. Nemo plus juris* 54. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Nemo plus juris ad alium transferre potest, quam ipse haberet.* Et *l. Nemo plus commodi.* 120. *ff. eod. Nemo plus commodi haeredi suo relinquit, quam ipse habuit,* cui concordat etiam *c. Nuper* 6. *de Donat. inter virum et uxor.* ibi: *Cum regulariter nullus in alium plus juris transferre possit, quam eum constat habere.* et *c. Is, qui* 46. *de Reg. Jur. in* 6. ibi: *Is, qui in jus succedit alterius, eo jure, quo ille, uti debebit*: consequenter non majori.

2 Quaeritur. Quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. Regula, ex se clara, hunc proprium sensum habet: *Quantumvis aliquis sive per contractum, vel dispositionem inter vivos, sive mortis causa alicui suo nomine dat, assignat, relinquit, aut transfert, plus Juris in eum transferre non potest, quam ipse habuit.* Ratio Regulae manifesta; quia nemo dare potest, quod non habet, *can. Daibertum.* 24. *cau.* 1. *q.* 7. ibi: *Qui nihil habuit, nihil dare potuit.*

3 Declaratur Regula, alias ex se clara, exemplis Juris. Primum ponit Dynus *hic n.* 1. si vendo tibi rem aliquam, illud juris, quod ego venditor in eandem habeo, et tu emptor habebis: si ego nihil juris habui, et tu nihil habebis: si ego directum, sed non utile: vel utile, sed non directum: vel si liberam, aut servitute, vel alio onere affectam, tu quoque taliter, et non aliter habebis, claro textu *l. Traditio* 20. *ff. de Adquirendo rer. Domin.* ibi: *Traditio nihil amplius transferre debet, vel potest ad eum, qui accipit, quam est apud eum, qui tradit. Si igitur quis dominium in fundo habuit, id tradendo transfert; si non habuit, ad eum, qui accipit, nihil transfert. Quoties autem tale dominium transfertur, ad eum, qui accipit, tale transfertur, quale fuit apud eum, qui tradit: si servus fuit fundus, cum servitutibus transit: si liber, uti fuit. Et si forte servitutes debebantur fundo, qui traditus est, cum jure servitutum debitarum transfertur.* Idem est de aliis contractibus, et actibus inter vivos, quibus res transferuntur; universaliter enim, et merito dicitur *l. In his.* 175. *ff de R.J. Non debeo melioris conditionis esse, quam auctor meus, a quo jus in me transit.* De dispositionibus mortis causa, patet ex *cit. Reg.* 120. *ff. de Reg. Jur. Nemo plus etc.*

Objicitur tamen contra Regulam 1. Patronus laicus, etsi quatuor duntaxat menses ad praesentandum habeat, tamen si jus patronatus in Ecclesiam, vel Monasterium transfertur, huic illico competunt sex menses ad praesentandum. *c. un. de Jure Patron. in* 6. ibi: *licet Patronus laicus ad praesentandum tempus habeat quadrimestre duntaxat; Ecclesia tamen, vel Monasterium, cui facta est a Laico Juris patronatus collatio, tempus habet semestre.* Ergo Patronus laicus in tali casu plus juris transfert, quam ipse habuit. Resp. negando consequentiam; quia patronus laicus simpliciter suum jus, quod habet, transfert: quod autem novus patronus, utpote Ecclesiasticus, plus temporis acquirat, non a patrono laico transferente, sed a Juris dispositione provenit, quae Patronis

Ecclesiasticis sex menses ad praesentandum concedit. *cit. c. un. de Jure Patron. in 6.*

Objicitur 2. Capitulum, sede vacante, potest dare licentiam ordinandi subditos dioecesanos c. *Cum nullus 3. de Tempor. Ordinat.* in 6. qua tamen ipsum caret: ergo dat, quod non habet. Resp. Capitulum non nisi jurisdictionem, quam habet, tribuere, ut alios potestate Ordinis alias jam praeditos in praefatos subditos uti valeat.

6 Objicitur 3. in *l. Non est novum. 46. ff. de adquirend. rer. Domin.* habetur textus, qui videtur Regulae aperte contrarius; sic enim sonat: *Non est novum, ut, qui dominium non habet, alii dominium praebeat; Nam et creditor pignus vendendo, causam dominii praestat, quam ipse non habuit.* Sic etiam tutores, curatores, procuratores etc. licet dominium rerum non habeant, illud nihilominus in alios transferunt. *§. Nihil. 42. Instit. de Rerum division.* cum Concord. Ergo plus juris transferre quis potest, quam ipse habet. Resp. negando rursus consequentiam; quia omnes recensiti transferentes alienum dominium non suo proprio, sed aliorum, verorum videlicet dominorum nomine transferunt: etiam creditor rem oppignoratam vendens, utpote cui dominus per contractum ad id potestatem tribuit, ut si tempore debito non solvat, creditor pignus vendere valeat. §. 1. *Inst. Quibus alienare.* ibi: *Creditor pignus ex pactione, quamvis ejus ea res non sit, alienare potest. Sed hoc forsitan ideo videtur fieri, quod voluntate debitoris intelligitur pignus alienari, quia ab initio contractus pactus est, ut liceret creditori pignus vendere, si pecunia non solvatur.* Regula autem nostra de iis duntaxat loquitur, qui proprio nomine jus transferunt. Plures objectiones adducit, et solvit Glossa *hic.*

REGULA LXXX.

In toto partem non est dubium contineri.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Ponitur verus sensus Regulae:*
3 *Et declaratur exemplis Juris.*
4 *Solvuntur objectiones. et n. seqq.*
Quando legatur omne aurum et argentum, non comprehenduntur pecuniae, et nummi, nec ejus nomine veniunt.
5 *Quando materia transit in materiatam, censetur assumere aliam speciem.*

1 Desumitur haec Regula ex *l. In toto.* 113. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *In toto et pars continetur.* Et concordat supra jam explicata Regula XXXV. *de R. J. in* 6. *Plus semper in se continet, quod est minus.* consequenter, quia totum plus est, quam pars illius, haec in illo continetur.

2 Quaeritur. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. Regulae, ex ipsis verbis clarae, et lumine naturae notae, sensus hic est: *Certum est, quod in toto etiam pars illius contineatur* Cum, si in eo non contineretur, jam hoc ipso pars illius non esset. Tendit autem Regula eo praecipue, ut intelligatur, credatur, et firmiter teneatur, ac judicetur, eum, qui totum habet, emit, vendit, lucratur, in testamento acquirit, vel perdit, amittit etc. etiam partem hujusmodi totius habere, emere, vendere, lucrari, acquirere, perdere, amittere etc. Et qui jus ad totum habet, etiam ad partem illius habere.

3 Idque patet exemplis Juris: Sic enim, si quis in judicio totum v. g. domum petit, et succumbit, etiam quoad partes illius succubuisse censetur: indeque, si postea petat partem ejusdem ex eadem causa (secus si ex diversa causa) obstat exceptio rei judicatae. *l. Si quis cum totum. 7. pr. ff. de Exception. rei judicat. Nam pars in toto est,* ut dicitur ibidem. Et contra ob eandem rationem, qui totam domum lucratur, etiam partes illius, tectum, parietes etc lucratur. Sic etiam, qui fundum totum stipulatur, etiam usumfructum, tanquam partem illius, stipulari censetur, sicque nihil agit, si, postquam totum fundum stipulatus est, postea usumfructum ejus stipulatur. Sic etiam nihil agit, qui prius usumfructum fundi, et postea ex eadem causa totum fundum stipulatur. *l. Qui usumfructum. 58. ff. de Verb. Oblig.* ibi: *Qui usumfructum fundi stipulatur deinde fundum, similis est ei, qui partem fundi stipulatus, deinde totum; quia fundus dari non intelligitur, si ususfructus detrahatur. Et e contrario, qui fundum stipulatus est, deinde usumfructum, similis est ei, qui totum stipulatur, deinde partem.* Sic rursus, cui de jure competit vindicatio pro tota re prius possessa, etiam pro partibus illius eidem competit vindicatio *l. Quae de tota 76. ff. de Rei vindicat.* ibi: *Quae de tota re vindicanda dicta sunt, eadem et de parte intelligenda sunt.* Plura hujusmodi Juris exempla, sicut et alia ad propositum vide in *cit. Reg. XXXV. Plus semper etc de R. J. in* 6. utpote quae cum praesenti plurimum concordat.

Caeterum quantumvis clara appareat haec Regula, nihilominus contra eam fieri solent a Juristis objectiones, solum tamen faciles. Sic enim Objicitur 1. Licet alicui omne aurum, et argentum legetur, tamen nummi, et pecuniae ex auro et argento cusae non censentur legatae: cum tamen videantur species, et pars illius. *l. Cum aurum 19. pr. ff. de auro, argento etc. legato.* ibi: *Cum aurum, vel argentum legatum est, quidquid auri, argentique relictum sit, legato continetur. -- Pecuniam autem signatam placet eo legato non contineri.* Ergo pars non semper continetur in toto. Resp negando, quod pecunia et nummi cusi sint species et pars auri, vel argenti massivi; cum hoc nomine in Jure ordinarie non veniant. *l. Quintus. 27. §. 1. ff eod* ibi: *An, cui omne argentum legatum est, ei nummi quoque legati videantur, quaeritur. Et ego puto, non contineri.* Audi rationem: *Non facile enim quisquam argenti numero nummos computat. Item argento facto legato, puto, nisi evidenter contra sensisse testatorem appareat, nummos non contineri.* Vel, nisi aliud aurum aut argentum non haberet, quam pecuniam et nummos: tunc enim de voluntate testatoris satis constaret: uti bene advertunt Doctores. *arg l. Pedicalis. 32. § 4. ff. eod* ibi: *Si testatrix habuit proprium argentum ad usum suum paratum, non videri id legatum, quod negotiandi causa venale proponi soleret.* 4

Objicitur 2. *l Si convenerit. 18. §. 3. ff de Pignor. actione.* habetur, quod si quis pro pignore dedit sylvam, navis ex arboribus sylvae fabricata non censetur oppignorata: ibi: *Si quis caverit, ut sylva sibi pignori esset, navim ex ea materia factam, non esse pignoris, Cassius ait: quia aliud est materia, aliud navis.* ergo. Resp. cum Gloss. in *cit. l.* §. 3. quando materia transit in materiatam, id est, si ex rudi materia fiat artificiosa, uti ex rudibus arboribus fabricata navis est, assumit novam speciem, non eadem cum 5

rudi materia species, nec pars illius amplius esse censetur: uti videre est in pecunia ex auro vel argento cusa, utpote quae juxta dicta *n.* 4. cum auro et argento massivo eadem species, et pars illius non amplius reputatur, consequenter Regulae nostrae non obstat.

REGULA LXXXI.

In generali concessione non veniunt ea, quae quis non esset verisimiliter in specie concessurus.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Quomodo intelligenda?*
3 *Ponitur verus sensus illius.*
4 *Declaratur exemplis Juris. et n. seq.*
Administrator rerum non potest donare. Ibid.
5 *Vicarius generalis non potest conferre beneficia.*
6 *Solvitur objectio contra Regulam. et n. seq.*
7 *Transactio generalis extendit se etiam ad incognita, et ignorata.*

1 Desumitur haec Regula ex *c.* 2. *de Poenit. et Remiss.* in 6. ibi: *Cum in generali concessione illa non veniant, quae non esset quis verisimiliter concessurus.*

2 Quaeritur, quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Regulam praesentem ita intelligi debere, et intendere, quod, etsi juxta claras Juris Regulas, *semper specialia generalibus insunt, l. Semper.* 147. ff. *de Reg. Jur.* consequenter specialia sub generalibus comprehendantur: et *In toto partem non est dubium contineri*, juxta immediate praecedentem Regulam: Generale autem sit aliquod totum, et specialia sub ipso contenta habeantur pro partibus ejusdem: *tamen* ista, et concordantes Juris Regulae non adeo universaliter, et illimitate procedant, quin patiantur suas limitationes; et quidem vi praesentis Regulae specialiter illam, quod sub concessione, quantumvis generali, venire, et comprehendi non censeantur illa specialia, quae concedere verisimiliter non intendit generaliter concedens. Hinc

3 Resp. II. Verus sensus Regulae sequens est: *Quando aliqua in genere conceduntur, non intelliguntur concessa etiam illa, quae quidem tanquam species sub tali genere alias comprehenduntur, tamen talia sunt, de quibus verisimile est, quod ea in specie concedere nullotenus intenderit generaliter concedens.* Ratio Regulae est; quia verisimile non est, ea, quae speciali nota digna sunt, sub generali concessione comprehendi, nisi exprimantur: cujusmodi sunt prorsus extraordinaria, insolita, et de quibus nec in genere quidem cogitatum est, ut ait Layman ad *c. Sedes* 15. *de Rescript.* vel quae habent impossibilem, aut inhumanam, sive duram a generaliter concedente, vel se obligante, separationem, ut inquit Gloss. *hic.* Cum enim concessiones generales non nisi confusa aliqua praevia cognitione specialium, et quidem eorum, quae fere ordinarie, et facile concedi consuevere, fieri soleant: ad prorsus extraordinaria autem, insolita, et difficillima, in iis ordinarie reflexio non fiat; mens et intentio concedentis ad ea se non extendisse verisimiliter praesumitur. Tum, quia sicut alias *Inspicimus in obscuris, quod verisimilius est: c. Inspicimus.* 45. *de Reg. Jur.* in 6. idem inspicere debemus in obscuris concessionibus generalibus. Quibus accedit, quod ea, quae speciali nota sunt digna, si specialiter non notantur, ex industria censeantur omissa. *l. Item apud.* 15. § 26. ff. *de Injur.* ibi: *Ea enim, quae notabiliter fiunt, nisi specialiter notentur, videntur quasi neglecta.*

4 Declaratur Regula et firmatur amplius exemplis Juris: Sic enim in generali concessione administrationis bonorum non censetur venire donationis potestas *c. fin. de Offic. Vicar.* in 6. ibi: *Cum -- nec regulariter donare valeat is, cui bonorum administratio etiam libera est concessa.* etiamsi talis administratio filiofamilias committatur *l. Filiusfamilias* 7. *pr.* ff. *de Donat.* ibi: *Filiusfamilias donare non potest, neque, si liberam peculii administrationem habeat; non enim ad hoc ei conceditur libera peculii administratio, ut perdat.* Sic etiam sub generali obligatione pignoris non venit uxor, nec alumni, nec ea, de quibus verisimile est, quod se obligare quis non velit. *l.* 1. *C. Quae Res pignor. Oblig.* ibi: *Alumnos tuos, et caeteras res, quas neminem credibile pignori specialiter daturum fuisse, generali pacti conventione, quae de bonis tuis facta est, in causa pignoris non fuisse, rationis est.*

Sic rursus generalis commissio facta legato Sedis Apostolicae se non extendit ad causas fidei. Strein. *hic.* arg. *can. Frater noster.* 52. *cau.* 16. *q.* 1. Nec ad translationem Episcoporum, *c. Nisi specialis.* 3. nec ad unionem, vel divisionem Episcopatuum, *c. Quod translationem.* 4. *de Officio legati.* Sic insuper in generali concessione officii Vicarii Episcopi non comprehenditur libera collatio beneficiorum, *c. fin. de Officio Vicar.* in 6. ubi etiam Regula nostra pro ratione adducitur illis verbis: *Cum in generali concessione nequaquam illa veniant, quae non esset quis verisimiliter in specie concessurus Officiolis, aut Vicarius generalis Episcopi beneficia conferre non possunt; nisi beneficiorum collatio ipsis specialiter sit commissa.* Ex eadem ratione allegata, seu vi Regulae: *Si Episcopus suo subdito concesserit, ut sibi possit idoneum eligere confessorem, ille, quem is elegerit, in casibus, qui eidem Episcopo specialiter reservantur, nullam habet penitus potestatem.* uti habetur *c.* 2. *de Poenitent.* et *Remission pr.* 5

Objicitur autem contra Regulam 1. a Dyno. Illud operatur generale quantum ad omnia, quantum operatur speciale in qualibet specie. *l. Si chorus.* 79. ff. *de Legat III.* ibi: *Si chorus, aut familia legetur, perinde est, quasi singuli homines legati sint,* juncto *l. Si duo.* 51. ff. *de Administrat. tutor.* cui concordat *c. Solitae.* 6. *de Majorit. et obedient.* circa finem cum Glossa ibidem *Qui dicit omnia, nihil excipit.* Resp. cum eodem Dyno, talia locum habere in illis, quae verisimiliter in specie quis esset concessurus, puta, quae non sunt extraordinaria, insolita, vel concedenti grave damnum afferentia etc. ad alia vero concessio generalis non extenditur, quia derogatur eis per praesumptionem contrariam, uti patet ex Juribus citatis. 6

Objicitur 2. Generalis transactio de remissione omnium jurium extendit se etiam ad incogitata, et ignorata: cum non amplius liceat recurrere ad novas species postea apparentes, vel instrumenta noviter reperta, prius incognita. *l. Sub praetextu.* 19. *C. de Transact.* ibi, *Sub praetextu instrumenti postea reperti transactionem bona fide finitam rescindi jura non patiuntur.* juncta *l.* 29. *C. eod.* ibi: *Sub praetextu specierum postea repertarum generali transactione finita, rescindi prohibent Jura.* Ergo dispositio, et concessio generalis etiam ad extraordinaria se extendit. Resp. urgendo consequentiam; quia ex eo, quod partes 7

simili generali transactione intendunt litem penitus finire, censetur etiam instrumentis, et speciebus pro tunc non apparentibus, jurique in eis fundato renuntiare. arg. cit. *LL.*

REGULA LXXXII.

Qui contra jus mercatur, bonam fidem praesumitur non habere.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 Contra Jus mercari, *quid?*
3 *Ponitur verus sensus Regulae.*
4 *Praesumitur malae fidei emptor etiam qui ignoranter contra publicam claram legem emit.*
Ignorantia facti, non Juris excusat. Ibid.
5 *Declaratur Regula exemplis*
Emens à pupillo, sine auctoritate tutoris, rem emptam praescribere potest, si ex ignorantia facti, non item juris id facit. Ibid.
6 *Solvuntur objectiones. et n. seqq*
7 *Bona fides praesumitur, nisi abesse probetur, ubi allegatur ignorantia facti, non vero Juris.*
8 *Fallit Regula in iisdem casibus, in quibus fallit Regula XIII.*

1 Sumitur haec Regula ex *l. Quemadmodum 7. in fin. C. de Agricolis, et censitis.* ibi: *Malae fidei namque possessorem esse, nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. I. *Contra jus mercari*, juxta Regulam istam, censetur omnis ille, qui aliquid emit contra prohibitionem legis sive divinae, sive humanae, sive canonicae, sive civilis, sive statutorum municipalium; et taliter emens praesumitur eum mala fide emere. Hinc

3 Resp. II. Verus Regulae sensus hic est: *Quicunque contra publicam, claram, et notoriam prohibitionem Juris, vel legis cujuscunque aliquid emit, id mala fide, sicque cum dolo et peccato facere praesumitur, ac propterea semper malae fidei possessor, qui praescribere non potest, esse censetur.* Rationem hujus optime allegat Dynus *hic*. Vel enim scivit emptor prohibitionem Juris, vel non scivit: Si scivit, manifestum, et extra dubium est, quod mala fides, dolus et malitia reperiatur in illo, cum quivis teneatur in actibus suis se conformare legibus et statutis, *c. 1. de Constit. Canonum statuta custodiantur ab omnibus.* et *l. Leges. 3. C. de Legibus.* ibi: *Leges ut generales ab omnibus aequabiliter imposterum observentur.*

4 Si non scivit, ex praesumptione Juris pro malae fidei emptore, et possessore habetur: cum scire, et scire debere, facileque posse (prout res se habet circa claras et notorias legum prohibitiones) paria sint arg. *l. Regula 9. § 3. ff. de Jur. et facti Ignor.* et *l. Constitutiones. 12. C. eod.* cum Concord. Unde juxta Regulam XIII. *de R. J. in 6. Ignorantia facti, non Juris excusat.* Ut proin pro malae fidei emptore et possessore merito habeatur, qui etiam ex ignorantia contra notoriam et claram prohibitionem emit; qui propterea etiam rem sic emptam praescribere non potest, quia *Possessor malae fidei ullo tempore non praescribit c. Possessor. 2. de Reg. Jur. in 6.* et *l. Nunquam. 3. ff. de Usurpat. et Usucap.* ibi: *Nunquam in usucapionibus Juris error (seu ignorantia) possessori prodest.* de qua materia etiam vid. *Reg. II. de R. J. in 6.* et *Lib. II. Tit. 26. a n. 67.*

Exempla Juris habentur innumera, inter quae est, quod, si quis a pupillo, sine auctoritate tutoris aliquid emit, ignorans id prohibitum esse, malae fidei possessor de Jure praesumitur, et praescribere non potest: secus foret, si haberet ignorantiam facti, putans eum puberem esse. *l. Pro emptore. 2. §. 15. ff. Pro Emptore.* ibi: *Si a pupillo emero sine tutoris auctoritate, quem puberem esse putem, dicimus usucapionem sequi, ut hic plus sit in re, quam in existimatione. Quod si scias pupillum esse, putes tamen, pupillis licere res suas sine tutoris auctoritate administrare, non capies usu, quia Juris error nulli prodest.* Simile exemplum est etiam, si quis a Praelato Ecclesiae, vel Monasterii quid emit non servata praescripta solemnitate Juris. arg. *c. 1.* et *c. Tua nuper. 8. de His, quae fiunt a Praelatis.* 5

Objicitur 1. contra Regulam, *c. Apostolicae. 9. de Donation.* valet praescriptio rei per Episcopum Monasterio, magno cum Ecclesiae damno, consequenter contra Juris prohibitionem donatae; ibi: *poterit legitime revocari, nisi praescriptione, vel alia exceptione legitima, actio hujusmodi excludatur.* Resp. cum Glossa communiter recepta, ibi fuisse ignorantiam facti, et non Juris: Facti enim quaestio erat, num per allegatam ibidem donationem quinquagesimae, vel centesimae partis de censibus Ecclesiae eadem graviter laedatur; atque ideo monasterium id, quod recepit, praescribere potuit; cum habuerit titulum et bonam fidem, se de reliquo facti ignorantia excuset, *cit. Reg. 13. de R. J. in 6.* et praescriptionem non impediat arg. *cit. l. Pro emptore.* 6

Objicitur 2. Bona fides semper adesse praesumitur, nisi abesse probetur, arg. *l. Dolum. 6. C. de Dolo.* et *l. 1. C. de Praescript. long. temp.* cum Concord. Resp. cum Dyno, id verum esse, ubi allegatur ignorantia facti; quia tunc Juris praesumptio allegationi non resistit: secus est, quando allegatur ignorantia Juris; tunc enim non bona, sed mala fides praesumitur, quia praesumptio Juris allegationi resistit *cit. l. 2. ff. Pro Emptore.* et *c. Ignorantia. 3. de Reg. Jur. in 6.* censeturque mala fides satis probata, si patet, vel probatur delictum, quod emendo contra prohibitionem committitur. 7

Quaeritur II. An? et quas fallentias habeat Regula LXXXII? Resp. Eam fallere in iisdem, in quibus quoad secundam partem fallere diximus Regulam XIII. *Ignorantia facti, non Juris excusat.* videlicet. 1. In Minoribus. 2. In Militibus. 3. In omnino rudibus, non habentibus, quos consulant. 4. Juxta aliquos etiam in foeminis. Et 5. Universaliter, quando non sunt clara, sed ambigua, obscura, et controversa; quia in his recensitis non tantum facti, sed etiam juris ignorantia excusat, consequenter a praesumptione Juris de mala fide eximit; vide dicta ad Reg. XIII. a n. 20. ac etiam reliqua ad eandem Regulam adducta, quia praesentem magis elucidant. 8

REGULA LXXXIII.

Bona fides non patitur, ut semel exactum iterum exigatur.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Quomodo intelligenda?*
Solutione debiti tollitur obligatio, per quemcunque fiat. Ibid.
3 *Procedit Regula etiam in Poenis.*
4 *Legatum, pro certa die factum, singulis annis eo die peti potest.*
5 *Fallit Regula, quando una exactione, et solutione debiti, obligatio illius non extinguitur.*
Episcopus bis, vel saepius in anno visitans, semper exigere post procurationem. Ibid.
6 *Fallit insuper in causa dotis: et quando?*

1 Desumpta est haec Regula ex *l. Bona fides* 57. ff. *de Reg. Jur.* ibi: *Bona fides non patitur, ut idem bis exigatur.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Resp. Eam esse intelligendam juxta sequentem proprium illius sensum: *Creditor, qui solutionem debiti jam semel petiit, et justam obtinuit, eam ulterius petere, seu exigere bona fide, seu bona conscientia non potest.* Ratio perspicua est; quia vera solutione debiti tollitur omnis obligatio ejusdem. Nec refert, utrum debitor per se, vel per alium, aut id, quod debet, in natura, aut, consentiente creditore, in aestimatione, vel per aliud solvat. *pr. Instit. Quibus modis tollatur obligatio.* ibi: *Tollitur autem omnis obligatio solutione ejus, quod debetur, vel si quis consentiente creditore aliud pro alio solverit; Nec interest, quis solvat, utrum ipse, qui debet, an alius pro eo, liberatur enim et alio solvente, sive sciente, sive ignorante debitore, vel invito eo solutio fiat.* Hinc etiam est, quod, si ab uno ex duobus correis, seu condebitoribus, vel a fidejussore totum debitum solutum est, ab altero, vel principali debitore exigi bona fide et conscientia, sine dolo et malitia nihil amplius valeat nec ab altero correo, nec a fidejussore cit. *pr. Instit. Quibus modis toll. oblig.* ibi: *Idem contingit, si fidejussor solverit, non ipse solus liberatur, sed etiam reus.* et *l. In duobus.* 3. §. 1. ff. *de Duobus Reis.* ibi: *Utique enim, cum una sit obligatio, una et summa est: ut, sive unus solvat, omnes liberentur, sive solvatur ab altero liberatio contingat.*

3 Procedit Regula etiam in Poenis, ita, ut, si poena a reo pro aliquo delicto semel exacta fuit, alia ab illo propter idem exigi non amplius valeat: nisi diversae poenae copulative pro delicto essent impositae. Glossa et Strein. *hic* arg. c. *At si Clerici*. 4. §. *fin. de Judiciis.* ibi: *Cum functus sit suo officio, nec duplici contritione debeat ipso conterere*. quia nec Deus bis punit in id ipsum.

4 Objicit *l. Annua.* 20. §. 1. ff. *de Annuis Legatis.* expresse sancitum habetur, quod legatum pro certa die, v. g. Calendis Maii, Sacerdotibus solvendum, singulis annis pro illa die peti possit. Resp. Id merito statutum fuisse ex benigna interpretatione in favorem causae piae, cum enim dubium, et obscurum esset, utrum legatum in citata lege expressum una duntaxat, vel singulis annis solvendum esset, in favorem piae causae legislator illud singulis annis in perpetuum esse solvendum, interpretatus est; praesertim quia certo determinato die solvendum imponitur. Hinc bene infert Strein. quod si alumnis S. Francisci legaretur, ut in die S. Patris eis praeberetur pitantia, eam singulis annis in praefato festo praestare deberent haeredes, arg. *cit. l. Annua.* Neque propterea idem bis exigeretur, sed pro quolibet anno semel, cui alia, atque alia obligatio dandi correspondet.

5 Quaeritur II. An? et quas fallentias patiatur Regula LXXXIII? Resp. Eam fallere, et quidem universaliter 1. quando una exactione et praestatione debiti non extinguitur ulterior obligatio ejusdem. Glossa *hic.* uti patet in exactione debiti conjugalis, in exactione tributorum, vectigalium certis temporibus, vel toties, quoties currus onerati transeunt, persolvendorum. Idem est in Visitatione Ecclesiarum, vel Monasteriorum, si eam bis, vel saepius in anno facit Episcopus, prout potest *can. Non semel.* 29. *cau.* 18. *qu.* 2. ibi: *Non semel, sed saepius in anno Episcopi visitent monasteria Monachorum, et, si aliquid corrigendum fuerit, corrigatur.* juncto c. *Mandamus.* 6. *de Offic. Archidiac.* ibi: *Mandamus, quatenus prohibeas Castrens. Archidiacono, ne ad Ecclesias sui Archidiaconatus visitandas nisi semel in anno accedat, nisi forsan talis causa emerserit, propter quam ipsum oporteat praefatas Ecclesias saepius visitare.* Visitans itaque Episcopus ex justa causa bis, vel saepius in anno Ecclesias, aut Monasteria sibi subjecta, non tantum semel, sed etiam saepius, toties nempe, quoties visitat, exigere potest procurationem moderatam c. *Cum Venerabilis.* 21. *de Censib. et Exact.* ubi etiam ratio additur illis verbis: *Quia ergo visitationi annexa est procuratio, et Episcopus ratione Episcopalis jurisdictionis, quam habet in ea, tenetur causa correctionis Ecclesiam visitare.*

6 Fallit 2. in causa dotis; hanc enim semel exactam, et jam acceptam, secundo nubens filia denuo exigere potest, si prima vice vi pacti ad patrem rediit. *Authen. Sed quamvis. C. de Rei uxor. act.* ibi: *Sed quamvis dos potestatis, sive pactionis jure ad patrem redeat, non tamen licet ei, filia denuo nubente, diminuere priorem dotis mensuram, nisi forte substantia sua decrescat aliqua fortuita clade: tunc enim amplius secundo marito in dotem praestare non cogitur, nisi quantum facultates ejus patiuntur*

REGULA LXXXIV.

Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Potest aliquid prohiberi vel absolute, simpliciter, et principaliter ratione sui: vel ad viam, et modum duntaxat.*
3 *Ponitur verus sensus Regulae.*
4 *Declaratur exemplis.* et *trib. seqq.*
5 *Electus non potest se ingerere administrationi, etiam ut oeconomus, ante confirmationem.*
6 *Clerici de jure non possunt habere plura beneficia: nec unum titulo beneficii, et alterum in commendam perpetuam possidere.*

7 *Filiisfamilias non licet mutuam dare pecuniam, nec quid aliud, ut inde pecuniam acquirant.*
8 *Fallit Regula universaliter, quando aliquid non absolute, et principaliter ratione sui, sed quoad certum modum duntaxat, et viam prohibetur.*
Declaratur fallentia exemplis, et n. seq.

1 Desumpta dicitur haec Regula ex *l. fin. C. Si Mancipium ita venierit.* ubi etiam ratio additur his verbis: *ne fraus legi fiat.* et ex *c. un. de Cleric. conjug. in* 6. ibi: *ne per unam viam concedatur, quod per aliam denegatur.*

2 Quaeritur I. Qeomodo haec Regula intelligenda? et quis verus sensus ejusdem sit? Ante responsionem Notandum cum Glossa, et Viviano hic, aliquid dupliciter prohiberi posse: uno modo absolute, simpliciter, et principaliter ratione sui, ita, ut prohibitio non viam aut modum aliquid obtinendi vel agendi, sed rem, sive actum ipsum respiciat, causa prohibitionis semper durante: cujusmodi probibita ratione sui sunt adulteria, furta, perjuria etc. Vel alio modo prohiberi possunt non simpliciter et ratione sui, sed quoad certam viam duntaxat, vel modum acquirendi prohibitum. Sic Episcopus, alligatus jam alicui Ecclesiae, prohibetur aliam Ecclesiam assumere, non absolute et simpliciter, sed duntaxat quoad viam, electionis nempe, non vero quoad viam postulationis. *c. fin. de Postulat. Praelat.* Hoc notato Resp. I. Regulam loqui, et intelligendam esse de prohibitis in primo sensu, uti statim patebit. Nam

3 Resp. II. Verus Regulae sensus hic est: *Quando aliquid simpliciter, ac principaliter ratione sui, suaeve naturae prohibitum alicui habetur una via, vel modo, ad id alia via, vel modo de jure admittendus non est.* Ratio Regulae jam allegata est *n.* 1. ne videlicet *fraus legi fiat. cit. l. fin. C. Si Mancipium.* Hoc ipso enim, quod legislator aliquid absolute et simpliciter, ac principaliter ratione sui, suaeve naturae probibeat, volt, et intendit, ut nulla via vel modo fiat, aut ad eam perveniatur, etiamsi in prohibitione una tantum via, vel modus exprimatur; consequenter si quis unam viam, vel modum in lege expressum et prohibitum, declinat, quidem, aliam tamen viam assumit, aperte contra voluntatem, et intentionem legislatoris, sicque in fraudem legis, et contra famosam illam *Reg.* 88. *de R. J. in* 6. agere censetur: *Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.*

4 Declaratur Regula, et firmatur amplius exemplis Juris: Sic enim *cit. c. un. de Clericis conjug. in* 6. dicitur, Clericos pro commissis criminibus, vel delictis trahi non posse criminaliter, aut civiliter ad judicium laicale, *nec ab ipsis saecularibus Judicibus eos debere personaliter, vel etiam pecuniariter (ne per unam viam concedatur eisdem Judicibus, quod per aliam denegatur) ullatenus condemnari.*

5 Sic *l. Scire oportet.* 21. §. 1. *ff. de Tutor. et Curat. datis.* pater materno testamento ab administratione liberis patria potestate solutis, relictorum prohibitus, nec ut curator ea administraro valet, *et si voluerit, ut non alia via hoc, quod noluit testatrix, fiat,* prout ait lex. Sic pater, quia Praelatus electus administrationi se ingerere nequit ante confirmationem *c. Nosti.* 9. *de Elect.* ibi: *Nosti, quomodo electus concedendi honores, vel praebendas, vel alias disponendi de rebus Ecclesiae (cum sua electio non sit confirmata) non habeat facultatem*; eandem nec sub titulo oeconomi, vel procuratoris administrare valet, Regula hac eis obstante *c. Avaritiae.* 5. *de Elect. in* 6. ubi Papa etiam rationem, fraudem legis videlicet, allegans ita loquitur: *Avaritiae caecitas, et damnandae ambitionis improbitas aliquorum animos occupantes, eos in illa temeritatem impellunt, ut, quae sibi a Jure interdicta noverint, exquisitis fraudibus usurpare conentur. Nonnulli siquidem ad Regimen Ecclesiarum electi, quia eis, jure prohibente, non licet se ante confirmationem electionis celebratae de ipsis, administrationi Ecclesiarum, ad quas vocantur, ingerere, ipsam sibi tanquam procuratoribus, seu oeconomis committi procurant. Cum itaque malitiis hominum non sit indulgendum etc.*

Sic rursus, quia Clerici absolute, et simpliciter probibentur plura beneficia obtinere in titulum *c. Quia in tantum.* 5. *de Praebend. et Dignit.* ibi: *Quia in tantum quorundam processit ambitio, ut non duas, vel tres, sed plures Ecclesias perhibeantur habere, cum nec duabus possint debitam provisionem impendere: per Fratres, et Coepiscopos nostros hoc emendari praecipimus, et de multitudine praebendarum, Canonibus inimica, quae dissolutionis materiam et evagationis inducit, certumque continet periculum animarum, eorum, qui Ecclesiis deservire valeant, indigentiam volumus sublevari.* juncto *c. Cum singula.* 32. *Eod. in* 6. uno obtento in titulum, non possunt alterum in commendam perpetuam habere; ne, quod uno modo prohibetur, alia via obtineatur; cum commenda perpetua aequivaleat beneficii titulo, Laymann in *cit. Avaritiae.* arg. Concil. Trident. *Sess.* 7. *cap.* 4. *de Reform.* 6

Sic, quia simpliciter, absolute, et ratione sui prohibetur, ut filiisfamilias mutua non detur pecunia, ne inde materiam peccandi, et malos contrahendi mores sumant, probibitum est etiam eisdem frumentum, vinum, oleum, vel quid aliud mutuum dare, ut ex his venditis pecuniam acquirant. *l. Item si.* 7. §. 3. *ff. de S. C. Macedon.* ne in fraudem legis, quod una via prohibitum, alia obtineatur. ibi: *Sed si fraus sit Senatus consulto adhibita, puta frumento vel vino, vel oleo mutuo dato, ut his distractis fructibus, uteretur pecunia, subveniendum est filiofamilias.* 7

Quaeritur II. An? et quas fallentias habeat Regula LXXXIV? Resp. Eam fallere universaliter tunc, quando aliquid prohibitum existit altero modo supra *n.* 2. declarato, id est, quando quid non simpliciter, et principaliter ratione sui, sed quoad certam viam vel modum duntaxat prohibetur; quia ad taliter prohibitum alia, non prohibita via, vel modo admitti, et pervenire licite et valide quis potest. Sic praeter exemplum supra cit. *n.* 2. allegatum de Episcopo; qui licet ad aliam Ecclesiam electionis via assumi prohibeatur, ad eandem tamen alia via, postulationis videlicet, pervenire potest *cit. c. fin. de Postulat. Praelat.* Ulterius, etsi probibitum sit, ne Clerici illegitime nati ad Praelaturas eligantur, tamen via postulationis ad eandem pervenire possunt. *c. Innotuit.* 20. *de Elect.* ubi Summarium rem breviter dicit: *Illegitimus potest postulari, non autem eligi.* 8

Sic etiam in judiciis, etsi actor petens aliquam rem una actione inepta repellatur, petendo tamen eandem alia actione congruenti admittitur. *c. Examinata.* 15. *de Judiciis.* ibi: *Actionem, quam intentabas, incongruentam cognovimus, et ineptam - unde intentionem tuam in hac parte pronuntiavimus non tenere -- ita tamen, quod si congruentem et aptam intentare volueris actionem, respondere tibi teneantur.* Sic insuper, etsi Clericis communi jure probibitum sit, de bonis, intuitu Ecclesiae acquisitis, condere testamentum: tamen eadem bona per actum inter vivos ad pios usus elargiri valent *c. Ad haec.* 8. *de Testam.* ibi: *Ad haec praesentibus innotescat, quod Clerici de mobilibus, quae per Ecclesiam sunt adepti, de Jure testari non possint: Viventes tamen, et sui compotes moderate valeant aliqua de bonis ipsis, non ratione testamenti, sed eleemosynae intuitu erogare.* Verum, si in stricto sensu loqui volumus, necessitae proprie fallentiae non sunt, utpote per Regulam ipsam jam exclusae. 9

REGULA LXXXV.

Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde desumpta?*
2 *Quomodo intelligenda?*
Quibus rerum suarum arbiter est. Ibid.
3 *Ponitur verus sensus Regulae.*
4 *Fallit Regula, quando privata conventio est contra substantiam contractus: aut jus publicum. et num. seqq*
6 *Item, si turpis, aut inhonesta, seu de re turpi, inhonesta est.*

1 Desumitur haec Regula ex *l.* 1. §. 6. *ff. Depositi.* ibi: *Contractus enim legem ex conventione accipiunt.* et *l. Contractus.* 23. *ff. de Reg. Jur.* ubi postquam singillatim explicatum fuit, quinam contractus dolum malum duntaxat recipiunt: quinam dolum, et culpam; ibi: *Contractus quidam dolum malum duntaxat recipiunt: quidam et dolum, et culpam: dolum tantum, depositum, et precarium: dolum, et culpam, mandatum, commodatum, venditum, pignori acceptum, locatum, idem dotis datio, tutelae, negotia gesta. In his quidam et diligentiam societas, et rerum communio, et dolum, et culpam recipit:* statim subjungitur: *sed haec ita, nisi, si quid nominatim convenit, vel plus vel minus, in singulis contractibus: nam hoc servabitur, quod initio convenit: legem enim contractus dedit: excepto eo, quod Celsus putat, non valere, si convenerit, ne dolus praestetur; hoc enim bonae fidei judicio contrarium est: et ita utimur.*

2 Quaeritur I. Quomodo haec Regula intelligenda; et quis proprius illius sensus sit? Resp. I. Per verbum *legem* Regula intelligit formam, naturam, et modum obligationis in contractu, velique dicere, qualiter, et quomodo obliget contractus, ex contrahentium dependere voluntate et speciali conventione, quae inter eos legem privatam constituit, qua indicatur, qualiter, quo modo, quo *tempore*, quo loco, quibus sub conditionibus quisis ex contractu obligatus existat: cum enim quilibet rerum suarum moderator, et arbiter existat; *l. in re mandata.* 21. *C. Mandati.* possunt contrahentes ad invicem convenire et pacisci, sibique legem observandam imponere, quo modo, quo loco, quo tempore, quibus sub conditionibus contractus eorum obligent *l. In traditionibus* 48. *ff. de Pactis.* et *l.* 1. *C. eod.* quae deinde lex privata ex speciali eorum conventione, seu pacto provenieus procul dubio ab utroque contrahentium servanda est, quia *pacta custodiantur c.* 1. *de Pactis.* Et quidem etiam ex aequitate naturali, *l.* 1. *ff. eod.* ibi: *aequitas naturalis est. Quid enim tam congruum fidei humanae, quam ea, quae inter eos placuerunt, servare?* Unde est *l. In traditionibus.* 48 *ff. eod.* dicitur: *In traditionibus rerum quodcunque pactum sit, id valere manifestissimum est.*

Resp. II. Verum Regulae sensus sequens est: *Qualiter, quo modo, quo tempore, quo loco, quibus sub conditionibus contractus aliquis obliget, dependet ex speciali contrahentium pacto, seu conventione, qua legem mutuo obligantem sibimet imponunt.* Per rationem, et Jura jam allegata. Et quoniam sensus Regulae ex se clarus est, opus non habet, ut exemplis Juris declaretur praesertim cum quisis sibimet exemplare formare facile possit: si enim vendis domum tuam mutua sub conventione, ut pretium simul, vel per partes, hoc vel illo tempore, in hac, vel illa moneta, hoc vel illo loco solvatur: eo modo, quo conventum est, solvendum erit per Jura allegata. 3

Quaeritur II. An? Et quis praesens Regula habeat Fallentias? Resp. Eam fallere 1. quando conventio contrahentium fit contra formam substantialem, seu essentialem contractus a Jure praescriptam: seu, si est contra jus commune, et publicum. arg. *l. Leges.* 7. *C. de Legibus et Constit. Princ.* ibi: *Leges, et constitutiones futuris certum est dare formam negotiis* et *l. Jus publicum* 38 *ff. de Pactis.* ibi: *Jus publicum privatorum pactis mutari non potest.* juncto *c. Si diligenti.* 12. *in fin. de Foro compet.* ubi dicitur: cui (indulto publico) *privatorum pactio derogare non potest.* Hinc, quia de substantia, et essentia cujuvis contractus est consensus, quaevis conventio irrita habetur, ubi verus deest consensus. *l. ff. de Pactis.* Et ideo Regula intelligi debet de conventione circa accidentalia, non vero circa formam substantialem contractus, utpote quae invariata manere debet Stein. *hic n.* 3. cum communi aliorum. arg. *l. Novationem.* 8. *C. de novationib.* 4

Dicitur autem notanter: *contra Jus commune, aut publicum* siquidem *pactum, per quod tollitur jus privati sibi publica auctoritate concessum valet: secus, si tolleretur jus commune,* ut ait Rubrum in *l. Juris gentium.* 7 §. *Si paciscar.* 13. *ff. de Pactis.* Hinc quamvis in favorem emptorum jure cautum sit, quod venditor teneatur de evictione, etsi in contractu emptionis vel venditionis nil fuerit expressum; tamen si venditor et emptor specialiter conveniunt, quod ille de evictione non teneatur, conventioni huic standum est, prout amplius dictum et probatum habetur Lib. III. Tit 17. §. 12. 5

Fallit 2. si conventio contrahentium est turpis, vel de re turpi, inhonesta, aut impossibili, de jure, vel de facto *c. fin. de Pactis. in fin.* ibi: *Nam etiam juxta legitimas sanctiones, pactum turpe, vel rei turpis, aut impossibilis de Jure, vel de facto nullam obligationem inducit.* Hinc *Celsus putat, non valere, si convenerit, ne dolus praestetur; hoc enim bonae fidei judicio contrarium est,* uti dicitur *cit. l. Contractus.* 23 *ad fin. ff. de R. Jur.* juncto *c. Nemo potest* 6. *de R. J. in* 6 ibi: *Nemo potest ad impossibile obligari.* Huc serviunt etiam dicta supra ad *cit. Reg. VI.* et ad *Reg. LXIX.* 6

REGULA LXXXVI.

Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare.

SUMMARIUM

1 *Regula unde?*
2 *Non tantum ex sua culpa, sed etiam qui ex causa, quam ipse sine delicto praebet, damnum sentit sibi imputare debet.*
3 *Idem est, si jacturam lucri.*
4 *Ponitur verus sensus Regulae:*
5 *Declaratur exemplis. et seq.*
7 *Projiciens aliquid ex alto, et prius non clamans, reus damni inde secuti est; secus si clamat.*

1 Desumitur haec Regula ex *l. Quod quis.* 203. *ff. de Reg. Jur.* ibi: *Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire.*

2 Quaeritur, quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus illius sensus sit? Resp. I. Quamvis Regula ex se perspicua videatur, tamen notandum, quod per verba, *sua culpa*, intelligatur non tantum quaevis culpa Theologica, vel civilis: sed insuper quaevis causa, quamquis ipsemet, etiam absque dolo et ullo delicto, libere praebet ad damnum incurrendum: sic enim, si quis, dum dimidium rei, praedii v. g. pacifica transactione acquirere posset, putans, se habere justam causam, bona fide actionem in judicio pro toto acquirendo instituit, et succumbendo totum perdit, ac insuper ad expensas condemnatur, damnum sibi ipsi imputare debet, quia etsi nullam culpam, vel dolum commiserit, causam tamen damni ipse praebuit, sua sponte praeeligendo litem. *l. Ipsa dispice* 1. *C. de Edendo.* Sic etiam, qui bona fide, absque ulla culpa vel dolo compromittit in arbitros, horum sententiae, etiam minus justae, et sibi plurimum damnosae stare, sibique, et non aliis imputare debet damnum inde secutum, quia ad id ipsemet causam praebuit, sponte compromittendo in arbitros. *l. Diem proferre* 27. §. 1. *ff de Receptis, qui arbitrium* ibi: *Stari autem debet sententiae arbitri, quam de se dixerit, sive aequa, sive iniqua sit: et sibi imputet, qui compromisit. Nam et Divi Pii rescripto adjicitur: vel minus probabilem sententiam aequo animo ferre debet.*

3 Notandum ulterius, verbo *Damnum* in Regula non tantum damnum positivum, sed et lucri carentiam intelligi, ita ut sibi, non aliis imputare debeat, sive damnum, sive carentiam lucri sentiat ex sua culpa, seu causa, quam ipse praebuit; cum damnum pati, et lucrum perdere, paris sint arg. *l. Proinde.* 22. *in fin. ff. ad Leg. Aquil.* Hinc Clericus, cui primo vacatura Praebenda per Sedem Apostolicam fuit concessa, et eam, quae primo vacat, petere negligit, sibi imputare debet, quod carentiam totius incurrat gratiae. *c. Si Clericus.* 11. *de Praebend. in* 6. ubi ratio additur illis verbis: *Cum facta et gratia per ipsius negligentiam sit extincta.* Idem est de aliis beneficiis et gratiis ad certum tempus promissis, ac neglectis; quia universaliter jura vigilantibus sunt scripta. *l. Pupillus* 24. *ff. Quae in fraudem creditor in fin.* ibi: *Jus civile vigilantibus scriptum est* Hinc

4 Resp. II. Verus Regulae sensus sequens est: *Damnum, vel jacturam lucri, quam quis sentit ex sua culpa, vel causa, quam ipsemet libere praebuit, sibi, et non aliis imputare debet.* Ratio Regulae est, Tum; quia *Non debet aliquis alterius odio praegravari. c. Non debet.* 22. *de Reg. Jur. in* 6. Tum; quia culpa suos, non alienos tenet auctores. *l. Sancimus.* 22. *C. de Poenis.* ibi: *Peccata igitur suos teneant auctores: nec ulterius progrediatur metus, quam reperiatur delictum.* Tum; quia affectus suae causae, non alteri imputandus est. arg. c. *Cum cessante causa.* 60. *de Appellation.*

Declaratur, et firmatur Regula amplius exemplis Juris; praeter enim jam allegata ulterius pro exemplo servit, quod, si procurator, aut negotiorum gestor indebitum solvit, sibi, non Domino damnum imputare debeat. *l. Si quis.* 23. *ff. de Negot. gestis.* ibi: *Si quis negotia aliena gerens, indebitum exegerit, restituere cogitur, de eo autem, quod indebitum solvit, magis est, ut sibi imputare debeat.* Sic etiam, si unus sociorum ex suo delicto in poenam incidit, sibi soli imputare, ipseque solus, non consocii sentire debent. *l. Cum duobus.* 52. §. *fin. ff. Pro Socio* et *l.* 53. *ff eod* ibi: *Quod autem ex furto, vel ex alio maleficio quaesitum est, in societatem non oportere conferri, palam est: quia delictorum turpis atque foeda communio est.* Sic ulterius, qui absque inventario haereditatem adit, indeque damnum sentit, sibi, suaeque improvidentiae, non aliis imputare debet. *l. fin. C. de Jure deliberandi etc.* 5

Sic rursus, si quis ex praescriptione rei suae damnum patitur, suae negligentiae adscribere habet, quod intra praescriptionis tempus de rebus suis non indagaverit, easque vindicarit. arg. *l.* 1. *ff. de Usurpat. et Usucap.* Sic etiam, qui ad societatem negligentem socium assumit, indeque damnum sentit, hoc sibi imputare debet. § *fin. Inst. de Societ. qui parum diligentem socium sibi assumit, de se quaeri, sibique hoc imputare debet.* Sic pariter, qui administrationem rerum suarum imperitis, ac ineptis committit, vel servos minus habiles conducit, damnum inde sequens sibi imputare debet. *l. Videamus.* 11. *ff. Locati.* 6

Sic ulterius, si putator, ramus ex arbore dejiciens, vel alius machinarius in tempore clamet, ut praetereuntes, a periculo sibi caveant, et hi cavere negligant, his, non illis damnum, etiam homicidium secutum imputandum; secus si non tempestive, vel penitus non clament. *l. Si Putator.* 31. *ff ad Leg. Aquil.* ibi: *Si putator, ex arbore ramum cum dejiceret, vel machinarius hominem praetereuntem occidit: ita tenetur, si is in publicum decidat, nec ille proclamavit, ut casus ejus evitari possit etc.* Sic innumera alia in quavis fere materia reperiuntur Juris exempla. 7

REGULA LXXXVII.

Infamibus portae non pateant dignitatum.

SUMMARIUM.

1 *Regula unde?*
2 *Sicut infamia duplex est, Juris nempe, et facti: ita alii sunt infames infamia Juris, alii infamia facti.*
3 *Infames infamia Juris quinam in specie?*
4 *Ponitur verus sensus Regulae.*
Adducantur rationes, cur infames, sive de jure, sive de facto, [illegible] sint assumendi ad munera honorifica. Nbi [illegible] et seq.
5 *Dignitas et hono[illegible] sit praemium virtutis.*
6 *Infames infamia [illegible]is a dignitatibus non tantum impedit, sed i[illegible]tam privat: requiritur tamen ad id sent[illegible]a Judicis.*
7 *Infamia facti, si constanti publica emendatione aboletur, non impedit obtinere dignitates.*
8 *Procuratoris officium de Jure inter munera honorifica non reputatur, bene [illegible]ro de consuetudine.*

1 Haec regula desumitur ex *l.* 2. *C. de Dignit.* ibi: *Neque famosis et notatis, et qui scelus, aut vitae turpitudo inquinat, et quos infamia ob honestorum caetu segregat, dignitatis portae patebunt.*

2 Quaeritur, quomodo haec Regula intelligenda? et quis verus illius sensus sit? Ante responsionem notandum, Infames alios esse infamia *Juris*, seu de jure: alios infamia *Facti*, seu ex facto, prout nempe infamia est, qua laborant haec siquidem duplex est, *Juris* nempe, et *Facti*. *Infamia Juris* est, quae ex dispositione ipsius Juris contrahitur ob certa delicta: idque vel statim ipso facto: vel per sententiam Judicis. Et hac infamia inquinati dicuntur infames infamia juris, vel infames de jure. *Infamia facti* est, quae non quidem ex Juris dispositione, sed ex talibus factis, et delictis contrahitur, propter quae bona opinio, atque existimatio apud probos ac honestos viros gravatur: at hac infamia notati vocantur infames infamia facti, seu ex facto.

3 Quinam autem in specie sint infames infamia Juris, aut de jure, patet ex integris duobus titulis, videlicet *ff. de His, qui notantur infamia.* et *C. Ex quibus causis infamia irrogatur.* de quibus etiam specifice habes *Lib. V. Tit. 37. de Poenis.* §. 3. hic solum est addendum, quod omnes, qui de Jure civili infames sunt, etiam infames de Jure canonico habeantur *can. Omnes. 2. cau. 6. q. 1.* ibi: *Omnes vero infames esse dicimus, quos leges saeculi infames appellant*, intellige, nisi infamia per Jus civile introducta, a Jure canonico sit sublata: prout factum est circa secundo nubentes intra annum luctus *c. penult. et ult. de Secundis Nuptiis.* Porro infames in specie de Jure Canonico ad longum enarrantur *can. Infames. 17. cau. 6. q. 1.* cujus textum, quia *cit. Lib. V. Tit. 37. §. 3.* per extensum jam adduximus, eum ibidem, vel in fonte lege, ne superflua fiat repetitio. His Notatis

4 Resp. ad quaestionem n. 2. positam: Regola intelligi debet juxa sequentem proprium illius sensum: *Quicunque sive Juris, sive Facti infamia infamis est, ad dignitates et munera honorifica assumi, et admitti non debet.* Per Jura haetenus allegata: Ratio Regulae est, Tum: quia ad dignitates illi tantum sunt promovendi, qui integritate vitae et morum probati, iis, quibus praesunt, verbo et exemplo efficaciter prodesse valeot. arg. *c. Cum in cunctis. 7. de Elect.* quod praestare non possunt infames, utpote qui ipsimet rei monere, et corrigere vel non audent: vel si monent et corrigont, parum aut nihil fructificant, Deo verba illorum minus secundanto, et subditis eos non aestimantibus, sed despicientibus (infames enim despiciuntur, arg. *cit. l. 2. C. de Dignit.*) ae per consequens monita et correctiones eorum non attendentibus: cujus enim vita despicitur, ejusdem etiam praedicatio contemnitur, uti ait S. Gregorios *Hom. 12. in Evang. Matth.* Hinc S. Paulus in *Epist. 1. ad Timoth 3.* merito docet, eum, qui in dignitate Episcopali existit, debere esse *irreprehensibilem, - sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, - non vinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum etc.* et *ad Tit. cap. 2.* qui *in omnibus se ipsum praebeat exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, in gravitate, verbum sanum, irreprehensibile, ut is, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.* Quae cuncta etiam de aliis Superioribus, et dignitate fulgentibus ob non exiguam paritatem rationis cum proportione intelligenda sunt.

5 Tum; quia dignitas et honor sunt praemiom virtutis consequenter virtute fulgentibus, non criminosis conferenda; *cum utique unumquemque criminosum non dignitas debeat, sed poena comitari* ut dicitur *l. Ne quis 38. in fin. C. de Decurionib.* Tum; quia, ut Strein *hic.* eum aliis bene advertit, si infames, et criminosi ad dignitates, et honorifica munera assumuntur, vel admittuntur, ex probro, et macula infamiae pascitur in animis hominum ipsios etiam dignitatis contemptus, ita, ut ex eorum promotione non tam honorentur infames, quam infamentur honores et dignitates. Addit Peck. hic et aliam rationem, cur infames ad dignitates et honores non sint assumendi; quia videlicet, si malitia potestatem dignitatis adjunctam habet, novum robor recipit, et nervos intendit, liberiusque, ac saepius delinquit, dum per dignitatis potestatem fulcita facit, quod lubet.

Porro infames ad dignitates et honores non tantum non assumendi, sed ab eisdem, si quas jam habent, etiam removendi sunt. *l. Judices. 12. C. de Dignit.* ibi: *Judices, qui se furtis et sceleribus fuerint maculasse convicti, ablatis codicillorum insignibus, et honore exuti, inter pessimos quosque et plebeios habeantur: nec sibi posthac de eo honore blandiantur, quo se ipsos indignos judicaverunt.* juncta *l. Infamia. 8. C. de Decurion.* ibi: *Infamia, quae tibi abominanda est, - quaesitum tibi adimit honorem.* quod specialiter etiam de dignitatibus, officiis, et beneficiis Ecclesiasticis intelligendum venit *c. Inter dilectos. 11. de Excess. Praelat.* et ibi Panormitan. *n.* 8. Navarr. *cap. 27. n. 207.* ita tamen, ut requiratur sententia Judicis; uti cum aliis bene advertit Strein. *hic* arg *cit. c. Inter dilectos.* ubi summarium sic habet: *Collatio beneficii indigno facta cassari debet*: et, ut infamia juris existat; quia licet infamis facti a dignitatibus, honoribus, et beneficiis impediat, actu tamen obtentis non privat, cum privatio hujusmodi nullo Juris textu reperiatur expressa, uti cum aliis bene advertit Layman *Lib. 1. Tr. 5. p. 5. cap. 4. n. 5.* 6

Ubi ulterius notandum, quod infamia solius facti, et quae publica, constanti emendatione aboletur, etiam ab obtinendis dignitatibus, hae honoribus non impediat. Sylvester. *v. Infamia. n. 11.* Molina. *disp. 10. numer. 1.* Strein. *hic.* et alii arg. *can. Si duo. 4. cau. 35. q. 6.* ibi: *infames effectos, donec ab incesti facinore desinant.* et *can Nunquam. 4. dist. 56.* ibi: *ad meliorn conversum nequaquam prior vita commaculat.* Et Ratio est; quia infamia facti facto adhaeret: consequenter hoc per constantem emendationem abolito cessare debet. arg. *c. Cum cessante. 60. de Appellat.* 7

Objicitur contra Regulam: Infames ad munus Procuratoris admittuntor. §. *fin. Instit. de Except.* ibi: *Eas vero exceptiones, quae olim procuratoribus propter infamiam vel dantis vel ipsius procuratoris opponebantur, cum in judiciis frequentari nullo modo perspeximus, conquiescere sancimus: ne dum de iis altercatur, ipsius negotii disceptatio protelctur.* Ergo Resp. Munus Procuratoris, nisi Principis sit, inter dignitates non computari, sed de jure inter vilia munera reputari. arg. *l. Si quis. 34. C. de Decurionib.* Dicitur autem notanter, *de Jure*; quia de consuetudine hodierna, quae Juri humano praevalet, *c. fin. de Consuetud.* munus Procuratorum fere aeque honorificum habetur, quam Advocatorum, et personas infamia notatas non recipit, nisi post Sylvestrum *v. Procuratio* et Gail. *Practic. Lib. 1. Observat. 43.* bene observat Strein. *hic.* 8

REGULA LXXXVIII.

Certum est, quod is committit in legem, qui legis verbum complectens, contra legis nititur voluntatem.

SUMMARIUM.

1 *Regula, unde?*
2 *Quomodo intelligenda?*
3 *Ponitur verus sensus illius.*
4 *Quadrupliciter fraus legi fieri potest, videlicet de re ad rem. Ibid.*
5 *De persona ad personam.*
6 *De contractu ad contractum alium.*
7 *De contractu ad contractum eundem, sed alio modo.*
8 *Ratio Regulae ex Jure desumpta.*
9 *Solvitur objectio.*
10 *Computatio annorum Pontificatus, a die coronationis, non Electionis fieri solet.*

1 Desumpta habetur haec Regula ex *l. Non dubium.* 5. *C. de Legibus et Constit. Princ.* ibi: *Non dubium est, in legem committere eum, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem. Nec poenas insertas legibus evitabit, qui se contra Juris sententiam saeva praerogativa verborum fraudulenter excusat.*

2 Quaeritur, quomodo haec Regula intelligenda? Et quis verus sensus illius sit? Ante responsionem notandum, Praesenti Regula reprehendi, et pro veris transgressoribus legis haberi illos, qui praetexta nudi sensus verborum, in lege contentorum, eam pro suo interesse, contra satis sibi notam mentem et intentionem legis, seu potius legislatoris, fraudulenter interpretantur, et observant. Quamvis enim ob inopiam verborum, et copiam variorum improvisorum eventuum et casuum lex verbis propriis tam clare non possit exprimi, quin subinde, spectando nuda verba, ad alium sensum, quam mens Legislatoris est, trahi valeat: tamen, quia dicta mens, voluntas, et intentio aliunde, ut puta ex fine, et ratione, vel occasione latae legis, vel aliis circumstantiis ordinarie sufficienter desumi potest, merito a Regula ut transgressores legis arguuntur, qui voluntatem, et mentem legislatoris praefato modo satis perspectam habentes, contra eandem mentem praetexta nudorum verborum legem pro suo commodo fraudulenter interpretantur, et observant arg. *cit. l. Non dubium.* ibi: *fraudulenter* Hoc notato

3 Resp. ad quaestionem; Regula intelligenda est in sequenti proprio illius sensu: *Contra legem delinquit, verusque transgressor legis habetur, qui voluntatem, mentem, seu intentionem legis, sive potius legislatoris sufficienter perspectam habens, contra ejusdem mentem fraudulenter interpretatur, et observat legem.* Siquidem uti bene observat Glossa in *can. Plerique.* 3 *cau.* 14. *q.* 3. *v. Praecepta.* nolunt quidem facere contra legem, sed faciunt fraudem legi: ille autem fraudem legi facit, qui nuda verba observans veram sententiam, et mentem ipsius circumvenit *l. Contra legem.* 29 *ff. de Legibus, Senatusque consult. etc.* ibi. *Contra legem facit, qui id facit, quod lex prohibet: in fraudem vero, qui salvis verbis legis, sententiam ejus circumvenit.* et *l. Fraus enim* 30 *ff. eod.* ibi: *Fraus enim legi fit, ubi, quod fieri noluit, fieri autem non vetuit, id fit.* subaudi expresse.

4 Porro juxta Dyuum *hic num.* 3. Glossam *loc. cit.* communiter receptam potest fraus legi quatuor potissimum modis fieri, videlicet de re ad rem: de persona ad personam: de contractu ad alium contractum: de contractu ad eundem contractum, sed alio modo. *De re ad rem* fit fraus legi, quando loco unius rei, in lege expressae, datur vel substituitur alia res, sed contra intentionem legis. Sic quia in *l. Item si.* 7. §. 3 *ff. de S. C. Macedon.* prohibitum est, filiofamilias mutuam dare pecuniam, ne occasione illius delinquat: in fraudem hujus legis facit, qui loco pecuniae eidem mutuum dat oleum, vinum, frumentum etc. ut his distractis pecuniam acquirere valeat. arg. *cit. l. Item si.* 7. Sic etiam, quia in *l. Solent.* 6. *ff. de Offic. Proconsulis.* et *l. Plebiscito.* 18. *ff. de Officio Praesidis* prohibetur, ne praesides, et alii, qui provincias regunt, aut eis praesunt, et Judices existunt, accipiant munera, nisi esculenta, et poculenta, quae intra paucos dies consumi valeant; ibi: *Plebiscito continentur, ut ne quis Praesidum, munus vel donum caperet: nisi esculentum, poculentumve, quod intra dies proximos prodigatur:* in fraudem hujus legis, et contra mentem illius facit, qui esculenta, et poculenta in tanta quantitate, et pretio accipit, ut trahi possint ad munerum qualitatem, Dyuus *loc. cit.* arg. *cit. legib.*

5 *De persona in personam* fraus legi fit, quando quis ministerio alterius facit, quod ipse facere licite non potest; quia *Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit,* juxta *Reg.* 67. *de Reg. Jur. in* 6. et dicta ad eandem, ubi etiam exempla habes; quibus adde, quod, quia donationes gratuitae inter virum et uxorem a lege prohibitae sunt *l. Haec ratio.* 3. §. 10, *ff. de Donat. inter virum et uxorem.* ibi: *Sciendum autem est, ita interdictam inter virum et uxorem donationem, ut ipso jure nihil valeat, quod actum est.* juncta *l. Si sponsus.* 5. *pr. ff. eod* ac *c. fin. eod.* magisque dictum habetur *Lib. IV. Tit.* 20. §. 1. in fraudem legis fiet, si vir, vel mulier alii donat, ut donatum acquirat conjux alter: vel si maritus sibi donandum jusserit uxori suae dare. arg. *cit. l. Haec ratio.* §. *fin.* ibi: *si donaturum mihi jussero uxori meae dare ait Julianus, nullius esse momenti.*

De contractu ad contractum alium fraus legi fit, si loco unius contractus a lege prohibiti, alius contra mentem legis assumitur: ut si maritus prohibitus donare uxori, loco donationis adhibet contractum venditionis, et id, quod uxori donare non potuit, eidem vili pretio vendit, cum alias eam vendere nullatenus intenderit, *cit. l Si sponsus.* 5. §. 5. ibi: *Circa venditionem quoque, Julianus quidem minoris factam venditionem, nullius esse momenti ait. Neratius autem -- venditionem, donationis causa inter virum et uxorem factam, nullius esse momenti: si modo, cum animum maritus vendendi non haberet, idcirco venditionem commentus sit, ut donaret: enimvero, si cum animum vendendi haberet, ex pretio ei remisit, venditionem quidem valere, remissionem autem hactenus non valere, quatenus facta est locupletior.* 6

De contractu ad contractum eundem, sed alio modo fraus legi fit in casu, quo v. g. mulier, quae fidejubere prohibetur, uti patet ex *toto Tit. ff. ad S.C. Vellejan.* et ample dictum habetur *Lib. III. Tit* 22. §. 1. *a n.* 18. in se suscipit principalem obligationem, et seipsam constituit debitricem, cum nihilo minus intercedere, et re ipsa fidejubere censeatur Dynus, et Gloss. *loc. cit. arg. l. Quamvis.* 8. *ff. ad S. C. Vellejan.* 7

Caeterum ratio Regulae, et cunctorum dictorum est: quia universaliter in legibus non nuda verba, sed intentio et voluntas legislatoris respicienda est, *can. Humanae aures.* 11. *cau.* 22. *q.* 5. ibi: *non debet aliquis verba considerare,* intellige, nude et simpliciter: *sed voluntatem et intentionem: quia non debet intentio verbis deservire, sed verba intentioni.* et *Scire leges non hoc est, verba earum tenere, sed vim ac potestatem. l. Scire.* 17. *ff. de Legib Senat. Consult.* Hinc illud vulgatum: *Ratio legis est anima legis,* prout desumitur ex *can. Consuetudo.* 5. *dist.* 1. cum concord. Ob quod Abb. Panormit. in *cap. Ad audientiam.* 12. *de Decimis. n* 2. bene dixit: *habent se verba, et intentio, seu ratio sicut corpus et anima; nam sicut anima dominatur corpori, ita ratio legis dominatur verbis.* Quapropter si contra sufficienter notam intentionem mentem, et rationem legislatoris, legem fraudulenter quis interpretatur et servat, vi Regulae nostrae pro transgressore legis merito reputatur; cum fraus et dolus nulli patrocinari debeant, per vulgaria. 8

Objici contra hanc Regulam solet; Non alio fine inventa sunt verba et nomina, quam ut mentis nostrae sensum manifestent: ergo illis inhaerendum, quamvis videantur dura. arg. *l. Prospexit.* 12. §. 1 *ff. Qui, et a quibus Manumissi liberi non fiunt* ibi: *quia ita verba faciunt -- quod quidem perquam durum est, sed ita lex scripta est;* praesertim cum interpretatio verborum legis juxta mentem legislatoris, majoris ponderis esse non debeat, quam propria significatio verborum. *l. Labeo ait.* 7. §. 2. *ff. de Supellect. Legata.* ibi: *Non enim ex opinionibus singulorum, sed ex communi usu nomina exaudiri debere. Id Tubero parum sibi liquere ait: nam quorsum nomina (inquit) nisi ut demonstrarent voluntatem dicentis? Equidem non arbitror* 9

quemquam diceret quod non sentiret, et maxime nomine usus sit, quo id appellari solet: nam vocis ministerio utimur. Resp. Speciosam quidem, sed minus stringentem esse hanc ex legibus desumptam objectionem, quia nemo negat, verba esse indicia mentis nostrae, eaque juxta propriam significationem accipienda venire, ubi sunt clara et manifesta, et de vero illorum sensu nulla ratio dubitandi occurrit. Verum ubi nuda verborum significatio varia, vel intentioni ac menti dicentis contraria apparet: vel si nudus sensus verborum, ut jacent, aliquod absurdum, iniquum, a recta ratione devians, et ab aliis legibus manifeste reprobatum innuit, utique nudae hujusmodi significationi non inhaerendum, sed ad mentem, voluntatem, et intentionem dicentis, seu legislatoris ex ratione et fine legis, aliisque circumstantiis colligendam necessario, et prudenter recurritur juxta apertos Juris textus supra allegatos, quibus claris textibus cum textus apparenter duntaxat, non autem vere contrarii, in objectione positi, juxta responsionem nostram facile concordari possint, eos sic concordare, rationi et juri consonum est; *Cum expediat concordare Jura Juribus, et eorum correctiones (si sustineri valeant) evitari. c. Cum expediat. 29. de Elect. in 6.*

Finit Pontifex Bonifacius VIII. conditas a se Regulas Juris in Sexto illis verbis:

Datae Romae apud Sanctum Petrum V. Nonas Martii, Pontificatus nostri anno quarto. (1298)

Ubi cum Glossa notandum *hic v. Pontificatus.* quod 10
computus annorum Pontificatus Romani incipiat a die coronationis, seu consecrationis suae: non vero a die electionis; quod bene notandum Juristis, monet eadem Glossa, ne in computatione contingat error, qualem ibidem ipsamet refert: quamvis et haec computatio potius ex consuetudine, et solito more, quam a Jure roboretur; cum post canonicam electionem a duabus partibus celebratam, suamque praestitum assensum, vere jam sit Pontifex Romanus, prout iterato cit. Glossa bene advertit.

Nos autem praesentem Tractatum de Regulis Juris in Nomine Domini, quo incepimus, finimus, eumque humillima cum reverentia judicio et correctioni Ecclesiae Catholicae, quae fidei, et veritatis, morumque infallibilis Regula est, penitus subjicimus, idque, quod ipsa in eo rejicit, et improbat, nos quoque rejicimus, et improbamus: immo pro non scripto, aut dicto haberi volumus, unice optantes, ut cuncta ad majorem DEI gloriam, quam praecipue intendimus, directe, ac indirecte cedant.

FINIS

CAPUT III.

SEU APPENDIX

DE REGULIS JURIS CIVILIS

Juxta promissum, in Frontispicio et Prooemio, subjungimus hic Appendicem, et Caput tertium de Regulis Juris Civilis pro compendiosa notitia praesertim eorum, quibus Corpus Juris Civilis non semper ad manus est; Et quidem pro commodiori usu ponimus illas prius eo ordine, quo in Digestis *Lib.* 50. *Tit.* 17. positae sunt, dein etiam ordine alphabetico.

Sequuntur ergo Regulae Juris Civilis eo ordine, quo in Jure, citato loco inveniuntur positae.

1

De Regula.

Regula est, quae rem, quae est breviter enarrat. Non ut ex Regula Jus sumatur, sed ex Jure, quod est, Regula fiat. Per Regulam igitur brevis rerum narratio traditur, et (ut ait Sabinus) quasi causae conjectio est: quae, simul cum in aliquo vitiata est, perdit officium suum.

2

De Foeminis. De Impubere.

Foeminae ab omnibus Officiis civilibus, vel publicis remotae sunt: et ideo nec judices esse possunt, nec Magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio intervenire, nec procuratores existere. 1.) Item impubes omnibus officiis civilibus debet abstinere.

3

Non nolle, velle

Ejus est non nolle, qui potest velle.

4

Velle non creditur, qui obsequitur imperio Patris, vel Domini.

5

De Furioso et Pupillo.

In negotiis contrahendis alia causa habita est furiosorum, alia eorum, qui fari possunt, quamvis actum rei non intelligerent; nam furiosus nullum negotium contrahere potest: pupillus omnia, Tutore auctore, agere potest.

6

De eo, qui ad alium vult transferre haereditatem.

Non vult haeres esse, qui ad alium voluit transferre haereditatem.

7

De Testato, et Intestato.

Jus nostrum non patitur eundem in paganis, et testato et intestato decessisse; earumque rerum naturaliter inter se pugnare est, testatus, et intestatus.

8

De Jure Sanguinis.

Jura sanguinis nullo Jure Civili dirimi possunt.

9

De obscuris.

Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur.

10

De Commodis, et Incommodis.

Secundum naturam est, commoda cujusque rei eum sequi, quem sequentur incommoda.

11

De Translatione Dominii.

Id, quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest.

12

De Interpretatione Testamentorum.

In testamentis plenius voluntates testantium interpretantur.

13

De Effectu Exceptionis.

Non videtur cepisse, qui per exceptionem a petitione removetur.

14

De Die Obligationis.

In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, praesenti die debetur.

15

De effectu actionis.

Is, qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur.

16

De imaginaria Venditione.

Imaginaria Venditio non est pretio accedente.

17

De Tempore.

Cum tempus in testamento adjicitur: credendum est pro haerede adjectum, nisi alia mens fuerit testatoris: sicut in stipulationibus promissoris gratia tempus adjicitur.

18

De acquisitione.

Quae legata, mortuis nobis, ad haeredem nostrum transeunt, eorum commodum per nos his, quorum in potestate sumus, eodem casu adquirimus: aliter atque quod stipulati sumus: nam et sub conditione stipulantes, omnimodo eis adquirimus, etiam si libertatis nobis potestate domini, conditio existat.

19

De Conditione contrahentis, vel legatarii
De doli exceptione.

Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis ejus: haeredi autem hoc imputari non potest, cum non sponte cum legatariis contrahit. 1. Non solet exceptio doli nocere his, quibus voluntas testatoris non refragatur.

20

De Favore Libertatis.

Quoties dubia interpretatio libertatis est, secundum libertatem respondendum erit.

21

De eo, quod est plus vel minus.

Non debet, cui plus licet, quod minus est, non licere.

22

De Servis. 1. De conditione in arbitrium domini, vel procuratoris ejus collata.

In personem cervilem nulla cadit obligatio. 1. Generaliter probandum est, ubicunque in bonee fidei judiciis confertur in erbitrium domini vel procuratoris ejus conditio, pro boni viri arbitrio habendum esse.

23

De dolo, culpa, diligentia, et casu.

Contractus quidam dolum malum duntaxet recipiunt: quidam et dolum et culpam: dolum tantum depositum et precerium: dolum et culpam, mendatum, commodatum, venditum, pignori acceptum, locatum, item dotis detio, tutelee negotia gesta in his quidam et diligentiam societas et rerum Communio, et dolum at culpam recipit: aed heec ita, nisi, si quid nominatim convenit, vel plus vel minus, in singulis contractibus: nam hoc servebitur, quod initio convenit, legem enim contractus dedit: excepto eo quod Celsus putat, non valere, si convenerit, *ne* dolus praestetur: hoc enim bonae fidei judicio contrerium est: et ita utimur. Animalium vero casus, mortes, quaeque sine culpa eccidunt, fugae servorum, qui custodiri non solent, rapinae, tumultus, incendie, aquarum magnitudines, impetus praedonum e nullo preestantur.

24

De eo, quod interest.

Qoatenus cujus interest, in facto, non in jure consistit.

25

De Cautione.

Plus cautionis in re est, quem in persone.

26

Qui potest invitis alienera, multo magie et ignorentibus, et absentibus potest.

27

De Pactis. De causis Obligationum. De modo actionum.

Nec ex Preetorio, nee ax solemni Jure, privatorom conventione quidquam immutandum ast: quamvis obligationem causae pactione possint immutari, et ipso jure, et per pacti conventi exceptionem: quie actionum modus, vel lege, vel per Praatorem inductus, privatorum pactionibus non infirmatur: nisi tunc, cum inchoetur actio, inter eos convenit.

28

De his, qui ex liberalitate conveniuntur.

Divus Pius rescripsit, eos, qui ex liberalitate conveniuntur, in id, quod facere possunt condemnendos.

29

De eo, quod initio vitiosum est.

Quod initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere.

30

De Nuptiis.

Nuptias non concubitus, sed consensus facit.

31

De facto. De eo, quod est impossibile.

Verum est, neque pecta, neque stipulationes factum posse tollere: quod enim impossibile est, nequa pacto, neque stipulatione potest comprehendi, ut utilem actionem, aut factum efficere possit.

32

De Servis. De hominum aequalitate.

Quod attinet ad Jus Civile, servi pro *nullis* habentur: non tamen et Jure naturali: quie quod *ad* Jus naturale attinet omnes homines aequales sunt.

33

De Actore, et Reo.

In eo, quod vel is, qui petit, vel is, a quo petitur, lucri facturus est, durior cause est petitoris.

34

De Interpretatione contractuum.

Semper in stipulationibus, et in caeteris contractibus id sequimur, quod actum ast, ent si non appareat, quid actum est, erit conoequens, ut id sequamur, quod in Regione, in que actum est, frequentatur Quid ergo, si naque Regionis mos appareat, quia varius fuit? *ad* id, quod minimum est, redigenda summa est.

35

Quibus modis tollitur obligatio.

Nihil tam naturale est, quam eo genere quidve dissolvere, quo colligetum est: ideo verborum obligatio verbis tollitor, nudi consensus obligetio contrario consensu dissolvitur.

36

De Culpa.

Culpo est, immiscere se rei ad se non pertinenti.

37

De Condemnatione, et Absolutione.

Nemo, qui condemnare potest, absolvere non potest.

38

De Haerede.

Sicuti poena ex delicto defuncti haeres teneri non debeat: ita nec lucrum facere, si quid ex ea re ad eum pervenisset.

39

De eo, quod per alium stat, quo minus fiat.

In omnibus causis pro facto accipitur id, in quo per elium morae sit, quo minus fiet.

40

De furioso et prodigo.

Furiosi, vel ejus, cui bonis interdictum sit, nulla voluntas est.

41

De actore et reo. 1. De re obscura.

Non debet actori licere, quod reo non permittitur. 1. In re obscura melius est favere repetitioni, quem adventitio lucro.

42

De Ignorantia.

Qui in alterius locum succedunt, justam habent causam ignorantiae, eo id, quod peteretur, deberetur. Fidejussores quoque *non* minus, quem haeredes justam ignorantiam possunt allegare. Heee ita de haerede dicta sunt, si cum eo ageretur non etiem, si agat: nam plana qui agit, certus esse debet: Cum sit in potestete ejus, quando velit, experiri: et ente debet rem diligenter esplorare, et tunc ad agendum procedere.

43

De concurrentibus defensionibus 1. Vel actionibus.

Nemo ex his, qui *negant*, se debere, prohibetur etiam alia defensione uti, nisi les impedit. 1. Quoties concurrunt plures actiones ejusdam rei nomine, una quis esperiri debet.

44

De Haerede.

Totiens in heeredem damus de eo, quod ad eum pervenit, quotiens ex dolo defuncti convenitur non quotiens ex suo.

45

De Pignore, Deposito, Precario, Emptione, Locatione. 1. De Conventionibus.

Naque pignus, neque depositum, neque precerium, neque emptio, neque locatio rei suae consistere potest. 1. Privatorum Conventio Juri publico non deroget.

46

De Poena

Quod a quoque poenae nomine exactum est, id eidem restituere nemo cogitur.

47

De Consilio. 1. De Sociis.

Consilii non fraudulenti nulla obligatio est: Caeterum si dolus et calliditas intercessit, de dolo actio competit. 1. Socii mei socius, meus socius non est.

48

De calore iracundiae. De Divortio.

Quidquid in calore iracundiae vel fit, vel dicitur, non prius ratum est, quam si perseverantia apparuit, judicium animi fuisse: ideoque brevi reversa uxor, nec divortisse videtur.

49

De Circumventione.

Alterius Circumventio alii non probet actionem.

50

Culpa caret, qui scit, sed prohibere non potest.

51

Capere.

Non videtur quisquam id capere, quod ei necesse est alii restituere.

52

Non defendere.

Non defendere videtur, non tantum, qui latitat, sed et is, qui praesens negat se defendere, aut non vult suscipere actionem.

53

De Solutione indebiti.

Cujus per errorem dati repetitio est, ejus consulto dati donatio est.

54

De Juris translatione.

Nemo plus Juris ad alium transferre potest, quam ipse haberet.

55

De eo, qui suo jure utitur.

Nullus videtur dolo facere, qui suo jure utitur.

56

De Dubiis.

Semper in dubiis benigniora praeferenda sunt.

57

Ne bis exigatur.

Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur.

58

De peculio.

Ex poenalibus causis non solet in partem de peculio actio dari.

59

De Haerede.

Haeredem ejusdem potestatis, jurisque esse, cujus fuit defunctus, constat.

60

Mandati.

Semper, qui non prohibet pro se intervenire, mandare creditur. Sed et si quis ratum habuerit, quod gestum est, obstringitur mandati actione.

61

De refectione domus.

Domum suam reficere unicuique licet, dum non officiat invito alteri, in quo jus non habet.

62

De Haereditate.

Haereditas nihil aliud est, quam successio in universum jus, quod defunctus habuerit.

63

De Mora.

Qui sine dolo malo ad judicium provocat, non videtur moram facere.

64

De his, quae raro accidunt.

Ea, quae raro accidunt, non temere in agendis negotiis computantur.

65

De Cavillatione, seu Sorite.

Ea est natura cavillationis, quam Graeci σωρίτην (id est *acervalem Syllogismum*) appellant, ut ab evidenter veris per brevissimas mutationes disputatio ad ea, quae evidenter falsa sunt, perducatur.

66

De Exceptione.

Marcellus: desinit debitor esse is, qui nactus est exceptionem justam, nec ab aequitate naturali abhorrentem.

67

De Sermone ambiguo.

Quoties idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum excipiatur, quae rei gerendae aptior est.

68

De Beneficiis.

In omnibus causis id observatur, ut ubi personae conditio locum facit beneficio, ibi deficiente ea beneficium quoque deficiat: ubi vero genus actionis id desiderat, ibi ad quemvis persecutio ejus devenerit, non deficiet ratio auxilii.

69

Invito Beneficium non datur.

70

De potestate gladii, vel alterius coercitionis.

Nemo potest gladii potestatem sibi datam, vel cujus alterius coercitionis ad alium transferre.

71

Quae per libellum expediri non possunt.

Omnia, quaecunque causae cognitionem desiderant, per libellum expediri non possunt.

72

De Jure pignorandi.

Fructus rei est vel pignori dare licere.

73

De tutela, et haereditate. 2. De Vi, et Clam. 3. De his, quae in testamento intelligi non possunt. 4. Extraneo caveri non posse.

Quo tutela redit, eo haereditas pervenit, nisi cum foeminae haeredes intercedunt. 1. Nemo potest tutorem dare cuiquam, nisi ei, quem in suis haeredibus, cum moritur, habuit, habiturusve esset, si vixisset. 2. Vi factum id videtur esse, quo de re quis, cum prohibetur, fecit. Clam, quod quisque, cum controversiam haberet, habiturumve se putaret, fecit. 3. Quae in testamento ita sunt scripta, ut intelligi non possint, perinde sunt, ac si scripta non essent. 4. Nec paciscendo, nec legem dicendo, nec stipulando quisquam alteri cavere potest.

74

Ne cui per alium iniqua conditio inferatur.

Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri.

75

De mutatione consilii.

Nemo potest mutare consilium suum in alterius injuriam.

76

De his, quae animi destinatione agenda sunt.

In totum omnia, quae animi destinatione agenda sunt, non nisi vera et certa scientia perfici possunt.

77

De actibus legitimis. De tacito, et expresso.

Actus legitimi qui recipiunt diem vel conditionem, veluti mancipatio, acceptilatio, haereditatis aditio, servi optio, datio Tutoris, in totum vitiantur per temporis vel conditionis adjectionem: nonnunquam tamen actus supra scripti tacite recipiunt, quae aperte

comprahensa vitium afferunt: Nam si acceptum feratur ei, qui sub conditione promisit, ita demum egisse aliquid acceptilatio intelligitur, si obligationis conditio extiterit: quae si verbis nominatim acceptilationis comprehendatur, nullius momenti faciet actum.

78

De fraude.

Generaliter, cum de fraude disputatur, non quid habeat actor, sed quid per adversarium habere non potuerit, considerandum est.

79

Fraudis interpretatio semper in jure civili non ex eventu duntaxat, sed ex consilio quoque desideratur.

80

De genere, et specie.

In toto Jure generi per speciem derogatur, et illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est.

81

De his, quae dubitationis tollendae causa contractibus inseruntur.

Quae dubitationis tollendae Causa contractibus inseruntur, jus commune non laedunt.

82

De donatione.

Donari videtur, quod nulla jure cogente conceditur.

83

De amissione.

Non videntur rem admittere, quibus propria non fuit.

84

Si amplius solutum sit, quam debebatur. 1. De naturali obligatione.

Cum amplius solutum est, quam debebatur, cujus pars non invenitur, quae repeti possit, totum esse indebitum intelligitur, manente pristina obligatione. 1) Is natura debet, quem jure gentium dare oportet, cujus fidem secuti sumus.

85

De Dote. 1. De his, quae ad eum Casum pervenerunt, a quo non possunt initium capere. 2. Si aequitate desiderii naturalis ratio, aut dubitatio juris moretur.

In ambiguis pro dotibus respondere, melius est. 1) Non est novum, ut, quae semel utiliter constituta sunt, durent, licet ille casus extiterit, a quo initium capere non potuerunt. 2) Quotiens aequitate desiderii naturalis ratio, aut dubitatio juris moretur, justis decretis res temperanda est.

86

De litis Contestatione.

Non solet deterior conditio fieri eorum, qui litem contestati sunt, quam si non: sed plerumque melior.

87

Nemo enim in persequendo deteriorem causam, sed meliorem facit. Denique post litem contestatam haeredi quoque prospiceretur, et haeres tenetur ex omnibus causis.

88

De mora.

Nulla intelligitur mora ibi fieri, ubi nulla petitio est.

89

De successione ex testamento, vel ab intestato.

Quamdiu possit valere testamentum, tamdiu legitimus non admittitur.

90

De aequitate.

In omnibus quidem, maxime tamen in Jure aequitas spectanda sit.

91

De Successione.

Quotiens duplici jure defertur alicui successio, repudiato novo jure, quo ante defertur, supererit vetus.

92

De errore librarii in transcribendo.

Si librarius in transcribendis stipulationis verbis errasset; nihil nocere, quo minus et reus et fidejussor teneatur.

93

De possessione rei peculiaris.

Filiusfamilias neque retinere, neque recuperare, neque adipisci possessionem rei peculiaris videtur.

94

De his, quae abundant.

Non solent, quae abundant, vitiare scripturas.

95

De eo, qui defenditur.

Nemo dubitat, solvendo videri eum, qui defenditur.

96

De ambiguis orationibus.

In ambiguis orationibus maxime sententia spectanda est ejus, qui eas protulisset.

97

De bonis deportati.

Ea sola deportationis sententia aufert, quae ad fiscum perveniunt.

98

De lucro.

Quotiens utriusque causa lucri ratio vertitur, is praeferendus est, cujus in lucrum causa tempore praecedit.

99

De eo, qui ignorat, quantum solvere debeat.

Non potest improbus videri, qui ignorat, quantum solvere debeat.

100

Quibus modis contractus, vel obligatio tollitur.

Omnia, quae jure contrahuntur, contrario jure pereunt.

101

De duobus mensibus.

Ubi lex duorum mensium fecit mentionem, et qui sexagesimo et primo die venerit, audiendus est: ita enim et Imperator Antoninus cum divo Patre suo rescripsit.

102

Qui adversus edictum facere dicatur. 1. De actione denegando.

Qui vetante praetore fecit, hic adversus Edictum fecisse proprie dicitur. 1. Ejus est actionem denegare, qui possit et dare.

103

Neminem de domo sua extrahi.

Nemo de domo sua extrahi debet.

104

De judiciis famosis, et pecuniariis.

Si in duabus actionibus alibi summa major, alibi infamia est, praeponenda est causa existimationis. Ubi autem aequiparaut famosa judicia, et si summam imparem habent, pro paribus accipienda sunt.

105

De causae cognitione.

Ubicunque causae cognitio est, ibi Praetor desideratur.

106

De libertate.

Libertas inaestimabilis res est.

107

De Servo.

Cum servo nulla actio est.

108

De Judiciis poenalibus.

Fere in omnibus poenalibus judiciis et aetati et imprudentiae succurritur.

109

De eo, qui non prohibet.

Nullum crimen patitur is, qui ooo prohibet, cum prohibere non potest.

110

De eo, quod est plus vel minus. 1. De expromissore alienae rei. 2. De pupillo. 3. De verbis non conjunctis. 4. De mulieribus.

In eo, quod plus sit, semper inest et minus. 1. Nemo alienae rei expromissor idoneus videtur, nisi si cum satisdatione. 2. Pupillus pati posse non intelligitur. 3. Ubi verba conjuncta non sunt, sufficit alterutrum esse factum. 4. Mulieribus tunc succurrendum est, cum defendantur, non ut facilius calumnientur.

111

De pupillo. 1. De haerede, de actionibus poenalibus.

Pupillum, qui proximus pubertati sit capacem esse et furandi, et injuriae faciendae. 1 In haeredem non solent actiones transire, quae poenales sunt ex maleficio; veluti furti, damni, injuriae, vi bonorum raptorum, injuriarum.

112

De actione non competente. De Exceptione.

Nihil interest, ipso jure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur.

113

De Toto, et Parte.

In toto et pars continetur.

114

De obscuris.

In obscuris inspici solet, quod verisimilius est, aut quod plerumque fieri solet.

115

Qui videtur cepisse, 1. seu accepisse.

Si quis obligationis liberatus sit, potest videri cepisse. 1. Non potest videri accepisse, qui stipulatus potest exceptione summoveri.

116

De consensu, vi, Metu. 1. De eo, qui jus publicum sequitur. 2. De consensu, et errore.

Nihil consensui tam contrarium est, qui bonae fidei judicia sustinet, quam vis, atque metus: quem comprobare contra bonos mores est. 1. Non capitur, qui Jus publicum sequitur. 2. Non videntur, qui errant, consentire.

117

De Bonorum possessore.

Praetor bonorum possessorem haeredis loco in omni causa habet.

118

De usucapione, et possessione.

Qui in servitute est, usucapere non potest: nam cum possideatur, possidere non videtur.

119

De alienatione.

Non alienat, qui duntaxat omittit possessionem.

120

De haerede.

Nemo plus commodi haeredi suo relinquit, quam ipse habuit.

121

De eo, qui non facit, quod facere debet, vel facit, quod facere non debet.

Qui non facit, quod facere debet, videtur facere adversus ea, qui non facit. Et qui facit quod facere non debet, non videtur facere id, quod facere jussus est.

122

De libertate.

Libertas omnibus rebus favorabilior est.

123

An quis pro alio lege agere possit. De temporaria permutatione.

Nemo alieno nomine lege agere potest. 1. Temporaria permutatio jus Provinciae non innovat.

124

De Muto, Surdo. 1. Furioso.

Ubi non voce, sed praesentia opus est, mutus, si intellectum habet, potest videri respondere. Idem in surdo: hic quidem respondere potest. 1. Furiosus absentis loco est: et ita Pomponius libro primo epistolarum scribit.

125

De actore, et reo.

Favorabiliores rei potius, quam actores habentur.

126

De eo, qui pretium numeravit. De acquisitione liberti. 2. De Petitore, et Possessore.

Nemo praedo est, qui pretium numeravit. 1. Locupletior non est factus, qui liberum acquisierit. 2. Cum de lucro duorum quaeratur, melior est causa possidentis.

127

De haerede convento in id, quod ad eum pervenit.

Cum praetor in haeredem dat actionem, quatenus ad eum pervenit: sufficit, si vel momento ad eum pervenit ex dolo defuncti.

128

De Petitore, et Possessore. 1. De Successoribus.

In pari causa, Possessor potior haberi debet. 1. Hi qui in universum jus succedunt, haeredis loco habentur.

129

De eo, qui suum recipit. 1. De Principali et accessorio.

Nihil dolo creditor facit, qui suum recipit. 1. Cum principalis causa non consistit, ne ea quidem, quae sequuntur, locum habent.

130

De concurrentibus actionibus.

Nunquam actiones, praesertim poenales, de eadem re concurrentes, alia aliam consumit.

131

De eo, qui dolo desiit possidere.

Qui dolo desierit possidere, pro possidente damnatur: quia pro possessione dolus est.

130

De Imperitia.

Imperitia culpae adnumeretur.

133

De Servis.

Melior conditio nostra per servos fieri potest, deterior fieri non potest.

134

Quomodo creditores fraudantur. 1. De Delicto.

Non fraudantur creditores, cum quid non acquiritur a debitore, sed cum quid de bonis diminuitur. 1. Nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest.

135

De his, quae dari non possunt, vel in rerum natura non sunt.

Ea, quae dari impossibilia sunt, vel quae in rerum natura non sunt, pro non adjectis habentur.

136

De bona fide possidentis, et de veritate.

Bona fides tantundem possidenti praestat, quantum veritas, quotiens lex impedimento non est.

137

Qui auctore Judice comparavit, bonae fidei possessor est.

138

De aditione cum tempore mortis continuanda. De aestimatione delicti.

Omnis haereditas, quamvis postea adeatur, tamen cum tempore mortis continuatur. 1. Nunquam crescit ex post facto praeteriti delicti aestimatio.

139

De actionibus perpetuandis. 1. De eo, quod auferri potest.

Omnes actiones, quae morte aut tempore pereunt, semel inclusae judicio, salvae permanent. 1. Non videtur perfecta cujusque id esse, quod ea causa auferri potest.

140

De absentia Reipublicae causa.

Absentia ejus, qui Reipublicae causa abest neque ei, neque alii damnosa esse debet.

141

De Jure singulari. 1. De haeredibus.

Quod contra rationem Juris receptum est, non est producendum ad consequentiam. 1. Uni duo pro solido haeredes esse non possunt.

142

De eo, qui tacet.

Qui tacet, non utique fatetur: Sed tamen verum est, eum non negare.

143

De contrahentibus, et eorum successoribus.

Quod ipsis qui contraxerunt, obstet: et successoribus eorum obstabit.

144

De licito et honesto. 1. De tempore in stipulationibus spectando.

Non omne, quod licet, honestum est. 1. In stipulationibus id tempus spectatur, quo contrahimus.

145

An quis fraudari dicatur.

Nemo videtur fraudare eos, qui sciunt, et consentiunt.

146

De eo, quod quis egit ante libertatem.

Quod quis, dum servus est, egit, proficere libero facto non potest.

147

De generalibus et specialibus.

Semper specialia generalibus insunt.

148

De eo, cujus effectus omnibus prodest.

Cujus effectus omnibus prodest, ejus et partes ad omnes pertinent.

149

De lucro ex persona alterius.

Ex qua persona quis lucrum capit, ejus factum praestare debet.

150

De eo, qui possidet, vel habet: aut dolo desiit possidere, vel habere.

Parem esse conditionem oportet ejus, qui quid possideat, vel habeat, atque ejus, cujus dolo malo factum sit, quo minus possideret, vel haberet.

151

De damno.

Nemo damnum facit, nisi qui id fecit, quod facere jus non habet.

152

De Vi. 1. De Mandato. 2. De Ratihabitione. 3. De haerede.

Hoc jure utimur, ut quidquid omnino per vim fiat, aut in vis publicae, aut in vis privatae crimen incidat. 1) Dejicit, et qui mandat. 2) In maleficio ratihabitio mandato comparatur. 3) In contractibus, quibus doli praestatio vel bona fides inest, haeres in solidum tenetur.

153

De obligatione, liberatione, acquisitione, amissione, et possessione.

Fere, quibuscunque modis obligamur, iisdem in contrarium actis liberamur: cum quibus modis acquirimus, iisdem in contrarium actis amittimus. Ut igitur nulla possessio acquiri, nisi animo et corpore potest: ita nulla amittitur, nisi in qua utrumque in contrarium actum.

154

De petitore, et possessore. De dolo. De poena.

Cum par delictum est duorum, semper oneratur petitor, et melior habetur possessoris causa, sicut fit, cum de dolo excipitur petitoris: neque enim datur talis replicatio petitori, *Aut si rei quoque in ea re dolo actum sit.* 1) Illi debet permitti poenam petere, qui in ipsam non incidit.

155

Cui factum nocet. 1. De eo, qui jure suo utitur. 2. De causis poenalibus.

Factum cuique suum, non adversario nocere debet. 1) Non videtur vim facere, qui jure suo utitur, et ordinaria actione experitur. 2) In poenalibus causis benignius interpretandum est.

156

Invitum non defendere. 1. De actione, et exceptione. 2. De eo, qui in alterius locum successit. 3. De auctore, et emptore. 4. De invito.

Invitus nemo rem cogitur defendere. 1. Cui damus actiones, eidem et exceptionem competere multo magis quis dixerit. 2. Cum quis in alii locum successerit, non est aequum, ei nocere hoc, quod adversus eum nocuit, in cujus locum successit. 3. Plerumque emptoris eadem causa esse debet circa petendum ac defendendum, quae fuit auctoris. 4. Quod cuique pro eo praestatur, invito non tribuitur.

157

De servo. 1. De eo, qui dolo fecit, quo minus haberet. 2. De successoribus.

Ad ea, quae non habent atrocitatem facinoris vel sceleris, ignoscitur servis, si vel dominis, vel his, qui vice dominorum sunt (veluti tutoribus et curatoribus) obtemperaverint. 1) semper, qui dolo fecit, quo minus haberet, pro eo habendus est, ac si haberet. 2) In contractibus successores ex dolo eorum, (quibus successerunt) non tantum in id, quod pervenit, verum etiam in solidum tenentur, hoc est, unusquisque pro ea parte, qua haeres est.

158

De Pignore.

Creditor, qui permittit rem venire, pignus demittit.

159

Differentia obligationis, et Dominii.

Non ut ex pluribus causis deberi nobis idem potest, ita ex pluribus causis idem possit nostrum esse.

160

Differentia inter vendere, et vendenti consentire. 1. De eo, quod fit per majorem partem. 2. De jure legatarii.

Aliud est *vendere*, aliud *vendenti consentire*. 1) Refertur ad universos, quod publice fit per majorem partem. 2) absurdum est, plus juris habere eum, cui legatus sit fundus, quam haeredem, aut ipsum testatorem, si viveret.

161

De eo, per quem factum est, quo minus conditio impleatur.

In jure civili receptum est, quotiens per eum, cujus interest conditionem non impleri, fiat, quo minus impleatur, perinde haberi, ac si impleta conditio fuisset, quod ad libertatem, et legata, et ad haeredum institutiones producitur: quibus exemplis stipulationes quoque committuntur, cum per promissorem factum esset, quo minus stipulator conditioni pareret.

162

De receptis propter necessitatem.

Quae propter necessitatem recepta sunt, non debent in argumentum trahi.

163

De donatione, venditione, concessione.

Cujus est donandi, eidem et vendendi, et concedendi jus est.

164

De haeredibus, et judiciis poenalibus.

Poenalia judicia, semel accepta, in haeredes transmitti possunt.

165

De eo, qui alienat, vel alienanti consentit.

Cum quis possit alienare, poterit et consentire alienationi. Cui autem donare non conceditur, probandum erit, nec si donationis causa consenserit, ratam ejus voluntatem habendam.

166

De defensore rei alienae.

Qui rem alienam defendit, nunquam locuples habetur.

167

De his, quae accipientis non fiunt. 1. De jussu Judicis.

Non videntur data, quae eo tempore, quo dantur, accipientis non fiunt. 1. Qui jussu Judicis aliquid facit, non videtur dolo malo facere, qui parere necesse habet.

168

De obscuris.

Rapienda occasio est, quae praebet benignius responsum. 1. Quod factum est, cum in obscuro sit, ex affectione cujusque capit interpretationem.

169

De damno. 1. De eo, quod pendet.

Is damnum dat, qui jubet dare: ejus vero nulla culpa est, cui parere necesse sit. 1. Quod pendet, non est pro eo, quasi sit.

170

De facto a Judice.

Factum a Judice, quod ad Officium ejus non pertinet, ratum non est.

171

De Obligatione.

Nemo ideo obligatur, quia recepturus est ab alio quod praestiterit.

172

De ambiguis.

In contrahenda venditione ambiguum pactum contra venditorem interpretandum est. 1. Ambigua autem intentio ita accipienda est, ut res salva actori sit.

173

De his, qui condemnantur in id, quod facere possunt. 1. De Restitutione. 2. De mora. 3. De eo, qui petit, quod redditurus est.

In condemnatione personarum, quae in id, quod facere possunt, damnantur, non totum, quod habent, extorquendum est, sed et ipsarum ratio habenda est, ne egeant. 1) Cum verbum *Restituas* lege invenitur, etsi non specialiter de fructibus additum est, tamen etiam fructus sunt restituendi. 2) Unicuique sua mora nocet: quod et in duobus reis promittendi observatur. 3) dolo facit, qui petit, quod redditurus est.

174

Posse. 1. De repudiatione.

Qui potest facere, ut possit conditioni parere, jam posse videtur. 1. Quod quis, si velit, habere non potest, id repudiare non potest.

175

De Servis. 1. De eo, qui in jus alterius succedit

In his, quae officium per liberas fieri personas leges desiderant, Servus intervenire non potest. 1. Non debeo melioris conditionis esse, quam auctor meus, a quo jus in me transit.

176

Ne singulis concedatur, quod per Magistratum publice fieri potest. 1. De libertate, et necessitudine.

Non est singulis concedendum, quod per Magistratum publice possit fieri, ne occasio sit majoris tumultus faciendi. 1. Infinita aestimatio est libertatis, et necessitudinis.

177

De eo, qui in jus alterius succedit. 1. De ignorantia.

Qui in Jus, dominiumve alterius succedit, Jure ejus uti debet. 1. Nemo videtur dolo exequi, qui ignoret causam, cur non debeat petere.

178

De principali et accessorio.

Cum principalis causa non consistat plerumque ne ea quidem, quae sequuntur, locum habent.

179

De obscura voluntate manumittentis.

In obscura voluntate manumittentis favendum est libertati.

180

De eo, qui jussu alterius solvit.

Quod jussu alterius solvitur, pro eo est, quasi ipsi solutum esset.

181

Si nemo adierit ex testamento.

Si nemo subiit haereditatem, omnis vis testamenti solvitur.

182

De eo, quod nullius esse potest.

Quod nullius esse potest, id ut alicujus fieret, nulla obligatio valet efficere.

183

De solemnibus non facile mutandis. De aequitate.

Etsi nihil facile mutandum est ex solemnibus: tamen, ubi aequitas evidens poscit, subveniendum est.

184

De vano timore.

Vani timoris justa excusatio non est.

185

De impossibilibus.

Impossibilium nulla obligatio est.

186

Quando peti potest.

Nihil peti potest ante id tempus, quo per rerum naturam persolvi possit. Et cum solvendi tempus, obligationi additur, nisi eo praeterito, peti non potest.

187

De eo, qui uxorem praegnantem reliquit.

Si quis praegnantem uxorem reliquit, non videtur sine liberis decessisse.

188

Si testator pugnantia gesserit. 1. De impossibilibus.

Ubi pugnantia inter se in testamento juberentur, neutrum ratum est. 1. Quae rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata sunt.

189

De pupillo, et auctoritate Tutoris.

Pupillus nec velle, nec nolle in ea aetate, nisi apposita Tutoris auctoritate, creditur: nam quod animi judicio fit, in eo Tutoris auctoritas necessaria est.

190

De evictione.

Quod evincitur, in bonis non est.

191

De Beneficio Principis.

Neratius consulius, an, quod beneficium dare se, quasi viventi, Caesar rescripserat, jam defuncto dedisse existimaretur? Respondit, non videri sibi Principem, quod ei, quem vivere existimabat, concessisset, defuncto concessisse; quem tamen modum esse beneficii sui vellet, ipsius aestimationem esse.

192

De haeredibus et obligatione individua. 1. De re dubia.

Ea, quae in partes dividi non possunt, solida sin-

gulis haeredibus debentur 1) In re dobis benigniorem interpretationem sequi, noo minus justius est, quam tutios.

193

De oditione eum tempore mortis continuanda.

Omnis fere jura haerrdom perinde habentur, ac si continuo sub tempus mortis haeredes extitissent.

194

De haeredibus haeredum.

Qui per successiooem, quamvis longissimam, defuncto heeredes coostiterunt, non minus haeredes intelliguntur, quam qui principaliter haeredes esistont.

195

De expressis et tacitis.

Expresse nocent, non espressa non nocent.

196

De Privilegiis.

Privilegia quaedam causae sunt, quaedam personae: et ideo quaedem ad heeredem transmittuntur, quae causae sunt: quae personae sunt, ad heeredem non transeunt.

197

De conjonctionibus. De licito et honesto.

Semper io coojonctionibos non soluro quid liceat considerandom est, sed et quid honestum sit.

198

De dolo Totoris.

Neque io interdicto, neque in caeteris causis pupillo nocere oportet dolum Totoris, sive solvendo est, sive non est.

199

De eo, qui imperio Magistratus non paruit.

Non potest dolo carere, qui imperio Magistratus non paruit.

200

De minori iniquitate eligenda.

Quotiens nihil sine captiooe investigari potest, eligendum est, quod minimum habeat iniquitatis.

201

De his, quae ex testamento proficiscuntur.

Omnia, quae ex testamento proficiscuutur, ita statum eventus capiunt, si initium quoque sine vitio ceperint.

202

Definitiones esse periculosas.

Omnis definitio in jure civili periculosa est; parum est enim, ut non sobverti possit.

203

De damno et culpa.

Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire.

204

De actione.

Minus est actionem habere, quam rem.

205

De his, quae a nobis abire possunt.

Plerumque fit, ut etiam ea, quae a nobis abire possint, proinde in eo statu sint, atque si non essent ejus conditionis, ut abire possent: et ideo, quod fisco obligamus, et vindicare interdum, et alienare, et servitutem in praedio imponere possumus.

206

Ne quis lucretur cum jactura alterius.

Jure naturae aequum est, neminem cum alterius detrimento et injuria fieri locupletiorem.

207

De re judicata.

Res judicata pro veritate accipitur.

208

Desinere habere.

Non potest videri desiisse habere, qui nunquam habuit.

209

De servitute.

Servitutem mortalitati fere comparamus.

210

De Institutione.

Quae ab initio inutilis fuit institutio, ex post facto convalescere non potest.

211

De Servo, et absentia Reipublicae causa.

Servus Reipublicae causa abesse non potest.

REPERTORIUM GENERALE

RERUM ET VERBORUM OMNIUM

IN VI TOMIS OPERUM CANONIC.

R. P. F. ANACLETI REIFFENSTUEL

Nempe Quinque in V. Lib. Decretalium, et Sextum de Regulis Juris, contentorum.

EXPLICATIO ABBREVIATIONUM.

Littera P. denotat *Prooemium*, T. *Titulum*, N. *Numerum*, A. *Appendicem*, pro quinque libris Decretalium; Quando vero Lib. *de Regulis Juris* agitur, Littera C. denotat *Caput*, R. *Regulam*, N. *Numerum* materiae in quavis Regula.

Numeri marginales 1. 2. 3. 4. 5. *Tomos Decretalium*, *Litterae* R. J. *Tractat. de Regulis Juris indicant.*

A

1 A Dictio quando stet exclusive, vel inclusive? *t.* 9. *n.* 74.

ABBAS, ABBATES, ABBATISSA

2 Abbas potes eligi in Episcopum. *tit.* 5. *num.* 53. Inter Abbates perpetuos et Ecclesiam, contrahitur quasi conjugium Spirituale. *tit.* 6. *num.* 111. Abbates perpetui, aliique Superiores Regulares, an sint eligendi secundum formam in c. Quia propter, de Elect. praescriptam? *t.* 6. *num.* 336. *et seqq.* In electione Abbatum perpetuorum potest indubitanter procedi per viam compromissi, *n.* 349. Abbates ex privilegio Papae possunt conferre ordines minores, *t.* 13. *num.* 14. et 15. Haec potestas non est annexa jure divino Benedictioni Abbatiali, *num.* 16. Utrum etiam possint conferre ordines Sacros? *n.* 17. *et seqq.* Abbatiae praeficiendus, debet esse, vel intra annum fieri Presbyter. *t.* 14. *n.* 12. Antiquitus tamen Abbates poterant esse non Presbyteri. *num.* 13. Idem ob necessitatem, atque utilitatem Ecclesiae, etiam hodie potest fieri dispensative, *n.* 14. Et an in tali casu possit dispensare Episcopus? *num.* 15. Abbas benedictus potest conferre ordines minores etiam subditis Episcopi de hujus licentia, *t.* 29. *num.* 87. Abbates an cogantur venire ad Synodum? *t.* 31. *num.* 102.

2 Abbas exemptus, an possit contra Episcopum praescribere certam Parochiam? *t.* 26. *n.* 56.

3 Abbates non possunt consecrare Calices, *t.* 40. *n.* 41. nec benedicere Campanas, *n.* 48.

1 Abbatissa, an sit eligenda a duabus partibus Monialium? *t.* 6. *n.* 150. Abbatissa nequit excommunicare propter inobedientiam sibi subjectas, nec Clericos stricte suspendere, *tit.* 33. *n.* 37. Potest tamen implorare officium Superioris, ut ipse tales excommunicet, aut suspendat, *n.* 37.

ABIGEATUS

5 Abigeatus, Abigeus quis? *t.* 18. *n.* 60. Poena illius, *ibid.*

ABORTUS

5 Abortus, quas poenas habeat, si foetus jam fuit animatus? *t.* 10. *num.* 13. Et quas si fuit inanimatus? *n.* 14. Gravissimae poenae contra procurantes directe, vel indirecte abortum, juvantes item et consulentes, statutae sunt per Sixtum V. *n.* 15. Cujus Bulla per extensum refertur, *n.* 16. Quae fuit moderata per Bullam Gregorii XIV. *n.* 17. Quae refertur per extensum, *n.* 18. Referuntur in compendio poenae contra directe, vel indirecte procurantes abortum foetus animati, consulentes ac juvantes ad illum, *n.* 19. Quarum aliquae obligant ante, aliquae post sententiam Judicis. Et quae, *n.* 21. *et seqq.* Doctrina practica, quam miseri sint Clerici, quovis modo abortum foetus animati procurantes, vel ad eum juvantes, consulentes, *num.* 25. Dispensare in poenis abortus, quis possit? *n.* 22.

ABROGATIO

1 Abrogatio legis, quid, et quomodo differat a derogatione, et irritatione legis? *t.* 2. *n.* 484. *et* 485.

ABSENS, ABSENTES, ABSENTIA

3 Absens, quando dici possit invigilare gregi? *t.* 4. *num.* 12.

Absentes Canonici in quibus casibus debeant vocari ad Capitulum? *t.* 11. *num.* 10. et in quibus censeantur praesentes ad lucrandas praesentias? *t.* 4. *n.* 185. *et seq.*

1 Absentes, an et quando sint vocandi ad electionem? *t.* 6. *n.* 118. *et seqq.* Quoad hoc est attendenda consuetudo locorum, *n.* 118. *et* 119. Absens, qui scit vacationem Ecclesiae, et diem electionis, ulterius non est necessario citandus, *num.* 117. Si absentes commode vocari non possint, puta ob periculum ex mora imminens Ecclesiae, possunt et debent alii procedere ad electionem, *n.* 119.

4 Absentia unius, an et quando solvat sponsalia? *t.* 1. *n.* 212. *et seqq.*

ABSOLUTIO

1 Absolutio a censuris ad cautelam, quid operetur? *tit.* 3. *n.* 53. Absolutio ab excommunicatione pri-

ABSURDA

ACCEPTATIO

e caetaris factum, *num.* 31. In iis, quae competunt pluribus, ut singulis, requiritur consensus omnium, *num.* 34. *et seqq.* Potest Episcopus cum majori parte Capituli statuere, quod quivis Canonicorum teneatur contribuere pro reparatione Ecclesiae suae, *num.* 31. Vel necessitate aut utilitate Collegii, *num* 39. *et seq.*

5 Acta processus non debent communicari Reo ante ipsius examen, *t.* 1. *num.* 507. Bene vero postea, *n.* 441. *et* 83.

Acta, seu Copia actorum, an, et quando communicari possint, et debeant Reo appellanti, et ejus Advocato? *t.* 1. *num.* 410 *et seq.* Revisio et Collatio actorum quomodo fieri possit, ac debeat? *num.* 537.

1 Actio quid, et quomodo differat ab Imploratione afficii judicis? *t.* 30. *n.* 302. *et seqq.*

Actiones bonae fidei sunt Septemdecim, et quales? *t.* 35. *num* 124 *et* 125. In Actionibus bonae fidei veniunt usurae et fructus a tempore morae; secus in actionibus stricti juris, *n.* 130. *et* 131. Vide infra, ℣. *Contractus bonae fidei.* Actiones liquidae bene possunt vendi, *t.* 17. *num.* 48. Actio mandati directa, seu competens domino contra Procuratorem, sive Mandatarium, quid importet? *Tit.* 38. *num.* 110. *et* 111. *et* 128 Actio mandati contraria, quid? *num.* 113.

Actio, *quod metus causa*, datur illi, qui ex gravi metu rem suam alteri tradidit, *t.* 40. *num.* 35. Vi hujus debet fieri integra restitutio, *num* 36. Agens hac actione non tenetur designare, quis metum intulerit, *n.* 37. Actio, *quod metus causa*, non solum est personalis, sed etiam in rem scripta, *num.* 38. Imo et poenalis *ibid.*

2 Actio realis, et actio personalis, quid? *t.* 3. *n.* 11. *et* 12. In utraque potest distingui duplex causa petendi, proxima et remota, *num.* 13. Et quae ipsarum in libello debeat exprimi? *num.* 14. *et seqq.* Actionis nomen, an necessario sit exprimendum in libello? *num.* 18 *et seqq.* Vide infra, ℣. *Libellus.* Inter actiones reales et personales, notabilis est differentia quoad missionem in possessionem rei petitae, *t.* 15. *n.* 27. Utrum tam in actionibus realibus, quam personalibus, opus sit missione in possessionem bonorum contumacis ex secundo Decreto? *t.* 15. *n.* 31. *et seqq.* Vide infra ℣ *Decretum*, *et* ℣ *Missio in possessionem.* Actio tum personalis, tum realis, ut fiat litigiosa, requiritur litis contestatio, *t.* 16. *num.* 31. Ante litem contestatam actio liquida potest licite cedi, vel vendi, *n.* 32. Et quid de actione dubia, seu controversa? *n.* 33.

Actio judicati oritur ex litis contestatione, *t.* 5. *num.* 32. Actiones temporales per litis contestationem fiunt perpetuae, *n.* 39 Actiones poenales post contestationem litis transeunt in solidum contra haeredes Reorum, *n.* 40. Actio criminalis, utpote major, regulariter prius est tractanda, quam civilis, *t.* 10. *n.* 10. *et seqq.* Dummodo utraque principaliter intentetur, *n.* 11. fallit hoc quando quaestio civilis praejudicat criminali, *n.* 12. Inter actiones et Interdicta, olim erant plures differentiae, *t.* 12. *n.* 76. Hodie in effectu nulla remanet differentia, *num.* 77. Actio confessoria quae? *t.* 12 *num.* 180. Actio civilis et actio praetoria, quae? *t.* 14 *num* 21. Et quale discrimen inter illas? *n.* 22

Actiones, quo tempore extinguantur, seu quando praescribatur contra eas? *t.* 16 *num.* 174. *et seqq.* Actio hypothecaria contra debitorem, vel ejus haeredem, non extinguitur nisi annis quadraginta, secus contra alios, *num.* 174. *et* 175 Actiones temporales per contestationem litis, fiunt perpetuae, *num* 176. Actiones aliae extinguuntur per praescriptionem annis triginta, non tamen omnes tantum temporis requirunt, *num.* 177. Actio injuriarum expirat lapsu unius anni, *num.* 178. Actio ad accusandum adulterium, aliaque peccata carnis, quibusdam exceptis, expirat quinquennio, *n.* 179. Quid dicendum de nefando crimine Actionis Sodomiae? *num* 180. Actiones criminales tolluntur regulariter viginti annis, nonnullis tamen exceptis, *num* 181. Actio redhibitoria, quae et quo tempore eidem praescribatur? *n.* 182. Actio, *quanti minoris*, quae, et quamdiu duret? *n* 183 Actionem in facto praebet sententia lata pro actore, *t.* 27. *num* 145. In actione injuriarum Reus condemnatus efficitur infamis, nisi injuria foret minima, *num.* 148. Actiones personales, quae correspondent obligationibus duntaxat ad patiendum, sive subeundum onus, si ab altero petatur, praescriptione extinguuntur ob solam negligentiam Actoris, seu cessationem Exactoris, quamvis obligatus suae interim obligationis probe conscius sit, *t.* 26. *num.* 107. Secus dicendum de actionibus personalibus, quae correspondent obligationibus ad aliquid agendum, vel non agendum, *num.* 114. *et seqq* Dantur actiones, quae tolluntur, seu contra quas praescribitur lapsu certi temporis, *n.* 118. Actio ex pacto nudo, an detur? *num.* 119. In actionibus civilibus sententia lata non illico est executioni mandanda, sed expectandum saltem per decem dies, *t.* 27. *num.* 160. Et quid in criminalibus? *num.* 161. et 162. Si dixerit Reus se velle parere sententiae, statim ista in actione reali est executioni mandanda, *n.* 163. In actione personali regulariter conceditur quadrimestre ad solvendum, *num.* 164. *et* 165. Vide infra, ℣ *Sententiae executio.* Actio de dolo quid? *t.* 14. *num* 28. Est actio praetoria, *num.* 29. Et personalis, *n.* 30. An transeat in haeredes? *num.* 30. *et* 31. Actio de dolo non procedit secluso dolo malo, *num.* 32. Nec admitti debet, nisi causa cognita, attendendo scilicet ad tria, et quae? *num.* 33. *et seqq.* Ea non datur pro modica summa, seu quae non excedit duos aureos, *num.* 34. Neque omni tempore, sed intra biennium, *num.* 35. Nec adversus eas personas, quibus, pietate, officio, reverentia obligamur, *num.* 36. Neque ubi alia actio, exceptio, aut restitutio in integrum competit, *num* 37. Actio de dolo, et exceptio doli, in aliquo conveniunt, differunt tamen in pluribus, *num.* 38. 39. *et seqq.* Actio de dolo finitur biennio, *num* 39 Atque infamat, *num.* 40 Estque extraordinaria, atque subsidiaria, *num.* 41. Et arbitraria, *num.* 42.

3 Actio aestimatoria, seu quanti minoris quid? cui, et contra quos detur, *n.* 317 Cur datur, si laesio non sit ultra dimidium, *num.* 318. Qui ignoranter vendidit rem vitiosam, ad id solum tenetur, quanto minoris fuisset res empta, *num* 319. Tempus ad actionem redhibitoriam est semestre, ad aestimatoriam vero annus: *n* 320. Quando ob vitium conceditur actio redhibitoria, potest emptor loco illius assumere aestimatoriam, *num.* 321. Actio Decimarum, vide *Decimarum actio.* Actio ex commodato quae? *t.* 15 *n* 58. Ex deposito quae? *tit.* 16. *n.* 54. Ex conducto, *t.* 18 *num.* 81. Actiones ex empto et vendito, *t.* 17. *n.* 307. *et seq* Jura emptori concedunt actionem empti ad consequendum ea, quae ei debet venditor, et huic actionem venditi ad consequenda, quae ei debet emptor, *ibid* Actio venditi, seu ex vendito quid? *num.* 308. Ad quid detur? *num.* 109. Actio empti, seu ex empto quid? *num.* 310 Ad quae detur, *n* 311. Et ex laesione ultra, vel infra dimidium. Vide *laesio ultra dimidium.* Actionis nomen non est opus in libello exprimere secundum Canones, *t.* 14. *n.* 22. Actio redhibitoria quid? cui? et contra quos detur? *t.* 17. *num.* 312. *et seq.* *et num.* 314. Non datur, nisi vi-

R. I. Administrator rerum non potest donare, C. III. R. LXXXI. n. 4.

ADOLESCENTES

• Adolescentiem vita nihil est incertius, t. 23. n. 97. Ex bona conservatione in adolescentia, praesumitur puer bonus futurus in aetate virili, et quomodo? t. 23. n. 97. et 98.

ADOPTATIO

4 Adoptatio quid? quotuplex? t. 12. n. et Quinam adoptare possint? et quae conditiones ad adoptandum requisitae? n. 3.

ADULTERIUM

3 Adulterium uxoris, an et quomodo praebeat licentiam innocenti intrandi Religionem? tit. 32. n. 26. et seqq.

4 Adulterium conjugis quomodo privet dote, vel contradote, et aliis? t. 20. n. 95. et seqq. Quando constituat impedimentum criminis? Vide criminosis impedimentum, t. 7 n. 1. et seqq. Et quatenus est causa divortii Vide *Divortium ex causa adulterii.*

6 Adulterium quid? et quotuplex? tit. 5. n. 2. et seq. Aliud est simplex, n. 3. aliud duplex, n. 4. Copula carnalis cum sponsa de futuro non est adulterium, n. 5 et seqq. Adulterii poenae, t. 15. num. 8 et seqq. De Jure Divino est mors, *ibid.* De Jure Canonico poenae adulteri Laici in adulterio persistentis est Excommunicatio, n. 9. Foeminae adulterae est detrusio in Monasterium, n. 10. Amissio dotis, et Donationis propter nuptias, n. 12. Alia poena adulterii est divortium, n. 11. Clerici adulteri poenae quae? n. 13. et seqq. Poena adulteri de Jure Civili quae? n. 16. et seqq. Et quae de Jure Bavarico? n. 19. Adulterii poenas non incurrit, qui illud non scienter, vel actualiter committit, num. 26 et seqq. Adulterium accusare quinam, et quando possint? t. 16. n. 25. et seqq. Ante omnia criminaliter potest maritus, *ibid.* Et post ipsum Pater adulterae, et alii conjuncti, n. 26. His deficientibus, quivis extraneus mas, major viginti quinque annis, n. 27. Civiliter quoad dotem, et divortium, uxor etiam potest accusare virum adulterum, non item criminaliter, loquendo de Jure Civili, n. 28. Secus est de Jure Canonico, n. 29. Ad probandum adulterium sufficiunt violentae praesumptiones, et quae? n. 30. et seqq. Adulterii Judex, quando agitur civiliter, quoad divortium, solus Ecclesiasticus est, t. 16 n. 39. Qui etiam incidentaliter judicat de causa dotis, donationis propter nuptias, atque alimentorum, n. 40. Si contra adulterium agitur criminaliter ad poenam sanguinis, solus Laicus Judex est, n. 41. Si ad aliquam etiam poenam criminaliter agitur, misti fori est, n. 42. Adulterii probatio qualis requiratur, et sufficiat, t. 16. n. 30 et seqq.

ADVOCATUS, ADVOCATI

1 Advocati, alio nomine vocantur *Postulantes, Patroni causarum*, etc. t. 37. n. 4. Æquiparantur militibus, n. 6. Advocatum esse est honoris, n. 7. Advocatum in Judicio agere, qui possint, vel prohibeantur? n. 8. et seqq. Vide infra ℣. *Postulare* Advocatum ad lites agere, num possint Clerici? n. 15. et seqq. Vel Monachi, aliique Religiosi, n. 24. et seq. Advocatorum obligatio generatim quotuplex? t. 37. n. 27. Advocati qua ratione teneantur attendere ad causae qualitatem? n. 28. Non possunt suscipere causam certo injustam, et desperatam, *ibid.* Quid agendum Advocato, si causa Clientis in progressu appareat injusta, quae ab initio videbatur justa, vel saltem probabilis? num. 29. An tunc possit Clientulum inducere ad transigendum? n. 30. Qua ratione teneatur servare modum advocandi? n. 31. et 32. Atque servare veritatem, n. 33. et seqq. Advocatus utens falsis pro veris, falsi crimen incurrit, num. 35. Bonus Advocatus Clienti dicit: *Si sic respondebis, perdes causam: si aliter, et contra veritatem, perdes animam*; n. 34. Non subtrahat adversario suae defensionis copiam, nec superfluas petat dilationes, etc. n. 35. Licet possit occultare ea, quibus impediri posset processus, n. 36. Tenetur servare fidelitatem, et qua ratione? nu. 37. et seqq. Nam potest prodere instrumenta, seu documenta secreta suae causae parti adversae, alioquin dicitur falsarius, n. 38. Nequit idem esse Advocatus et Judex, in eadem instantia, et causa, n. 39. Et quid successive? *ibid.* Advocatus utrique parti simul interveniens, censetur Praevaricator, n. 40. Tenetur servare moderationem in salario, et qualiter? n. 41. et 42. Nequit pacisci de quota litis; num. 44. Advocato durante lite licet nullum contractum cum Clientulo suo inire, num. 45. Nec potest alienas lites redimere, n. 46. Et qualiter id prohibitum? n. 47. et seqq. Qualiter differat a Procuratore, t. 37. n. 7. et t. 38 n. 7. et seqq. Advocatus ut quis sit, potest compelli, t. 38. n. 9. De facto plerumque Advocati partium simul constituuntur harum Procuratores, n. 1. Advocatorum confessio, seu error, an noceat suo Clientulo? t. 38. nu. 126. Advocatum idoneum tenetur Judex parti litiganti providere, si ea talem non habet, t. 32. num. 69. Talisque Advocatus potest esse domesticus, sive familiaris Judicis, n. 70. Non tenetur gratis praestare officium suum, n. 71. Dummodo Clientulus ille non sit omnino pauper, n. 72. Ea, quae ab Advocatis minus bene dicta fuerunt, an Judex supplere possit, ac debeat? n. 73.

2 Advocatorum officium circa quae versetur? t. 1. n. 221. Advocatus respondens in his quae sunt facti, nemine contradicente, praejudicat parti, num. 226. Advocatus nequit esse testis in causa, cujus patrocinium gessit, et quomodo? t. 20. num. 189. et 191. Advocatus, vel doctor in propria causa conficiens instrumenta, nihil eo nomine pro sua navata opera exigere valet, t. 27. n. 200. Nisi propter hoc perdiderit aliud lucrum, vel incurrerit damnum personale, n. 203. et 204.

6 Advocati defensiones, et acta non dantur Reo, antequam fuerit examinatus, t. 1. n. 407. Advocatus, seu Patronus, Procurator et defensiones, finito examine Rei, eidem etiam non petenti, offerri, et concedi debent, nisi sponte eisdem renunciet, t. 1. num. 441. Potest Reus etiam ex alieno Conventu vel Provincia Advocatum eligere, si causa est valde ardua, non item saecularem, n. 442. Si Reus ipsemet vult facere suas defensiones, potest loco Advocati petere Procuratorem, n. 443. Forma offerendi, deputandi, acceptandi Patronum, ac defensiones, n. 444. Si Reus renunciat defensionibus, et Advocato, debet inseri actis, et quomodo? n. 445. Patronus, vel Advocatus acceptans munus debet jurare coram judice de officio fideliter exequendo, n. 449. Si ex causa rationabili recusat munus, aliud debet concedere judex, n. 447. Si irrationabiliter recusat, ipsum cumplere debet, *ibid.* Acceptanti munus consignari debet copia actorum, n. 448.

Advocatus, seu Patronus Rei, quid agere debeat, munere acceptato? tit. 1. num. 449. et seqq. Debet ex actis, et Reo bene se informare in causa, et si expediens judicat, petere prorogationem termini, nomina testium, et accusatoris etc. *ibid.* Forma hujus petitionis et concessionis, num. 450. Patronus non potest suadere Reo, sed dissuadere debet, ut delictum vere commissum neget; num. 453. Si Reus jam apparet confessus, vel convictus, debet ei suadere ut desistat et se humiliet, num. 454. Potest, et debet subinde Advocatus facere articulos interrogatoriales, seu interrogatoria, testibus jam examinatis proponenda, numer. 455. et quomodo, numer. 456. Debent

super bis examinari testes, et quomodo? *num.* 457. Quid Juris, si testis in secundo examine variet? *num.* 458. Secunda depositio testium communicari debet Patrono, *num.* 459. Qui ex illa formare potest articulos defensionales, *num.* 460. Et quomodo? *num.* 461. Si articuli aliqui impertinentes ponuntur, moderari, vel corrigi possunt, et quomodo? *n.* 462. Super articulis defensionis, a Patrono propositis, examinantur testes ab eo producti, et quomodo? *n.* 463. Patronus potest appellare, si Judex ei juste non defert, *n.* 464. Examen tertium pro lieu completum, communicatur Patrono, *n.* 465. quo habito facit defensiones Rei, et quomodo? *n.* 466. Potest Patronus, et debet subinde etiam contra unum vel plures ex diffinitorio excipere, *n.* 467. Sed non nisi ex justa causa, *n.* 468. Advocatus fiscalis quomodo defensiones Rei impugnare, vel ad eas respondere possit, ac debeat? *T.* 1. *n.* 469. Forma practice hujus, *n.* 471.

ÆDIFICARE, ÆDIFICATIO

3 Ædificare Ecclesiam quis dicatur? *T.* 38. *num.* 7. *et seqq.*

5 Ædificare in suo fundo an quis valeat quidquid, et qualiter sibi placuerit? *Tit.* 32. *num.* 37. *et seqq.* Potest quivis usque ad Coelum aedificare, *ibid.* Nisi habeat servitutem urbanam, *num.* 38. vel aedibus vicini immineat periculum, *num.* 39. Vel ad solam aemulationem alterius aedificet, *num.* 40. Vel contra favorem Religionis, aut Boni publici, *num.* 41. Saeculares non possunt erigere altas domos, vel in jam erectis facere fenestras, ex quibus videri in Monasteriis possint fratres, vel Moniales, *num.* 42. *et seqq.*

3 Ædificatio Ecclesiae, *T.* 48. *num.* 2. *et seqq.* Ad aedificandam Ecclesiam requiritur Episcopi consensus, *num.* 4. Non item ad oratorium privatum, *num.* 5. Ante aedificationem debet Episcopus per se, vel per alium crucem figere, et primum lapidem ponere, *num.* 6. Requiritur etiam consensus expressus, *num.* 7. et *seq.* Et competens dos, exceptis Ecclesiis Mendicantium, *num* 8. *et* 10. Quid si absque dote aedificatur Ecclesiae? *num.* 9. Ecclesia in praejudicium alterius praesertim Parochialis Ecclesiae aedificari nequit, et ideo Parochi citari et audiri debent, *num.* 11. Limitatur in Erectione novae Parochiae, *n.* 12.

Ædificatio Monasteriorum, et aliorum locorum Religiosorum, *T.* 48. *num.* 29. *et seqq.* Allegantur Constitutiones Pontificiae Clementis VIII. Gregorii XV. et Urbani VIII. in aedificatione Monasterii observandae, *ibid.* Requiritur ad eam consensus Principis territorialis, *num.* 30. Et Episcopi, *num.* 31. Qui ante consensum debet citare et audire interesse habentes, *num.* 32. Inter quos est etiam Parochus loci, *num.* 33. Non potest aedificari Monasterium, vel alius locus Religiosus, nisi in eo valeant, et commode possint duodecim Religiosi habitare et sustentari, *num.* 34. Appellatio contra aedificationem omnia suspendit, *num.* 35. Ad eam non est necessarius consensus Papae extra Italiam, bene tamen in Italia, et Insulis adjacentibus, *num.* 36. *et seqq.* Nec est necessarius consensus Capituli, *n.* 40. Si verum praejudicium non adest, potest Episcopus, et tenetur dare consensum etiam invitis aliis Religiosis, ac interesse habentibus, *num.* 41. Potest Episcopus aliquando dare consensum, aliis non citatis, vel non auditis, *num.* 42. Ædificationem Monasterii impedire potest solum praejudicium grave, et quale? *T.* 48. *n.* 43. *et seq.* Diminutio numeri Religiosorum praeexistentium an et quando sit sufficiens ad impediendum? *num.* 44. et *praeced.* praejudicia gravia unde probentur? *num* 45. *et seq.* Ædificatio Monasterii, aut alterius loci Religiosi, ut rite fiat, quam formam servare et quomodo procedere debeat Episcopus? *num.* 48. *et seq.* Non debet, nec potest dare consensum sine gravi causa, *num.* 50. Debet prius citare interesse habentes, et quomodo? *num.* 52. Ac eorum gravamina sibi proposita communicare aedificare volentibus, *num.* 53. Horum vero responsum amplius communicare non debet, sed si opus est cuivis probationem imponere, *num.* 54. Post appellationem non amplius potest se immiscere, *num.* 55. Ædificatio Monasterii, vel alterius loci Religiosi contra formam Religionis facta, est nulla, nullumque jus habitandi ibidem tribuit, *T.* 48. *n.* 56. Possunt ab eo Religiosi expelli, *num.* 57. Nisi jam praescripserint, *num* 58. Privilegium speciale Franciscanorum, *ibid.* Episcopus contra praefatam formam consensum dans, mortaliter peccat, et nulliter agit, *num.* 59. Poena Religiosorum gravissima contra debitam formam Monasteria vel domos aedificantium, aut recipientium, *n.* 60.

ÆGROTUS

R. J. Ægrotos urgente necessitate excusatur a jejunio, C. I. R. IV. *num.* 6.

ÆQUITAS

1 Æquitas quid? *Tit.* 2. *num.* 418. *In omnibus causis potior debet esse ratio aequitatis, quam stricti juris,* declaratur. *n.* 415. *et* 416. Deficiente aequitate scripta, locus est aequitati non scriptae, *n.* 417.

3 *Æquitatis ratio potius attendi debet, quam stricti juris.* T. 24. num. 60.

5 Æquitatis, et justitiae ratio praeferenda est rigori juris, *T.* 32. *num* 36.

R. J. Æquitas Arithmetica et Geometrica quid sit? C. II. R. XII. *num.* 5.

ÆTAS

1 Ætas in eligendis, atque promovendis ad Praelaturas, et Beneficia Ecclesiastica, qualis requiratur? *T.* 6. *num.* 210. *et seqq.* Certum est in talibus requiri aetatis maturitatem, et cur? *num.* 210. Ætas quatuordecim annorum, saltem inchoatorum, de facto requiritur pro quocunque beneficio Ecclesiastico obtinendo, *num.* 211. Et viginti quinque anni pro Ecclesia Parochiali, *num.* 212. Adeo ut dispensatus ad ordines, non sit dispensatus ad beneficium ad Parochiale, *num.* 213. Ad Decanatum requiritur aetas viginti quinque annorum saltem inchoatorum, *n.* 216. Ad Dignitates, et Personatus, quibus animarum cura non subest, qualis aetas requiratur? *num.* 214. *et* 215. Et quae si talibus animarum cura subest? *n.* 216. Episcopis requiritur aetas triginta annorum completorum, *n.* 217. Ætas in promovendis ad ordines, qualis requiratur? *T.* 11. *n.* 63. Ætas in praeficiendis seu promovendis ad Ecclesias, Praelaturas, aliaque Beneficia Ecclesiastica, qualis requiritur? *T.* 14. *n.* 6. *et T.* 6. *n.* 210 *et seqq.*

3 Ætas et senectus ubi non determinatur a Jure, deciditur arbitrio Judicis, *T.* 32. *n.* 17.

4 Ætas qualis requiratur ad sponsalia et matrimonium? *T.* 2. *n.* 3. *et seqq.* Ætas mulieris viginti quatuor annos excedentis est causa dispensandi, *A n.* 29. Quomodo probetur? *n.* 338.

R. J. Ætate non legitima beneficium invalide obtentum non convalescit aetate postea superveniente, *C. II. R. XVIII.* num. 9.

AFFECTIO

2 Affectionis paris causa tollit suspicionem fraudis, *T.* 20. *n.* 107.

3 Affectio ad rem, an et quomodo possit esse causa carius vendendi, vel emendi? *Tit.* 17. *num.* 160 *et seq.* Affectio Beneficiorum quid? Et quid Juris de ea? Vide *Beneficiorum Reservatio ex affectione.*

AFFINIS, AFFINITAS

2 Affines producentis non sunt testes idonei adversus extraneos, *t.* 20. *num* 116. Fallit istud in certis casibus, *num.* 117. *et seqq.* Affines qui sibi instar parentum et liberorum sunt, inviti non coguntur adversus se testimonium perhibere: et quales illi sint? *t.* 21. *num.* 32. Volentes tamen admittuntur, *num.* 33. Et quando veritas aliter haberi nequit, possunt affines cogi ad ferendum testimonium, *num.* 34. Nec tamen frustraneum est harum personarum privilegium, *num.* 35.

4 Affines quid? et unde? et qualiter contrahant impedimentum matrimonii? *t.* 14. *num.* 30. *et seqq.* Post contractum matrimonium peccantes privantur jure petendi, non item reddendi debitum, *tit.* 14. *n.* 53. Si peccant cum consanguinea in secundo gradu, *n.* 54. Incurrunt etiam alias poenas, et mortua conjuge non possunt amplius nubere, *n.* 55. *et seq.* Requisita ad hanc poenam, *n.* 57. *et seqq.*

Affinitas Carnalis quid? et unde? *t.* 14 *num.* 30. Antiquo Jure erat triplex, *num.* 31. Hodie vero unica est; Et inter quos? *num.* 34 *et seq.* Legalis, quid, et inter quos existat? *t.* 12. *num.* 9. Affinitatis impedimentum quid, et unde, *t.* 14. *num.* 33. *et seqq.* Inter quos oriatur? *num.* 34. Pater et filius ex una parte possunt nubere matri et filiae ex altera parte, sicut etiam duo fratres duabus sororibus, *num.* 35. Affinitas oritur ex copula licita, et illicita, *num.* 36. Dummodo sit perfecta, ad generationem prolis sufficiens, *n.* 37. Solvitur instantia, *num.* 38. Et fiunt deductiones usque ad numerum 44. *num.* 39 Affinitatis impedimentum quousque, et quo jure dirimat? *t.* 14. *num.* 47. *et seqq.* Ex copula illicita usque ad secundum, ex licita vero usque ad quartum gradum dirimit, *ibid.* In linea transversa non dirimit jure naturae, *num.* 48. Bene vero in primo gradu lineae rectae, in quo Papa dispensare non potest, *num.* 49. Nisi affinitas esset ex copula illicita, *num.* 50. Doctrina computandi, et cognoscendi gradus affinitatis, *num.* 51. *et seq.* Affinitatis impedimentum dispensando per quem, et qua causa, et e quibus tolli possit? *A. num.* 125. Cum quibus Papa dispensare solet super secundo consanguinitatis gradu, cum iisdem dispensat, super primo gradu affinitatis, *ibid.* Rarius tamen, *n.* 126. In primo grado affinitatis ex copula illicita dispensare solet Papa etiam ante matrimonium, *n.* 127. ob quas causas? *n.* 128. Pro foro interno ex quavis causa cum quovis dispensat super primo gradu affinitatis ex copula illicita, *num.* 129. etiam in linea recta, *num.* 130. super secundo gradu affinitatis ex copula licita in quibus? et ex qua causa dispenset? *num* 131. *et seqq.* super secundo gradu affinitatis ex copula illicita cum quovis, ex quavis causa dispensat, *num.* 134. Affinitatis impedimentum, ut rite dispensetur, quaenam exprimi debeant? *num.* 195. *et seqq.*

AFFIRMARE

2 Affirmantibus duobus testibus magis est credendum, quam centum negantibus, idque declaratur *tit.* 20. *num.* 323. Affirmanti incumbit probatio, *t.* 22. *n.* 159.

AGERE

2 Agere non potest, qui non potest rem alienare, an et quando verificetur? *t.* 1. *n.* 182.

R. J. Agere plus est, quam excipere, *C. II. R. LXXI. num.* 3.

AGGRATIARI

R. J. Aggratiandi jus habet Princeps supremus, *C. II. R. XII. num.* 6.

AGNATI

2 Agnati et cognati qui? et quomodo differant? *tit.* 21. *n.* 31. Agnati et cognati usque ad tertium gradum non possunt compelli ad testificandum contra suos consanguineos, *num.* 30. Vide infra, ℣. Cognati, et ℣. Consanguinei.

3 Agnati, et cognati qui? *t.* 20. *n.* 18.

4 Agnati, et Cognati quid? *t.* 14. *n.* 5.

ALEA

3 Alearum lusus prohibitus est Clericis, *tit.* 1. *num.* 57.

ALIENARE, ALIENATIO, ALIENUS

3 Aliena res, an et quando vendi, emique possit? Vide emptio venditio rei alienae.

1 Alienatio Judicii mutandi causa quid? *t.* 42. *num.* 2. Edictum de prohibita alienatione judicii mutandi causa cur introductum? *num.* 3. Et qualis actio contra sic alienantem orietur? *num.* 4. Et quae contra emptorem? *n.* 5. Ut actio in factum contra alienantem competat, tria requiruntur, quae? *num.* 6. *et* 7. *et seq.* Edictum de prohibita alienatione judicii mutandi causa etiam habet locum in actore, qui actionem alteri hac ratione cedit, *n.* 11. *et* 12. Per Rescriptum Apostolicum contra alienantem impetratum convenitur is quem facta est alienatio judicii mutandi causa, *n.* 13. Solvitur instantia, *n.* 14.

2 Alienatio rerum litigiosarum, an et qualiter lite pendente, sit prohibita? *t.* 26. *num.* 16. *et seqq.* Est vel ipso jure irrita, vel saltem irritanda, *num.* 20. *et* 21. Et quae differentia inter haec? *num.* 22. Alienatio rerum dotalium juramento firmata valet, quae alioquin secundum leges est invalida, et cur? *tit.* 24. *num* 94. Alienatio etiam usucapionem continet, *t.* 26. *n.* 46.

3 Alienatio rerum Ecclesiae praecipue quid? *tit.* 13. *n.* 1. *et seqq.* Prohibitum est res immobiles et mobiles pretiosas Ecclesiae alienare, *n.* 4. *et seqq.* Mobilia et immobilia, quae? *num.* 7. Jura et actiones quae alienari prohibeantur? *num* 8. *et seqq.* Immobilium nomine veniunt etiam servitutes, Jura piscandi et venandi, etc. *num.* 10. An annui reditus, *num.* 11. Mobilia pretiosa quae? *num.* 12. Pecunia regulariter non venit nomine immobilium, *n.* 15. Nomine mobilium pretiosorum comprehenditur etiam grex ovium, caprarum, etc. *num.* 16. Alienationes causae et solemnitates, *t.* 13, *num.* 17. Causa est triplex, *num.* 18. Ecclesiae necessitas, *ibid.* Utilitas, *num.* 19. Quae debet esse manifesta, *num.* 20. Et pietas quae exemplificatur, *num.* 21. Item incommoditas, *num.* 22. Solemnitas requirit tractatum Capitularem praevium, *num.* 23. Consensum Capituli, *num.* 24. Et quidem expressum, *num.* 25. *et seqq.* Requiritur etiam subscriptio Capituli, *num.* 28. Qualis, *n.* 29. Item consensus superioris, *num.* 30. Et (loquendo de Jure) Papae, *num.* 31. Quid de Consuetudine praesertim in Germania? *n.* 32. Patroni consensus non requiritur, *num.* 33. Exceptis duobus casibus, *num.* 34. Ad alienationem mobilium non pretiosorum, et immobilium vilium solemnitates non requiruntur, *num.* 35. *et seqq.* Sicut nec ad alienationem necessariam, *num.* 39. Quae res in feudum, vel Emphyteusim dari aut locari possint? *n.* 40. *et seqq.* Repudiatio rerum Ecclesiae sine solemnitate an fieri possit? *num.* 44. Mancipia an possint alienari, *num.* 45. Bona, quae servando servari non possunt, sine solemnitate alienantur, *n.* 46. *et seq.* Quid de Religiosis habentibus speciale Privilegium? *n.* 48. An requiratur solemnitas Juris, si fit alienatio ab una Ecclesia ad aliam, *n.* 49. *et seqq.*

Alienationis nullitas, revocatio, actio, et poenae, *t.* 13. *n.* 52. *et seqq.* Alienatio rerum Ecclesiasticarum non servatis solemnitatibus debitis, est nulla, *ibid* in foro externo, non autem in interno, *n.* 53. Quid

ANTAPOCHA

2 Antapocha quid? ejusque utilitas? t. 22. n. 133.

ANTICHRISIS

5 Antichriseos pactum. Vide *pactum Antichriseos*.

ANTIQUA

2 Antiquis in factis non requiritur plena probatio, t. 19. *num.* 66. In antiquis admittuntur Consanguinui, Affines, aliique caeteroquin inhabiles ad testificandum, t. 20. *num.* 118. Et qualem probationem eorum testimonium tunc faciat? *num.* 119. Antiquum quid dicatur? *num.* 136. Antiquis in factis probant libri Ecclesiarum etc. pro Ecclesia, ob eorum notitiam, t. 22. *num.* 121. In antiquis admittuntur leviores probationes propter difficultatem probandi, *num.* 178. Antiqua facta possunt probari per sculpturas, vel litteras antiquas marmoribus incisas, et qualiter? t. 22. *n.* 221. *et seq.*

APERITIO, APERTUM, APERTIUS

2 Aperitio oris contra clausulas praejudiciales, a quo petenda? t. 30. *num.* 20. Ubi et quomodo concedi soleat? *ibid.*

3 Apertum quando fieri dicatur feudum? t. 20. *num.* 159.

R. J. Apertius qui legem dicere potuit, contra eum interpretatio est facienda, *C. II. Reg. LVII. num.* 1. etc.

APOCHA

2 Apocha generatim, et apocha specialius accepta, quid? t. 22. *num.* 131. *et* 132.

APOSTASIA, APOSTATA

5 Apostasia, et apostata, quid, et quotuplex? t. 9. *num.* 1. *et seqq.* Alia est a fide, *num.* 2. differt ab haeresi et quomodo? num. 3. Alia est a Religione, seu statu Religioso, et quae? *num.* 7. Alia est ab ordine sacro et quae? *num.* 25. Illorum poenae, t. 9. *n.* 4. *et seqq.* Apostatae a fide easdem cum haereticis habent poenas, *ibid.* Etiam Regulares, *num.* 8. Imo majores, et quas? *num.* 5. Carent impunitate haereticis concessa per pacem Religiosam, *num.* 6. Apostatae a Religione, seu Religioso statu poenae quae? *n.* 7. *et seqq.* Etiam in Germania, *n.* 9. Discedentes a sacra Communione, per sedem Apostolicam non approbata, non sunt apostatae uti Virgines Anglicanae, et Barthalomeitae, *num.* 11. Propria auctoritate discedens a sua Religione animo introeundi aliam, an sit Apostata? *num.* 12. *et seqq.* Apostata a Religione est excommunicatus, *num.* 14. Suspensus, *num.* 15. amittit privilegium Religionis, *num* 16. Incurrit speciales cujusvis Religionis poenas, *num.* 17. Apostatarum ab Ordine poenae sunt Excommunicatio, *num.* 28. Infamia, *num.* 29. Irregularitas, *num.* 30. Amissio privilegii Canonis, *num.* 31.

Apostasia et apostata in Religione nostra quid? et quotuplex, et quas poenas habeat speciales? t. 9. *num.* 16. *et seqq.* Cum apostatis nostris post medietatem poenarum superatam dispensari poterit, *num.* 23.

2 Apostatae Regulares subsunt jurisdictioni Episcoporum, t. 31. n. 120.

3 Apostatae qui dicantur? *tit.* 31. *num.* 251. Obligantur ad omnia, ad quae existentes in Monasterio, *num.* 252. Illorum poenae quae, *ibid. et seqq.* Recipientes, vel occultantes Apostatam, peccant graviter, et sunt excommunicati, *num* 257. Potestas et obligatio Religionis erga apostatam, *num.* 258. *et seqq.*

APOSTOLI

1 Apostoli cur confecerint *Symbolum Apostolorum* dictum? t. 1. *num.* 57. *et* 58. Quos Symboli Articulos singuli posuerint? *num.* 59. *et* 60. In eorum locum successerunt Episcopi, *tit.* 2. *num.* 80. Et quomodo? t. 31. *num.* 76. Episcopalis jurisdictio fuit a Christo immediate collata D. Petro, caeterisque apostolis, *num.* 70. Sed cum discrimine, et quali? *num.* 71.

2 Apostoli respectu appellationum, qui et unde sic dicantur? t. 28. *num.* 124. Apostolorum hujusmodi quinque sunt species, *n.* 125. *et seqq.* Apostoli dimissorii, *n.* 126. Reverentiales, *num.* 127. Refutatorii, qui et quomodo dandi? *num.* 128. Non obstante, quod appellatio per Judicem inferiorem non fuerit admissa, nequit is procedere ad executionem sententiae, *n.* 129. Notabilis differentia inter apostolos dimissorios atque reverentiales, et inter apostolos refutatorios, *num.* 130. Apostoli Consecutoriales, *num.* 132. Testimoniales qui? *n.* 133. Apostoli de facto sunt petendi intra triginta dies, *num.* 134. Olim intra quinque dies peti debebant, *num.* 135. Non necessario petuntur alicubi, ut in Camera Imperiali, *n.* 136. Secus spectato Jure Communi, *num.* 134. *et* 137. Apostolos an teneatur Judex tradere non petenti? t. 28. *n.* 137. *et seqq.* Et quid, si appelletur a gravamine extrajudiciali, et non per Judicem illato? *num.* 140. Apostoli congruo loco et tempore instanter et saepius sunt petendi, idque exemplificatur, t. 28. *num.* 141. Alioquin appellans censetur renunciasse suae appellationi, *num.* 142. Sufficit tamen, Apostolos petere saepius in uno contextu, *num.* 143. Possuntque peti intra triginta dies, ac viva voce etc. *num.* 144. Sunt petendi ac praesentandi Judici *ad quem*, sumptibus ipsius appellantis, *num.* 145. Potestque Judex *a quo* appellanti praefigere terminum praesentandi Apostolos; adeo, ut alioquin appellatio efficiatur deserta, *num.* 146. Apostolos debite petenti tenetur Judex exhibere intra triginta dies, alioquin punitur, et quomodo? *tit.* 28. *num.* 148. Et si post denegatos apostolos procedat in causa, processus est invalidus, *num.* 149. Et quomodo? *num.* 150. Si Judex non dederit apostolos, potest appellans absque iis prosequi appellationem, *n.* 151.

3 Apostoli fuerunt Religiosi, t. 31. *n.* 19.

APPELLANS, APPELLARE, APPELLATIO

2 Appellans, et denuo victus, indistincte victori condemnandus est in expensis, t. 27. *n.* 209. Nisi probabilis causa ipsum excuset, *num.* 210. Appellatus et succumbens, an pariter sit condemnandus in Expensis? *num.* 211. *et seqq.* Affirmatur, si ex iisdem Actis in causa appellationis succubuit, *n.* 212. Negatur, quando succubuit ex novis probationibus per appellantem, productis, *num.* 213. *et* 214. Appellans potest non deducta deducere et non probata probare, et quomodo? t. 28. *num.* 15. Appellare regulariter quilibet potest si se injuste gravatum existimet, *tit.* 28. *num.* 32. Appellans non facit injuriam judici *a quo*, *num.* 33. Saltem non tantam, ex qua agi possit, aut Judex *a quo* moveri debeat, *num.* 34. Potest interdum utraque pars appellare ab eadem sententia, n. 36. Quilibet tertius potest appellare contra sententiam, si per eam se gravatum senserit. *num.* 37. et 38. Appellans an teneatur exprimere causam appellationis in specie? t. 28. *num.* 95. *et seqq.* Appellans ab interlocutoria non potest alias causas in appellatione prosequi, quam omnino in ea expressas, *num.* 99. Appellans a diffinitiva, an et in quibus casibus tenetur exprimere causam appellationis? *num.* 108. *et* 111. *et seqq.* Appellans et non petens apostolos, congruo

delegata in totum appellatur ad primum delegantem; secus, si subdelegans sibi aliquid de jurisdictione reservavit, *nu.* 61. A Vicario Generali Episcopi non appellatur ad Episcopum, sed duntaxat ad Superiorem, non obstante quacunque consuetudine in contrarium, *nu.* 62. 63. Valet appellatio ad Superiorem omissis mediis, ubi id admittit consuetudo, *n.* 64. Idem procedit ratione Privilegii, *n.* 65. *et seqq.* Scholares possunt ad Superiorem appellare omisso medio, *num.* 66. Simile Privilegium competit viduis, Pupillis, aliisque miserabilibus Personis, *num.* 67. Potest appellari ad Superiorem, quando Judex intermedius est inhabilis, puta, quia est excommunicatus, suspensus etc. *num.* 68. Aut suspectus, sicque recusatus, *n.* 69. Vel absens longo impedimento detentus, *n.* 70. Aut denegat justitiam, vel sponte remittit causam ad Superiorem *n.* 71. Item quando Episcopus litigat cum suo subdito, *n.* 72. Si per errorem ad Superiorem appellatur omisso medio, non vitiatur appellatio; secus, si ad minorem, *num.* 73. Generaliter valet appellatio ad Superiorem omisso medio, si contra eam pars adversa non excipiat *num.* 74. Appellatio ad Judicem superiorem praevalet alteri, quae facta est ad inferiorem, *n.* 78. Quid Juris, si uterque litigantium appellet, sed ad diversos Judices? *n.* 75. *et seqq.* Appellatio a Judice saeculari ad Papam, de rigore Juris non tenet, *n.* 79. *et seqq.* Nisi Laici litigantes sint de temporali jurisdictione Ecclesiae, *n.* 81. De consuetudine speciali potest tenere appellatio a Judice saeculari ad Papam, *num.* 79. *et* 84. Non tamen valet consuetudo appellandi a foro Ecclesiastico ad saecularem, et cur? *num* 84. Casus in quibus videtur a Judice saeculari provocari ad Ecclesiasticum, referuntur, *n.* 84. ac resolvuntur, *n.* 85. *et seqq.* Viduae, Pupilli, et aliae miserabiles personae rebus suis spoliatae, possunt spoliatores suos convenire coram Judice Ecclesiastico, *num.* 86. *et t. u. num.* 154. *et seqq.* Appellatio regulariter est proponenda coram Judice *a quo*, *t.* 28. *nu.* 88. *et seqq.* Quid, si Copia Judicis *a quo* haberi nequeat, bene tamen Judicis, *ad quem*? *n.* 89. Quando censeatur copia Judicis non haberi? *num.* 90. Si neutrius Judicis copia haberi potest, sufficit appellare coram viris honestis, *n.* 91. Quid agendum, si quis justo metu impeditur quo minus appellet? *num.* 92. Non valet appellatio generalis super omni causa vel gravamine, *num.* 93. Bene tamen appellatio generalis, quae est restricta ad certam causam, *num.* 94. Appellationis causa in specie, an debeat exprimi per appellantem? *num.* 95. *et seqq.* Appellatio ab interlocutoria, vel gravamine extrajudiciali, debet fieri exprimendo causam in specie, *num.* 96. Neque sufficit eam duntaxat exprimere in genere, idque exemplificatur, *num.* 97. et 98. Appellans ab interlocutoria non potest alias causas in appellatione prosequi, quam nominatim in ea expressas, *n.* 99. Nec tunc processus primi Judicis potest justificari, vel impugnari ex actis novis, aut de novo producendis, *n.* 100. Regula illa quod in appellatione ab interlocutoria debeat exprimi causa ipsius in specie patitur plures limitationes, *n.* 101. *et seqq.* Fallit enim in appellatione ab interlocutoria habente vim diffinitivae, *nu.* 102. Fallit etiam in causis, in quibus proceditur summariter, ac de plano, *num.* 103. Item quando causa gravaminis consistit in mero jure, *num.* 104. Aut quando ea antea non opposita, adhuc exprimitur ante elapsum decennium, *num.* 105. Vel si de consuetudine aliter sit receptum, *n.* 106. Et quando nemine excipiente Judex defert tali appellationi, *num.* 107. Appellatio a sententia diffinitiva non necessario fit cum expressione causae appellationis in specie, *num.* 108. *et seqq.* Si ea fiat in continenti, sufficit dicere, *Appello*, *n.* 108. Ratio disparitatis inter appellationem a diffinitiva, et interlocutoria, quoad hoc, *n.* 109. *et* 110. Limitatur istud in certis casibus, in quibus debet exprimi causa appellationis a diffinitiva, et quibus? *num.* 111. 112. *et seqq.* Appellatio an necessario debeat fieri in scriptis? *num.* 115. *et seqq.* Si fiat appellatio ab interlocutoria ad Papam, debet ea fieri in scriptis, *num.* 115. Utrum hoc ipsum requiratur in appellatione ab interlocutoria, ad Judices inferiores deducta? *num.* 116. *et* 117. Quod ab interlocutoria debeat indistincte appellari in scriptis, plures tradunt, *n.* 118. *et* 119. Exceptis nonnullis casibus, *n.* 118. 102. *et* 103. *et seqq.*

Appellatio a sententia diffinitiva potest fieri vel in continenti, sive *stante pede*, *n.* 119. Vel ex intervallo; et sic debet fieri in scriptis, etc. *num.* 120. Potest fieri non solum per verbum, *Appello*, sed etiam per verba aequipollentia: idque exemplificatur, *n.* 121. Imo potest etiam facto fieri, *num.* 122. Dummodo serventur ea, quae caeteroquin ad appellationem requiruntur, *num.* 123. Appellationum fatalia quid sint, et quotuplicia? *n.* 152. *et seqq.* Vide infra, ✠. *fatalia appellationum.* Appellationis effectus qui sint? *nu.* 199. *et seqq.* Duplex principaliter est effectus, nimirum suspensivus, et devolutivus, quamvis non semper ambos operetur, *ibid.* Suspensivus in quo consistat? *num.* 200. Operatur tria, et quae? *num.* 201. Suspendit pronunciatum, non vero extinguit, *n.* 202. Devolutivus quis? *n.* 203. Possunt distingui alii plures effectus, minus tamen principales, *num.* 204. Puta, quod possit impetrari Judex appellationis per Rescriptum, *num.* 205. Quod pendente appellatione nihil sit innovandum, *n.* 206. Imo nec intra decennium ad appellandum concessum, possit aliquid innovari, etiam ante factam appellationem, *n.* 207. Quod suspendat judicatum, *num* 208. Atque reponat appellantem in pristino statu, et quomodo? *ibid.* Et quod Judex *ad quem* debeat revocare, aut confirmare sententiam Judicis, *a quo*, *num* 209. Appellatio a sententia diffinitiva, quando habeat, vel non habeat effectum suspensivum? *n.* 210. *et seqq.* Regulariter ea habet effectum suspensivum, *num* 210. Fallit istud in casibus exceptis, seu in quibus Jura prohibent appellare, *n.* 211. Ac in appellatione a Censuris Ecclesiasticis absolute prolatis, *num.* 212. *et* 213. Secus, si appellatur a Censura solum comminata, vel lata sub conditione, si ante hujus eventum appelletur, *num.* 214. Appellans *in* una causa, si committat grave crimen, potest de eo puniri per Judicem ordinarium *a quo*, *num.* 215. Sicut et appellans in una causa, v. g. civili, potest conveniri coram ordinario Judice, *a quo* in alia causa, *nu.* 216. Nisi hunc recusaverit ut suspectum etiam in alia causa, *num.* 217. *et seqq.* Appellatio eadem non habet effectum suspensivum in iis quae tendunt duntaxat ad faciliorem causae exitum, *n.* 220. Sicut in nonnullis aliis casibus, *num* 221. Appellatio a sententia interlocut. vel gravamine, an pariter habeat effectum suspensivum? *n.* 222. *et seqq.* Ea habet effectum suspensivum respectu illius articuli, seu gravaminis, super quo appellatum fuit, *n.* 222. Dummodo istud per Judicem *a quo* postea non revocetur, *num.* 223. An, si appelletur super incidenti solum, possit Judex a quo procedere in causa principali? *n.* 224. *et seqq.* Vide infra, ✠. *Judex a quo.* Appellatio legitime interposita parit etiam effectum devolutivum, *num* 230. *et seqq* Unde, quando appellatur a diffinitiva, Judex *ad quem* debet judicare, ac pronuntiare: *Bene judicatum, male appellatum*, aut e contra *num* 231. Vel priorem sententiam reformare, ei aliquid addendo,

APPOSITIO

APPREHENSIO

APPROBANS, APPROBATUS

APUD

AQUÆDUCTUS

ARBITER, ARBITRIUM, ARBITRARIA

suas alteri delegare? *num.* 57. Arbitrorom potestas, qualis? *t.* 43. *n.* 59. *et seqq.* Haec tanta est, quanta ipsis a partibus attribuitur, *num.* 59. Coram Arbitro compromissaria non valet reconventio, *num.* 60. An saltem coram Arbitro juris locum hebeat reconventio? *num.* 60. *et* 61. Arbiter per se ipsum debet dicere sententiam, *num.* 62. Et juxta formam in compromisso praescriptam, *n.*63. Potest pronunciare de iis, quae sunt connexa cum causa principali, *n.* 64. *et seqq.* Idque varia exemplificatur, *n.* 65. *et seqq.* In Arbitros potest compromitti de omnibus causis, quae espresse non prohibentur, *num.* 69 Non vero de illis, quae ob gravitatem exigant majores Judices, *num* 70. Prout fit io causa restitutionis in integrum, *n.* 71. In causa matrimonieli, *n.* 72. In causa liberali, saltem stricte sumpta, *num.* 73. *et* 74. Et causa criminali, *n* 75. Neqoit etiam compromitti in Arbitros de causis Papae specialiter reservatis, *n.* 76 Neo de caosis Beneficialibos, *n.* 77. Neque in praejudicium exemptionis absque licentia sedis Apostolicae, *n.* 78. Neque super caosis liquidis, ac re judicata, *n.* 79. *et* 80. Nisi espresse rei judicatae renunciatam fuerit, *num.* 81. Compromissi in Arbitros, et Laudi per hos pronunciati, qui sint effectus? *num.* 83. *et seqq* Contra injustom Laudam Arbitri, an et quale Juris remedium competat? *n* 96 *et seqq.* Vide infra, ⱴ *Compromissum in Arbitros*, et ⱴ. *Laudum*

Arbitrorum compromissum ac potestas quibus modis finiatur? *t.* 43. *num.* 110. Ea finitur imprimis per pronunciationem sententiae, sive Laudi, *num.* 100. Arbiter non potest exequi suam sententiam, neque bane immutare, si fuerit diffinitiva, secus si interlocutoria, *num.* 101. Et qoid, si compromissom habeat plures articulos, et Arbiter super uoo articulo pronunciaverit? *num.* 102. Arbitrorum potestas finitur tum morte ipsorum, *num.* 103. tum morte alterius compromittentium, *n.* 104. Pro lapsu termini in compromisso expressi, nisi fuerit prolatus, *num.* 105. Compromissom finitur recusatione Arbitri suspecti, *n.* 106. Sicut et interitu rei, de qua promittebatur; Limitatur tamen hoc, *n.* 107. Aliis tribus modis espirat potestas Arbitrorum, *n.* 108. Nempe Acceptilatione, *nu.* 109. Judicio, *num.* 110. et Pacto, *n.* 111.

2 Arbitri duo, si contrarias dederont sententiae neutra harum valet, *t.* 19. *num.* 81. Arbitri sententia non est propria sententia, nec in materia restringibili venit nomine sententiae, *t.* 27. *num.* 10. Arbiter non habet jurisdictionem, sed solam notionem, *ibid.* Ex tribus Arbitris statur sententiae duorum concordantium, *n.* 116. Et qoid si omnes tres discordeot, v. g in taxanda aliqua quantitate? *ibid.* Si duo Arbitri contrarias ferunt sententias, neutra tenet, *n.* 219.

R. J. Arbiter, in Arbitris statur majori parti, C. II. R XXIX. n. 13.

2 Arbitrum suum debet Judex ex aequo et bono moderari, *t.* 14. *n.* 77. In Arbitrariis prodest habere judicem favorabilem, *n.* 76. Arbitrium Judicis debet esse regulatum, et quomodo? *t.* 19. *n.* 60.

3 Arbitrium Judicis in qoibos locum habeat? *t.* 31. *n.* 163.

5 Arbitriom Judici relictum semper debet esse regulatum, *t.* 37. *n.* 10. *et seqq.*

Arbitrariis in poenis Judex debet procedere secundum qualitatem delicti, *t.* 37. *n.* 10. *et seqq.*

ARBOR

4 Arbor consanguinitatis qoid? et quomodo intelligenda? *t.* 14. *n.* 11. Aonotatio ad arborem, *n* 12. Regula computandi et cognoscendi gradus in linea recta, *n* 13. pro linea transversali aequali, *num.* 14. pro inaequali, *n.* 15 Practica declaratio arboris, et cognitio distantiae personarum inter se, *num.* 16. *et seqq.* Ulterior declaratio, *n.* 17. *et seqq.* Annotatio de nominibus Personarum in arbore positarum, *n.* 20. Quorumdam error, *n.* 21. In computatione graduum attendi debet ad communem stipitem proximum, *n.* 22. Practica computatio graduum arbore ad manum non existente, *n.* 23.

ARCHIDIACONUS

1 Archidiaconus quis, et unde sic dicatur, quodque olim ejus officium? *t.* 23. *num* 2. Ejus dignitas, quantum est de Jure communi, quae? *num.* 3. Appellatur *Oculus Episcopi*, *ibid.* Antefertur Archipresbytero, *nu* 4. Illius officium de Jure communi quale? *num* 5. *et seqq.* Est Vicarius natus, et perpetuus Episcopi, *n* 6. Et quomodo differat a Vicario generali Episcopi? *num.* 7. Judicat causas minores Ecclesiasticas, *num.* 8. Non tamen potest Censuras ferre, nec causas arduas expedire sine Episcopo, *n.* 9. Nec dare litteras dimissorias, neque dispensare, neque visitare Monasteria, *nu.* 10. Neque cognoscere causas Concubinatus Clericorum, *num.* 11. Neque causas matrimoniales, et Criminales, *num.* 12. Alicubi tamen ex speciali commissione Episcoporum, Archidiaconi de causis matrimonialibus in prima instantia judicant, *num.* 13. *et seqq.* Archidiaconi est, curam gerere super Clero et *num.* 17. Visitare Ecclesias, seu Parochias, et que ratione? *nu.* 18. Ad illum pertinet examinare, ac Episcopo sistere ordinandos, *num.* 19. Item examinare Beneficiandos, eosque, et Abbates instituere etc. *nu.* 20. Item ministrare Episcopo, et in quibus? *num.* 21. Quoad praemissa sunt attendendae Consuetudines, et Statuta particularia singularum Ecclesiarum, *num* 22. Antiqua inter Archidiaconum, et Archipresbyterum distinctio, quae? *nu.* 24. *n.* 8.

ARCHIEPISCOPUS

1 Archiepiscopus exercet jurisdictionem in Episcopum Suffraganeum, non autem in Subditos ejus, *t.* 10. *num.* 11. Potestas Episcopi propter ejus negligentiam an universaliter devolvatur ad Archiepiscopum? *n.* 9. *et seqq.* Probabilius est eam non devolvi, nisi in casibus a Jure expressis, *n.* 12. *et seqq.* Enumerantur casus illi, in quibus Jure sic disponente, per Archiepiscopum suppletur negligentiae Episcopi, *num.* 17. *et seqq.* Archiepiscopus non supplet impotentiam Episcopi, *n.* 35. *et seqq.* An differat a Metropolitano? *t.* 11. *n.* 29 Unde sic dicatur? *t.* 31. *n.* 32. Appellatur alio nomine, *Metropolitanus*, et cur? *ibid.* Episcopi Metropolitano subjecti dicuntur Suffraganei ipsius, et cur? *n.* 34. Potest dari Archiepiscopus, qui non sit proprie Metropolitanus, *num.* 33. Archiepiscopus habet jurisdictionem in Suffraganeos suos, potestque ipsis praecipere etc. *n.* 35. Ac in eosdem proferre Censuram, spectato Jure antiquo, *num.* 36. De facto quoad causas criminales Episcoporum est observandum Decretum Concilii Tridentini, *n.* 37. Archiepiscopus an de facto cognoscat de causis civilibus Suffraganei, per proprium subditum coram conventi? *num.* 38. Et quid, si Suffraganeus proprium subditum coram ipso convenire velit? *n.* 39. Archiepiscopus non habet jurisdictionem in subditos sui Suffraganei praeter casus in Jure expressos, *n.* 40. *et seqq.* Est Judex ordinarius totius Provinciae, et quomodo? *n.* 42. Enumerantur octodecim casus in quibus Archiepiscopus habet exercitium jurisdictionis in subditos sui Suffraganei, *n.* 43. *et seqq.* I Quando causa ad eum per appellationem defertur, *num.*44. II. Quando visitat Provinciam,

ARCHIPRESBYTER

ARCHIVIUM

ARCTATI

ARENARII

ARGENTUM

ARGUMENTUM

ARITHMETICA

ARMA

ARREPTITII

ARRHA

ARROGATIO

ARTICULUS

1 Articuli Symboli Apostolorum, quot *t.* 1. *n.* 61. *et seqq.* Qui a singulis Apostolis fuerint positi? *num.* 59. *et* 60. *Articuli fidei* nomine quid intelligatur? *n.* 62. Articulus fidei sumitur tripliciter, *num.* 63. Articuli fidei an successu temporis creverint, *n.* 68. *et seqq.* An novum articulum fidei facere possit Ecclesia? Vel *Papa*? *n.* 72.

2 Articulus quid? *t.* 18. *num.* 210. Articuli multipliciter differunt a Positionibus, *n.* 211. In praxi tamen plerumque inter se confunduntur, *n.* 212. Articuli alii de necessitate concludunt, alii praesumptive, et talium probatio est admittenda, *t.* 19. *n.* 34.

5 Articuli defensionales quando, et quomodo possint, ac debeant ab Advocato, vel Reo fieri? *t.* 1. *num.* 460. Et super ipsis examinari testes, *n.* 463.

ASSASSINIUM

2 Assassinii crimen committentes Clerici ipso jure amittunt Privilegium fori, *t.* 2. *n.* 256.

3 Assassinii crimen, et Assassinis quid? *t.* 49. *n.* 130. Quandonam privat asylo? *n.* 131. *et seqq.*

5 Assassinii, homicidii poenae speciales, *t.* 12. *n.* 62.

ASSESSOR

2 Assessores nullam habent jurisdictionem, *t.* 1. *num.* 72. Assessores in causis spiritualibus, possunt esse Laici? *ibid.*

5 Assessores in processu criminali Regularium quando exhibere expediat, vel necesse sit? *t.* 1. *n.* 346.

R. J. Assessoris imprudentia non nocet Magistratui, sed sibi, C. II. R. LXII. *n.* 8.

ASYLUM

2 Asyli jus competit Ecclesiis jure humano, *tit.* 2. *num.* 231.

3 Asyli jus, seu immunitas. Vide *Jus Asyli.*

ATTENTATA

2 Attentatorum nomine quid intelligatur? praesertim appellatione pendente? *t.* 28. *num.* 249. Attentatum potest accipi *et* pro facto et pro jure, *n.* 250. Ubi nihil innovatur, non dicitur attentatum, *n.* 251. Attentare non dicitur qui facit actum continuativum, *ibid.* Attentata lite, vel appellatione pendente, an differant? *num.* 252. Attentatum dici nequit, quod fit Lege permittente, idque exemplificatur, *n.* 253. *et* 254. Attentata pendente appellatione a sententia diffinitiva, sunt ipso jure nulla, *n.* 255. Dummodo pars adversa debite petat revocationem ipsorum, *n.* 256. Ad revocationem attentatorum duplici via conceditur, *num.* 257. Nempe via ordinaria, *n.* 258. Et via extraordinaria, seu per Remedium attentati, *num.* 259. Appellans potest simul prosequi causam appellationis *et* attentatorum; ac etiam potest prosequi solam causam attentatorum, *ibid.* Petens revocari attentata, quae teneatur probare? *n.* 260. Attentata pendente appellatione a diffinitiva, revocantur tuto omnino per remedium attentati, *n.* 261. Secus, quando ad eorum revocationem, proceditur per viam ordinariam, *num.* 262. Et loquendo de attentatis post appellationem ab interlocutoria, vel gravamine, *num.* 263. *et* 264. Attentata pendente appellatione, per quem Judicem sint revocanda? *num.* 265. *et* 266. Refertur Decretum Sacrae Congregationis circa hoc, *n.* 267.

ATTESTATIO

2 Attestationum Publicatio, quid, et qualiter fiat? *tit.* 19. *n.* 148. Post eam regulariter non licet alios testes producere, *n.* 149. Saltem super eisdem articulis, vel directe contrariis, alias secus, *num.* 150. *et* 151. Possunt tamen post publicationem attestationum nova instrumenta produci, *num.* 149. *et seqq.* Dantur complures casus, in quibus post publicationem attestationum etiam possunt super iisdem articulis testes produci, *n.* 154. *et seqq.* Enumerantur duodecim *tales* casus, *n.* 156. *et seqq.* Attestationes et Testes, quid? *tit.* 20. *n.* 2. Timor subornationis testium magis urget post publicationem attestationum, quam antea, *t.* 20 *n.* 461.

Attestationum publicatio non est de substantia processus judiciarii, bene tamen de ejus justitia, *t.* 20. *num.* 523. Idque probatur, *n.* 524. Attestationes receptae in uno Judicio, sed non publicatae, fidem non faciunt in alio, etiam inter easdem personas, *n.* 525. *et seqq.* Fallit istud in certis casibus; et quibus? *n.* 530. *et seqq.* Tenetur pars adversa vel ratam habere priorem receptionem testium, vel pati, ut denuo testes examinentur, *n.* 533.

4 Attestatio de paupertate oratorum pro dispensatione in forma pauperum est necessaria, et qualis? *t.* *n.* 398. *et seqq.* Formula hujus attestationis, *n.* 403.

AVARITIA

3 Avaritiae non debent esse dediti Clerici, *t.* 1. *n.* 54.

AUDITORES

1 Auditores Rotae, Vide infra, §. *Rota Romana.*

AUGUSTINIANI

3 Augustinianorum Regula quando inceperit? et qui sub ea militent? *t.* 31. *n.* 37. *et seqq.*

AVOCATIO

2 Avocatio causae quid? et qualiter per eam inducatur competentia fori? *t.* 2. *n.* 117. *et seqq.* Differt ab ea per quam Judex avocat subditum suum coram alio incompetenter litigantem, *n.* 118. Post avocationem causae processus per inferiorem Judicem factus, ipso jure est nullus, *n.* 119. Avocatio causae magis inficit jurisdictionem inferioris Judicis, quam appellatio, *et* cur? *num.* 120. Quid si Episcopus avocet causam coram suo Vicario Generali agitatam? *num.* 121.

AUT

R. J. Aut, quando sumatur pro Particula disjunctiva, vel copulativa, C. II. R. LXX. *n.* 19.

AUTHENTICA

1 Authenticorum liber, seu Novellae Constitutiones postremo loco per Justinianum sunt editae, earumque praestantia, P. *n.* 167. A quo nonnullae authenticae Constitutiones Codici hodie insitae fuerint insertae? *n.* 168. Et sic inscriptae an probent? *n.* 169.

AUCTOR

1 Auctoris protestatio scripta suo Judicio S. M. Ecclesiae submittentis, utiliter libris apponitur, *tit.* 1. *n.* 215. *et seqq.* Auctorum scribentium de Vita et Miraculis nondum Beatificatorum alia protestatio, *n.* 216. Hujusque utilitas, *n.* 217. Auctore damnato, hujus quoque libri censentur damnati, *n.* 220. *et seqq.* Auctorum damnatorum scripta qua ratione citari possint? *n.* 221. *et seqq.* Eorum libri recte jubentur comburi, *n.* 223. Damnato libro, non idcirco censetur damnatus auctor? *n.* 224.

siastica, qualis litterarum scientia requiretur? num. 205. Et quae aliae qualitates? n. 204. et 218. et seq. Beneficia Ecclesiastica intra quod tempus sint conferenda? t. 6. num. 278. usque ad 282. Beneficium ingredientis Religionem an possit alteri conferri? t. 9. num. 25. et 26. Ante susceptionem habitus Religiosi potest quis renunciare Beneficio suo non servata forma Decreti Tridentini, Sess. 25. cap. 16. de Regular. Non autem postea, num. 28. et seqq. Potest quis ex novo Titulo redire ad Beneficium antea resignatum, num. 41. Sed tunc ultimum locum tenebit pres aliis, num. 42. Regulariter quilibet Clericus Beneficiarius potest renunciare suo Beneficio, tit. 9. n. 43. et seqq. Nequit tamen Clericus resignare Beneficium, nisi aliunde habeat, unde sustentetur, n. 46. Nec illud Beneficium, ad cujus titulum fuit ordinatus, nisi etc. num. 47. Intelligendo hoc de resignatione voluntaria, num. 48. Beneficium litigiosum quid? num. 56. Et an possit alteri resignari? n. 55. et 57. et seqq. Beneficium reservatum potest quidem simpliciter dimitti, non tamen alteri resignari, n. 59. Idemque dicendum de Beneficio unito, n. 60. Et de Beneficio Patronato, atque electivo sine consensu Patroni, vel eligentium, num. 61. et 62. Beneficiorum permutatio an sit licita? num. 82. et seqq. Et qualiter instituenda? n. 90. et seqq. Vacatio Beneficii per mortem, vel per renunciationem an differat? t. 7. num. 60. Vide infra, ℣. Permutatio Beneficiorum, et ℣. Renunciatio et Renunciare. Beneficia Ecclesiastica non sunt Haereditatis jure, vel speciem Haereditariae Successionis referente, transferenda, t. 9. num. 111. Quando Episcopus aut Capitulum Cathedrale, negligit intra debitum tempus conferre Beneficium, ad quem tunc devolvatur potestas ea conferendi? t. 10. num. 24. Collatio Beneficii facta post debitum tempus non valet, num. 25. Etiamsi primo die post illud fiat, n. 24. Nisi de patientia toleretur, num. 25. Beneficia tempore suae legationis vacantia an, et quae Legatus a latere conferre possit? t. 10. num. 31. et seqq. Ratione Beneficii in ejus dioecesi obtenti, an et quibus concurrentibus possit quis ab illo Episcopo ordinari? tit. 11. num. 80. et seqq. In praeficiendis seu promovendis ad Beneficia Ecclesiastica quae qualitates requirantur t. 14. num. 2. et seqq. Vide infra, ℣. Praeficiendi. Si Papa rescribit pro non habente debitas qualitates, an et quando talis sit instituendus in Beneficio? num. 4. Quando Ecclesia dispensative conceditur Minorenni, debet ipsa interim non per Laicos, sed Clericos regi, num. 5. Ad Beneficium obtinendum quis possit dispensare cum illegitimis? t. 17. num. 8. et seqq. Vide infra ℣. Illegitimorum, filius, etiam legitimus Sacerdotis nequit immediate succedere in Beneficio Paterno, num. 33. et seqq. An ab immediata successione in Beneficiis etiam excludantur consanguinei prioris Beneficiarii? num. 37 et 38. Ac Pater respectu filii sui legitimi? n. 39. Et nepotes respectu avi? num. 40. In Beneficiis Ecclesiasticis quilibet suo officio per se fungi debet, tit. 18. num. 6. et 7. Aliqua tamen possunt expediri per Vicarios, num. 7. Pacta circa Beneficia Ecclesiastica quae specialiter in Jure prohibeantur? t. 35. n. 69. et seqq. Vide infra ℣. Pactum pro obtin. etc. Transactio super Beneficio Ecclesiastico an sit licita? t. 36. num. 36. et 39. Quomodo super Beneficio Ecclesiastico possit fieri amicabilis compositio? num. 40. 41. et seqq. Beneficio spoliatur Clericus, si contra Ecclesiam, in qua Beneficium habet pro extraneis Advocatus, vel Procurator existat, tit. 37. num. 25. Beneficio Renuncians per metum gravem potest illud repetere, t. 40. num. 32. Et quid, si juramentum circa hoc inservanerit? ibid. Clericus Minorennis in renunciatione Beneficii graviter laesus, an restituatur in integrum? t. 41. n. 58. et seqq. An Clericus ille indigeat nova Collatione Beneficii ad quod restituitur? num. 88. Beneficiarii Clerici debitam fidei professionem omittentes, qualiter peccent? t. 1. n. 188. et seqq. Et qualiter fructus non faciant suos? n. 190. et seqq. Clerici Beneficiarii omittentes recitationem Horarum Canonicarum, tenentur restituere fructus Beneficii, ante sententiam declaratoriam Judicis, et cur? t. 2. num. 255. ut seqq. Beneficiarius non est dominus possessionum suae Ecclesiae, sed administrator, et quasi usufructuarius, t. 7. n. 51. Clericus Beneficiarius nequit propria auctoritate, ac sine consensu Superioris, Beneficium resignare, t. 9. num. 13. ut seqq. An saltem ea causa ingrediendi Religionem id fieri possit? num. 21. et seqq. Vide infra ℣. Renunciare. An quilibet Clericus possit renunciare suo Beneficio? num. 43. et seqq. Clericus intrusus, aut non habens titulum Canonicum in Beneficio, nequit illud resignare, n. 49. Nec promotus ad secundum Beneficium incompatibile cum priori, vel matrimonium contrahens, etc. num. 50. Neque criminosus, si ipso jure privatus est Beneficio, alias secus, num. 51. et seqq. Consecutus Ecclesiam Parochialem nondum Sacerdos, an eam possit resignare durante anno? num. 66. Quid Juris de Beneficiariis resignantibus causa infirmitatis, seu sub mortem, num. 67. et seqq. Melius est paucos habere dignos Altaris Ministros, quam multos inutiles, t. 14. n. 2.

2 Beneficii Titulus inhaeret ossibus Clerici, t. 2. num. 51. In loco Beneficii personalem residentiam requirentis, censetur Clericus domicilium contrahere, t. 1. n. 94. Beneficiorum Ecclesiasticorum collatio, appellatione fructuum continetur, t. 13. num. 104. Circa Beneficia Ecclesiastica quomodo lite pendente nihil sit innovandum? 16. num. 42. et seqq. Differentia inter casum cap. 1. ut 2. Ut lite pendente etc. in 6. relatum, num. 44. Lite pendente inter duos praesentatos ad Beneficium nequit Patronus Ecclesiasticus variare, seu alium praesentare, n. 45. Imo nec Patronus laicus, num. 46. Quis conferre possit Beneficium, si duobos super eo sibi collatis litigantibus mori contingat unum, vel utrumque eorum? num. 47 ut 48. Beneficii et fructuum ejus sequestratio fit quando contra ipsius possessorem apud Sedem Apostolicam fuit promulgata non sententia diffinitiva, t. 17. n. 31. Beneficii Ecclesiastici privatio reputatur poena civilis, t. 18. num. 139. Pro denunciatione inhabilitatis ad obtinendum Beneficium, an sufficiat unus testis? t. 20. n. 264. Beneficia plura obtinens contra alium de pluralitate Beneficiorum non excipit, t. 25. n. 128. Saltem nomine proprio, et an nomine Ecclesiae sic possit excipere? n. 129. Beneficium Ecclesiasticum an quoad titulum praescribi valeat? t. 26. n. 35. In causa Beneficiali sententia non transit in rem judicatam, et quomodo? t. 27. n. 123. et 124.

3 Beneficium Ecclesiasticum quid? Et quae requisita ejus? t. 5. num. 6. De essentia illius est, ut conferatur in perpetuum, num. 9. In illo aliud est officium spirituale, num. 10. Aliud fructus percipiendi Jus, num. 11. Aliud fructus ipsi, num. 12. Debet conferri Clerico, n. 13. Et exigi auctoritate Ecclesiae, n. 14. et seqq. Sine consensu Episcopi est potius pium Legatum, num. 15. et seqq. Enarrantur qualitates ad Beneficium requisitae, n. 17. et seq. Beneficium quotuplex? tit. 5. num. 19. et seqq. Aliud est proprie, aliud improprie tale, ibid. Aliud majus, aliud minus, num. 20. et seq. Aliud regulare, aliud saecolare, num. 22. Omnia censentur saecularia, donec contrarium probetur, num. 23. Et quomodo probari possit? num. 24. Fundata in Ecclesiis Regularium, praesu-

la consuetudo etiam immemorialis facit licitam retentionem plurium Beneficiorum, quorum unum ad honestam sustentationem sufficit, num. 216. Et cur nihilominus plura Beneficia passim conferantur, et retineantur? num. 217. Neque dispensatione Papali potest quis recipere aliud Beneficium, si prius jam habet sufficiens, n. 218. Nisi subsit justa causa dispensandi, num. 219. Quandonam Beneficium censeatur sufficiens ad honestam sustentationem? num. 221. Relinquitur subinde Judicis arbitrio pro foro externo, num. 223. et seq. Pro foro interno autem cujusvis conscientiae, num. 225. In computationem sufficientiae Beneficii veniunt etiam distributiones quotidianae, num. 226. Non tamen Patrimonialia, n. 227. Beneficia de se compatibilia quae? n. 228. Referuntur exempla, n. 229. et seqq. Beneficia de se incompatibilia quae? num. 231. et seqq. Beneficia difformia seu dissimilia possunt simul retineri, quando unum non sufficit ad sustentationem, n. 238. et seqq. Non item Beneficia uniformia sub eodem tecto, num 240. Nec juvat ad hoc consuetudo, num. 242. Nec dispensatio Episcopi, num. 243. Dispensatus a Papa ad habenda duo Beneficia nequit habere duo uniformia in eadem Ecclesia, num. 244. Beneficiorum Pluralitas ex dispensatione Pontificis, potest esse licita, t. 5. num. 245. et seqq. Si Papa dispensat motu proprio, praesupponitur justa causa, num. 246. Causae legitime dispensandi in pluralitate Beneficiorum sunt tres, et quae? num. 247. et seq. Talis non est propositum erogandi superfluos redditus in pias causas, n. 249. Dispensatio super Beneficiis est stricte interpretanda, num. 250. et seqq. Impetrata pro obtinendis duobus Beneficiis intelligenda est solum de duobus postea collatis, num 252. Debet hujus dispensationis fieri mentio in alterius dispensationis impetratione, num. 253. Quid de clausula, non obstante quod aliud Beneficium obtinere noscaris, n. 254. et seqq. Dispensatus super pluralitate Beneficiorum censetur etiam dispensatus super necessario connexis, num 256. Taciturnitas Beneficii praehabiti vitiat dispensationem, num. 257 Et quaevis rescripta ad Beneficia, ibid Nequit Episcopus dispensare super pluralitate Beneficiorum curatorum, vel dignitatum, aut personatum, num. 258. et seqq. Et cur? num. 262. Excipitur tamen casus magnae necessitatis, n. 264. Potest etiam Episcopus ob tenuitatem redditunm dispensare, ut quis habeat duo Beneficia, num. 265. et seqq. Non item ut habeat tria, num. 267. et seqq Nisi adsit legitima consuetudo in contrarium, num 272. Vel si Episcopus conferat tertium, ut unum ex prioribus dimittatur, num. 273.

5 Beneficiorum Pluralitas per consuetudinem non valet in Curatis, t. 5. num. 274. et seqq. Et quid in Canonicatibus, et aliis Beneficiis? n. 275. et seqq. Beneficiorum Reservatio in genere quid? num. 378. et seqq. Beneficium Reservatum quid? num. 379. Beneficii Reservatio quotuplex? num. 380. et seqq. Alia est specialis, alia generalis, num. 381. Alia fit apposito Decreto irritante, alia simpliciter, num. 382. Discrimen inter utramque, num. 383. et seqq. Quaedam Beneficia cui reservet Papa? num. 386. et seqq. Reservatio Beneficiorum an sit favorabilis, vel odiosa? num. 388. et seqq. Dantur Beneficia aliqua, quae sub reservationibus generalibus, absque speciali eorum mentione non comprehenduntur, n. 393. Enumerantur plura, num. 394. et seqq. Reservationes Beneficiorum praeter eas quae habentur in propriis concordatis cessant in Gallia et Germania, num. 400. Beneficia electiva non comprehenduntur sub generali reservatione, num. 403. et seqq. Beneficiorum reservatio ex affectione per appositionem manus, quae? ibid. An et quomodo differant ab aliis reservatis Beneficiis? n. 408. et seqq. Appositio manus Pontificiae quid? num. 413. Per eam ligantur manus inferiorum, num. 414. et seqq. Contingit multis modis, num. 415. et 416. Ut si Papa alicui dat Beneficium in commendam, vel in eo ponit Administratorem, num. 416. Vel dat mandatum, de providendo super certo Beneficio, n 417. Vel de eo dimittendo, num. 418. Item si recipit renunciationem Beneficii, n. 419. Vel jure praeventionis illud concedit, sed invalide, num. 420. et 410. Regula, quod appositio manus Papae liget manus inferiorum plures patitur limitationes, n. 421. et seq. Nempe quando Papa apponit manum ad alium effectum, quam conferendi Beneficium, n. 422. Vel quando narrabatur Beneficium esse reservatum, et non erat, n. 423. Item si est Beneficium Juris Patronatus Laicalis, num. 424. Utrum ex appositione manus Papae efficiantur et reserventur Beneficia in praejudicium concordatorum, v g. Germaniae, Franciae? n. 425. et seqq. Praesertim an procedat in Beneficiis, quae vacant in mensibus Pontificiis? num. 427. et seqq. Reservatio Beneficiorum quae vacant apud sedem, vel in curia aut alias Pontifici sunt reservata, num. 433. et seqq Vacare Beneficium, seu vacatio Beneficii apud Sedem Apostolicam, vel in curia quid? ibid. Est antiquissima reservatio, num. 436. Olim ex mera consuetudine observabatur, nu. 437. et seqq. Beneficia apud Sedem vacantia, possunt post lapsum unius mensis conferri per inferiores, num. 439. Quomodo hic mensis computandus, n. 440 et seqq. Papa etiam post mensem potest conferre beneficium vacans in curia, si res adhuc est integra, n. 442. In aliis beneficiis collationi Papae reservatis, nullum tempus est a Jure praefixum Papae ad conferendum, n. 443. Exceptis duobus casibus, n 444. et seqq. Quid Juris de Reservatione vacantium in curia? juxta c. praesenti de Praebend. in 6. n. 447. et seqq. Curia Romana ubinam censetur existere? n 451. et seqq. Enarrantur alia beneficia, quae speciato Jure communi sunt Papae reservata, n. 454. et seqq. Inter alia sunt Parochiae collatae non reservata forma Concilii Tridentini, n. 468. Item vacantia ob crimen haeresis, n. 470. Et alia nonnulla, ibid. et n seqq. Beneficia Juris Patronatus Laicalis non continentur in generali reservatione, aut unione beneficiorum, t. 38. n 61. et seqq Beneficia saecularia Saecularibus, et Regularia Regularibus sunt conferenda, t. 37. n. 6 Beneficii Suppressio. Vide *Suppressio Beneficiorum*.

3 Beneficiorum vacatio per assecutionem alterius, quomodo statuta? t. 5. n. 172. et seqq. Ad propositum quinque tempora sunt observanda, n. 278. et seqq. Beneficia incompatibilia primi et secundi generis, n. 286. Collatio secundi beneficii incompatibilis est valida, n. 287. et seqq. Utpote tantum prohibita quoad effectum retinendi utrumque, n 289. et seqq. Ante Concilium Tridentinum quomodo vacabat beneficium per assecutionem alterius? num. 291. et seqq. Et quomodo post concilium? n. 295. et seqq. Beneficium sufficiens ad honestam sustentationem vacat per adeptionem alterius attento de se insufficientis, num. 297. Secus, si primum est insufficiens, licet alterum de se sit sufficiens, num. 298. Idque probatur varie, num. 299. et seqq. Per receptionem tertii beneficii incompatibilis vacant ipso Jure omnia priora etiam ex dispensatione ante obtenta, num. 305. et seqq Nisi adsit dispensatio super illis simul retinendis, n. 308. et seqq. Retinens secundum beneficium una cum primo incompatibili privatur utroque, n. 314. et seqq. Beneficiorum vacatio ipso Jure quae requirat? n. 318. et seqq. Requiritur ad eam vera assecutio atque possessio alterius, ibid. Et quidem pacifica, n. 319.

BESTIALITAS

BIGAMIA, BIGAMUS

BLASPHEMIA

sneta non subjseet poenae ordinariae, *n.* 26. Bene tamen extraordinariae, *ibid.* Judex Blasphemiae quis fit? *num.* 27. *et seqq.*

BONUM, BONUS

2 Bona Ecclesiarum quandoque sunt communia inter Praelatum et Capitulum, quandoque discrete, *t.* 1. *num.* 171. An de iis possit agere, vel conveniri Praelatus, absque consensu Capituli, seu Conventus, et e contra? *n.* 174. *et seqq.* Bona inventa Dominis suis sunt reddenda, *t.* 12. *n.* 201. Bona temporalia dicuntur vita hominis, *t.* 20. *n.* 81.

3 Bona Clericorum patrimonialia, quasi patrimonialia, seu industrialia, parsimonialia, et Ecclesiastica quid? *t.* 25. *num.* 3. *et seqq.* An horum dominium habeant Clerici, *num.* 13. Bonum commune privato praeferendum est, *t.* 19. *num.* 39. Bonorum Ecclesiasticorum superfluorum dominium an habeant Clerici? Gravis est controversia. *t.* 25. *num.* 22. Affirmativam tenent plures et probare nituntur variis modis, *num.* 23. *et seqq.* Statuitur sententia negativa, et fuse probatur per Doctores, rationes et Jura, *n.* 30. *et seqq.* Quare tolerentur et non rescindantur contractus Clericorum de bonis superfluis facti? *num.* 46. Bonorum Ecclesiasticorum superfluorum Dominus est Christus, *num.* 47. *et seqq.* Bona Ecclesiastica quare vocentur patrimonia pauperum et dicantur pertinere ad Jus Sacerdotum vel Ecclesiae? *num.* 49. Bona Ecclesiastica superflua in causas pias erogandi obligatio summa incumbit Clericis, *t.* 25. *num.* 51. Et quidem de Jure Divino, *n.* 53. Consuetudo erogandi superflua in causas profanas illicita et invalida est, *num.* 54. Clerici probabilius tenentur bona superflua erogare in causas pias ex virtute Justitiae, *num.* 55. *et seqq.* Non ex Charitate, *num.* 57. Nec ex virtute Religionis, *num.* 58. Probatur ulterius, quod ex virtute Justitiae teneantur, *num.* 59. *et seqq.* Quando pauperes in gravi et extrema necessitate existunt, debent iis prae caeteris causis piis bona superflua erogare, *num.* 67. *et seqq.* Doctrina practica contra Clericos, bona superflua in futurum reservantes, *num.* 70. Inter Pauperes quinam sint praeferendi? *num* 71. Clerici non possunt de rebus Ecclesiasticis superfluis pauperes, sive Consanguineos, sive alios ditare, vel ad majorem statum exaltare, *n.* 71. Caeteris paribus potius Ecclesiae propriae quam aliis piis locis superflua relinquere debet Clericus *n.* 73. Error aliquorum circa hoc, *n.* 74. Si Ecclesia propria non indiget, recte aliis piis locis egentibus superflua dantur, *n.* 75.

4 Bona Paraphernalia, vide *Paraphernalia.* Bona Receptitia uxoris, vide *Receptitia Bona.*

R. I. Bona Ecclesiastica immobilia an valide possint locari ultra triennium, C. II. R. XXXVII. *num.* 9. *et* 19. Bonum commune praevalet privato. *ibid.* R. XXIII. *n.* 3. *et seqq.* Bonum facere non sufficit nisi et bene fiat, *ibid.* R. XXVI. n. 6.

Bonus quilibet praesumitur, donec probetur malus, C. I. R. II. *num.* 2. Nisi quis jam fuerit malus, *ibid.* R. VIII. *n.* 13. Bona fidei, vide *Fides.*

BREVE

1 Breve apostolicum quid, et cur sic dicatur? *t.* 2. *num.* 16. Brevia apostolica vocentur etiam Constitutiones apostolicae, *num.* 15. Habent eandem vim ac Bullae, *num.* 18. Differunt tamen in pluribus aliis, et quibus? *num.* 19. *et* 20. Brevia Poenitentiariae quae? *num.* 21.

3 Brevis apostolici variae formae. V. *Mandatum apostolicum.*

BULLA, BULLATA

1 Bulla quid, et quomodo fiat? *t.* 2. *num.* 17. Bullae etiam vocentur Constitutiones apostolicae, *num.* 15. Bullae in quo differant a Brevibus apostolicis? *num.* 16. *et seqq.* Ratio cur multae Bullae Pontificiae in variis Regionibus non obligent, *t.* 2. *n.* 134. Vide infra, ℣. *Constitutio*, et ℣. *Rescriptum.* Bullae Pontificiae ob rasuram non facile solent rejici, et cur? *t.* 3. *n.* 229.

3 Bullarum variae formae. V *Mandatum apostolicum.* Bulla Urbani VIII. *Romanus Pontifex* de Immunitate, *t.* 49. *num.* 274. Item Gregorii XIV. de Jure Asyli.

4 Bulla Pii V. Urbani VIII. et Innocentii X. super necessitate exprimendi gradum propinquum, A. *nu.* 167. *et seqq.* Bulla Dispensationis apostolicae pro foro externo plures afferuntur, A. *nu.* 292. *et seqq.* Bulla alia in forma pauperum, *n.* 406. Bulla dispensationis pro foro interno, *n.* 439. Bullata Privilegia non sunt revocata, *n.* 536.

5 Bulla Clement. VIII. concedens amplissimam communicationem privilegiorum cum omnibus Ordinibus tam Mendicantibus, quam non Mendicantibus, edita in favorem nostrae Religionis, *t.* 23. *num.* 57. Bulla Coenae quid? *t.* 39. *num.* 127. Referuntur in compendio sigillatim omnes in ea contentae excommunicationes, *ibid.* Ponitur ipsa Bulla per extensum, *n.* 129. Afferuntur quaedam specialia de ipsa et ejus Excommunicationibus, praesertim quod quoad omnia ubique terrarum omnes Christianos obliget, in specie autem quoad Lectionem, et Retentionem Librorum haereticorum: nec quidquam contra eam valet receptionis praetextus, aut consuetudinis contrariae, *t.* 7. *n.* 79. *et seqq.* et *t.* 39. *n.* 130. *et seqq.* Bulla Clementis VIII. per extensum contra Duellantes, *t.* 14. *n.* 8. Bulla Gregorii XIII. in optima forma etiam speciali, et ex certa scientia confirmans omnia Privilegia Ordini nostro concessa, quae etiam habetur in forma Authentica in Archivio Conventus Frisiogensis, *t.* 33. *n.* 83. Bulla Gregorii XIV. contra abortum procurantes, *t.* 10. *n.* 18. Bulla Innocentii X. reprobans et invalidans tractatum pacis Osnabruggensis, et Monasteriensis, *t.* 7. *n.* 154. Bulla Innocentii XII. de Celebratione Missarum, et faciendis libris Missarum, ad cognoscendum eas recte esse lectas, *t.* 3. *n.* 213. Bulla Leonis X. contra Blasphemos, *t.* 26. *n.* 20. Bulla Pauli V. pariter confirmatoria Privilegiorum nostrorum authentica existens in Archivio Conventus Frisingensis, *t.* 33. *n.* 85. Bulla Pii V. per extensum de Simonia Confidentiali, *t.* 3. *n.* 42. Bulla Pii V. certas conditiones ad Censum requirens, *t.* 19. *n.* 163. Quae tamen in Gallia, Belgio et Germania recepta non est, *n.* 156. Contra Sodomitas, *t.* 16. *n.* 91. Bulla Sixti V. contra abortum procurantes, *t.* 10. *n.* 15.

C

CALIX

2 Calix consecratus, si postea deauretur, an indigeat nova consecratione? *tit.* 16. *num.* 31. *et seqq.* Sententia negativa est probabilis, *n.* 31. Probabilius tamen est, quod Calix per deaurationem amittat consecrationem, atque ideo sit reconsecrandus, *n.* 32. *et* 33. solvuntur contraria, *n.* 34. *et* 35.

3 Calix a solo Episcopo consecrari potest, *t.* 40. *n.* 42. Non item ab Abbate aliquo, *num.* 43. Calix et Patena, si franguntur, execrantur, et indigent nova consecratione, *num.* 44. Non item si suam inaurationem perdunt, *num.* 45. Neque si de novo inaurantur, *num.* 46.

stiooe? *t.* 1. *num.* 15. Causae celebrem expeditionem requirentes, quae? *num.* 46. *et* 47. Causae modicae quae censeantor? *num.* 50. In quibus causis locum babeat Judicium Sommarinm? *num.* 41. *et* 45. *ac seqq.* Causa criminalis et mere civilis, et Causa Spiritualis quae? *num.* 64.

Causarum spiritualium cognitio ad solos Judices Ecclesiasticos pertinet, *num.* 66. Earum cognitioni Judex saecularis se immiscere prohibetne sob Censuris, *num.* 67. De causis spiritualibus Laici judicare nequeunt, nec principaliter, nec incidenter, *num.* 61. Vide infra, ♰. *Laici sese.* Causarum spiritualibus connexarum cognitio spectat ad solum Judicem Ecclesiasticum, *nu.* 73. *et seqq.* Idque exemplificatur de Jure Patronatus, ac de Jure Sepulturae in loco sacro, *num.* 73. *et* 74. In causis beneficialibus, et spiritualibus, potest minor agere, et respondere in judicio absque Curatore, *num.* 163. *et* 164. Causarum feudalium, quis sit Judex competens? *num.* 118. *et seqq.* Vide ♰. *Feudalium.* In causa propria an aliquis possit esse Judex? *num.* 204. *et seqq.* et *t.* 2. *num.* 11. *et* 12. Causa propria quae censeatur esse? *num.* 12. Causae avocatio. Vide *Avocatio causae.* Super causis Ecclesiasticis, eo spiritualibus potest quilibet conveniri coram Papa, seu in Curia Romana, *t.* 2. *num.* 106. *et* 107. In causis summariis, seu de plano tractendis, potest procedi tempore feriarum rusticarum, *tit.* 9. *num.* 44. Non item in feriis sacris, et repentinis, *num.* 46. Causa illa prius est tractanda, e cujus decisione dependet altera, *t.* 10. *nu.* 4. Idque exemplificatur, *num.* 5. 6. *et seqq.* Quid agendum, si causa principalis, et incidens sint tractandae coram diversis Judicibus? *num.* 30. et *seqq.* In causis summariis, ubi agitor de rebus modicis, sufficit semiplena probatio, *t.* 19. *num.* 64. Secus in causis gravioribus, *num.* 65. Causae continentes dicuntur tripliciter, et quomodo? *t.* *e.* *num.* 144. Continentia causarum regulariter non debet dividi, *num.* 145. *et seqq.* Vide infra, ♰. *Continentia Causarum.*

2 Causae misti fori, quae? *t.* 2. *num.* 151. Aliae sunt civiles, aliae criminales, *num.* 152. Inter causas misti fori recensentur contractus inter laicos initi, ac Juramento confirmati, dummodo non agatur de valore juramenti, *num.* 152. Item postulatio restitutionis in integrum ab Ecclesia contra Laicum petita, *num.* 153. Item causae viduarum, Pupillorum, et aliarum miserabilium personarum; sed in tribus duntaxat casibus, et quibus? *num.* 154. *et seqq.* Causa dotis an sit mixti furi? *num.* 157. Causae criminales mixti fori, quae? *num.* 158. De facto pleraque crimina sunt mixti fori quoad poenam irrogandam, *ibid.* Excepta haeresi, *n.* 159. Et Simoniam, *n.* 160. Et quid de laesione infra dimidium justi pretii, *n.* 161. Aut quando quaeritur de valore, et honestate actuum? *n.* 162. Punitus per Judicium saecularem super crimine misti fori, an possit puniri etiam per Judicem Ecclesiasticum, et e contra? *n.* 163. *et* 164. Causis in criminalibus criminaliter intentatis nunquam recipiuntur testes ante litem contestatam, pro instituenda future accusatione, *t.* 6. *num.* 24. *et* 25. Secus, quando agitur de crimine solum civiliter, *num.* 25. In causis criminalibus an sit praestandum juramentum calumniae? *t.* 7. *num.* 21. *et seqq.* In criminalibus licitum est accusatorem corrumpere, et quomodo? *n.* 25. In causis etiam criminalibus, solet Reo juridice interrogando antea imponi juramentum de veritate dicenda, *t.* 18. *num.* 164. An in causis criminalibus gravioribus, seu capitalibus, Reus sub gravi obligatione teneatur fateri veritatem? *num.* 167. *et seqq.* Vide infra, *Reus an judici.*

In causis criminalibus criminaliter motis indistincte requiruntur probationes apertissimae, ac testes carentes omni suspicione, vel macula, *t.* 20. *n.* 61. An in his testes singulares singularitate adminiculativa probent? *n.* 307. *et seqq.* An testes sint cogendi ad perhibendum testimonium? *t.* 21. *n.* 17. et *seqq.* In causis criminalibus an et quo sensu sententia non transeat in rem judicatam? *t.* 27. *n.* 126. *et* 127. Causae civiles arduae, magnique praejudicii quae? *t.* 20. *n.* 81. Hae aequiparantur causis criminalibus, et cur? *ib.* Causae modicae, et causae magnae, seu arduae quae? *t.* 24. *n.* 187. In causis arduis, magnique praejudicii an possit deferri juramentum necessarium, seu in supplementum? *n.* 186. 188. *et seqq.* In causis civilibus an probent testes singolares singularitate, *t.* 20. *n.* 297. *et seqq.* Vide infra, ♰. *Testes singulares.* In causis civilibus an testes sint cogendi ad perhibendum testimonium? *t.* 21. *n.* 17. In ipsis plures praesumptiones possunt conjungi ad faciendam plenam probationem, etc. *t.* 23. *num.* 75. *et* 76. Secus in causis criminalibus, *n.* 77. Causa appellationis est alia a prima instantia, et cur? *t.* 7. *n.* 19. Solvitur instantia contra hoc, *n.* 20. In quibus causis juramentum calumniae sit praestandum? *n.* 21. *et seqq* Vide supra, ♰. *Calumniae juramentum.* Causa famosa quae? *t.* 24. *n.* 217. In causa famosa non defertur juramentum in supplementum, *ibid.* Causa sponsalitia censetur gravis, et cur? *n.* 220. An in eadem deferendum sit juramentum in supplementum? *ib.* Istud non defertur in causis spiritualibus, v. g. Matrimoniali, Munsebatus, Beneficiali, *n.* 219. In quibus causis possit, vel non possit deferri juramentum litis decisorium? *n.* 204. et *seqq.* V. ♰. *Juramentum litis Decisorium.* Causae favorabiles quae? *t.* 12. *n.* 46. In his non est melior conditio possidentis, *ibid.* Causae favorabiles, quae, *t.* 19. *n.* 83. Pro his ferenda est sententia data omnimoda aequalitate probationum, *n.* 83. Causa possessionis quae? *n.* 70. Vide infra, ♰. *Possessio, et* ♰. *Proprietas.* Causa possessionis an sit praemittenda causae proprietatis? *t.* 12. *n.* 246. *et seqq* An utraque coram eodem Judice sit tractanda, et terminanda? *n.* 258. *et seqq.* Causa possessionis rei spiritualis, an possit tractari per Judicem saecularem? *n.* 257. *et seqq.* Causa possessionis et proprietatis, an et quando possit cumulari? *n.* 264. *et seqq.* Vide infra, ♰. *Possessionis causae.* Causa propria quae? *t.* 20. *n.* 188. In causa propria an aliquis possit esse testis? *n.* 186. *et seqq.* Vide infra, ♰. *Testis in causa propria.* Causa illa in qua agitur de peccato carnis ad obtinendum divortium, vel separationem matrimonii nulliter contracti, non est criminalis, sed quasi mixta inter civilem et criminalem, *t.* 23. *n.* 63. Causa petendi, an necessario sit exprimenda in Libello? *t.* 3. *num.* 10. *et seqq.* Post distingui duplex causa petendi, proxima et remota, *num.* 13. V. ♰. *Libellus.*

3 *Causa cessante, cessat effectus*, *t.* 27. *n.* 53. Causae piae nomine quae veniant? *t.* 25. *n.* 66. et *t.* 26. *num.* 137. An et a quo mutari possint? *t.* 26. *num.* 80. *et seqq.*

4 Causa dissolvendi sponsalia. Vide *Dissolutio sponsaliorum*: vel, *t.* 1. §. 7. *et* 8. *num.* 202. *et seqq.* et *num.* 242. *et seqq.* Causa gravis et urgens qualiter requiratur, ut Episcopus dispensare valeat super impedimentis Matrimonii pro foro interno? A. *numer.* 47. *et seqq.* Qualis censeatur esse talis causa? *numer.* 53. Causae ob quas Episcopus dispensare potest ex speciali facultate non sunt confondendae cum causis dispensandi pro foro conscientiae, A. *numer.* 68. Non quaeris causa, ob quam dispensare solet Papa, sufficit ad hoc, ut Episcopus Jure ordinario dispensare valeat super

impedimento occulto, *num.* 143. Bene vero sufficit ad dispensandum ex privilegio, vel speciali facultate, *n.* 144. Enarrantur impedimenta super quibus Episcopus vi specialis facultatis dispensare valet ex quavis causa rationabili, *n.* 145. Causae ob quas Papa dispensare potest et solet, A. *nd.* 69. *et seqq.* Sunt praerogativae Dignitatis Regiae, vel principalis, *ibid.* Item conservatio familiae, et ut bona maneant in eadem, *num.* 70. Excellentia meritorum, *n.* 71. Extinctio litis de re magni momenti, *n.* 72. Gravis inimicitia, *n.* 73. Confirmatio, vel conservatio Pacis, *n.* 74. Evitatio scandali, *n.* 75. Angustia loci quando, et ubi censeatur adesse, *n.* 76. *et seqq.* Defectus dotis competentis, *nu.* 81. Quando censeatur adesse defectus competentis dotis? *n.* 83. *et seqq.* Alia causa est aetas mulieris vigesimum quartum annum excedentis, *n.* 92. *et seqq.* Item Copula habita, et qualis? *n.* 94. Locus ad litus maris, *n.* 96. Matrimonium jam contractum. *n.* 97. tandem est causa generalis dicta, *ex certis rationabilibus causis*, *n.* 98. Non ob quamvis ex dictis super quovis impedimento cum quovis dispensat Papa, sed servat proportionem, *n.* 89. *et seqq.* Causae dispensandi super impedimento consanguinitatis et affinitatis; Vide Consanguinitatis et affinitatis impedimentum dispensando quis et quando tollere possit? Causae dispensandi alia est motiva, alia finalis, alia impulsiva tantum; quaenam vitiet dispensationem? A. *nu.* 204. *et seqq.* Causae dispensandi quando verificari debeant? A. *n.* 217. *et seqq.* Non est necesse causam allegatam veram esse, vel existere tempore quo fit supplicatio, *n.* 218. *et seqq.* Nec quo expediuntur litterae dispensationis, *n.* 220. Sed sufficit, et requiritur eam verificari tempore, quo delegatus litteras dispensationis exequitur, *n.* 221. *et seqq.* Facta semel dispensatione non requiritur ut causa adhuc duret, dum contrahitur matrimonium, *n.* 227. *et seqq.*

5 Causae, et Tituli excusantes a Simonia et poenis ejus, ac Restitutione Simoniace acceptorum, *t.* 3. *n.* 303. *et seqq.* Causae excusantes a Censura qualibet, *t.* 39. *n.* 29. *et seqq.* Causae excusantes ab excommunicatione eum qui percutit Clericum, vel violentas manus ei injicit, *n.* 117. *et seqq.* Causae et Casus, in quorum licet cum excommunicatis vitandis communionem habere, sunt plures, *t.* 39. *n.* 150. *et seqq.* Veluti utilitas temporalis, et spiritualis tam excommunicati, quam communicantis, *n.* 151. Lex Matrimonii vi cujus uxor cum viro excommunicato, et hic cum ea communicare potest, uti prius, *n.* 152. Item subjectio, vi cujus proles cum Parentibus excommunicatis, et subditi cum superioribus, ac reciproce communicare valent, *num.* 153. Ignorantia tam Juris quam facti, *num.* 154. Necessitas tam excommunicati, quam communicantis, *n.* 155.

R. 3. Causa commissa censentur etiam commissa requisita ad eam, C. II. R. XLII. *n.* 6. Causae piae, et aliae favorabiles actori, *ibid.* R. XI. *num.* 10. 11. *et* 12. Causae piae favor in legetie, *ibid.* R. LXXXIII. *num.* 4.

CAUTIO

2 Cautio ubi in Jure requiritur, qualis esse debeat? *tit.* 14. *num.* 97. Actor contumax non est amplius audiendus, nisi praeter restitutas expensas etiam praestet cautionem de comparendo in termino citationis, *num.* 96. Et qualis debeat esse haec cautio? *num.* 97.

3 Cautio quid? et quotuplex? Alia simplex, et quae? *t.* 41. *num.* 92. Alia idonea, seu sufficiens, quae dividitur in satisdatoriam, et pignoratitiam, *num.* 94. *et seqq.* Cautio juratoria quid? et quando fiat? *num.* 93.

CEDERE

3 Cedere bonis suis quinam et quando debeant? *t.* 13. *n.* 5. *et seqq.* Cedere et venire in diem quid sit? *t.* 26. *n.* 680.

CELEBRATIO

3 Celebratio Missae regulari debet juxta decretum Urbani VIII. citatum, *t.* 41. *num.* 10. Et Clementis XI. citatum, *n.* 5. Reliqua, vide in verbo, *Missae Sacrificium.*

CENSURA

c Censurae Ecclesiasticae absolute prolatae executionem secum trahunt, *t.* 28. *n.* 212. *et* 213. In Censuris Ecclesiasticis absolute prolatis appellatio non sortitur effectum suspensionum. *ibid.* Secus si appelletur a Censura solum comminata, vel lata sub conditione, si ante hujus eventum appellatur, *n.* 214.

5 Censura Ecclesiastica quid, et quotuplex? *tit.* 39. *n.* 2. *et seqq. et n.* 533. Est poena spiritualis, *num.* 4. Medicinalis, *n.* 5. Quae non nisi a potestate Ecclesiastica imponi potest, *n.* 6. Est triplex, videlicet, Excommunicatio, suspensio, et interdictum, *num.* 44. Quaevis harum alia est a Jure, alia ab homine, alia latae, aliae ferendae sententiae, *n.* 45. Censuram ferre cui, ex qua causa, et contra quos competat? *t.* 39. *n.* 7. *et seqq.* Recensentur in specie, quibus competit potestas ferendi Censuram? *ibid.* Excommunicatio major, et alia Censura gravis non infligitur, nisi propter peccatum mortale, *n.* 9. Externum, *n.* 10. Contra praeceptum Ecclesiasticum, *n.* 11. Cum aliqua contumacia commissum, *n.* 12. *et seqq.* In quo consistat haec contumacia? *num.* 14. Censura solis Christianis, non vero infidelibus, *num.* 15. Bene vero haereticis infligi potest, *num.* 16. Censurandi debent esse rationis capaces, *num.* 17. Et Jurisdictioni Censurantis subjecti, *num.* 18. Reges et Imperatores ab Episcopis censura ligari non valent, *num.* 20. Censura ut incurratur, qualiter praerequiratur monitio? *t.* 39. *nu.* 21. *et seqq.* Nulla requiritur ad incurrendam Censuram a Jure, vel Decreto generaliter latam, *ibid. et num. seqq.* Bene tamen citatio ad hoc, ut Reus se defendere possit, *num.* 23. Ad infligendam Excommunicationem ab homine praerequiritur monitio trina, *num.* 24. In scriptis facta et Excommunicando intimata, vel publice affixa, *num.* 25. Idem est de excommunicatione a Jure lata ferendae sententiae, *num.* 26. Nisi delictum, et contumacia essent notoriae, *num.* 27. Suspensio, et interdictum aliquando sine monitione imponuntur, *num.* 28. Censurae a poena incurrendae, an et qualis excuset ignorantia, vel alia causa? *tit.* 39. *num.* 29. *et seqq.* Excusat probabilis facti ignorantia, *ibid.* et Juris, *num.* 30. *et seqq.* Doctrina practica ad propositum. *num.* 32. Excusat etiam metus gravis, *num.* 33. Nisi violatio legis cederet in damnum boni publici, aut contemptum legis, vel potestatis Ecclesiasticae, *num.* 34. Censura etiam jam lata non incurritur, si censurans caret jurisdictione, *num.* 35. Vel eam impeditam habet per propriam Censuram, vel appellationem, *num.* 36. Vel si deest defectus ordinis substantialis aut citationis, *num.* 37. Vel si deest justa causa ferendi Censuram quae deficere potest, quia vel adest quidem non tamen probata habetur, *num.* 38. Vel deest at tamen probatur in foro externo, *numer.* 40. Innocens censuratus, v. g. Excommunicatus, qualiter pro utroque foro habere se possit et debeat? *num.* 41. *et seqq.* Censurae absolutio. Vide *Absolutio a Censuris.* Censurarum praesertim Excommunicationis Judex. Vide *Judex Censurarum.* Censuram latam, vel comminatam an impediat,

vel suspendat appellatio? *t.* 39 *num.* 245. Censuram violaotas, praesertim Clerici. Vide *Violantes Censuram.*

R. J. Censarae patiuntur conditionem de futuro, C. II. R. L. *num.* 14.

CENSUS

3 Census vario accipitur, *t.* 39. *num.* 2. Ecclesiasticus quid? *num.* 3. et quotuplex? *n.* 4. Quinam et qualem imponere possint censum Ecclesiasticum? *n.* 5. *et seqq.*

5 Census quid, et quotuplex? *t.* 29. *n.* 126. *et seq.* Recensentur variae species Census, *n.* 129. *et seqq.* Census in quo differat a mutuo? *n.* 146. Census realis, consignationis emptione constitutus, licitus et ab usura immunis est, *t.* 19. *n.* 137. *et seqq.* Redimibilis ex parte venditionis omni Jure licitus est, *num.* 139. Redimibilis vero ex utraque parte, sicut et perpetuo irredimibilis Jure naturali quidem licitus, *n.* 140. *et seqq.* Humano vero prohibitus est, *n.* 142. Nisi adsit consuetudo in contrarium, ut in Germania, *n.* 143. Census realis ut sit licitus requiruntur certae conditiones Jure naturae, et quae? *t.* 19. *n.* 148. *et seqq.* Item aliquae Jure humano, et quae? *num.* 152. Bulla Pii V. certas conditiones ad Censum requirens, *n.* 153. Quae omnes obligant, *n.* 154. Ubi recepta et per consuetudinem abrogata non est, *num.* 155. Uti in Gallia, Germania, Belgio, *n.* 156. Census Personalis Jure naturae licitus est, *t.* 19. *n.* 157. *et seqq.* Non item Jure humano, *num.* 160. Differentia inter Censum Realem et Personalem, *n.* 159.

CERTUS, CERTIORATIO.

3 Certus qui est, certiorari ulterius non debet, *t.* 38. *num.* 90.

R. J. Certus qui esse dicatur? C. II. R. XXXI. *n.* 2. Certus qui est, eum certiorari ulterius non oportet, *ibid.* *n.* 4. Certioratio quando requiratur? *ibid.* *num.* 8. *etc.*

CHARITAS, CHARITATIVUM

4 Charitas incipit ab ego, *t.* 8. *n.* 7.

1 Charitativum subsidium spectat ad Legem Dioecesanam Episcopi, *t.* 31. *nu.* 104. An ad istud praestandum teneantur Monasteria? *ibid.*

CHARTUSIANI

3 Chartusianorum origo, *t.* 31. *n.* 54.

CHIROGRAPHUM

1 Chirographum reddens debitori suo, censetur tacite debitum remittere, secus, si reddat ei pignus, et cur? *t.* 35. *n.* 13.

CHIRURGIA

3 Chirurgiam exercere quomodo Clericis prohibitum, *t.* 50. *num.* 16. *et num.* 22.

CHOREA

3 Choreas ducere, et spectare prohibentur Clerici, *t.* 1. *num.* 142.

CHORUS

3 Chorus Regularium quando sit de Clausura? *t.* 35. *num.* 27.

CHRISMA

1 Chrisma quid, et ubi adhibeatur? *t.* 16. *num.* 25. Chrisma an sit de essentia Sacramenti Confirmationis? *num.* 20. *et* 21. *ac seqq.* Quid agendum, si in conferendo Confirmationis Sacramento, per errorem non Chrisma, sed oleum adhibeatur? *n.* 19. *et seqq.* An sit iterandum Sacramentum extremae unctionis, si per errorem Chrisma pro oleo infirmorum adhibeatur? *num.* 24. 28. *et seqq.*

3 Chrisma ad usus profanos, et temerarios applicari non debet, *t.* 44. *num.* 1.

CHRISTIANI, CHRISTUS

1 Christiani Catholici qui? *t.* 1. *num.* 42. Christiani in servitutem Turcicam abducti, a nobis reputantur liberi, *t.* 18. *num.* 12. De facto capti in Bello inter Christianos gesto, non amplius efficiuntur servi, et cur? *num.* 12.

Christus a tota Trinitate communiter est incarnatus, *t.* 1. *num.* 13. *et seqq.* Christus Jesus idem ipse sacerdos est et sacrificium, *n.* 130. *et seqq.* Christus in ultima Coena se ipsum obtulit, *ibid.* Est sacerdos, *num.* 131. Et principalis offerens novae legis sacrificium, *nu.* 132. Christo adhuc viventi lancea latus fuit apertum, *n.* 232. Et reprobatur opinio contraria, et cur? *ibid.*

3 Christianorum duo sunt genera, et quae? *t.* 1. *n.* 3.

CISTERCIENSIS

3 Cisterciensis ordinis initium, *t.* 31. *num.* 45.

CITATIO, CITATUS

1 Citatio quid? *t.* 3. *num.* 42. Alia est juris, alia hominis, *n.* 43. Publica et Edictalis, *num.* 44. Privata seu personalis, *n.* 45. Simplex et peremptoria, *n.* 46. Generalis, ac specialis, et quid? *n.* 47. Ad legitimam citationem tria requiruntur, *num.* 48. *et seqq.* Nempe Mandatum Judicis de citando, *n.* 49. Executio commissae nuncio citationis, *n.* 50. Et relatio nuncii de citatione a se peracta, referenda in acta, *n.* 51. An sit credendum nuncio asserenti, se ex Judicis mandato citare? *n.* 52. Quid si nuncius affirmet se citasse, et Reus neget se citatum fuisse? *n.* 53. *et* 54. In Citatione, seu in Citatorio generatim sex debent exprimi, *nu.* 55. *et seqq.* Nomen Judicis citantis, *n.* 56. Nomen et cognomen Rei, seu citati, *n.* 57. Nomen et cognomen actoris, nisi Judex procedat ex officio, *n.* 58. *et* 59. Et causa ob quam quis citatur, *n.* 60. An una cum citatione sit necesse, vel saltem consultum transmittere Reo tenorem libelli, *n.* 61. Debet in Citatorio etiam exprimi locus judicii, *n.* 62. Ac dies, sive terminus comparendi in judicio, *n.* 63. Non item certa diei hora, *n.* 64. Et qua diei hora tunc citatus venire teneatur? *n.* 66. Citatio est necessaria quoad absentem, *n.* 67. Estque fundamentum judicii, *n.* 68. Ac spectat ad naturalem defensionem, estque juris naturalis, et Divini, *ibid.* Quoad praesentem non requiritur alia citatio, *n.* 69. Solvuntur Jura, ubi absens et non citatus, videtur per Papam condemnatus, *n.* 70. *et* 71. Pro facienda citatione non debet quis intrare domum Rei ipso invito, *n.* 80. Si evidenter constat de crimine, et quod nulla Reo possit competere defensio, non requiritur alia citatio, *n.* 72. Secus, ubi absenti potest competere aliqua defensio, *n.* 73. Citatio realis super capturam personae, in quibus casibus fieri possit? *n.* 88. *et seqq.* In causis criminalibus non potest regulariter quis capi a privato, *n.* 88. Nisi id fiat circa deprehensum in flagranti crimine ete atque intentione ipsum praesentandi Judici, *n.* 89. Graviter delinquens potest capi auctoritate Judicis, imo et de domo sua invitus extrahi, *n.* 90. Et quid in criminibus levioribus? Vel ubi solum venit imponenda poena pecuniaria? *n.* 91. Capi nemo debet ex abrupto, et nullis praecedentibus indiciis de commissio per eum delicto, *n.* 92. Qualia indicia ad hoc sufficiant? *nu.* 93. In causis Civilibus citatio realis, seu captura debitoris regulariter locum habet, *n.* 94. Nisi debitor sit fugitivus, aut de fuga suspectus, *n.* 95.

lontatis conjectaram, t. II. R. XLVIII. n. 13. R. XLIX. n. 2.

CLARISSAE

3 Clarissarum origo, t. 31. n. 54.

CLAUDUS

1 Claudus an valeat ordinari? t. 20. n. 15.

CLAVES

2 Clavibus transfertur rerum possessio, et quando? t. 12. n. 117. *et seqq.* In dubio praesumitur traditio clavium facta causa custodiae, n. 118.

CLAUSULA

1 Clausula illa, *Alia etiam declaratione non secuta*, quid operetur? t. 2. *num.* 227. *et* 229. Referuntur Jura, in quibus ea apponitur, *num.* 229. Ea vero locum habet, *n.* 237. *et seqq.* Clausule ille, *Vires nolumus obtinere, Nullam obtinent firmitatem*, etc. quando importet nullitatem ipso Jure? t. 3. *n.* 94. Sub clausula, *Et quidam alii*, in Rescripto justitiae qui comprehendantur? t. 5. *n.* 122. Clausula illa, *si res ita est, si preces veritate nitantur*, in Rescriptis vel apponitur, vel subintelligitur, num. 141. Idem dicendum de Clausula, *Salvo jure alterius*? *n.* 142. Clausule, *non aliter*, denotat formam substantialem in Rescriptis, *num.* 151. Clausula, *Nulla obstante consuetudine contraria*, quid operetur? t. 4. *n.* 53. 54. *et n.* 184. *et seqq.* Clausula, *Tanquam sedis Apostolicae Delegatus*, et Clausula, *Etiam tanquam sedis Apostolicae Delegatus*, quid importet? t. 29. *n.* 36. *et seqq.*

2 Clausulae salutares solent addi Libello, quae? t. 3. *n.* 25. Clausula positionibus addita, *salvo Jure impertinentium, et non admittendorum*, quid operetur? t. 18. *n.* 194. Clausula, *Constito*, quid importet? t. 19. *n.* 59. Clausula, *sola facti veritate inspecta*, quid importet? *n.* 68. Clausula illa, et Judex procedat, *sola facti veritate inspecta*, plus operatur, quam clausula, *summarie, ac de plano*, t. 27. *nu.* 82. Clausulae praejudiciales, quae? t. 30. *num.* 20. Hae claudunt os partibus, et ligant manus Judicis, nisi concedatur oris aperitio contra eas, *ibid.* Oris aperitio a quo petenda? *n.* 21.

3 Clausule, *non obstante, quod aliud Beneficium obtinere noscaris*, quid operetur? t. 5. *n.* 256. Clausule, *ex nunc prout ex tunc*, quid operetur? *Tit.* 6. *n.* 63. Clausule, *motu proprio*, tollit subreptionem, t. 8. *num.* 14. Clausula, *amoto quolibet detentore*, quid operetur? t. 8. *n.* 15.

5 Clausula, *non obstantibus quibuscunque Privilegiis*, quid operetur? t. 33. *n.* 124. Clausula, *non obstantibus Privilegiis sub quacunque forma conceptis*, et Clausula, *etiam illorum, quorum specialis mentio fieri deberet*, quid operetur? t. 33. *n.* 125.

4 Clausulae confirmationibus Privilegiorum insertae quomodo sint intelligendae? t. 33. *n.* 107. *et seqq.* Et quidem in specie quomodo intelligenda sit Clausule, *Quatenus sunt in usu, vel dummodo sint in usu*? *num.* 108. *et seqq.* Item Clausula, *Dummodo SS. Canonibus non adversetur*, *n.* 113. *et seq.* Item Clausula, *Dummodo Decretis Concilii Tridentini non adversentur*, *num.* 116. *et seqq.* Clausula *Dummodo non sint revocata*, *n.* 118.

4 Clausula litterarum Dispensationis Papalis quaenam? et quomodo observandae, et verificandae pro foro externo super impedimentis Matrimonii? A. *n.* 302. *et seqq.* *Discretioni tuae*, quomodo intelligenda? *n.* 314. *Quatenus deposita per te omni spe cujuscumque muneris aut praemii etiam sponte oblati*, qualiter? *n.* 316. *Si preces veritate nitantur*, et *si preces veritate niti repereris*, quomodo differant, et intelligenda veniant? *n.* 323. *et seqq.* *Quod ipsi Nobiles, vel de Nobili genere creati, vel illustres existant*, quomodo intelligenda et verificanda? *n.* 334. *Ex honestis familiis*, quomodo intelligatur? *num.* 335. *Principalis, vel ex principalioribus populi aut loci*, quomodo intelligatur? *num.* 334. *Defectus dotis*, quomodo intelligatur? *n.* 336. *Angustia loci*, quomodo intelligatur? remissive, *n.* 337. Intelligitur per eam domicilium originis, *ibid.* *Ab incestus reatu et excessibus hujusmodi absolvas*, quomodo intelligenda? *num.* 340. *Imposita eis salutari poenitentia*, quomodo intelligenda, et adimplenda? *n.* 341. *Et quatenus causa etc. in Judicium deducta fuerit parito judicato*, quomodo intelligenda et adimplenda? *nu.* 343. *et seqq.* *Dicta mulier diffamata remaneret, graviaque inde scandala possunt verosimiliter exoriri*, *n.* 350. Prolem susceptam, si qua sit, vel suscipiendam exinde legitimam decernendo, *n.* 355. Clausulae observandae, et verificandae in litteris dispensationis, *in forma pauperum*, A. *n.* 407. Clausulae observandae et verificandae in litteris dispensationis pro solo foro interno, A. *n.* 441. *et seqq.* *Discreto viro Confessari, etc.* quomodo intelligatur? *ibid. et seqq.* *Discretioni tuae committimus, quatenus ita est etc.* qualiter intelligatur? *n.* 453. *et seqq.* quomodo, *audita prius Sacramentali Confessione*? *n.* 457. Quomodo, *in foro Conscientiae tantum*? *num.* 459. Quomodo, *sublata occasione*? *n.* 462. Quomodo, *injuncta ei gravi poenitentia*? *n.* 464. Quomodo, *a quibusvis sententiis etc. absolvas*? *n.* 468. Quomodo, *dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata*? *nu.* 472. Quomodo, *secreto contrahere*? *num.* 473. Quomodo, *Prolem susceptam legitimam decernendo, etc.* *n.* 474. Quomodo, *super his nullis testibus requisitis*? *num.* 481. Quomodo? *praesentibus laniatis*? *n.* 482. *Neque latori restituas*, *num.* 484. Quomodo, *Quod si restitueris, nihil suffragentur*? *num.* 486. Quomodo, *gratis ubique*? *n.* 487.

4 Clausule, *parito judicato*, quid importet? t. 19. *num.* 243.

CLAUSURA

3 Clausura Monasterii quid? t. 35. *num.* 26. Et quae veniant ejus nomine? *nu.* 27. Clausura Monialium quoad egressum, *n.* 28. Moniales gravissime prohibentur egredi e monasterio, *ibid.* Incendium tamen, et morbus communitati periculosus, sunt causa egrediendi, *n.* 29. Sicuti et aliae causae his similes, *num.* 30. *et seqq.* Infirmitas uni tantum Moniali periculosa, est causa egrediendi, *num.* 32. *et seqq.* Illatio practica de Balneis, *num.* 35. Causam egrediendi e Clausura approbare et licentiam dare pertinet ad Episcopum, *n.* 36. Etiam in Monasteriis exemptis, *num.* 37. Clausura Monialium quoad ingressum, *num.* 38. Etiam ingredi nemo potest, *ibid.* Exceptis infantibus, non item adultis amentibus, *n.* 39. Dissuadetur infantium admissio ad clausuram, *nu.* 40. Puellae possunt educationis causa clausuram ingredi cum certis conditionibus, *n.* 41. Ac etiam Regiae personae, *n.* 42. *et seqq.* Cum comitatu honesto solito, *nu* 44. Quaenam personae in tali Comitatu admitti possint? *n.* 45. *et seqq.* Est attendenda Consuetudo loci, ac Monasterii, *num.* 46. Praesertim in Personis extraneis ad comitatum non pertinentibus, *num.* 47. Quid Juris, si plures Personae Principes simul ingrediantur? *nu.* 48. Electores et Principes R. I. licite ingrediuntur Clausuram, *num.* 49. Monitum pro superioribus, *num.* 50. Fundatores non possunt ingredi Clausuram, *n.* 51. In personis non privilegiatis requiritur moralis necessitas ad ingrediendum, *n.* 52. Enumerantur plures similes necessitates, *nu.* 53. *et seqq.* Confessarii Monialium in quibus casibus possint ingredi? *n.* 55. Et

ibidem celebrare Missam, n. 56. Ad ingrediendam clausuram requiritur licentia Superioris, n. 57. et cujus? ibid. Debet esse in scriptis obtenta, num. 58. Nisi adsit repentina necessitas, num. 59. Vel casus ordinarius Medici, Chirurgi, etc. num. 60. Episcopus et Superiores nec aliis licentiam dare, nec ipsi valent intrare clausuram extra casum necessitatis, num. 61. et seqq. Inter casus necessarios est causa visitandi, non item inducendi Novitiam, vel electiones celebrandi, num. 63. et seq. Licite ingrediens, quamdiu in clausura manere possit? n. 65. Circa clausuram Monialium potest attendi consuetudo, quae tamen si incipit esse praejudiciosa, debet tolli per Episcopum, num. 66. Ac Superiores ordinis, quomodo? num. 67. Clausura Monasterii virorum in quo consistat? num. 68. Religiosus sine licentia Superioris expressa vel interpretativa non potest exire e Monasterio, num. 68. et seqq. Exiens sine licentia non peccat mortaliter, num. 69. Mulier Monasterium virorum praetextu privilegii ingredi, vel in illud admitti non potest, num. 71. Mulier quaevis etiam absque praetextu privilegii ingrediens Monasterium virorum, peccat, et poenas incurrit, n. 72. et seqq. Excepto casu Processionis, sepulturae, vel officii Divini, n. 74. Excipiuntur etiam Principes Personae, n. 78. Quando peccent Religiosi comitando illicite ingressas mulieres, vel cum eis confabulando? n. 78.

CLERICATUS, CLERICUS, CLERUS

1 Clerici Beneficiarii quinam teneantur facere professionem fidei? t. 1. num. 156. et seqq. Debitam fidei professionem facere omittentes, qualiter peccent? num. 188. et 189. Qualiter ipsi fructus non faciant suos? n. 190. An haec poena procedat de Distributionibus quotidianis? num. 191. et 192. Poena ista non procedit de fructibus duorum primorum mensium, sed de fructibus postea primum decurrendis, n. 193. Et hoc etiamsi postea beneficiarius emittat professionem fidei, n. 194. An Beneficiarius non faciens debitam professionem fidei, teneatur restituere fructus sui beneficii ante omnem Judicis sententiam? num. 195. et seqq. Clericis beneficiaris omittentibus professionem fidei, non suffragatur possessio beneficii, et qualiter? num. 199. et seqq. Nec defenduntur regula, De annali possessione, etc. num. 101. et seqq. Quibus teneatur applicare fructus beneficii ob intermissam fidei professionem non acquisitos? num. 205. et seqq. Omittentes Horas canonicas tenentur ad restitutionem fructuum ante sententiam declaratoriam Judicis, num. 235. et seqq. Clerici an obligentur legibus civilibus, et statutis saecularibus? t. 2. num. 290. et seqq. Praesertim quae nominatim disponunt de Ecclesiis, rebusque Ecclesiasticis? num. 290. 291. Etiam in eorumdem favorem, et commodum, n. 292. et seqq. Clerici an teneantur legibus et statutis Laicorum, quae aliquid generaliter praecipiunt, aut prohibent, nec statui clericali praejudicant? num. 300. et seqq. Statutum saeculare taxans justum pretium frumenti, etc. obligat clericos, et qua ratione? num. 304. Quid dicendum de Edicto prohibente extractionem frumenti e Regno, et hujusmodi? n. 305. et 306. Clerici an possint compelli ad talium statutorum Saecularium observantiam, et a quo? n. 309. Consilium optimum, exemplo S. Caroli Borromaei, in talibus casibus practicandum, num. 310. Differentia inter statutum Laicorum, quod specifice disponit de clericis, seu Ecclesiis, et quod generaliter procedit, num. 311.

1 Clerici sunt membra Reipublicae, specialiter tamen privilegiata, t. 2. num. 313. et 317. Ad clericos extenduntur Leges saeculares de contractibus, si sint favorabiles, secus, si sunt praejudiciales, n. 315. et seqq. Haec distinctio declaratur exemplo Pupilli, ac Servi, num. 316. Ad clericos extenduntur Leges Corpori Juris civilis insertae, disponentes circa contractus etc. si Sacris canonibus non contrarientur, num. 320. An pariter extendantur ad clericos Statuta inferiorum Laicorum circa contractus, num. 322. Sententia negativa est communis, ac tenenda, num. 324. ac seqq. Dantur nihilominus certi casus, in quibus statuta Laicorum extenduntur ad clericos, vel hos afficiunt, n. 328. Et qui sint illi casus? num. 329. usque ad 350. clericus quando agit contra Laicum in foro civili, debet servare in praeparatoriis judicii statuta Laicorum, tit. 2. n. 335. Tale tamen statutum non afficit clericum directe, sed solum indirecte, num. 336. clericus si vult uti Statuto Laicali pro se, tenetur illud etiam admittere contra se, num. 337. et seqq. clericus etiam volens, non potest in Judicem Laicum consentire, num. 315. Clericus quandoque habendus est jure Laici, n. 341. Ut accidit in clerico Negotiatore, vel si non alio jure pascere potest, nisi civico, ibid. Clericus an teneatur Statuto laicali irritante contractum factum absque certa solemnitate? n. 342. et seqq. Clericus non Episcopus ut exerceat ea, quae sunt Ordinis Episcopalis, nequit consuetudine etiam immemoriali acquiri, t. 4. n. 81. Bene tamen potest hoc fieri ex concessione Papae, et quae ratio disparitatis? num. 82. Omnes clerici Episcopis inferiores possunt eligi, t. 5. num. 82. et seqq. Clericus magis tenetur obedire Episcopo, quam Principi saeculari contrarium praecipienti, t. 33. num. 33. Majoritas inter clericos consideratur ex quinque causis, et quibus? num. 3. et seqq.

Clerici utrum possint postulare, seu agere Advocatum ad lites? t. 37. num. 15. et seqq. Saltem pro foro Ecclesiae, num. 17. Et quid, si quis sit sacerdos? num. 18. et 19. Clerici pro se aut Ecclesia sua, et pro miserabilibus personis, possunt advocatum agere etiam in foro saeculari, n. 19. In causis criminalibus tamen, ubi agitur de poena sanguinis, clericus omnino abstineat a postulando, n. 21. Etiam ex parte Rei et ad ejus defensionem, n. 22. Clericus non potest contra Ecclesiam, in qua Beneficium habet, pro extraneis Advocatus, vel Procurator existere, alioquin spoliatur Beneficio, n. 23. Clerici in suis bonis patrimonialibus non gaudent Beneficio restitutionis in integrum, bene tamen Ecclesia, et quae ratio disparitatis? t. 41. n. 32. et 33. Eodem Privilegio gaudent bona Clericorum et Ecclesiarum, quomodo intelligendum? n. 34. Vide infra ℣. Restituere in integrum. Clerico minorenni in renunciatione Beneficii Ecclesiastici graviter laeso, an danda sit restitutio in integrum? n. 83. et seqq. Clericus ille an indigeat nova collatione Beneficii, ad quod restituitur? n. 88. Clerici peregrini non sunt admittendi ad Divina celebranda sine commendatitiis sui ordinarii, t. 22. n. 3. Explicatur c. 1. de Cleric. peregrin. requirens ad hoc quinque Episcoporum sigilla, n. 4. Si clericus casualiter amiserit litteras Testimoniales, non sufficit sola oblatio juramenti de sua Ordinatione, num. 5. Quomodo in tali casu probanda sit ordinatio clerici? n. 6. et 7. Titul. 22. De Clericis peregrinis, qua ratione differat a Titulo penultimo libri secundi Decretalium qui inscribitur, De Clericis peregrinantibus? num. 1.

Clerus non comprehenditur nomine Populi in materia odiosa, t. 2. n. 318.

2 Clericatum, vel Statum Monachalem suscipiens, an circa ante gesta gaudeat Privilegio fori? t. 2. num. 262. et seqq. Re adhuc integra gaudet is privilegio

fori, n. 261. Si res non amplius est integra, variant Doctores, estque opus distinctione, n. 265. et seqq. Super clericatu malefactoris per Judicem Laicum capti, et dicentis se esse clericum, quis sit Judex competens? num. 273. et seqq. Cognitio hujus causae pertinet ad Judicem Ecclesiasticum, num. 274. Vocato tamen Judice seculari, vel alio cujus interest, n. 275. Quid, si constet malefactorem illum esse clericum? num. 277. Vel is fuit deprehensus in habitu clericali? num. 278. et 279. Quaestio clericatus est praejudicialis, n. 276.

Clericus de omni crimine debet coram Judice Ecclesiastico conveniri, non coram Laico, t. 1. num. 83. et seqq. Etiamsi clericus esset calumniator in accusando Laicum coram Judice seculari, num. 84. et 85. Sed est coram Judice Ecclesiastico conveniendus, ab eoque puniendus, num. 85. Nec valet consuetudo contraria, etiam immemorialis, n. 86. Ex commissione tamen Papae posset Laicus esse Judex in causa criminali clericorum, num. 87. Clericus coram Judice seculari convictus, aut confessus, idcirco a suo Episcopo condemnari, aut puniri non potest, num. 88. Habet tamen ejusmodi confessio quosdam alios effectus non judiciales, et quales? n. 89. Judex Ecclesiasticus, coram quo clericus delinquens conveniri debet, est proprius ejus Episcopus, n. 90. et seqq. Episcopus proprius clerici conveniendi, censetur quis pluribus modis, n. 92. et seqq. Clerici Ecclesiarum cathedralium, et collegiatarum, in prima instantia coram Episcopo sunt conveniendi, nu. 97. Nisi habeant speciale privilegium, aut consuetudinem in contrarium, num. 98. Clericus quando in loco Beneficii possit conveniri? n. 93. et 94. Si Beneficium requirit personalem residentiam, tunc clericus censetur ibi domicilium contraxisse, n. 94. Clericus una cum Laico delinquens, privative convenitur coram Judice Ecclesiastico, n. 100.

Clericum criminosum, quando Judex Ecclesiasticus possit tradere curiae seculari? t. 1. n. 107. et seqq. Contra illum sunt observandi quatuor gradus poenarum, num. 108. Alius est ordo procedendi contra clericum, quando poena incipit a crimine, alius, quando a contumacia, num. 109. Probabilius est, quod clericus ob nullum crimen possit tradi curiae seculari, nisi in casu incorrigibilitatis, aliisque specialiter exceptis, num. 110. et seqq. Referuntur casus speciales, in quibus clerici criminosi statim traduntur curiae seculari, num. 112. et 113. Clerico an possit Dominus feudi auferre feudum ob crimen, de quo per Judicem Ecclesiasticum est condemnatus? num. 140. Vide feudalium. Clericus minorennis potest in causis beneficialibus et spiritualibus agere, ac respondere in judicio absque curatore, num. 163. Secus si est minor quatuordecim annis, num. 154. Quid Juris, quando clericus in una Dioecesi habens Beneficium, committit in alia crimen dignum privatione ejus? t. 2. n. 48. et seqq. Expenditur intellectus, c. Postulasti, de foro comp. n. 49. et 50. Titulus beneficii inhaeret ossibus clerici, num. 51. Clerici nequeunt in se prorogare jurisdictionem Judicis Ecclesiastici, absque consensu proprii Episcopi, t. 2. num. 139. Nec jurisdictionem Laici, etiam de consensu Episcopi, num. 140. Ut clerici possint in se prorogare jurisdictionem Judicis, non sui, quae requirantur? num. 141. Clericus diffamans nequit conveniri coram Judice Laico, num. 180. Clericis privilegium fori an et quo jure competat? num. 186. et seqq. Clericorum nomine, qui hic comprehendantur? num. 188. et seqq. Etiam Monachi, Regulares, Moniales, ac Novitii gaudent privilegio fori, num. 190. Novitius grave crimen committens, coram Judice Ecclesiastico conveniendus est, num. 191. Et quid si dimisso habitu redeat in seculum, num. 192. Quo jure clericis competat privilegium fori, variant Doctores, num. 193. Refertur, ac probatur sententia volens, exemptionem clericorum esse de Jure duntaxat humano, n. 194. et seqq. Et auctores qui eam tenent, allegantur, num. 200. Refertur ac multipliciter probatur sententia asserens, exemptionem clericorum esse de Jure Divino, quia et naturali, n. 201. et seqq. Eadem sententia confirmatur per textus Juris Canonici aperte dicentes, exemptionem clericorum personalem esse de Jure Divino, num. 208. et seqq. Sicut et exemptionem Ecclesiarum, rerumque Ecclesiasticarum, sive immunitatem realem, num. 211. et seqq. Certum est, quod clerici, Ecclesiae, bonaque Ecclesiastica, Jure Divino gaudeant privilegio fori, quoad ea, quae sunt vere spiritualia, etc. n. 218. et 219. Probabilius est, quod etiam in temporalibus Jure Divino eximantur, n. 220. Solvuntur rationes oppositae sententiae, n. 221. et seqq. Clerici de agris, ac possessionibus, solvunt onera realia, t. 2. n. 216. Quid de aliis tributis? num. 217. Privilegia circa clericorum exemptionem non sunt nisi juris declaratio, n. 228. Clericorum exemptionem potuit Ecclesia, seu Papa limitare, et cur? num. 229. An etiam ipsam possit omnino tollere? n. 232. et seqq. Vide Privilegium fori. Clericorum statum suscipiens, an circa ante gesta gaudeat privilegio fori? n. 262. et seqq. Clericorum bona privata, et patrimonialia praescribuntur tempore ordinario, t. 26. num. 167. Clericus nequit renunciare privilegio fori, t. 2. num. 242. Utrum consuetudine possit, ut clerici coram Judice seculari conveniantur? n. 240. et 241. Privilegium fori clericorum non est beneficium personale, nu. 244. Clericus an in nulla prorsus causa coram Judice seculari conveniri possit? n. 249. et seqq. Clericus actor debet Laicum convenire coram Judice suo seculari, num. 249. Regula de privilegio fori clericorum plures patitur fallentias, num. 251. et seqq. Nempe in causis feudalibus, n. 251. In clericis conjugatis et quando? num. 252. In clericis Minoristis, nullam ex requisitis conditionem habentibus, nu. 253. In clericis histrioniam exercentibus, num. 254. In clerico ter admonito, et incorrigibili, n. 255. In clericis crimen assassinii committentibus, num. 256. In clericis qui se immiscent enormitatibus, num. 257. et 258. Ac in nonnullis aliis casibus, n. 259. Clerici nequeunt privilegio clericali renunciare verbo, bene tamen facto, n. 260. Seu non expresse, bene tamen tacite, ac Juris ministerio, num. 261. Clericus Actor an possit reconveniri a Reo Laico coram Judice seculari? t. 4. n. 20. et seqq. Vide Reconventio Clerici.

Clerici an sint admittendi ad testificandum contra Laicos? t. 20. num. 168. et seqq. Non admittuntur ad testimonium contra Laicos in causa criminali, num. 168. Etiamsi non agatur de imponenda Laico criminoso poena sanguinis, quamvis nonnulli contrarium teneant, nu. 169. Ubi agitur ad poenam sanguinis irrogandam, nullo modo potest clericus esse testis, num. 170. Ne quidem in criminibus exceptis, ibid. Etiamsi protestetur, se nolle deponere ad causam sanguinis, num. 171. Clericus potest testificari in causa criminali pro Laico, seu ad ejus defensam, t. 20. n. 173. Item quando Laico accusatur de crimine coram Judice Ecclesiastico, nu. 174. Et ubi veritas haberi non potest, nec agitur ad paenam sanguinis, n. 175. In hisce casibus clerici ad testificandum non possunt cogi per Judicem secularem, num. 176. Sed Episcopus debet examinare clericum, num. 177. An tale examen clerici contra Laicum possit fieri, jubente Episcopo, per

artem exercens qualiter punietur Clericus? *num.* 143. Prohibetur larvas daemonum auferre, *n.* 144. Clerici quoad cohabitationem cum mulieribus, *t.* 2. *num.* 1. *et seqq.* Omnis suspecta cohabitatio cum mulieribus Clericis est interdicta, *num.* 2. et 3. Non tantum in domo propria, sed et aliena, *num.* 4. Possunt tamen rei domesticae gratia domi habere mulierem non suspectam, *num.* 6. Et qualem, *ibid.* Non tamen debet esse solus cum sola, aut in tenebris, *num.* 9. Saltem extra casum necessitatis, *num.* 10. Graviter prohibetur Clericis Concubina, *num.* 19. Crimen concubinatus publicum, quando, et qualem inducat poenam pro Clericis? *ibid.*

Clericorum concubinariorum et fornicantium poenae, *tit.* 2. *num.* 23. Concubinatus omnino occultus in Judicem externum non habet vindictam, *num.* 24. Notoriis ponitur poena depositionis, *numer.* 25. Quam tamen Judex potest mitigare, *numer.* 26. Concubinario cum Clerico, non plene notorio, et cum foemina ejus quomodo procedendum? *num.* 27. *et seqq.* Clerici de concubinatu suspecti quomodo judicandi et puniendi? *num.* 30. *et seqq.* Quamvis omni modo sint adigendi ad dimittendas concubinas, tamen cogi non possunt ad eas abjurandas, *num.* 44. Concubinarii Clerici sunt infames, repelluntur ab ordinum promotione, sunt pauperes, ac miseri, omnibusque ludibrio ac scandalo, *num.* 46. *et seqq.* Clerici fornicarii poena quae? *num.* 48. *et seqq.* An et quando debeat praemitti triplex monitio, antequam Clericus fornicarius, vel Concubinarius puniatur? *num.* 55. Clerici conjugati possunt esse in Minoribus constituti, *tit.* 3. *num.* 2. Non item in Majoribus, *num.* 3. et cur? *num.* 4. *et seqq.* Clerici Graeci in sacris constituti licite non contrahunt matrimonium, licite tamen in ante contracto manent, *num.* 8. Minores Clerici contrahendo matrimonium perdunt Beneficium, *num.* 9. Et quomodo? *ibid.* Aliud est de contrahentibus sponsalia, *num.* 15. *et* 16. Clericus Beneficiarius contracto matrimonii perditum non amplius recuperat post mortem mulieris, vel si haec religionem ingreditur, *num.* 14. Clerici invalide contrahentes matrimonium an perdant Beneficium? *num.* 17. *et seqq.* Clericorum conjugatorum privilegia, ordines, et Beneficia, *t.* 3. *num.* 22. Clerici Minoristae conjugati gaudent privilegio Canonis et fori, *ibid.* Dummodo habeant conditiones tres requisitas, et quas? *num.* 23. Conjugati non gaudent privilegio fori quoad personam, nisi in criminalibus, *num.* 25. Unde in civilibus possunt conveniri coram Judice seculari, *num.* 26. Et ab eo incarcerari pro debito civili, *num.* 27. Neque gaudent ullo alio privilegio Clericali, *numer.* 28. *et* 43. Clericus conjugatus an, et quando ad ulteriores ordines promoveri valeat? *num.* 30. *et seqq.* Clerici conjugati an possint habere Beneficium Ecclesiasticum? *num.* 41. *et seqq.* Vel pensionem? *num.* 45. Clericorum Beneficiariorum Residentiae. Vide *Residentia.* Clericorum simplex Beneficium habentium Residentia an, et quomodo obliget? *tit.* 4. *num.* 33. Clerici honesta sustentatio. Vide *Sustentatio.* Clerici an, et de quibus bonis testari valeant? Vide *Testamentum.* Clerici habent dominium suorum bonorum patrimonialium, industrialium, et parsimonialium, ac etiam Ecclesiasticorum necessariorum, *t.* 25. *num.* 13. *et seq.* Non item Ecclesiasticorum superfluorum, *num.* 22. *et seqq.*

Clericorum bona. Vide *Bona*, et *Peculium.* Clericorum obligatio erogandi bona superflua Ecclesiastica in causas pias. Vide *Bona Ecclesiastica.* Clericorum in bona ab intestato quis succedat? *tit.* 27. *num.* 61. *et seqq.* Clerici aegrotantes, vel debilitati nequeunt privari Beneficio aut fructibus ejus, *tit.* 6. *num.* 2. *et* 3. Etiamsi proprie culpa in morbum inciderint, *num.* 4. Dummodo sani residere consueverint, *num.* 5. Canonici ob infirmitatem absentes non tenentur inservire per substitutum, *num.* 6. Nec Beneficiati supplere Missas infirmitatis causa neglectas ad breve tempus, *num.* 7. Nisi aliud habeant litterae fundationis, *num.* 8. Vel specialis Ecclesiae Constitutio, aut Consuetudo, *num.* 9. Episcopi, et alii Clerici Beneficiati obligati ad celebrationem certarum Missarum pati debent substitutionem Coadjutoris, *num.* 17. Si eorum infirmitas incurabilis est, vel perpetua, *num.* 18. Secus, si sit temporalis, *ibid.* Beneficio etiam ob morbum perpetuum non possunt privari, *num.* 19. *et seqq.* Perpetuo infirmi an possint promoveri ad ordines, et in susceptis ministrare? remissive, *num.* 21. Clericorum aegrotantium Coadjutores. Vide *Coadjutor.* Clerici non possunt, nec debent se immiscere secularibus negotiis, et quibus? *tit.* 50. *num.* 1. *et seqq.*

3 Clerici seculares gaudent asylo, non item Religiosi, contra Superiores suos, *t.* 49. *num.* 57. *et seqq.* Clerici tam seculares, quam Regulares et bona eorum cuncta gaudent immunitate reali, et personali, *tit.* 49. *num.* 232. *et seqq.* Suntque exempti ab omnibus exactionibus, oneribus, ac tributis, *num.* 327. *et seqq.* Clerici an, et quando possint fidejubere, *t.* 22. *num.* 28. Clericis et Monachis prohibitum est exercere negotium seculare, et quale? *t.* 50. *num.* 2. *et seqq.* Agere officium Tabellionis, *num.* 5. *et seqq.* Audire jus civile, vel Medicinam, *num.* 8. Negotiari, *num.* 11. Tractare causam sanguinis, dicere sententiam sanguinis, item interesse, et quomodo? *num.* 12. *et seqq.* Esse Duces militum, *num.* 15. Exercere Chirurgiam, et quomodo? *num.* 16. *et seqq.* Poenae Clericorum exercentium aliquod ex praefatis, *num.* 17. *et seqq.*

5 Clericus Censuram violans. Vide *Violantes Censuram.* Clerici medicinam, vel Chirurgiam exercentes, fiunt irregulares, si inde mors sequatur, *tit.* 12. *num.* 200. Non item, si ex illorum venatione sequitur, *num.* 201. Clericus ordinem exercens, quem non habet. Vide *Ordinem exercens.* Clericus Percussor. Vide *Percussor.* Clericum percutientes, vel manum violentam eidem injicientes, quinam, et quando Excommunicationem Canonis incurrant? *t.* 39. *num.* 105. *et seqq.* Item quinam, et quando ab eadem Excommunicatione immunes sint? *num.* 117. *et seq.* Clerici non possunt accusare criminaliter, *t.* 12. *num.* 88. Nec esse testes in causa criminali coram Judice Laico, *num.* 106. Clericus per saltum promotus. Vide *Ordinatus.* Clericus venator. Vide *Venatio.*

R. J. Clerici de bonis intuitu Ecclesiae acquisitis quomodo possint inter vivos disponere, C. II. R. LXXXIV. *n.* 9. Clerici feudatarii propter feuda saecularia praestant homagium proprie tale, C. I. R. XI. *num.* 6. Clerici non residentes non percipiunt fructus, C. II. R. LV. *num.* 10. Clerici non possunt habere plura beneficia, nec unum titulo Beneficii, alterum ut Commendam perpetuam, C. II. R. LXXXIV. *numer.* 6. Clerici non veniunt nomine populi in odiosis, bene vero in favorabilibus, R. XV. *numer.* 17. Clericorum appellatione non veniunt Episcopi,

baptisatus, *n.* 28. Parens in Baptismo solemni absque necessitate proprium levans infantem, nullam contrahit cognationem spiritualem, *n.* 30. *et seqq.*

COGNITIO

2 Cognitionum ordo, quid, et quaenam regulae circa eum observandae? *t.* 10. *n.* 3.

COHABITATIO

3 Cohabitatio Clericorum cum mulieribus, *V.* *Clerici Cohabitatio.*

COLLATIO

1 Collatio Beneficii, et Provisio, an sint idem? *t.* 3. *num.* 97. et *t.* 6. *num.* 16. *et seqq.* Collatio libera Beneficii quae? *num.* 22. et 24. Collatio generatim dividitur in liberam, et necessariam, *num.* 23. Cur haec dicatur necessaria, et prior libera? *num.* 24. Collatio libera quodammodo est donatio, *ibid.* In quo differat ab Electione? *num.* 25. Collatio Beneficii ad quem devolvatur, quando Episcopus, aut Capitulum Cathedrale, negligit illud intra debitum tempus conferre? *t.* 10. *num.* 22. Non valet collatio Beneficii facta post debitum tempus, *num.* 23. Etiamsi primo die post illud fiat, *num.* 24. Nisi de patientia tolleretur, et cur non valet? *num.* 25. Collatio Beneficiorum an, et qualiter per Legatum a Latere fieri possit? *t.* 30. *num.* 31. *et seqq.*

1 Collatio votorum post publicationem scrutinii est facienda, et quomodo? *t.* 6. *num.* 130. Collatio illa debet esse numeri ad numerum, Zeli ad Zelum, et meriti ad meritum, *num.* 132. Et qua ratione fiat haec triplex collatio? *num.* 132. In electione unanimi fit sola collatio numeri, Zeli, et meriti, et quomodo? *num.* 134. Idem dicendum, si quis a duplo majori parte est electivus, *num.* 135. In electionibus Regularium fit sola collatio numeri ad numerum, et cur? *num.* 136 *et* 137. Vide infra *Scrutatores*, *et Vota.* In electionibus quando vota dantur per schedulas an, et quomodo possit fieri collatio Zeli ad Zelum? *t.* 6. *num.* 334. *et* 335.

COLLUSIO

5 Collusio quid? *tit.* 22. *num.* 1. Dicitur etiam praevaricatio, vel tergiversatio, *num.* 2. Ordinarie non datur in Civilibus, sed tantum in Criminalibus, et Beneficialibus causis, *num.* 3. Non tantum inter actorem, et Reum, sed etiam inter advocatos, et Procuratores, *num.* 4. Reus per collusionem absolutus potest denuo accusari, et inquiri, *num.* 6. *et seqq.* Poena collusionis, *n.* 8. *et seqq.*

COMA

3 Comam fictitiam portare et naturalem nutrire prohibitum est Clericis, *t.* 1. *num.* 87.

COMES

4 Comites Palatini qui, et quos legitimare possint? *t.* 17. *num.* 57.

COMMENDA

3 Commenda et Commendatarius quid? *t.* 5. *n.* 73. Quid juris de illis olim, et quid nunc? an sit Beneficium? *n.* 74. *et seqq.*

COMMENDATARIUS, COMMODATOR, COMMODATUM

3 Commodatarius non tenetur de casu fortuito, *tit.* 15. *num.* 29. Nisi fuerit conventum, *num.* 30. Vel ipse sit in mora reddendi, *num.* 31. Nisi eodem modo res peritura fuisset apud Dominum, *num.* 32. Ex qua culpa teneatur? *num.* 33. *et seqq.* An Commodatarius teneatur prius salvare res commodatas, quam proprias? *n.* 43. Et *t.* 16. *num.* 40. *et seqq.* Commodator et Commodatarius quis? *t.* 15. *num.* 2. Ex qua culpa hic teneatur? *num.* 20.

Commodatum quid? Et quomodo differat a caeteris contractibus, *t.* 15. *n.* 2. *et* 3. Debet esse gratuitum, *num.* 5. Quomodo differat a pignore, deposito, et mutuo? *num.* 6. Atque precario, *num.* 7. Quae res commodari possint? *num.* 8. *et seqq.* Commodari potest etiam res non consumptibilis, *num.* 9. Profana et sacra, *num.* 10. Obligationes Commodatarii, *num.* 11. *et seqq.* Non potest uti re commodata nisi ad usum concessum, *ibid.* Ad quem si utatur, nihil tenetur, et est sine culpa sua, *n.* 12. Commodatarius debet commodatum debito tempore restituere, *n.* 13. Et interim exactissima diligentia custodire, *num.* 15. Atque damnum reparare ex culpa sua etiam levissima contingentia, *num.* 15. Ex culpa sua etiam levissima contingentia, *num.* 16. Ex qua culpa teneatur? *n.* 29. *et seqq.* Actiones ex commodato quae? *n.* 38. *et seqq.*

COMMISSIO

1 Commissio gratiosa, seu facultas in favorem tertii concessa, quando censeatur continere gratiam factam, vel faciendam? *t.* 3. *n.* 253.

COMMODUM

1 *Commodum qui sentit, debet sentire et onus*, Limitatur *t.* 2. *n.* 312.

COMMUNE, COMMUNITAS

2 Commune quod est, meum est, *t.* 22. *num* 245.
3 Commune bonum et utilitas praefertur privato, *t.* 51. *n.* 266.
Communitas in Monasteriis ubi non viget, regularis disciplina deficit, *t.* 35. *n.* 15.

COMMUNICATIO

6 Communicatio privilegiorum, Vide *Privilegiorum communicatio.*

COMMUNIO

5 Communio quid, et quotuplex? *t.* 39. *num.* 54. *et seqq.* Quanam privat Excommunicatio Major? *num.* 58. *et seqq.* et *n.* 71. *et seqq.*

COMMUTATIO

3 Commutatio voti quid? Et a quo fieri possit? *t.* 34. *n.* 43. *et seqq.*

COMPARATIO

2 Comparatio Litterarum quam vim probandi habeat? *t.* 24. *num.* 166. *et seqq.* Se Sola plene non probat, *num.* 167. Est periculosa, et cur? *num.* 166. An saltem probat semiplene? *num.* 167. Qua forma, et quo ordine fieri debeat? *num.* 168. Ea non habet locum, nisi ipsam petens juret, se non habere alias probationes, *num.* 169

5 Comparatio Litterarum, vel scripturae quando, et quomodo fieri possit, ac debeat? *tit.* 1. *num.*

rale convocetur a Papa? *n.* 64. *et* 65. Concilium Generale non est supra Papam, *num.* 66. Concilia particularia possunt fecere novas Constitotiones, quae tamen solum obligant subditos proprii territorii, *num.* 67. Unde quaedam Decreta Conciliorum particularium habeant vim Legis universalis? *num.* 68. Concilii Generalis Decretis an derogetur absque expressa ejus maotione? *t.* a. *num.* 519. *et seqq.* Refertur sententia negativa, praesertim si Concilium Generale sit novissimum, *n.* 519. *et seqq.* Sententia haec generaliter pralata non sobsistit, *n.* 522. *et seqq.* Per posterios Decretum Concilii Generalis derogatur priori directe contrario, nulla facta ejus mentione, *n.* 523. Id ipsum patet ex praxi Concilii Tridentini, *num.* 524. Etiam per Constitutiones Pontificias derogatur prioribus Decretis Concilii Generalis directe contrariis, absque expressa mentione Concilii, *num.* 525. *et* 526. Secus dicendom de Rescriptis, *num.* 527. Disparitas inter Rescripta, et Constitotiones Pontificias quoad hac, *num.* 527. *et* 528. Pro derogatione Concilii Tridentini sufficit Clausula Generalis absque speciali ejus mentione, et cur? *n.* 529. Stylos Curiae Romanae cur in concessionibus, vel confirmationibos privilegiorum apponat Clausulam illam? Quatenus Decretis Concilii Tridentini non adversantur, *num.* 530. Concilio Tridentino nec solet, nec oportet, specialiter derogare, *n.* 531. *et* 532.

3 Concilio Generali non derogatur per dispositionem subsequentem, nisi ejusdem expressa fiat mentio, *t.* 30. *n.* 60.

4 Concilium Tridentinum, ubi non est promulgatum, vel receptum an, et quando valeant Matrimonia Catholicorum, et Haereticorum? *tit.* 3. *num.* 16. *et seqq.*

5 Concilium Tridentinum an, et qualia revocarit Regularium privilegia? *t.* 33. *n.* 235. *et seqq.*

CONCIO

5 Concionem audire possunt excommunicati, *t.* 39. *num.* 63.

CONCLUSIO

2 Conclusio in causa ligat manus, et claudit os partibus, *t.* 12. *num.* 305. Non tamen Judici, *num.* 306. Post conclusionem in causa non licet Actori a petitorio regredi ad possessorium, *num.* 299. *et* 305. Potest tamen ex gravi causa Judex talem regressum tunc concedere, *n.* 307.

2 Conclusio in causa quid, et quomodo fiat? *t.* 19. *num.* 159. An ea in Judicio Summario, vel ordinario, requiratur de necessitate? *num.* 160. Post conclusionem in causa regulariter non admittuntur novae probationes, *num.* 161. Saltem super uisdem articulis, bene tamen super novis, *num.* 162. Dantur nihilominus plures casus in quibus novae probationes admittentur post conclusionem in causa, *tit.* 19. *num.* 163. *et seqq.* Ut in causa criminali, praesertim capitali, pro defensione Rei, *num.* 163. Item in causis Beneficialibus, *num.* 164. Et in causis matrimonialibus, et quibus? *num.* 165. Idem fit in confessione partis, et probatione per rei evidentiam, seo ocularem inspectionem, *num.* 166. In probatione juramenti suppletorii antea petiti, *num.* 167. In testibus, et instrumentis de novo repertis, *num.* 168. Item accedente magna aequitate, *num.* 169. Atque ex officio Judicis, *num.* 170. Quoad Judicem nunquam censetur conclusum in causa, *ibid.* Valet receptio testium post conclusionem in causa, si nemo contradixit, *t.* 20. *num.* 452. Conclusio in causa non est de substantia Processus judiciarii, *t.* 27. *num.* 48. Quod circa eam observetur in Camera Imperiali? *ibid.* Quomodo fiat? *num.* 49. *et seqq.* Potest fieri tam ore tenus, quam scripto, imo et tacite, *ibid.* Passim confunditur cum renunciatione probationum, *num.* 50. Stricte tamen differunt, et in quo? *num.* 51. Vulgaris formula concludendi in causa quae? *num.* 52. Quid, si una pars concludat in causa, et altera adhuc aliquid proponere velit? *nu.* 53. *et seqq.* Conclusio in causa solet fieri nonnunquam conditionate, et cur? *num.* 54. Conclusio in causa partibus os obstruit etc. *ibid.* Nisi ex justa causa, vel aequitate, videantur Judici novae probationes admittendae, *num.* 55. Judici nunquam concluditur in causa, *num.* 56. Potestque is conclusionem in causa revocare, *ibid.*

CONCORDA, CONCORDATA

3 *Concorda tempora, et concordabis Jura.* T. 5. num. 270. *et* t. 8. n. 22.

2 Concordata Germaniae quid disponant circa praesentationem Rescriptorum ad Beneficia? *t.* 3. *num.* 68. Per Concordata Germaniae confirmatio Episcoporum reservatur Summo Pontifici, *t.* 6. *n.* 322.

3 Concordatorum Germaniae origo, *t.* 5. *num.* 156. An eisdem praejudicet appositio manus Pontificiae in materia Beneficiaria? *t.* 5. *num.* 425. *et seqq.* Concordata Germaniae, quae, cur, et quando erecta? *n.* 534. Refertur per extensum eorum tenor, *num.* 535. Haec sunt favorabiliora ordinariis quam Regulae Cancellariae, *num.* 536. Papa eisdem absolute non est alligatus, *num.* 537. Discrimen aliquod inter alternativam mensium in Regulis Cancellariae et Concordatis, *num.* 538. *et seqq.* Concordatis Germaniae nequit opponi praescriptio, aut non usus ipsorum, *n.* 541. *et seqq.* Refertur circa hoc Bolla Clementis VII. *Admonet nos.* num. 543. et seqq. Quid Juris, si quis obtinet Beneficium contra Concordata Germaniae? *num.* 545. Quae Beneficia sibi reservarit Papa in Concordatis Germaniae? *num.* 546. *et seqq.* Sunt inter alia Beneficia vacantia in Curia, *ibid.* Promotorum auctoritate Apostolica ad Episcopatus et Monasteria, *num.* 547. Majores Dignitates in Cathedralibus, et Principales in Collegiatis, *num.* 550. Nisi adsit Privilegium, *num.* 551. In caeteris Dignitatibus et privilegiis quibuscunque datur mensium alternativa, *num.* 552. *et seqq.* Excipiuntur aliqua Beneficia, *num.* 556. Ut Juris Patronatus Laicorum, *ibid.* Item Beneficia vacantia per resignationem, *num.* 557. Atque Beneficia alteri accessorie unita, *num.* 558. Quid juris de Beneficio vacante in mense Pontificio, si eidem intra tres menses non provideat Papa? *num.* 560. *et seqq.* Quando trimestre hoc incipiat currere? et quomodo computetur? *num.* 561. *et seqq.* Currit Papae ignoranti, *num.* 564. Ac etiam sede vacante, *n.* 565. *et seqq.* An et quomodo post lapsum trium mensium Papa adhuc conferre possit? *num.* 567. *et seqq.*

CONCUBINA, CONCUBINATUS

3 Concubina, et Concubinatus quid, et quomodo differant a simplici fornicatione? *t.* 2. *n.* 11. Concubinarii Clerici poena. Vide *Clericorum Concubinariorum poena.*

5 Concubinatus quid? *t.* 16. *num.* 60. *et seqq.* Poena illius de jure civili, *num.* 62. Et de Jure Canonico, *num.* 36 Praesertim contra Clericos Concubinarios, aut suspectas mulieres habentes in domo, vel extra, *num.* 64.

CONCUPISCENTIA

R. J. Concupiscentiae prohibitione prohibentur omnia mala, C. II. R. XXXIX. *num.* 6.

num. 83. Bene vero factae nomine Ecclesiae, *nu.* 84. Num Jura et obligationes conductoris transeant ad haeredes ejus? *num.* 85.

Conductoris operarum obligationes et Jura, *tit.* 18. *num.* 86. *et seqq.*

CONFESSARIUS, CONFESSIO, CONFESSUS

1 Confessarii quomodolibet exempti, sollicitantes in Confessione subsunt Inquisitoribus Haereticae pravitatis, et locorum Ordinariis, *t.* 31. *n.* 151.

2 Confessio quando censeatur facta in judicio? *t.* 1. *num.* 24. Confessio Clerici criminosi facta coram Judice saeculari, an et quales habeat affectus? *n.* 81. *et* 82. Per confessionem Rei in judicio factam, an inducatur litis contestatio? *t.* 5. *num.* 17. *et seqq.* Vide infra, *Litis contestatio.* Confessio facta ex calore iracundiae non tenet, nisi in ea detur perseverantia, *t.* 14. *num.* 118. et *t.* 18. *num.* 21. *et* 45. Confessio quid, et quotuplex? *t.* 18. *num.* 2. *et seqq.* Confessio generalissime sumpta, quae? *num.* 2. Confessio judicialis, quae? *num.* 4. Potest in Jure fieri tripliciter, *num.* 5. Facta coram Judice non legitimo, an teneat? *num.* 6. Utrum debeat fieri coram Judice pro Tribunali sedente? *num.* 7. Confessio extrajudicialis quae? *num.* 8. Facta coram Notario, an censeatur judicialis? *num.* 8. *et* 9. Coram Arbitratore est extrajudicialis, *num.* 10. Secus, si fiat coram Arbitro, *num.* 11. An sit species probationis, *num.* 12. *et seqq.* Proprie non est probatio, sed probationis revelatio, *num.* 13. *et seq.* Referuntur casus, in quibus non admittitur probatio, bene tamen confessio, *num.* 14. Ad confessionem validam plures requiruntur conditiones, *n.* 17. *et seq.* Nempe ut confessus sit major viginti quinque annis, *num.* 18. Et quid de confessione Pupillorum, et Minorennium? *ibid.* Ut Confessio sponte fiat, *num.* 19. Et quid de Confessione tormentorum vi extorta? *ibid.* Ut Confessus sit sanae mentis, non furiosus, etc. *num.* 20. Ut Confessio sit contra se, *nu.* 22. *et seq.* Fiatque in judicio, *num.* 26. Et praesenta Adversario, *ibid.* Ut non sit incerta, nec erronea, *num.* 27. Et sit facta de re litigiosa, *n.* 28. Ipsique favor non repugnet, *num.* 29. *et seq.* Et ut Confessioni nec Jus, nec Natura repugnet, idque exemplificatur, *num.* 32. *et* 33. Aliae conditiones ad validam confessionem requisitae, remissive, *n.* 34. Confessio pro se, sive ad obligandum alterum sibi, non valet, *n.* 22. Ne quidem in mortis articulo, *n.* 23. Confessio unius in praejudicium alterius non probat, *n.* 24. Puta, Confessio mariti de dote recepta praejudicium Creditorum, *num.* 25. Confessio contra valorem matrimonii non valet, *n.* 30. Bene tamen pro Matrimonio, *n.* 31.

Confessio extrajudicialis quam vim probandi habeat, si fiat praesente adversario? *t.* 18 *num.* 35. *et seq.* Potest varie fieri, *num.* 35 Et qualiter ea probetur? *num.* 36. Confessio extrajudicialis praesente adversario, et cum adjectione causae facta, in civilibus plene probat, *num.* 37. *et seq.* Pars adversa, quando censeatur esse praesens? *num.* 39. In causis criminalibus, quam vim probandi habeat confessio extrajudicialis *num.* 40. *et* 41. Confessio solum incidenter facta plene non probat, etiam causa expressa, *num.* 44. *et* 45. Confessio extrajudicialis ut plene probet, an requiratur ejus acceptatio? *t.* 18. *num.* 46 *et* 47. Consultum est ipsam expresse acceptare, *num.* 48. Confessio extrajudicialis praesente adversario, sed sine adjectione causae facta, regulariter plene non probat, etsi faciat aliquam praesumptionem, imo et semiplenam probationem, *num.* 49. Fallit illud in pluribus casibus, *num.* 50. *et seqq.* Confessio extrajudicialis etiam sine addita causa, plene probat liberationem, et quando? *nu.* 50. *et* 51. Confessio jurata, etiam sine causa, plene probat, *num.* 52. Sicut et confessio geminata, *num.* 53. Confessio extrajudicialis, absente parte facta, an probet? *num.* 54. *et seqq.* Ea regulariter plene non probat *num.* 54. *et* 56. Ampliando istud ad confessionem in judicio factam, *num.* 55. Probat tamen plene, quando intervenit juramentum, *num.* 56. Aut quando facta est cum expressione causae per scripturam, etc. *num.* 57. Vel fuit geminata ex intervallo, *ibid.* Aut ab alio acceptata nomine alterius, *num.* 58. Seu facta favore causae piae, *ibid.* Confessio parte absente facta, de aequitate Canonica facit plenam probationem, *nu.* 59. Dummodo illa confessio fuerit plene probata, et qualiter ita probetur? *num.* 60. Simulque ut sit facta animo deliberato, ac serio, sitque certa et non aequivoca, *num.* 61.

Confessionis judicialis affectus qui? *t.* 18. *num.* 62. *et seqq.* Haec plene probat, et inducit notorium juris, *num.* 62. Confessio facta in judicio summario, probat etiam in plenario, quando tendit ad eumdem finem, *num.* 63. Ea in causis civilibus habet vim sententiae, et rei judicatae, *num.* 64. Secus in criminalibus, et cur? *num.* 65. Antequam ex propria confessione Reus condemnetur ad mortem, debet constare de corpore delicti, *ibid.* Confessio judicialis convalidat nullitatem processus, *num.* 66. Atque excludit appellationem, praesertim in causis civilibus, *num.* 67. *et* 70. Intelligendo istud de vere confesso, secus in ficte confesso, *num.* 70. Contra confessum in judicio, an debeat ferri sententia diffinitiva? *num.* 71. *et seqq.* *Nullae sunt partes judicantis in confitentes*, quomodo intelligendum? *num.* 76. Reos convictus in judicio simulque confessus, appellare prohibetur, *num.* 67. *et* 68. et *t.* 28. *num.* 297. Confessio facta in judicio regulariter revocari non potest, *t.* 18. *n.* 77. Nisi revocetur in continenti, *num.* 78. Et quando dicatur revocari in continenti? *num.* 79. Potest etiam ex intervallo revocari, quando probatur per errorem facti contigisse, *num.* 80. Minorennes ex propria confessione graviter laesi, et quandoque Majorennes, restituuntur in integrum, *num.* 81. Confessio Praelati an noceat Ecclesiae? *num.* 82. *et seqq.* Confessio Praelati administrationem non habentis, nequaquam praejudicat Ecclesiae, *num.* 82. Et quid, si confiteatur de rebus illis, in quibus est legitimus administrator? *num.* 83. *et seq.* Confessio Praelati facta per viam contentiosae jurisdictionis, probat contra Ecclesiam, *num.* 83. *et* 84. Ecclesia tamen ex tali confessione graviter laesa, juvatur duplici remedio, et quali? *num.* 85. Confessio Praelati per modum voluntariae jurisdictionis, non praejudicat Ecclesiae, neque successori, *num.* 83. *et* 86. Etiamsi foret sigillata sigillo ejus, *num* 86. Nisi confessio illa sit facta una cum Capitulo, *num.* 87. Vel Ecclesia non habeat Capitulum, *ibid.* Aut nisi confessio tendat ad aliquem liberandum, *num.* 88. Afferuntur aliae limitationes, *nu.* 89. Confessio per viam contentiosae jurisdictionis, et voluntariae jurisdictionis, quae? *num.* 83.

2 Confessio Procuratoris an praejudicet Domino? *t.* 18. *num.* 90. *et seq.* Facta in Judicio per viam contentiosae jurisdictionis probat contra Dominum, nisi legitime revocetur, *num.* 90. Idemque dicendum de confessione Oeconomi respectu Ecclesiae, et Tutoris respectu Pupilli, etc. *ibid.* Secus, si confessio illa est facta omnino sponte, *nu.* 91. Solvitur instantia, *nu* 92. Confessio judicialis per Procuratorem facta, potest revocari, *n.* 93. Nec opus est alia probatione erroris, quando revocatur in

CONFINIA

CONFIRMATIO

Nisi de speciali Mandato Papae, quando istud Papa mandare soleat? *nu.* 19. *et seqq.* Judex inferior potest procedere contra Litteras confirmationis Apostolicae, quando sunt subreptitiae, *n.* 22. Potest etiam litteris confirmationem Papae continentibus cognoscere incidenter, idque exemplificatur, *num.* 23. *et seqq.* Non valet confirmatio Papalis, quam Religiosus super Prioratu, vel administratione perpetuo possidenda obtinuit, *n.* 26. Judex inferior videns a Papa confirmatum in forma communi fuisse invalidum, potest incidenter pronunciare confirmationem illam esse invalidam, *n.* 27.

4 Confirmationis sacramentum quando, et inter quos inducat cognationem spiritualem? Vide *Cognatio*, vel *t.* 11. *de Cognatione spirituali.*

5 Confirmationem iterantes non sunt irregulares, *t.* 9. *n.* 41. *et seq.*

CONFRONTATIO

5 Confrontatio Rei cum testibus quando fieri possit? *t.* 1. *n.* 438. Et quomodo? *n.* 439. forma, et praxis confrontandi, *n.* 440.

CONJECTURA

2 Conjectura quid? *t.* 23. n. 5. Et qualiter differat a praesumptione? *nu.* 4. Sumitur quandoque pro praesumptione? *n.* 5.

CONJUGATUS, CONJUGIUM, CONJUX

3 Conjugati, nec tonsurari, nec ordinari possunt, *t.* 3. *n.* 33. Nisi votum continentiae praestent? *num.* 34. Et quid de ordinato sine consensu uxoris? *num.* 36. *et seqq.* Conjugatorum Conversio quid? et ingressus in Religionem? *t.* 32. *num.* 2. Ante consummatum matrimonium potest quivis conjux Religionem ingredi, *n.* 2. Et alter ad secunda vota transire, *num.* 3. Post contractum matrimonium habet quivis Conjux bimestre ad consultandum, et quomodo? *num.* 4. *et seq.* Per copulam intra bimestre vi extortam non impeditur ingressus, *n.* 6. Nec consummatur matrimonium, *n.* 7. Idem est, si copula gravi metu incusso obtinetur, *nu.* 8. *et seq.* Post consummatum matrimonium unus sine alterius consensu Religionem ingredi non potest, *n.* 10. Bene tamen cum consensu, *n.* 11. Dummodo debitae concurrant circumstantiae ac conditiones, et quae? *n.* 12. *et seqq.* Professio conjugis sine requisitis conditionibus facta, quamvis illicita, tamen valet, dummodo adsit consensus alterius conjugis, *n.* 22. Si remanens in saeculo perpetuam non voverit castitatem, potest, et debet professus iterum revocari, *num.* 23. Secus, si vovit, *n.* 24. An et quando conjux juvenis altero profitente remanens in saeculo, et castitatem vovens, compellendus sit ad ingrediendam Religionem? *nu.* 25. Si unus conjugum committit adulterium, potest eo invito alter Religionem ingredi, *n.* 26. Et quomodo? *n.* 26. *et seqq.* An, si pars innocens Religionem ingredi nolit, possit, ac debeat adultera ingredi? *n.* 30. *et seqq.* Potest pars adultera ingredi Religionem, si innocens tacite, vel expresse consentit, *n.* 32. Uno adulterante potest innocens etiam in saeculo ordines suscipere, *n.* 33. *et seq.* Uno spiritualiter adulterante, alter Religionem ingredi potest, *nu.* 35. Conjuges quomodo facere possint testamentum reciprocum? *t.* 26. *n.* 365. *et seqq.*

4 Conjuges an, et quando discedere possint ab invicem, existente matrimonio nullo? *t.* 19. *num.* 14. *et seqq.* Debent potius excommunicationem sustinere, quam Judici praecipienti copulam obedire, *num.* 22. An, et quando rejicere, et rejectum recipere iterum possint conjugem adulterum? *t.* 19. *n.* 57. *et seqq.* Conjugium Leprosorum. Vide *Lepra*, vel *t.* 8. Conjugium servorum. Vide *Conditionis impedimentum*, vel *t.* 9.

R. J. Conjux, altero conjuge invito, non potest vovere castitatem, C. II. R. LVI. *n.* 5.

CONNEXORUM

R. J. Connexorum eadem est ratio, C. II. R. XXXIX. *num.* 4.

CONSANGUINEI, CONSANGUINITAS

2 Consanguinei, et Affines producentis, non sunt testes idonei adversus extraneos, *t.* 20. *n.* 116. Fallit istud in certis casibus, *num.* 117. *et seqq.* Consanguinitas, et Affinitas etiam contra valorem matrimonii, olim probabatur per testes ex auditu alieno, *num.* 373. Hodie tamen istud nonnihil est correctum, et cur? *n.* 374. De facto requiruntur duodecim conditiones in probatione consanguinitatis, vel affinitatis, per testes de auditu alieno, et quae? *num.* 374. *et seqq.* Adversus suos consanguineos non possunt compelli ad testificandum agnati, et Cognati, *t.* 21. *n.* 30. *et seqq.*

3 Consanguinei et Germani qui? *t.* 20. *n.* 18.

4 Consanguinitas quid? et unde? *t.* 14. *num.* 2. Ut Collaterales consanguinei sint, debent ab utroque tertio debite propinquo descendere; secus est in linea recta, *n.* 3. Consanguinitas seu Cognatio naturalis, alia est naturalis tantum, alia naturalis et civilis simul, *num.* 4. Dividitur in Cognationem et agnationem, *n.* 5. Utraque causat impedimentum, *num.* 6. Linea consanguinitatis quid? et quomodo computetur utroque Jure, *num.* 10. *et seq.* Arbor Consanguinitatis, *ibid.* Annotatio ad Arborem, *n.* 11. Consanguinitatis impedimentum olim usque ad septimum gradum dirimebat, hodie vero usque ad quartum solummodo, *n.* 24. In linea recta Jure Ecclesiastico dirimit in infinitum, *num.* 25. Quoad primum gradum ejusdem lineae etiam Jure naturae, *n.* 26. Secundum aliquos etiam in reliquis gradibus lineae rectae, *n.* 27. Inter consanguineos lineae transversalis nullus gradus Jure naturae dirimit matrimonium, *n.* 28. *et seqq.* Inter consanguineos secundi gradus lineae transversae solo jure Ecclesiastico datur impedimentum, *n.* 31. Consanguinitatis impedimentum dispensando quis? et quando tollere possit? A. *n.* 102. *et seq.* Papa cum Regibus et Principibus personis dispensat super impedimento hoc in secundo gradu, *num.* 110. Item etiam cum vere nobilibus ex gravi causa, *num.* 111. *et seqq.* In eodem gradu subinde etiam dispensat cum divitibus et praecipuis personis, *num.* 121. et quibus de causis, *ibid.* Imo etiam cum Plebeiis, et quando? *num.* 122. In secundo et tertio gradu cum quibus dispenset, et ex qua causa? *ibid.* *et num.* 123. Super tertio et quarto gradu, dispensat cum quovis, ex quavis causa rationabili, *num.* 124. Consanguinitatis impedimentum, ut rite dispensetur, quaenam exprimi debeant in supplicatione? *num.* 163. *et seqq.*

5 Consanguinei an, et quando criminaliter accusare possint? *t.* 1. *num.* 29. Consanguinitatis vel amicitiae intuitu conferre Beneficium non est Simonia. *t.* 1. *n.* 132. *et seq.*

CONSCIENTIA

2 Quidquid fit contra Conscientiam, aedificat ad gehennam, *t.* 26. *n.* 79.

CONSECRATIO

3 Consecratio Ecclesiae quid? *t.* 40. *num.* 2. Potest fieri per solum Episcopum, *num.* 3. Sub Missa,

CONSENSUS, CONSENTIRE

CONSERVATOR

CONSILIUM, CONSILIARIUS, CONSULERE

CONSTANTINOPOLIS

CONSTITUTIO

subditos proprii territorii, *num.* 264. Neque istis adstringuntur subditi sola non existentes intra territorium Legislatoris, *num.* 265. Constitutionibus Ecclesiasticis obligantur etiam haeretici, *num.* 274. *et seqq.* Secus dicendum de Paganis, et Catechumenis, *n.* 278. *et seqq.* Solvuntur contraria, *num.* 280. *et seqq.* Vide *Leges obligant.* Constitutionum revocatio, derogatio, seu correctio. Vide *Legis abrogatio*, et *Jurium Correctio.*

2 Constitutio extravagans Papae quando allegatur, et dubitatur, an sit authentica, quid sit agendum, *t.* 22. *n.* 339.

5 Constitutio rei quando et quomodo fieri possit, ac debeat? *t.* 1. *n.* 403. Assumuntur ad eam Assessores, *n.* 404. Qualiter Judex monere et adhortari debeat Reum constitutum? *n.* 406. Non debet Reo ante examen illius etiam petenti dare defensiones, Copiam Actorum, vel Advocatum, *num.* 407. Aliter res se habet in processo civili, *num.* 408. Si Reus est excommunicatus, statim ac constituitur, absolvi debet ab Excommunicatione, *num.* 409.

CONSUBSTANTIALITAS

1 Consubstantialitatis filii cum Patre, quae ratio? *t.* 1. *num.* 9. *Consubstantiales*, quid significet? *num.* 91. Hoc nomen jam fuit usitatum ante concilium Nicaenum, *ibid.*

CONSUETUDO

1 Consuetudine longaeva potest ex Lege humana mixta fieri pure poenalis, *t.* 2. *num.* 2... Consuetudo, et statutum non differunt, nisi sicut tacitum, et expressum, *num.* 318. Consuetudo communiter inducta in locum tam per clericos, quam per Laicos, obligat utrosque, *num.* 327 *et* 330. Quid si alia consuetudo vigeat inter clericos, et alia inter Laicos, *num.* 331. Consuetudo legitime praescripta tribuit jurisdictionem, *num.* 471. Consuetudo unde sic dicatur? *tit.* 4. *num* 2. Sumitur tripliciter, *num.* 3. 4. 5. Consuetudinis nomen absolute positum, de quo intelligatur? *num* 5. Consuetudo pro jure accepta, quid? *num.* 6. Dividitur varie juxta quatuor causarum genera? *num.* 7. *et seqq.* Consuetudo secundum legem, praeter legem, et contra legem, quid? *num.* 8. *et seqq.* Cur contra Canones valeat Consuetudo? Non autem Lex inferioris? *num.* 11. Consuetudo Canonica, Civilis, quae? *num.* 12 An datur consuetudo mixta? *n.* 13. Consuetudo generalissima, generalis, et specialis, quae? *n.* 14. *et seqq.* Specialis praevalet generali, *n.* 16. Specialissima quae? *n.* 17 Non facit jus, sed praesumptionem inducit, *ibid* Judicialis, et extrajudicialis, qualis? *num.* 18. Consuetudo qua ratione differat a Legibus, et Statutis? *t.* 4. *n.* 19. *et seqq* Atque a Traditionibus, *num.* 22. Et a Praescriptione, *num.* 23. *et seqq.* Consuetudo nequit induci a particularibus personis, bene tamen praescriptio, *num.* 23. Ex illa acquiritur Publico, ex hac privato, *num.* 24. Consuetudo fit cum aequali damno, onus, vel lucro alterius, *ibid.* Ad consuetudinem non requiritur Titulus, *num.* 25. *et* 142. *et seqq.* Consuetudo est favorabilis praescriptio odiosa, *num.* 26. Et qualis sit favorabilis? *num.* 27. *Acquisibilia privilegio sunt acquisibilia consuetudine*, quomodo intelligendum? *num.* 28. Consuetudinis conditiones generatim quae? *n.* 29. Quaenam censeatur rationabilis, et quae irrationabilis? *num.* 31. *et seqq.* Usque ad *num.* 44. Consuetudo est irrationabilis, quae Juri naturali, aut Divino adversatur, *num.* 36. Aut a Jure Canonico reprobatur, *num.* 37. Vel peccandi licentiam, vel occasionem praebet, *num.* 38. Aut bono communi perniciosa est, *num.* 39. Lex, et contraria consuetudo possunt simul esse rationabiles ex diverso respectu, *num.* 40. An haec, vel illa in particulari consuetudo sit rationabilis, necne, Judicis arbitrio relinquitur, *num.* 41. Ad hoc dijudicandum quid Judex attendere debeat? *num.* 42. *et* 87. In dubio praesumitur consuetudo rationabilis, *num.* 43.

Consuetudini potest Jus tribus modis resistere, *t.* 4. *num.* 44. *et seqq.* Si Jus reprobat consuetudinem ut corruptelam, censetur ipsa irrationabilis, ac nullo tempore induci potest, *num.* 45. Nisi nova superveniat causa tollens iniquitatem quae prius inesse ei videbatur, *num.* 46 Si consuetudo contra legem simpliciter prohibeatur induci, an postea induci possit? *num.* 47. *et seqq.* Saltem tempore immemoriali, *n.* 49. Clausula prohibitoria inducendae consuetudinis nequit referri ad solos Judices, *num.* 51. Lex derogatoria consuetudinis sub clausula, *Nulla obstante consuetudine*, tollit consuetudines praesentes, non futuras, *num.* 53. *et seqq.* Consuetudines irrationabiles in particulari et a Jure reprobatae, referuntur, *num.* 56. *et seqq.* Consuetudo per quam rumpitur Nervus Disciplinae Ecclesiasticae, non valet, *n.* 59. et 60. Nec valet consuetudo etiam immemorialis adversus libertatem et immunitatem Ecclesiasticam, *nu.* 61. *et seqq.* An saltem consuetudo immemorialis, conjuncta cum fama Privilegii Apostolici valeat contra immunitatem Ecclesiasticam? *num.* 66. *et* 67. Consuetudo habendi in eadem Ecclesia duas Dignitates, Personatus, vel officia perpetua una cum Canonicatu absque dispensatione Papae non valet, *num.* 68. Bene tamen de habendo unum eorum praeter canonicatum, *num.* 69 Consuetudo causam peccandi, vel bona sua dissipandi praebens, non valet, *nu.* 71. Referuntur tales pravae consuetudines, *num.* 72. *et seqq.* Consuetudo ut homicida puniatur solum pecuniariter, non valet, *num.* 74. Consuetudo appellandi a Vicario Generali ad Episcopum non valet, et cur? *num.* 75. Quomodo istud intelligendum? *n.* 76. *et seqq* Generaliter non valet consuetudo quae est contra substantiam actus, vel rei de qua agitur, *num.* 79. Reprobatur consuetudo impediens ne legati sedis Apostolicae recipiantur in Provinciis, et quae poenae contravenientium? *n.* 80. Item consuetudo, ut clericus non Episcopus exerceat ea quae sunt ordinis Episcopalis, *n.* 81. Cur hoc fieri possit ex concessione Papae, non item ex consuetudine etiam immemoriali? *n.* 82. Non valet consuetudo, ut Praelatus immediate subjectus sedi Apostolicae possit absque ejus licentia, Ecclesiam suam dimittere, *n.* 83 Omnes consuetudines, quae grave damnum inferunt Ecclesiis aut Personis Ecclesiasticis, irritae sunt, *n.* 84 Idque probatur simul et declaratur, *n.* 85. *et seq.* Consuetudo gravosa Ecclesiis quae? *n.* 86. Modus competens defendendi se contra consuetudinem antiquam, *n.* 88. Consuetudo in quo sensu dicatur praescripta? *num.* 90 Consuetudo praeter legem, quo tempore inducatur? *num.* 91. Ut consuetudo contra legem praesertim civilem inducatur, quantum temporis requiratur? *num.* 92. *et seqq.* Quando dicatur induci via conniventiae, vel via praescriptionis? *ibid.* Consuetudo non sic valet, ut rationem vincat, vel legem; quomodo intelligendum? *num.* 97. *et seqq.* Ut consuetudo contra legem civilem inducatur via praescriptionis, requiritur, et sufficit decennium, *n.* 96. Afferuntur et solvuntur notabiles objectiones contra hoc, *num.* 97. *et seqq* Consuetudo illa an debeat esse interrupta? *num* 101. An decennium etiam sufficiat ad inducendam consuetudinem contra canones, seu constitutiones Ecclesiasticas, *num.* 102. *et seqq.* Refertur sententia distinguentium inter constitutiones Ecclesiasticas usu receptas, et non receptas,

CONSUMMATIO

CONTEMPTUS

CONTIGUUM

CONTINENTIA

CONTINGENTIA

CONTRACTUS, CONTRAHENS

1 Contractus proprie dictus quid? *t.* 35. *num.* 91. Et qualem importat ultro citroque obligationem? *num.* 92. Contractus varie dividitur, *num.* 93. *et seqq.* Contractus verus, seu explicitus, ac formalis, et quasi contractus, quid? *num.* 93. *et* 94. Contractus onerosi, et contractus gratuiti seu lucrativi, qui? *n.* 95. Contractus perficiuntur quatuor modis, *num.* 97. Videlicet Re, *n.* 98. Verbis, *num.* 99. *et* 100. Litteris, seu scriptura, *nu.* 101. Et consensu, *num.* 102. Contractuum Substantialia, naturalia, accidentalia, et solemnia, quae? *n.* 103. *et seqq.* *Contractus non redduntur in invitum*, quomodo intelligendum? *t.* 32. *n.* 68. Contractus nominati, et innominati qui? *t.* 35. *n.* 107. *et* 108. Contractuum innominatorum quatuor sunt species, *n.* 108. Permutatio est contractus innominatus, et cur? *num.* 109. Solvitur notabilis instantia, *num.* 110. Inter contractus nominatos et innominatos, quae sint differentiae? *num.* 111. *et seqq.* In his licet poenitere, et qua ratione? *num.* 112. *et* 113. De Jure Canonico tamen non licet poenitere in contractibus innominatis, *num.* 114. Imo et in foro civili secundum hodiernos mores in contractu innominato, non habet locum poenitentia, *num.* 115. Contractus bonae fidei, et contractus stricti juris, qui? *t.* 35. *num.* 118. *et seqq.* Hujus divisionis origo et ratio quae? *nu.* 121. *et* 122. Solvitur instantia, *num.* 123. Contractus et actiones bonae fidei, sunt septemdecim, *n.* 124. Et quales? n. 125. *et* 126. Differentiae inter contractus bonae fidei, et stricti juris quae? *nu.* 127. *et seqq.* Qua ratione omnis contractus possit dici bonae fidei? *n.* 128. *et* 129. Allata divisio in contractus bonae fidei, et stricti juris an etiam de jure Canonico procedat? nu. 133. Ponitur sententia affirmativa, *num* 134. Solvuntur contraria, *n.* 135. *et* 136. Contractus, aliique actus ex metu gravi procedentes regulariter sunt validi, *t.* 40. *num.* 30. Quamvis tali metu probato sint rescindendi per sententiam Judicis, *num.* 31. *et seqq.* Dantur tamen plures, qui ipso Jure sunt invalidi, et quales? *n.* 44. 45. 55. *et seqq.*

2 Contractus Regula est, quod ratione contractus sortiatur quis forum, *t.* 2. *num.* 80. Contractus nomen sumitur hic largissime, *n.* 81. Etiam comprehendendo contractum fictum, *nu.* 82. Data regula patitur plures limitationes, *num.* 83. *et seqq.* Vide *Forum ratione contractus*; Contractus inter Laicos initi, ac juramento confirmati, recensentur inter causas mixti fori, et quando? *t.* 2. *n.* 152. Contractus litigiosus quis? *t.* 16. *n.* 49. Quae sint poenae contractus litigiosi? *num.* 49. 50. Si testes deponant super contractu seu de contentis in scriptura, hinc sufficiunt duo testes pro ejus probatione, *tit.* 22. *num.* 164 Contractus, puta stipulationis summa est pars, sicque est quid substantiale, n. 279. Contractus an, et qualiter per dolum malum vitietur? *t.* 14. *n.* 5. *et seqq.* Contractus qui ex errore celebrantur, utrum sint validi? *ibid.* Ob dolum circa substantiam rei, contractus jure naturae est irritus, *num.* 6. *et* 7. Et quid si dolus solum versetur circa qualitates accidentales? *num.* 8. Aut si dolus non det causam contractui, sed solum incidat? *n.* 9. *et seqq.* Dolus dans causam contractui stricti juris, eum non reddit ipso jure nullum, *num.* 13. Bene tamen contractum bonae fidei, *num.* 14. *et seqq.* Quod limitatur, *num.* 16. *et* 17. Vide *Dolus*. Inter contractus ipso jure irritos, et irritandos quae differentia? *t.* 16. *num.* 22. Contractus per juramentum confirmatus differt plurimum ab eo, qui non confirmatur, sed solum juramentum servari debet, *t.* 24. *n.* 112. *et seqq.* Enumerantur hujusmodi differentiae, *n.* 113. *et seqq.* Contractus de jure invalidi, an confirmentur juramento? *num.* 117. *et seqq.* Qui sunt jure naturali, aut Divino contrarii, non possunt juramento confirmari, *num.* 117. Contractus jure dumtaxat humano invalidi, aliquando confirmantur juramento, *n.* 118. *et seqq.* Aliquando vero non confirmantur juramento, idque exemplificatur, *n.* 121. *et seqq.* Contractus de jure irritus, quando censetur confirmari juramento? *n.* 125. *et seqq.*

3 Contractus Mohatra, et pharatra quid? et an liciti sint? *t.* 17. *n.* 298. *et seqq.* Contractus in Ecclesiis facti, quamvis valeant, sunt tamen illiciti, *t.* 48. *n.* 15. Limitatur, *num.* 16. *Contractus ex conventione legem accipiunt*, *t.* 17. *n.* 18.

R. J. Contractus etiam jurati, qui sine peccato servari non possunt, sunt ipso jure nulli, C. I. R. V. *n.* 7. Caeteri contractus illicite facti, de jure valent, sed rescindi possunt, *ibid.* et C. II. R. LVIII. *num.* 7. remissive. Contractus minorum absque curatore nuliter celebrati, subsistunt si majores facti ad quinquennium reclamant, R. XVIII. *n.* 12. Contractus civiles prohibiti, sunt ipso jure nulli, C. II. R. XXXIX. *num.* 9. Ex contractu prohibito nulla est translatio dominii, *ibid.* *n.* 11. Contractus ex conventione legem accipiunt, R. LXXXV. *num.* 2. *et seqq.* Contrahens cum pupillo sine tutore obligatur eidem, licet pupillus non illi vicissim, R. XII. *num.* 8.

CONTRADICTIO

R. J. Contradictio etiam signis et nutu fieri potest, C. II. R. LXIII. *n.* 5.

CONTRADOS

4 Contrados, seu donatio propter nuptias quid? *t.* 2. *n.* 63. Hujus administratio et fructus durante matrimonio ad maritum pertinent, *n.* 94. Eam filio tenetur dare pater, ubi adhuc est in usu, *n.* 65.

CONTRARIA, CONTRARIETAS

R. J. Contraria allegantem non esse audiendum quomodo intelligendum de Actore, et Reo, C. II. R. XX. *n.* 8.

2 Contrarietas apparens Jurium est conciliandа, *P.* *n.* 203. Salva tamen verborum proprietate, *n.* 204. Contrarietas in eadem Compilatione Juris non est admittenda, *n.* 205. *et seqq.* Nisi posterior Canon expresse deroget priori, *n.* 207. Ubi est manifesta Jurium contrarietas, standum est posteriori decisioni, *num.* 211. *et seqq.* Et quid observandum circa manifestas contrarietates Juris Canonici, et Civilis? *n.* 217. *et seqq.*

CONTUMACIA, CONTUMAX

2 Contumacia quid? quibusque modis committatur? *t.* 14. *n.* 43. *et seqq.* Est delictum personale, *num.* 44. Contumacia erga Judicem potest pluribus modis contingere, *num.* 45. Nempe in non veniendo, *n.* 46. *et* 47. In non respondendo, *n.* 48. In obscure respondendo, *nu.* 49. Recedendo absque Judicis licentia, *n.* 50. In non jurando, *n.* 51. In non restituendo, et intra quod tempus Reus condemnatus restituere debeat? *nu.* 52. *et* 53. In non exhibendo, *num.* 54. Et aliis adhuc modis, *n.* 55. Contumacia est duplex, vera, et ficta, *t.* 14. *nu.* 56. Et ratio hujus divisionis, *num.* 57. Contumaciam qualiter Actor censeatur committere? *num.* 78. *et seqq.* Et cur haec quandoque a nonnullis committatur? *num.* 79. Major est contumacia Actoris, quam Rei, *num.* 80. Contra Actorem contumaciter absentem, quomodo procedendum? *num.* 81. *et seqq.* Vide *Actor qualiter*. Ad elidendam praesumptionem contumaciae, et excusandam absentiam peremptorie citati, qualis sufficiat probatio? *t.* 19. *nu.* 63. Contumax

jus habeat in pignore? *t.* 21. *n.* 66. *et seqq.* An et quando illud possit vendere? *n.* 70. *et seqq.*

CREDULITAS

2 Credulitas est quartus gradus probationis, *t.* 19. *n.* 28. *et* 29. In quo conveniat et differat a scientia? *n.* 30. Non potest stare cum scientia, *t.* 20. *n.* 345. Testes de credulitate qui? *num.* 344. Et an aliquid probent? *n.* 348. Vide *Testes de scientia*?

CRIMEN, CRIMINALIS, CRIMINALITER, CRIMINOSUS

1 In Criminibus duo actus inducunt consuetudinem, et quomodo? *t.* 4. *n.* 124. et *n.* 121. An sit licitum transigere super crimine, dando videlicet adversario suo pecuniam, ut ab accusatione ejus desistat? *t.* 36. *n.* 30. Et quid spectato jure Canonico? *n.* 34. 35.

2 Crimina plerque de facto sunt mixti fori, quoad poenam irrogandam, *t.* 2. *num.* 158. *et seq.* Excepta Haeresi, *num.* 159. Et Simonia, *n.* 160. Et quid de laesione infra dimidium justi pretii? *num.* 161. Punitus per Judicem saecularem super crimine mixti fori, an possit etiam puniri per Ecclesiasticum, et e contra? *n.* 163. *et* 164. Satius est impunitum relinqui crimen nocentis, quam innocentem damnari, *t.* 18. *num.* 12. Interest Reipub. crimina non manere impunita, *t.* 28. *n.* 272. Ob crimen prohibetur quis appellare quando de eo convictus, et confessus est, *num.* 270. *et* 272. Secus, quando de crimine non sic constat, *num.* 272. Crimina excepta cur sic dicantur, *t.* 18. *num.* 99. Et quae sint? *num.* 100. *et seqq.* De proprio crimine judicialiter confessi, an possint interrogari de sociis criminis? eorumque confessio adversus istos admitti? *t.* 18. *num.* 96. *et seqq.* In criminibus stat praesumptio contra delinquentem, *num.* 125. In criminibus exceptis admittuntur ad testimonium etiam infames, *tit.* 20. *n.* 50. *et* 52. Et criminosi, *n.* 64. Criminosus quis? *n.* 55. *et seqq.* Criminosus vel adhuc perseverat in crimine, vel jam est emendatus, *num.* 57. Praesumitur emendatus post lapsum triennii honeste peracti, *ibid.* Utrum, et quando criminosus sit repellendus a ferendo testimonio? *num.* 55. 58. *et seqq.* Criminosus jam emendatus admittitur in causis civilibus ad testimonium, secus, si nondum est emendatus, *num.* 58. Istud spectato Jure Canonico procedit, dummodo crimen testi objectum legitime probetur, licet antea de eo non fuerit condemnatus, *num.* 59. De Jure tamen Civili requiritur, ut de Crimine illo fuerit antea judicialiter condemnatus, *num.* 60. In causis criminalibus criminaliter motis, repellitur testis criminosus, *num.* 61. Adeo, ut etiam ex unico crimine quis repellatur, *num.* 62. Cur Judex criminosus, non infamis, nequeat per exceptionem partis repelli a judicando, bene tamen a testificando? *num.* 63. Dantur plures casus, in quibus criminosus emendatus admittitur pro teste etiam in causis criminalibus, *num.* 64. *et seqq.* Puta in criminibus exceptis, et quando veritas aliter haberi nequit, *num.* 64. Item parte non opponente, *num.* 65. Item ad probandam innocentiam Rei, *num.* 67. Ac in causis in quibus non requiritur plena probatio, *num.* 68. Ad repellendum testem criminosum, non sufficit objicere crimen in genere etc. *num.* 66. Emendatio criminosi praesumitur, si is per triennium ab improbe factis abstinuit, *t.* 23. *n.* 100.

3 Crimen laesae Majestatis in Personam Principis. Vide *Laesae Majestatis crimen*. Criminali in materia duae vices inducunt consuetudinem, et quando secus, *t.* 1. *n.* 44. *et* 45. Criminosi non possunt recipi in Religione, *t.* 31. *n.* 80.

4 Criminis impedimentum ex adulterio solo non causatur, *t.* 7. *n.* 2. Nisi cum eo concurrat contractus, *n.* 3. Vel saltem promissio Matrimonii, *n.* 4. Aut sine promissione machinatio in mortem conjugis innocentis, *nu.* 5. Nihil refert, num adulterium praecedat, vel subsequatur promissionem Matrimonii, *n.* 6. Ad impedimentum criminosum requiritur insuper, quod matrimonium prius sit validum, *n.* 8. Et adulterium cum promissione factum sit vivente conjuge, *n.* 9. Et quidem eodem, *n.* 10. Utroque adultero sciente alterum esse conjugatum, *num.* 11. Debet etiam esse adulterium perfectum, *n.* 12. Secundum aliquos requiritur seminatio viri, *num.* 13. Contrarium est probabilius, per lascivos tactus non contrahitur impedimentum criminis, *n.* 14. Ut contrahatur requiritur etiam, ut promissio Matrimonii sit seria, *n.* 15. Et acceptata, *n.* 16. Licet non sit mutua, *nu.* 17. Criminis impedimentum ex machinatione in mortem non contrahitur ex solo homicidio, *t.* 6. *n.* 18. Bene vero si concurrit adulterium, *n.* 19. Vel quando uterque sine adulterio machinatur in mortem conjugis, *n.* 20. Ut machinatio cum adultero, *nu.* 19. Vel quando uterque sine adulterio machinatur in mortem conjugis, *n.* 20. Ut machinatio cum adulterio causet impedimentum, requiritur ut alteruter sit causa moralis, vel Physica mortis, *nu.* 21. Et mors ex tali machinatione revera sequatur, *nu.* 22. ipsaque machinatio fiat animo contrahendi Matrimonium, *n.* 23. Ad quod tamen sufficit intentio interna, *nu.* 24. Conditiones requisitae ad impedimentum criminis sine adulterio contrahendum, quae? *nu.* 25. Criminis impedimentum contrahunt etiam illi qui ignorant impedimentum, *t.* 7. *n.* 26. Criminis impedimentum a quibus, et ex qua causa dispensando tollat Papa? A. *num.* 138. *et seqq.* Ut rite dispensetur quaenam exprimi debeant? *n.* 282. *et seq.*

R. I. Criminaliter inquisitus et crimen confessus non potest excipere quod infamia non praecesserit, C. II. R. XLIII. *n.* 8. Criminales, seu sanguinis causas Episcopi etc. per alios tractant, C. II. R. LXVIII. *num.* 7.

CULPA

2 Culpa et dolus apud Juris peritos quid? *t.* 24. *nu.* 20. Culpa lata aequiparatur dolo, *ibid.*

3 Culpa aliter apud Theologos, aliter apud Juristas accipitur, *t.* 15. *num.* 17. Alia est lata, alia levis, alia levissima, *n.* 18. Differt a casu et dolo, *n.* 19. Ex qua culpa teneatur Commodatarius? *num.* 20. *et seqq.* Ponuntur Regulae generales ad cognoscendum ex qua culpa quis in quovis contractu teneatur, *n.* 26. *et seqq.*

5 Culpa lata an et quando aequiparatur dolo? *t.* 12. *num.* 213. Culpa ubi nulla, nulla ibi poena? *t.* 37. *num.* 2.

R. I. Culpa lata aequiparatur dolo, C. II. R. XXVI. *n.* 5. Sine culpa nemo puniendus, nisi subsit causa boni communis, R. XXIII. *n.* 2. 3. R. XLI. *n.* 2.

CULTUS

3 Cultus publicus et privatus quid? *t.* 45. *num.* 16. Quo cultu coli possint Sancti ac Beati? *n.* 17. Item cum fama Sanctitatis defuncti, *n.* 18. *et seqq.* Afferuntur Decreta et Constitutiones Pontificiae circa cultum Beatorum nondum Canonizatorum, *n.* 17. Et circa cultum imaginum, miraculorum et revelationum defunctorum cum fama Sanctitatis, *n.* 19.

CUMULATIO

2 Cumulatio actionum est prohibita, et quando? *t.* 12 *n.* 167. *et seqq* Cumulare causam possessionis et proprietatis quid? et quot modis contingat?

quibus solvendae ? *t.* 30. *num.* 40. *et seqq.* Ad eas tenetur quivis fidelis, *num.* 40. Imo etiam Haeretici, *num.* 41. Judaei, et infideles, *nu.* 42. Etiam jure personali, *num.* 43. Infideles conversi compelli possunt ad solvendas Decimas neglectas, *num.* 44. Clerici tenentur ad Decimas bonorum Patrimonialium, *num.* 45. *et seqq.* Et quidem obligatione personali, *num.* 47. *et seq.* De Redditibus Beneficii non dant Decimas, *num.* 49. Nisi Ecclesia habeat agros, aut fundos, ex quibus Decimae prius solvebantur, *num.* 50. *et seq.* Parochi etiam tenentur dare Decimas, et quae ? *num.* 52. Religiosi de Jure Communi tenentur ad Decimas, *nu.* 53. Non item pauperes in extrema necessitate, *num.* 54. Bene tamen in gravi, *num.* 55. Ita ut nec differre possint solutionem, quamvis solventibus iterum restituere debent Clerici, *num.* 56. Pauperes in Communi necessitate tenentur ad Decimas, *num.* 57. In casu quo res elocetur alteri, quisnam teneatur ad Decimas ? *num.* 58. Decimas defraudantis poena, praeter peccatum contra Religionem, et justitiam est excommunicatio, *tit.* 3. *num.* 20. *et seqq.* Ac insuper gravis vindicta divina, *n.* 23. *et seqq.*

3 Decimae de quibus rebus, quomodo, quo tempore, et loco solvi debeant ? *t.* 30. *num.* 25. *et seqq.* Debentur de omnibus licite acquisitis, *num.* 25. Praediales etiam de illicite acquisitis solvi debent, *num.* 26. Sicut et personales, si illicite acquisitae, licite retinentur, *num.* 27. Decimae praediales solvi debent sine deductione expensarum, *num.* 28. Tributorum ac Censuum, *num.* 29 Personales vero non sine deductis expensis, *num* 30. *et seq.* Praediales statim ac fructus percipiuntur, solvi debent, *num.* 32. Nisi aliud habeat Consuetudo, vel contractus, *num.* 33. Debentur saepius in anno, si saepius crescunt fructus, *num.* 35. Decimae expensis Parochianorum ad Domum Parochi sunt vehendae, *num.* 36. Nisi aliud habeat consuetudo, *num.* 37. Parochianus non potest colligere fructus, nisi prius Parochum moneat ratione Decimarum, *num.* 38. Nolenti dare Decimas Parochus non potest vim inferre, nec Sacramenta negare, *num.* 39. Decimae quibus personis solvendae sint ? *t.* 30. *num.* 89 *et seqq.* Jure Divino debentur Clericis Ecclesiae Ministris, *num.* 92. Et quidem hodie Jure Communi Parochis, *num.* 93. Decimae praediales pertinent ad Parochum loci, in quo Praedia existunt, *num.* 94. Nisi aliud habeat consuetudo, *num.* 95. *et seqq.* Parocho proprio non fit injuria, si Decimae Praediales alieno Parocho solvantur, *num.* 98. Personales debentur Parocho, a quo quis recipit Divina, *num.* 99. Parochi habent fundatam intentionem in Jure super Decimis contra quemvis, *num.* 100. Ob quam tamen Decimas alienas invadere non possunt, *num.* 101. *et seq.* Quando dividitur aliqua Parochia, remanent Decimae praediales apud matricem, nisi aliter ordinet Episcopus, *num.* 104. *et seqq.* Non est necesse, ut Episcopus omnes Decimas novae Parochiae assignet, *num.* 106. Episcopis debetur quarta de singulis Decimis, *num.* 107. *et seqq.* Enumerantur casus in quibus Episcopo debentur integrae Decimae, *num.* 109. *et seqq.* Etiam aliis Clericis Beneficiatis debentur Decimae, et quando ? *num* 112. Secus est de non Beneficiatis, *num.* 113. Solvi debent, etsi Clerici sint divites, *num.* 114 Vel malae vitae, *num.* 115. A solutione Decimarum quibus modis quis eximatur ? et praecipue quomodo per privilegia ? *num.* 771. A solutione Decimarum praedialium nec per privilegium Pontificium dispensari quis potest, *num* 59. *et seq.* Si quos Papa eximit, non est proprie dispensatio, vel privilegium, *ibid.* Sed remissio Juris divini, *num.* 61. Per quam hodie exempti sunt Regulares a solvendis Decimis Novalium, hortorum, item nutrimentorum pro animalibus, *num.* 26. Ac, et quid speciale habeant Cistercienses quoad exemptionem a solvendis Decimis? *nu.* 63. *et seqq.* In communicatione generali Privilegiorum, non est communicatio Privilegii exemptionis a Decimis, *num.* 68. Regulares tenentur probare exemptionis privilegium, *num.* 69. Debent dare Decimas de Novalibus, si ea aliis elocent, vel propriis sumptibus non colunt, *num.* 70. Quomodo exempti sint a Decimis hortorum, et nutrimentorum animalium ? *num.* 71. Privilegia exemptionis a solvendis Decimis quomodo interpretanda? *num.* 70. *et seqq.* Quando et a quibus debeantur Decimae de praediis Regularium, casu quo aliis colenda traduntur ? *num.* 73. *et seq.* Privilegium eximens a Decimis cessat, quando incipit esse enormiter praejudiciosum Ecclesiis Parochialibus, *num.* 76. Quis de hoc judicare debeat ? *n.* 77. Ulterius amittitur per non usum quadraginta annorum, *nu.* 78 *et seq* Item transactione et pacto, *n.* 80. Si fiat cum consensu legitimorum Superiorum, *n.* 81 Compendiosa notitia de Privilegiis Religiosorum quoad exemptionem a Decimis, *n.* 82. *et seqq.* Laici per nullam consuetudinem eximi possunt a solvendis Decimis, *num.* 86 Nisi adsit consensus Papae, *num.* 87. Solvuntur objectiones, *num* 88. *et seqq.*

3 Decimarum, ac decimandi jus quibus modis acquirere possint Clerici ? *t.* 30. *n.* 116. *et seqq.* Possunt acquirere privilegio, *n.* 116. Transactione et compositione, *num* 117. Quomodo ? *num.* 118. Transactio super Decimis extendit se etiam ad futuras, *num.* 119 Clerici etiam per compromissum acquirunt Decimas, *num.* 120 Et quando ? *ib. et n seq.* Item permutatione, *n.* 122. Et Donatione, *n.* 123. Et quomodo? *ibid.* Item praescriptione, *n.* 124. Ad quam inter praesentes requiritur Decennium, Vicennium inter absentes, si fiat contra Laicum, vel causam non privilegiatam; quantum tempus requiratur, si fiat contra Ecclesiam, vel causam piam ? *n.* 126. *et seq.* Quid juris, si Parochus praescribat Decimas de bonis sui Parochiani in alia Parochia existentibus, *num.* 128. *et seqq.* Decimas Laici quomodo acquirere et percipere valeant? *t.* 30. *n.* 130 *et seqq.* Nulla ratione possunt acquirere jus decimandi, *nu.* 130. *et seqq* Nisi privilegio Summi Pontificis, *nu.* 132. *et seq.* Episcopi et alii Ecclesiarum Praelati olim poterant Laicis dare Decimas in feudum, hodie non possunt, *n.* 134 Decimae olim Laicis per Episcopos concessae, licite etiam hodie ab eis retinentur, *num.* 135 Quivis Clericus absque ulla juris solemnitate potest Decimas suas elocare Laicis ad tres annos, *n.* 136. Non item ultra triennium, *num.* 137. Laici nulla etiam immemoriali consuetudine vel praescriptione acquirere valent Jus decimandi, *n.* 138. *et seqq.* Qua ratione Laici hodie fruantur Decimis ? *n.* 141. Multum refert an Laicus Titulo praescriptionis, an vero Jure praesumpti Tituli possideat Decimas? *nu.* 142. Laicus resciens Decimas absque justo Titulo ab antecessoribus fuisse acquisitas, vel immemoriali tempore nondum possideri, eas dimittere debet, *n.* 143. *et seq.* Laici Jus decimandi, quod habent, in alios transferre possunt, *n.* 145. *et seq.* Decimarum Judex in petitorio est Ecclesiasticus privative, *t.* 30. *n.* 159. Exceptis Decimis Laicalibus, *num* 160. In possessorio, quando tam Actor, quam Reus, vel saltem Reus est Persona Ecclesiastica, Ecclesiasticus judicat, *n.* 161. Si Reus in possessorio est Laicus, etiam Laicus potest esse Judex, *n* 162 In quaestione facti, Laico existente Reo, ac in possessorio, non privati-

DECISIONES, DECISORIA

DECLARATIO

DECRETALE, DECRETUM

DEFECTUS

DEFENSIO, DEFENSOR

DEFINITIO

DEFLORATIO

seducta, *num* 85. Hinc puellae in dicto foro habent favorabilem causam, *num.* 86. Absque promissione Matrimonii seducens puellam, non tenetur eam simul ducere et dotare, sed sufficit alterutrum, *num.* 87. *et seq.* Si tamen parentes, aut seducta matrimonium recusent, tenetur eam absolute dotare, *n.* 89. Dos restituenda seductae quomodo in foro esterno reguletur, et mensoretur, *n.* 91. *et seqq.* Vide etiam Dotare ea, et quomodo teneatur deflorans, vel seducens puellam?

DEFORMITAS

1 Deformitas corporis, et deformes qui? *t.* 30. *n.* 6.

DEGERE

1 Degere extra Claustra qui Religiosi censeantur? *t.* 31. *n.* 115. *et seqq.*

DELEGARI, DELEGATIO, DELEGATUS

1 Delegari generatim possunt omnes causae quae ad jurisdictionem Delegantis pertinent, *t.* 29. *nu.* 74. Nisi specialiter sint exceptae, *n.* 75. Aut in eis fuerit electa industria personae, *n.* 74. *et* 75. Delegari an possint causae meri, et misti Imperii? *num.* 78. *et seqq.* Etiam ea quae sunt potestatis Ordinis delegari valent, dummodo is cui fit delegatio, habeat ordinem competentem, *num.* 84. *et seqq.* Delegatio personalis finitur morte Delegati, *n.* 126. Secus dicendum in delegatione reali, *n.* 127. In dubio an censeatur esse delegatio personalis, vel realis, *num.* 128. Delegationem quis possit revocare? *n.* 136. *et seqq* Revocatio factae delegationis non antea sortitur effectum, donec sit Delegato intimata, *n.* 141. Nisi princeps aliud expresse declarat, *nu.* 142. Vel praejudicium tertio sequatur, *n.* 143. Delegatus Papae est major quolibet Ordinario quoad causam sibi commissam, *n.* 1. Potest et totam causam, et partem ejus subdelegare, *n.* 76. Notabilis differentia inter hunc duplicem subdelegandi modum, *n.* 77. Delegatus, seu datus per Literas invalidas habet potestatem cognoscendi in dubio, an ipse sit Judex, necne? *n.* 133. An talis de consensu partium possit in causa procedere? *n.* 134.

2 Delegatus an possit revocare sententiam suam? *t.* 27. *nu.* 33. *et seqq* Delegatus ubi sedere possit pro Tribunali, seu Jus dicere, *n.* 63. Delegatus Papae, vel aliorum, an possit exequi suam sententiam? *n.* 169 *et seqq.* A subdelegato, an appelletur ad Delegatum subdelegantem, vel ad primum delegantem? *t.* 28. *n.* 61. Delegatus an possit reformare sententiam suam de jure nullam? *n.* 49. *et* 50.

3 Delegare potestatem conferendi Beneficium vacaturum Collator Ordinarius non potest, *t.* 8. *num* 47. *et seqq.* Bene vero Beneficium vacans, *n.* 50. Jus praesentandi ad Beneficium vacaturum non potest delegari potestas, *n.* 49.

5 Delegatus ad formandum processum criminalem quis, et quomodo fieri possit apud Regulares? *t.* 1. *num.* 341. Quid ante omnia facere debeat delegatus? *num.* 342. Et an praecedat in Conventu Superiorem localem? *n.* 343.

DELIBERARE

3 Deliberandi jus quid, et cui competat? *Tit.* 26. *num.* 507. *et seqq.*

DELICTUM

1 Delictum Praelati non debet in Monasterii detrimentum redundare, *t.* 1. *n.* 227.

2 Delictum in confinio duorum Territoriorum commissum, a quo Judice puniri possit? *t.* 2. *num.* 74. *et seqq.* Ratione delicti sortitur quis forum, et qualiter? *n.* 74. *et seqq.* Vide *Judex delicti.* Unum delictum plures Personas tangens, unicuique attribuitur in solidum, *n.* 78.

5 Delicta non debent manere impunita, *t.* 22. *nu.* 5. Delicta puerorum. Vide *Puerorum Delicta.*

R. J. Delicta non debent manere impunita, C. II. R. XXX. *num.* 9. 19. R. LII. *n.* 14. Delicta atrociora severius sunt tractanda, C. II. R. XLIX. *n.* 8. Delictum Personae non debet in detrimentum Ecclesiae redundare, C. II. R. LXXVI. *num.* 2. *etc.*

DENUNCIARE, DENUNCIATIO, DENUNCIATOR, DENUNCIATUS

4 Denunciationes Matrimoniales quid? *Tit.* 3. *num.* 3. Datur gravis obligatio praemittendi eas Matrimonio, *num.* 4. *et seq* Tribus diebus festivis continuis, et quomodo? *num.* 6. *et seq.* Debent fieri in utraque Parochia sponsorum, *num.* 8. Alis de denunciatione in loco Parochiae, *num.* 10. *et seqq.* Quandonam fieri debeant in loco nativitatis? *num.* 14 Denunciationes non requiruntur ad valorem, *num.* 15. *et seq* Denunciationes dispensando remittere potest Episcopus, *num.* 17. *et seqq.* Ex justa causa quis possit? *t.* 3. *num.* 18. Enumerantur justae causae circa hoc, *num.* 19. *et seqq.* Ante dispensationem debet cognoscere de causa, *num.* 30. *et seqq.* Nomine Ordinarii venit etiam Vicarius Generalis, *nu* 33. *et seqq.* Potest Ordinarius cum utroque dispensare, etsi unus sit alterius Dioecesis, *num.* 36. Parochi non possunt dispensare in denunciationibus Matrimonialibus, *num.* 37. *et seqq.* Bene vero declarare, eas non obligare, *num.* 39. *et seqq.* In denunciationibus an teneatur Episcopus dispensare, *n.* 41. *et seqq.* Postquam Denunciationes factae sunt, tenentur sponsi post quatuor Menses contrahere, vel novas denunciationes procurere, *num* 48. Tenetur etiam quivis revelare impedimentum, quod inter sponsos vigere scit, *num.* 49. Denunciationes omittentium poenae, *t.* 3. *num.* 50. Etiam ex parte Parochi, *num.* 51.

5 Denunciatio quid, et quotuplex? *Tit.* 1. *num.* 58. Denunciatio Canonica quid? *num.* 147. Ad eam quinam teneantur? *ibid.* Denunciatio civilis quid? et cujus effectus? *num.* 148 Denunciatio Evangelica quid? et quaenam requirantur ad eam? *nu.* 60. Praerequiritur ad eam monitio, seu Correctio fraterna, *num.* 62. Et quidem Jure Divino, *num.* 63. Nisi crimen jam sit notorium, *num.* 65. Vel vergat in praejudicium Communitatis, vel Tertii, monitione non avertendum, *num.* 66. Vel si monitio nihil profutura videtur, *num.* 67. Vel monenti praejudiciosa, *num.* 69. In Religionibus, praesertim nostra, ordinarie loquendo, ad denunciandum nulla praerequiritur monitio, vel correctio fraterna, *num.* 70. *et seq.* Denunciatio Evangelica vocatur etiam fraterna, Paterna, *t.* 1. *num.* 61. Denunciare Evangelice quivis potest, *num.* 77. Et quidem quodvis peccatum occultum, nemini nocivum, *num* 78. Denuncianti Evangelice tenetur Judex se accommodare, *num.* 74. Nisi crimen jam sit notorium, *num.* 75. Vel nocivum Communitati, aut Tertio, *num.* 76. Denunciare Evangelice quivis tenetur, *numer.* 79 Nisi adsit causa excusans, *num.* 82. Denunciatio Judicialis quid, et quotuplex? *numer.* 83. Alia est publica, alia privata, alia criminalis, *num.* 84. Quomodo fieri debeat? et quae requirantur ad eam? *numer.* 94. Denunciator judicialis tenetur denominare testes, et media probationis suggerere, *numer.* 95. Non

ad Triremes, vel perpetuos carceres, *t.* 20. *n.* 28.

DEVOLUTIO

3 Devolutionis Jure quomodo conferantur Beneficia? *t.* 5. *num.* 157. et *seqq.*

DEUS

1 Deus est unus, verus et aeternus etc. *t.* 1. *n.* 84. *et seqq.* Homines in sacra scriptura quandoque vocantur Dii, et quomodo? *n.* 84. Diabolus vocatur Deus hujus saeculi, quomodo? *num.* 95. Prioritas Originis in Divinis quid importet? *num.* 93. Deus est Creator omnium visibilium, et invisibilium, *num.* 95. *et seqq.* Quomodo creaverit omnia simul? *num.* 97. Deus dicitur pro nobis passus, crucifixus, mortuus, etc. *n.* 120. *et seqq.* Idque ob communicationem Idiomatum, et cur? *n.* 121. *et seqq.*

DIABOLUS

1 Diabolus vocatur Deus hujus saeculi, *t.* 1. *nu.* 95. Diaboli lapsus ostenditur, *num.* 98. *et* 99. Diaboli non sunt ex natura sua mali, sed a Deo creati boni, *ibid.* Cur solius hominis lapsi, non item Diaboli, seu Angelorum peccantium redemptio facta fuerit? *num.* 103. *et seqq.*

DIACONISSÆ

1 Diaconissae quae? *t.* 11. *num.* 58.

DICTA, DICTIO

1 Dictio, vel *circa*, quantum temporis importet? *t.* 9. *n.* 64. Dictio A. quando stet exclusive, vel inclusive? *n.* 74.

2 Dicta testium benigne sunt interpretanda, ne perjurii reatu notentur, *t.* 20. *nu.* 321. Dictum unius facile sequitur multitudo, *n.* 361.

3 Dictio quaelibet in lege debet aliquid operari, *t.* 37. *n.* 16.

DIDICITA

2 Didicita testificata quando dicantur? *t.* 20. *n.* 454. *et seqq.* Vide *Testificata.*

DIES

1 Diei festivi nomine, quo possunt conferri Ordines minores, ac virtute privilegiorum etiam Majores, an comprehendatur festum duplex? *t.* 11. *num.* 51. Notabilis declaratio Sacrae Congregationis quoad hoc, *num.* 55. Dies festos ab ordinariis praeceptos tenentur Regulares etiam exempti servare, et qua ratione? *t.* 31. *n.* 127.

2 Dies more Romano a media nocte incipit, *Tit.* 9. *n.* 18. Dies naturalis et artificialis quando incipiat? *num.* 18. et 19. Dies festi quando incipere debeant? *num.* 17. Praeceptum de observandis diebus festis datur, *num.* 11. *et seqq.* Vide *feriae.* Dies tota cedit citato, *t.* 14. *n.* 71.

3 Dies coepta, quando habeatur pro completa? *Tit.* 31. *num.* 95. Dies interpellat pro homine, *Tit.* 23. *num.* 45.

4 Dies interpellat pro homine, *t.* 1. *n.* 141.

R. J. Dies interpellat pro homine, C. II. R. XXXI. *num.* 6.

DIETA

3 Dieta quid? *t.* 5. *n.* 455. et *t.* 40. *n.* 27.

DIFFAMATIO

5 Diffamationis Judicium. Vide infra, ✠. *Lex diffamari.*

DIFFICILE

R. J. Difficilia non reputantur inter impossibilia; C. II. R. VI. *num.* 10.

DIFFINITOR

1 Diffinitor in ordine fratrum Minorum, qui non vult convenire in Diffinitorio, est privatus officio suo, neque fit subrogatio alterius Patris, *t.* 6. *n.* 199.

DIGNITAS. DIGNUS

1 Dignus et dignior respectu Beneficii Ecclesiastici qui? *t.* 6. *num.* 233. Major dignitas eligendi unde mensuranda? *nu.* 236. Non nisi digni eligendi sunt ad Praelaturas, et Beneficia Ecclesiastica, *nu.* 237. Peccant mortaliter, qui nisi quos digniores, et Ecclesiae magis utiles judicaverint, ad Ecclesias promoveant, *num.* 238. *et* 239. Ad procedit istud non solum in Episcopis, sed etiam in habentibus jurisdictionem quasi Episcopalem, *num.* 240. Imo et in promovendis ad Ecclesias Parochiales, *num.* 241. et *seqq.* Saltem quando promovetur quis ad Beneficium omisso notabiliter digniori, secus, si excessus sit modicus, *num.* 245. Et quid dicendum de Beneficiis simplicibus? *num.* 247. *Dignus, Dignior,* haec verba in Concilio Tridentino, sunt idem, *num.* 245. Eligentium indignum quae sint poenae a Jure statutae? *Tit.* 6. *num.* 251. *et seqq.* Vide *Eligentes.*

2 Dignum magis trahit ad se minus dignum, *t.* 1. *nu.* 73. Primo nominatus, censetur caeteris dignior, *t.* 22. *n.* 28.

3 Dignior quis sit? et an praesentari debeat? *t.* 38. *n.* 77. *et seqq.*

3 Dignitas quid? *t.* 5. *num.* 33. Dignitates majores? et principales, quae vi Concordatorum Germaniae reservantur Papae, quae? *n.* 550. *et seqq.*

R. J. Dignitas, et honor sunt praemium virtutis, C. II. R. LXXXVII. *n.* 5.

DILATIO

2 Dilatio quid, et quotuplex? *t.* 8. *num.* 2. *et seqq.* Dilatio generatim, *n.* 3. Et judicialis, quae? *num.* 4. Haec debet continere justum temporis intervallum, *num.* 4. Conceditur tam actori, quam Reo, *num.* 5. Dilationes judiciales sunt multiplices, quarum viginti quatuor recensentur, *num.* 6. et *seqq.* Dividuntur ex parte causae efficientis in dilationes legales, *num.* 10. *et* 11. Judiciales, seu arbitrarias, *num.* 12. et in conventionales, et quid sint? *num.* 13. Spectando tres judicii partes, qualiter dilationes dividantur? *num.* 14. *et* 15. In praesenti Titulo solum agitur de dilationibus citatoriis, et deliberatoriis, *num.* 16. Nec tamen is congrue huc collocatus fuit, *num.* 17. Referuntur causae, ob quas concedi solent dilationes, *num.* 18. Dilationum materia ubique est amputanda, et qualiter? *num.* 19. Dilatio petenda est, et concedenda a Judice pro Tribunali sedente, et causa cognita, etc. *num.* 20. Quid, secus si fiat, et pars adversa non contradicat? *n.* 21. Dilationes, et feriae in quo differant? *t.* 9. *num.* 2. Dilatio Citatoria quid? *t.* 8. *num.* 22. Ejus terminus non debet esse nimis brevis, *n.* 23. *et* 24. Quid, si necessitas aliud requirat? *num.* 25. Citatus una vice non peremptorie, si non compareat, post intervallum saltem decem dierum, iterum citandus est secunda, et tertia vice, *num.* 26. *et* 27. Potest tamen Judex moderari dictum terminum dilationis citatoriae, *num.* 28. Enumerantur causae justae abbreviandi intervalla citationum, *n.* 29. Atque easdem prolongandi, *num.* 30. Termini dilationum a Jure constituti, hodie communiter non servantur, *n.* 31.

DIMINUTIO

DIOECESANI, DIOECESIS

DISCIPLINA

DISCRETIO

DISMEMBRATIO

DISPARITAS

DISPENSARE, DISPENSATIO, DISPENSATUS

pedimentis Matrimonii, A. nu. 1. *et seqq.* Potestas dispensandi super quovis impedimento impediente, *ibid.* Etiam ex sponsalibus, vel voto proveniente, *num.* 2. Item super impedimentis jure Ecclesiastico dirimentibus, *num.* 3. Enarrantur haec, *num.* 4. Dispensat in his valide, sed non licite absque causa, *num.* 5. Nequit Papa dispensare super impedimentis Jure Divino dirimentibus, *num.* 6. Recensentur haec impedimenta, *num.* 7. Dispensandi potestas competens Nunciis Apostolicis quae? A. *num.* 8. *et seqq.* Competens Episcopis super impedimentis Matrimonii, *num* 10. *et seqq.* Possunt pro utroque foro dispensare super impediente impedimento sacrati temporis, et veti, *ibid.* Item super votis non reservatis, *num.* 11. Minime vero in reservatis, *num.* 12. Excepto casu urgentis necessitatis, *num.* 13. Regulariter loquendo, nequit Episcopus dispensare super impedimentis dirimentibus, *num.* 14. Bene vero in casu extraordinario, concurrentibus certis conditionibus, quibus? *num.* 15. *et seqq.* In nullo casu dispensare potest Episcopus jure ordinario pro foro externo super impedimentis dirimentibus, *num.* 19. Episcopis concedi solent speciales facultates dispensandi, etiam pro foro externo, *num.* 20. Enarrantur impedimenta, *num.* 21. Si dispensant Episcopi pro foro externo, debent aliqua necessario observari, et quae? *num.* 22. Allegantur speciales facultates et Privilegia Episcopis concedi solita, *ibid.* Debent dispensationem in scriptis expedire, et quomodo? *num.* 23. Secus, quando pro foro interno dispensant, *num.* 24. Super impedimento consanguinitatis, et affinitatis, vi specialis privilegii dispensant cum solis pauperibus, super reliquis impedimentis etiam cum non pauperibus, *num.* 25. Episcopus etiam si privilegii dispensare non potest sine causa, *num.* 29. Quae causae pro foro externo sufficiant? *num.* 30. Debet Episcopus allegatam dispensandi causam examinare, *num.* 31. Ex Privilegio dispensat Episcopus in iisdem casibus, et ex eadem causa, ac ipse Pontifex, *num.* 143. *et seq.* Secus est si dispensat pro solo interno foro. Dispensandi potestas competens Capitulo, A. *num.* 32. Competens Vicario Generali, nequit isto sine speciali mandato Episcopi dispensare super impedimentis occultis in foro interno, super quibus potest Episcopus, *num* 34. Multo minus super iis, super quibus Episcopus ex privilegio dispensat pro foro externo, *num.* 35. Potest tamen Episcopus Vicario Generali communicare potestatem dispensandi, quam habet ex privilegio, *num.* 36 Et Jure ordinario, *num.* 37. *et seqq.* Requiritur tamen mandatum speciale, et non sufficit generale, *num.* 40. *et seq.* Observatio practica circa hoc, *num.* 41. Dispensandi potestas Regularibus competens vi privilegiorum super impedimentis Matrimonii, et debiti conjugalis, A. *num.* 538. *et seqq* Possunt mendicantes dispensare super quovis impedimento voti non reservati, *ibid.* recensentur talia vota, *num.* 539. Non possunt dispensare super omnibus, super quibus Jure ordinario possunt Episcopi, *num.* 540. Possunt tamen post contractum Matrimonium dispensare pro foro interno super impedimento occulto affinitatis etiam in primo gradu, *num.* 542. Probatur ex privilegio Leonis X. *num.* 543 Solvuntur argumenta adversariorum, *num.* 545. *et seqq.* Consulitur moderatus usus, et utilis praxis hujus privilegii, *num.* 550. Privilegia dispensandi pro certis locis, *num.* 553. *et seqq.* Qualiter possint dispensare super debito conjugali. Vide *Debitum Conjugale.* Dispensatur ut possit Episcopus requiruntur plures conditiones, et quae? A. *num.* 43 *et seqq.* Debet esse impedimentum occultum, *ibid.* Quando dicatur occultum? *num.* 44 *et seqq.* Requiritur etiam gravis causa, seu magna necessitas, *num.* 47. *et seqq.* Necessitas debet esse urgens, ita ut ratione illius non possit haberi, vel expectari dispensatio Roma, *num* 49. Vel ab alio habente specialem facultatem, *num.* 50. Praeterea paupertas non facit hanc necessitatem, *num.* 51. Causa urgens qualis censeatur? *num.* 53. Talis est etiam periculum incontinentiae, *num.* 54 *et seqq.* Item requiritur, ut Matrimonium jam sit contractum bona fide, *n.* 57. Quando dicatur bona fide contractum? *num.* 58. Non sufficit mala fides unius, *num.* 59. Requiritur insuper, ut praemissae sint denunciationes, *num.* 60. *et seq.* In casu valde extraordinario potest Episcopus dispensare super occulto impedimento etiam ante Matrimonium, *num.* 62. Narratur talis casus, *n.* 63. Id etiam procedit in voto, *nu.* 64 Concurrentibus praedictis conditionibus potest Episcopus dispensare super quovis impedimento super quo dispensare potest, et solet Papa, *n.* 65. Hae conditiones non requiruntur, quando vi Privilegii dispensat, *n.* 66.

4 Dispensatio super impedimento consanguinitatis a quo, ex qua causa, in quo gradu, et cum quibus fieri possit ac debeat? A. *num* 101. *et seqq.* Et super impedimento affinitatis, *num.* 125. Et super impedimento Cognationis spiritualis, *nu.* 136. Super impedimento criminis cum quibus, et ex qua causa fiat? *num.* 138 *et seqq.* Item super impedimento voti? *num.* 141. *et seqq* Dispensatio facilius fit cum Nobilibus, et divitibus, quam aliis, *num.* 101. Dispensatio ne sit subreptitia, vel obreptitia, quaenam exprimi debeant in supplicatione? *num.* 157 *et seqq* Vide *Exprimenda.* Dispensationes variae, et in variis locis, ac in varia forma petuntur, concedantur, *num.* 201. *et seqq.* Dispensationis Papalis Litterae Vide *Litterae dispensationis Papalis* Dispensatio commissa alicui subdelegari alteri non potest, *num* 353. Dispensare in radice Matrimonii quid sit? *num.* 358. Dispensatio in forma pauperum quid? quomodo procurari, et fieri debeat? *num.* 366. *et seqq.* Vide *forma Pauperum* Dispensatio pro foro interno, *num.* 417. *et seqq.* Datur a sacra Poenitentiaria super solis et omnibus impedimentis occultis, *num.* 418. Limitatur aliquo modo quoad impedimentum Consanguinitatis, *num.* 419. Causae ob quas dispensat, *nu.* 420. Quaenam in supplicatione pro solo foro interno exprimi debeant? *num.* 421. *et seq.* Modus supplicandi pro foro interno, *num.* 425. Supplicationum formulae, *num.* 426. Dispensatio apud Episcopum pro foro externo quomodo procurari possit, et debeat? Vide *Praxis* etc. Dispensatio apud Episcopum pro foro interno quomodo procurari possit ac debeat Vide *Praxis*, etc. Dispensatio per Episcopum pro foro externo, et pro foro interno Vide *Praxis capiendi informationem, et dispensationem.* Et Praxis concedendi et expediendi dispensationem per Episcopum Dispensationis Episcopalis formula pro foro externo, dum per delegatum fit, *num* 505. Alia formula, quando ipse dispensat in persona, *num.* 507. Alia formula pro foro interno, *num.* 527. Dispensationem super impedimento procurare tenetur sponsus, vel sponsa ex culpa sua praebens causam impedimenti, *t.* 1. *num.* 294. *et seqq.* Dispensare in denunciationibus quinam possint? *tit.* 3. *num.* 17. *et seqq.*

5 Dispensare in poenis post latam sententiam ordinarie non possunt Judices, et Superiores, *t.* 9. *num.* 24. Dispensatio in Irregularitate, ut sic, a quo fieri debeat? *t.* 37. *num.* 95. *et seq.* Papa in quavis dispensat, *ibid.* Episcopus quoque in quavis, quae provenit ex delicto occulto, excepto homi-

DISPOSITIO

DISPUTATIO

DISSOLUTIO

DISTRIBUTIO

causa absentiae, et licentia ordinarii, seu Praelati, *ibid.* Enarrantur hujusmodi causae, *num.* 186. Inter quas est infirmitas, *num.* 187. Cujus tempus non computatur inter tres menses a Concilio permissos, dummodo non adsit consuetudo in contrarium legitime praescripta, *num.* 189. *et seq.* Solum Capituli statutum non impedit infirmum Canonicum a percipiendis distributionibus, *num.* 191. Si sanus consuevit interesse Divinis, *num.* 192. Nec obstat, quod propria culpa infirmitatem contraxerit, *num.* 194. Quae infirmitas sit sufficiens ad percipiendas in absentia distributiones? *num.* 193. Ob corporalem necessitatem Canonicus absens percipit distributiones, *num.* 195. et quando? *num.* 197. Et ob evidentem Ecclesiae utilitatem, *numer.* 198. *et seqq.* Ut si mittitur ad Concilium Generale, Provinciale, vel synodum Dioecesanam, *num.* 201. Aut curae animarum incumbit, *num.* 202. *et seq.* Aut prosequitur lites, vel tractat communia negotia Capituli, *num.* 204. *et seq.* Vel si universi redditus consistunt in quotidianis distributionibus, *num.* 207. *et seq.* Item si absens est ex Privilegio Papae, *num.* 210. Ut si est Auditor Rotae, *num.* 211. Vel Inquisitor haereticae pravitatis, etc. *num.* 212. Easdem lucrantur missi ab Episcopo ad limina Apostolorum, *num.* 213. Nec non si habeat statutum a Pontifice confirmatum, *num.* 214. Ac tandem Canonici habentes Praebendam Theologalem, *num.* 215.

DIVERSITAS

5 Diversitas poenarum a Jure statuta dat optionem Episcopo, *t.* 16. *n.* 59.

DIVISIO

3 Divisio Beneficiorum quid? *tit.* 12. *num.* 21. Est prohibita, *num.* 22. Nisi subsit causa rationabilis, *num.* 23.

DIVORTIUM

4 Divortium Matrimonii quoad vinculum an, et quot modis fieri queat? *tit.* 19. *num.* 2. *et seqq.* fit Professione Religiosa in matrimonio rato, *ibid.* Non item dispensatione Pontificia, *num.* 3. *et seqq.* Solvuntur objectiones adversariorum, *num.* [illegible] *et seqq.* Fidelium matrimonium consummatum nulla ratione solvi potest quoad vinculum, *numer.* 9. Quia est de Jure Divino, *ibid.* Et significat unionem Christi cum Ecclesia, et Verbi cum carne, *num.* 11. Solvitur objectio Haereticorum, *num.* 12. Divortium matrimonii Infidelium, et Haereticorum quoad vinculum, *t.* 19. *num.* 13. Remissive. Divortium matrimonii quoad vinculum quid? et quales probationes requirat? *num.* 14. *et seqq.* Conjuges etiam certi de nullitate Matrimonii non possunt propria auctoritate discedere in foro externo, *ibid.* Quid Juris, si pars una discedat? *num.* 15. Judex non potest, nec debet conjugibus facile credere, nisi adsit sufficiens probatio, *numer.* 16. *et seq.* Per testes juratos omni exceptione majores, *num.* 18. Si notorie constat de nullitate matrimonii, debet Judex etiam nemine accusante illud dissolvere, *num.* 19. Vel de nullitate inquirere, quando non notorie constat, *numer.* 20. In dubio de valore matrimonii, pronunciat pro eo, *num.* 21. Sciens nullitatem Matrimonii, nec petere, nec reddere potest debitum, etsi Episcopus jubeat, *num.* 22. Imo tenetur contra Judicis mandatum propria auctoritate discedere, si absque periculo incontinentiae, vel peccati alterius cohabitare nequit, *num.* 23. Limitatur, *num.* 24. De divortio haereticorum et Infidelium, *num.* 25. Remissive. Divortium, seu dissolutio matrimonii quoad thorum et cohabitationem quid sit? *num.* 26. *et seqq.* Potest fieri vel mutuo consensu conjugum, *num.* 27. Vel etiam invito altero, *num.* 28. Causae, ob quas fieri potest divortium, quoad thorum *numer.* 29. *et seq.* Divortium quoad thorum ad fornicationem spiritualem, seu discessum unius a vera Religione, vel incitationem ad peccatum, potest alter facere propria auctoritate, *num.* 31. Si Religionem ingredi velit, *num.* 32. Idem est, si ab altero conjuge ad peccatum grave incitatur, *num.* 33. *et seq.* Saltem quoad forum internum, *numer.* 35. Secus quoad forum externum, *num.* 36. Divortium quoad thorum ob viri saevitiem, ex qua imminet uxori periculum vitae, aut gravis damni corporalis, potest fieri ab uxore, *num.* 37. Non item ob levem verberationem, *num.* 38. Imo nec propter gravem praeteritam, si non sit periculum in futurum, *num.* 39. *et seqq.* Probabilis timor, aut periculum gravis verberationis, vel durioris tractationis in futurum, praebet sufficientem causam divortii, *num.* 41. Minae quando ad hoc sufficiant? *num.* 43. Gravis verberatio, et crudelis tractatio, quae? *num.* 44. Ob periculum gravis verberationis potest uxor discedere, *num.* 45. Etiam propria auctoritate, *num.* 46. *et seqq.* Nec tenetur redire, nisi prius vir cautionem sufficientem praestet de non offendendo, *numer.* 48. Quae sit causa sufficiens? *num.* 49. Si saevitia viri, aut aversio animorum est nimia, tunc etiam sub cautione non tenetur redire, *n.* 50. Idem dic, si saevitia plene est probata, *num.* 51. Praxis procedendi in causa saevitiae, *num.* 52. Etiam ob saevitiam uxoris datur divortium, *n.* 53. Solvitur objectio, *num.* 54. Divortium ob morbum unius, *n.* 55. Divortium quoad thorum ex causa adulterii, *n.* 57. *et seqq.* Ob adulterium unius licet alteri instituere divortium, *ibid.* Sive vir, sive mulier adulteretur, *num.* 58. Idem est, si alterutra pars sodomiam committat, aut bestialitatem, *n.* 59. Non item ob tactus et oscula impudica, *numer.* 60. *et seqq.* Ob adulterium materiale sine culpa commissum non datur divortium, *num.* 61. Ut si uxor ab alieno vi opprimatur, *num.* 63. Secus est, si metu gravi consentit, *numer.* 64. Mulier, aut vir ex ignorantia congrediens cum alieno conjuge non praebet causam divortii, *num.* 65. Sicut nec, si unus in alterius adulterium consentiat, *num.* 66. *et seqq.* Mulier tacens ad adulterium vir non censetur tacite consentire, *numer.* 68. Nec vir ideo tacens, ut uxorem alia vice cum testibus deprehendat, *n.* 69. *et seqq.* Si innocens nocenti injuriam remittit, non amplius instituere potest divortium, *nu.* 71. Innocens non tenetur adulterum dimittere nisi aliud exigat scandalum, *numer.* 72. Potest injuria adulterii expresse condonari, *nu.* 73. Vel tacite, *numer.* 74. Exemplificatur, *n.* 75. *et seqq.* Conditiones requisitae ad hoc, ut quis censeatur tacite remittere injuriam adulterii, *num.* 77. *et seqq.* Si uterque adulteratur, divortium fieri non potest, *numer.* 80. Nec refert quod unus posterius, alter prius sit adulteratus, *num.* 81. Aut unus gravius, et saepius altero, *num.* 82. Vel unius adulterium sit occultum, alterius publicum, *n.* 83. *et seqq.* Quid facere debeat occultus adulter, casu, quo adulterium

tur, et esse debeat in ordine ad matrimonium? t. 3. n. 58. et seqq.

DOMINICANI

3 Dominicanorum Ordo quando inceperit? t. 31. n. 39.

DOMINIUM, DOMINUS

2 Dominium, et proprietas, important propemodom idem, t. 12. n. 31. Nisi quod dominium sio terminus magis amplus, idque declarator, n. 32. Effectus dominii est possessio, n. 36. In aliquibus etiam dici potest, quod possessionis effectus sit dominium, num. 38. Vide *proprietas*. Praesumptionem dominii parit possessio, num. 54. Dominii probatio est difficilis et cur? n. 219.

R. J. Dominium quoties transfertur, tale transfertur quale fuit apud eum qui transfert, C. II. R. XLVI. n. 6. et 8.

3 Dominus directus emphyteosis quas obligationes habeat? t. 18. n. 187. Et quae jura habeat? n. 188. et seqq. Non potest absque legitima causa Emphyteutam invitum privare emphyteosi perpetua, vel vitalitia, *ibid.* Bene tamen emphyteusi alterata, seu modificata, et quomodo? n. 189. Potest ob quatuor causas privare Emphyteutam emphyteusi, num. 190. Videlicet ob non solutum Canonem, et quomodo? n. 191. et seq. Ob venditionem emphyteosi indebite factam, et quomodo? n. 206. Item ob deteriorationem rei emphyteuticae, et qualem? num. 211. et seqq. Item ob non solutum Laudemium, num. 214. et seqq. An et quomodo possit augere Canonem? num. 204. Vide *Laudemium*.

DOMUS

2 Domum Rei inviti non debet quis intrare causa ipsum citandi, t. 3. num. 80. Vide *Citatio*. Graviter delinquens potest de domo sua invitus extrahi, auctoritate Judicis, num. 90.

3 Domus Parochialis a quo reparari debeat? t. 48. n. 22. et seqq. Domus Religiosa. Vide *Locus Religiosus*.

R. J. Domo legata, censetur etiam legatus hortus cohaerens, C. II. R. XLII. n. 10.

DONARE, DONATIO, DONATOR, DONUM

1 Donatio ultra quingentos solidos, a Laico facta cuipiam Clerico, an valeat absque Judicis insinuatione? t. 2. num. 345. et 346. Donatio facta determinatae Ecclesiae an possit a quolibet acceptari? t. 35. n. 57.

3 Donatio quid? t. 24. num. 2. Debet esse mere liberalis, num. 3. Donatio alia est realis, alia verbalis, num. 4. Alia mere gratuita, alia conditionata, num. 5. Alia inter vivos, alia mortis causa, num. 6. Ad donationem requiritur consensus donantis signo externo monstratus, num. 7. Donatio fieri potest absenti, et praesenti, tacite et expresse, num. 8. Potest etiam ex conjecturis praesumi, num. 9. Ad donationem requiritur acceptatio ex parte Donatarii, num. 10. Quae fieri potest verbis, vel signis, num. 11. Donatio Ecclesiae, vel alii piae causae facta, illico obligat, etsi a Rectore, vel Administratore nondum sit acceptata, num. 12. et seqq. Donatio quingentos solidos excedens, an et quando debeat insinuari apud Judicem ad hoc, ut valeat? num. 14. et seqq. Donari potest omnis res etiam aliena, et quomodo? num. 20. Donatio a quo fieri possit? num. 21. et seqq. Donare possunt omnes qui lege non prohibentur, num. 21. Prohibentur autem omnes, qui administratione rerum suarum carent, nu. 22. Item Tutores, et Curatores, de rebus quas administrant, num. 23. Excepta remunerationis causa, moris et Consuetudinis, num. 24. Pater donare non potest, liberis nondum emancipatis, num. 25. Nisi ob causam, vel remunerationis gratia, num. 26. Mater tam emancipatis, quam non emancipatis valide donat, n. 27. Milites et Clerici donare non possunt Concubinis, num. 28. Prohibita etiam est donatio inter virum et mulierem, num. 29. Donatio Episcoporum, Praelatorum ac Religiosorum, num. 32. et seqq. Magnas Donationes Ecclesiarum Rectores de rebus Ecclesiae facere non possunt, num. 32. Si faciunt, revocari possunt, et debent, a quibus? n. 33. Modicas tamen donationes de bonis Ecclesiae rite faciunt, num. 34. et seqq. Dummodo per plus repetitas modicas donationes graviter non laedatur Ecclesia, num. 36. Nulla consuetudine introduci potest, quod Praelati de rebus Ecclesiae magnas faciant donationes, num. 37. et seqq. Doctrina practica pro Praelatis multa donantibus, num. 39. Donationes remuneratorias etiam magnas facere possunt Ecclesiarum Rectores, num. 40. Dummodo non multum excedant merita, et obsequia Donatarii, num. 41. In casu dubii tam Praelatus donans, quam Donatarius probare debent, donationes magnas factas esse remunerationis causa, n. 42. Ad donationem immobilium, vel mobilium pretiosorum requiritur solemnitas Juris, num. 43. Causa utilitatis Ecclesiae, Pietatis, et misericordiae, possunt Rectores Ecclesiarum etiam magna proportionaliter donare, nu. 44. et seqq. De redditibus ad propriam mensam pro honesta sustentatione deputatis indistincte donare possunt Clerici, num. 46. Religiosi privati extra monasterium habentes beneficium, cum libera administratione donare possunt, ut caeteri Beneficiati saeculares, num. 47. Habentes vero administrationem intra Monasterium, non nisi juxta praescriptum superioris, statutorum, et Consuetudinis donare valent, num. 48. Religiosi in Monasterio sine Beneficio et administrationis officio degentes, penitus nihil, nec pauperibus quidem donare possunt, num. 49. Donatio mortis causa quid? t. 26. num. 688. In dubio praesumitur donatio inter vivos, *ibid.* et nu. seqq. Requirit Donatarii acceptationem, nu. 199. Non censetur perfecta ante mortem donantis, num. 691. Tres modis illius donationis referuntur, num. 692. Potest fieri tam a sano, quam a constituto in articulo mortis, num. 693. et seqq Donare mortis causa potest omnis, solus qui testari valet, nu. 695. et seqq. Cui legari, etiam mortis causa donari potest, nu. 697. et seqq. Donatio mortis causa pro libito revocari potest, n. 698. et seqq. Expirat, seu tacite revocata censetur quatuor modis, et quibus? num. 700. et seq. In quo differat a Legato? num. 704. Et a donatione inter vivos? num. 705. De solemnitate ad hanc donationem, remissive, num. 706. Donatio Religiosis facta sub conditione quod ad certum, et non ad Monasterium pertineat, t. 35. n. 23.

3 Donationis revocatio ordinarie fieri non potest, tit. 24. num. 50. Limitatur tribus casibus, num. 51. Primo ob ingratitudinem Donatarii erga Donantem, num. 52. Quandonam ad hunc effectum dicatur ingratus Donatarius, num. 53. et seq. Donator probare debet ingratitudinem, si ob illam vult revocare donationem, num. 61. Potestas revocandi donationem ob ingratitudinem non com-

arbitrium Judicis, *num.* 98. Caeteris paribus, dives deflorator non teoetor plus dare defloratao quam pauper, *n.* 99. Quomodo intelligendum, quod dos debeat defloratae dari juxta facultates defloratoris, *ibid. et num. seqq.* Si deflorator, quantum teoeretur non habet, tenetur restituere quantum interim potest, cum obligatione supplendi reliquum, si ad pinguiorem fortunam venerit, *num.* 101. Qualiter in foro interno mensuranda sit dos, iniquo seduciae restituenda? *n.* 102. *et seqq.* In isto foro satisfacit seductor, si puellam sibi aequalem ducere paratus est, *num.* 105. Etsi solis importunis precibus seduxit, in foro interno ad nihil tenetur, *n.* 106. Bene tamen in foro externo, *n.* 107. Si deflorator sufficientia ad dotandum media non habet, et deflorata ei nubere nolit, ad quid in foro interno, et externo teneatur? *n.* 109. *et seqq.* Si puella defloratorem dotare non valentem in matrimonium acceptare vult, tenetur ille hanc ducere, *n.* 111. *et seqq.* Nisi deflorata sit notabiliter inferioris conditionis, *n.* 113. Discrimen inter forum internum et externum, *ibid. et n. seq.*

R. J. Dotem uxoris defunctae nondum solutam petens, dolo facere dicitur, C. II. R. LIX. *num.* 6. Dotem quando teneatur restituere defunctae haeredibus? *ibid.* Dotis causa est favorabilis actori, R. IX. *num.* 10.

DUBIETAS, DUBITANS, DUBIUM

2 Dubietas proprio non est gradus probationis, *t.* 19. *num.* 26. Dubitans num res sit sua, nec ne, an possit praescribere? *t.* 26. *num.* 63. *et seqq.* Stante tali dubio, nequit inchoari praescriptio, *num.* 63. *et* 64. Dubitans num res sit sua, nec bonam, nec malam fidem habet, *n.* 64. Si dubium post praescriptionem bona fide caeptam superveniat, non interrumpit praescriptionem, *num.* 65. Solvitur instantia afferendo disparitatem inter hunc, et priorem casum, *num.* 66.

4 Dubia quando sunt verba, interpretari debent, ut res valeat potius quam pereat, *t.* 1. *n.* 47. Dubia sponsalia quando sint, et quid fieri oporteat? *num.* 32. *et seqq.* In dubiis semper favorabilia praeferenda sunt, *t.* 17. *n.* 15.

5 Dubitans an vere sit excommunicatus, vel censuratus, utrum sine poenis Actum ordinis valeat exercere? *t.* 27. *n.* 14. *et seqq.*

R. J. Dubia in meliorem partem interpretari debent, C. I. R. II. Dubium solet nasci ex defectu medii scientifici, vel ex obscuritate rei, vel ex aequalitate signorum aut rationum, C. I. R. II. *num.* 3. Dubitans an res sit aliena non potest praescribere, C. II. R. II. *num.* 6.

DUELLANS, DUELLUM

3 Duellantes an et quando priventur sepultura? *t.* 28. *n.* 99. *et seqq.*

5 Duellantes a peccato et Excommunicatione absolvere quis possit? *t.* 14. *n.* 47.

Duellum quid? *n.* 1. Aliud est solemne, *num.* 2. aliud privatum, *n.* 3.

Duellum an, quale, quibus sub poenis sit prohibitum? *n.* 4. *et seqq.* Tam privatum, quam solemne prohibitum est, *ibid.* Sub gravissimis poenis, et quibus? *num.* 5. Quas etiam incurrunt Duellantium Patrini, item consilium, auxilium, favorem praebentes, permittentes illud, ac spectatores illius, *num.* 6. *et seqq.* Bulla Clementis VIII. per extensum contra Duellantes lectu dignissima, et necessaria, *num.* 8. Ut duellum poenas juris inducat, debet esse proprie tale, *n.* 9. Unde ex subita ira provocantes, et duellantes non incurrunt poenas, *n.* 10. *et seq.* Requiritur insuper ut fiat armis, et modis periculum mortis inducentibus, *num.* 10. *et seq.* Quare poenas Juris non incurrunt Duellantes, qui praevia insinuatione, et conventione mutua, omne cavent periculum vitae, *n.* 14. *et seq.* Doctrina practica ad propositum multos Duellantes a poenis excusans, *ibid.* Constitutiones Pontificiae quoad poenas temporales contra duellantes, non videntur receptae in Germania, *n.* 41. Bene vero quoad poenas spirituales, *num.* 42. Vulneratus in Duello, an et quando careat Sepultura Ecclesiastica, si ex vulnere moritur? *n.* 43. *et seqq.* Spectatores duelli, et aliae personae, an et quando occasione duelli subjaceant poenis, *n.* 45. Duellum an et quibus ex causis licitum, vel saltem a poenis immune sit? *n.* 18. *et seqq.* Licitum est offerre, et acceptare duellum pro necessaria defensione vitae, et membrorum, *n.* 19. Ac bonorum fortunae magni momenti, *num.* 20. *et seqq.* Speculative loquendo etiam pro necessaria defensione famae, et honoris, *num.* 22. Quod tamen, practice loquendo, illicitum, et poenis subjectum est, et quare? *num.* 23. *et seq.* Ad eradendam notam timiditatis non licet acceptare duellum, *n.* 25. Duellum offerre non est necessarium pro fama tuenda, vel honore, *num.* 24. *et seqq.* Nec utile, nec conducens, *num.* 29. *et seq.* Affertur praxis, et corruptela Germaniae duellandi pro tuendo honore, *n.* 29. Et respondetur quandonam licitum sit, et quando non, duellare? *num.* 30. *et seqq.* Solvuntur aliae objectiones Germanorum duellantium, *n.* 24. *et seqq.* Ad ostendendam animositatem, vel peritiam duellandi, non licet duellare, *n.* 39. Minus ex vindicta, *n.* 37. Neo pro indaganda veritate, innocentia, vel justitia alicujus, *n.* 38. Ob bonum publicum tamen, ad dirimendum v. g. bellum, offerre et acceptare licet duellum, *num.* 39. *et seqq.*

DUO

R. J. Duo faciunt numerum pluralem, C. II. R. XL. *num.* 2. *et seqq.*

E.

EBRIETAS

3 Ebrietas, et Ebrius quis? *t.* 1. *n.* 47.

ECCLESIA

1 Ecclesia non utitur gladio materiali, sed spirituali, P. *numer.* 199. An possit facere novum articulum fidei? *t.* 1. *num.* 72. *et seqq.* Vel facere assertionem quamdam Catholicam, aut haereticam, quae antea talis non erat, *num.* 74. Ecclesia universalis fidelium, est una, extra quam nemo salvatur, *num.* 127. *et seqq.* Ecclesia Arcae Noe comparatur, *ibid.* Ut quis simpliciter et fructuose sit in Ecclesia, quae conditiones requiruntur? *t.* 2. *num.* 276. Ecclesia cur censeatur offendi per electionem indigni? *t.* 6. *num.* 264. Modi generales providendi Ecclesiis qui? *num.* 9. Potest quis esse suspensus a Beneficiis in una, et non in altera Ecclesia, *num.* 265. Ecclesiae Cathedrales vel Regulares non debent vacare ultra tres menses, *num.* 278. Tres illi menses sunt computandi non a die vacationis, sed a notitia hujus, *num.* 279. Nec currunt legitime impeditis, *ibid.* Id ipsum probabiliter extenditur ad Ecclesiarum Collegiatarum Praelatos, *num.* 280. In aliis Praelaturis, et Beneficiis Ecclesiasticis sufficit, si eorumdem collatio fiat intra sex menses, *num.* 281. In Ecclesiasticis Dignitatibus regulariter non est licitum descendere, *t.* 7. *num.* 7. *et* 8. Ad Ecclesiarum collegiatarum Canonicatus, qualis aetas sufficiat? *t.* 14. *num.* 19. *et* 20. Et qualiter assumptus ad Regimen Ecclesiae Paroehialis Collegiatae aut hujus Praepositus, vel Decanus, si in-

scrutinium? *nu.* 77. Per tale compromissum limitatum fiunt electiones superiorum majorum in Ordine fratrum Minorum, *num.* 78. Vide *Compromissum*. Forma eligendi per Compromissum, et quasi inspirationem, an sit sublata quoad Regulares per Concilium Tridentinum, *t.* 6. *n.* 347. *et seqq.* In electionibus Episcoporum et Abbatum perpetuorum potest indubitanter procedi per viam Compromissi, *num* 349. Quid dicendum de electionibus caeterorum Praelatorum Regularium? *n.* 350. 351. Electio per formam scrutinii, quae? *num.* 108. Circa hanc referuntur verba *c. Quia propter, de Elect.* et quae obligatio ejusdem? *num.* 108. *et seqq.* Plura, non tamen omnia *ibid.* comprehensa sunt de substantia talis electionis, *num.* 109. *et seq.* Dispositio *c. Quia propter.* eod. in quorum electionibus sit servanda? *num.* 110. *et seqq.* Electio juxta dict. *c. Quia propter.* debet fieri omnibus capitulariter praesentibus, *num.* 113. Possunt tamen Capitulares, ut dent sigillatim, ac secreto vota sua, interim ad locum contiguum recedere, *num.* 114. Ad electionem quinam omnes vocari debeant? *num.* 115. *et seq.* Ex contempto unius an electio reddatur irrita, vel duntaxat irritanda? num. 115. Electioni plus obest unius contemptus, quam contradictio multorum, *ibid.* Enumerantur plures, qui de jure non debent interesse Electioni, sicque necessario ad eam non vocandi sunt, *num.* 116. Quid dicendum de illis, qui electioni interesse nolunt? *num.* 117. Absentes an, et quando sint vocandi ad electiones? *num.* 118. *et seqq.* Si absentes commode vocari non possunt, an alii ad electionem procedere possint, et debeant? *num.* 119. Electio nequit fieri, nisi adsint duae partes vocandorum, et qui in his computentur? num. 120. Scrutatores pro electione celebranda, qualiter constitui debeant? num. 121. *et seqq.* Vide *Scrutatores.* In electione praeter scrutatores possunt adhiberi Testes et Notarii, *num.* 126. Electio a majori parte Capituli facta tenet, etsi foret excessus unius medii voti, *n.* 139. A minori parte Capituli celebrata, per subsequentem consensum aliorum ratificari non potest, *num.* 141. Quae censeatur major pars Capituli? num. 131. Et quae sanior? *num.* 142. Vide *Capituli major pars.* Utrum ad electionem validam requiratur, ut sit facta simul a majori, et saniori parte Capituli, *n.* 145. *et seqq.* An in omni prorsus electione requirantur, et sufficiant vota majora? *n.* 149. *et seqq.* Electio summi Pontificis debet fieri a duabus partibus Cardinalium praesentium, *num.* 149. Nec in hisce duabus partibus suffragium electi numeratur, *ibid.* Quid dicendum de electione Abbatissae? *n.* 150. De consuetudine valet alicubi electio celebrata per vota majora comparatione partis minoris, *n.* 151. In concursu Electionis cum Postulatione qualis numerus votorum sufficiat ad ejus valorem? *n.* 153 *et seq.* Explicatur *c. Scriptum est, de Elect.* *n.* 155. *et* 157. Electioni de se factae renuncians terrore Laicorum, potest jus suum in judicio repetere *t.* 40. *n.* 33.

Electio Praelatorum, seu jus eos eligendi, pertinet ad Capitulum etc. cujus Praelatus est eligendus, *n.* 159. Potest tamen privilegio, aut consuetudine Clericis extraneis acquiri, *num.* 160. Imo et per Electores ipsis communicari, *n.* 161. *et seqq.* Accedente tamen unanimi consensu omnium Capitularium, *num.* 162. Quinam censeantur inhabiles ad eligendum? *n.* 164. usque ad *n.* 180. In eligendis, ac promovendis ad Praelaturas et Beneficia Ecclesiastica, quae qualitates requirantur? n. 204. *et seqq.* Aliqui prohibentur eligere a natura, alii a lege, et qui? *num.* 164. *et seqq* Ante sententiam declaratoriam super crimine admisso, et contracta privatione vocis, nemo privandus est possessione juris eligendi, *num.* 171. Si privatus voce activa eligat nullo reclamante, valida est electio, *ibid.* Quid juris, si per Capitulum fiat protestatio de non admittendis inhabilibus, et postea quis vocalium convincatur fuisse inhabilis? *ibid.* Eligere nequeunt qui non sunt praesentes Capitulariter in loco, ubi fit electio, *n.* 176. Eligere an possint nec dum constituti in ordine Sacro? *n.* 177. *et* 178. In electionis negotio an possit constitui Procurator, et qualiter? *n.* 181. Vide *Procurator.* Electio debito tempore ac loco constituta, si aliqui vocales adesse nolint, censentur quasi non essent de Capitulo, et tota eligendi potestas residet in aliis, *n.* 197. Idem dicendum si coepto electionis Tractatu, aliqui vocales egrediantur, et redire nolint, *n.* 200. *et seqq.* Aut si remaneant quidem, sed votare nolint, *n.* 201. Quid si major pars Capitularium fuerit egressa? *n.* 202. Schedulam vacuam mittens in urnam votorum, censetur Juri suo renunciasse, *num.* 203. Electio digni omisso digniore, an sit licita? *n.* 135. *et seq.* Vel saltem valida? *nu.* 248. Vide *Dignus.* Electione cassata vitio personae, idem iterum eligi non potest, nec quidem in alia Ecclesia, *n.* 229 *et seqq.* Secus, si electio vitio formae, vel corporis cassata fuit, *n.* 229. *et n.* 231. Quid dicendum in dubio, num electio cassata fuerit vitio formae vel personae? *n.* 232. Per electionem indigni cur censeatur Ecclesia offendi? *num.* 264. Electio, si fiat non servata forma scrutinii, *in cap. Quia propter, de Elect.* praescripta, est ipso jure irrita, *n.* 269. Et de quorum praelatorum Electione istud procedat? *n.* 270. Id ipsum limitatur ulterius, n. 270 *et seqq* Quid agendum, quando adsunt pauci Electores, v. g. duo, vel tres tantum? *n.* 271. *et seq.* Electio novi Praelati in Ecclesiis Cathedralibus, et Regularibus debet fieri trimestre, *num.* 278. Trimestre debet computari non a die vacationis sed notitiae, *n.* 279. Etiam Praelati Ecclesiarum Collegiatarum sunt intra trimestre eligendi, *num.* 280. In aliis Praelaturis ac Beneficiis sufficit electionem, seu collationem fieri intra sex menses, *n.* 281. Si electio non sortiatur effectum, eo quod electus non consentiat etc. habent Electores integrum tempus ad novam Electionem, *n.* 282. Electio est duplex, alia privata, et alia communis, seu Capitularis, *num.* 283. *et seqq.* Electionis communis, seu Capitularis publicatio quae? n. 287. Quibusque verbis fieri solent? *n.* 288. Electio clandestina quae? nu. 289. In Electionibus an liceat variare, seu a dato semel suffragio recedere? *n.* 290. usque ad *n.* 301. Ac praesertim in electionibus Monialium? *num.* 300. Et quid de electione summi Pontificis? *n.* 301. In electionibus an valeat accessus minoris partis ad majorem, *nu.* 302. usque ad *num.* 309. Electio est intimanda electo, ejusque consensus petendus, quam citius commode fieri potest, *n.* 310. Et si eligentes neglexerint infra octo dies id facere puniuntur, et quomodo? *num.* 311. Eorum tamen negligentia non praejudicat Electo, *num.* 312. Electus tenetur praestare consensum intra mensem, aliuquin perdit Jus suum, *num.* 313. Quid Juris, si Electus nequeat consentire absque superioris sui licentia? *num.* 314. *et* 318. Religiosi nequeunt consentire electioni de se factae extra Monasterium absque ulteriori licentia superioris, *n.* 315. Vide *Religiosus.* Electus post datum consensum tenetur petere confirmationem suae Electionis intra trimestre, *num* 319. Et intra mensem iter ad sedem Apostolicam arripere, si ad hanc spectat confirmatio *num.* 320. Vide *Confirmatio Electionis* Quid agendum, si Electus habeat, vel non habeat suae Electionis adversarium? *num.* 324 Quae sit forma appellandi ab Electione, *n.* 215. Poenae appellantium ad sedem Apostolicam, et in proba-

tores rerum, quas administrant, *num.* 24. Nec Tutores vel Curatores res pupilli, *num.* 25. Nisi administratione careant, *num.* 26. Pupilli et minores non possunt, *num.* 27. Quid de Rectoribus locorum? *num.* 28. Emere, vel vendere nemo tenetur ordinarie, *num.* 29. Nisi urgeat necessitas communis, *num.* 31. *et seqq.* Vel bonum publicum, *ibid.* Vendere quis tenetur rem suam pro erigendo, vel ampliando Monasterio? *num.* 35. Et Dominus subditum dura tractans, *num.* 37. Ad emendum quando cogi quis possit? *num.* 39 Emi et vendi quae possint? *t.* 17. *num.* 40. Potest quaevis res humano commercio subjecta, *num.* 40. Et quomodo futura, seu quae speratur? *num.* 41. *et seqq.* Emi vendique non potest homo liber, nisi major viginti quinque annis consentiat, *num.* 45. Nec res spiritualis, *num.* 47. Nec venenum malum, *num.* 48. Nec res litigiosa, *num.* 49. Vel universitatis, *num.* 50. Turci vendi non possunt arma, annona, etc. *num.* 51.

Emptio venditio quid? et quae requirat? *t.* 17. *num.* 2. *et seqq.* Est contractus bonae fidei, *num.* 3. Perficitur solo consensu contrahentium, *num.* 4. Obligat ultro citroque, *num.* 6. Ejus materia, *num.* 7. *et* 8. Est duplex contractus, *num.* 9. Requiritur ad eam verus consensus, *num.* 11. Merx, *num.* 12. Et pretium determinatum, *num.* 13. Non requirit certam verborum formam, nec scripturam, *num.* 15. Nisi aliter fuerit conventum, *num.* 26. *et seqq.* Qualis sit contractus, si pro una re datur partim pecunia, partim alia res? *num.* 28. *et seqq.* Emptio venditio officiorum, Nominum, haereditatis et aliorum in specie, *num.* 52. *et seqq.* De jure naturali officia publica vendi possunt, *num.* 52. *et seqq.* Non item de Jure humano, *num.* 55. Nisi adsit consuetudo, *num.* 56. Vt ejus moderato pretio, dignis et idoneis licite venduntur, *num.* 57. Nomina et Jura certa, ac liquida vendi possunt, *num.* 58. Non item incerta ac litigiosa, *num.* 59. Potentiori etiam certa vendi nequeunt, *num.* 60. Debita certa an, quando, et a quibus minori pretio emi possint? *num.* 61. *et seq.* Quando emi possint ab officialibus pecunias debitas administrantibus? *num.* 64. *et seqq.* An debita certa facilis solutionis et nullius periculi minoris emi vendique possint, pro et contra disputatur? *num.* 68. *et seqq.* Haereditatis nondum delata certi Testatoris adhuc viventis, vendi nequit, *num.* 77. Nisi Testator ipse consentiat, *num.* 78. Haereditas incerta cujuscunque Testatoris etiam adhuc viventis rite venditur, *num.* 79 Etiam illius qui est vel Creditor mortuus sub conditione, si me instituit haeredem, *nu.* 80. *et seq.* Haereditas delata Testatoris jam defuncti, libere vendi potest, *num.* 82. Haereditatis nomine quae veniant? *num.* 84. Emptio venditio rei alienae, *num.* 89 *et seqq.* Res aliena etiam furtiva emi potest, *ibid.* Dummodo emptor ignoret rem esse furtivam, *num.* 90. Vel alienam, *num.* 91. *et seq.* Quando venditio rei alienae est valida, tenetur eam venditor tradere, etsi sciat eam esse alienam, *num.* 93 *et seq.* In tali venditione rei alienae acquirit venditor dominium mercis, *num.* 95. *et seqq.* Emptor rei alienae tenetur eam restituere, quando nescit eam esse alienam, *num.* 98. Etsi dominus rei pretium expensum illi non refundat, *nu.* 99. Improbatur mala praxis, *num.* 100. Qui emit rem alienam cum intentione eam restituendi domino justa praetendit expensas, *num.* 101. Emptor rei alienae non solum rem ipsam, sed etiam fructus perceptos restituere tenetur, *num.* 102. An teneatur emptor rei alienae rem restituere Domino suo, vel possit eam iterum tradere venditori, ab eoque repetere pretium, pro et contra disputatur? *numer.* 103. *et seq.* Probabilius tenetur eam restituere Domino, *numer.* 105. *et seqq.* Potest tamen restituere venditori, si inde nullum sequatur damnum Domino, *num.* 111. Si bona fide jam restitui venditori, vel vendidit tertio, ad nihil amplius tenetur, *num.* 112. *et seq.* Quid juris si pecunia furtiva, vel alienis pecuniis res emitur? *numer.* 114. *et seq.* Emptio venditio rei pluribus facta quid juris secum trahat? *num.* 245. *et seqq.* Emptio venditio rerum vitiis laborantium et fraudes, ac doli in emptione venditione, *numer.* 172. *et seqq.* Vitia, seu defectus mercium quadruplicia, *ibid.* Quando emptor de certo vitio interrogat, tenetur venditor illud manifestare, *num.* 173. Vitium, vel defectus manifeste patens necessario non est indicandus, *numer.* 174. Nisi forsan venditor cognosceret id ab emptore non observari, *num.* 175. Vitium, seu defectus circa substantiam ordinarie manifestari debet, *numer.* 146. Ponitur limitatio, *num.* 147. Vitia circa qualitatem, reddentia merces inutiles ad finem ementis manifestare tenetur venditor, *num.* 118. *et seq.* Secus est, si merces nihilominus aeque vel ferme aeque utiles sunt ad intentum ementis, *numer.* 180. Vitium in quantitate manifestare tenetur venditor, *num.* 181. Nisi pretium legitimum, vel vulgare esset injustum, *numer.* 182. *et seq.* Proponitur, et solvitur objectio circa deceptionem in pondere, et mensura, *num.* 183. *et seq.* Si venditor dolose occultat vitium mercium, tenetur ad recompensationem damni inde secuti, *numer.* 186. Venditor ignorans vitium rei, non tenetur damnum inde secutum resarcire, bene tamen restituere id, quanto minoris res empta fuisset, *num.* 187. Quid si tempore contractus apponitur conditio de cavendo periculo, vel damno? *num.* 188. *et seq.* Emptor quoque ad restitutionem tenetur, si a venditore ignaro, rem bonam pro mala, argentum v. g. pro stanno emit, *num.* 190. *et seq.* Ponitur limitatio, *num.* 192. Merces in regione una vilissimae, in alia summo pretio vendi possunt, *num.* 193. Qui occulte scit venas metalli, etc. potest illum currente pretio monere, nec tenetur venditorem monere de thesauro, *num.* 194. An possit currente pretio emere, vel vendere, qui scit brevi minuendum, vel augendum pretium? *num.* 195. *et seqq.* Non potest quis vendere alicui passuro damnum, si habere potest emptorem, qui absque damno emit, *num.* 207. Qui scit valorem certae monetae minuendum, potest eam expendere in ea quantitate, in qua alias expendisset, *numer.* 208. Non autem potest ob hanc notitiam studio segregare et expendere in majori quantitate, *num.* 209. Sciens discessuram Aulam Principis, potest domum locare pretio, quo alias locasset, *numer.* 210. Pariter potest currente pretio sua vendere, qui scit ob futuram obsidionem ea brevi peritura, si alias vendidisset, *numer.* 211. Emptionis venditionis pretium quid, et in quo consistat? *num.* 116. Est duplex, legitimum nempe et vulgare, *num.* 117. Pretium vulgare est triplex, infimum nempe, medium, ac summum, *numer.* 118. Quolibet horum vendi emique potest, *num.* 119. Justo tantum pretio emi vendique potest, *num.* 120. Solvuntur instantiae, *num.* 121. *et seq.* In foro externo toleratur deceptio emptionis, et venditionis, nisi sit ultra dimidium, *num.* 123. Parvus excessus, vel defectus nec in foro interno nocet, *num.* 124. Imo nec magnus,

fectionis faciendae, recedi adhuc potest a contractu, sed tamen qui invito altero discedit, arrham perdit, vel duplum restituit, *nu.* 301. Contractu completo, et pretio soluto restitui debet arrha, nisi jam sit in pretium computata, *n.* 302. Si post perfectum jam contractum, sed ante rem traditam et pretium solutum, datur arrha, recedi adhuc potest a contractu secundum plures, *num.* 303. Eligitur negativa, *n.* 304. *et seqq.*

Emptionis venditionis resolutio, seu dissolutio, *t.* 17. *n.* 415. *et seqq.* Variae causae, ob quas emptio venditio dissolvitur, *ibid.* Re adhuc integra potest emptio mutuo consensu dissolvi, *num.* 416. Quandonam censeatur res adhuc esse integra? *num.* 417. Quando Contractus ex una saltem parte jam est completus, solo mutuo consensu non amplius dissolvitur in foro externo, bene tamen in foro interno, *num.* 418. *et seqq.* Contractu emptionis ex utraque parte completo, per mutuum consensum non dissolvitur prior, sed fit novus, *num.* 420. *et seqq.* Contractu completo tenetur venditor tradere rem venditam, nec satis fit praestando interesse, *num.* 420. *et seqq.* Emptionis venditionis deputatus, ut certo et determinato pretio, rem aliquam emat, vel vendat, an possit sibi retinere excessum, si pluribus vendat, vel minoris emat? *n.* 427. Non potest, si pretium solummodo determinatur, ne excedatur, *n.* 426. Potest, si Dominus plus non, quam solum determinatum pretium desiderat, *num.* 427. Tamen contrarium ordinarie praesumitur, *na.* 428. Non potest retinere intuitu laboris et industriae, *n.* 429. Nec quia pro se emit, *num.* 430. Quandonam, et qualiter pro se emere valeat? *num.* 431. Famuli et famulae excessum pretii retinentes, ordinarie peccant, *n.* 432. Deputati ad emendum certo pretio, regulariter retinere sibi nequeunt excessum pretii, *n.* 433. Deputati ad emendum certo pretio, regulariter retinere sibi nequeunt excessum pretii, *num.* 433. In specie peccant sectores ad emendum missi, *num.* 434. Nisi Mercatores eisdem ex speciali ratione vendant, *n.* 435.

5 Emere Chirographum, vel debitum alienum minori pretio, an sit usura? *t.* 19. *n.* 102. *et seq.*

R. J Emptor fructus ex re empta, pretio nondum secuto, perceptos restituere debet venditori, etiam absque ulla interpellatione, C. H. R. XXV. *nu.* 2. Emptor rei venditae nondum traditae, periculum et commoda suscipit, R. LV. *n.* 2.

EMPHYTEUSIS; EMPHYTEUTA

3 Emphyteusis quid? et quotuplex? *t.* 18. *num.* 118. *et seqq.* Emphyteusis unde? *n.* 118. Definitur, *nu.* 119. Est contractus nominatus, *ibid.* Et quidem stricti juris, *n.* 120. *et seq.* Sola res mobilis in Emphyteusin datur, *n.* 122. Cum translatione dominii utilis, non item directi, *n.* 123. Potest concedi vel in perpetuum, vel ad tempus, *n.* 127. De ejus substantia non est scriptura, *nu.* 133. *et seqq.* Limitatur in Bavaria, *num.* 136. Alia est Ecclesiastica, alia laicalis, *num.* 128. Alia perpetua, alia temporalis, *ibid.* Emphyteusis ad vitam alicui concessa, vitalitium vocatur; Quid juris circa illam? *num.* 130. Alia est haereditaria, alia non haereditaria, haec etiam formalis, item ex pacto et providentia dicitur, *nu.* 131. Emphyteusis Bavaris specialis aliqua est modificata seu qualificata, *n.* 132. Emphyteusis antiqua quid? *num.* 265. *et num.* 255. Ecclesiastica, quid? *num.* 128. Res Ecclesiasticae in Emphyteusin dari possunt etiam in perpetuum cum debitis juris solemnitatibus, *num.* 260. *et seqq.* Quaenam requiruntur, si Praelatus Emphyteusim antiquam ad Ecclesiam reversam denuo concedit in Emphyteusin? *num.* 262. Dummodo eadem, vel similis existat utilitatis causa, *num.* 263. *et seq.* Emphyteusis antiqua quae dicatur? *nu.* 265. Ea, si ad Ecclesiam reversa applicatur mensae Ecclesiae, vel Praelati, non potest amplius absque solemnitate juris in emphyteusin concedi, *num.* 266. *et seq.* Emphyteusis Ecclesiastica transit etiam ad haeredes extraneos, *n.* 236. *et seqq.* Illegitimi in ea non succedunt, *num.* 249. Quid de legitimatis? *n.* 250. Emphyteusin qui, et quid dare, et qui accipere possint? *nu.* 138. Quilibet rei suae liberam administrationem habens in Emphyteusin potest dare, *ibid.* Pupilli, et Minores non possunt, *nu.* 138. Neque Curatores, aut Tutores eorum, *num.* 139. In Emphyteusin accipere possunt qui contrahere valent, *num.* 140. Pupilli et Minores sine consensu Tutorum, non possunt, neque Clerici, *num.* 141. Quaevis res immobilis tam frugifera, quam infrugifera in Emphyteusin dari potest, *n.* 142. Non item res mobiles, nisi immobili adhaereant, *n.* 122. *et n.* 143. Etiam res Ecclesiasticae in Emphyteusin dari possunt, *n.* 144. Emphyteusin donare, legare, in dotem dare, permutare, oppignorare, quomodo, et quibus possit Emphyteuta? *n.* 179. *et seqq.* Et quomodo, et quibus vendere? *n.* 174.

Emphyteusis successio, *num.* 223. *et seq.* Emphyteusis laicalis sub Clausula, *pro te et haeredibus*, concessa transit ad omnes quoscumque haeredes, *n.* 235. De Emphyteusi Ecclesiastica est controversia, *nu.* 226. *et seqq.* Emphyteusis vitalitia quoque ad quosdam haeredes transit, et quomodo? *nu.* 242. Emphyteusis cum specialibus clausulis juxta clausulas ad haeredes transit, *n.* 243. In Emphyteusi etiam foeminae succedunt, *nu.* 244. Etiamsi adsit clausula, *pro te et filiis tuis*, *num.* 245. *et seqq.* In Emphyteusi laicali succedunt illegitimi, sicut in aliis, *n.* 248. Non item in Ecclesiastica, *n.* 249. Quid de legitimatis? *num.* 250. Si haeres Monasterium ingreditur succedit Monasterium, et quomodo? *nu.* 251. *et seq.* Item, *nu.* 259. Emphyteusis potest praelegari, et quomodo? *n.* 253. *et seqq.* Successor tenetur de Emphyteusi satisfacere creditoribus antecessoris, si Emphyteusin titulo haereditario acquisivit, *num.* 257. Secus si vi primae investiturae, *n.* 258. Emphyteusis successor, an et quomodo teneatur solvere debita antecessoris, *num.* 357. *et seq.* Emphyteusis ex quibus causis amittatur, et auferri possit a Domino? *num.* 190. *et seqq.* Emphyteusis Dominus directus quas obligationes et Jura habeat? Vide *Dominus directus Emphyteusis.*

Emphyteuta quis dicatur, *t.* 18. *n.* 118. Emphyteutae Jura, *num.* 163. *et seqq.* Habet jus utendi, ac fruendi re Emphyteutica, *nu.* 163. Ejusque incrementis, et augmentis ac quomodo? *nu.* 164. Melioramenta quae Emphyteuta in re emphyteutica facit vi contractus finita Emphyteusi pertinent ad Dominum, *num.* 165. *et seq.* Gratis autem facta tenetur Dominus refundere, *num.* 167. *et seq.* Etiamsi contracta jam celebrato inhibuerit Emphyteutae, ne quid aedificet, vel ne meliorationes indebitas faciat, *num.* 169. Secus foret, si in ipso contractu cautum esset, *num.* 170. Meliorationum non debitarum impensas repetere valet Emphyteuta, etsi propria culpa Emphyteusin amittat, *num.* 171. *et seqq.* Potest Emphyteuta rem Emphyteuticam aliis vendere, *n.* 174. Dummodo prius id Domino intimet, pretiumque quo vendere velit, indicet, *num.* 175. Si Dominus eodem pretio emere velit, aliis praefertur, *ibid.* Quibus personis vendi possit Emphyteusis? *nu.* 176. *et seqq.* Potest Emphyteuta inscio, ac invito Domino Emphyteusin venum exponere, et cum licitatoribus de pretio in eventum tractare, *num.* 178. Potest eam absque consensu Domini donare, legare, et in dotem dare, *n.* 179. et quibus?

num. 58. Episcopi electi Confirmatio, spectato Jure Communi, pertinet ad Archi-Episcopum, tit. 6. nu. 321. Tamen per Concordata Germaniae reservatur summo Pontifici, num. 322. Legati a latere possunt ex officio suo confirmare electiones Episcoporum, et quid juxta Concordata Germaniae? t. 30. num. 39. Episcoporum translatio sola Papae auctoritate fit, t. 7. num. 3. Ea connumeratur inter majores Ecclesiae causas, ibid. Episcopus propria auctoritate de sua Ecclesia transiens ad aliam, carebit utraque, num. 4. Non quidem ipso jure, sed per sententiam, n. 5. Etiamsi sit confirmatus duntaxat, n. 6. Episcopi translatio regulariter fit e minore ad majorem Ecclesiam, n. 7. Fallit hoc ob causas peculiares, n. 8. Causae transferendi Episcopos generatim sunt duae, num. 9. Videlicet causa utilitatis, num. 10. Et causa necessitatis, num. 11. Ob hanc etiam fit translatio Sedium Episcopalium, ibid. Effectus translationis Episcopi quales? num. 12. Episcopus est verus sponsus Ecclesiae suae, t. 7. num. 18. Conjugium spirituale Episcopi cum Ecclesia, quando censeatur initiatum, ratum et consummatum? ibid. Papa post Christum est sponsus Ecclesiae universalis, alii Episcopi sunt sponsi Ecclesiarum particularium, num. 33. Episcopus invitus an ab una Ecclesia ad aliam possit per Papam transferri? t. 7. num. 19. et seqq. Episcopus confirmatus, et nondum consecratus, nequit transferri invitus, num. 19. Major difficultas est de Episcopo consecrato, de qua referuntur tres sententiae, num. 20. usque ad num. 33. Papa quando intelligatur transferre Episcopum ex causa publica? Vel potius ob favorem personae? num. 25. Episcopus nolens consentire translationi per Papam factae, potest absolvi a vinculo prioris Ecclesiae, non tamen invitus alteri alligari; num. 30. et seqq. Episcopus translatus contrahit novum spirituale conjugium, cum Ecclesia ad quam transfertur, numer. 32. et seqq.

Episcopo translato in Curia, seu Consistorio Papae, an in continenti censeatur prior sedes Episcopalis vacare? t. 7. num. 34. et seqq. Affirmatur, quando Episcopus transfertur sciens, et volens, num. 35. et seqq. Ac refertur Decretum Sacrae Congregationis desuper emanatum, numer. 36. Idemque probatur rationibus, num. 37. et 38. Ac solvuntur contraria, num. 39. et 40. Disparitas quoad Episcopum translatum et Episcopum noviter ordinatum circa vacationem praehabitorum Beneficiorum, num. 40. Si transfertur Episcopus absens, et ignorans, non vacat prior Ecclesia, ante praestitum a translato consensum, num. 41. Nisi secus exprimatur, num. 42. Aut nisi translatio fiat ob publicam causam, et non favore personae? num. 43. Episcopus translatus an secum possit asportare fructus prioris Episcopatus, ac res ex ipsis emptas? num. 44. et seqq. Potest deferre secum fructus jam perceptos, num. 47. Ac bona mobilia acquisita in priori Ecclesia, seu ex ejus fructibus comparata, dummodo hoc nondum destinasset illi Ecclesiae, num. 48. et 49. Tenetur tamen relinquere fundos prioris Ecclesiae bene instructos, num. 50. Ac in locum demortuorum animalium, vel arborum alia substituere, ibid. Episcopus non est Dominus possessionum suae Ecclesiae, sed administrator, et quasi usufructuarius, num. 51. Solvuntur contraria, num. 52. et seqq. Fructus pendentes, et inexacti, an pertineant ad Episcopum translatum pro rata temporis? numer. 55. et seqq. Quid censendum de Constitutione Julii: Cum sicut, num. 46. et 63. ac seqq. Episcopus nequit renunciare Episcopatui ex causa ingrediendi Religionem, tit. 9. num. 21. Sex sunt causae resignandi Episcopatui num. 35. Episcopi potestas an et quando propter eam negligentiam devolvatur ad Archiepiscopum t. 10. num. 9. et seqq. Enumerantur plures casus, in quibus Jure sic disponente, per Archiepiscopum suppletur negligentia Episcopi, num. 17. et seqq. Episcopi exempti negligentia suppletur tantum per Papam, numer. 34. Per quem suppleatur impotentia Episcopi excommunicati? num. 35. et 36. Vel ab hostibus capti, num. 37. Aut in amentiam lapsi, etc. num. 38. et seqq. Episcopi tenentur ad corrigendos subditorum excessus diligenter intendere, numer. 40. Et Episcopo negligente notoria crimina emendare, eadem Archiepiscopus libere corrigit, ac punit, num. 21. Episcopi subditus quoad Ordines recipiendos quatuor modis quis censeatur; et quibus? t. 11. numer. 78. et seqq. Vide Ordinari. Episcopus quilibet potest suis subditis concedere Litteras Dimissorias, numer. 118. Etiam ille qui potest ordinare Clericum ratione triennalis familiaritatis, etc. numer. 19. Episcopus quando censeatur in remotis agere, numer. 127. Episcopus ordinans alienum subditum cum Dimissoriis, non potest cum eo dispensare quoad Interstitia, num. 153. Sed istud spectat ad Episcopum respectu suorum subditorum, numer. 154. Episcopus scienter quempiam ordinans ante legitimam aetatem, suspenditur a Collatione omnium Ordinum, num. 174. et 177. Non autem ab alio actu Ordinum, num. 175. Nec est ipso jure suspensus, sed per sententiam suspendendus, numer. 176. Episcopus conferens infanti primam Tonsuram, est suspensus duntaxat a collatione Clericalis Tonsurae, et cur? numer. 178. Episcopus ordinans quempiam extra tempora absque dispensatione, cui poenae subjaceat? numer. 181. Num a suspensione illa, quam ordinatus extra tempora de facto ipso jure incurrit, possit Episcopus absolvere, num. 183. et 184. Episcopus suspensus a Collatione certi Ordinis, potest conferre minorem non autem majorem ordinem, num. 182. Quae sint poenae Episcopi ordinantis alienum subditum? num. 185. Episcopus conferens alicui ordinem sacrum non habenti Titulum sustentationis, tenetur eidem providere de alimentis, donec Beneficium consequatur, numer. 191. Et quid, si talis Episcopus moriatur, vel plures ordinaverint eumdem absque Titulo? num. 192. Fallit istud in nonnullis casibus, num. 193. et 194. Poena Episcopi ordinantis aliquem sine Titulo cum Pacto, ne alimenta exigat, et sic ordinati, quae? numer. 196. Quae sit poena Episcopi conferentis cuipiam duos sacros ordines eodem die? numer. 205. Episcopus potest dupliciter renunciare Episcopatui, t. 13. numer. 2. Episcopus simpliciter renuncians, an in dubio censeatur renunciasse loco tantum, vel loco et dignitati simul? num. 3. Qui renunciavit Episcopatui, quoad locum tantum, potest conferre ordines etiam majores, numer. 4. Dummodo sit rogatus ab alio Episcopo, num. 5. Renuncians Episcopatui quoad locum et dignitatem simul nequit licite Ordines sacros conferre, num. 6. Bene tamen Ordines minores de licentia alterius Episcopi, num. 7. Quid juris, si quis ordinetur ab Episcopo excommunicato, numer. 8. et seqq. Episcopus an possit dispensare, et praeficiendus Abbatiae non sit Presbyter, t. 14. numer. 15. Episcopus dispensat cum illegitimis quoad Ordines minores, ac Beneficium simplex, t. 17. num. 9. et seqq. Non potest Episcopus cum illegitimo dispensare quoad pluralitatem Beneficiorum simplicium, num. 14. Episcopus an possit dispensare cum ille-

Ecclesiastica, A. *num.* 17. Episcopus in praxi quomodo pro foro externo super impedimentis Matrimonii dispensare possit, et debeat? Vide *Praxis capiendi informationem et dispensandi per Episcopum.* Episcopus in Praxi quomodo pro foro interno dispensare possit, et debeat? Vide *Praxis concedendi et expediendi dispensationem per Episcopum pro foro interno.* Episcopi a Papa vocantur fratres, A. *n.* 304. Sunt successores Apostolorum, *ibid.*

5 Episcopi an et quando valeant dispensare in Irregularitate proveniente ex homicidio, vel mutilatione. Vide *Dispensatio irregularitatis ex homicidio, vel mutilatione.* Episcopi censura ligare non valent Reges, et imperatores, *t.* 39. *num.* 20. Episcopi in Generali sententia suspensionis, aut interdicti non comprehenduntur, *numer.* 19. Episcopi Principes S. R. J. an et quomodo decernere possint poenam sanguinis absque irregularitate? *t.* 12. *num.* 95. *et seqq.* Episcopi sunt Judices in causa haeresis suorum Dioecesanorum, *tit.* 7. *num.* 435. Etiam Regularium, *num.* 437. Sunt Inquisitores nati, *num.* 447. Gaudentes omni facultate Inquisitorum, ubi officium non viget, *num.* 449. Episcoporum excessus, *t.* 31. *num.* 2. *et seqq.* Praesertim contra Regulares exemptos, *num.* 6. *et seqq.* Episcopus circa omnia peccata, et scelera Judex est, *t.* 16 *num.* 42.

R. J. Episcopi non corrigentes delicta reprehenduntur, C. II. R. XLIII. *num.* 10. Episcopis non licet ordinare alienos Dioecesanos sine licentia ordinarii, nec consecrare alienas Ecclesias etc. R. LXIV. *num.* 5. Episcopus bis vel saepius in anno visitans, semper exigere potest procurationem, R. LXXXIII. *num.* 5. Episcopus locum a se ad fidem conversum proscribit, contra Episcopum loci, qui illum convertere neglexit, C. II. R. II *num.* 14.

EPISTOLA

2 Epistola quid? *t.* 22. *num.* 136. Epistola acceptata, et retenta absque eo, quod quis expresse ei contradicat probat contra acceptantem pro scribente, *num.* 193.

EPITHOGIUM

3 Epithogium, seu Tabardum faederatum, quid? *t.* 1. *num.* 109.

ERECTIO

3 Erectio Beneficiorum. Vide *Beneficiorum erectio,* Erectio Parochiae novae quomodo fieri possit, ac debeat? *t.* 48. *n.* 13. *et seqq.*

EREMITÆ

3 Eremitae qui? *t.* 1. *num.* 20. *et seqq.* An et quando veniant nomine Clericorum? *ibid.* An gaudeant immunitate Ecclesiae, *t.* 49. *n.*

ERRARE, ERROR

1 Error latinitatis manifestus vitiat Rescriptum, *t.* 3. *num.* 212. *et seqq.* Idque ob praesumptionem falsificationis, *num.* 213. Dummodo non sit omnino levis, *num.* 214. Nec aliunde pateat de veritate litterarum Apostolicarum, *num.* 215. In testamentis et aliis instrumentis, error latinitatis non praejudicat, *num.* 216. Et quae ratio disparitatis inter haec et Rescripta Apostolica? *numer.* 217. Error communis jus tribuit, idque exemplificatur, *num.* 234. *et* 261.

2 Error communis jus facit, *t.* 1. *n.* 197. *et seq.* Error et dolus in quo differant? *t.* 14. *n.* 5. Errantis nullus est consensus, *n.* 7. Error facti excusat, *n.* 331. Error communis jus tribuit, et quando 22. *n.* 265. 269. *et* 272. Explicatur textus in *l.* Barbarius, *ff. de Offic. Praetor. ibid.* Error communis nihil operatur, quando error est substantialis, *n.* 2; Error juris an impediat bonam fidem, atque praescriptionem? *t.* 26. *n.* 67. *et seqq.* Vide *Juris Ignorantia*

3 Error communis praebet titulum praesumptum, *n.* 31. *nu.* 210. Supplet potestatem jurisdictionis, sed non ordinis, *t.* 43. *n.* 3.

4 Error communis facit jus, *t.* 3. *num.* 75. Non item privatus, *n.* 76. Quando obsit sponsalibus? *t.* 1. *n.* 12. Error communis circa Parochum, validum facit matrimonium, *t.* 3. *n.* 75. *et seqq.* Error quando invalidet matrimonium, *t.* 1. *num.* 342. *et seqq.* Error est multiplex, *ibid. et num. seq.* Error circa personam facit Matrimonium nullum, *n.* 344. Non item error circa qualitatem, aut fortunam, *n.* 345. Nisi redundet in personam, *n.* 346. Aut qualitas deducatur in conditionem, *nu.* 348. Quod in foro externo non creditur, nisi probetur, *ibid.* Quid de foro interno, *n.* 349. Error in supplicatione circa nomen et cognomen Oratorum de jure non vitiat dispensationem, A. *num.* 210. Bene vero de stylo Curiae, *ibid.* Maxime, quando dispensatur in forma pauperum, *num.* 211. Nisi error tantum esset in minutis, *nu.* 212. Error in nomine Dioecesis vitiat dispensationem, *n.* 212. Si Oratores sunt diversae Dioecesis debet utraque exprimi, *ibid.* Error circa locum, vel patriam Oratorum non invalidat dispensationem, nisi petatur ob angustiam loci, *nu.* 214. Circa impedimentum vero, vel gradum invalidat illam, *n.* 215. Nisi gradus propinquior expressus esset loco remotioris, *n.* 216.

R. J. Errantis nullus est consensus, C. II. R. XLIII. *n.* 12. Error differt ab ignorantia, C. II. R. XIII. *num.* 2. Error grammaticalis, vel styli curiae vitiat rescriptum, C. II. R. XXXVII. *n.* 14.

ERUBESCERE

2 Erubescimus sine textu loqui, *t.* 2. *n.* 214.

ET

3 *Et*, Dictio, sumitur subinde pro *vel*, et e contra, *t.* 9. *n.* 47.

ETIAM

1 *Etiam*, haec particula est augmentativa et implicativa praecedentium, *t.* 29. *n.* 37.

3 *Etiam*, dictio est augmentativa, et implicativa, *t.* 9. *n.* 47.

EUCHARISTIA

1 Eucharistiam potest solus Sacerdos conficere, *t.* 1. *num.* 136. Eucharistiae Sacramentum publice adorandum proponere an liceat Regularibus? *t.* 31. *n.* 138. *et* 139.

3 Eucharistiae Sacramentum diligentissime sub clavibus custodiri severe praecipitur sub poenis, *tit.* 44. *nu.* 1. Ad illud qui confugiunt, gaudent jure asyli, *num.* 1.

EVICTIO

3 Evictio quid? *t.* 17. *num.* 362. Quam primum lis movetur ad rem evincendam tenetur venditor emptorem defendere, litemque assumere, *numer.* 363. Nisi sciat rem esse alienam, tunc enim absque lite illam domino, pretium autem et interesse restituere debet emptori, *num.* 364. Venditor emptorem defendere non tenetur, nisi illum prius laudaverit emptor, seu litem esse motam denunciaverit, *num.* 365. Non sufficit quaevis denunciatio,

quae ad sententiam, *n.* 44. Aote litem contestatam, ea opponi non possunt, et cur? *num.* 45. Fallit istud in exceptionibus peremptoriis litis finitae, et cur? *num.* 46. *et* 47. Item quando exceptio peremptoria est notoria, *num.* 48. Et quando Reus in continenti potest probare exceptionem peremptoriam, *num.* 49. Et ubicunque exceptio concludit, Actori jus non competere, *num.* 50. Exceptio declinatoria fori proponenda est mox ab initio ante litis ingressum? *t.* 2. *num.* 7. *et* 8. Exceptione opposita an inducatur litis contestatio? *t.* 5. *num.* 25. *et seqq.* Exceptio peremptoria prius debet discuti, antequam diffiniatur principale negotium, *t.* 10. *num.* 7. Idque declaratur exemplis, *num.* 8. Ac procedit etiam in exceptionibus dilatoriis, *num.* 9. Exceptiones de novo exortae, vel noviter ad notitiam alicujus pervenientes, possunt proponi post terminum a Judice praefixum, *t.* 19. *num.* 168. Exceptio dilatoria quando sit proponenda, et probanda? *num.* 143. Exceptio ex inspectione instrumenti etc. nonquam censetur exclusa, *n.* 95.

Exceptiones, quae testibus possunt objici, sunt triplicis generis, *t.* 20 *n.* 13. *et* 14 *et n.* 534 *et seqq.* Nempe contra personas testium, *num.* 534 Contra examen testium, *nu.* 535. Et contra dicta testium, *nu.* 536. Exceptiones contra personas testium sunt opponendae ante publicationem attestationum, exceptis tribus casibus et quibus? *num.* 537. Si quis protestatus est exceptionem proponere contra personam testis, tunc testi in favorem ejus deponenti de facili non creditur, *num.* 538 Exceptiones contra dicta testium, et contra eorum examen, opponuntur post publicationem attestationum, *nu.* 539. Exceptio contra personas testium proprie non est dilatoria, nec peremptoria, sed quasi peremptoria, *num.* 540. Ea regulariter non impedit examen testium, sed reservatur disputanda in finem litis, *nu* 541. Fallit hoc in certis casibus, et quibus? *num.* 542. *et seqq.* In arbitrio Judicis est exceptiones testium statim admittere ad probandum, vel earum discutionem reservare in finem litis, *num* 546. Exceptio doli quid, et contra quos competat? *t* 14. *num.* 23. Hanc objiciens probare debet dolo Actoris aliquid factum esse, non alterius, *num* 24. Exceptis casibus in quibus dolus unius nocet alteri, *ibid.* Exceptio doli datur adversus omnes qui contra aequitatem naturalem aliquid exigunt, *num* 25. Demptis Parentibus, Patronis, *num.* 26. Et qua exceptione adversus hos utantur Liberi, vel Liberti graviter laesi, *num.* 27. Exceptio doli qualiter differat ab actione de dolo? *num.* 28. *et seqq.* Ipsa non infamat, *num.* 40. Estque generalis, et concurrit cum omnibus exceptionibus in factum, *num* 41. Exceptio non numeratae pecuniae potest opponi intra biennium, *t.* 22. *num.* 182. Idem dicendum de exceptione non numeratae dotis, *num.* 183. Creditores etiam, si citius dent quietantiam, quam receperint pecuniam, possunt opponere exceptionem non numeratae pecuniae, sed intra triginta dies tantum, *n.* 184. Cur creditoribus minus tempus concedatur ad opponendum dictam exceptionem, quam debitoribus? *ibid.* An exceptiones aliquae possint opponi post latam sententiam? *t.* 25. *num.* 51. *et seqq.* Regula est negativa, *num.* 51. Fallit tamen in exceptionibus, quae principaliter respiciunt executionem sententiae, tales enim post sententiam opponi possunt, *num.* 52. *et seq.* Ut est exceptio Senatus Consulti Macedoniani, *num.* 53. Et exceptio Senatus-Consulti Vellejani, *num.* 54. Item exceptio militis condemnati, si quam ante sententiam non opposuit, *num.* 55. Et exceptio competentiae, et quibus haec competat? *num.* 56. Exceptio compensationis, *num.* 57. Exceptio juris retinendi, *num.* 58. Ac exceptio rei non traditae, vel non numeratae pecuniae, aut solutionis jam factae, vel quod res petita aliunde pervenerit ad Actorem, *num.* 59. Item exceptio transactionis, vel pacti de non petendo, etc. *n.* 60. Atque exceptio evictionis imminentis super re empta, *num.* 61. Et exceptio non implementi, quae etiam retardat executionem Cameralis obligationis, *n.* 62. Exceptio quoque attentatorum impedit executionem sententiae, *n.* 63. Post sententiam post insuper opponi exceptio contra ejus executionem, quando executor modum excedit in exequendo, *num.* 64. Ac exceptio contra executionem ob defectum jurisdictionis, *num.* 65. Exceptiones peremptoriae possunt opponi etiam post sententiam, quoties dicitur propter eas nullum fuisse judicium, *n.* 66. Nullitas sententiae, atque inde consurgens exceptio ipsius potest oriri multipliciter, *num.* 67. *et seqq* Exceptio falsitatis instrumenti potest objici post sententiam, *nu.* 28. Sicut et exceptio falsi Procuratoris, *n.* 29. Exceptio nullitatis sententiae regulariter non impedit executionem ipsius, et cur? *t.* 25. *num.* 70. *et* 71. Fallit istud, quando nullitas sententiae est evidens, seu notoria, *num.* 72. Vel potest in continenti probari, *ibid.* Aut quando executio sententiae foret irretractabilis, *num.* 73 Exceptiones peremptoriae possunt opponi in causa appellationis, sicut poterant antea post litem contestatam, *num.* 74 Dummodo quis non scienter et malitiose eas omiserit, ut sic fatigaret adversarium, *num.* 75. *et seqq.* Et quid, si exceptio excommunicationis malitiose fuit dilata? *n.* 76. Judex non illico debet repellere exceptionem peremptoriam propter quamlibet malitiae suspicionem, *num.* 77. Malitia differentis opponere exceptionem, quomodo probari possit? *n.* 78. Exceptiones a quibus opponi possint? *t.* 23. *n.* 79. *et seqq.* Eas opponuntur a Reis, horumque haeredibus, *n.* 79. Et contra exceptionem Rei, potest ab Actore fieri Replicatio, *n.* 80. *et seqq.* Exceptiones Reo competentes, nisi fuerint personales, possunt etiam a fidejussore ipsius opponi, *nu.* 81. Et si exceptio legitime opposita per Judicem non admittatur, potest appellari, *n.* 82. Exceptiones sunt arma, Clypei et loricae Reorum, *ibid. et num.* 1. Exceptio reprobatur a Judice non solum verbis, seu per sententiam interlocutoriam, sed etiam facto, seu ultra procedendo, *n.* 83. Exceptiones modici praejudicii potest Judex repellere ex praesumptione levi fraudis, *n* 84. Si exceptione non admissa appellatur, tunc Judex appellationis super sola veritate exceptionis cognoscit, non vero de causa principali, *nu.* 87. et 88. Exceptiones praesertim requirentes altiorem indaginem, an sint admittendae in judicio summario? *t.* 25. *n* 100. *et seqq.* Exceptio altiorem indaginem requirens, quae? *n.* 107. An in judicio summarissimo locum habeant exceptiones, *n.* 111. *et* 116. *ac seq.* Vide *Judicium* Exceptio excommunicationis quo tempore, et qua ratione opponi possit, ac debeat? *n.* 119 *et seqq* Ea potest a Reo contra Actorem proponi tam ante litis contestationem, quam in qualibet parte judicii, *n.* 119. Exceptio excommunicationis repellit actorem ab agendo, non Reum a defendendo, *n.* 120. Tamen ut repellat Actorem ab agendo, debent plures observari conditiones, et quae? *n.* 121. *et seqq.* Si exceptio excommunicationis probetur primum post sententiam latam, impeditur hujus executio, sed sententia valet, *n* 124. Solvitur notabilis instantia, *ex cap.* 1. *de Rescript. in* 6. *ibid.* Actorem excommunicatum debat Judex

EXCESSUS

EXCOMMUNICARE, EXCOMMUNICATIO, EXCOMMUNICATUS

articolo Rescriptum impetrare, *ibid.* Excommunicatus, etiamsi appellet, ab excommunicatione absolute prolata, eadem ligatur, *num.* 212. Secus, si appelletur ab excommunicatione solum comminata, et lata sub conditione, *num.* 214.

3 Excommunicatio major est maxima poena in Ecclesia, *t.* 1. *n.* 118. Excommunicati gaudent asylo, *t.* 49. *num.* 55.

4 Excommunicationis censura an, et quando adhiberi debeat contra renuentes nubere? *t.* 1. *n.* 156. *et seqq.* An et quando iterum tolli debeat? *num.* 163. *et seqq* Ex recusatione subeundi insordescens per annum in excommunicatione an, et quando sit suspectus de haeresi? *num* 166. Excommunicationem potius sustinere quam Judici obedire debet conjux certe sciens Matrimonium esse nullum, *t.* 19. *num.* 22.

5 Excommunicatio, ut sic unde quid et quotuplex? *t.* 39. *num.* 47. *et seqq.* Etymon illius, *ibid* Dicitur etiam anathema, *num.* 48. Differt tamen ab hoc, et quomodo? *num.* 49. Excommunicatio propria quid? *num.* 50. Alia est major, et quae? *num.* 51. Alia minor, *num.* 52. Nomine excommunicationis simpliciter posito in Jure semper major intelligitur, *num.* 53 Excommunicationis majoris effectus quinam? *t.* 39. *num* 54. *et seqq.* Sunt plures, veluti privatio Communionis, *num.* 60. Quae triplex est, *num* 54. Videlicet pure interna, *n.* 55. Pure externa, *num.* 56. et mixta, *num.* 57. Excommunicatio una privat communione et bonis internis, *num.* 58. Nec oratione, et fructu bonorum operum, quae quis ex privata devotione pro excommunicatis peragit, et applicat, *num.* 59. Alius effectus Excommunicationis est privatio usus activi, et passivi sacramentorum, *num* 61. Praesentiae seu assistentiae Missae, vel aliis divinis officiis, *n.* 62. Concionem tamen in Ecclesia audire et ibi orare potest Excommunicatus tempore, quo ibi Divina non peraguntur, *num.* 63 Privat alterius sepultura Ecclesiastica, *num.* 64. Inducit inhabilitatem ad quaevis beneficia et officia Ecclesiastica, *num.* 65. Privationem distributionum quotidianarum, *num.* 66. Non item fructuum grossorum, *n.* 67. Inhabilitatem impetrandi Rescriptum Apostolicum, *num* 68. Privationem omnis jurisdictionis Ecclesiasticae, *num.* 69. Hic tamen effectus locum non habet in Excommunicatis toleratis, nisi contra ipsos excipiatur, *num.* 70. Privat insuper Communione forensi, seu actuum ad judicium externum pertinentium, *n.* 71. Excepto, quod excommunicatus in judicio, ut Reus stare possit, et debeat, *num.* 72. Privat Communione Politica, *num.* 73. Insordescentem per annum in ea reddit suspectum de haeresi, et nonnunquam convictum, *num* 74. Recensiti effectus, exceptis casibus enarratis, etiam Toleratos excommunicatos afficiunt, *num.* 75 *et seq* Ob gravem tamen, et urgentem causam excusatur quis a lege hos effectus imponente, *num.* 77. Excommunicatio Canonis, seu in Percussores Clericorum quid, a quo, et contra quos sit lata? *t.* 39. *num.* 105. *et seq.* Lata est in *Concilio Lateranensi*, relato Can *Si quis suadente Diabolo*, *num.* 106. Contra omnes, sive Clericos, sive Laicos violentas manus in Clericum, aut Monachum injicientes, *num.* 105. Nomine Clerici, aut Monachi, ad propositum quinam intelliguntur? *num* 107. Violentam manum Clerico, vel Monacho injicere quis dicatur? *num.* 108. Variae enumerantur actiones in specie hanc violentam manum injicientem convincentes, *num.* 109. *et seq.* Etiam ille qui violentam similem actionem mandat, excommunicationis reus est, *num.* 111. Item qui suo nomine aut intuitu ab illa factam rati habet, *num.* 112. Item qui consilium, auxilium, vel favorem ad eam praebent, *num.* 113. Et illi qui, cum possent, et ex officio deberent, eam non impediunt, *num.* 114. Hi omnes recensiti non excusantur, si dicant, Clericum commeritum fuisse percussionem, *num.* 115. Vel consentiant in eamdem, *num.* 116. Excommunicatio ferendae sententiae, quae? *t.* 39. *num.* 78. Et unde cognoscatur, quod sit ferendae sententiae? *num.* 80. *et seqq.* Excommunicationis a poena quod 11, et quinam immunes sint, percutientes Clericum? *t.* 39. *num.* 117. *et seqq.* Quandocunque ex aliqua causa manus violenta injectio excusatur e peccato gravi, et ab excommunicatione Canonis, *ibid.* A qua etiam est immunis, qui ob necessariam sui, suorum, vel aliorum defensionem manus violentas injicit, *num.* 118. Doctrina practica ad propositum multos excusans ab Excommunicatione Canonis ob manus violentam injectionem in Clericum, praesertim injustum aggressorem, *num.* 119. *et seq.* Praelati quoque et Magistri ab Excommunicatione immunes sunt, si suos etiam in majoribus constitutos subditos, aut discipulos Clericos correctionis causa moderate percutiunt, *n.* 121. Idem dic de Parentibus et propinquis respectu filiorum, aut propinquorum in Minoribus constitutorum, *num.* 122. *et seq.* Mulier quoque pro defensione suae pudicitiae percutiens Clericum ab excommunicatione immunis est, *num.* 124. Sicut et percutiens, vel occidens Clericum cum Matre, Filia, uxore, aut sorore turpiter viventem, *num.* 125. Excommunicatio latae sententiae, quae? *t.* 39. *n.* 78. Et unde cognoscatur, quod sit latae sententiae? *num.* 79. Excommunicatio est maxima poena in Ecclesia Dei, *num.* 108. Excommunicatio cautissime et non nisi deficientibus aliis mediis adhibenda est, singularis Textus Concilii Trident. ad Propositum, *t.* 39. *n.* 102. Excommunicationem ferendi potestas quibus competat? *num.* 7. Excommunicari potest quis saepius, *num.* 85. Atque ab una Excommunicatione absolvi altera permanente, *num.* 86. *et seq* Excommunicari tota aliqua universitas, vel Communitas hodie licite non potest, *nu.* 89. *et seq.* Bene tamen interdici, etiam integra Civitas, et Regnum, *num.* 91. Si integra etiam Communitas excommunicetur, valet, *num.* 92 Et quidem certo, si fertur a Papa, *num.* 93. Probabiliter vero, si fertur per inferiorem Papa, *num.* 94 *et seq.* Excommunicationis sententia, et declaratio, seu sententia declaratoria, *num.* 97. Ad declarationem non praerequiritur trina monitio, *num* 98. Nec citatio, si crimen est notorium, *nu.* 99 Secus, si notorium non est, aut de illo plene non constat, *num.* 100. Excommunicationis cujuslibet a poena an et quando eximat ignorantia, gravis metus, vel alia causa? *num.* 20 *et seqq.* Excommunicationis nomine simpliciter et absolute positae in Jure semper intelligitur excommunicatio major, *num.* 33. Excommunicationes Bullae Coenae unde, quid, et quotuplices? *t.* 39. *num.* 127. *et seqq.* Enumerantur sigillatim in compendio, *n.* 128. Refertur Bulla Coenae per extensum, *nu.* 129. Referuntur specialia de hac Bulla, et ejus Excommunicationibus, *n.* 130. Et inferius Doctrina Practica, ostendens plures hodie de facto esse excommunicatos per Bullam Coenae, *nu.* 131. Non obstante quod publice non sint denunciati, *nu.* 132. Et excommunicationem non careat, *n.* 133. Excommunicatio minor quid sit? *num.* 156. Ejus effectus est quod sine mortali peccato non possit recipere aliquod Sacramentum ea ligatus, *num.* 157. Ab ea in foro interno quilibet absolvere potest, *num.* 158. An et

EXCUSATIO

EXECRATIO

EXECUTIO, EXECUTOR

etiam ipse Executor, n. 321. Executor dispensationis Apostolicae super impedimentis Matrimonii quis esse possit, et debeat? A. *num.* 441. *et seqq.* Debet esse Doctor Theologiae, vel Juris Canonici, *ibid. et seqq.* Non sufficit esse Licentiatum, *num.* 442. Lectores et Professores Regularium non possunt exequi, nisi sint Doctores veri, *nu.* 444. Vel Lectores Jubilati ordinis Seraphici, n. 445. Vel Privilegium speciale habentes, *num.* 446. Quales sunt Patres Societatis et alii mendicantes a Generali eorumdem specialiter deputati, *nu.* 446. *et seqq.* Executor debet insuper esse approbatus ab ordinario, *n.* 449. Et a poenitente specialiter electus, *n.* 450. *et seq.* In casu extraordinario potest etiam non Doctor exequi dispensationem, *n.* 452. Quas clausulas observare debeat Executor in litteris dispensationis, *num.* 453. *et seqq.* Ad executionem non debet adhibere testes, *num.* 481. Et debet litteras lacerare, *num.* 482. Nullatenus autem restituere oratoribus, *nu.* 484. *et seqq.* Compendiosa recollectio, quis et qualiter exequi possit dispensationem pro foro interno, *n.* 488. *etc.* Executor dispensationis Episcopalis quid observare debeat pro foro externo? A. *nu.* 506. Et quae? quando fit Executio pro foro interno, n. 530. *et seq.*

EXEMPLA, EXEMPLARIA

1 Exempla regulam non astringunt, sed declarant, *t.* 19. *num.* 6. *Non Exemplis, sed Legibus judicandum est*, declaratur, *t.* 4. *n.* 100.

2 Exempla regulam non restringunt, *t.* 6. *num.* 13. Exempla declarant dispositionem de similibus esse intelligendam, *t.* 28. *n.* 191.

Exemplaria originalium instrumentorum quam vim probandi habeant? *t.* 22. *n.* 59 60. *etc.* Ad solemnem exemplationem plures requiruntur conditiones, et quae, *n.* 60. His non observatis exemplar instrumenti regulariter non probat, *num.* 61. *et seqq.* An juxta Exemplaria solemniter traducta, possit fieri nova exemplatio, *num.* 63. *et* 64. In certis casibus probat exemplar absque illis conditionibus, *nu.* 65. *et seqq.* Exemplar sine dictis conditionibus facit aliquam praesumptionem, ac deperdito originali semiplenam probationem, n. 69.

3 Exemplo et factis demonstrare plus est, quam verbis dicere, *t.* 3. *n.* 10.

EXHÆREDATIO

3 Exhaeredatio quid? *t.* 26. *num.* 477. Exhaeredatio descendentium debet nominatim fieri, *nu.* 478 Et circa totam haereditatem, *num.* 479. Atque ex legitima causa inserta testamento, *num.* 480. Quae ab haerede scripto probari debet, nu. 481. Idem requiritur ad exhaeredationem ascendentium, *num.* 482. Enumerantur quatuordecim causae exhaeredandi descendentes, *nu.* 484. *et seqq.* An ob alias aeque graves causas praeter enumeratas, fieri possit exhaeredatio, *n.* 497. Quaevis gravis injuria est causa sufficiens, *n.* 498. Liberi sine consensu parentum nubentes, an exhaeredari possint? num. 499. *et seqq.* Quid circa hoc disponant statuta, Bavariae? *n.* 502. Enumerantur octo causae, ob quas exhaeredari possunt parentes, *nu.* 503. Causa Exhaeredationis cessat, si ante conditum testamentum Parens cum liberis, vel hi cum illo reconciliantur, n. 504. Item si proles Monasterium ingrediantur, *nu.* 505. Frater in esse personae turpis institutae ob quas causas exhaeredari possit? *n.* 506.

EXILIUM

5 Exilii et Relegationis poena, quid? *t.* 37. *num.* 106.

EXORBITARE

1 Exorbitans dispositio quae? *t.* 2. *num.* 473. Leges exorbitantes a jure communi sunt strictae interpretationis, *num.* 421. Fallit in certis casibus, *n.* 422. *et seqq.*

R. J. Exorbitare a jure quid sit? C. II. R. XXVIII. n. 2. *et seq.* Quae a jure exorbitant in consequentiam non sunt trahenda, *ibid. num.* 5. *et seqq.* Nisi in utilitate publica, favore cultus divini, in privilegiis motu proprio, in necessario connexis *etc. ibid. n.* 12. *et seq.* V. etiam, C. II. R. LXXIV. *n.* 1. *etc.* R. LXXVII. *n.* 1.

EXPEDIT

R. J. Non expedit idem est, ac non licet, C. II. R. LXIX. *n.* 5.

EXPENSÆ

2 Expensae testibus e longe venientibus, qualiter sint mensurandae? *t.* 20. *num.* 441. *et seqq.* Et a quo praestandae? *n.* 438. *et seqq.* Utrum emolumentorum, quibus testis ob absentiam carere debet, ratio sit habenda? *num.* 443. Regula est quod victus victori in expensis sit condemnandus, *t.* 27. *num.* 176. *et seqq.* Et hoc tam in causis civilibus quam criminalibus, *num.* 177. Exceptio Reo in causa criminali criminaliter intenta, *ibid.* Regula haec fallit, quando victus justam causam litigandi habuit, *num.* 178. *et seqq.* Vide infra V. *Victus.* Regula illa quod victus condemnetur victori in expensis, fallit in nonnullis aliis casibus, et quibus? *num.* 188. *et seqq.* Ut, si persona succumbens in lite sit valde honesta, et magnae fidei, aut religiosa, *num.* 189. Atque in casu quo pars semiplene probavit, et Judex ei detulit juramentum necessarium, sicque ipsa vicit, num. 190. Secus dicendum in juramento judiciali, seu a parte parti delato, *ibid.* An Judex teneatur victum condemnare in expensis, etiamsi hae non sint petitae, *n.* 191. *et seqq.* Expensae quibus modis censeantur petitae, *num.* 192. Si hae non fuerant petitae, potest quidem Judex ex officio victum in eas condemnare, *num.* 194. Non tamen tenetur condemnare, nec postea expensas resarcire de suo, *ibid.* Expensarum nomine quid intelligatur? *t.* 27. n. 196. In taxatione expensarum judicialium non attenduntur arrhae, neque annuum salarium Advocatis per nonnullos dari solitum, *num.* 197. Expensae necessariae, atque judiciales, sunt in quadruplici differentia, et quae? num. 198. *et* 199. Est distinguendum inter expensas contumaciae, et expensas victoriae, *num.* 200 *et seq.* Et quales expensae sub utrisque veniant, *num* 201. Advocatus, vel doctor in propria causa conficiens instrumenta, nihil eo nomine exigere valet, *n.* 202. Nisi propter hoc perdiderit aliud lucrum, vel incurrerit damnum personale, *num* 203 *et* 204. Aliae differentiae inter expensas contumaciae, et expensas victoriae referuntur, *n.* 205. et 206 Sententia super expensis potest esse incerta, et quomodo? *num.* 207. Expensae qualiter sint probandae? *n.* 208. In causa appellationis, utrum non solum appellans, sed etiam appellatus, si succumbat, in expensis condemnandus sit? *num.* 209 *et seqq.* Appellans et denuo victus, indistincte victori condemnandus est in expensis, *n.* 209. Nisi eum probabilis causa excuset, *num.* 210. Appellatus, et succumbens pariter condemnatur in expensis, si ex eisdem actis in causa appellationis succubuit, *n.* 211. *et* 212 Alias secus, n. 213. *et* 214.

R. J. Expensae litis, quando quis ad eas teneatur, C. II. R. XII *n.* 18.

cino loco, et qualiter? *t.* 23 *nu.* 208. Praesertim quod est notum in remoto, *nu.* 109. Facta sunt sui natura incerta, *t.* 28. *nu.* 176. Nec praesumuntur nisi probentur, *ibid.*

3 Factum qui debet, non satisfacit solvendo aequivalens interesse, *t.* 13 *n.* 39. *et seqq.*

R 1. Factum legitime non debet retractari, licet postea eveniat casus a quo non potuit inchoari, C. H. R. LXXIII. per tot. et *n.* 9 *et seqq.*

FALCIDIA

3 Falcidia, et Trebellianica quid? et unde origo earum? *t.* 26. *num* 465. *et seq* Falcidia ex quibus bonis deducatur? *num.* 467. Quantitas bonorum in computatione falcidiae attenditur solum illa quae adfuit tempore mortis, *nu* 468. Falcidiae etiam subjacet donatio mortis causa? et fideicommissum particulare, *nu* 469. Non deducitur a legatis pervilagiatis, nec in testamento militis, *num.* 470. *et seq.* Non deducitur a professis legatis, si testator ita cavet, *n* 472 Quid de jure Bavariae? *ibid. et n.* 471. Dicta de falcidia veniunt etiam intelligenda de Trebellianica, *n.* 473. Limitatur in aliquibus, *n* 474. Liberi praeter legitimam deducunt etiam Trebellianicam, vel falcidiam, *n.* 470. *et seq.*

FALLACIA

2 Fallacia, Calliditas, et Machinatio differunt, et qualiter? *t.* 14. *n.* 4.

FALSITAS, FALSUM

2 Falsitas, circa substantialia negotii quae? *t.* 21. *num.* 279. Falsitas circa substantialia negotii, probabilius vitiat instrumentum in totum, *nu* 277. *et* 278. Si testis falsitatem circa substantiam adjiciat suo testimonio, dictum ejus reprobatur in totum, num. 278. Secus, si solum circa accidentalia, *num.* 281. Falsitas circa accidentalia non vitiat instrumentum, *num* 280. Falsitate instrumenti probata circa unum punctum substantiale, tollitur fides ejus in totum, *t.* 22. *n* 310.

4 Falsitas precum in supplicatione pro dispensatione alia est circa causam finalem, alia circa impulsivam, A. *n.* 204 Quaenam falsitas in genere vitiet, *num.* 205. Falsitas circa causam finalem, seu motivam invalidat dispensationem, *num* 206. Nisi sint plures causae finales, et una saltem earum vera, *nu* 207 Falsitas circa causam impulsivam non vitiat dispensationem, *num.* 208 Unde cognosci valeat causam esse motivam, vel impulsivam, *n* 209.

5 Falsum, seu crimen falsi quid, et quot modis committatur? *t.* 20 *n.* 1. *et seq* Committitur principaliter dicto, scripto, facto, usu, *num* 2 A quibus, et quando crimen falsi committatur dicto, *n.* 3. *et seq.* Quot modis committatur scripto, *num* 9. *et seq.* Quot modis contingere possit in Bullis Pontificiis? *num* 12. *et seqq.* Quot modis committatur facto, *n.* 14 *et seq.* Quot modis committatur circa monetam? *num.* 21. *et seq.* Qualiter committatur usu, seu potius abusu, *num* 25 Falsi poenae quae? *t.* 20. *n.* 26 *et seq* Poena testis falsum deponentis in judicio, *num* 27. *et seq* Poena Advocati, *num.* 32. Et Judicis committentis falsum, *nu* 31 Poena committentis falsum in scripto, *num* 32. Et circa litteras Apostolicas, *nu* 33. Poena falsificantis pondera, et mensuras, *n.* 35. Ac supponentis partum, *nu.* 34. Poena falsum committentis circa monetam, *num.* 38.

FAMA

2 Fama bona quid? *t.* 20. *nu.* 29. Fama vi nominis, et fama, ut sic quid? *num* 384. Fama in bonam partem accepta quid? *num.* 385. Proprie loquendo non dicitur, nisi bona sit, *nu.* 386. Fama mala appellatur infamia, *ibid. et nu.* 29. Fama et sic dividitur in famam hominis, et famam inter homines, et quid? *n* 387. *et* 388. Fama an a certo auctore provenire debeat? *n.* 388. *et* 389. Fama inter homines est duplex, et qualis? *nu.* 390. Fama super facto particulari potest ratione suae originis tripliciter distingui, *t.* 20. *num.* 391. Fama differt a rumore, et quomodo? *num.* 392 Fama ut probet, quae requiruntur? *n.* 393. *et seqq.* Fama debet esse uniformis, solida, constans, et perfecta, non vaga levis, aut contraria, *n.* 393. Fama potest probari per duos testes, *num* 394. Testes deponentes de fama, quales esse debeant, et qualiter deponere? *num.* 394. *et seqq* Fama est difficilis probationis, *n.* 399. Fama quam vim probandi habeat, seu quis sit ejus effectus? *nu.* 400. Utrum fama faciat semiplenam probationem, variant Doctores, *num.* 401. *et seqq.* Melius istud relinquitur arbitrio judicis, *n.* 404. Dantur aliqui casus, in quibus fama plene probat, *n.* 405. *et seqq.* Ut in factis antiquis, *num.* 406 Et in rebus modici praejudicii, *num.* 407. Vel quando cum fama concurrunt alia adminicula, *nu.* 408. Item in iis, quae sunt difficilis probationis, *nu.* 409 Et quando agitur beneficio, *can. Redintegranda,* 3 *quaest.* 1. *num.* 410 Item quando agitur ad evitandum peccatum, *n.* 411.

3 Fama sanctitatis defuncti quomodo coli, ac invocari possint? *t.* 45. *num* 18. *et seqq.* Fama etiam publica sine aliis adminiculis plene non probat, *t.* 2. *num.* 21.

6 Fama et honor aequiparantur vitae, imo subinde magis aestimantur, *t.* 12. *n.* 130. Ob famae et honoris defensionem an occidere liceat? *n.* 143. *et seqq.*

FAMILIA, FAMILIARIS

1 Familiarium nomine quid intelligatur? *t.* 11. *num* 93 Quae requirantur, ut Episcopus suum familiarem, sibi caeteroquin non subditum ordinare valeat? *n.* 90 98. *et seqq.* Vide *Ordinari*

2 Familiaris nomen latius patet, ac nomen domestici, *t.* 20 *n.* 142

4 Familiae et honorum in ea conservatio, est causa dispensandi super impedimentis, A. *n.* 70 Familia honesta quid? *n* 188. *et n.* 335.

FAMOSUM

5 Famosum quid? *t.* 1. *n* 141.

FAMULI, FAMULÆ

3 Famuli, et famulae. Vide *Locatores operarum*

4 Famuli conductitii, studiosi, ubi matrimonialiter copulari possint, et debeant? *t.* 3 *n.* 61.

5 Famulis aegrotis, vel infirmis quid pro cura suppeditare teneantur Domini, *t.* 11. *num.* 25. *et seq.* Et an debeant eisdem mercedem? *n.* 27.

FATALIA

2 Fatalia appellationum quid? *t.* 28 *num.* 152. Et unde sic dicantur? *nu.* 153 Generatim sunt in triplici differentia, *nu* 154 Fatalia interponendae appellationis quae? *num* 155. Haec olim fuerunt duo, vel tres dies, nunc sunt decem dies, *nu.* 156 Decendium ad appellandum concessum, quando currere incipiat, et curra? *n.* 157. *et seqq* Fatalia introducendae, ac prosequendae appellationis sunt duplicis generis, videlicet fatalia legis, *num.* 163. *et* 164. Et fatalia hominis, *n* 165. *et* 166. Fatalia legis introducendae coram Judice ad quem appellationis, de jure Civili sunt sex menses, *num* 167. Et quid de Jure Canonico, *n.* 168. Fatalia prose-

quendae, ac finiendae appellationis de Jure sunt annus, et ex causa biennium, *t.* 28. *num.* 169. Hoc tempus est computandum a die interpositae appellationis, *n.* 170. Lapsus horum fatalium non obstat illi qui propter justum impedimentum, non prosequitur, vel non finit tunc appellationem, *nu.* 171. Enumerentur hujusmodi seu justa impedimenta, *nu.* 172. *et seqq.* Onus probandi tale impedimentum prosequendae appellationis incumbit appellanti, *n.* 176. Non sufficit probare duntaxat impedimentum, nisi etiam probetur diligentiam in eo removendo adhibitam esse, *num.* 177. Stante legitimo impedimento prosequendi appellationem intra annum, conceditur appellanti secundus annus ipso jure, *n.* 178. An tunc appellans debeat intra annum protestari de impedimento? *num.* 179. Et an ipsi impedito solum ex parte anni, concedatur secundus totus ipso jure? *num.* 180. Ulterius tempus, post tertius annus, conceditur legitime impeditis per restitutionem in integrum, *n.* 181. Si per Judicem stetit, quominus debito tempore finiatur appellatio, tempus fatalium non currit, *n.* 182. Fatalia prosequendae, ac finiendae appellationis, hodie non attenduntur in majoribus Tribunalibus, *num.* 183. Appellans a gravamine extrajudiciali adhuc post majorum tempus auditur, saltem *per* remedium juris communis, *num.* 184. Fatalium a jure concessorum terminos an et per quem possit restring.? *t.* 28. *num.* 185. *et seqq.* Judex a quo, non potest statuere terminum finiendae appellationis, *num.* 185. Et si hoc fecerit, censetur praefixisse terminum prosequendae appellationis, *numer* 186. Post tamen terminum ad prosequendam appellationem concessum abbreviare, secundum exigentiam negotii etc. *num.* 187 et 185. E contra Judex *ad quem* non potest illum terminum abbreviare, nisi immineat periculum, idque exemplicatur, *num.* 188. *et* 190. *et seqq.* Qualiter in aliis causis possit Judex *ad quem* fatalia appellationum finire? *num.* 192. Fatalia appellationum potest sibi ipsi restringere appellans, *num* 193. Utrum haec mutuo partium consensu possint prorogari? *num* 194. Quis sit Judex in causa desertae appellationis ob lapsum fatalium, *num.* 195. *et* 196. Si appellans nunquam comparuit coram Superiore, tunc Judex *a quo* cognoscit super causa desertae, vel non desertae appellationis, *n.* 197. Alias de hac cognoscit Judex *ad quem*. *n.* 198. Fatalia appellationum tollunt potestatem postea appellandi, *n.* 177. 152. *et seqq.*

FAVOR, FAVORABILIS

R. J. Favorabiles leges vel dispositiones quaenam censendae, C. II. R. XV. *n.* 2. *et seq.* n. 20. *et seqq.* Favores sunt ampliandi et quomodo? C. II. R. XV. per tot. Non sunt interpretandi in onus et incommodum illius, cui concessi sunt, R. LXI. *n.* 2. et e contra, *n.* 10.

FAUTOR

5 Fautores et Receptores Haereticorum quinam? et quibus poenis subjaceant? *t.* 7. *nn.* 251.

FELONIA

3 Felonia quid? et quando privet feodo? *tit.* 20. *num.* 151. *et seqq.*

FEMINA

1 Feminae prohibentur pro aliis postulare, licet possint pro seipsis, *tit.* 37. *num.* 13. Feminae excluduntur ab officio Procuratoris, exceptis certis casibus, *t.* 38. *num.* 52. Femina non potest esse arbitris, *t.* 43. *num.* 41. Exceptis certis casibus, *num.* 42. Bene tamen arbitratrix, *num.* 43. Per feminas an possit induci consuetudo? *t.* 4. *n.* 113. *et seqq.*

3 Feminae citius senescunt, et generare desinunt, quam viri, *t.* 32. *n.* 16. Feminea vocabula non continetur masculinum, *t.* 28. *n.* 25.

4 Feminae cur citius pubescant, quam viri? *tit.* 2. *num.* 8.

FENESTRA

5 Fenestrae domus an fieri possint, si ex illis videri potest in Monasteria fratrum, et Monialium? *t.* 32. *num.* 42. *et seqq.*

FERA

2 Fera animalia quamdiu possideamus? *t.* 12. *num.* 207.

FERIÆ

2 Feriae quid? et unde dicantur? *t.* 9. *num* 3. *et* 4. feriae, et dilationes in quo differunt? *num* 2. Feriarum tres sunt species, *numer.* 5. Videlicet, feriae sacrae, sive solemnes, *num.* 6. Feriae rusticae, seu necessariae, *num.* 7. *et seqq.* Ac feriae repentinae, et quid? *num.* 10. Feriarum sacrarum obligatio, quae? *t.* 9. *num.* 3 *et* 4. Datur praeceptum de feriis sacris, seu diebus festis observandis, *num.* 11. Extat potestas in Ecclesia instituendi festa de praecepto, *num.* 12. Haec nequeunt indicere Reges, aliique Principes saeculares, *num.* 13. Quamvis possint statuere poenam violantibus dies festos ab Ecclesia indictos, *numer.* 14. Episcopi possunt in suis Dioecesibus instituere festa de praecepto, etiam ab exemptis observanda, *num.* 15. De facto tamen oportet attendere ad Constitutionem Urbani VIII. *num.* 12. Dies festi quando incipere debeant? *num.* 17. *et seq* Feriatis diebus, seu feriis sacris, an et qualiter sit prohibitus Mercatus? *tit.* 9. *num.* 20. *et seqq* Mercatus nomine quid intelligatur? *num.* 21. Alicubi diebus festis de consuetudine celebrantur Nundinae, *num.* 22. *et* 23. Feriatis diebus etiam placitum est prohibitum, ac regulariter invalidus omnis actus contentiosae jurisdictionis, *numer.* 26. *et seqq.* Actus tamen jurisdictionis voluntariae possunt fieri diebus feriatis, *num* 29. Feriis sacris nequit renunciari de consensu partium, *num.* 31. Nec feriis repentinis, *num.* 32 Non obstante quod simul importent favorem partium, *num.* 33. Bene tamen feriis rusticis, *num.* 31. *et* 34. Sive dein partes expresse consentiant, sive tacite, *num.* 35. Feriatis diebus an, et qualiter ratione necessitatis, vel utilitatis, valeat placitum, sive judicium? *num.* 36. *et seqq.* Exemplificantur casus necessitatis, ob quam tunc potest exerceri judicium, *num.* 37. *et seqq.* Ac etiam casus pietatis, *num.* 41. *et seqq.* In causis summariis, seu de plano tractandis, potest procedi tempore feriarum rusticarum, *num.* 44. *et* 45. Non item extra casum necessitatis, aut pietatis, in feriis sacris et repentinis, *num.* 46. Utrum quolibet tempore, etiam feriato, possit offerri libellus? *num.* 47. *et seqq.* Aut valeat citatio facta die feriato ad non feriatum, *num.* 49. *et seqq.* Et e contra citatio facta die non feriato ad feriatum? *n.* 64. *et seq.* Feriatis diebus an possit fieri captura seu incarceratio Reorum? *num.* 73. *et seqq.* Aut possit fieri receptio testium, eorumque examen? *num.*

76. *et seqq.* In feriis observandis, an sit attendendus locus judicis, aut Rei, vel actoris, quando in uno eorum loco sunt feriae, et non in altero, *n.*80.

FESTUM

1 Festos dies ab ordinariis praeceptos tenentur Regulares etiam exempti observare, et qua ratione? *t.* 31. *n.* 27. Vida sopra *dies festivi.*

FEUDUM, FEUDALIS

1 Feudorum libri unde sumpserint initium? P. *numer.* 170.

2 Feudalium causarum, quis sit judex competens? *t.* 1. *n.* 118. *et seqq.* Plures hic distinguuntur casus, *n.* 118. Quando inter vasallos ejusdem Domini agitatur causa feudi, hujus cognitio spectat ad dominum, *n.* 119. *et* 120. Sive agatur petitorio, sive possessorio, *num.* 121. Ac procedit etiam respectu Ecclesiarum et Clericorum feudum a Laico habentium, *n.* 122. *et seqq.* Non obstante privilegio fori, *nu.* 123. Si Dominus feudi nolit, vel non possit justitiam exhibere, tunc devolvitur jurisdictio ejus in alium, *n.* 125. Nempe in Judicem ordinarium Rei conveniendi, *n.* 126 Aut in Superiorem Domini feudi, si eum habuerit, *n.* 127. De causis feudum non concernentibus Dominus feudi non judicat, sed Judex ordinarius Rei, *num.* 128. Idem dicendum, quando extraneus etiam super re feudali cum Vasallo habet litem, *nu.* 129 Quae conditiones requirantur, ut Domino feudi competat jurisdictio in Vasallos? *n.* 130. Quis sit Judex, quando quaestio feudalis agitatur in Dominum et Vasallum de Dominio directo, *num* 131. *et* 132. Vasallus negans feudum, cadit a jure feudi, et quando? *n.* 133. Si inter Dominum et Vasallum oriatur quaestio circa feudum super Dominio utili, cognoscunt Pares Curiae, *num.* 134. *et seqq* Quid si Dominus feudi non habeat Pares Curiae? *num.* 137. Alicubi in horum locum successit Judex ordinarius, *ibid.* Dominus feudi nequit cognoscere super crimine Clerici Vasalli, *num.* 138 Bene tamen super delictis improprie dictis, quae post se feloniam trahunt, *num.* 139. An Dominus feudi possit Clerico feudum auferre ob crimen, de quo per Judicem Ecclesiasticum est condemnatus? *num.* 140. Etiam injiciendo manus in Clericum, Vasallum, qui resistit, nec vult possessionem feudi relinquere? *num.* 141. *et* 142. Quando feudum est Ecclesiae, an et qualiter ob crimen Clerici feudum ipsi auferetur? *n.* 143. In causis feudalibus mulier nequit esse testis, *t.* 20. *n.* 89.

3 Feudatarius quid? *t.* 20. *nu.* 5. Tenetur ad fidelitatem, et obsequium personale, *n.* 9. Ecclesiasticus habens feudum saeculare judicatur a Laico, *num.* 17. Feudum quoad originem, naturam et divisionem, *num.* 2. et *seqq.* Feudi origo, *ibid.* feudi varia acceptio, *n.* 5 Feudum definitur, *num.* 6. Debet esse res immobilis, *num.* 7. Per feudum solummodo transfertur dominium utile, liberaliter tamen, et perpetuo, *n.* 8. Feudatarius obligatur ad fidelitatem, et obsequium personale, *num.* 9. Si habet feudum proprium, *num.* 10. Feudum aliud est proprium, aliud improprium, *num* 11. Aliud est antiquum, novum, paternum et avitum, *n.* 12. Differentia inter feudum novum, et antiquum, *n.* 13. *et seq.* Feudum Ecclesiasticum, et saeculare quid? et unde cognoscatur? *n.* 15. Clerici habentes feudum saeculare a Domino directo in causa feudali judicantur, *n.* 16. Feudum nobile et ignobile quid? *n.* 18. Regale, et non regale quid? *num.* 19. Ligium, et non ligium quid? *num.* 20. Feuda ligia non potest quis a duobus Dominis accipere, *n.* 21. Bene tamen non ligia, *n.* 22. Feudum familiae, seu ex pacto et providentia quid? *n.* 23. Feudum haereditarium quid? *nu.* 24. *et seqq.* Feudum masculinum et foemineum quid? *n.* 27. Feudum foemineum est improprie tale, nec possunt in eo succedere foeminae, quandiu masculus superstes est, *n.* 28. Quid sit feudum francum et non francum? *nu.* 29. Personale et Reale, de Camera et de Cavena? *n.* 30. Guardiae et Castaldiae? *num.* 31. Soldatae? *n.* 32. Feuda personalia sunt feuda impropria, *nu.* 33. Feudum emptitium, et gratuitum, *n.* 34. Feudum Bursaticum, Bavariae speciale quid? *num.* 35. Enarrantur ejus conditiones, *nu.* 36. Feuda Bursatica in Bavaria sunt frequentia, *num.* 37. Feuda equestria quae? *num.* 38. Feudorum libri an sint authentici? *num.* 39. *et seqq.* Feudum dare et accipere quinam, et quomodo possint? *n.* 43. *et seqq.* Dare possunt omnes, et soli rerum suarum administrationem habentes, *ibid.* Etiam Plebeii et foeminae, *num.* 44. Episcopi quoque, et Ecclesiarum Praelati et quomodo? *n.* 45. *et seqq.* Rerum suarum administratione carens in feudum dare nequit, *num.* 47. Excipitur minor, qui saltem feudum antiquum concedere potest, *num.* 48. Feudum accipere potest quivis, si specialiter non prohibetur, *n.* 49. Etiam minorennis et pupillus, quomodo? *n.* 50. Ac insuper Superior ab inferiore, *n.* 51. Clerici quoque feuda accipere possunt, *n.* 52. *et seqq.* Feudum fieri, seu in feudum dari potest quaevis res immobilis, *num.* 54. Excipitur res sacra, *ibid.* Feudum acquiritur tribus modis, *num.* 56. Pacto, et Investitura, *ibid* et *num. seq.* Investitura quomodo, et coram quibus fieri debeat? *num.* 57. In casu litis investituram probare quomodo debeat Vasallus? *num.* 58. Feudum acquiritur etiam praescriptione triginta annorum, *n.* 59. Etiam sine titulo, dummodo adsit bona fides, *num.* 60. Ex re feudali potest fieri allodialis per praescriptionem, *num.* 61. *et* 67. An possit feudum male alienatum praescribi? *nu.* 62. *et seqq.* Feudi successio, quamvis olim nullam fuerit, hodie tamen datur, *t.* 20. *num.* 69. *et seqq.* Ab intestato, non item ex testamento, *n.* 70. Dispositio testamentaria de feudis, est nulla, *num.* 71 Excepto feudo perfecte haereditario, *n.* 72. Triplex genus succedentium in feudo, *n.* 73. Primo loco succedunt descendentes filii, et nepotes, hi in stirpes, illi in capita aequaliter, *num.* 74. Filii aequaliter succedunt, etsi sint ex diverso matrimonio, *num.* 75. In feudis individuis, Ducatus, v. g. solus primogenitus succedit, cujus filius tanquam nepos Patris praefertur secundo genito Patris, *num.* 76. Filii adoptivi, et illegitimi in feudo ordinarie non succedunt, *nu.* 77 Filius etiam juste exhaeredatus in feudo succedit, *num.* 78. Ascendentes in feudo regulariter non succedunt, *nu.* 79. Limitatur in aliquibus casibus, *n.* 80. Deficientibus descendentibus regulariter succedunt agnati, *non* item cognati, *num.* 81. *et seqq.* Deficientibus descendentibus et fratribus succedunt nepos ex fratribus in capita, non in stirpem, *nu.* 83. Deficientibus etiam his nepotibus, succedunt agnati illi, qui ex linea defuncti vasalli descendunt, *n.* 84 Agnati in infinitum succedant, *num.* 85. *et seq.* In feudo novo soli descendentes succedunt, *num.* 87. Foeminae, et descendentes ab eis etiam masculi regulariter in feudis non succedunt, *nu.* 88. *et seq.* Nisi feudum *sit* foemineum, vel speciali adsit pactum, *n.* 90. *et seq.* In impropriis feudis, an foeminae succedant? num. 92. In feudis emptitiis succedunt foeminae, *num.* 93. Foemina in feudo investita non repellitur a masculo postea nato, nisi tempore investiturae jam fuerit in utero matris, *nu.* 94. Foemina semel exclusa an

FICTIO, FICTE, FINGERE

FIDEICOMMISSARIUS, FIDEICOMMISSUM

FIDEJUSSOR

tientibus mediis, vel qui est difficilis conventionis, debitor excipere potest, *num.* 10. Fidejussio quavis verborum forma oretenus et in scriptis fieri potest, *num.* 11. Fidejussor dari potest super quovis debito, et obligatione, etiam per delictum contracta, *num.* 12. Si agitur civiliter, vel etiam criminaliter quidem, sed non nisi ad poenam pecuniariam, *num.* 13. Potest quis de sistenda persona incarcerate fidejubere, *num.* 14. Non tantum pro praesenti, sed etiam futura obligatione fidejuberi potest, *num.* 15 Fidejussor esse, seu fidejubere quis possit? *t.* 22. *num.* 16. *et seqq.* Possunt omnes qui a Lege non prohibentur, *numer.* 16. Prohibentur autem milites, exceptis veteranis honeste dimissis, *num.* 17. Mulieres etiam pro conjunctissimis personis non possunt fidejubere, *num.* 18. Nec in conscientia ad aliquid tenentur ratione fidejussionis, *numer.* 20. Et si mulier ignorans privilegium suum aliquid ratione fidejussionis dedit, iterum repetere potest, imo non repetenti tenetur Creditor restituere, *num.* 21. Ponuntur casus in quibus etiam mulieres possunt fidejubere, et stare fidejussioni, *num.* 22. et 19. An et quando mulieres possint renunciare privilegio Senatus Consulti Vellejani? *numer.* 23. *et seqq.* Particularia ex statutis Bavariae de fidejussionibus Rusticorum, et Civium communium, *num.* 27. Ecclesiarum Praelati, et Clerici, de jure fidejubere non possunt, *num.* 28. Nisi in casu raro, praesertim ex pietate et charitate, *num.* 29. Subinde tenentur fidejubere, *ibid.* Clericus fidejubens, debet de Patrimonialibus, et non de Ecclesiasticis satisfacere, *num.* 30. Nisi ex causa necessitatis, vel pietatis, pro egeno aliave causa pia fidejubeat, *numer.* 31. Clericus pro alio Clerico, ac etiam Ecclesia sua fidejubere valet, *num.* 32. Etsi Clerici fidejussio de bonis patrimonialibus facta sit illicita, est tamen valida, *num.* 33. Nec Praelati, nec privati Regulares sine juris solemnitate fidejubere possunt, *num.* 34. Excepto casu quo Praelatus pro modica quantitate fidejubet, *numer.* 35. Fidejussio a Praelato, vel privato religioso facta, est illicita, et invalida, et privat Praelatum administratione temporalium et spiritualium, *numer.* 36 Praelatus tamen in tali suspensione celebrans non incurrit irregularitatem, *num.* 37. Fidejussoris et fidejussionis obligationes, et effectus, *numer.* 38. *et seqq* Principalis obligatio fidejussoris est, ut solvat id quod debitor principalis tempore fidejussionis debebat, si hic non est solvendo, *num.* 38. An etiam usuras? *ibid* Fidejussor non tenetur plus, nec prius solvere, quam debitor principalis revera debet, *numer.* 39. Si fidejussor ad plus se obligavit, quam debitor revera debuit, tenetur saltem illud solvere, quod debitor principalis e parte rei debet, *num.* 40. *et seqq* Si fidejussore ad certum duntaxat tempus jubente, Creditor tempus sine consensu fidejussoris prorogat, ad nihil tenetur fidejussor, *num.* 43. Si debitor principalis est in culpabili mora solvendi, nocet etiam fidejussori, absolute fidejubenti, *numer.* 44. Fidejussor non tenetur ad usuras, aut alias novas accedentes obligationes, *num.* 45. Nisi specialiter, vel universaliter ad has quoque se obliget, *num.* 46. Fidejussoris obligatio transit etiam ad haeredes, *numer.* 47. Si plures sunt fidejussores super eodem debito, tenentur omnes in solidum, *num.* 48. Fidejussoris, et fidejussionis favores et Beneficia, *num.* 49. *et seqq.* Fidejussor habet beneficium excussionis, seu ordinis, *num.* 50. *et seqq.* Nisi notorie constet, debitorem non esse solvendo, *num.* 52. Vel debitor absens sit, *numer.* 53. Aut difficilis conventionis existat, *num.* 54. Item nisi malitiose neget fidejussionem, *num.* 55. Aut beneficio ordinis, seu excussionis expresse, vel tacite renunciet, *num.* 56. Fidejussor habet etiam beneficium divisionis, in quo consistat? *numer.* 57. Enarrantur casus, in quibus hoc non gaudet, *numer.* 58. *et seqq.* Fidejussor habet jus superius cedendarum actionum, in quo consistat? *num.* 61. Si Creditor fidejussori solvendi cedat actiones, potest fidejussor pro libitu contra debitorem, vel contra fidejussores agere, *num.* 62. Actiones possunt a Creditore fidejussori non tantum ante, sed etiam post solutionem cedi, *num.* 63 *et seq.* Fidejussor habet quoque beneficium liberationis, in quo consistat? *num.* 65 Enarrantur plures casus, in quibus fidejussor petere potest liberationem a fidejussione etiam antequam solvat, *n.* 66. *et seqq.*

R. I. Fidejussor pupilli obligatur, etsi pupillus non obligetur, C. II. R. XLII *num.* 16. Fidejussor a Tutore nominatus, si praesens non contradicit, consensisse censetur, R. XLIII. *num.* 3. Fidejussori nocet mora debitoris principalis, R. XXV. *num.* 11.

FIDELIS, FIDES

1 Fideles, quomodo dicantur unum, sicut Personae Divinae? *t.* 1. *n.* 11.

Fides habet plures in jure acceptiones, *Tit.* 1. *num.* 39. *et seqq* Accipitur subinde pro collectione Articulorum fide Divina credendorum, *num* 4. et sic sumitur in Rubrica Tituli primi *De summa Trinitate. et fide Catholica. num.* 4. Fides Catholica cur sic appelletur? *num* 43. Fidei definitio ab Apostolo *Hebr. cap.* 11. tradita, an bona sit? *num.* 44. *et seqq.* Fidei duplex modus, *num.* 47. *et seqq.* Fides est credere quod non vides, *num.* 48. Fides, et spes in quo differant? *num.* 49. Fides Divina secernitur a fide humana, opinione, suspicione, atque scientia, et quomodo? *num.* 50. Alia fidei tum habitualis, tum actualis definitio, *numer.* 51. Fidei symbolum. Vide *Symbolum*, et *Articuli*. Fides eadem fuit Patrum veteris Testamenti et nostra, *num.* 69. *et seqq.* Mysteria fidei quomodo successive magis fuerint explicata, declaratur exemplis, *num* 75. *et* 76. Fidei confessio, qualis esse debeat? *num* 83. Fidei assensus, confessio et professio different, *num* 151. Fidei professio, a quibus fieri debeat, *t.* 1. *num.* 152. *et seqq.* Tenentur eam emittere baptizandi, *nu.* 152. Haeretici ad unitatem Ecclesiae redeuntes, *numer.* 153. Sacris ordinibus initiandi, *num.* 154. Promoti ad Episcopatum, *num.* 156. Ac promoti ad Canonicatus, et Dignitates, Cathedralium Ecclesiarum, vel ad quaecunque beneficia curam animarum habentia, *num* 157. Etiamsi professionem fidei in adeptione alterius beneficii jam emisissent, *num.* 158. Aut eam fecissent in hoc ipso Beneficio, quod postea dimiserunt, ac denuo acquisiverunt, *num.* 159. Item provisi de Monasteriis, Conventibus etc. Ordinum Regularium, *num.* 160. Et an hoc sit usu receptum? *num.* 161. Sicut et Doctores, Magistri, Regentes Universitatum, vel Gymnasiorum, ac Scholares ad Gradum promovendi, *num.* 162. Non tamen tenentur emittere professionem Fidei, qui promoti sunt ad Canonicatus Ecclesiarum Collegiatarum, vel Beneficia non curata, *cit. t.* 1. *num.* 163. *et seqq.* Nec ea facere tenentur Coadjutores Canonicorum Cathedralium, Portionarii, Vicarii temporales etc. *n.* 166.

FIDUCIARIUS

FIERI

FILIA, FILIUS

R. LXXXIV. num. 7. R. LXXXVIII. num. 4.
Filiusfamilias pro alio potest agere in Judicio etiam sine Patris consensu; licet non pro se, C. II. R. LXVIII. num. 8.
Filius repudians haereditatem paternam potest mutare, etc. C. II. R. XXXIII.

FINIS

3 Finem ad aliquem qua obligatione quia tenetur, eadem tenetur ad media, t. 4. n. 13.
4 Finis quando conceditur, conceduntur etiam media, A. num. 305.

FISCALIS, FISCUS

5 Fiscalis Advocatus. Vide *Advocatus fiscalis.*
2 Fisci res usucapi non possunt, et quando secus? t. 26. num. 28. Contra Fiscum non procedit usucapio triennalis, t. 26. num. 169. Fisci privilegiis gaudet Ecclesia, et quomodo? n. 169. et 173.
8 Fiscus an, et quando succedat ab intestato? t. 27. n. 59. et seq. Fiscus habet Episcopus, n. 63.
R. I. Fisci privilegium si concurrat cum privatis, C. II. R. XXIX. n. 15.

FLAGRANTI

5 Flagranti in crimine deprehensus quis dicatur? t. 1. num. 267. Punitur non servato Juris ordine: et quomodo? num. 368. Judex pro tribunali non sedens non dicitur, aliquem in flagranti deprehendere? num. 269.

FOEDUS

5 Foedus cum Haereticis, vel Infidelibus inire, vel eos juvare, vel auxilium illorum implorare contra alios, praesertim Catholicos, an et quando possint Principes Catholici, t. 7. n. 156. et seq.

FOENERATORES

2 Foeneratores, cur in causis usurarum cogantur edere libro rationum suarum? t. 22. n. 197.

FORMA, FORMULA

3 Forma dat esse rei, t. 5. n. 127.
Forma pauperum: Forma communis: Forma dignum: Rationi congruit: Forma gratiosa: si alteri. si neutri: si nulli: quid in materia Beneficiorum? t. 5. n. 159. et seqq.
4 Forma pauperum, seu in forma pauperum dispensatio quid? et quare inducta? A. nu. 366. et seqq. Datur non tantum a Papa, sed etiam ab Episcopis, n. 368. Romae non datur nisi ob praecedentem copulam, vel suspicionem illius, num. 369. Episcopi vero et Nuncii eam etiam ex aliis causis concedere solent, n. 370. et debent, n. 371.
Formula seu in forma pauperum qualiter concedantur litterae dispensationis, A. num. 406. Formula harum litterarum, ibid. Clausulae in ea observandae, num. 407. et seqq. Dispensandis in forma pauperum debet poenitentia publica imponi, num. 409. Et servitium personale pro pia fabrica, num. 410. Pec decretum, et quale? num. 411. Executor dispensationis in forma pauperum sub nullitate debet abstinere ab omni munere, num. 414. Praxis exequendi litteras dispensationis in forma pauperum, nu. 415. et seq.
Formula supplicationis pro dispensatione impetranda apud curiam Romanam in ordine ad forum externum, A. n. 240. et seq. Formula supplicationis pro *perinde valere*, n. 364.
Formulae supplicationis ad obtinendam dispensationem pro solo foro interno, A. num. 425. et seqq.
Formulae supplicandi Episcopo ad obtinendam dispensationem pro foro externo, A. num. 595. et seqq. Formulae supplicandi eidem ad obtinendam dispensationem pro foro interno, n. 517. et seqq.
Formula exprimendi causas et impedimenta, et alia necessaria exprimenda, A. n. 241. et seqq.
Formula scribendi Procuratori Generali, ut dispensationem procuret, A. n. 435.
Formulae variae litterarum dispensationis pro solo foro externo, A. n. 292. et seqq.
Formula litterarum dispensationis pro solo foro interno, A. n. 439.
Formulae litterarum dispensationis in forma pauperum, A. n. 406.
Formula attestandi de paupertate Oratorum, A. n. 403.
Formula dispensationis Episcopalis, quae fit per alterum pro foro externo, A. n. 505. Formula dispensationis ejusdem pro foro interno, n. 527.

FORNICARIUS, FORNICATIO

3 Fornicarii Clerici poena, t. 2. n. 48.
4 Fornicatio sponsi vel sponsae post sponsalia commissa, solvit illa ex parte innocentis, t. 1. n. 242. Sponsae fornicatio etiam praecedens solvit sponsalia, num. 246. Non item sponsi, num. 248. Nisi hic cum pluribus rem habuisset, aut prolem generasset, num. 251.
Fornicatio spiritualis quid? et quando praebeat causam divortii? t. 19. n. 31. et seq.
5 Fornicatio quid, et quotuplex? t. 16. nu. 54. et seq. Est gravissimum peccatum contra naturam, nu. 56. Poena fornicationis Laici, nu. 57. Poenae Clericorum fornicantium, inter quas est etiam privatio Beneficii, num. 58. et seq.

FORUM

1 Forum sortiri, et legibus ligari, paria sunt, t. 2. num. 307.
2 Fori nomen quandoque ponitur in masculino, quandoque in neutro genere, t. 2. num. 2. et seqq. Forus competens, quid? num. 5. Si Reus habet multiplicem forum, in electione Actoris est, eum, in quo maluerit, foro convenire, num. 6. Reus coram incompetente Judice conventus impune non comparet, opponendo exceptionem declinatoriam fori, num. 7. Exceptio declinatoria fori, quando sit proponenda? num. 7. et 8. Quid, si de incompetentia fori liquido non constet? nu. 7. et 10. et seqq. Orta quaestione de competentia fori inter Judicem Ecclesiasticum et Laicum, debet cognoscere Ecclesiasticus, num. 13. Competentia fori pluribus modis oritur, nu. 14. et seqq. Modi ordinarii, ac speciales: et extraordinarii, seu generales sortiendi forum, qui? n. 15.
Forus domicilii est verus, et naturalis forus, t. 2. num. 24. Forus domicilii concurrit cum quolibet alio foro: adeo, ut Reus ibidem possit conveniri super rebus, et delictis etiam alibi gestis, nu. 28. et seqq. Judex domicilii potest procedere contra subditum praesentem, ac etiam citare absentem, quoad omnes effectus, num. 29. et seqq. Nec obstat, quod nonnisi exequatur citationem extra ejus territorium: et cur? nu. 30. Judex domicilii quomodo procedere possit contra subditum absentem citatum, et contumacem in comparendo? nu. 32. et 33. Utrum quis forum sortiatur, et conveniri valeat ratione domicilii originis, t. 2. n. 34. et seqq. An ratione quasi domicilii quis forum sortiatur? n. 44. et 46. Forus domicilii in quibus differat a foro contractus, delicti, et rei? nu. 60. et n. 102. 103. et 104.

2 Fructus generetim, qui? *t.* 13. *n.* 104. Fructuum appellatione in Jure, qui veniant? *n.* 105. Obligatio restituendi fructus rei alienae, qualiter intelligenda? *num.* 106. Inter fructus continetur collatio Beneficiorum Ecclesiasticorum, *num.* 104. Fructus alii sunt naturales, alii industriales, *n.* 107. *et seqq.* Fructus civiles non constituunt tertiam fructuum speciem, sed reducuntur ad industriales, *num.* 108. Fructus naturales, *n.* 109. Et fructus industriales, qui? *n.* 110. In dubio quales sint, Judicis arbitrio est discentiendum, *num.* 111. *et seqq.* Lac, et lana in pecoribus, an sint fructus industriales, vel naturales? *n.* 112. *et* 113. Fructus percepti, *n.* 114. Fructus percipiendi, *n.* 115. Fructusque consumpti, qui? *n.* 116.

Fructus rei ablatae una cum ipsa, et omnia damna illata, an *et* qualiter teneatur restituere spoliator? *t.* 13. *num.* 117. Vide infra ✠. *Spoliator violentus.* Fructus ex re aliena perceptos teneatur restituere possessor malae fidei, licet violentus non sit, *num.* 124. Imo et eos, qui a Domino percipi potuissent, *num.* 125. Fructus industriales ex re aliena perceptos, et nondum consumptos, utrum bonae fidei possessor restituere teneatur? *t.* 13. *n.* 120. *et* 127. *et seqq.* Utrum is lucretur fructus naturales? *num.* 135. *et seqq.* Vide infra ✠. *Possessor bonae fidei.* Fructus bonae fidei ex re aliena percepti, et jam consumpti, an debeant restitui, quando ex eis possessor non est factus locupletior? *t.* 13. *num.* 141. *et seqq.* Utrum fructus tum naturales, tum industriales ante litis contestationem consumptos, teneatur bonae fidei possessor restituere, quando ex eis factus *est* locupletior? *num.* 147. *et seqq.* Vide infra ✠. *Possessor bonae fidei.*

Fructuum sequestratio. Vide infra ✠. *Sequestratio.*

3 Fructus et commoda rei venditae, ad quem pertineant? Vide *Emptionis, et Venditionis periculum, et commodum.*

Fructus grossi, et fructus Praebendae quid? *tit.* 4. *num.* 165.

Fructuum nomine quid veniat? *t.* 21. *n.* 47.

FUGA, FUGIENS, FUGITIVUS

2 Fuga post patratum scelus, facit praesumptionem contra fugientem, *t.* 23. *n.* 104. Nisi appareat alia rationabilis causa discedendi, *n.* 105.

3 Fugientes e carceribus vel manibus satellitum ad loca sacra gaudent Asylo, *t.* 49. *n.* 154.

3 Fugitivi Religiosi. Vide *Religiosi fugitivi.*

FUNDARE, etc. FUNDUS

3 *Fundamentum ubi non est, superaedificari non potest*, *t.* 43. *n.* 1.

Fundatio Beneficii. Vide *Beneficio erectio.*

Fundare Ecclesiam quis dicatur? *t.* 38. *n.* 6.

Fundator Beneficii, an et quas possit conditiones in limine Fundationis opponere, *tit.* 5. *num.* 105. *et num.* 350.

R. J. Fundus dotalis non potest vendi, C. II. R. XXXIX. *n.* 10.

FUR, FURTUM

2 Furtum connumeratur inter crimina excepta, et quomodo? *t.* 18. *n.* 103. Furtivae res praescribi non possunt; *et* in quo sensu? *t.* 26. *num.* 27.

3 Fures gaudent Asylo, *t.* 49. *num.* 96. *et* 106.

5 Fures quinam sint? Vide *Furtum.*

Furtum propria quid, a quibus et quomodo fiat? *t.* 18. *num* 2. *et seq.* Definitur furtum, *ibid.* Debet esse actualis acceptio fraudulenta, *num.* 3. *et seq.* Lucrifaciendi causa, *num.* 5. Rei alienae, *n.* 6. Mobilis, *num.* 8. *et seq.* Datur etiam furtum ususfructus, et possessionis, ut in deposito pignore, commodato, *num.* 10. Furti Rei sunt, qui ad illud consulunt, juvant, *num.* 11. Item qui rem furtivam scienter emunt, vel alias recipiunt, *n.* 12. Qui furem positive occultant, *nu.* 13. Si res furtiva aliunde recuperari potest, nullus tenetur furem indicare, nisi legitime interrogetur, *num.* 14. Filiusfamilias rem a patre, et Uxor a Marito auferens committunt furtum, *num.* 15. *et seqq.* Actione tamen furti non tenentur, *ibid.* Bene vero, qui ope, aut consilio furtum illorum secundant, *num.* 17. Qui rem alicubi inventam accipit animo retinendi, fur *est*: non item, si accipit, ut Domino cognito restituat, *num.* 18. Inventor rei alienae tenetur de Domino indagare, *n.* 19. Et per tempus expectare, *nu.* 20. Ac quamdiu, et usque dum Dominus compareat? *n.* 22. *et seqq.* Furtum non committit, qui in extrema necessitate quid aufert, *nu.* 24. *et seq.* Creditor rem sibi debitam clam auferens in foro externo, non item in foro interno, habetur pro fure, *num.* 27. *et seq.*

Furti poenae in ordine ad solvendum, quae? *t.* 18. *n.* 28. *et seq.* Domino, et cujus interest, competit actio furti, *nu.* 30. Etiam contra impuberem, nec non contra consulentes, et auxiliantes, *num.* 31. Competit insuper vindicatio rei contra quemvis possessorem, *num.* 33. Et conditio furtiva, *num.* 34. Inter criminales poenas furti est etiam infamia, *nu.* 35. Et mors, non quidem antiquo, bene vero novo Jure, *n.* 35. *et seq.* Furti magni et parvi, simplicis et non simplicis, poena prima vice, *no.* 38. Secunda vice, *n.* 39. Tertia vice, *nu.* 40. Violenti furti poena, *num.* 41. Utrum possit quis ob furtum prima vice commissum ad mortem condemnari, *n.* 42. *et seq.*

Furtum sacrilegum, quid? *t.* 18. *num.* 54. Et poenae illius, quando cum violentia, vel effractione, *n.* 55. Et sine hac committitur.

Furto ablatorum restitutio non fisco, nec Judici, nec Officialibus ejus, sed Domino fieri debet, *t.* 18. *nu.* 44. *et seq.* Et quidem Jure Divino, ac Canonico, *n.* 46. Ad quam faciendam Episcopus furem compellare potest, sicut et scientes rem furtivam, ut revelent, *num.* 47. *et seq.* Furtum etiam inducit infamiam, *n.* 49. Et irregularitatem, *nu.* 50. Si *est* notorium, *nu.* 51. Princeps saecularis potest abolere infamiam furis, non item irregularitatem, *num.* 52. Fur Clericus praeter praefatas poenas deponitur, *n.* 53.

R. J. Fur a die commissi furti semper est in culpabili mora restituendi, C. II. R. XXV. *n.* 5.

FURIOSUS

2 Furiosus non potest stare in Judicio, *t.* 1. *nu.* 141. Furiosi confessio non valet, *t.* 18. *n.* 20.

R. J. Furiosus non potest contrahere matrimonium, C. II. R. LXXVII. *n.* 2

G

GABELLA

3 Gabella quid? *t.* 39. Solus Princeps eam imponere potest, *num.* 40. Et quando? *num.* 41. *et seq.* Ab ea solvenda, an et quando immunes sint? *t.* 49. *num.* 248

GALLICUS MORBUS

4 Gallicus morbus an, et quando solvat sponsalia? *t.* 1. *n.* 258.

GENERALIS FRANCISCAN.

3 Generalis Franciscanorum solus utitur sigillo totius Ordinis, solusque dicitur Generalis totius Ordinis S. Francisci, *t.* 31. *n.* 51.

HÆRESIS, HÆRETICI

declaratoria, *num.* 261. *et seqq.* Bene vero criminis declaratoria, *num.* 265. Privantur insuper Sepultura Ecclesiastica, *num.* 267. Illi quoque qui ad preces, vel recommendationem Haereticorum obtinuerunt, privantur sic obtento, et sunt inhabiles ad alia, *num.* 291.

Haereticorum filii, et Nepotes, quibus poenis spiritualibus subjaceant? *t.* 7. *num.* 268. *et seqq.* sunt inhabiles ad Officia, et Beneficia Ecclesiastica, *ibid.* Nisi Parentes eorum ante mortem se convertant, *num.* 270. Qui tamen, etiam conversi, manent inhabiles, *n.* 271. Sicut et conversorum filii, si sunt de relapsis in haeresim Parentibus, *nu.* 272. Etiam in Germania, Haereticorum filii, et Nepotes, etsi hi de Catholicis Parentibus veniant, *num.* 273. *et seqq.* Nec juvant eos pacta, et foedera pacis cum Haereticis in Germania inita, *num.* 275. Bene vero consuetudo, quae tamen non ubique viget, *n.* 278. *et seqq.* Filii Haereticorum sunt etiam privati Beneficiis prius rite obtentis, *nu.* 281. Non tantum si post, sed etiam, si ante lapsum Parentum in haeresin, ea rite obtinuerunt, *num.* 282. *et seqq.* Spiritualibus poenis subjacent Haereticorum filii etiam ante lapsum Parentum in haeresin, nati, *num.* 286. *et seq.* Quamvis nonnulli hos a poenis immunes velint, *num.* 290.

Haereticorum poenae temporales et corporales recensentur in compendio, *t.* 7. *num.* 292. Et sunt infamia, *nu.* 293. Cui subjacent etiam Fautores Haereticorum, *nu.* 295. Sunt insuper inhabiles ad Officia, honores et Actus Civiles, *num.* 296. Alia eorum poena est Intestabilitas activa, et passiva; *nu.* 297. Etiam ad causas pias; et ante sententiam Judicis, *num.* 299. *et seq.* Privantur insuper Patria potestate, *num.* 301. Amittunt dotem, et omnia Privilegia mulieribus de Jure competentia, *n.* 302. Confiscantur eorum Bona, *num.* 303. *et seq.* Liberantur eorum Servi, et Filii ab obligatione, et fide Haereticis alias debita, *num.* 309. Etiam jurata, *num.* 311. Qui debet aliquid Haeretico, non tenetur illi solvere, *num.* 312. Obligatur tamen fisco, *num.* 314. Fides tamen publica etiam Haereticis est servanda, *num.* 316. Et servata est Hussio in Concilio Constantiensi, *num.* 318. Haeretici impoenitentes ultimo afficiuntur supplicio et comburi debent, etiam clerici, *num.* 319. Quo afficiuntur Haeretici relapsi etiam poenitentes, *nu.* 320. *et seq.* Non Relapsi vero, si statim, ac deprehenduntur, poenitent, poenam mortis evadunt, *nu.* 322. Quatuor concurrentibus conditionibus, *num.* 325. Subjacent tamen etiam poenitentes, perpetuis carceribus, *num.* 328. Cum Damnatis ad carceres perpetuos Haereticis potest dispensari, *num.* 331. Et quomodo? *n.* 332.

Haereticorum filii, an, et quibus poenis temporalibus, et corporalibus subsint? *t.* 7. *n.* 333. *et seqq.* Privantur omni successione, et Bonis paternis, *ibid. et n. seq.* Non item Successione Ascendentium, Collateralium, vel aliorum Catholicorum, *n.* 335. Sunt etiam Infames, *n.* 336. *et seq.* A reliquis tamen temporalibus, et corporalibus poenis sunt immunes, *nu.* 338. De filiis Haereticorum natis ante haeresin Patris, remissive, *n.* 339.

Haereticorum Librorum Lectio, Retentio, Impressio, Defensio. Vide *Librorum haereticorum Lectio, Retentio* etc.

Haeretici Lutherani Laici in Germania immunes sunt a poenis Haereticorum temporalibus, *t.* 7. *nu.* 340. Non item Clerici, *nu.* 341. Num etiam alii Haeretici in Germania immunes sint a poenis temporalibus? *n.* 342. *et seqq.*

R. I. Haereticorum filii. Vide *Filii.*

HERMAPHRODITI

4 Hermaphroditi an? et quando? ac cum quo Sexu Matrimonium contrahere valeant? *t.* 15. *num.* 22. *et seqq.*

HIERACHIA

1 Sicut in Coelesti Hierarchia, ita et in Ecclesiastica dantur gradus, et ordines ministrantium, *t.* 33. *num.* 1.

HISTRIONES

3 Histrionibus, et spectaculis non possunt interesse Clerici, *t.* 1. *n.* 42.

HOMAGIUM

R. I. Homagium quid sit? C. I. R. XI. *nu.* 1. aliud proprie seu stricte aliud improprie tale, *ibid. n.* 2. 4. Homagium pro re spirituali non debet praestari, *n.* 3. nisi improprie, late, *n.* 4. Homagium praestatur a Clericis propter feuda saecularia, *n.* 6.

HOMICIDIUM

2 Homicidium, unde sic dictum? *t.* 2. *num.* 76.

3 Homicidium Proditorium quid sit? et quando privet Asylo? *t.* 49. *n.* 114. *et seqq.* Ad illud requiritur, ut fiat nulla praecedente inimicitia, aut rixa, a vero, vel simulato amico, aut ad amicitiam specialiter obligato, *n.* 116. *et seqq.* Occidens non inimicum, aut amicum negative a tergo, vel per alias insidias, gaudet Asylo, *n.* 124. Recensentur plura exempla Homicidii Proditorii, *n.* 125. Homicidium in Ecclesia, vel Coemeterio factum quando dicatur, et privet Asylo? *t.* 49. *n.* 99. *et seqq.*

4 Homicidium Conjugis quando constituat impedimentum Criminis? Vide *Impedimentum Criminis ex machinatione in mortem.*

5 Homicidium quid et quotuplex? *t.* 12. *num.* 2. *et seqq.* Aliud est voluntarium, *n.* 3. Aliud casuale, *n.* 4. Aliud licitum et justum, aliud injustum, *n.* 5. Aliud simplex, *num.* 7. Aliud qualificatum, *num.* 8. Qualificatum dividitur in proditorium, Assassinum, *n.* 9. Sacrilegum, *n.* 10. Parricidium, *nu.* 11. Veneficum, seu veneficium, *nu.* 12. Commissum ex insidiis, *nu.* 13. Deliberatum, seu praemeditatum, *num.* 14. Casuale aliud est culpabile, aliud mere Casuale, *n.* 15.

Homicidii injusti voluntarii poena jure Divino et humano est mors, *t.* 12 *num* 16 *et seq.* Et quidem gladio inferenda: si homicidium est qualificatum, exasperatur ultimum supplicium, *num.* 18. De Jure Canonico homicida Laicus excommunicatur, et sentit alias poenas, *n.* 20. Clericus homicida deponitur ab Ordine et Officio incarceratur, vel mittitur ad Triremes, *n.* 21. Est Irregularis, et inhabilis ad Beneficia, *num.* 23. Privatur rite obtentis, *n.* 24. Tenetur illud ultro dimittere, *num.* 25. Ob iteratum homicidium degradatur, et traditur Curiae Saeculari, *n.* 26.

Homicidium injustum mandans easdem cum Homicida sentit poenas, *t.* 12. *num.* 27. Etsi mandatum revocet, si in tempore non innotescit Mandatario, *n.* 28. Incurrit Irregularitatem, si ipse Mandatarius occidatur, *n.* 29. Vel mandatum verberationis excedens occidat, aut mutilet, *nu.* 30. Si mors non sequatur, a poenis immunis est, nisi homicidium Assassinum mandet, *n.* 31.

Homicidium consulens efficaciter easdem cum homicida incurrit poenas, *t.* 12. *nu.* 32. Etsi consilium revocet, *n.* 33. Nisi efficacibus rationibus id refutet, *num.* 34.

Homicidii Cooperatores propinqui ordinarias poenas

4 Ignorantia facti, non Juris excusat, t. 17. n. 7.
5 Ignorantia, an, et quando excuset a Simonia? t. 3. n. 304. Et poenis ejus? n. 320. et seqq.
Ignorantia an, et quando excuset ab Excommunicatione, vel alia censura? t. 39. n. 29. et seqq.
Ignorantia poenae per Legem statutae, non excusat ab ea transgressores Legis, t. 3. n. 321. et seqq. Exceptis poenis Censurarum, n. 323.
R. J. Ignorantia quid sit? C. II. R. XIII. n. 2. differt ab errore, ibid. alia est facti proprii vel alieni, alia juris, num. 3. 4. utraque alia vincibilis, alia invincibilis, num. 5. Vincibilis quae in foro interno, et quae in externo, num. 5. 6. Vincibilis alia supina seu crassa: alia affectata, n. 7. Alia excusatio pro vitando damno, alia ad acquirendum lucrum, num 8.
Ignorantia in quibus praesumitur, n. 10. R. XXX. n. 17. R. XLVII. n. 4.
Ignorantia facti alieni non proprii excusat, nu. 9. R. XXX. n. 11. R. XLVII. nu. 2. 3. et R. XIV. per tot. R. XXXI. n. 6. R. LXXXII. n. 4. 5. etc. etc.
Ignorantia Juris excusat quoad damnum vitandum, C. II. R. XIII. num. 15. Uti et in militibus: minoribus: rudibus: foeminis: et quomodo? ibid. n. 20. 21. Et quando jura non sunt clara, nu. 22. R. LXXXII. n. 8.
Ignorare censetur gesta Antecessoris qui in jus alterius succedit, C. II. R. XIV. n. 4. etc.
Ignorantia eorum, quae quis ex Officio scire debet, pro crassa habetur, C. I. R. X. n. 1.
Ignorantia vere invincibilis excusat, C. I. R. X. n. 6. quando et quomodo praesumatur, C. II. R. XXXI. n. 17. R. XLVII. n. 10.
Ignorantiam allegans quando teneatur probare? C. II. R. XLVII. num. 8. et quomodo probetur? ibid. num. 9.

ILLATIO

2 Illatio bona non fit ex diversis, t. 12. n. 30. Illatio non valet a diversis, t. 25. n. 71.

ILLEGITIMUS

1 Illegitimorum plures sunt species, t. 17. num. 2. Nempe filius naturalis, Manzer, Nothus, et Spurius, quis? ibid. Natus mense septimo matrimonii, aut undecimo post, an censeatur legitimus? num. 3. Omnes illegitimi prohibentur ordinari; et hujus ratio, n. 4. et seqq. Quid de Filiis Presbyterorum? n. 4. et seqq. Vide supra ℣. Filii Presbyterorum. Illegitimus, si Religionem ingrediatur, potest ordinari; non vero ad Praelaturam assumi, num. 7. Est inhabilis ad Cardinalatum, etiamsi per subsequens matrimonium legitimetur, aut dispensetur, ibid. Quis possit cum illegitimis dispensare ad Ordines, atque Beneficia Ecclesiastica, n. 8. usque ad n. 15. Dispensatio cum illegitimis est strictae interpretationis, num. 16. Unde illegitimus simpliciter dispensatus ad Beneficium, non potest obtinere, nisi unicum, num. 18. Simulque simplex tantummodo; non curatum, n. 19. Ac simpliciter dispensatus ad Ordines, censetur duntaxat dispensatus ad minores: secus si dispensetur ad Ordines sacros, num. 20. Illegitimus dispensatus ad Ordines, non censetur dispensatus ad Beneficium, etiam simplex, nu. 21. Et quid de dispensatio ad Ordines sacros, num 22. Cum illegitimis dispensat Episcopus quoad Ordines minores, ac Beneficium simplex, n. 9. Non item quoad Ordines majores, Beneficia Curata, Canonicatus Ecclesiarum Cathedralium etc. n. 9. et seqq. Et quid de Canonicatibus Ecclesiarum Collegiatarum? num. 11. et seqq. Utrum Episcopus possit dispensare cum illegitimis virtute Concilii Tridentini, quando eorum illegitimitas est occulta? num. 23. et seqq. Sententia affirmativa, veluti probabilior, pluribus propugnatur, n. 26. et seqq. Natus ex matrimonio bona fide contracto, sed invalido, non est illegitimus, nu. 26. et 29. Filius illegitimus sacerdotis nequit in Ecclesia, ubi pater ejus Beneficium habet, vel habuit, quodcunque Beneficium, vel Ministerium obtinere, n. 31. et 32.
4 Illegitimi quinam? et quotuplicis generis? t. 17. num. 24. et seqq. Tales sunt qui ex Matrimonio nati non sunt, ibid. Horum alii sunt naturales, nu. 25. Alii Spurii, num. 26. Alii ex damnato coitu, nu. 27. Horum iterum sunt adulterini, alii sacrilegi, alii incestuosi, alii nefarii, n. 28. Illegitimi in quo differant, et deteriores sint legitimis? n. 29. Quomodo legitimentur? Vide *Legitimatio*.
R. J. Illegitimus non potest eligi, potest tamen postulari, C. II. R. LXXXIV. n. 8.

ILLICITUM

R. J. Illicitum in lege. Vide *Necessitas*.
Illicitum censetur quod contra Juris prohibitionem fit, C. I. R. V. num. 4.

IMMISCENS

R. J. Immiscens se rei ad se non pertinenti non est sine culpa, C. II. R. XIX. num. 9. nisi, 1.) in casu necessitatis, ibid. num. 10. 2.) quando requisitus alterius negotium agit, nu. 11. 3.) vel si irrequisitus utiliter agat, num. 12. 4.) si se contra prohibitionem immiscet, ut alterum ab interitu eruat, num. 14.
Immiscere se rei alienae dicitur, qui invadit rem alienam et possidet, ibid. num. 13. Qui exercet actum vi status sui prohibitum, n. 4. Qui invito Domino negotium assumit, n. 5. Vel jurisdictionem alterius exercet, num. 6. Vel falso jactans scientiam, vel artem quam non callet, n. 7. Qui ex ambitione officia Ecclesiastica obtinet, n. 8.

IMMOBILIA

3 Immobilia quae? t. 13. num. 7. et seqq. Immobilia Ecclesiae an et quomodo alienari prohibeantur? n. 4. et seqq.

IMMUNITAS

1 Immunitati Ecclesiasticae potest Papa ex parte derogare, t. 4. num. 64. Contra eam tamen non valet consuetudo, etiam immemorialis, num. 61. et seqq. An saltem consuetudo immemorialis, conjuncta cum fama privilegii Apostolici, valeat contra Immunitatem Ecclesiasticam? n. 66. et 67.
2 Immunitatem, seu exemptionem Clericorum personalem esse Juris Divini, probatur multipliciter, t. 2. nu. 201. et seqq. Etiam testibus apertis Juris Canonici, num. 208. et seqq. Id ipsum probatur de immunitate reali Ecclesiarum, num. 211 et seqq. Immunitas localis, seu jus Asyli, convenit Ecclesiis jure humano, num. 331. Vide supra ℣. *Clericis privilegium Fori*.
3 Immunitas quid? et quotuplex? t. 49. n. 2. et seqq. Immunitas Ecclesiarum et Ecclesiastica non sunt idem: passim tamen sumuntur pro eodem, num. 3. et 5. Immunitas ut sic definitur, n. 4. Dividitur in Localem, realem et personalem, n. 5.
Immunitas localis quid? t. 49. num. 6. Hac gaudent omnes Ecclesiae auctoritate Episcopi erectae, licet non sint consecratae, num. 7. Nec divina in eis celebrata, num. 8. Idem est de Oratoriis, num. 9. Et locis sacris Ecclesiae adhaerentibus, nu. 10. In specie de Coemeteriis, num. 11. In praefatis locis non possunt tractari causae Criminales, num. 12. Neque Civiles saeculares, num 13. Bene tamen Ecclesiasti-

IMPEDIMENTUM, IMPEDITUS

IMPERATOR, IMPERIUM

IMPOSITIO

IMPOSSIBILE, IMPOTENTIA etc.

1 Impossibile dicitur quod fieri non potest de Jure Communi, sed solum ex dispensatione Papae, *t.* 40. *num.* 40.

R. J. Impossibile quid dicatur? C. II. R. VI. *num.* 2. aliud facti seu naturae, aliud Juris, *ibid.* *num.* 45. Quod pendet a voluntate Principis et concedi non consuevit impossibile censetur, *nu.* 7. Uti et quod sine dispensatione Papae fieri nequit, *n.* 8.

Impossibilium nulla est obligatio, C. II. R. VI. *num.* 1. 9. Impossibilis conditio contractui adjecta illum invalidat, *num* 12. In testamento et matrimonio vero habetur pro non adjecta, *ibid.* Nisi sit contra substantiam matrimonii, tunc enim irritat matrimonium, *ibid.* Ad impossibile sive facti sive Juris nemo obligatur, *num.* 9. Difficilia non reputantur inter impossibilia, *num.* 10. C. II. R. LXVI. *numer.* 4. 8.

4 Impotentiae impedimentum quid? et quotuplex? *t.* 15. *nu.* 2. *et seqq.* Alia est naturalis, seu intrinseca, ut frigiditas, *nu.* 3. Alia accidentalis, et extrinseca, *n.* 4. Alia perpetua, alia temporalis, *nu.* 5. Perpetua non est, quae sine periculo vitae tolli potest, *num.* 6. *et seq.* Alia est absoluta, alia respectiva, *n.* 10. Temporalis non dirimit, *n.* 11. Nequit perpetua, si Matrimonium subsequitur, *num.* 12. Perpetua est, si intra vas vir seminare nequit, *nu.* 14. Semen mulieris non requiritur, sed sufficit ad Matrimonium, vel si viri semen recipere possit, etsi retinere non valeat, *num.* 15. *et seq.* Steriles non habent impedimentum impotentiae, *num* 17. Hinc in quavis aetate nubere quis potest, *num.* 18. Ni ita exhaustus sit ut copulam perfectam habere nequeat, *nu.* 19. Valet Matrimonium cum existente in periculo mortis, *nu.* 20. Limitatur, *ibid.* Cum spadonibus et Eunuchis nullum est Matrimonium, *nu.* 21. Hermaphroditi secundum sexum praevalentem valide contrahunt Matrimonium, *num.* 22. Si nullus sexus praevalet, juxta utrumque nubere valent: et quomodo? *num.* 24. *et seq.* Qui dubitat, an laboret impotentia perpetua, non potest licite contrahere, *num.* 26. Dubio post Matrimonium superveniente, possunt et debent per triennium tentare copulam, *num.* 27. Si constet de impotentia perpetua, dubitatur autem, an praecesserit, vel an subsecuta sit Matrimonium, praesumitur praecessisse, *num.* 28. Dummodo pars potens de ea in tempore conqueratur, *num.* 30. In dubio, an potentia sit extrinseca, vel intrinseca, praesumitur extrinseca, *num.* 31. *et seq.*

4 Impotentiae impedimentum quomodo probari debeat? Causam annullandi Matrimonium, et discedendi a conjuge praebet, *t.* 15. *num* 33. *et seqq.* Certi de impotentia non possunt propria auctoritate ab invicem discedere, debent tamen a copula abstinere, *ibid.* Nec possunt auctoritate Judicis ante probationem impotentiae separari, *num.* 34 Quae ordinarie fieri debet per inspectionem corporis, *num.* 35. Ad quam in foeminis requiruntur et sufficiunt duae matronae honestae, *num.* 36. In opere nuptiali expertae etiam non obstetrices, *num* 37. Quae non tantum inspicere, sed etiam tangere debent muliebria, *nu.* 38. Ac dein suam depositionem juramento firmare, *num.* 39. Pro inspiciendo viro requiruntur, ac sufficiunt duo Medici, aut Chirurgi, si haberi possunt, *nu.* 40. Qui etiam subinde ad foeminae inspectionem requiruntur, *num.* 41. Si per inspectionem manifeste apparet adesse impotentiam perpetuam, illico annullatur Matrimonium, *n.* 42. Si non Physice, sed tamen moraliter certum est, declaratur Matrimonium nullum, accedente juramento conjugum ac propinquorum, *num.* 43. In dubio datur tentatio copulae per tres annos, *n.* 44. Vel plures si conjuges adhuc valde juvenes sint, *num.* 45. Quotnam propinqui, vel alii testes jurare debeant, in casu dubio? *nu.* 46. *et seqq.* Si elapso triennio mulier potens affirmet, habitam esse copulam, vir autem dubie impotens id neget, creditur mulieri, *num.* 48. Econtra si negat mulier, et affirmat vir, creditur viro, *n.* 49. Nisi mulier probare velit contrarium, *n.* 50.

Impotentiae impedimentum quo tempore allegari possit, et debeat? *t.* 15. *n.* 52. *et seqq.* Si certo constat de illo, quovis tempore contra illud proclamari potest, *ibid.* *et seq.* Solvitur objectio, *num.* 54. Si vero signa sunt dubia, et unus conjugum neget, alter affirmet impotentiam, tunc post bimestre non amplius auditur, donec elapsum fuerit triennium, *num.* 55 Matrimonium ob impotentiam annullatum, iterum reintegratur, si postea constat, eam non fuisse perpetuam, *n.* 56. Nisi impotentia tolleretur per miraculum, *n.* 57. Aut ope Daemonis, *num.* 58. Aut esse respectiva, *num.* 59. Vel ortum haberet a maleficio, *n.* 60.

Impotentes si scienter contrahunt Matrimonium, debent tanquam frater et soror cohabitare, *t.* 15. *n.* 61. Ignoranter contrahentes possunt ut frater et soror cohabitare, *num.* 62. Nisi adsit periculum incontinentiae, *num.* 63 Si post contractum Matrimonium supervenit impotentia perpetua possunt et debent cohabitare, *n.* 64. Tenentur tamen abstinere a tentatione copulae, non item a tactibus, et osculis, *num.* 65. Tenentur etiam auferre impotentiam, et pati incisionem cum gravi molestia et dolore, *n.* 66. Non item cum periculo mortis, aut gravissimae infirmitatis, *n.* 67.

Impotentium Inspectio ad probandam impotentiam per quos et quomodo fieri debeat? *t.* 15. *num.* 35. *et seqq.*

R J. Impotentiam mariti asserenti uxori quando non credatur? C. II. R. LXVI *n.* 6.

IMPRÆGNATIO

4 Impraegnatio an, et quando inducat obligationem ducendi, vel dotandi? *t.* 1. *n.* 67. *et seqq.*

IMPRESSIO

5 Impressio librorum haereticorum, et aliorum prohibitorum, quomodo interdicta? *t.* 7. *n.* 71. *et seqq.* Item, *n.* 135. *et seq.*

IMPUBERES

1 Impuberes natura prohibentur eligere, *t.* 6. *num.* 165. Nec sunt ad electionem vocandi, *num* 166. Nec possunt obtinere Beneficium Ecclesiasticum, cit. *t.* 6. *n.* 211. Nec esse Judices delegati, *t.* 29. *n.* 66. Nec pacisci, *t.* 35. *num.* 41. Nec esse procuratores, *t.* 38. *n.* 51.

2 Impuberes regulariter excluduntur a ferendo testimonio in quacunque causa, *t.* 20. *n.* 72 Ac etiam in Testamentis: adeo, ut eorum testimonium sit ipso jure nullum, *num.* 73. Impubes, quis? *ibid.* Possunt tamen impuberes esse testes in Matrimonio, *n.* 74. Atque in causis civilibus, saltem ad faciendum Judicium, *num.* 75. Et in criminibus exceptis, atque revelanda morte Domini, *num.* 76. Impubes qui factus est pubes potest testificari de iis, quas vidit in sua impubertate, *n.* 77. Et quantam fidem mereatur ejus testimonium? *ibid.* In Testamentis impubes nequit esse testis, licet postea factus sit pubes, *n.* 78. Impuberis testimonium admittitur in nonnullis casibus, et qualiter? *n.* 79.

3 Impuberes Patroni quando praesentare possint, et quando loco ipsorum praesentent Tutores? *t.* 38. *n.* 38. *et seqq.*

INOBEDIENTIA

1 Inobedientia est duplex, generalis nimirum, et specialis, *t.* 35. *n.* 12. Inobediens Decretis Episcoporum, vel Praelatorum Ecclesiasticorum, excommunicari debet? *nu.* 34. Dummodo inobedientia sit notabilis, et conjuncta cum contumacia, *num.* 35. Non obediens Canonicis Institutis incurrit infamiam; et qualem? *n.* 31.

INQUILINUS

3 Inquilinus quis? *t.* 18. *n.* 7.

INQUISITIO, INQUISITORES

5 Inquisitio quid, et quotuplex? *t.* 1. *n.* 149. Alia est generalis, *nu.* 150. Alia specialis, *nu.* 152. Alia mixta, *num.* 153. Alia paterna; Alia Judicialis, *num.* 154.

Inquisitio judicialis Generalis an, et quando possit ac debeat institui? *t.* 1. *nu.* 156. Debet institui ex officio, *ibid.* Et quoties? *num.* 157. Potest institui absque praecedente infamia, *num.* 158. Etiam Judicialiter, *num.* 159. Requiritur tamen ad eam saltem suspicio, praesumptio, vel indicia de delictis, *n.* 161. Judex instituere volens inquisitionem generalem judicialem, prius monere debet interrogandos, *num.* 163.

Inquisitio judicialis specialis, an, et quando fieri possit, ac debeat? *t.* 1. *nu.* 171. Potest institui vel ex mero officio, *ibid.* Vel ad instantiam partis, *num.* 172. Ex officio mero institui nequit sine praecedenti infamia, vel sufficientibus indiciis viiii ab inquirendo commissi, *n.* 173. *et seq.* Paterne tamen institui potest sine infamia, 175. Sicut etiam sine hac judicialiter ad delationem publici ministri, *nu.* 176. Facta denuntiatione judiciali per aliquem, etiam privatum, potest inquisitio judicialis institui absque praecedenti infamia inquirendi, *num.* 177. *et seqq.* Observantia practica ad propositum, *num.* 184. Potest ulterius institui absque infamia, si adsunt sufficientia indicia criminis ab aliquo commissi, *nu.* 185. Item si crimen est conjunctum cum illo, de quo prius confessus, aut diffamatus est Reus, *num.* 186. Vel si in inquisitione judiciali aliquis in specie nominatur, *n.* 187. *et seq.* Item in delictis, in damnum Communitatis, aut Tertii, ac aliis exceptis, *num.* 189. Item contra servos domus, in qua invenitur heros occisus, *n.* 190.

Inquisitio judicialis specialis qualem praerequirat infamiam? *t.* 1. *num.* 191. Non est necessaria probatio infamiae, si Judex ex officio mero instituat inquisitionem specialem, *nu.* 192. Quamvis securius adhibeatur probatio infamiae, *num.* 193. Si inquisitio fit ad instantiam partis, non requiritur infamia, nec probatio ejus, *n.* 194. Nisi Denuntians ipsemet ad infamiam, loco testium, se remittat, *nu.* 195. Rarissime, et vix unquam praerequiritur ad inquisitionem specialem probatio famae, etiam in casu, quo requiritur, *n.* 198.

Inquisitionem criminalem tam generalem, quam specialem instituere, quando teneantur superiores? *t.* 1. *n.* 199.

Inquisitio specialis criminalis quaenam adhuc requirat? *t.* 1. *num.* 200. Debet fieri a competenti judice, *ibid.* Et debet ante omnia constare de corpore delicti, *num.* 201. In casu delicti facti permanentis, non item transeuntis, *num.* 202. Aliud est constare de corpore delicti facti permanentis, *n.* 203. Aliud de delicto facti transeuntis, *num.* 204. *et seqq.* Requiritur insuper ad inquisitionem specialem, ut fiat praesente Reo, *num.* 207. Et eidem tradantur articuli, seu capitula, una cum depositione, et nominibus testium, *n.* 208. Apud Regulares tamen nomina testium non communicantur, et subinde nec apud saeculares, *n.* 209. Debent etiam exprimi circumstantiae delicti, *n.* 210.

Inquisitio specialis criminalis quo ordine fieri debeat? *t.* 1. *num.* 211. Si aliquid Requisitorum, vel ordo omittitur, processus reclamante Reo, est nullus, *n.* 212. Limitatur in processu Regularium, *nu.* 213. Si Reus non reclamat, valet processus, *num.* 214. Quando reus semel confessus est in judicio crimen sine tortura, non amplius potest reclamare contra nullitatem processus, *num.* 215. Ni abesset notitia corporis delicti, *nu.* 216. Deductio practica consolatoria pro Judicibus, *n.* 217.

Inquisitio criminalis specialis quos pariat effectus respectu Rei? *t.* 1. *nu.* 218. Durante inquisitione non potest reus promoveri ad honores, ordines etc. *ibid.* Confessus, vel convictus condemnari potest non solum extraordinaria, sed etiam ordinaria poena, *n.* 219. *et seq.*

Inquisitio mixta, an et quando institui possit, ac debeat? *t.* 1. *nu.* 164. Mixta, quae generalis secundum quid respectu personae debet institui, si jam constat de delicto, *ibid.* *et n. seq.* Quae vero ad Inquisitionem specialem, *n.* 166. Potest institui, etsi certe non constet de delicto, *n.* 167. *et seq.*

Inquisitio mixta, quae est generalis respectu criminum, et specialis respectu delinquentis, pariter fieri potest, *n.* 169. Non autem Judicialiter, *n.* 170.

Inquisitores fidei, et Officium inquisitionis, unde, et quid, qualemque potestatem habeant judicandi, et procedendi in causa haeresis? *t.* 7. *num.* 443. *et seqq.* Episcopi in suis Dioecesibus sunt Inquisitores nati, *nu.* 447. In locis ubi non vigent officium Inquisitionis, Episcopi, soli gaudent omni facultate Inquisitorum, *n.* 449.

IN RE COMMUNI

R. J. In re Communi potior est conditio prohibentis, C. II. R. LVI. *n.* 1. 3. *etc.* Quid dicatur res Communis, *ibid.* *n.* 2. Fallentias *v.* 9. *et seqq.*

INSPECTIO

2 Inspectione oculari fit probatio, *t.* 19. *num.* 21. Et quae ad hanc requirantur? *num.* 22. Vide infra §. *Ocularis inspectio.*

4 Inspectio impotentiam ad probandam impotentiam per quos? et quomodo fieri debeat? *t.* 15. *n.* 35.

INSTANTIA

2 Instantia quid; et quando incipiat, ac finiatur? *t.* 1. *num.* 13. Et qualiter differat a Processu? *num.* 13. 25. *et* 26. Instantia causarum, quando finiatur? *num.* 27. *et seqq.* Perit duobos modis, *num.* 28. *et seqq.* Referuntur casus, in quibus perit instantia per absolutionem ab observatione judicii, *num.* 29. *et* 30. Instantia de Jure Civili perimitur ex lapsu triennii, *n.* 31. Secus spectato jure Canonico, *num.* 32. Perempta instantia pereunt Acta judicii, *t.* 1. *num.* 380. Post lapsum biennii, vel triennii, an pereat instantia? *t.* 27. *n.* 40.

INSTITUERE, INSTITUTIO

3 Institutio haeredis. Vide *Haeredis Institutio.*

Institutio in Beneficiis et instituere quid et quotuplex? *t.* 7. *num.* 2. *et seqq.* Sumitur late, *ibid.* et proprie, *num.* 3. Quomodo differat a Collatione et Praesentatione? *num.* 4. Alia est Collativa seu verbalis, *numer.* 5. *et seq.* Alia Auctorizabilis, *numer.* 7. Alia Corporalis seu realis, *numer.* 8. Quae alio nomine vocatur Investitura,

INSTRUMENTUM

INTERDICTUM

INTERLOCUTORIA

INTERPRETATIO, INTERPRES

dom supplationis, quid? *n.* 353. Haec est propria interpretatio, *ibid.* Afferuntur quaedam hujus exempla, num. 354. Concessa potestate interpretandi statuta qualis concedatur, *num.* 355. Clausula, quod statuta non recipiant interpretationem, quid operetur? *num.* 357. Interpretatio ex parte causae efficientis, quomodo dividatur? *num.* 357. *et seqq.* Interpretatio necessaria, seu authentica, quae? *num* 359. Interpretatio generalis scripta, *num.* 360. Et generalis non scripta, *n.* 361. Interpretatio necessaria et particularis, quae? *n.* 362. Et cur sic dicatur? *num.* 363. Interpretatio non necessaria, seu probabilis ac doctrinalis, quae? *n.* 364. Interpretationis ex parte causae formalis sunt quinque species, *n.* 365. *et seqq.* Nempe, Interpretatio translativa, *n.* 366. Declarativa, seu verborum expositiva, *num.* 367. Correctiva, *num.* 368. Restrictiva, *num.* 369. Et extensiva, quid? *n.* 370.

Interpretatio authentica legis, an debeat publicari solemniter, ut obliget? *t.* 2. *n.* 373. et *seqq.* Mera legis declaratio non est publicanda, bene tamen Interpretatio legis proprie dicta; at cur? *num.* 374. *et* 376. Interpretatio legis quomodo differat ab Epicheia? *num.* 379. Regulae in legum interpretatione observandae declarantur, *t.* 2. *a num.* 383. usque ad *n.* 445. *et seqq.* Legislator majori cum libertate interpretatur legem, quam inferior, *num.* 382. Vide infra ℣. *Legum interpretatio* Interpretatio Rescriptorum, et privilegiorum qualiter fiat? *t.* 3. *num.* 119. *et* 130. *et seqq.*

2 Interpretatis dicto creditur, *t.* 20. *n.* 267.

3 Interpretari legem, et Privilegia ad quem pertineat? *t.* 30. *n.* 77.

4 Interpretatio non admittitur in claris. Vide *Clara.*

5 Interpretatio verborum. Vide *Verborum significatio.*

R. J. Interpretatio facienda est contra eum qui legem apertius dicere potuit, C. II. R. LVII. *num.* 1. *etc.* Est facienda ut res valeat potius, quam pereat, *ibid.* *num.* 8.

INTERROGATORIA

2 Interrogatoria, quid et quomodo fiant? *tit.* 18. *n.* 213. Interrogatoria non dantur parti, *num.* 214. Possuntque per Judicem fieri usque ad prolationem sententiae, *ibid.* Interrogatoria varie differunt a Positionibus, *num.* 215. Et in quibus? *num* 216. *et* 217. Interrogari servato juris ordine, quomodo Reus censeatur? *t.* 18. *num.* 156. Vide infra ℣ *Reus an Judici.*

Interrogatoria partim generalia, partim specialia, sunt proponenda in examine testium, *t.* 20. *num.* 508. Interrogatoria generalia, quae? *n.* 509. Interrogatoria specialia, quae? *n* 510. Interrogatoria suggestiva, quae? *num.* 516. Suggestio alia aperta, alia palliata, *n.* 517. Interrogatoria suggestiva sunt prohibita, et vitanda, *n.* 508. Interrogationes testium debent fieri in genere, gradatim descendendo ad magis specialia, *n.* 519. Idem procedit in examine Rei super crimine admisso, *num.* 520. Adeo ut confessio Rei per suggestionem extorta, non sufficiat ad condemnandum, *num.* 521.

5 Interrogatoria generalia quae, et quomodo proponi debeant in processu criminali? *t.* 1. *num.* 372.

Interrogatoria generalia Reo proponenda quae, et quomodo? *t.* 1. *num.* 432. *et seqq.*

Interrogatoria specialia testi proponendi Regulae, principia, et Praxis, *t.* 1. *num.* 374. *et seqq.* Testi ordinarie non solent, quamvis possint subinde interrogatoria specialia per ambages proponi, *num.* 375. *et seqq.* Reus vero per ambages interrogatur, et quare?

Interrogatoria specialia quae, et quomodo proponi possint, ac debeant reo? *t.* 1. *num.* 434. *et seqq.*

Interrogatoria ab Advocato Rei, vel ipso Reo pro examine Testium quando, et quomodo fieri possint, ac debeant? *t.* 1. *n.* 455. *et seq.* Quomodo super ipsis examinari debeant Testes? *num.* 457.

Interrogatoria proponuntur Idiomate vernaculo Testis, vel Rei, et scribuntur Idiomate Latino, *t.* 1. *num.* 368.

INTERSTITIA

1 Interstitia temporum, quibus conferendi sunt Ordines, quae, et cur a Jure statuta? *t.* 11. *n.* 143. *et seqq.* Nulla certa statuuntur pro Ordinibus minoribus, *num.* 143. Pro aliis requiritur annus, *num.* 144. Naturalis vel saltem Ecclesiasticus, *num* 145. Textus notabilis Constitutionis Innocentii XII. circa ipsa, *n.* 147. In Interstitiis Ordinum ex quibus causis possint dispensari? *num.* 148. *et seqq.* Requiritur major causa in dispensatione quorumdam Interstitiorum, ac aliorum, *n.* 149. Et cur? *num.* 150. Ecclesiae utilitas, vel necessitas, ut in interstitiis dispensetur, quando censetur adesse? *num.* 151. *et* 152. Cujus sit dispensare in Interstitiis? *num.* 153. *et seqq.* Episcopus ordinans alienum subditum cum Litteris Dimissoriis non potest cum eo dispensare quoad interstitia, *num.* 153. Sed dispensare in istis spectat ad Episcopum respectu suorum subditorum, *num.* 154. An eadem potestas competat Vicario Generali, atque Capitulo sede vacante? *num.* 155. In Interstitiis dispensat Episcopus, vel expresse, vel tacite; et quomodo? *num.* 156. Potestas dispensandi in Interstitiis respectu Regularium, an spectat ad Episcopum, vel Praelatum Regularem? *n.* 157. *et seqq.* De quibus Regularibus haec quaestio procedat? *ibid.* Ostenditur dictam potestatem pertinere ad Episcopum; et quomodo, *num.* 158. Nisi quando Praelati Regulares suis subditis conferunt Ordines minores, *num.* 159. Contra Ordinantem, et Ordinatum non servatis temporum Interstitiis, nullae sunt poenae in Jure statutae, *num.* 203. Peccat tamen uterque, ac subjacet poenae arbitrariae, *num.* 204.

INTESTATUS

3 Intestatus quis dicatur? *t.* 27. *num.* 2.

INTRUSUS

3 Intrusus in Beneficio quis censeatur? *t.* 5. *n.* 511. *et seqq.* Talis generatim est, qui obtinet Beneficium Ecclesiasticum sine auctoritate illius, ad quem de jure spectat Collatio, *n.* 513. *et seqq.* Sive propria auctoritate, *n.* 514. Sive aliorum, *num.* 515. Sive id faciant, *num.* 517. Enarrantur plures aliae species Intrusionis, *num.* 518. *et seqq.* Quinam intrusorum nomine veniant, quoad effectum Regulae Cancellariae, *num.* 526. Effectus intrusionis in Beneficium sunt varii, *num.* 527. *et seqq.* An valeat rescriptum motu proprio obtentum tacita intrusione, *num.* 532.

4 Intrusus Parochus invalide assistit Matrimonio, *t.* 3. *num.* 77.

INVALIDUM DE JURE

R. J. Invalidum de Jure quid? C. II. R. XXX. *num.* 9.

Invalidum quomodo dicatur firmari *ex nunc*, non *ex tunc*, C. II. R. XVIII. n. 3.

INVENTARIUM

2 Inventarium quid? *t.* 22. *n.* 136.

3 Inventarium quid? *t.* 26. *num.* 509. Qualia afferat privilegia? *num.* 510. Regulariter loquendo nemo

est, *num.* 80. Accusans civiliter libce ect ab Irregularitate, et si interne intendat poenam sanguinic quasodo, et quomodo fieri debeat ed evitandam Irregolaritatem? *num.* 82. *et seqq.* Ab Irregularitate immunis est, qui criminaliter accusat crimine leti, vel coram Iudice Ecclesiastico, *n.* 84. *et seqq.* Vel de crimine in futurum, *num.* 86. Doctrina practice ad propositum, *n.* 87.

Irregularitatem quando contrahant Judes dictans sententiam mortis, vel mutilationis et alii qualitercunque concurrentes ed eam? *t.* 12. *num.* 89. *et seqq.* Effectu secuto eam incurrit quivis sive Clericus, sive Laicus Judes, *ibid. et num. seqq.* Excepto Papa, *num.* 91. Etiam Inquisitoribus haereticae pravitatis, *n.* 92. Ac Judicibus Ecclesiasticis tradentibus malefactorem Curiae saeculari, *num.* 94. Necnon Episcopis, Principibus S. R. I. *num.* 95. *et seq.* Consiliarii et Assessores consulentes poenam sanguinis, vel votum dantes, sunt irregolares, *num.* 99. Quid de Confessariis et Theologis eandem poenam suadentibus, vel mandantibus Judici? *ibid. et num. seqq.* Advocati quoque et testes in causa criminali sunt Irregulares, *num.* 103. Nisi ad id cogantur, *num.* 105. Pariter Irregulares sunt Notarii, Tabelliones, Scribae, et alii Ministri Justitiae, ad executionem poenae sanguinis concurrentes, *num.* 107. Excipiuntur, qui privata Actoritate, et remote tantum concurrunt, uti opifices conficientes furcam, funem, gladium, etc. *num.* 108. *et seqq.*

5 Irregularitas es homicidio, vel mutilatione in bello, *t.* 12. *num.* 115. *et seq.* Si in bello patenter injusto vel unus tantum occiditur, omnes totius exercitus sunt irregulares, *ibid.* Exceptis illis, qui praecise spiritualiter adjuvant, *num.* 116. In bello justo offensivo omnes et soli illi sunt Irregulares, qui proprio facto aliquem occidunt, *num.* 117. Non item qui moraliter certi sunt, a se nullum esse occisum, *n.* 118. *et seqq.* Etiamsi Clerici sint, *num.* 121. Dubitans, an in tali bello aliquis a se sit necisus, pro Irregulari habere se debet, *num.* 122. In bello justo defensivo ab Irregularitate immunes sunt tam Clerici, quam Laici, qui pro defensione propriae personae, vel Ecclesiae, aut Patriae proprio facto aliquem occidunt, *num.* 123. *et seqq.* Si necessario in tali bello pugnant, *num.* 126. Secus, si libere, uti milites, nomen militiae sponte dantes, *num.* 126. Doctrina practica pro favore illorum, qui sunt vel fuere milites, in causa Irregularitatis, *num.* 128. *et seqq.*

Irregularitas ex homicidio, vel mutilatione ob defensionem vitae, membrorum, famae, honoris, fortunae, an et quando contrahatur? *t.* 12. *num* 46. *et seqq.* Irregularis non est, qui occidit, vel mutilat pro defensione suae vitae, aut membrorum injustum invasorem, nisi excedat moderamen inculpatae tutelae, *ibid. et num. seqq.* An, et quando censeatur servare moderamen inculpatae tutelae, qui occidit, vel vulnerat, dum fuga salvare se posset? *num.* 148. *et seqq.* Ab Irregularitate quoque immunis est, qui servato moderamine inculpatae tutelae occidit, vel mutilat pro defensione rerum temporalium, *num.* 157. *et seqq.* Ab eadem immunes sunt non tantum qui pro defensione propriae, sed etiam qui pro defensione alienae vitae, membrorum, et bonorum fortunae, occidunt injustum Invasorem, servato moderamine inculpatae tutelae, *num.* 172. *et seqq.* Etiam pro necessaria defensione famae commissum homicidium, vel mutilatio immunis est ab Irregularitate, *n.* 174.

Irregularitas ex homicidio mere casuali, es opere licito, secuta, nulla incurritur irregularitas, *t.* 12. *num.* 176. Adducuntur pro praxi varii casus, *num.* 177. *et seqq.* Ratione carentes aliquem occidentes ab irregularitate immunes sunt, *n.* 179. Qui homicidium casuale, vel mutilationem ex opere licito committit, irregularis est, si ex culpa gravi omittit debitam diligentiam cavendi mortem, aut mutilationem, *num.* 181. Uti fieri potest apud Magistros, Parentes etc. in correctione morum discipulorum, *num.* 182. Secundum aliquos levis culpa in vitanda morte alterius casuali sufficit ad irregularitatem, *num.* 186. Sed probabilius requiritur culpa gravis, *n.* 187. *et seqq.* In actionibus licitis, omni periculo mortis carentibus, nulla est obligatio adhibendi specialem diligentiam de cavenda morte alterius, *num.* 190.

Irregularitas ob homicidium casuale ex opere illicito secundum aliquos semper sequitur, *t.* 12. *n.* 191. Probabilius respondetur cum distinctione de opere illicito es natura sua inducens, vel annexum habens mortis, aut mutilationis periculum, et de actione illicita id non habente, *num.* 195 *et seqq.* Clerici medicinam, vel Chirurgiam exercentes, irregulares sunt, si mors inde casualiter sequatur, *n.* 200. Non item si mere casualiter sequitur ex ipsorum veneratione, *num.* 201.

Irregulares ex homicidio casuali in ebrietate, usum rationis adimente, commisso vere inducitur, *t.* 12. *num.* 204. Secus est si ebrietas usum rationis non adimit, *n.* 205. *et seq.* Dummodo homicidium prius non intendat, aut rationabiliter praevideat, *n.* 207. Qui ab experientia scit, se in ebrietate homines periculose invadere, irregularis est, si in ebrietate aliquem occidit, vel mutilat, *n.* 211. *et seq.*

Irregularitatis es homicidio, vel mutilatione secutae dispensatio. Vide *Dispensatio Irregularitate ex homicidio, vel mutilatione secuta.*

R. J. Irregularitas ex homicidio per alium, meo nomine facto, non incurritur, C. II. R. X. *n.* 12.

IRRITATIO, IRRITUM

1 Irritatio cetus alia explicita, alia implicita, *t.* 2. *n.* 243. Irritandum quandoque dicitur, id quod ipso jure est irritum, *t.* 4 *n.* 58. et *t.* 2. *n.* 262. Irritatio legis, quid, et quomodo differat ab abrogatione et derogatione legis? cit. *t.* 2. *n* 484. et 485. Vide infra ℣. *Lex abrogans.*

2 Irritum ipso Jure, et irritandum, in quo differant, *t.* 16. *n.* 21. *et* 22.

3 Irritatio Testamenti quid et quomodo fiat? *t.* 26. *nu* 731. *et seq.*

Irritatio voti quid, et e quo fieri possit? *tit.* 34. *num.* 8.

ITER

2 Iter ut est servitus rustica, quid? *t.* 26. *num.* 99.

R. J. Iter ad Curiam Romanam arreptum habet vim appellationis, C. II. R. XXXI. *n.* 7.

JUBILÆUM

5 Jubilaei tempore, et virtute, an Confessarii simplices absolvere valeant ab haeresi, et casibus Papalibus aliis? *t.* 7. *n.* 440. *et seqq.*

JUDÆI

1 Judaei an obstringantur constitutionibus Ecclesiasticis? *t.* 2. *num.* 278. *et seqq.* Qua ratione in jure canonico habeatur integer Titulus *de Judaeis*? *n.* 280. Judaeorum Talmud, cur per Papam jussus fuerit comburi? *n.* 286. *et* 288.

2 Judaei ad testificandum in judicio adversus Christianos admitti non debent, *t.* 20. *n.* 152. Idemque dicendum de Paganis, Haereticis, et quibuscunque infidelibus, *num.* 155. Imo et de Judaeis,

JUDEX

debet pars contradicere; alias sibi praejudicat, *t.* 8. *num.* 58. Judex post elapsum prioris dilationis terminum, an possit invita parte alium concedere? *num.* 76.

Judex saecularis nequit cognoscere super quaestione mere spirituali incidente, ne quidem accessorie, sed haec erit remittenda ad Judicem Ecclesiasticum, *t.* 10. *n.* 31. *n. seq.* Judex Ecclesiasticus potest mittere inhibitoriam Judici laico, ne procedat super causa pendente ab ea, quam ipse cognoscit, et tunc suspenditur ejus jurisdictio, *num.* 36. Quid si non fuerit missa inhibitoria? *n.* 37.

1 Judex debet cuncta rimari, antequam ferat sententiam, *t.* 11. *num.* 306. Potestque partes interrogare, ubicunque hoc aequitas suadebit, etiam post conclusionem in causa, *ibid.* Nec per conclusionem in causa ligantur manus ejus, *num.* 306. *et* 307. Judex appellationis non potest cognoscere, nisi super ea causa, a qua fuit appellatum, *n.* 309. *et* 311.

Judici non servato juris ordine interroganti, an Reus teneatur fateri veritatem? *t.* 18. *num.* 154. *et seqq.* Et quid, si Judex legitime interroget? *num.* 165. *et seqq.* Judex nequit Deum interrogare de occultis criminibus, si nulla praecessit infamia, probatio vel indicium, *num.* 157. Neque convictum de uno crimine potest interrogare de alio non connexo, *num.* 158. Alias graviter peccat, *num.* 159. Vide infra ℣. *Reus an judici, et* ℣. *Reus ex praesumptione.*

Judex non potest facere positiones, *t.* 18. *num.* 219. Cautela judici quoad positiones observanda, *num.* 224. Vide infra ℣. *Positiones.* Probationes omnes sunt Judici arbitrariae, et in quo sensu? *t.* 19. *nu.* 60. Judicis ordinarii litteris est standum, donec contrarium probetur, *t.* 19. *n.* 71. Judici facienda est probatio, *t.* 19. *num.* 113. Potest tamen Judex alium deputare ad recipiendos testes, aliasque probationes, *nu.* 114. Quoad Judicem nunquam censetur conclusum in causa, *t.* 19. *n.* 170. Potestque suadente aequitate novas probationes admittere post terminum peremptorium, *nu.* 177. Judex ex officio tenetur inquirere de conditione testium, *t.* 20. *nu.* 17. *et* 19. An testem inhabilem ex officio teneatur repellere? *num.* 19. 20. *et* 21. Vide infra ℣. *Testes minus idonei.* Judex criminosus non infamis, cur nequeat per exceptionem partis repelli a judicando, bene tamen testis criminosus a testificando? *t.* 20. *num.* 63.

Judex Laicus non potest e loco sacro corpus occisi exhumare, ut constet de corpore delicti, inconsulto Episcopo, *t.* 20. *n.* 172. Potest tamen Judici laico istud concedere Episcopus absque irregularitate, *ibid.* Judex laicus non potest Clericos cogere ad testificandum coram se contra Laicos, *num.* 176. *et* 177. An id possit fieri per Judicem laicum jubente Episcopo? *n.* 178.

Judex debet pro possibili dicta testium interpretari, ut non contradicant, *t.* 20. *num.* 321. Judex debet vacillationem testis, et causam ipsius in Actis ponere, *num.* 319. Vide infra, ℣. *Testis contrarius.* Judicis monitio, ut pars adversa compareat, plus operatur, quam citatio nuntii, *t.* 20. *nu.* 416. Judex quando se vult informare super notorio, vel fama, potest recipere testes parte non citata, *num.* 418. Judex ex officio providere debet, ne impediatur productio testium, *num.* 432. Judex cavere debet, ne testes e longinquo adductos diutius detineat, saltem non ultra quindecim dies, *num.* 440. Judex quaenam in persona testium diligenter explorare debeat? *t.* 20. *nu.* 497. Vide infra ℣. *Testium examen.* Praesumitur pro Judice, quod juste processerit, *t.* 23. *n.* 88.

2 Judex post juramentum necessarium, seu suppletorium, deferre non tantum ad petitionem partis, sed etiam ex officio suo, *t.* 24. *num.* 165. *et seqq.* Etiam post conclusionem in causa, *n.* 169. *et* 170. Debetque usque ad prolationem sententiae cuncta rimari, *n.* 166. Judex cuinam parti debeat deferre Juramentum necessarium, seu in supplementum? *num.* 191. *et seqq.* In praeeligendo, cui parti Judex deferat juramentum, quatuor sunt consideranda; et quae? *nu.* 198. Vide infra ℣. *Juramentum suppletorium.* Judicis arbitrio qualiter relinquatur deferre Juramentum necessarium? *t.* 24. *n.* 209.

Judex potest exceptiones modici praejudicii repellere ex levi praesumptione fraudis, *t.* 25. *num.* 84. Non tamen exceptiones legitime oppositas, alias potest appellari, *num.* 84. *et seqq.* Judex potest revocare malam sententiam interlocutoriam de non admittenda exceptione, et postea procedere in causa principali, etiam nolente parte appellante, *nu.* 85. Judex non debet erubescere revocare id quod male egit, *num.* 86. Praxis revocandi gravamen verbis curialibus, *ibid.* Si exceptione non admissa appelletur, tunc Judex appellationis super sola veritate exceptionis cognoscit, non vero de causa principali, *n.* 87. *et* 88.

Judex postea quam semel dixit sententiam diffinitivam, Judex esse desinit, *t.* 27. *num.* 34. Istud intelligendum est non solum de Delegato, sed etiam de Ordinario, et quomodo? *num.* 35. *et seqq.* Judex sententiam diffinitivam semel valide prolatam revocare nequit, bene tamen interlocutoriam, *num.* 33. *et* 34. An possit revocare sententiam diffinitivam, quae ipso jure est invalida? *num.* 36 *et* 37. Vide infra ℣. *Sententia diffinitiva in quibus differat, etc.*

Judex tenetur causas matura deliberatione examinare et sententiam non praecipitanter ferre, *t.* 27. *n.* 41. *et seqq.* Judicem oportet usque ad sententiam cuncta rimari, *num.* 45. Et jurgantium controversias celeri sententia terminare, *ibid.* Judici nunquam concluditur in causa, *n.* 56. Potestque is conclusionem in causa revocare, *ibid.* Judex debet sententiam diffinitivam ex scriptis proferre, et quidem sedendo pro Tribunali, *num.* 59. 61. *et seqq.* Vide infra ℣. *Sententiae diffinitivae requisita.*

Judicis potestas finitur per sententiam diffinitivam, *t.* 27. *nu.* 143. Judex, praesertim Delegatus, an, et quomodo possit exequi sententiam suam? *t.* 27. *n.* 167. *et seqq.* Post sententiam latam expirat officium Judicis; et quomodo? *n.* 168. Judex tenetur victum victori condemnare in expensis, *t.* 27. *n.* 176. *et seqq.* Alias tenebitur expensas resarcire de suo, *nu.* 193. *et* 194. Nisi hae nullatenus fuerint petitae, *num.* 194. *et* 195. Vide supra ℣. *Expensae.* Judices plures si concurrant, standum est majori parti concordantium in eandem sententiam, *t.* 27. *nu.* 215. Si duo Judices contraria pronuntient, quid agendum? *n.* 217. *et* 218.

2 Judex *a quo*, et Judex *ad quem*, seu Judex appellationis, quis? *t.* 28. *nu.* 4. Appellatione interposita non potest Judex exequi sententiam: secus, si solum opponatur nullitas, nisi haec foret notoria, *nu.* 26. Judex ordinarius potest reformare sententiam suam de Jure nullam, *nu.* 29. Et quid dicendum de Judice delegato? *num.* 30. Judex *a quo* deferens appellationi, abdicat a se jurisdictionem, et transfert causam in superiorem, *t.* 28. *nu.* 130. Secus, si Judex *a quo* non deferat appellationi, dando apostolos refutatorios, *num.* 131. Pendente appellatione sunt Judicis *a quo* manus ligatae; et quomodo? *num.* 147. Judex tenetur debite petenti exhibere apostolos, *n.* 148. *et seqq.* Et an teneatur tradere apostolos non petenti? *num.* 137. *et* 138.

mo lata, est solum interlocutoria, non diffinitiva, *nu.* 115. Secus dicendum de sententia lata in Possessorio ordinario, *num.* 115. *et* 113. In Judicio summarissimo non admittuntur exceptiones tangentes proprietatem rei, *num.* 116. Nec turbidae, seu requirentes altiorem indaginem; idque varie explicatur, *n.* 118.

R. J. Judicium quomodo sumatur in lato sensu, C. II. R. XII. *num.* 2.

JURAMENTUM

1 Juramentum etiam metu gravi extortum, est validum, licet secus sit in voto; et quae disparitas? *t.* 40. *num.* 58. *et* 59. Sponte ad jurandum se offerens, reddit se suspectum, *t.* 22. *n.* 5.

2 Juramenti nomine; quid intelligatur? *t.* 24. *nu.* 2. Appellatur etiam *Jusjurandum*, et *sacramentum*; et cur? *ibid.* Juramentum quid? *num.* 3. Ejus finis immediatus, est confirmatio rei dubiae, *ibid.* Dividitur varie, *num.* 4. *et seqq.* Juramentum assertorium, et promissorium, quid? *n.* 5. Ad juramentum promissorium duplex requiritur veritas, *nu.* 6. Juramentum simplex, et solemne, *nu.* 8. Juramentum per execrationem, et Juramentum per simplicem Dei contestationem, *n.* 9. Juramentum extrajudiciale, et Judiciale, quid? *n.* 10.

Juramentum Judiciale, qua ratione dividatur? *t.* 24. *n.* 11. *et seqq.* Prout respicit partes litigantes, dividitur in Juramentum calumniae, malitiae et Juramentum de veritate dicenda; et quid? *num.* 11. 12. *et seqq.* Prout respicit decisionem causarum, dividitur in Juramentum decisorium litis, et in Juramentum in litem; et quid? *num.* 15. *et* 16. Juramentum in litem est triplex, *num.* 17. *et seqq.* Nempe Juramentum in litem de veritate, *num.* 17. Juramentum in litem de affectione, *num.* 18. Et Juramentum in litem de interesse; et quid, *n.* 19. Juramentum in litem defertur solum ratione doli, non ratione culpae, *num* 20. Juramentum judiciale aliud est testium, aliud judicis, Advocatorum, Tutoris etc. *num.* 21.

Juramentum an sit licitum praesertim sacerdotibus ac religiosis? *t.* 24. *num.* 22. *et seqq.* Juramentum debite factum est licitum, et actus Religionis, *num.* 22. Non tamen est de genere eorum, quae per se bona sunt, et frequentanda, *num.* 23. Consuetudo inconsulte jurandi est periculosa, *ibid.* Ad juramentum ut sit licitum, tres requiruntur comites, nempe veritas, judicium et justitia: idque declaratur, *num.* 24. His concurrentibus licite juratur, etiam per sacerdotes et Religiosos, *num.* 25. Sine justa causa jurare etiam verum ad minus est peccatum veniale, *n.* 26. Sacerdotes in levi causa non sunt compellendi ad jurandum, *nu.* 27. Possunt tamen jurare in casu necessitatis, sicut et Religiosi, *ibid.* Christus *Matth.* *cap.* 5. prohibuit jurare per creaturas, *num.* 28. Si tamen juretur per creaturas, servandum est Juramentum. *ibid.* Explicatur dictum illud Salvatoris *Matth. cap.* 5. *nu.* 29 *et n.* praecad. *et seq.* Juramentum est a malo, et quomodo? *nu.* 30. Jacob. *c.* 5. non prohibetur juramentum simpliciter, sed voluntas jurandi inconsulte, et sine causa, *n.* 31.

Juramentum quomodo sit interpretandum? *t.* 24. *nu.* 32 *et seqq.* Juramentum est stricti juris, stricteque interpretandum, *num.* 32. In Foro animae juramentum interpretatur secundum intentionem jurantis, *n.* 33. Et si de hac non constet, interpretatur stricte pro favore jurantis, *nu.* 33. *et* 34. Favor juramenti, et reverentia ipsi debita, in quo consistat? *num.* 34. *et num.* 35. Juramentum praestitum circa materiam juris communis, idque varie exemplificatur, *t.* 24. *num.* 35. *et seqq.* Non obstante juramento de rebus Ecclesiae non alienandis, potest Episcopus novam Ecclesiam aedificare, si populus ea indigeat, *num.* 35. Jurans in omni causa servare ordinem judiciarium, non tenetur hunc servare in notoriis, *num.* 36. Qui jurato promisit judicio sisti, potest ex causa illud deserere, *nu.* 37. Jurans perpetuam residentiam, potest in casibus a jure permissis abesse, *nu.* 38. Qui juravit parere Juri, vel mandatis Ecclesiae, potest ob injustum gravamen licite appellare, *num.* 39. Et qui juravit, consilium vel secretum alterius nulli revelare, tenetur solummodo celare consilium ipsius honestum; non vero malum, et Reipublicae perniciosum, *nu.* 40. Juramentum de servando secreto, v. g. Capituli, Concilii etc. qualiter sit intelligendum, atque obliget? *nu.* 41. Juramentum generale debet ita intelligi, si fieri potest, ut non obviet Juri, *nu.* 36. Juramentum promissorium in materia levi violatum, continet duntaxat peccatum veniale, *num.* 42. Juramentum Episcoporum, Canonicorum, et aliorum ad Dignitates, vel officia promotorum, item Juramentum Capitulorum, Collegiorum, Universitatum etc. jurantium servare propria statuta, qualiter sit interpretandum? *n.* 43.

2 Juramentum an sit interpretandum secundum intentionem jurantis, vel illud recipientis? *t.* 24. *num.* 44. *et seqq.* Juramentum bona fide generaliter praestitum, interpretatur secundum intentionem jurantis, nec extenditur ad incognita, *num.* 44. Debetque civili modo intelligi, idque exemplificatur, *n.* 45. 46. *et* 47. Si jurans fuit in dolo, tunc juramentum ejus interpretatur, atque obligat juxta intentionem recipientis, *n.* 48. *et* 49. Juramentum est interpretandum juxta mentem recipientis, quando? *t.* 18. *n.* 177. *et* 178.

Juramento promissorio, quaenam conditiones tacite inesse censeantur, *t.* 24. *num.* 50. *et* 51. *et seqq.* In Juramento assertorio nulla conditio subintelligitur, *num.* 50. In Juramento promissorio, quamvis absolute facto, subintelliguntur quaedam tacitae conditiones; nempe, *si potero*, *num.* 51. *et* 52. *Salvo jure, et auctoritate superioris*, *num.* 53. *Si non is sponte remiserit, in cujus favorem juratum est*, *nu.* 54. *et seqq.* *Si res in eodem statu permanserint*, *num.* 57. Si et altera pars fidem servaverit, *num.* 58. Juramentum in favorem hominis factum Deus non acceptat, nisi in ordine ad hominem, *num.* 55. Juramentum dandi certam eleemosynam pauperibus in genere, an possit a paupere aliquo remitti? *num.* 56.

Juramenti promissorii obligatio generatim, quae sit? *t.* 24. *num.* 69. *et seqq.* Omne juramentum promissorium debite factum, parit obligationem observandi illud ex virtute Religionis, *num.* 69. Et si desit intentio jurandi, peccat quis dupliciter, atque obligatur ad illud observandum; et quomodo? *num.* 70. *et* 71. Juramentum de re inhonesta non obligat, *num.* 73. Juramentum non est vinculum iniquitatis, *ibid.* Juramentum de re inhonesta censetur illud, quod servari non potest absque peccato mortali, vel veniali, *num.* 74. Etiam Juramentum temerarium observari non debet, *num.* 75. Juramentum soli Deo factum de opere minus perfecto aut prorsus indifferente, non obligat, *t.* 24. *num.* 76. Nihilominus, ut juramentum homini factum obliget, sufficit, quod possit servari absque dispendio salutis aeternae, *num.* 77. *et seqq.* Idque exemplificatur in debitoribus jurantibus solvere usuras, *num.* 71. Vel jurantibus non molestare creditorem super pignore, *num.* 79. Differentia inter juramentum Deo, et homini factum, *num.* 77. Ju-

esmentum homini factum, non potest eo non consentiente commutari in opus melius; bene tamen juramentum Deo factum, n. 80.

2 Juramenti promissorii obligatio an sit personalis, vel potius realis, ita ut ad haeredes transeat? t. 24. nu. 102. *et seqq.* Juramentum promissorium in utilitatem hominis factum, potest considerari vel ut per se stat, vel ut ab altero est acceptatum, sicque involvit actionem pacti, num. 102. Propria juramenti obligatio, seu procedens ex virtute Religionis, est omnino personalis, *num.* 103. *et seqq.* Quid, si aliquis pro se, et suis successoribus, juravit quidpiam praestare? *nu.* 104. Cur a principio solent praestare personale juramentum Rex, Episcopus, Canonicus, et haeres Vasalli, non obstante juramento Antecessorum? num. 105. Si juramentum est confirmatorium promissionis ab altero acceptatae, tunc obligatio inde orta vi pacti transit ad haeredes, *n.* 106. *et n.* 107. *et n.* 103. Peritque actionem in utroque Foro, *num.* 103. *et num.* 106. Juramentum reale Deo factum tenetur haeres defuncti adimplere, *num.* 108. Secus dicendum de juramento debitoris defuncti, qui promisit solvere usuras, *num.* 109. Juramentum ex parte ejus qui juratus, non est personale, sed transit ad haeredes, *num.* 110. Juramentum per vim, aut metum extortum, an obliget? t. 24. *num.* 121. *et num.* 101. *et* 102. Juramento an confirmentur contractus de Jure invalidi? *nu.* 117. *et seqq.* Vide supra ✠. *Contractus per juramentum.* Juramentum in praejudicium tertii, vel boni publici, non confirmat contractum, *n.* 122.

Juramentum servandi statuta, utrum extendatur ad statuta in posterum edenda? t. 24. *n.* 63. *et seqq.* Juramentum servandi statuta edita, non extenditur ad edenda, *num.* 62. Etiamsi quis promittat vi juramenti antea praestiti eadem servare, *nu.* 61. Juramentum etiam absolute praestitum servandi statuta, non extenditur ad futura, nisi exprimatur, *nu.* 6·. *et* 63. Vel nisi posterius Statutum veniat ad declarationem prioris duntaxat, *nu.* 64. Solvuntur contraria, *num* 65. *et seqq.* Disparitas inter Hypothecam, et Juramentum, *num.* 67. Juramentum servandi statuta, Capitulationes, aut consuetudines alicujus Ecclesiae, vel Communitatis, an, et qualiter obliget, quando in eis aliqua continentur, quae sunt illicita; vel vergunt in praejudicium Ecclesiae, seu dignitatis, ad quam jurans assumitur? t 24. n. 81. *et seqq.* Hujusmodi juramentum obligat solum ad servanda licita, *nu.* 81. Juramentum contra utilitatem Ecclesiasticam ab Episcopo ante suam electionem praestitum, non tenet, *num.* 82. neque obligat juramentum Regis in praejudicium Regni sui, *num* 83. Juramentum servandi statuta, Capitulationes etc. si contineant quaedam illicita, damnosa, vel Libertati Ecclesiasticae obviantia, est illicitum, nec servandum, *num.* 84. Constitutio nove Innocentii XII. de Capitulationibus, quas occurrente vacatione Ecclesiarum, vel Monasteriorum fieri contingit, *n.* 85. Jurans scienter servare statuta, Capitulationes, vel pacta illicita, censetur largo modo perjurus, *num.* 86. Et quid, si quis generaliter juravisset talia servare, ignorans, ea continere quid illicitum? *n.* 87.

2 Juramentum contra leges Civiles, earumque prohibitionem factum, an obliget? t 24. *nu.* 88. *et seqq.* Quando Lex Civilis obligat ad culpam, vel fundatur principaliter super bono publico, non tenet Juramentum contra eam factum, *num.* 88. 89. *et* 90. Regula est, quod juramentum vergens in praejudicium tertii non obliget; idque exemplificatur, *num.* 91. *et* 92. Quando lex Civilis principaliter fundatur super favore privati, tunc juramentum in contrarium praestitum valet, et obligat jurantem, *num.* 93. *et seqq.* Idque exemplificatur in alienatione rerum dotalium juramento firmata, *nu.* 94. Et in juramento, ut filia dote contenta patri non succedat ab intestato, *num.* 95. Et in pacto non revocandi Testamentum, *num.* 96. Et in juramento mulieris pro altero fidejubentis, *num.* 97. Solvuntur contraria, *nu.* 98. *et* 99. Juramentum, per quod tollitur jus privati sibi publica auctoritate concessum, valet: secus, si tollatur jus commune, *num.* 98.

Juramentum non est exigendum, quando dubitatur verosimiliter de perjurio, t. 7. *num.* 52. Juramento Actoris spoliati probatur illata damna, et interesse, ubi de illato spolio violentia constat, t. 13. *num.* 122. Requiruntur tamen ad hoc quatuor conditiones, et quae? *num.* 123. De aequitate Canonica idem praestat sermo seriosus, ac juramentum de veritate dicenda solet imponi Reo juridice interrogando, t. 18. *num.* 164. Et quid in causis criminalibus? *ibid.* Juramentum non tenetur praestare is, qui intentionem suam plene probavit, t. 19. *num.* 69. Haud obstante contraria consuetudine, etiam immemoriali, *num.* 70. Juramento alicujus non creditur, si legitime probetur contrarium, t. 19. *n.* 89.

Juramentum calumniae, quid? t. 7. *n.* 2. Vide supra ✠. *Calumniae juramentum.* Juramentum malitiae, quid? t. 7. nu. 6. Cur non sit superfluum? nu. 7. Et quomodo differat a Juramento calumniae, *n.* 12. Et partim ab isto differt: et quomodo? num. 13. *et* 14. Jurans de veritate dicenda, non tenetur spectato rigore Juris respondere, nisi quod novit per proprios sensus, *nu.* 10. Istud de consuetudine non servatur; et cur? *n.* 11.

2 Juramentum testium trahitur ad totum actum depositionis, t. 20. *num.* 421. Juramentum ad quartam productionem testium requisitum, cur non superfluat post praestitum juramentum calumniae? t. 20. *num.* 449. Juramentum testium est de veritate dicenda, *num.* 463. De quibus fieri debeat? *num.* 465. *et seqq.* Juramentum testium in quibus casibus non exigatur? *num.* 471. *et seqq.* Testes sine juramento recepti, licet non probent, ne quidem semiplene, faciunt tamen praesumptionem, *nu.* 479. An id possit testibus remitti? n. 480. *et seqq.* Disparitas inter juramentum testium, et juramentum calumniae, quod expresse remitti nequit, *nu.* 481. Ut remittatur juramentum testibus, requiritur utriusque partis consensus, *num* 482. *et* 483. An etiam requiratur auctoritas judicis? *nu.* 484. Juramentum testibus in certis casibus remitti nequit; et quibus, n. 485. *et seqq.*

Juramentum testium debet esse personale, ac praestari tactis Sacrosanctis Evangeliis, t. 20 *num.* 488. *et seqq.* De consuetudine alicubi sufficit jurare tangendo quaslibet sacras scripturas, *nu.* 490. Vide infra ✠. *Testis antequam deponat.* An possit cogi ad testificandum, qui juramento se obstrinxit ad nihil dicendum, seu non testificandum? t. 21. *num.* 43. *et seqq.* Praesertim nulla praevia sui juramenti absolutione? *nu.* 45. 48. *et* 49. Juramentum de non testificando, est contra bonos mores, sicque non obligat, *n.* 44. 46. *et seq.* Declaratur istud in crimine Simoniae, *n.* 47. Et conspirationis subditorum contra Praelatum suum, *num.* 48. Et in inquisitione super reformatione Monasterii, *num.* 49. Atque in Denuntiationibus matrimonialibus, *n.* 50.

Juramentum illius qui Librum aliquem composuit, quod contenta in eo sint vera, praebet adminiculum probationis pro eo, t. 22. *num.* 216. *et* 217. In defunctis tantum importat more, quantum juramentum, *n.* 218.

randum alterius alteri neque prodest, neque obest; *ibid.*

Juramentum necessarium seu in supplementum probationis potest regulariter deferri in omnibus causis, *t.* 25 *num.* 207. *et seqq.* Adeo ut parte petente, et judice nolente illud deferre, possit appellari, *num.* 208. *et* 209. Dantur tamen plures casus, in quibus nequit deferri juramentum necessarium, *num.* 210. *et seqq.* Sic non potest deferri, ubi lex vel statutum requirit probationem evidentissimam, aut legitimam, *num.* 211. Et nequit Actori deferri in causis criminalibus criminaliter intentatis, *num.* 212. Secus, ubi de crimine agitur civiliter, *num.* 213. Vel quando pro eo debet imponi solum poena pecuniaria, *num.* 214. Potest in causis criminalibus aliquando deferri Reo Juramentum in supplementum, *num.* 218. *et seqq.* Nec defertur illud in causa Feudali, aut Fiscali, *num.* 218. Neque in causis spiritualibus, ℣ g. Matrimoniali Monachatus, Beneficiali, *nu.* 219. An Juramentum suppletorium possit deferri in causis sponsalium? *nu* 220.

Juramentum litis decisorium si deferatur, an aliquando possit recusari? *t.* 25. *num.* 221. *et seqq* Juramentum voluntarium libere potest recusari, adeo ut non sit opus illud referre, *num.* 221. Nisi forte inter partes jam fuerit conventum, una earum juret, *nu* 222. Juramentum Judiciale potest libere recusari, donec a Judice fuerit approbatum, *num* 223. *et* 224 Sed ubi Judex illud approbavit, tenetur pars aut jurare, aut referre, aut solvere, *nu.* 223. *et* 225. Conventus actione famosa non potest Juramentum referre, *num.* 226. A sententia lata virtute Juramenti judicialis non praestiti, an possit appellari? *n.* 227.

Juramentum necessarium non potest recusari sine justa causa etc *t.* 25. *num.* 228. *et seq;* Justae causae recusandi juramentum necessarium, vel juramentum judiciale a Judice approbatum, sunt plures, *num.* 229 *et seqq.* Potest enim illud recusari ratione probationis factae, vel non factae, *num.* 230. Ratione ignorantiae, *num* 231. Ratione causae, seu ob naturam actionis, *num.* 232 Ex persona deferentis, *nu.* 233. Et ex persona ejus, cui defertur, *n* 234. Practice f-rendi sententiam ex Juramento, quae? *num.* 235. *et* 236. Utrum a sententia vigore juramenti litis decisorii lata possit appellari, distinguendi sunt plures casus, et qui? *num* 237. 238. *et seqq.* Sententia lata praetextu juramenti necessarii falsi tamen postea reperti, non transit in rem judicatam, *t.* 27. *n.* 132.

4 Juramentum cui deferendum, quando sponsalia sunt dubia? *t.* 1. *n.* 49.

5. Juramentum calumniae in processu criminali quomodo praestetur a Laico, vel sacerdote accusatore? *t.* 1. *n.* 350.

R. I. Juramentum contra bonos mores praestitum non obligat, C. I. R. V. *n.* 7 C. II. R. XXI. *n.* 2. R. LVIII. per tot. R. LXIX. *nu.* 3. -- quod vero non est contra bonos mores omne obligat, C. II. R. LVIII. *n.* 6.

Juramentum non est vinculum iniquitatis, C. II. R. LVIII *nu.* 2. -- non obligat in promisso, si alter fidem seu conditionem non servet, C. II R. LXXV *n.* 6.

Juramentum suppletorium quando admittatur remissive, C. II. R. XI. *n.* 7.

JURISDICTIO

1 Jurisdictio quid? *t.* 29. *num.* 2. *et* 3. Dicitur potestas publica, *num.* 4. Et potestas jurisdictionis, *num.* 5. Jurisdictio generatim qualiter dividatur? *num.* 7. *et seqq.* Jurisdictio Ecclesiastica, et jurisdictio Civilis, seu politica, quae? *num.* 7. Jurisdictio contentiosa, et voluntaria, quid et in quo differant? *n.* 8. *et* 9. *et t.* 10. *num.* 7. Jurisdictio ordinaria, et delegata quae? *cit. t.* 29. *num.* 11. *et* 12. Jurisdictio mandata, an differat a delegata? *n.* 13. *et seqq* Et in quo proprie loquendo? *num.* 14. *et* 15. Sed largius loquendo quandoque confunduntur, *num.* 17. Jurisdictio mandata proprie accepta coincidit cum delegata ad universitatem causarum, *nu.* 16. Jurisdictio simplex, ac Imperium mixtum et merum, quid? *num.* 18. *et seqq.* Vide supra ℣. *Imperium.* Jurisdictio bassa, seu inferior, et Jurisdictio alta, seu criminalis, quae? *num.* 20. *et* 21. Alia jurisdictionis simplicis, et Imperii definitio, *num.* 23. Jurisdictionis Episcopalis potestas, in quo consistat? *t.* 31. *num.* 66. An haec competat Episcopis immediate, a Deo? *num.* 68. *et seqq* Vide supra ℣. *Episcopi potestas.*

Jurisdictio tribuitur vi consuetudinis legitime praescriptae, *t.* 2. *num.* 471 Jurisdictio Vicarii Generalis, an sit ordinaria, vel delegata, non est tantum quaestio de nomine, et cur? *t.* 28. *num.* 90. Concluditur, quod is habeat jurisdictionem ordinariam, *nu.* 91. *et seqq.* Jurisdictio, quae penes Episcopum est primario, et principaliter, in Vicario Generali ipsius existit secundario, et accessorie, *num.* 98. Non semper, qui vices gerit alterius, delegata jurisdictione uti censetur, *num.* 99. Jurisdictio principaliter residet penes Capitulum Sede vacante, exercitium tamen ejus existit penes Vicarium Capitularem, *num.* 111. Jurisdictio ordinaria non extenditur morte concedentis: bene tamen delegata, re integra, *t.* 29 *num.* 50. *et* 51. Jurisdictio ordinaria est favorabilis: delegata vero est odiosa, et stricte interpretanda, *num* 52. Jurisdictio ordinaria est cuipiam naturalis; delegata vero accidentalis, et superinducta, *num.* 53. Jurisdictio licet sit indivisibilis in se, est tamen divisibilis quoad exercitium, *cit. t.* 29. *num.* 113. Jurisdictio per metum gravem extorta, an sit valida? *t.* 40. *num.* 63. *et* 64. *et* 73.

2 Jurisdictionis prorogatio, quid, et quot modis fiat? *t.* 2 *nu.* 122. *et seqq* Vide infra ℣ *Prorogatio.* Jurisdictio gravi metu extorta ipso jure est nulla, *nu.* 137. Jurisdictionis praevento, quid sit et qualiter inducantur? *t.* 2 *nu.* 165 *et seqq.* Vide infra ℣. *Praeventio jurisdictionis.* Perpetuatio jurisdictionis respectu Delegati, inducitur per citationem, *t.* 3. *num.* 105. Etiamsi nondum ante obitum Delegantis citatio pervenerit ad notitiam citati, *num* 106.

Jurisdictionis contentiosae actus regulariter sunt invalidi diebus feriatis, *t.* 9. *num.* 2?. Secus dicendum de actibus jurisdictionis perpetuationem, et inter inducendam litis pendentiam dispositas, quae? *t.* 16. *num.* 8. Confessio per viam contentiosae jurisdictionis, et voluntariae jurisdictionis, quae? *t.* 18. *nu.* 81. Jurisdictio potest probari per testes singulares singularitate adminiculativa, *t.* 20. *n.* 299. *et* 303. Jurisdictiones non debent confundi, sed cuilibet sua jurisdictio conservari, *t.* 28. *n.* 86.

3 Jurisdictio Capituli Sede vacante Vide *Capituli Jurisdictio.*

Jurisdictio contentiosa, necessaria, et voluntaria quae? *t.* 9. *num.* 23. *et seq.*

Jurisdictionis voluntariae actus coram quovis valet, *t.* 26. *n.* 25.

JURISTÆ JUS

2 Juristarum cauta responsio: *Nego narrata, ut narrantur*, *t.* 11. *n.* 22.

gatur, si eidem renunciarent specialiter, *num.* 354. Nun item si generaliter tantum, *nu.* 355. Specialis renuntiatio valet, etsi in continenti fiat, *num.* 356. *et seqq.* Nisi Laesio sit enormissima, et quae haec? *n.* 358. Laesis ultra dimidium negatur actio, quando specialiter convenitur, quod si quid de pretio deest, vel superflui, resarciatur vel restituatur, *nu.* 360. Caeterum Laesis ultra dimidium actio competit, et si res auctoritate, seu decreto judicis vendatur, *num.* 361.

3 Laesus ultra, vel infra dimidium quid juris? et quam actionem habeat. Vide *Laesio ultra dimidium.*

LAICUS.

1 Laici seculares nullo modo eligere possunt quoad praelaturas Ecclesiasticas, *t.* 6. *nu.* 174. Neque dum cum Clericis, *ibid.* Solvitur instantia ex cap. *Quarelam, de Elect.* *num.* 177. Laicus est incapax omnis Juris Ecclesiastici, *cit. t.* 6. *nu.* 219. Nec potest eligi ad Praelaturas, bene tamen postulari, *ibid.* Laicus in Vicarium Generalem Episcopi nequit eligi, *t.* 28. *num.* 68 Potest tamen esse Assessor Judicii Ecclesiastici, *num.* 69. Laico cuipiam an possint delegari causae Ecclesiasticae, vel criminales, aut saltem civiles Clericorum? *t.* 29. *num.* 88. *et seqq.* Nequit Episcopus id facere, *ibid.* Bene tamen Papa, *num.* 92. *et* 93 Laicus an possit constitui Procurator ad agendum, et defendendum in causis spiritualibus? *t.* 38 *n.* 45. *et* 46. Laicus an possit esse Arbiter in causa spirituali? *t.* 43. *n.* 44. Et quid de causis civilibus Clericorum? *num.* 45. Differentia inter prorogationem jurisdictionis Laici in Clericum, et inter Compromissum hujus in ipsum, *num.* 46.

2 Laici cognitioni causarum Ecclesiasticarum, seu spiritualium, sese intromittere, nec possunt, nec debent, *t.* 1. *num.* 66. *et seqq* Idque ipsis prohibetur sub Censuris, *num.* 67. Laicus nec principaliter, nec incidenter potest cognoscere de causa spirituali, *num.* 68. Idque neque ex commissione Episcopi vel alterius Praelati Papa inferioris, *nu.* 69. Neque una cum Clerico sibi per Episcopum adjuncto, *num.* 70. Quamvis auctoritate Episcopi possit de causa spirituali compromitti in Clericum, et Laicum simul ut in arbitrum; et quae ratio disparitatis? *nu.* 71. Possunt tamen Laici in causis spiritualibus adhiberi assessores, *num.* 72. Laicus Judex an possit cognoscere de Jure patronatus? *num.* 73. 75. *et* 76. Aut de Jure sepulturae in loco sacro? *num.* 75. Et cur Laicus possit tale jus possidere, non autem de eo cognoscere? *num.* 75. Laicus Judex an possit supplere negligentiam Judicis Ecclesiastici in Causa Clericorum? Remissive, *nu.* 82. Laicus nec principaliter, nec incidenter, potest Clericum de crimine judicare, et punire etc. *t.* 1. *n.* 84. *et seqq.* Tamen ex commissione Papae potest esse Judex in causa criminali Clericorum, *num.* 87. Clericus coram Judice saeculari convictus, aut confessus, non idcirco potest a suo Episcopo condemnari, et puniri, *n.* 88. *et* 89.

Laici possunt mere temporalia Ecclesiarum, Personarumque Ecclesiasticarum tractare, *t.* 1. *nu.* 77. *et seqq.* Non tamen possunt habere generalem administrationem omnium bonorum Ecclesiae etc. *n.* 79. Nec habere quandam super Clericos praeeminentiam, *num.* 77. *et* 80. Neque possunt cognoscere causas mere Civiles, quae contra Ecclesias, vel Clericos intentantur, *n.* 81. *et* 82.

Laicus an, et qualiter ex concessione Papae possit procedere contra Clericos? *t.* 2. *num.* 236. 237. *et seqq.* Utrum consuetudine introduci possit, ut Clerici coram Laico, seu Judice saeculari conveniri possint? *num.* 240. *et* 241.

Laicus una cum Clerico delinquens, an coram Judice Ecclesiastico sit conveniendus, ac puniendus? *t.* 1. *num.* 101. *ac seqq.* Sententia negativa est probabilior, *nu.* 103. *et* 104. Dummodo Ecclesiasticus in captura Laici non praeveniat, *num.* 105. Laicus cum Clerico delinquens nequit declinare Judicium saeculare, *n.* 106.

Laicus suscipiens statum Clericalem, vel Monachalem, an circa antea gesta gaudeat privilegio Fori? *t.* 2. *num.* 262. *et seqq.* Re adhuc integra gaudet, *n.* 262. *et seqq.* Si res non amplius sit integra, variant Doctores; eaque distinguendum, *num.* 263. *et seqq.* Laicus criminosus quando censeatur in fraudem assumpsisse statum Clericalem? *n.* 269. *et* 270. Requiritur declaratio Judicis Ecclesiastici super fraude commissa etc. *num* 271. *et* 272. Quid Juris, si super Clericatu malefactoris, per Judicem Laicum rapti, et dicentis, se esse Clericum, oriatur quaestio? *t.* 2 *n.* 273. *et seqq.*

2 Laicis an competat Remedium *Redintegranda* pro recuperandis rebus profanis, sicuti Clericis pro rebus Ecclesiasticis? *t.* 12. *n.* 33. *et seqq.*

Laici an possint ferre testimonium in judicio contra Clericos; et quando? *t.* 20. *nu.* 160. *et seq.* Laici sunt Clericis oppido infesti, *num.* 161. Laici in causa Criminali clericorum regulariter testimonium ferre non possunt, *num.* 160. *et seq* Cur Laici possint Clericos accusare, non vero contra eos testimonium dicere? *num.* 161. Laicus potest testificari contra Clericum in causis civilibus, *nu.* 164. Imo et in criminalibus exceptis, *num.* 165. Sicut et in crimine notorio, ac probatione infamiae, *num.* 166. Et ob defectum testium Ecclesiasticorum, *nu.* 167. An adversus Laicos Clerici sint admittendi ad testificandum? *t.* 20. *num* 168. *et seq.* Clericus ratione Ordinis, est testis magis idoneus, quam Laicus, *nu.* 180. *et* 181. Vide supra §. *Clerici an sint admittendi.*

3 Laici nequeunt spiritualia tractare negotia, *t.* 30. *num.* 120.

5 Laicus Ordinem exercens. Vide *Ordinem exercens.*

Laici judicium assumentes, vel se immiscentes in causa Censurarum, aut in ea Judicem Ecclesiasticum impedientes, vexantes, vel a Judice Ecclesiastico ad Potestatem saecularem recurrentes, vel ad id consilium, aut favorem praebentes sunt ipso facto Excommunicati, *t.* 39. *n.* 227. *et seqq.*

LANA TINCTA.

1 Lana tincta non continetur sub lana indefinite legata; et cur? *t.* 2. *n.* 401. *et seqq.*

LANGUIDUS.

5 Languidi quinam censentur? *t.* 11. *num.* 21. Eorum expositio qualiter prohibita? *num.* 23. *et seqq.* Languidi vel infirmi pro aere ad quas expensas tenentur Domini? *n.* 25. *et seqq.*

LARGITAS.

4 Largitas sponsalitia quid? Et quid Juris de ea? 20. *num.* 70. *et seqq.* Si culpa donatarii non sequitur Matrimonium restitui debet donanti: si vero hujus culpa non sequitur, remanet illi, *num.* 71. Quid, si nullius culpa Matrimonium non sequitur? *num.* 72. *et seqq.*

LATENTER.

R. J. Latenter idem est ac clam, C. I. R. V. *num.* 2.
Latenter aut per vim, vel illicite introductum non subsistit, C. I. R. V. per tot.

Legata invalida ob incapacitatem Legatarii tracto temporis non convalescunt, etsi remoto impedimento, C. II. R. XVIII. *n.* 6.

Legatarius unus legato annexum recusans indignus est legato, C. II. R. LV. *n.* 10.

Legatarius statim post mortem legantis fit Dominus rei legatae, C. II. R. LX. *n.* 7.

Legatum Reipublicae relictum, ad opus lege prohibitum, quomodo teneat? C. II. R. VI. *n.* 14.

Legatum pro certa die factum, singulis annis ea die potest peti, C. II. R. LXXXIII. *n.* 4.

Legatum uni factum, postea alteri relictum censetur tacita revocatum, etsi alter sit incapax, C. II. R. LII. *num.* 11.

-- in legatis quando electio fit penes haeredem vel legatarium, C. II. R. LVII. *n.* 11.

LEGATUS

1 Legati, unde sic dicantur? *t.* 30 num. 2. Vocantur alio nomine *Oratores*, seu *Ambassiatores*, *ibid.* Legati judices, qui? *num.* 3. Legati Apostolici alii sunt Judices, alii non, *num.* 4. Legatus Papae, in quo differat ab ejus Delegato? *num.* 5. Legati Judices sedis Apostolicae sunt in triplici differentia, *num.* 6. *et seqq* Legati a latere, *num.* 7. Legati missi, seu nuntii Apostolici, *num.* 8. *et* 9. Et legati nati, qui, et cur sic appellentur? *num.* 10 Horum posteriorum aliqui enumerantur, num. 10. Legati sedis Apostolicae habent omnes Jurisdictionem ordinariam, *num.* 11. *et seqq.* Legati a latere habent se ad instar Proconsulum: caeteri ad instar Praesidum, *num* 12. Nomine *Legatorum Sedis Apostolicae* simpliciter posito, veniunt quicunque legati ejusdem, num. 13. Officium omnium dictorum legatorum generatim, quod? *num.* 14. *et seqq.* Possunt iidem condere statuta perpetua, *num.* 15. Et causas suorum Provincialium audire ac terminare, *n.* 16. Etiam per simplicem querelam ad ipsos delatas, *num.* 17. Quod tamen intellige juxta limitationem Concilii Tridentini, *num.* 18. Legati nequeunt se intromittere causis per Papam specialiter alteri delegatis, *num.* 19. Possunt tamen causas delegare, *n.* 20. Et si quis est legatus in pluribus locis, potest negotia unius loci in alio expedire, *num.* 21. Non tamen debet partes invitas extra suam Provinciam trahere in aliam ad Judicium, *n.* 22. Nullus ipsorum, inconsulto Pontifice, potest tractare majores causas Ecclesiae, *n.* 23. Sunt devote recipiendi, honorifice tractandi, ac in suis necessitatibus adjuvandi, *num.* 24. Nec valet consuetudo in contrarium, *t.* 4 *n.* 80.

2 Legati a latere habent plura specialia, *t.* 30. *num.* 25. *et seqq.* Possunt in sua Provincia, quidquid potest Episcopus in sua Dioecesi, *num.* 25. Praesente legato a latere, caeteri legati deponunt sua insignia, ac suspenditur exercitium potestatis ipsorum, *num.* 26. Cardinali asserenti, se esse legatum Sedis Apostolicae, creditur absque exhibitis litteris: secus est in aliis, *num.* 27. Legatus a latere potest absolvere quoscunque excommunicatos ob percussionem, etiam enormem, imo et caedem Clerici, ac undecunque venientes, *num.* 28. an etiam ab aliis excommunicationibus Papae reservatis possit absolvere? *n.* 29 Et quid dicendum de legato Misso, ac Nato? *n.* 30.

Legatus a latere potest conferre Beneficia tempore suae legationis vacantia, *t.* 30. *num.* 31. Ac etiam devoluta ad sedem Apostolicam, *num.* 32. Potestque ea in posterum vacatura suae reservare collationi, et qualiter? *num.* 33. Nonnullis tamen exceptis; et quibus? *num.* 34. Non tamen potest conferre Beneficia Papae reservata, *num.* 35. Nec vacantia in Curia, *ibid.* An possit conferre Beneficia Juris Patronatus? *num.* 36. Aut litigiosa? *n.* 37. Vel vacantia in mensibus alterius, ubi vigent Concordata? *n.* 37.

Legatus e latere potest Praelatis exemptis, si eligantur in Episcopos, concedere licentiam deserendi Monasterium, *t.* 30. *num.* 38. Item potest confirmare electiones Episcoporum, et Abbatum exemptorum, *num* 39. Et quid in Germania juxta Concordata? *ibid.* Legati non Cardinales nequeunt confirmare ejusmodi electiones, nec Beneficia conferre, *n.* 40. An nuntii Apostolici cum potestate legati a latere missi, eandem cum his potestatem habeant? *n* 41. *et* 42.

1 Legati Sedis Apostolicae officium, quibus modis finiatur? *t.* 30. *num.* 44. *et seqq.* An id finiatur per egressum legati e Provincia sua? *num.* 95. Cessat illud relatione negotii ad Papam, *n.* 46.

R.J. Legati Apostolici commissio generalis non se extendit ad causas fidei, nec ad translationem, vel unionem Episcopatuum, C. II. R. LXXXI. *n.* 5.

LEGISLATOR, LEGISTA

1 Legislator, utrum teneatur propriis legibus? *t.* 2. *num.* 286. *et seqq* Legislator, ejusque successor, majori cum libertate interpretatur legem, quam inferior, *t.* 2. *n.* 382.

1 Legista sine Canonibus, parum valet, Canonista sine legibus nihil, *P.* *n.* 126.

LEGITIMA, LEGITIMATIO, LEGITIMUS

3 Legitima quid? *t.* 26. *n.* 445. Debetur liberis et quanta, *ibid.* Legitima Nepotibus quando et quanta debeatur? *n.* 446. *et seqq.* Legitima parentibus quando et quanta debeatur? *n.* 449 *et seqq* Fratribus quando et quanta debeatur? *num.* 452. Liberis et parentibus legitima relinqui debet titulo institutionis, *n.* 493. Etiam si in vivis portionem suam jam acceperint, *n* 494. Quid juris, si pars aliqua titulo institutionis relicta legitimam non attingat? *num.* 455. Legitima sine onere debet relinqui, *num.* 456. Sub conditione potestative, aut favorabili relinqui potest, *num.* 457. Doctrina practica, *num.* 458. Legitima debetur et computatur ex omnibus et solis bonis Testatoris deducto aere alieno, *num.* 459 *et seqq* Haeres pro libitu aliquid loco legitimae arripere non potest. *num.* 461. Nisi Testator expresse disponat, *n.* 462. Ad computationem legitimae conferuntur etiam bona, quae Haeredes necessarii in vivis jam receperunt, *num.* 463. Limitatur haec doctrina, *num.* 464.

4 Legitimatio illegitimorum per Matrimonium, *t.* 17. *n.* 30. Hoc legitimantur naturales, *ibid* Etiam per Matrimonium ratum, *num.* 31. Et a senibus, infirmis, vel in periculo mortis contractum, *num.* 32. Tam mediatum, quam immediatum, *n.* 33. Etiam sine denuntiationibus celebratum, num. 34. Secundum aliquos etiam per putativum Matrimonium, *num.* 35. Opinio contraria est verior, *num.* 36. Spurii in sensu Canonico non legitimantur per subsequens Matrimonium, *numer.* 37. Bene vero spurii in sensu civili, *num.* 38. Legitimantur proles, sive tempore conceptionis, sive nativitatis solummodo parentes fuissent habiles ad Matrimonium, *num* 39. Deductio practica inde, *num.* 40. *et seqq* Legitimati per subsequens Matrimonium per omnia sunt aequales legitime natis, *num.* 42 *et seqq.*

4 Legitimatio per Rescriptum Principis quid? *t.* 17.

LEPRA, LEPROSUS

LEX

Vide infra ℣. *Promulgatio*. Leges nominatim de praeteritis caventes, quomodo obligent? *num.* 108. Lex, quando censeatur acceptari, vel esse non recepta? *t.* 2. *num.* 135. Utrum ad Legem humanam requiratur acceptatio populi? *num.* 136. *et seqq.* *Leges instituuntur, cum promulgantur, firmantur, cum moribus utentium comprobantur*: declaratur, *num.* 139. *et* 140. Leges non censentur esse conditionales, licet contrario usu abrogari possint; et cur? *num.* 141. Leges nulla alia causa obligant, quam quod judicio populi sint receptae; quomodo hoc verificetur? *n.* 142. Vide supra ℣. *Acceptatio.*

Leges humanae caeteroquin justae, an obligent in conscientia? *t.* 2. *num.* 150. *et seqq.* Obligant Judices in conscientia ad judicandum juxta earum praescriptum, *num.* 152. Et dum absolute praecipiunt, vel prohibent, regulariter obligant subditos in conscientia, *num.* 153. *et seqq.* Leges Principum Saecularium praesertim Gentilium unde habeant obligare in conscientia? *num.* 155. *et seqq.* Lex consilii regulariter non est obligatoria, *num.* 158. Fallit hoc in tribus casibus, *n.* 159.

Lex in praesumptione fundata, quid? *t.* 2. *num.* 161. Secundum Leges in praesumptione fundatas tenentur Judices in judicando procedere, *num.* 163. *et seqq.* Praesumptio cedit veritati, quomodo? *num.* 164. *et* 170. Legis praesumptio habetur pro veritate, *num.* 164. Leges in praesumptione fundatae non sunt injustae, licet praesumptio quandoque fallat, *num.* 165. Leges fundatae in praesumptione, quae a parte rei verificatur, obligant subditos in conscientia, *num.* 166. *et seqq.* An idem dicendum, si id quod Lex praesumit, hic non adsit? *num.* 168. Sententia affirmativa refertur, ejusque rationes, *num.* 168. *et* 169. Sententia negativa praefertur, *num.* 170. *et seqq.* Haec procedit solum secluso scandalo, *num.* 166. *et* 174. Leges in praesumptione a parte rei non subsistente fundatae, nequeunt observari, etiam ratione scandali, quando ex earum observantia resultat peccatum, *num.* 175. Leges in fictione juris fundatae, an locum habeant non solum in Foro externo, sed etiam in Foro Conscientiae? *t.* 2 *num.* 185. *et seqq.* Vide infra ℣. *Fictio juris.*

Lex poenalis quid, et quomodo differat a Lege morali? *t.* 2. *num.* 197. Lex mixta, quae? *num.* 198. Leges mere poenales, quae? *ibid.* Dantur Leges mere poenales, *num.* 161. *et* 199. *et seqq.* In transgressione Legis mere poenalis non intervenit culpa Theologica, bene tamen legalis, seu politica, *num.* 201. *et* 202. Per accidens tamen saepius etiam intervenit culpa Theologica, *num.* 203. Unde dignoscendum, quod Lex aliqua sit mere poenalis? *num.* 204 *et seqq.* Per consuetudinem longaevam potest ex Lege humana mista, fieri pure poenalis, *num.* 206. Unde colligi possit, quod Lex contineat poenam, e. g. excommunicationis latae, vel ferendae sententiae? *cit. t.* 2. *num.* 207. *et* 208. *et seqq.* Leges, seu Constitutiones poenam ferendae sententiae continentes, qua ratione obligent? *cit. t.* 2. *num.* 221. Tum ante sententiam Judicis? *num.* 221. *et* 222. Tum post sententiam judicis, *num.* 223. *et seqq.* Leges poenam latae sententiae continentes, quomodo obligent? *num.* 226. *et seqq.* Lex ipso facto imponens privationem Beneficii, privat Reum titulo, non possessione ejus, *num.* 234. Vide infra ℣. *Poena.*

Lex irritans declaratur, *t.* 2. *num.* 239. Ea potest irritare quosdam contractus, aliosque actus humanos, ita ut nullius sint roboris, *num.* 239. *et seqq.* Idque dupliciter, videlicet ipso jure, *num.* 240. Vel per sententiam judicis, *num.* 241. Regulae ad dignoscendum, an Lex ipso jure irritet contractum, vel per sententiam, *num.* 242. Legum irritantium obligatio, atque effectus, qui? *nu.* 244. *et seqq.* Si Lex contractum non ipso jure irritet, sed irritandum decernat, valet, donec per sententiam judicis rescindatur, *num.* 245. Notabilis objectio. Quae contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi, ponitur, atque explicatur, *num.* 246. *et seqq.* Si Lex ipso jure irritet contractus, electiones etc. nulla istis tribuitur actio in Foro externo, imo hi jam ab initio fuerunt invalidi, *nu.* 251. Quomodo nihilominus dicantur irritandi per sententiam judicis? *num.* 252. Quid dicendum pro Foro conscientiae? *num.* 253. *et seqq.* Si contractus, vel electio etc. non plenissime, sed civiliter tantum ipso jure infirmetur, simulque nemo se opponat, tunc in conscientia tutus est, qui virtute talis actus aliquid possidet, *num.* 255. Exemplificatur, atque probatur hoc, *num.* 256. 257. *et seqq.* Differentia inter Legem actus ipso jure irritantem, et inter Legem actus irritantem per sententiam judicis, *num.* 260.

Leges obligant tantum subditos proprii territorii, *t.* 2. *num.* 264. Neque istis adstringuntur subditi, extra non existentes intra territorium Legislatoris, *num.* 265. Utrum Legislator teneatur propriis legibus? *num.* 266. *et seqq.* Legibus a Republica, vel capitulo latis, obligantur singuli de tali communitate, etiam Senatores, Canonici, *num.* 266. Leges aliae sunt, quae in Principem non cadunt, aliae quae Principem aeque ac subditos decent, *nu.* 267. Istis posterioribus Legislator non tenetur quoad vim coactivam, bene tamen quoad vim directivam, *nu.* 268. *et seqq.* Vis directiva, et coactiva legum, quid? *nu.* 269. Legi Divinae est Papa subjectus, *num.* 273. Vide supra ℣. *Constitutionibus Ecclesiasticis.*

Leges Civiles an obligent Clericos? *t.* 2. *num.* 290. *et seqq.* Leges Juris Civilis, quae disponunt de Ecclesiis, Episcopis et Clericis, ex se non obligant, *num.* 295. Nisi approbentur ab Ecclesia, *num.* 296. Et quomodo fiat talis approbatio? *num.* 297. Non tamen idcirco sunt inutiles, imo juvant ad plura, *num.* 298. *et* 299. Leges saeculares de contractibus etc. si sint favorabiles extenduntur ad Clericos, secus si praejudiciales, *cit. t.* 2. *num.* 315. *et seqq.* Lex Clericis praejudicialis, et non praejudicialis quae? *num.* 319. Leges juris Civilis circa contractus, et alias profanas causas generaliter latae, si sacris Canonibus contrarientur, extendantur ad Clericos, *num.* 320. *et seqq.* An hoc ipsum procedat de statutis inferiorum Laicorum? *num.* 322. *et seqq.* Disparitas inter Leges Juris Civilis, et statuta particularia locorum, *n.* 325. Vide supra ℣. *Clerici an obligentur.*

Legum interpretatio, quid, et quotuplex sit? *t.* 2. *nu.* 351. *et* 357. *seqq.* Legis extensio duplex, una proprie dicta, seu extensiva, *num.* 371. Altera comprehensiva, seu inclusiva, et improprie dicta, *num.* 372. Legum interpretatio majori cum libertate fit per Legislatorem, quam per inferiorem, *cit. t.* 2. *num.* 382. Regulae pro Legum interpretatione deservientes, praecipue inferioribus, declarantur, *num.* 383. *et seqq.* usque ad *nu.* 447. Interpretatio potius menti, quam verbis legis convenire debet, *num.* 386. Mens legis unde colligatur? *num.* 387. Ratio legis, *nu.* 388. A verbis Legis non est recedendum, nisi manifestum sit, aliud sensisse Legislatorem, *num.* 389. Vide supra ℣. *Interpretatio.*

LIBELLUS

LIBERI

LIBER, LIBERTAS

LIBERTUS

LIBRI

LICERE

LIMES

2 Limites Provinciarum, Dioecesium, Parochiarum etc. praescribi non possunt, *t.* 26. *num.* 40. Secus dicendum de limitibus praediorum, privata auctoritate constitutis, *num.* 41. Imo et de prioribus limitibus, si de ipsorum certa ordinatione non constet, *num.* 42.

LINEA

4 *Linea* Consanguinitatis quid? et quotuplex? *t.* 14. *num.* 7. et *seqq.* Linea recta ascendens, et descendens, quid? *n.* 8. Transversalis quid? alia est aequalis, alia inaequalis, *n.* 9.

LIS, LITIGATOR, LITIGIOSUM

1 Lites exercere, bonorum morum est, *t.* 34. *n.* 2. Incertus est litis eventus, *ibid.* In litibus, seu controversiis causarum, quae mala oriantur S. Ivonem? *num.* 3. Lites alienas redimere non licet Advocatis, nec aliis, *t.* 37. *num.* 46. *et seqq.* Et qualiter id prohibitum? *num.* 47. Excipiuntur hinc actiones liquidae, *num.* 48. Item cessio litis per donationem facta, *num.* 49. Et nonnullae aliae cessiones litium; et quales? *num.* 50. Quid de cessione, ac emptione litium, in Jure Canonico statuatur? *t.* 42. *num* 13

2 Lis, quid? *t.* 1. *num.* 14. Et quodnam litis exordium? *n.* 15. 17. *et seqq* Litis verbum non Criminalem, sed civilem causam designat, *t.* 22. *n.* 289.

Lis non debet quempiam sua possessione privare, *t.* 28. *n.* 251.

Lis pendere, quandonam censeatur? *t.* 16. *num.* 2. Differentia quoad hoc ex parte Actoris, et Rei, *num.* 3. Ad litis pendentiam plura requiruntur; et quae? *num.* 4. *et seqq.* Disparitas inter perpetuationem Jurisdictionis, et inter inducendam litis pendentiam, *num.* 6. Litis pendentiae effectus, qui? *num.* 10. *et seqq.* Lite pendente non debet possessor privari commodo suae possessionis, *n.* 10. etiam intelligendo istud in causis matrimonialibus; et qualiter? *num.* 11. 12. *et* 13. Rescriptum lite pendente impetratum, censetur subreptitium, si non facta sit de ea mentio, *num.* 14. *et* 15. Litigiosarum rerum alienatio est prohibita; et cur? *nu.* 16. *et* 17. Exceptis certis casibus; et quibus? *nu.* 18. *et* 19. Estque vel ipso jure irrita, vel saltem irritanda, *nu.* 20. *et* 21. Et quae differentia inter haec duo? *num.* 22.

Lite pendente nihil est innovandum, *t.* 16. *num.* 1. *et seqq.* Attentata lite pendente, dicuntur laborare *vitio litigiosi*, *nu.* 34. Quidquid innovatur lite pendente, debet revocari in pristinum statum, *nu.* 35. *et seqq.* Adeo, ut parte opponente impediatur processus ad ulteriora, *n.* 36. Vide infra §. *Res litigiosa.* Potestque Actor suspenso petitorio, transire ad vitium Litigiosi, *n.* 40. Lite pendente quomodo nihil sit innovandum circa Beneficia Ecclesiastica, *n.* 42. 43. *et seqq.* Quae sint poenae contrahentium de re litigiosa? *n.* 49. *et seqq.*

2 Litis contestatio est lapis angularis, et fundamentum Judicii, *t.* 1. *nu.* 19. Litis pendentia inducitur per citationem, postquam haec pervenit ad partem citatam, *t.* 3. *nu.* 7. *et* 8. Litis contestatio, quid? *t.* 5. *num.* 1. *et* 2. Est fundamentum et basis, lapisque angularis Judicii ordinarii, *num.* 3. In Judicio summario ea non requiritur, licet fieri possit, *num.* 4. Vim litis contestationis habet in judicio summario primus actus, qui fit vel caeteroquin fieri solet post litem contestatam, *ibid.* Litis contestatio quibus modis inducatur? *t.* 5. *nu.* 5. *et seqq.* Praxis communis ipsam faciendi, *num.* 6. Ea etiam fit, si Reus in judicio simpliciter neget, quod Actor petivit, *num.* 7. Atque in dubio praesumitur animus contestandi litem, *num.* 8. An censeatur fieri sub verbo dubio, Non credo etc. *num.* 9. Ea non fit, quando reus respondet cum protestatione, se nolle per hoc contestari litem, *tit.* 5. *num.* 10. *et seqq.* Protestatio non contestandi litem, quando locum habeat? *num.* 13. Quid, si post eam Reus simpliciter respondeat negative, *num.* 14. Tergiversans potest compelli ad contestandam litem; et quomodo? *num* 15. Per solas positiones Actoris, ac responsionem Rei ad eas, non inducitur contestatio litis, *num.* 16. Nec per confessionem Rei in judicio factam ante oblatum libellum Actoris, *nu.* 17. Quid si fiat in judicio post oblatum libellum? *num.* 18. *et* 19. Aut si Reus confiteatur quidem se debere, sed opponat exceptionem? *nu.* 20. Quando Reus simpliciter confitetur animo contestandi litem, tunc ipsa inducitur, *num.* 21. *et* 22. Et solvuntur instantiae, *num.* 23. *et* 24. Litis contestatio non inducitur per oppositam exceptionem, *nu.* 25. Tam declinatoriam Fori, quam peremptoriam, *nu.* 26. *et seqq.*

Litis contestationis effectus, sunt multiplices, *tit.* 5. *nu.* 29. *et seqq.* Per eam constituitur Judicium, *nu.* 30. Ac partes litigantes sese obligant ad instantiam Judicialem prosequendam, *num.* 31. Ex ea oritur Actio judicati, *num.* 32. Post litem contestatam non potest Judex recusari, *num.* 33. Nec postea possunt opponi exceptiones dilatoriae, vel declinatoriae Fori, *num.* 34. Per eam perpetuatur jurisdictio Delegati, *num.* 35. Ac post ipsam Procurator invitus revocari nequit, *num.* 36. Neque mutari libellus, *num.* 37. Et quid, si post eam alterutra pars litigantium recuset praestare juramentum calumniae? *num.* 38. Per litis contestationem actiones temporales fiunt perpetuae, *num.* 39. Atque per ipsam fit, ut actiones poenales transeant in solidum contra Reorum haeredes, *num.* 40. Per eam interrumpuntur praescriptiones longi temporis, *nu.* 41. Hi, aliique effectus, non nisi per validam litis contestationem inducuntur, *n.* 42.

2 *Lite non contestata non debent testes recipi, neque potest ad sententiam diffinitivam procedi*, est regula, *t.* 6. *num.* 1. Ante litem contestatam potest ferri sententia interlocutoria, non item diffinitiva; et cur? *num.* 2. *et* 3. In certis casibus possunt recipi testes ante litem contestatam, et quibus? *num.* 4. *et seqq.* Possunt testes recipi ante litem contestatam in Judiciis summariis, *num.* 6. Etsi adsit periculum, ne testimonii facultas pereat, v. g. ob testis mortem, vel absentiam diuturnam, *num.* 7. *et seqq.* Vide infra §. *Testes recipi.* Regula data fallit in casu contumaciae Rei, estque periculum in mora; idque exemplificatur, *num.* 16. Quid, si non ita requirant celerem expeditionem? *num.* 17. Aut ipsemet Actor contumaciter se absentet? *num.* 18. Fallit etiam, quando ad instantiam partis fit receptio testium ad perpetuam rei memoriam, *num.* 19. Tunc tamen pars adversa est citanda, *num.* 20. Fallit insuper, quando agitur per viam inquisitionis super aliquibus excessibus, *num.* 21. *et* 22. Alii casus, in quibus dicta Regula fallit; *num.* 23. In causis criminalibus criminaliter intentatis nunquam recipiuntur testes ante litem contestatam pro instituenda futura accusatione, *num.* 24. *et* 25. Secus, quando agitur de crimine solum civiliter, *num.* 25. Declaratur ulterius data Regula, *nu.* 27. Ad litis contestationem an requiratur simultanea utriusque partis praesentia? *t.* 14. *n.* 87.

LITTERÆ

LOCATIO, LOCATOR

gationes, et jura, *t.* 1. *num.* 86. *et seqq.* Ii, qui operas suas aliis habeant, teuentur ex justitia fideliter laborare, et *in* casu negligentiae restituere, *ibid.* Atque resarcire damna inde secuta Domino, *n.* 87. Custodes gregom, et aliarum rerom teneantur restitoere, si eorum lata, vel levi, non item si levissima culpa res perit, vel perditur, *num.* 88. Tenentur probare quod res perierit, et quod eorum culpa *non* perierit, *num.* 89. Famulus ante finitom locationis tempus discedens perdit totum salarium, teneturque ad damna Domino inde secuta, *num.* 90. Conductor alienarum operarum tenetur fideliter solvere pretium ac moras ejus, si tempore debito non solvit, *num.* 91. Debet totum salarium solvere, si absque legitima causa famolum ante tempus repellit, *num.* 92. Nisi famulus aliud servitium pro aequali mercede statim acquirat, sicque damnum non sentiet, *num.* 93. Conductor tenetur solvere personam conductam, etsi uti non possit opera ejus, si impedimentom ex parte ipsius Conductoris provaniat, *num.* 94. *et seq.* Excipitur casus, quo interea persona conducta, aliis pro mercede operas praestat, *num.* 96. Si impedimentom ratione ipsius personae conductae proveniat, quo minus ejus opera uti possit Conductor mercedem dare non tenetur, *num.* 97. Exemplificatur, *num.* 98. Herus non tenetur mercedom dare famulo pro tempore, quo aegrotat, *num.* 99. Proponitur et solvitur objectio, *num* 100. *et seq.* Si specialis habeatur conventio, aut loci consuetudo, etiam aegrotis merces, et salarium solvi debet, *num.* 102. Talis consuetudo datur officialium, et Consiliariorum Principis, *num* 103. Famulis modico tantum tempore aegrotis de mercede detrahi nihil potest, *num.* 104. Famuli et Officiales non possunt occulte aliquid subripere, vel occulta compensatione uti, ex eo quod probabiliter judicent salarium suum esse minus justo, *num.* 105. *et seq.* Secus est, si salarium est evidenter injustum, *num.* 107. Pretium et salarium justum in Locatione quid sit? *num.* 108. Debet attendi ad loci consuetudinem, *num.* 109. Salarium justum est, quo pro alii parati sunt servire, etsi ad sustentationem servientis non sufficiat, *num.* 110. Ob solam necessitatem operas suas locantis non potest constitui minus salarium, *n.* 111. In assignando juste salario quantitas et qualitas laboris attendi debet, *num.* 112. Non vero an ad sustentationem salariati sufficiat, vel non, *num.* 113. Doctrine practica pro Confessariis, *num.* 114. Casus, in quibus salarium evidenter injustum censetur, *num.* 115. Alia doctrina practica pro Confessariis, *num.* 116.

LOCUPLETARI, LOCUPLETIOR

2 *Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria, vel jactura*, quomodo intelligendum? *t.* 25. *numer.* 23.

Locupletior factus ex re aliena consumpta, quando quis censetur? *t.* 13. *num.* 145. Possessor bonae fidei non tenetur restituere ullos fructus ante litem contestatam consumptos, si ex eis *non* est factus locupletior, *num.* 142. *et seqq.* Et quid, si ex eis factus est locupletior, *num.* 147. *et seqq.* Vide infra ℣ *Possessor bonae fidei.*

R. J. Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria et jactura, C. II. R. XLVIII. *num.* 4.

LOCUS

3 Locus Religiosus quid? *t.* 36. *num.* 2. Requiritur ad eum auctoritas Episcopi, *num.* 3. Subest jurisdictioni ejusdem, *num.* 4. Qui potest talia loca visitare, *num.* 5. Et ab administratoribus petere rationem, *num.* 6. Loca pia auctoritate Episcopi non erecta, ejus jurisdictioni non subsunt, *num.* 7. Potest tamen ab eorum administratoribus rationem exigere, *num.* 8. An et quomodo possit Episcopus mutare loca, ut causas pias ab uno in aliam tuum, *num.* 9. *et seq.*

Locus ad littus maris est causa dispensandi, A. *n.* 96.

R. J. Loca exempta non veniunt nomine Territorii in odiosis, bene vero in favorabilius, C. II. R. XV. *num.* 19.

Loca Sacra, C. I. R. VII. *num.* 12.

LUCRUM

1 Lucra non facere, et quaesita perdere, non par est ratio, *t.* 2. *n.* 235.

4 Lucra, seu acquestus, quae durante Matrimonio acquiruntur intuitu unius, eidem remanent, *t.* 20. *num.* 83. *et seq.* Si vero utriusque intuitu, ambobus simul quid fuit collatum dividitur, *num.* 85. Quod etiam fieri debet, si utriusque pecunia negotiatio aut contractus factus est, *nu.* 86. Lucra per industriam et laborem viri acquisita, ei soli, et haeredibus manent, *num.* 87. *et seq.* Lucra durante Matrimonio per aequalem utriusque industriam acquisita aequaliter dividuntur, *n.* 90. *et seq* Quid circa hoc statuta Bavariae? n. 92 *et seq.*

Lucra inter socios sunt dividenda, *t.* 20. *num.* 89.

LUDUS

3 Ludi theatrales quomodo Clericis sint prohibiti? *t.* 1. *num.* 140.

M

MACABÆI

R. J. Macabaei in Sabbatho pugnantes excusantur, C. I. R. IV. *num.* 6.

MACHINATIO

2 Machinatio, Calliditas, et Fallacia, quomodo differant? *t.* 14. *num.* 4. *et seqq.*

MAGIA

5 Magia quid, et quotuplex? *t.* 21. *num.* 11. *et seq.* Ejus poenae de Jure Canonico, *num.* 12. *et seqq.* Et Civili, *num.* 17. Et mixti fori, *num.* 18.

MAGISTER

3 Magister Novitiorum qualis esse debeat? *t.* 31. *num.* 88. Quomodo educare, et in quibus instruere debeat Novitios? *num.* 89. Poena recusantium officium Magistri Novitiorum, et praemium illud obtinentium *in* Ordine Seraphico, *num.* 91. Summa cura adhibenda, ut optimi praeficiantur Magistri Novitiorum, *ibid.* Major pars Capituli repraesentat totum, *t.* 11. *nu.* 11. Major et senior pars quae? *num.* 20. Major pars quando non attendatur? *num.* 27.

5 Magister quid, qui convenit cum Doctore, *t.* 5. *nu.* 2. Magistrorum, et Doctorum privilegia quae? *num.* 6. *et seq.*

Magistri, Praeceptores etc. in corrigendis discipulis Irregulares fiunt, si ex gravi eorum excessu mors, aut mutilatio sequetur, *t.* 12. *num.* 182. An, *et* quomodo verberibus castigare possint Clericos discipulos? *t.* 25. *num* 9.

Mandatum Apostolicum super collatione Beneficiorum quid? et quotuplex? *t.* 5. *n.* 167. *et seqq.* Aliud est *in Forma pauperum*, aliud *in Forma communi*, aliud *in Forma dignum vel ratione congruit*, aliud *in Forma gratiosa*, *num.* 169. *et seq.* Aliud *motus proprius*, aliud *si alteri*, aliud *si neutri*, aliud *si nulli*, *n.* 171. *et seq.* Aliud *perinde valere*, *n.* 173.
Mandati effectus potius imputatur mandanti, quam executori, *t.* 49. *n.* 103.
5 Mandans Homicidium. Vide *Homicidium Mandantes.*
R. J. Mandatarius. Vide *Procurator et alibi.*
Mandati forma semper est observanda, C. II. R. LIII. *num.* 13.
Mandato generali non includuntur ea, quae speciale mandatum exigunt, C. II. R. XXXV *n.* 13.
Mandatum. Vide *Judicis mandata etc.*
Mandatum debet esse sine mercede, C. II. R. LV. *num.* 18.

MANIFESTUM

2 Manifesta, et Notoria non indigent probatione, *t.* 19 *num.* 37. *et seqq.* Manifestum sumitur dupliciter, et quid sit? *num.* 41. Et quomodo differat a Notorio, num. 42. Vide infra §. *Notorium*
5 Manifestum quid, et in quo differt a famoso, et publico? t. 1. *n.* 245.

MANUALE, MANUS

3 Manuale Beneficium. Vide *Beneficia Manualia.*
Manus Pontificiae appositio. Vide *Appositio manus.*

MARITUS

2 Maritus pro uxore, et e contra, regulariter testis esse non potest, *t.* 20. *num.* 113. Ampliatur istud ad sponsam de futuro, *num.* 114. Et concubinam, atque Amasiam, *num.* 115. Fallit istud in certis casibus, *num.* 117. *et seq.* Maritus et Uxor, sunt Domestici, *num.* 121. Confessio conjugum qui fatentur, quod affinitas praecesserit matrimonium, non sufficit ad eorum separationem, et quando? t. 23. *n.* 68.
3 Maritus an accipiat quartam partem ab intestato? *t.* 27. *n.* 58.
R. J. Marito circa dotem majus jus competit quam haeredi illius, C. II. R. XLVI. *num.* 15. R. LV. *num.* 19.

MARMOR

Marmor effigiatum non comprehenditur nomine marmoris; et cur? t. 2. *num.* 403. *et* 404.

MARTYR

R. J. Martyribus, licet consentientibus in tormenta et mortem, infertur injuria, C. II. R. XXVII. *num.* 12.

MASCULINUM

3 Masculini pronuntiatio utrumque sexum comprehendit, *t.* 18. *num.* 245.

MATERIA

R. J. Materia transiens in materiatam censetur assumere aliam speciem, C. II. R. LXXX *num.* 5.

MATRIMONIUM

1 Matrimonium, an, et qualiter de facto possit contrahi per Procuratorem? *tit.* 38. *num.* 67. *et seqq.*
Matrimoniales causae ad solum Episcopum pertinent dijudicandae, *t.* 23. *num.* 12. Ex speciali tamen commissione Episcopi potest inferior causarum Matrimonialium cognitionem habere, *num.* 13. Et sic Archidiaconi de causis matrimonialibus in prima instantia alicubi judicant, *num.* 14. Idem potest contingere ex praescriptione, consuetudine, aut privilegio, *num.* 15. *et* 16. In matrimoniis contrahendis non juris effectus, sed affectus attenditur, *t.* 21. *num.* 16. Super matrimonio an possit fieri transactio, vel saltem amicabilis compositio? *t.* 36. *num.* 12. *et* 20. Et quid de sponsalibus? *num.* 21. Matrimonium ex gravi metu injuste incusso contractum, ipso jure est nullum, *t.* 40. *num* 44. Quo jure metus gravis irritet matrimonium, varium Doctores, *num.* 47. Probatur sententia asserens, metum gravem Jure naturae dirimere matrimonium, *num.* 48. *et seqq.* Solvuntur contraria, *num.* 51. *et seqq.* Metus sufficiens ad rescindendos caeteros contractus sufficit etiam ad irritandum ipso jure matrimonium, *num.* 55.
2 Matrimonium. Confessio contra matrimonii valorem non valet, *t.* 18. *num.* 30. Bene tamen pro matrimonio, *num.* 31. Et si impedimentum matrimonii sit notorium, nequit vir dimittere uxorem absque judicio Ecclesiae, et cur? *t.* 19. *num.* 39. In causis matrimonialibus admittuntur novae probationes post conclusionem in causa etc. *tit.* 19. *num.* 165. In causa matrimoniali filiorum, an parentes, aliique consanguinei possint esse testes? *t.* 20 *num.* 109. *et* 110. Praesertim si filius in uxorem petat eam, quae divitiis, nobilitate etc. longe est praestantior? *num.* 111. In causis matrimonialibus admittitur testimonium Parentum, adversus Liberos in gradu prohibito contrahere volentes, *t.* 20. *num.* 146. Adeo, ut ad testimonium solius Matris prohibeantur matrimonium contrahere, *ibid.* Secus dicendum de matrimonio jam contracto, quod ad dictum solius matris non dissolvitur, et quae ratio disparitatis? *num.* 147. An testificatio parentum in causis matrimonialibus admittatur pro favore liberorum? *num.* 148. *et num.* 109. *et seqq.* Conscius impedimenti matrimonii tenetur istud denuntiare, etiam si sub decreto acceperit, vel etiam sub juramento, ne quid dicat, *t.* 21. *num.* 50. Causa illa in qua agitur de peccato carnis ad obtinendum divortium quoad thorum, vel dissolutionem matrimonii nulliter contracti, non est criminalis, sed quasi mixta inter civilem et criminalem, *t.* 23. *num.* 69. In causis matrimonialibus post praestitum juramentum contra valorem matrimonii, adhuc potest quaeri de veritate, neque sententia contra illud lata, transit in rem judicatam, *t.* 24. *num.* 155. Sententia lata in causis matrimonialibus non transit in rem judicatam. et quando? *t.* 27. *num.* 118. 119. *et seqq.* Et quid dicendum de sententia lata contra valorem, vel pro valore sponsalium? *num.* 121. *et* 122.
3 Matrimonium Clericorum. Vide *Clerici Conjugati.*
4 Matrimonium est causa favorabilis, et pro eo in dubio judicandum, *t.* 5. *num.* 43.
Matrimonium ex sponsalibus debitum an? quomodo? et quando compelli possit? *t.* 1. *num* 152. *et seqq.* Finaliter cogi ad nubendum nemo potest, *num.* 163.
Matrimonii dilatio multa causat peccata, *t.* 1. *n.* 151.

MATRIX

MAXIME

MEDIA

MEDICINA, MEDICUS

MELIORAMENTUM, MELIORATIO

MELITENSIS

MEMBRUM

MENDAX

MENDICANS

MENSA

3. Mensa communis quid? *t.* 4. *n.* 164.
Mensa Praelati vel Ecclesiae Capituli etc. quae bona ad eam pertineant? *t.* 18. *n.* 267.

MENSIS

3. Mensis quot dies contineat? *t. num.* 495. Apostolicus Mensis quando incipiat et terminetur, *n.* 496.

MERCATOR, MERCATUS

2. Mercatorum scripturae debet adhiberi fides in quolibet Foro, quando existit ejusmodi statutum in Curia Mercatorum, *t.* 22. *num.* 155. Mercatorum libri alicubi de consuetudine, vel statuto, probant pro ipsis, *t.* 22. *num.* 202. Saltem usque ad certam quantitatem etc. *num.* 203. *et* 204. nisi Mercator sit suspectae vitae, *num.* 205. Mercatoris libro, praevio scribentis juramento, statur in parvis ac verisimilibus summis, dummodo ille sit vir legalis, *num.* 208. Secus dicendum in magnis summis, nisi concurrant legitimae probationes, vel sufficientia adminicula, *num.* 209. Adminicula hujusmodi, quaenam sint? *num.* 210. *et seqq.* Vide supra ℣. *Libri rationum a quibus* et ℣. *Liber rationum defuncti.*
3. Mercatores ob solutionis dilationem carius vendere possunt merces, *t.* 17. *n.* 161.
2. Mercatus in Feriis sacris est prohibitus, *t.* 9. *num.* 20. Nomine prohibiti Mercatus, quid intelligatur? *n.* 21. Alicubi diebus Festis de consuetudine celebrantur Nundinae, *n.* 22. Consuetudines tamen hujusmodi sunt moderandae, *n.* 23.

MERETRIX

Et J. Meretrici data ob usum Corporis repeti non possunt, C. II. R. LXV. *nu.* 4. promissa vero eidem servanda non sunt, R. LXIX. *n.* 9. 10. etc.

MERITUM

4. Meritorum excellentia est causa dispensandi super impedimentis, *a. n.* 71.

MERX

3. Merx proprie quid? *t.* 17. *num.* 7. Merces ultroneae, vilescunt, *num.* 166. Earum copia, paucitas, raritas quando augent, vel minuunt pretium, *num.* 148. *et n.* 163. *et seq.*

METROPOLITANUS

1. Metropolitanus an differat ab Archiepiscopo? *t.* 11. *nu.* 29. Archiepiscopus alio nomine appellatur *Metropolitanus*; et cur? *t.* 31. *num.* 32. Potest dari Archiepiscopus, qui non sit proprie Metropolitanus, *n.* 33. Episcopi Metropolitano subjecti dicuntur *suffraganei* ipsius; et cur? *num.* 34. Vide supra ℣. *Archiepiscopus.*

METUS

1. Metus quid? *t.* 40. *num.* 16. Dividitur in gravem et levem, *num.* 17. Metus gravis seu cadens in virum constantem, quis? *num.* 18. Ad hunc quae requirantur conditiones? *nu.* 19. Gravia mala, sufficientia ad inducendum metum gravem, qualia? *num.* 20. Et unde horum gravitas desumenda? *nu.* 21. Metus justus, quis? *nu.* 22. Non causat involuntarium simpliciter, sed tantum secundum quid, *num.* 23. Factum ex metu magis censetur voluntarium, quam involuntarium, *nu.* 24. An et qualis metus invalidet contractus? *nu.* 25. *et seqq.* Metus levis non vitiat contractum, *num.* 25. Imo nec metus gravis ab intrinseco proveniens, *num.* 26. Neque proveniens ab extrinseco, juste tamen incussus, *num.* 27. Vel si non fuit incussus ad extorquendum consensum, sed ob alium finem, *num.* 28. In dubio praesumitur metus ad extorquendum consensum incussus, *num.* 29. Contractus, aliique actus ex metu gravi procedentes, regulariter sunt validi, *nu.* 30. Quamvis tali metu probato sint rescindendi per sententiam Judicis, *n.* 31. Idque exemplificatur, *n.* 32. *et* 33.
Metum passis quodnam juris remedium competat? *t.* 40. *num.* 34. *et seqq.* Actio *quod metus causa*, quibus, et qualiter detur? *nu.* 35. *et seqq.* Exceptio *quod metus causa* competit metum passis: et quando? *n.* 39. Metum passis competit etiam Actio utilis, *num.* 40. Quomodo res possit dici esse in bonis ejus, qui eam ex metu alteri tradidit? *num.* 41. Si quis sua culpa incidit in metum, non competit ipsi remedium juris, *quod metus causa*, *num.* 42. Hoc ipsum non competit ei, qui ex metu non est damnificatus, *n.* 43.
1 Metus gravis, ac injuste incussus, reddit matrimonium, ipso jure invalidum, *t.* 40. *nu.* 44. Idemque juxta probabiliorem sententiam dicendum de sponsalibus, *nu.* 45. Quo jure metus gravis irritet matrimonium variant Doctores? *num.* 47. *et seqq.* Probatur sententia asserens, metum gravem jure naturae dirimere matrimonium, *num.* 48. 49. *et* 50. Solvuntur rationes oppositae sententiae, *nu.* 51. 52. *et seqq.* Metus sufficiens ad rescindendos caeteros contractus, sufficit etiam ad irritandum ipso jure matrimonium, *nu.* 55. Plures alii actus, sive contractus, sunt ipso jure irriti ob metum gravem, atque injuste incussum, *num.* 55. 56. *et seqq.* usque ad *num.* 75. Uti Professio religiosa, *n.* 57. Votum per metum emissum, *nu.* 58. Secus in Juramento, *num.* 591. Et quae disparitas? *ibid.* Promissio, et traditio rerum Ecclesiasticarum, metu gravi extorta, *nu.* 60. *et* 61. Contractus dotis promissae, vel solutae, *nu.* 62. Jurisdictio per metum gravem extorta, *n.* 63. *et seqq.* Absolutio a censuris, harumque revocatio, metu extorta, *nu.* 65. *et seqq.* Auctoritas Tutoris metu extorta, *num.* 69. *et* 70. An valeat testamentum metu factum? *nu.* 71. Vel sententia per metum lata? *n.* 72. *et* 73. An constitutio procuratoris, si fiat ex gravi metu? *n.* 74. Omnes actus illi metu extorti ipso jure non valent, qui sine peccato servari non possunt, *n.* 75.
Metus qualiter probetur? *Tit.* 40. *num.* 76. *et seqq.* Metus regulariter non praesumitur, sed ab allegante est probandus, *num.* 76. Estque difficilis probationis, *num.* 77. Nec nisi conjecturis, et indiciis, probari potest, *n.* 77. *et* 78. Quisnam hic et nunc sit metus justus, Judicis arbitrio relinquitur, *num.* 79. *et* 80. Metus illatus quibus conjecturis in specie probetur? *num.* 81. *et seqq.* Metus praesumitur, quando quis contraxit in carcere, seu vinculis constitutus, *num.* 82. Vel si aliqua domo, etiam privata, detinebatur clausus, *num.* 83. Aut quando probantur minae potentis etc. *num.* 84. *et* 85. Aut quando quis antea jure suo fuit spoliatus, et deinde ipsi renuntiat, *nu.* 86. Aut si probetur, praecessisse in alios tractatum de cogendo aliquem per metum, *num.* 87. Vel quando contrahens tempore contractus lacrymabatur, seu praeter morem dignoscebatur pallor in vultu ejus etc. *num.* 88. Metus probatur etiam ex depositione testium; et qualiter? *nu.* 89. 90. *et* 91. Metus quandoque potest probari juramento, *n.* 92.
Metus reverentialis, quid? *t.* 40. *num.* 93. *et* 94. Se solo non sufficit ad irritandos contractus, *num.* 95. 96. *et seqq.* Secus si metui reverentiali accedant saevitia, vel graves minae, *n.* 95. 99. *et* 100. Vel

MILES, MILITARIS ORDO

MIMUS

MINÆ

MINIMUS, MINOR

Minocistae Clerici quoad obligationem portandi Hebitum et Tonsuram, Pricilegium Fori et Canonis. Vide *Clericorum obligatio portandi Habitum et Tonsuram.*

MIRACULUM

3 Miraculum quid? *t.* 45. *nu.* 33. Potest fieri a solo Deo, *ibid.* Sancti moraliter tantum faciunt Miraoula, *nu.* 34. Requisita ad Mirecolum, *num.* 35. et praeced. Miracula quare faciat DEUS? *num.* 36. Et per quos? n. 37. Instructio practica circa hoc, *ibid.* An, et quomodo unum Miraculum sit mejus eltero; *num.* 38. *et seqq.* Miraculum non necessario fiat in instanti? *n.* 40. *et seqq.* Episcopus examinare, et appcobare potest miraculei et quomodo? *num.* 42. *et seqq.* Miracula eum fama Sencutatis defunctorum typis maodare, quomodo prohibitom? *t.* 45. *num.* 23.

MISERABILIS

1 Miserabilium in personarem causis servatur Jus Canonicum io otruque Foso, P. *nu.* 221. Miserabiles personae, quae? *t.* 37. *num.* 20. Pro miserabilibus personis possunt etiam Clerici in secris edvoeatem agere, *n.* 19.

2 Miserabiles personae possuot eppellere ad superiorem omisso medio, *t.* 28. *n.* 27. Miserabiles personae cebos suis spoliatee, possunt spoliatoree euos concenice coram Judice Ecclesiastico, *n.* 86. *et t.* 2 *n.* 154 Sed in tribus casibus duntexat; et quibus? *t.* e. *n.* 154. 155. *et* 156.

MISERICORDIA

R. J. Misericordia quando praeponenda rigori, C. II. R. II. *n.* 6. et *seqq.*

MISSA

Missa solemnis eo sit de forme celiditetis electionis? *t.* 6. *num.* 59. In Missa quale symbolum canteius? *t* 1. *n.* 65. Et cor cautetor? *n.* 80. Missas privatie in domibus celebrare, possunt Episcopi prohibere, *t.* 31. n. 135. Ex justa tameo causa id concedere, *n.* 136. Et taeentibus Episcopis Reguleres celebrare cum Altari portatili, n. 137.

3 Missae sacrificium ubi fieri et audiri debeat? *t.* 41. n. 2. *et seqq.* Non nisi in locis sacris fieri potest, *ibid.* Regulariter loquendo non potest Episcopos conoedere, quod Missa celebretur io loeo non sacro, *num.* 3. *et seq.* Regulares ci Privilegii non emplius possunt celebrace super altaci poctatili in locis non saeris, aut non benedictis, *num.* 5. Allegatur novissimum Decretum Clementis XI. *ibid.* Per quod revocata sunt Privilegia Episcoporum et Regulacium, *num.* 6. *et seqq.* *num* 955. Episcopus cohibere debet Regolares Missam in loco non saero celebrantes, *num.* 8. *et seqq* Urgente uecessitete potest quivis in loeo non sacro celebrare, *nu.* 12. Quee sint tales necessitates? *nu.* 13. Infirmitas elicujus an talis sit? *n.* 14 *et seqq* an posait Episcopus dispensando concedece, ut in Domo infirmi legatur Missa? *num.* 15. Ex dispensatione Pontificis potest celebrari io loco non sacro, et quomodo? *num.* 16. Formolee Dispensetionis solitaer et obsercauda circa eam, *ibid.* *et n. seqq.* Missam audiens io loco non saero satisfacit praeceptio, *nu.* 18. Regulaces possunt habere Oratocia pricata, ibique et in Cellis, ac Cameris suis legere Missam, *nu.* 19 *et seqq* In Regularium Oratoriis, non item io Cellis eocum possunt etiam elii legere et audire Missam, num. 21.

Missae sacrificii applicationem pro Parochianis quoties, et quomodo debeant facere Parochi, *t.* 41. *n.* 22. *et seq.* Parochi quanto non teneantur Missam applicare pro ovibus? *nu.* 26. *et seqq.* Plurimi peccant Missam pro ovibes non applicentes, *n.* 29.

3 Missae circa celebrationem et acceptationem bene observari debet Decretum Urbani VIII. Quod habetur, *t.* 41. *num.* 30. Et Clementis XI. citatum, *t.* 41. *n.* 5.

Missarum numerus in fundatione eppositus an, et quando reduci possit? *t.* 6. *n.* 114.

5 Missae applicatio pro Parochianis quoties fieri debeat a Perochis? *t.* 3. *num.* 210. Decretum circa hoc Pontificium, *ibid.* Olim impugnatum, nunc denuo confirmatum, *num.* 211. Aliud Decretum priori simile in Authenticae forma, *num.* 112. Novissime Constitutio Innocentii XII. de Celebratione Missarum, *n.* 213.

Missae stipendium a quibus, quomodo, quando, et quantum, etiam absque labe simoniae, exigi et accipi possit? *t.* 3. *nu.* 201.

Missae quod sint juxta Decreta Pontificia, et intentionem petentium debite lectae, et applicatae, quales et quomodo fieri debeant earum libri, praesertim apud Regulares? *t.* 3. *n.* 214. *et seq.*

Missam celebrans non Sacerdos. Vide *Ordinem exercens.*

R. J. Missa olim non nisi saltem coram 2. praesentibus poterat celebrari, C. II. R. XL. *n.* 9.

MISSIO

2 Missio in possessionem bonorum ex primo Decreto, quid? *t.* 15. *n.* 2. Ex ea non acquiritur dominium, vel possessio, sed duntaxat detentio bonorum custodiae causa, *nu.* 3 Missio in possessionem ex secundo Decreto, quid? *nu* 4. Missio ex primo, aut secundo Decreto, non est sententia diffinitiva, sed interlocutoria, *num.* 5. Sicque potest per Judicem revocari, *num.* 6. Neque in ea requiruntur solemnitates sententiae diffinitivae, *num.* 7. Missionis ex primo Decreto requisita, quae? *num* 8. *et seqq.* An ad eam requiratur nova citatio? n. 9. Et quaedam causae cognitio? *nu.* 11. *et* 12. Missio in possessionem ex primo Decreto, quando locum habeat in actionibus realibus? *t.* 15. *num.* 13. In actionibus realibus, quando lis jam est contestata, non habet locum missio ex primo Decreto, et qualiter tunc procedendum? *num.* 14. *et* 15. *et seqq* In actionibus realibus, quando lis nondum est contestata, et Reus contumaciter abest, locum habet missio ex primo Decreto, *num.* 17. *et seqq.* Et tunc Actor ex primo Decreto missus in bona petita, post annum efficitur verus possessor, *num.* 19. Potest tamen etiam deveniri ad secundum Decretum, *ibid.* Annus ille quando nunc incipiat currere? *n.* 20. *et seqq.* In actionibus personalibus, an et qualiter locum habeat missio ex primo vel secundo Decreto? *n.* 24. *et seqq.* Missio ex primo Decreto, an, et quando locum habeat in causis Beneficialibus? *nu.* 28. *et* 29. Et quid in causis matrimonialibus, *nu.* 30.

2 Missio in possessionem bonorum contumacis ex secundo Decreto, an requiratur tam in actionibus realibus, quam personalibus? *t.* 15. *n.* 31. et *seqq.* In actionibus personalibus missus ex primo Decreto in bona rei contumacis, non acquirit veram istorum possessionem, *n.* 42. Et quid in actionibus realibus? *n.* 43. *et seq.* Missus ex primo Decreto, post annum lucratur fructus etiam prioris anni, *n.* 74. In quo consistat taedium, quo afficitur Reus ob missionem ex primo Decreto? *n.* 48. *et* 49. Effectus missionis ex secundo Decreto principalis est, quod quis constituatur verus, et incommutabilis possessor, *n.* 50. Quibus verbis interponi soleat? *ibid.* Missus ex secundo Decreto in bona contumacis, lucratur fructus eju-,

N

NATIVITAS, NATUS

Nobilitatem et digoitatem mariti uxor saquuntur et Liberi, *t.* 10. *nu.* 4. Nobilitati statutae in Eeclesiis Cathedralibus an derogetur per Brevia Apostolica? at quomodo? *n.* 7.

R. J. Nobiles fiuut professores docendo 20. annis, C. II. R. LXI. *n.* 5.

Nobiles et illustres non per se, sad per Procuratores in judicio litigeut, C. II. R. LXVIII. *num.* 6.

NOCERE

R. J. Nocere, qood camini nocet, et sibi prodest, nulli prohibetur, C. II. R. LVI. *n.* 8.

NOMEN, NOMINATIO

3 Nomina quid? *t.* 17. *nu.* 58. Possunt emi et veodi, *ibid.*

R. J. Nomina et verba quomodo intelligenda? C. II. R. LXXXVIII. *n.* 9.

1 Nominatio triplex: et qnid sit Nominatio solemnis? *t.* 6. *nu.* 10. Hace in pluribus differt ab Electione et postulationu, *num.* 9. *et* 11. *ac seqq.* Per nominationem an sequiratur nominatio? *num.* 14. Primo nominatus cuoaatur caeteris dignor, *num.* 13.

NON

2 Non Entis nullae sunt qualitates, *t.* 27. *num.* 116. Paria sunt, noa esse et uese nullum, *ibid.* Non esse, non apparere, paria suut, *t.* 20. *nu.* 551.

NOS

R. J. *Nos* cor Principes at Praelati se scribant? C. II. R. XL. *num.* 11.

NOTARIUS

2 Notarios, quis? *t.* 22. *nom.* 8. Vocatur etiam Tabellio scriniarius, etc *ibid.* Ex parte Notarii plura requiruntur ad validitatem instrumenti publici, *t.* 2 *num* 27. 28. *et seqq.* Nempe ut legitime sit creatus, ac per se sciat actum, *num.* 27. Debetque subscribere nomen suum, addendo, qua auctoritate sit Notarius, *num* 28. An etiam debeat addere signum sui Notariatus? *num.* 29 Narbonae, et in quibusdam aliis locis hoc non fit, *ibid.* Notarius debet esse rogatus a partibus, *num* 30. Is attendat ut semper servet eandem formam subscriptionis etc. *nn* 31. Notarius, vel alius ad scribendum Testamentum alienum vocatus, nequit sibi adscribere haereditatem, aut legatum, sub poena falsi, etc. *num.* 33. Notarii publici testimonio statur de gestis a se ipso, *t.* 20. *num.* 275. Quid, si testis asserat, se non ita dixisse, sicut Notarius scripsit in Instrumento? *n.* 276

Notarius conficiens protocollum debet esse rogatus a Partibus, ac per se audire negotium, ut probat, *t.* 22 *num.* 39. Notarii Protocollum, cui aliqua ex requisitis desunt, facit semiplenam probationem, *num.* 44. An unus Notarius possit in publicam formam redigere Instrumentum juxta notas, in Protocollo alterius repertas? *num.* 45. *et seq.* Notarius dum vivit, non potest alteri Notario committere completionem publici Instrumenti, sed ipsemet debet illud complere, *t.* 22. *num.* 45. *et* 46. Nihil addendo, aut diminuendo, quam in Protocollo continetur: et quomodo istud sit intelligendum? *num.* 46. Si duo, vel tres Notarii de eodem Instrumento fuerunt rogati, an tunc unus eorum possit inde Instrumentum levare? num. 47. Mortuo priore Notario, qui Protocollum fecit, potest alius istud in publicam formam redigere, concurrentibus tamen certis conditionibus, *num.* 48. *et seqq.* Nimirum si prior mortuus est naturaliter, aut civiliter, *num.* 49. Fiatque illud ad petitionem illorum, quorum interest etc. *num.* 50. Et accedat auctoritas Judicis ordinarii, vel Delegati, *num.* 51. Et prioris Protocollum redigat in formam publicam, *num.* 52. Atque istud praestet fideliter, *num.* 53. Et Judex de praemissis summarie cognoscat, *num.* 54. Notarius Protocollum penes se habere debet, *numer.* 53. Schedulae a Notario scriptae, an faciant plenam fidem? *num.* 55. *et* 57. Quid de schedulis Notarii adeo abbreviatis, ut voluntatem partium perfecte non exprimant? *num.* 58. *et* 40.

Notarius conficiens Instrumentum publicum, debet legitime esse creatus, *t.* 22. *num.* 259. *et num.* 27. Potestatem creandi publicos Notarios, qui habeant? *num.* 260. Instrumentum a Notario publico confectum, an valeat extra territorium ejus, a quo constitutus est? *num.* 259. *et* 261. *et seqq.* Notarius a Papa, vel Imperatore creatus, quae instrumenta, spectato Jure Communi, conficere possit? *num.* 262. De consuetudine, si Notarius Imperialis conficiat instrumentum in terris Ecclesiae, probat; at e contra, *num.* 263. Clericis in sacris est prohibitum, officium Notariatus exercere in causis profanis: non tamen redditur instrumentum invalidum, si secus attentetur, *num.* 264. Instrumenta confecta per Notarium putativum, an valeant? *num.* 265. *et seqq.* Bonum est argumentum a teste ad Notarium publicum, et a contra, *num.* 266. *et seqq.* Si Notarius ille putativus habet titulum coloratum sui officii, valent Instrumenta ab eo confecta, *num.* 267. *et* 268. Secus, si non habeat titulum coloratum, sed ipsemet se ingessit officio Notariatus, *num.* 267. *et* 269. *ac seqq.* Datur disparitas aliqua inter testem, et Notarium publicum, *num.* 273. Valent Instrumenta confecta per Notarium, qui ingressus est in quasi possessionem Notariatus, sciente et patiente superiore, etc. *num.* 274. An valeant instrumenta confecta per Notarium legitime creatum, sed postea condemnatum de falso? *tit.* 22. *num.* 275. *et seqq.* Instrumenta ab eo facta ante condemnationem, valent, *num.* 275. Secus dicendum de Instrumentis, post suam condemnationem confectis, *num.* 276. Instrumentum si habeat plura capitula, et in uno horum sit admista falsitas, ob quam postea Notarius damnatur, probabilius reprobatur in totum, *num.* 277. *et* 278. Ob rasuram manu ejusdem Notarii factam, aut de qua ipsemet attestatur etc. non vitiatur Instrumentum, *t.* 22. *num.* 330. Praesumitur pro Notario publico, quod fideliter officium suum exercuerit, donec contrarium probatur, *t.* 23. *n.* 87.

3 Notarius publicus non est necessarius ad Testamentum solemne scriptum, *t.* 26. *num.* 37. Neque ad solemne nuncupativum, *n.* 47.

Notarius publicus an, et quomodo prohibeatur esse Clericus? *t.* 50. *n.* 5. *et seqq.*

5 Notarius ante omnia creari debet ad processum criminalem; quare et quomodo? *t.* 1. *n.* 344.

NOTITIA, NOTORIUM

4 Notitia de morte conjugis prioris, qualis requiratur ad secundas Nuptias? *t.* 21. *n.* 7. *et seqq.*

Notitia de nullitate prioris Matrimonii requiritur ad revalidandum Matrimonium, *a. n.* 4. *et seqq.*

2 Notorium, quid dicatur? *t.* 28. *num.* 299. Ob notorietatem facti non admittitur appellatio, *nu.* 297. Notorium inducunt acta in Judicio; at quomodo? *t.* 1. *n.* 194. Notorium, quibus modis aliquid fiat?

NOVALIA

NOVITAS

NOVITIUS, NOVITIATUS

NUBENS

NULLUM, NULLITAS

non esse, et nullum esse, *t.* 27. *num.* 116.
R. J. Nullum de jure non praestat impedimentum, C. II. R. LII. *n.* 2.
1 Nullitas actus in contrarium gesti inducta per legem, an sit poena? *t.* 2. *num* 124.
2 Nullitas sententiae. Vide infra ℣ *Oppositio nullitatis sententiae.*

NUMERUS

3 Numerus Canonicorum qui esse possit, ac debeat? *t.* 7. *num.* 67. *et seqq.* Quando diminui possit? *num.* 71. *et seqq.*
R. J. Numerus pluralis consistit in duobus, nisi plura expresse requirantur, C. II. R. XL. *nu.* 3. 4. *et* 5.

NUMMUS

R. J. Nummi non veniunt sub nomine Auri, vel Argenti, C. II. R. LXXX. *num.* 4.

NUNDINÆ

2 Nundinae alicubi diebus Festis de consuetudine celebrantur, *t.* 9 *num.* 22. Consuetudines tamen hujusmodi sunt moderandae, *num.* 23.

NUNTIATIO

5 Nuntiatio novi operis quid, a quo, quomodo, quando, ubi, et cui fieri possit, ac debeat, *t.* 32. *num.* 2. *et seqq.* Fit circa sola futura, nondum perfecta, opera nova, *num* 3. Novum opus, et praesens, quid? *num.* 4 *et seqq.* Nuntiatio novi operis fieri potest a quovis, etiam privato, cujus interest, *n.* 8. Verbis, jactu lapilli, vel per Praetorem, *n.* 9. Quis horum modorum sit melior, *n.* 10. Ad nuntiationem non requiritur certa verborum forma, potestque fieri per substitutum, *num.* 11. Et quovis die, etiam feriato, *num.* 12. Contra quemvis, etiam proprium superiorem, *nu* 13. Sive in suo, sive in alieno in praejudicium alterius aedificet, *num.* 14. Datur etiam contra aedificantes aedificium pium, nisi de licentia Episcopi erigatur, *num.* 16. Fit ex tribus causis: et quibus? *num.* 17.
Nuntiatio novi operis quos effectus pariat? *tit.* 32. *num.* 17. *et seqq.* Cui nuntiator novum opus, illico tenetur desistere ab aedificio, vel propriis expensis destruere quod post nuntiationem aedificavit, *num.* 18 Sive dein juste, sive injuste aedificarit, *num.* 19. Quin etiam ante cognitionem judicialem, num jure aedificatum sit, destruere debet aedificium, *num.* 20. Hinc debet expectare post nuntiatum opus per tres menses, *num.* 21. Si quis in eo, quod possidemus, aedificat, possimus id propria Autoritate etiam per vim impedire, aut destruere, *num.* 22. *et seqq.* In suo proprio aedificantem nemo ante nuntiationem violenter impedire potest, *num.* 24. Bene vero post illam., *num.* 25.
Nuntiatio novi operis an, et in quibus casibus careat effectu? *t.* 32. *num.* 29 *et seqq.* Caret, si nuntiatio est manifeste injusta, *ibid. et seqq.* Si est periculum in mora, *num.* 32. Si nuntians cautionem recipiat, et nuntiationem remittat, vel re adhuc integra moriatur, *num.* 33. Si recuset deponere Juramentum calumniae, *num.* 34. Vel si intra Trimestre non probat suum praejudicium, *num.* 35. Vel si Judex nuntiationem legitime remittit, *num.* 36.
Nuntiatio novi operis facta an, et quando vi impedire possit aedificare pergentem, vel violenter destruere aedificatum? *t.* 32. *n.* 22. *et seqq.*

NUNTIUS

1 Nuntii Apostolici, qui, et a quo constituantur? *t.* 30. *nu.* 8. Et quales ad id muneris deputari soleant? *num.* 9.
1 Nuntii Apostolici cum potestate Legati a latere missi, an eandem cum his potestatem habeant? *t.* 30. *num.* 41. *et seqq*
2 Nuntio asserenti, se ex Judicis mandato citare, an sit credendum? *t.* 3. *n.* 52. Quid si nuntius affirmet, se citasse; et Reus negat, se citatum fuisse? *num.* 53. *et* 54.
Nuntius; si non intromittatur in Civitatem ad faciendam ibi citationem, quid agere possit? *t.* 3. 81. *et* 82. Vide supra ℣. *Citatio quid?*

NUPTIÆ

1 Nuptiae terram replent, virginitas Coelum, *t.* 21. *num.* 5.
3 Nuptias et convivia debent evitare Clerici, *t.* 1. *num.* 142.
4 Nuptiae secundae. Vide *Secundae nuptiae.*
Nuptiarum secundarum benedictio. Vide *Secundarum nuptiarum benedictio.*
Nuptiarum secundarum poenae. Vide *Poena secundarum nuptiarum.*

NUTRIRE

3 Nutrire proles, seu liberos, quamdiu quis rin jus teneatur? *t.* 33. *num.* 6.

O

OBEDIENTIA

1 Obedientia, ut est virtus specialis, quid? *t.* 33. *num.* 9. Ejus objectum, quod? *numer.* 10. Dividitur in specialem et generalem, *nu.* 11. Obedientia, ut est virtus specialis, est major omni virtute morali, *n.* 13. Ac praeponitur victimis, et cur? *n.* 14. Obedientia consistit in tribus, *nu.* 15. Nempe in reverentia superiori exhibenda, *nu.* 16. In mandato ejus suscipiendo, *n.* 17. Ac in Judicio subeundo, *n.* 20. Obediendum est superioribus praecipientibus in dubio, an liceat actus? *num.* 18. Secus, quando constat, id esse contra Deum, quod praecipitur, *nu.* 19. Declaratur istud exemplo militum Christianorum, sub Juliano Apostata servientium, *ibid.* Mandato superioris, etiam oneroso, humiliter est obediendum; et toleranda correctio, etiam injusta, *nu.* 21. Cui magis sit obediendum ex duobus superioribus contraria praecipientibus, *num.* 22. *et seqq* In obediendo major potestas praeponitur minori, idque declaratur exemplis, *num.* 22. Proponuntur et solvuntur nonnullae instantiae, *nu.* 23. 24. *et seqq.* Si superiores illi sint aequales Domini, tenetne quis obedire utrique, si potest, *num.* 27 Quod si utrique obedire nequeat, tenetur obedire illi, cui majori vinculo, seu potiori titulo est obligatus, *num.* 28. Declaratur istud exemplis, *n.* 29. 30. 31. *et* 32. Clericus magis tenetur obedire Episcopo, quam Principi saeculari contrarium praecipienti, *nu.* 33 Contra obedientiam non potest praescribi, *extinctive*, bene tamen *translative*, *t.* 4. *n.* 60.
3 Obedientialibus non indigent viri noti, a suspicione alieni, *t.* 31. *n.* 250.
4 Obedientia superioris non potest praescribi, *a nu.* 319.
R. J. Obedientia quibus servanda. C. II. R. XXIII. *nu.* 3. *et* 4.

OBLATIO

OBLIGATIO, OBLIGATUS

OBREPTIO, OBREPTITIUM

OBSCURUM

OBSTETRIX

OBVENTIO

OCCIDERE

OCCULTUM

OCULARIS, OCULUS

ORDINARIUS, ORDINARI, ORDO

Ordinarius generatim, quid dicatur? *t.* 31. *nu.* 2. Differentia inter Ordinarium, et Dioecesanum, *nu.* 3. Ordinarius Ordinariorum cur dicatur Papa? *num.* 6. Ordinariorum nomine veniunt Patriarchae, Primates, Archiepiscopi, et Episcopi, *nu.* 9. Nomine Ordinarii etiam venit Vicarius Generalis Episcopi, *num.* 12. Et Capitulum sede vacante, *num.* 12. *et* 13. Imo et quicunque Praelatus inferior in materia sibi adaptabili, *num.* 14. Decretum quidpiam statuens de Ordinariis, extenditur ad omnes jurisdictionem ordinariam habentes, nisi materia subjecta aliud exposcat, *nu.* 15. Vide supra ℣. *Judex ordinarius.*

Ordinari nullus debet, nisi a proprio Episcopo, *t.* 11. *num.* 77. Subditus Episcopi quoad Ordines recipiendos; quatuor modis quis censetur; quibus? *num.* 78. Natus in una Dioecesi, et in alia habens Domicilium, vel Beneficium, potest a quolibet earum Episcopo Ordinari, *ibid.* An etiam uno horum electo possit quis variare, suscipiendo caeteros Ordines ab alio? *num.* 79. An, et quibus concurrentibus possit quis ordinari ab Episcopo ratione Beneficii in ejus Dioecesi obtenti? *eit. t.* 11. *num.* 80. *et seqq.* Olim ad hoc sufficiebat Beneficium modicum, *num.* 82. Secus de facto ob novissimam Constitutionem Innocentii XII. *Speculatores Domus Israel*, num. 83. Quaenam vi hujus Constitutionis requirantur, ut quis ordinari valeat ab Episcopo ratione Beneficii in ejus Dioecesi obtenti? *num.* 84. Referuntur verba dictae Constitutionis, *num.* 85. *et* 86. Ordinari quis potest ab Episcopo loci ratione Originis, *num.* 87. *et seqq.* Dummodo ibi non fuerit natus fortuito, *num.* 88. An quoad Ordines suscipiendos etiam inspiciatur origo patris? *num.* 89. *et seqq.* De facto post Constitutionem Innocentii XII. subditus Episcopi ratione Originis, quis censeatur? *num.* 90. *et* 91. Origo Matris an attendatur quoad Ordinationem filii, praesertim illegitimi? *num.* 92. Quid dicendum de Expositis? *num.* 93. Ratione Domicilii quomodo quis efficiatur subditus Episcopi quoad Ordines ab ipso recipiendos? *num.* 94. *et seqq.* Ad hoc non sufficit quasi Domicilium, *num.* 95. Refertur nova Constitutio Innocentii XII. circa hoc, *num.* 97. Ut Episcopus Familiarem suum ordinare valeat, quae requirantur? *num.* 98. *et seqq.* Episcopus ordinans suum Familiarem, statim debet ei conferre Beneficium, *num.* 101. Dictio *statim*, quid hic importet? *num.* 102. Episcopus Titularis nequit ordinarie suum Familiarem, *num.* 103. Quae alia ex Constitutione Innocentii XII. de facto requirantur ad hoc, ut Episcopus Familiarem suum ordinare valeat, *num.* 104. *et seqq.* Referuntur posteriora verba dictae Constitutionis, *nu.* 105. *et seqq.*

Ordinari an, et cur non possint servi invitis Dominis? *t.* 18. *num.* 15. *et seqq.* Vide infra ℣. *Servi.* Ordinari prohibentur Obligati ad ratiocinia ante redditas rationes, et cur? *t.* 19. *num.* 3. *et seqq.* Vide infra ℣. *Ratiocinia.* Ordinari quando possint, vel non possint corpore vitiati? *Tit.* 20. *numer.* 3. *et* 7. *et seqq.* Ubi vitium corporis vel impedit exercitium Ordinis, vel notabilem deformitatem causat, inducitur irregularitas, et prohibetur quis ordinari, *numer.* 9. Mutilatus manu nequit ordinari, *numer.* 10. Carens medietate palmae, Ordinari non potest, *numer.* 11. Bene tamen jam ordinatus potest exercere actus Ordinis, in quantum valet; et cur? *num.* 12. Carens pollice vel indice, aut ejus angula, num possit ordinari? *num.* 13. Et quid de eo, qui caret aliquo digito? *numer.* 14. Vel qui habet sex digitos? *num.* 14. *et* 28. Claudus an valeat ordinari? *num.* 15. Carens oculo, vel in eo habens maculam, an ordinari possit? *num.* 16. Quid, si careat solo visu oculi dextri? *num.* 17. Aut sinistri, quem vocant oculum Canonis, *num.* 18. In dubio de gravitate vitii corporalis, pertinet ad Episcopum id dijudicare, *num.* 20. Etiam respectu Religiosorum ab ipso ordinandorum, *numer.* 21. Vide supra ℣. *Corpore vitiati*, *et infra* ℣. *Irregulares*

Ordinandorum idoneitas in dubio non praesumitur, sed est probanda, *tit.* 12. *numer.* 6 *et* 8, *et seqq.* Qua ratione Ordinandorum idoneitas possit probari? *numer.* 14. *et seqq.* Cur ab Ordinando sit probanda sua libertas, cum tamen omnes homines naturaliter nascantur liberi? *numer.* 17.

Ordinantis male, et male Ordinati poenae, partim continentur in Jure Canonico, partim in Bullis Pontificiis, *t.* 11. *numer* 168. Poenae in Constitutione Pii II. *Cum ex sacrorum*, contentae referuntur, *num.* 169. Hae poenae solummodo locum habent de male suscipientibus Ordines Sacros, non autem de prima Tonsura, vel Ordinibus minoribus male susceptis, *num.* 170. Procedunt tamen etiam quoad Regulares, *num.* 171. Bulla Sixti V. contra Clericos male promotos, *sanctum et salutare*, est revocata per Clementem VIII. cur, et quomodo? *num.* 172. Poenae Ordinantium, vel Ordinatorum ante legitimam aetatem, quae? *num.* 174. *et seqq.* Ordinatus Ordinibus majoribus ante legitimam aetatem, de facto ipso jure est suspensus, *num.* 180. Poenae Ordinantis vel Ordinati extra legitima Tempora, quae? *num.* 181. *et seqq.* Ordinatus extra Tempora de facto ipso jure est suspensus, *numer.* 183. Num in tali suspensione possit Episcopus dispensare? *numer.* 184. Quae sit poena Ordinantis alienum subditum, et sic Ordinati? *numer.* 185. *et seqq.* Quae sit poena Ordinantis aliquem, et ordinati absque competenti Titulo sustentationis? *numer.* 191. *et seqq.* Et quae poenae Ordinantium Religiosos non professos, vel solum professos ad certum tempus? *num.* 196. An et quas poenas incurrat Ordinans, et Ordinatus non servatis temporum Interstitiis? *num.* 203. Vide supra ℣. *Episcopus scienter.*

Ordinatus ab Episcopo excommunicato, recipit characterem ordinis, sed non ejus executionem, *t.* 13. *num.* 8 *et* 9. Ignoranter sic ordinatus, quando id rescierit, debet abstinere ab executione Ordinum, donec per Episcopum suum dispensetur, *numer.* 10. Et cur ipsum non excuset ignorantia, *numer.* 11. Scienter ordinatus ab Episcopo excommunicato, per solum Papam potest dispensari, *numer.* 12. Praemissa de facto procedunt de Episcopo Excommunicato vitando et ordinatis ab eo, *num.* 13.

R. J. Ordinatus ab alieno Episcopo potest ministrare in ordine, si proprius Episcopus ratam habeat ordinationem, C. II. R. IX. *n.* 6.

Ordines Religiosi an possint condere statuta ad successores transeuntia? *n.* 97. *et seqq.* Et quid dicendum de Ordine FF. Minorum? *n.* 98. *et seqq.* In Ordine

Fratrum Minorum electio Ministri Provincialis debet fieri eodem die, quo Capitolum fuerit congregatum, *t.* 6. *nu.* 58. In Ordine FF. Minorum electiones Superiorum Majorum fiunt per Compromissum limitatum, *num.* 78. In Ordine FF. Minorum quae electiones fiunt per schedulas secretas, et quae per Ballotationes, seu globulos? *cit. t.* 6. *num.* 341. *et* 342. Vide supra ℣. *Electiones Regularium*. Ordines Regulares hodie plerique sunt exempti, *t.* 31. *nu.* 108. Vide infra ℣. *Regulares* et ℣. *Religiosi*.

Ordo sumitur dupliciter, *t.* 11. *num.* 2. Ordo, seu sacra Ordinatio, quid? *num.* 3. *et* 4. Septem sunt Ordines juxta Theologos, juxta Canonistas novem, et quo mysterio? *num.* 5. *et* 6. Ordines alii sacri seu majores, *num.* 7. Alii minores seu non sacri; qui, et cur sic dicantur? *num.* 8. Prima Tonsura an sit Ordo proprie dictus? *num.* 10. *et seqq.* Vide infra *Tonsura prima*. Episcopatus est Ordo proprie dictus, *num.* 26. *et* 27. Ordo Episcoporum quadripartitus est; et quomodo? *n.* 28.

Ordines singuli, quo tempore sint conferendi? *t.* 11. *num.* 30. *et seqq.* Quatuor Ordines minores quando conferendi? *num.* 31. Hi in quibusdam Ecclesiis conferuntur Feria sexta Quatuor Temporum, *num.* 32. Ordines Majores quo tempore sint conferendi? num. 33. Et quid de Episcopatu, *num.* 34. Ex privilegio Papali potest quis ordinari extra Tempora, *num.* 35. Potest pars Ordinationis differri in sequentem Dominicam, continuato tamen jejunio, *num.* 36. An in tali casu requiratur Jejunium naturale? *num.* 37. Vel sufficiat Ecclesiasticum? *num.* 38. Liceatque tunc sumere prandium, et collationem Vespertinam? *num.* 39. Religiosi communicationem privilegiorum habentes, an possint ordinari extra Tempora a Jure statuta? *num.* 40. *et seqq.* usque ad *num.* 51. Quid intelligatur nomine Diei Festivi, quo tum Ordines minores, tum etiam virtute privilegiorum Ordines majores conferri possunt? *num.* 52. *et seqq.* Notabilis Declaratio S. Congregationis quoad hoc, *num.* 55.

Ordo potest dupliciter intelligi recipi, valide et licite; et quid? *t.* 11. *num.* 56. Ordo ut valide recipiatur, quae sufficiant? *num.* 57. *et* 59. Soli masculi sunt capaces Sacramenti Ordinis, *num.* 57. *et* 58. Nec recipitur sine Baptismo, *numer.* 59. Ordo ut licite recipiatur, quae requirantur? *numer.* 60. *et seqq.* Qualis aetas ad singulos Ordines requiratur? *nomer.* 63. *et seqq.* Et quae scientia? *numer.* 66. In Regularibus non requiritur tanta scientia, ac in aliis; et cur? *num.* 67. Titulus sustentationis requiritur ad Ordines Sacros, *num.* 69. Secus ad Ordines Minores, *num.* 70. Vide infra ℣. *Titulus*.

1 Ordines plures an possint eodem die cuipiam conferri, et recipi? *t.* 11. *num.* 160. *et seqq.* Quatuor Ordines minores de consuetudine pluribus in locis simul eodem die suscipi possunt, *num.* 160. *et* 167. Duo sacri Ordines eodem die nulli sunt conferendi, ne quidem Regularibus, *nu.* 161. Etiamsi Metropolitanus id jubeat, *num.* 162. Nec etiam quando unus in sabbato, et alter Die Dominico, continuato jejunio conferatur, *num.* 163. Et quid, si aliquis sit dispensatus, ut possit extra Tempora tribus Dominicis, vel Festivis diebus ordinari? *num.* 164. Episcopatus an possit eodem die recipi cum sacerdotio? *num.* 165. Stando Juri communi, non possunt quatuor Ordines minores simul eodem die una cum subdiaconatu recipi, *num.* 166. Secus de consuetudine alicubi recepta, *n.* 167.

Ordines, an, et qui possint conferri per Episcopum qui renuntiavit Episcopatui? *t.* 13. *num.* 4. *et seqq.* Ordines, praesertim sacri, an ex privilegio Papae possint conferri per Abbatem, vel alium sacerdotem? *num.* 14. *et seqq.*

Ordo sacer, an, et ad quod Beneficium Ecclesiasticum obtinendum requiratur? *t.* 6. *num.* 220. et *t.* 14. *num.* 10. *et seqq.* Praeficiendus Episcopatui debet saltem esse subdiaconus, *cit. t.* 4. *num.* 10. Ac successive receptis aliis ordinibus, intra trimestre post obtentam Confirmationem consecrari, *num.* 11. Qualis Ordo requiratur in promovendis ad Abbatiam, Decanatum etc. *num.* 12. *et seqq.* Et in praeficiendis Archidiaconatui vel Ecclesiae Parochiali? *numer.* 16. *et seqq.* Aut Canonicatui Cathedralium, vel Collegiatarum Ecclesiarum? *num.* 19. *et* 20. Praeficiendi vel jam habeant Ordinem requisitum, vel sint in ea aetate, ut infra tempus a Jure statutum ordinari valeant, *num.* 21. Neque hodie circa talem aetatem potest Episcopus dispensare, ut antiquitus, *num.* 22. Clerici sunt arctati ad recipiendos Ordines, quos Beneficia requirunt, sub poena privationis horum, *num.* 23. Quid si Canones obsistant, quo minus jam promotus ad Beneficium ob superveniens impedimentum ordinari valeat? *num.* 24. *et seqq.* Poena privationis Beneficii ob non receptum Ordinem debitum, olim solum incurrebatur post sententiam, ac praevia monitione, *num.* 27. Idque quoad Abbatiam, Archidiaconatum etc. etiamnum procedit, *num.* 28. Secus de facto est dicendum de promotis ad Ecclesias Parochiales, si infra annum non ordinentur Presbyteri: nam vacat Ecclesia ipso jure, *num.* 29. Atque hoc ipsum procedit in Vicariis perpetuis Ecclesiarum Parochialium, *num.* 30. Non tamen in Ecclesiis Curatis non Parochialibus, *num.* 31. Neque rigor ille procedit in Ecclesiis Parochialibus Collegiatis, et assumptis ad earum regimen, *num.* 32. Nec etiam in harum Praepositis, et Decanis, *ibid.* Sicut nec injuste impeditis, quo minus infra annum ordinentur, *num.* 33. Poena privationis Ecclesiae Parochialis non incurritur ipso jure ob neglectum Presbyteratum, donec annus integer sit completus, *num.* 34. Et tunc dicta Ecclesia non potest pro ea vice iterato conferri illi, qui neglexit sic ordinari, *numer.* 35. Bene tamen pro alia vice, *num.* 36. Recipiens Ecclesiam Parochialem absque animo suscipiendi Ordinem sacerdotii intra annum tenetur ad restitutionem fructuum, *num.* 37. Secus, si habuit talem animum assumendi Presbyteratum, licet postmodum non ordinetur, *num.* 38.

4 Ordo sacer an, et quando dissolvat sponsalia? *t.* 1. *num.* 229.

Ordo sacer impedimentum est dirimens, *t.* 6. *num.* 2. Non item Ordines minores, *num.* 3. Graeci in majoribus constituti non possunt contrahere Matrimonium, bene tamen in illo antea contracto manere possunt, *num.* 4. Pueri ante usum rationis ordinati possunt nubere, *numer.* 5. Non item ordinati ante pubertatem, *num.* 6. *et seq.* Vi ordinati possunt nubere, *num.* 8. Sicut etiam gravi metu injusto ordinati, *num.* 9. *et seqq.* Infantes vi vel metu ordinati, si postea tacite, vel expresse votum ratificant, tenentur ad castitatem, *num.* 13. Ordines sacri Matrimonium prius contractum non dirimunt, *num.* 14. Contrahendum dirimunt sola jure Ecclesiastico, *num.* 15. *et seqq.* Potest proin Papa dispensare, ut sacerdotes et Episcopi nubant, *num.* 16.

ORIGENES

ORIGO

OSCULUM

P

PACISCI, PACTUM

hominum, num. 61. Pacisci solum potest de iis rebos, quae sunt paciscentium propriae, num. 62. Nequit promitti factum alienum, ibid. Cur possit legari res aliena, non autem promitti factum alienum? num. 63.

Pactum pro obtinenda re spirituali, an valeat? t. 35. num. 64. et seqq. Est irritum quando datur temporale pro spirituali, num. 64. Vel quando illud intervenit circa Beneficia, aut alia Jure Ecclesiastico probibita, etc. num. 65. Alioquin promittere spirituale pro spirituali, non est illicitum, num. 66. Pactum, vi cujus Beneficium Ecclesiasticum debet cuique resignari, non valet, imo est simoniacum, num. 67. Etiamsi quis cedat Beneficio litigioso, et alter vicissim quid temporale offerat, num. 68. Atque istud detur nomine expensarum, quas alter fecit in consecutione Beneficii, nu. 69. Quid, si interveniat auctoritas superioris, v. g. Episcopi? num. 70. Pactum, quo quis promittit novam pensionem, vel augmentum antiquae, si in Beneficio instituatur, est illicitum, atque simoniacum, num. 71. Sive id fiat ante collationem Beneficii, sive in ipsa, num. 72. Quid si primum interveniat post collatum Beneficium? num. 73. Pactum de succedendo in Ecclesiasticis Beneficiis, non valet, num. 74. Nec valet pactum in praejudicium Juris Parochialis, num. 75. Idque exemplificatur, num. 76. Pacta superiorum Localium Religiosorum Mendicantium sine licentia Ministrorum, vel Capitulorum Provincialium inita cum Praelatis Ecclesiarum, de Jure Communi valent, num. 78. Secus spectatis eorumdem privilegiis, num 79.

1 Pactum quod filia dote contenta patri ab intestato non succedat, improbatur a Jure, nec valet, t. 35. nu 80. et 81. Nisi fuerit juramento firmatum, num. 82. Quid, si hoc juramentum vi, aut dolo fuit extortum, n 83. Filia ex Jurata renuntiatione dotis enormiter laesa, post obtentam absolutionem a Juramento, potest petere ejus rescissionem, nu. 83. et 84. Pacta inferiorum caeteroquin invalida, an per consensum superioris consolidentur? num. 86. et seqq. Respondetur distinguendo inter pacta de Jure naturali invalida, et valida, num. 87. et 88. Pacta inferiorum confirmare debet superior requisitus, n. 89.

2 Pacto privatorum Juri publico minime derogatur, t. 2. num. 243. et 244. Solvuntur instantiae, num. 245. et seqq. Spoliatus non restituitur, quando post spoliationem inivit pactum cum spoliatore, quod nolit agere possessorio recuperandae, t. 13. nu 98. Tale pactum ante spoliationem initum non valet, bene tamen post; et cur? num. 99. Actio ex pacto nudo, an detur? t. 26. n. 119.

Pactum, per quod tollitur jus privati sibi publica auctoritate concessum, valet secus, si tollatur Jus commune, t. 24 num. 98. Pactum non revocandi testamentum, Jure Civili est irritum; si tamen accesserit juramentum, obligat, num. 96. Vide supra ℣. Juramentum contra leges. Pactum tibi factum extenditur ad haeredem tuum, t. 24. num. 101. et num. 111. Obligatio provenienti promissorii ab altero acceptati, vi pacti transit ad haeredes, num. 103. et seqq. Pactum de jure irritum, quando censeatur confirmari juramento, t. 24. n. 121. et seqq. Vide supra ℣. Contractus per juramentum.

3 Pacta Emptionis Venditionis apposita. Vide Emptionis Venditionis Pacta apposita.

Pacta, an, et quando praejudicent successoribus? t. 30. n. 118.

Pacta Pignori, vel Hypothecae adjecta quaenam valeant? t. 21. n. 53. et seqq.

Pactum Addictionis in diem quid? et quid Juris de eo? t. 17. n. 259. et seqq.

Pactum Antichryseos quid? t. 31. n. 53. Est illicitum, et usurarium, n. 54.

Pactum Legis commissoriae quid? et quid Juris de eo? t. 17. num. 253. et seqq. Item, t. 21. num. 55. et seqq.

Pactum retrovendendi, seu redimendi. Vide Emptioni Venditioni Pacta apposita.

5 Pactum Antichryseos, quid? t. 19. num. 108. Est illicitum et usurarium, nisi adsit justus titulus, num. 109. Quales sunt tituli excusantes pactum Antichryseos ab usura, n. 110. et seqq.

5 Pactum Legis commissoriae quid? et an licitum, vel usurarium sit? t. 19. n. 117.

R. J. Pacta servanda sunt, C. II. R. LXXXV. num. 2. etc.

PALEA

1 Paleae nomine, cur inscribantur nonnulla Capitula Decreti Gratiani? P. n. 83. et seqq.

PALINODIA

5 Palinodiae, vel Recantationis actio, an, quando, et quomodo institui possit, vel debeat? t. 36. nu. 13. et n. 16. Item, n. 28. et seq.

PALLIUM

1 Pallium, quid? t. 8 nu. 2. Et cujus formae? num. 3. Ejusque mystica significatio, ibid. Quibus conferatur? num. 4 Sumitur de Corpore B. Petri; et datur a solo Papa; et quibus concurrentibus? nu. 6. Olim etiam quatuor Patriarchae principales Pallium contulerunt suis suffraganeis, num. 7. Pallium est praecipuum insigne Dignitatis Archiepiscoporum ac Superiorum Episcoporum, n. 4 Quamvis ex speciali privilegio etiam quibusdam Episcopis conferri soleat, ibid. Per Pallium confertur plenitudo Pontificialis officii, et nomen Archiepiscopale, num. 9. Ubi et quando sit utendum Pallio? num. 10. et seqq. Nequit unus alteri suum Pallium commodare, num. 19. Pallium non transit personam, sed cum persona sepelitur, nu. 21. Vide supra ℣. Archiepiscopus.

R J Pallii usus et privilegium, C. II. R. VII. numer. 7.

PAPA

1 Papa est Christi in terris Vicarius, ac Ordinarius Ordinariorum etc. t. 31. num. 6. Duplex in Papa potest distingui potestas; nimirum absoluta, seu suprema, et ordinaria, nu. 7. et 8. et t. 2 nu. 439. Papa post Christum est Sponsus Ecclesiae universalis; alii Episcopi sunt sponsi Ecclesiarum particularium, t. 7. n 33.

Papa censetur omnia Jura in scrinio pectoris sui habere, P. n. 213. In quo sensu dictum istud procedat? n. 214. et seqq Papa non usurpat Jura Imperatoria, num. 218. Papa an possit facere novum Articulum Fidei? t. 1. n. 72. Aut reddere assertionem modo falsam, quae prius erat vera? num. 73. et 74 Papa non intendit gravare eandem Ecclesiam, seu Collatorem, super receptione duorum ad Beneficium, nisi id expresserit, t. 3. nu. 96 Papa non censetur jus quaesitum alicui tollere, nisi id exprimat, etc. t. 3. n. 117. et 118.

Papa potest ferre Leges sive Constitutiones Ecclesiasticas pro toto Orbe Cristiano, t. 1. num 51. et seqq Habet suam potestatem immediate a Deo, n. 50. 53. et 54. Eamque exercet absque alia confirmatione, et ante suam consecrationem, nu 55. Papa in suis Ditionibus obtinet etiam temporalem potestatem, et unde hanc acceperit? num. 56. Habet indirecte potestatem judicandi, et disponendi de bonis temporalibus omnium Christiano-

PARAMENTUM

cendi Paramenta non potest acquiri consuetudine, nec ab Episcopis aliis committi, *n.* 54.

3 Paramenta Ecclesiastica, quando execreutur ita ut nova Benedictione indigeant? *t.* 40. *n.* 53.

PARAPHERNALIA

4 Parapharnalia bona, seu Parapherna quae et quid Juris de illis? *t.* 20. *n.* 60. *et seqq.* Horum nec dominium nec fructes nec dispositionem habet maritus, nisi in quantum uxor concedit, *n.* 61. Parapherna cui soluto Matrimonio restituenda? *t.* 20. *n.* 82. Uxor non perdit illa propter adulterium, *num.* 102. *et seq.*

PARENS

2 Parentes an possint esse testes pro filiis; et e contra? *t.* 20. *nu.* 102. *et seqq.* Parentis nomine, qui omnes comprehendantur? *n.* 104. Parentes possunt esse testes in probanda filii aetate; et qualiter? *nu.* 106. Item, quando agitatur causa inter duos filios, *n.* 107. Ac in causa matrimoniali filiorum, quando agitur super consanguinitate etc. *nu.* 109. Vel contractu matrimoniali, aut sponsalitio inter aequales inito, *nu.* 110. *et* 111. De consenso partis adversae potest pater esse testis pro filio, *num.* 112. Parentes adversus liberos suos, et e contra testes esse non possunt, *t.* 20. *nu.* 44. Fallit istud in causis matrimonialibus, quando agitur de impediendo matrimonio per Liberos contrahendo, *num.* 146. Item in criminibus laesae Majestatis, Haeresis, et aliis hujusmodi, *n.* 149. Item quando utraque pars consentit, aut si veritas aliter haberi non potest, *n.* 151. Parentes, et Liberi, non coguntur inviti adversus se dicere testimonium, *t.* 21. *n.* 28. Imo nec volentes admittuntur ad testificandum contra se, *n.* 29. *et* 33.

4 Parentum contradictio vel dissensus an, et quando dissolvant sponsalia? *t.* 1. *n.* 277. *et seqq.* Et quando minae de exhaeredando? *n.* 279 *et seqq.*

Parentum consilium an, et quando requiratur ad contrahenda sponsalia? *t.* 1. *n.* 23.

5 Parentes non possunt in eodem lecto dormire cum tenellis infantibus, *t.* 10. *nu.* 11. Poena facientium contrarium, *n.* 12.

PAR

2 Pares Curiae, qui? *t.* 1. *n.* 135. Qualiter ab utraque parte sint eligendi? *nu.* 136 Alicubi in horum locum successit Judex ordinarius, *n.* 137.

3 Pares Curiae quinam? *t.* 20. *n.* 57.

R. J. Par in parem non habet imperium: quomodo intelligendum? C. II. R. LVI. *n.* 7.

3 *Paria sunt non esse, et non apparere*, t. 5. *n.* 348.

4 Paria delicta compensatione delentur, t. 19. *n.* 88.

PAROCHIA, PAROCUS, PAROCHIANUS

1 Parochia quando nimis ampla est, potest in Ecclesia Filiali poni perpetuus Vicarius, una cum congrua proventuum assignatione, *t.* 28. *nu.* 29. Idem dicendum, quando Ecclesia Parochialis est unita Cathedrali, Collegiatae ac alteri Ecclesiae, seu Monasterio etc. *nu.* 27. Demptis nonnullis casibus, in quibus solummodo potest constitui Vicarius temporalis, *n.* 27. *et* 28

1 Parochi, seu ad regimen Ecclesiae Parochialis promovendi, debent esse aetatis viginti quinque annorum, ad minus inchoatorum, *t.* 7. *nu.* 212. Adeo ut dispensatus ad Presbyteratum antea recipiendum, non idcirco censeatur dispensatus ad Beneficium Parochiale obtinendum, nisi hoc exprimatur, *num.* 213. Ad Parochialem Ecclesiam promotus, vel debet jam esse sacerdos, vel intra annum promoveri ad sacerdotium, *t.* 6. *nu.* 210. Parochiali Ecclesiae praeficiendus debet esse, aut intra annum fieri sacerdos, *t.* 14. *num.* 16. Quod si promotus ad Ecclesiam Parochialem intra annum non ordinetur sacerdos, vacat de facto Ecclesia ipso jure, *nu.* 29. Atque hoc ipsum procedit in Vicariis perpetuis Ecclesiarum Parochialium, *num.* 30. Quid dicendum de non promotis intra annum qui habent Ecclesiam Curatam non Parochialem? *num.* 31. Ac de Assumptis ad regimen Ecclesiarum Parochialium Collegiatarum? *n.* 32. Et de juste impeditis, quo minus intra annum promoveantur ad Sacerdotium? *num.* 33. Annus hujusmodi quomodo sit computandus? *ibid.* Qui ob neglectam receptionem Sacerdotii post lapsum anni ipso jure privatus existit Ecclesia Parochiali, haec pro ea vice denuo ipsi conferri non potest, *num.* 34. *et* 35. Bene tamen pro alia vice, *num.* 36. Recipiens Ecclesiam Parochialem absque animo suscipiendi sacerdotium intra annum, tenetur ad restitutionem fructuum, *num.* 37. Secus, si saltem animum habuit, et si postea non ordinetur, *n.* 38. Parochus num ad modicum tempus possit constituere Vicarium temporalem sine licentia Episcopi? *t.* 28. *n.* 52.

Parochi an veniant nomine Praelatorum, seu Ordinariorum *t.* 31. *num.* 21. *et seq.* Speciato Jure Canonico non habent jurisdictionem in Foro externo, sed poenitentiali tantum, *num.* 29 Solvitur instantia, *num.* 30. Parochus non nisi large dicitur Praelates, *num.* 31.

2 Parochus communiter aestimatus, qui nequam est ordinatus in Sacerdotem, invalide absolvit poenitentes, *t.* 1. *num.* 202. Secus, si fuerit sacerdos, *num.* 203. Parochus quos libros habere teneatur? *t.* 22. *n.* 126. Vide supra ℣. *Libri Parochorum.*

3 Parochia propria et improprie quid? *t.* 29. *num.* 2. *et seq.* Parochus non potest alterius Parochi terminos intrare, *ibid.* Parochias erigere et dividere praeter Papam solus potest et debet Episcopus, *num.* 4. Ad Parochiam requiritur primo, ut auctoritate Episcopi sit erecta. Secundo, ut habeat certum districtum, et populum, *num.* 6. Et perpetuum Parochum, *num.* 7. Cum cura animarum, *num.* 8. Jura Parochialia, quae? *num.* 9. Parochiam mutare pro libitu potest Laicus non item Clericus, *num.* 11.

Parochiae nova erectio requirit justam causam: et quam? *t.* 48. *num.*.. *et seq* Item citationem Parochi antiqui, *num.* 15. Competentem dotem pro novo Parocho, *num* 16. Et ut antiquo Parocho maneat jus Patronatus ad novam, *num.* 17. Ac debitus exhibeatur honor a novo, *num.* 18. Debet etiam fieri cum consensu Capituli *num.* 19. Ac per Episcopum, vel per alium speciali mandato provisum, *num.* 21.

3 Parochianus proprius et alienus quis? *t.* 29. *n.* 10.

Parochorum Residentia, quando et quomodo possint abesse ab Ecclesia? Vide *Residentia Parochorum.*

Parochus quomodo possit uti opera Cooperatorum, seu Capellanorum? *t.* 4. *n.* 85 Non est ad nutum amovibilis, habet varia nomina, *t.* 29. *n.* 5. Parochi Jura, quae? *n.* 9.

Parochi Jure Divino tenentur Missam applicare pro Parochianis: et quoties? *t.* 41. *n.* 22. *et seqq.*

4 Parochus non potest dispensare in denuntiationibus Matrimonialibus, *t.* 3. *n.* 37. Bene vero declarare eas non obligare, *n.* 39.

Parochi praesentia et testium quomodo requiratur ad valorem Matrimonii? *t.* 3. *num.* 52. *et seqq.* Vide *Praesentia Parochi et testium.*

Parochus qualis esse possit et debeat ad contrahendum Matrimonium? *t.* 13. *n.* 55. *et seqq.* Debet esse domi-

Contrarium, *n.* 282. *et seqq.* Quando partes agant possessorio et petitorio simul, quomodo Judex procedere debeat? *t.* 12. *num.* 287. *et seqq.* Vide infra ✠. *Possessorium judicium.* Scotentia lata super petitorio, io executione praevalet sententiae latae super possessorio, *num.* 296. Petitorium judicium ingressus, potest regredi ad possessorium ante conclusionem in causa, *t.* 12. *num.* 299. *et seqq.* Talis regressus de petitorio ad possessorium, ad quid deserviat?. *num.* 303. Post conclusionem in causa non licet Actori e petitorio regredi ad possessorium, *num.* 305. *et seqq.* Ao tunc ex grave causa possit Judex talem regressum concedere? *nu* 307. Regressus a petitorio ad possessorium, an etiam locum habeat in causis Beneficialibus? *t.* 12. *num.* 308. *et seqq.*

PIGNUS

1 Pignus reddens debitori suo, non censetur tacite debitum remittere: secus si reddat et Chirographum; et cur? *t.* 35. *n.* 13.

3 Pignus et Hypotheca quoad naturam et divisionem, *t.* 21 *num.* 2. *et seqq.* Accipitur varie, *nu.* 2. Definitur, *num.* 3. Pignus et hypotheca large conveniunt, proprie differunt, *num.* 4. Quomodo? *num.* 5. *et seq.* Inter Pignus et hypothecam quoad actionem inde sequentem nulla est differentia, *num.* 7 Pignus et hypotheca aliud est expressum, aliud tacitum, aliud conventionale, *num.* 8. *et seq.* Pignus praetorium, *num.* 10. Et Judiciale quid? *num.* 11. Hypotheca generalis quid, et quae comprehendat? *num.* 12. Recensentur ea, quae generali Hypotheca non comprehenduntur, *num* 13. *et seq.* Pignus vel hypotheca specialis quid? *num* 15. Tacitum et legitimum, seu legale quid? *num.* 16. Uxor ratione dotis habet tacitam hypothecam in cunctis bonis mariti, cum jure praelationis, *num.* 17 Ac etiam ratione bonorum paraphernalium administrationi viri commissorum, non jure tamen praelationis, *num.* 18. Maritus etiam habet tacitam Hypothecam in bonis uxoris pro dote nondum tradita, *num.* 19. Et fiscus in bonis Contrahentium cum eo, ac bonis Officialium, *num.* 20. Item Minores et Pupilli in bonis Curatorum, et Tutorum, *num.* 21. Atque Ecclesiae et causae piae in bonis Praelati, et Administratoris, *num.* 22. Liberi quoque prioris Matrimonii bonis parentis ad secundas nuptias transeuntis, *num.* 23. Et Legatarii in bonis a Testatore relictis, *num.* 24. Pupillus in re ex ipsius pecuniis empta, *num.* 25. Mutuans pecunias pro reficiendo aedificio et ipso in aedificio suis pecuniis refecto, *num.* 26. Venditor in re vendita, donec pretium solvatur, *num.* 2·. Locator in rebus, in praedium Urbanum invectis, *n.* 28. In Praediis Rusticis speciale quid observatur, *num.* 29 *et seq.*

Pignus dare vel Hypothecam, seu oppignorare qui possint? *t.* 21. *num.* 33. Praelati Ecclesiarum, an et quomodo oppignorare possint? *n* 34. *et seq.*

Pignori vel Hypothecae quae res subjici possint? *t.* 21. *num.* 37. *et seqq.* Res quae vendi et emi, etiam oppignorari potest, *num.* 37. Res aliena absolute oppignorari nequit, *num.* 38. Bene tamen conditionate, *num.* 39. Creditor pignus habens potest illud alteri oppignorare, *num.* 40. Emphyteusis hypothecari potest, *num.* 41. Instrumenta ad agriculturam spectantia non possunt oppignorari, *num.* 42.

Pignoris usus, et fructus, *t.* 21. *num.* 43. *et seqq.* Creditor invito Domino non potest uti pignore, *num.* 43. Bene tamen cum ejusdem expressa, vel prudenter praesumpta voluntate, *num.* 44. *et seq.* Fructus ex pignore Creditor quidem percipit, sed eos in sortem computare debet, *num.* 46. *et seq.* fructus quoque, quos percipere potuisset, et non percepit restituere debet, *num.* 48. Et quidem in pignore Conventionali tenetur de culpa levi, in Praetorio autem de sola lata, *num.* 49. Dominus Feudi non tenetur computare fructus perceptos e Feudo, sibi in pignus dato, *num.* 50 Nec maritus possessiones pro securitate dotis promissae in pignus datas, *num.* 51. Nec Clericus fructus Beneficii a Laico injuste possessi, sibi in pignus dati, *num.* 52.

3 Pignus et Hypotheca, quae jura, et quas obligationes pariat Creditori habenti pignus? *t.* 21. *num.* 66. *et seqq.* Creditor habet jus reale in pignore, potestque illud actione Hypothecaria prosequi, ubicunque existit, *num.* 66. Si pignus ad tertium existat, non potest contra illud agere Creditor, nisi prius debitorem principalem excusserit, *num.* 67. Actio pignoratitia Creditori contra debitorem competit, *num.* 68. Creditor retinere potest pignus, donec totum debitum, etiam cum expensis solvatur, *num* 69. An et quando Creditor pignus vendere possit? *num.* 70 *et seqq* Pignora vendere debet prius specialiter oppignorata, et illis non sufficientibus generaliter hypothecata vendere, *nu.* 75. Creditor pignus vendens pro se illud emere, nec per se, nec per alium potest, *num.* 76. Juri conformiter vendens pignora tenetur de evictione, *num.* 77. Creditori Hypothecario competit jus Praelationis prae aliis Creditoribus, *num.* 78. Si pluribus eadem res fuit oppignorata, potior est Jure, qui prior est tempore, *ibid. et num. seq.* Praefertur tamen Creditor ille, qui mutuum dat ad conservandam, vel reficiendam rem oppignoratam, *num.* 80. Vel ad emendam rem cum conditione, ut si maneat oppignorata, *num* 81. Item pignus per instrumentum publice erectum probare potest, praecedit habentem instrumentum privatum, *num.* 82. De Jure Praelationis Creditorum remissive, *num.* 83. Prioritas temporis circa constitutionem Pignoris attenditur ad horam, et momentum, *num.* 84. Creditor tenetur Pignus sibi traditum exacta diligentia tueri, et conservare, indeque resarcire damna, ejus culpa lata, vel levi illata, *num.* 85. Debito soluto, tenetur Pignus una cum fructibus restituere, deductis prius expensis necessariis, *num.* 86.

Pignus, et Hypotheca quid Juris? et obligationis pariat Debitori? *t.* 21. *num.* 87. *et seqq.* Debitor debito soluto potest petere Pignus, et actionem contra non tradentem instituere, *num.* 87. Etiam in casu, quo alius pro illo solvit, vel quo Creditor solutionem non acceptat, *nu.* 88. Item, si debitum compensatione deletur: vel Creditori Creditoris solvitur, aut Administratori Creditoris, *nu.* 89 Item si Creditor debitum tacite, vel expresse remittit, *num* 90. Debitor minus idoneum Pignus constituens tenetur idoneum substituere ac etiam impensas et damna ratione Pignoris illata resarcire, *num.* 91.

4 Pignus vendere non potest creditor, nisi prius moneat debitorem, *t.* 1. *n.* 146.

5 Pignore uti, et frui absque labe simoniae, an, et quando possit creditor? *t.* 19. *numer.* 108. *et seqq.*

PLACERE, PLACITUM

R. 1. Placere, quod semel placuit amplius displicere non potest. Vid. verbo *quod semel etc.* infra.

PLAGIUM

PLEBANUS, PLEBS, PLEBISCITUM

PLERUMQUE

PLURALITAS, PLURALIS, PLUS

POENA

t. 12. *num.* 63. Possessor invasus potest vim vi repellere, *num.* 66. Contra tertium possessorem, qui rem spolio ablatam scienter recepit, an detur Interdictum *Unde vi*? *t.* 13. *num.* 22. *et seqq.* Possessor lite pendente non debet privari commodo suae possessionis, *t.* 16. *num.* 10. Etiam intelligendo istud in causis matrimonialibus; et qualiter? *num.* 11. 12. *et* 13.

Possessor bonae fidei, etiam sine titulo, fructus industriales ex re aliena perceptos, facit suos etc. *t.* 13. *num.* 126. 127. *et seqq.* Eos tamen adhuc extantes, tenetur Domino supervenienti restituere, *num.* 131. Sicque dominium illorum fructuum non est perfectum et irrevocabile, *num.* 132. *et* 127. Et qua ratione fructus ii sint reddendi? *num.* 133. Haec fructuum restitutio non procedit, si bonae fidei possessor lapso triennii ipsos usucepit, *num.* 135. Possessor bonae fidei cum titulo legitimo saltem colorato, lucratur fructus naturales: alias secus, *num.* 135. 136. *et* 137. Solvitur notabilis instantia, *num.* 138. 139. *et* 140. Et concordantur textus Jurium, *num.* 141. *et n.* 138. *et seqq.* Possessor malae fidei, licet violentus non sit, tenetur restituere fructus ex re aliena perceptos, *t.* 13. *num.* 124. Imo et eos, qui a domino percipi potuissent, *n.* 125.

Possessor bonae fidei an fructus ex re aliena perceptos, et jam consumptos debeat restituere, quando ex eis non est factus locupletior? *t.* 13. *num.* 142. *et seqq.* Negativa sententia probatur de fructibus industrialibus, *num.* 143. Ac etiam naturalibus, *num.* 144. Quando quis censeatur locupletior factus? *num.* 145. Tenetur tamen is restituere omnes fructus post litem contestatam consumptos, *num.* 146. Et si factus est locupletior, tenetur restituere fructus naturales ante litem contestatam consumptos, *num.* 147. An in Judiciis universalibus quoslibet fructus, *num.* [illegible] Istud in Judiciis particularibus multi Doctores negant, *num.* 149. Refertur fundamentum hujus sententiae negativae, *num.* 150. Ac solutio contrariorum, *num.* 151. Et quinam teneant istam sententiam negativam? *num.* 152. Affirmativa sententia est communior, *num.* 153. Et haec amplius probatur, *num.* 153. *et* 154. Ac solvuntur rationes in oppositum, *num.* 155.

2 *Possidere*, et *Esse in possessione*, differunt, *t.* 12. *num.* 9. Possideri quaenam non possint? *num.* 11. Quid alieno nomine possidet, non possidet: sed is, cujus nomine possidetur, *num.* 16. Possidere pacifice, quid? *num.* 23. Beati possidentes, *t.* 12. *num.* 39. Possidens nec vi, nec clam, nec precario, debet a Judice in sua possessione manuteneri, *num.* 64. Nemo possidet pisces in stagnis, et feras in sylvis libere evagantes, *t.* [illegible] *num.* 104. Is possidet, cujus nomine possidetur, *num.* 152. Duo insimul eandem rem, et eodem modo, in solidum possidere non possunt, *t.* 12. *num.* 193. Bene tamen diverso modo, *num.* 194. Agens petitorio fatetur se *non* possidere, *t.* 12. *num.* 271. Contrarium, *num.* 282. *et seqq.* Aliud est, *possidere*: aliud, *esse in possessione*, *t.* 15. *num.* 3. Decretum primum, et Decretum secundum, seu missio in possessionem ex primo, et secundo Decreto, quid? *t.* 15. *num.* 2. *et* 4. *ac seqq.* Vide supra ✠. *Missio in possessionem.* Juste possidet, qui auctore Praetore possidet, *t.* 15. *num.* 51. Is possidet, cujus nomine possidetur, *t.* 26. *n.* 188.

3 Possessio, et Possessorium rei spiritualis est quid temporale, *t.* 30. *n.* 162.

Possessio immemorialis habet vim praesumpti privilegii, vel tituli, *t.* 30. *num.* 144.

Possessio pacifica Beneficii, *t.* 5. *num.* 320.

Possessionem Beneficii propria auctoritate vel violenter apprehendens qualiter puniatur? *t.* 7. *num.* 55. *et seq. et num.* 59.

R. J. Possessio quid sit? C. II. R. III. *n.* 2. Naturalis vel corporalis, seu facti tantum, *ibid. num* 3. Civilis, seu juris tantum, *num.* 4. Naturalis, et civilis simul, *num.* 5. et 8. Civilissima, *num* 6.

-- quasi possessio in rebus incorporalibus, C. II. R. III. *num.* 7. 10. *et* 11.

R. J. Possessio licet nudo animo acquiri non possit, tamen solo animo retineri valet, C. II. R. III. *num.* 8. *et* 11.

Possessor malae fidei ullo tempore non praescribit, C. II. R. I. *n.* 27. R. II. *num.* 3. *et seqq.* R. LXXXII. *num.* 4.

-- pro Possessore habetur, qui dolo desiit possidere, C. II. R. XXXVI. *n.* 2. *et* 8. Possidentis Conditio in pari causa potior est, C. II. R. XI. *n.* 12. R. XXX. *num.* 11. R. LXV. *num.* 2. *etc.* 5. 6. *etc.*

POSTULARE, POSTULATIO

1 Postulare late, et stricte, quid? *t.* 37. *n.* 2 *et* 3. Postulantes alio nomine dicuntur *Advocati etc.* *n.* 4. Consulens in loco privato, non potest dici postulare, *n.* 5. Postulandi munus est publicum, atque honorificum, *num.* 6. *et* 7. Postulare, seu Advocatum agere in Judicio, possunt omnes, quibus id non reperitur interdictum, *n.* 8. Successu temporis istud est ad peritiam Juris habentes, *num* 9. Et quid hodie servetur ex Recessibus Romani Imperii? *num.* 10. Aliqui de Jure communi prohibentur in totum postulare, *n.* 11. *et* 12. Aliqui pro aliis non possunt postulare, *num.* 11. *et* 12. Aliqui pro aliis non possunt postulare, haec tamen pro se ipsis, *n.* 13. *et* 11. Aliqui et pro se, et pro conjunctis personis postulare possunt, non vero pro aliis, *n.* 14. Postulare, seu agere Advocatum ad lites, an possint Clerici? *num.* 15. usque ad *num.* 23. Vel Monachi, aliique Religiosi? *n.* 24 *et seqq.* Postulantium, seu Advocatorum obligatio, quotuplex? *num.* 27. *et seqq.* Vide supra ✠. *Advocatus.*

2 Postulatio, quid, et quotuplex? *t.* 5. *n.* 2. *et seqq.* Postulatio solemnis et non solemnis, quae? *n.* 5. *et* 6. Differunt multipliciter, *num.* 7. Postulatio non solemnis fit dupliciter, *num* 8. Et non tam est Postulatio, quam Electio, *num.* 9. Postulatio solemnis in quibus differat ab Electione? *num.* 10. *et seqq.* Postulatio innititur gratiae, Electio juri, *num* 13. *et seqq.* Postulatio dicitur *admitti*, Electio *confirmari*; et cur? *num.* 16. Electio post publicatum scrutinium nequit revocari, bene tamen Postulatio, *num.* 17. Etiamsi haec jam fuisset postulatio praesentata, *n.* 18. Limitatur hoc ultimum, *num* 19. *et seqq.* Ad Postulationem, si concurrat cum Electione, requiritur postulantium numerus duplo major, *num.* 22. Secus, si non concurrat cum Electione, *num.* 24. Postulatio, et Electio, quoad jus suffragandi aequiparantur, *num.* 27. *et seqq.* Ad Postulationem solemnem an necessario requiratur forma scrutinii? etc. *t.* 5. *num.* 59 *et seqq.* Quaenam formae postulandi a Jure Canonico sint specialiter reprobatae? *num.* 63 Quot vota sufficiant ad valorem Electionis, quando haec concurrit cum Postulatione? *t.* 6. *num.* 153. *et seqq.*

3 Postulatio, quo tempore sit praesentanda Postulato? *t.* 5. *n.* 66. Hujusque consensus praestandus? *n.* 67. *et* 68. *et seqq.* Postulationem an superior teneatur admittere, vel hanc possit repellere absque illius injuria? *n.* 70. *et seqq.* Et quid, si ejus admissionem exigat publica causa? *n.* 72. Habet tunc locum imploratio officii judicis, *n.* 73.

Postulatus, an, et qua ratione possit consentire? *t.* 5. *numer.* 15 *et numer.* 67. *et seqq.* Postulantes

alterius lotentio Status Ecclesiastici; et quomodo? num. 7. Item caventia alterius beneficii incompatibilis, num. 8. Ac Coelibatus, num. 9. Qualis ordo sequiritur in praeficiendis? num. 10 et seqq. Ut quis rite praeficiatur Episcopatui, debet is saltem esse subdiaconus etc. num. 10. Ac successive receptis aliis Ordinibus, intra trimestre post obtentam confirmationem consecrari, num. 11. Praeficiendi Abbatiis, Decanatibus, aliisque dignitatibus curam animarum annexam habentibus, debent esse, vel intra annum fieri Presbyteri, num. 12. et seqq. Praeficiendus Archidiaconatui, et Ecclesiae Parochiali etc. debet esse aut fieri Diaconus, seu Presbyter intra annum, num. 16. Ut quis in Cathedrali, vel collegiata saeculari, vel Regulari Ecclesia, vocem in Capitulo habeat, requiritur ut sit subdiaconus, nu. 17. et 18. Canonicatus, et portiones Ecclesiarum Cathedralium, habent annexum Ordinem sacrum, num. 19. Secus dicendum de Canonicatibus Ecclesiarum Collegiatarum, nu. 20. Praeficiendi vel jam habeant Ordinem requisitum, vel sint in ea aetate, ut infra tempus a Jure statutum ordinari valeant, num. 21. Neque hodie circa talem aetatem potest Episcopus dispensare, ut antiquitus, nu 22. Contra praeficiendos, seu Clericos Beneficiarios, quae poenae sint statutae, si non recipiant Ordines a Jure statutos? nu. 23. et seqq.

PRÆJUDICIUM

3 Praejudicium grave ad impediendum Monasterium quid? et quomodo probetur? t. 48. num. 43. et seqq.

PRÆLATIO, PRÆLATUS.

3 Praelationis Jus in solvendis debitis. Vide *Solutionis Ordo*.

1 Praelati delictum non debet in Monasterii detrimentum redundare, t. 1. num. 227. Praelatorum negligentia, quid, et qualiter supplenda? t. 10. num. 2. et seqq Vide supra ℣. *Negligentia*. Praelati Ecclesiarum tenentur ad corrigendos subditorum excesses diligenter intendere, t. 10. num 40. Quid juris, si inferiores Praelati negligant justitiam administrare? num. 41. Omissa per negligentiam Praelatorum ordinarie supplentur per superiores, num. 41. et 41. Praelati inferiores non possunt dare Litteras Dimissorias subditis saecularibus, t. 11. num. 128. Et revocata sunt quoad hoc omnia privilegia, etc. num. 129. Quid de Praelatis non existentibus intra fines alicujus Dioecesis? num. 130. et 131. Praelati Regulares possent concedere suis subditis Regularibus Litteras Dimissorias ad Ordines, num. 132. et seqq. Vide supra ℣. *Dimissoriae litterae*. Praelati Regulares an habeant potestatem dispensandi in Interstitiis respectu suorum Religiosorum? nu. 157. 158. et 159.

2 Praelatus, praesertim Regularis, an possit agere, vel conveniri super rebus Ecclesiae, aut Monasterii, absque consensu Capituli; et e contra? t. 1. num. 171. et seqq. Bona Ecclesiarum quandoque sunt communia inter Praelatum et Capitulum, seu conventum; quandoque discreta, num. 171. Gesta per solum Capitulum possent ratificari a Praelato, si ita expedire viderit, num. 79. Vide supra ℣. *Capitulum*. Praelati confessio utrum praejudicet Ecclesiae? t. 18. num. 81. et seqq. Vide supra ℣. *Confessio Praelati*. Praelatus an possit esse testis Ecclesiae suae? t. 20. num. 197. et seqq. Vide supra ℣. *Clerici an possint esse testes*. Praelati mala fides, an noceat Ecclesiae, vel Capitulo habenti bonam fidem, ne praescribere possit? t. 26. num. 79 et seqq. Praelatus certo sciens, rem esse alienam, tenetur purgare conscientiam suam, remque suo domino restituere, num. 79. Quomodo tunc Praelatus possit restituere rem alienam? n. 80.

3 Praelatus in quibus indigeat consensu, vel consilio Capituli? Vide *Consensus*, et *Consilium*.

5 Praelati Regulares Majores habent Jurisdictionem quasi Episcopalem, t. 7. num. 417. Et eandem potestatem in suos subditos, quam Episcopi in suos Dioecesanos, num. 419. Possuntque suos subditos ab omnibus, etiam Bullae Coenae, casibus absolvere, num. 421. An, et quando subditos Clericos verberibus castigare possint? t. 25. num. 6. et seqq.

Praelati nequeunt vicem, seu Jurisdictionem suam pro censu annuo committere alteri, t. 4. nu. 1. et seqq. Redditus tamen Ecclesiae locare possunt, num 4.

Praelatorum, praesertim Episcoporum, excessus, t. 31. num. 1. et seqq. In specie contra privilegiatos Regulares quinam? num. 6. et seqq.

R. J. Praelati Ecclesiastici repudiando haereditatem, vel Legatum, cum damno Ecclesiae, tenentur ad restitutionem, C. II. R. LXI. nu. 9. R. LXXXVI. num. 4.

Praelatus potest causam Ecclesiae meliorare, non vero deteriorare, C. II. R. LXXVI. n. 2.

-- nisi consensu Capituli: vel per delictum omissionis ibid. n. 5. et 6.

-- propter Praelati Delictum monasterium Interdicto subjicitur, ibid. num. 7.

PRÆMONSTRATENSIS ORDO

3 Praemonstratensium Ordinis initium, t. 31. n. 39.

PRÆPARATORIUM

1 Praeparatoria ad futuram administrationem, non prohibentur facere Electus ante suam confirmationem? t. 6. num. 39. Inter praeparatoria ad electionem instituendam, quaenam connumerentur? num. 55. et seqq. Inter haec existit vacatura Ecclesiae etc. num. 55. et 56. Item honorifica sepultura mortui Praelati, num. 57. Assignatio loci, et diei certae ad electionem celebrandam, num. 58. Vocalium canonica vocatio, preces, supplicationesque sede Episcopali vacante indicendae, celebratio Missae solemnis in ipso die electionis, num. 59. Et an haec sit de essentia electionis? ibid. Item determinatio formae electionis, n 60.

2 Praeparatoria judiciorum, quae? t. 1. num. 225. In Praeparatoriis judiciorum attenduntur consuetudines Fori, ubi litigatur, n. 225. et 226.

PRÆSCRIPTIO, PRÆSCRIBERE.

1 Praescriptio, quomodo differat a consuetudine? t. 4. num. 24 et seqq Praescriptio est odiosa, nu. 16. Praescriptio fit cum damno unius, et lucro alterius; consuetudo cum aequali damno, vel lucro omnium, num. 24.

2 Praescriptionis nomen in Jure sumitur dupliciter, t. 26. num. 2. et seqq. Nempe generatim, et magis proprie, nu 2. et 3. Ac prout est in fieri, et prout in facto esse, num. 4. Circa praescriptionem est observanda certa phrasis, et formula loquendi; et qualis? num. 5. Praescriptio an, et in quibus differt ab Usucapione? num. 8. et seqq Vide infra ℣. *Usucapio*

Praescriptio quid? t. 26. num. 12. et 13. Est triplex, num. 14. Videlicet Praescriptio odiosa, num. 15. Praescriptio mere favorabilis, num. 16. et Praescriptio mixta; quae? num. 17. Praescriptio primitus est introducta per Leges Civiles, postmodum approbata

rumpit citatio, *t.* 3. *num.* 109. Praescriptiones longi temporis interrumpuntur per litis contestationem, *t.* 5. *num.* 41.

2 Praescriptio semel interrupta, potest denuo inchoari, *t.* 26. *num.* 218. Etiamsi sit interrupta civiliter: et qua ratione? *num.* 219. Beneficium restitutionis in integrum competit Ecclesiis minoribus adversus praescriptionem contra eas completam, *num.* 220.

Praescribere an subditi possint exemptionem ab obedientia superioris, aut contra visitationem rationa hujus debitam? *t.* 26. *num.* 249. *et seqq.* Nemo potest praescribere contra obedientiam et visitationem extinctive, bene tamen translative; idque declaratur, *num.* 53. Subditus manens subditus, nequit in totum praescribere exemptionem a reverentia Episcopo debita; bene tamen ex parte, *num.* 55. Abbas exemptus potest praescribere contra Episcopum certam Parochiam, *num.* 56. Praescribere an possit dubitans, num res sit sua, necne? *t.* 26. *num.* 63. *et seqq* Vide supra v. *Dubitans*. Mala fides Praelati an noceat Ecclesiae, vel Capitulo habenti bonam fidem, adeo ut istud praescribere nequeat? *n.* 79. *et seqq.*

Praescribi quae res generatim possint, vel non possint? *t.* 26. *num.* 26. *et seqq.* In jure dicuntur quaedam praescribi non posse dupliciter, et quomodo? *num.* 27. *et seqq* Furtivae res praescribi non possunt: et in quo sensu? *numer.* 27. Fisci res usucapi non possunt: et quando secus? *num.* 28. Liber homo usucapi non potest, bene tamen servus praescribere libertatem contra Dominum, *num.* 30. Res publicis usibus deputatae, v. g. forum, platea, pons etc. nec in totum, nec in partem praescribi possunt: et cur? *num.* 31. Res sacrae, jura spiritualia etc. nullo tempore a Laicis praescribi possunt, *num.* 32. Dummodo excipiantur Decimae olim Laicis in feudum concessae; ac jus patronatus, *num.* 33. Bene tamen a Clericis, et aliis personis Ecclesiasticis, possunt res sacrae praescribi, *num.* 34. Num etiam Beneficium Ecclesiasticum quoad titulum praescribi valeat? *num* 35. Res indivisim communes pluribus ab aliquo eorum praescribi non possunt, *num.* 36. Sicut nec Precarium, Commodatum, Pignus etc. *n.* 37. Praescribi etiam nequeunt res merae facultatis, seu gratuitae voluntatis, *t.* 26. *num.* 38. Idque exemplificatur, *ibid.* Ac limitatur, *num.* 39. Limites Provinciarum, Dioecesium, Parochiarum etc. praescribi non possunt ullo tempore, *num.* 40. Secus dicendum de limitibus praediorum, privata auctoritate constitutis, *num.* 41. Ac de limitibus Provinciarum, Dioecesium, Parochiarum, si de ipsorum certa ordinatione Ecclesiastica non constet, *num.* 42. Reservata Principi in signum supremi dominii, praescriptione non tolluntur, *num.* 43. Contra aetatem pupillarem non currit praescriptio, unde res pupillaris non potest praescribi, *num.* 44. Nequit praescribi fundus dotalis, *num* 45. Ubi a Lege, aut Canone prohibetur alienatio alicujus rei, an etiam intelligatur prohibita ipsius usucapio? *n.* 46. 47. *et* 48.

4 Praescriptio contra praeceptum vel obedientiam Superioris nil valet, A. *n.* 319

5 Praescriptio Privilegiorum an, quomodo, et quo tempore fieri possit? *t.* 33. *n.* 198. Item, *num.* 203. et *seqq* Item, n. 222. *et seqq.*

Praescriptio an, et quando excuset a restitutione simoniace acceptorum? *t.* 3. *n.* 326. *et seqq.*

R. J. Praescriptio sine possessione non procedit, C. II. R. I. n. 14. et R. III. *per tot.*

— ad praescriptionem quomodo requiratur bona fides? C. II. R. II. *per tot.*

Praescriptionem firmat temporis lapsus, C. II. R. XVIII. *n.* 14.

Praescriptio triennalis Beneficii, C. II. R. I. *num.* 16. 22. 23. 27.

PRÆSENTATIO

1 Praesentatio, quid? *t.* 6. *num.* 18. Potest fieri per Litteras, *n.* 19. Multiplex differentia inter Praesentationem, et Electionem, *n.* 20. *et* 21.

2 Praesentatio Patroni Ecclesiastici habet vim electionis, *t.* 16. *n.* 46.

3 Praesentatio a quo, circa quos, quando et quomodo fieri possit ac debeat? *t.* 38. *n.* 66. *et seqq.* Praesentatio competit Patrono, *n* 67. Limitatur in Ecclesia conventuali, ubi est Electio Praelati, *num.* 68. Beneficium Patronatum sine consensu Patroni libere conferre nemo potest, *num.* 69. Collatio tamen valet, nisi Patronus contradicat, *num.* 70. Patronus debet praesentare dignum, *num.* 71. Non potest se ipsum praesentare, *num.* 72. Bene tamen acceptare Collationem sibi factam, et rogare, ut eidem fiat, *num* 73. Si plures sunt Patroni, possunt unum ex se ipsis praesentare, *num.* 74. Item filium aut consanguineum, *num.* 75 et *seq.* Ad Beneficium curatum debet praesentari dignior, non tamen a Patrono Ecclesiastico, *num.* 77. Sed etiam Laico, *num.* 78. *et seqq.* Praesentatio digni omisso digniori est valida, sed non licita, *num.* 81. Ad Beneficium simplex vero etiam est licita, *num.* 82. Patronus Ecclesiasticus scienter praesentans indignum, ea vice privetur Jure praesentandi, *num.* 83. Secus si ignoranter, *num.* 84. Patronus Laicus scienter praesentans indignum, an privetur Jure praesentandi? *n.* 85. *et seqq* Si communitati competit Jus praesentandi, requiritur, ut omnes citentur, et praesentatus habeat majora, *n.* 91. Si pluribus ut singulis competit Jus praesentandi, sufficiunt plura vota respectu aliorum praesentatorum, n. 92 *et seq.* Quid Juris, si plures a pluribus praesentati in votis sint pares? *num.* 94 *et seqq* Si plures aeque digni praesentantur ab eodem Patrono, potest Episcopus instituere, quem velit, *num.* 106. Si non sunt aequaliter digni, tenetur instituere digniorem, *num.* 107. Praesentatio quando fieri debeat? *num.* 109. Quid praesertim, si Patronus est impubes, aut filiusfamilias? *num* 38.

5 Praesentatio quando devolvatur ad Episcopum? *t.* 38. *n.* 56. *et seqq* *et n.* 99

R. J. Praesentandi Jus, C. II. R. XXVIII. *n.* 7.

PRÆSENS, PRÆSENTIA

2 Praesentia Dei, repletur absentia litigatoris, *t.* 14. *num.* 101.

3 Praesentiae quid? et quid juris de eis? Vide *Distributiones quotidianae.*

Praesentiae, seu Distributiones quotidianae, an sint bona industrialia? *t.* 15. *n* 8.

3 Praesentes quando censeantur Canonici, qui absunt? *t.* 4. *n.* 185. *et seqq.*

4 Praesentia Parochi et testium requiritur ad valorem Matrimonii, *t.* 3. *n.* 52. *et seqq.* Non quidem de Jure antiquo, *n.* 53. Sed novo, *num.* 54. Alterutrius sponsi, *num.* 55. *et seq.* De Parochi proprii licentia potest quivis alius assistere, *num.* 57. Intelligitur tamen Parochus domicilii habitationis, et non originis, *n.* 58. Quinam habere dicatur domicilium habitationis vel originis? *n.* 60. *et seqq.* Proprius Parochus sponsorum etiam in aliena Parochia valide assistit Matrimonio Parochianorum, *n.* 63. *et seqq.* Etiam licite, *num* 65. Saltem de Jure

communi, eeces de speciali Dioecesinm, num. 66. Doctrina practiea ad propositum, num. 67. et seqq. Parochus non necessario debet esse sacerdos, num. 70. Nisi es delegatione assistat, num. 71. Valida non item licite Matrimonio assistit Parochus, cui administratio Sacramentorum, et assistentia fuit prohibita, num. 72. Idem est de Parocho irregulari, suspenso, aut excommunicato, n. 73. et seqq. Etiam Parochus per errorem communem putativus valide assistit, num. 75. Nisi sit intrusus, num. 77. Contraria opioio est probabilis, num. 78. Ulterior doctrina de assistentia Parochi putativi, num. 79. Assistendi Matrimonio potestas dari potest tam ab Ordinario, quam a Parocho, num. 80. Altari sacerdoti tamen, num. 81. Etsi non curatos, n. 82. Idque, verbo et scripto, generaliter vel specialiter, nu. 83. et seqq. Vagorum Parochus quis sit et quomodo Matrimonio vagorum assistere possit? nu. 85. et seq. Sine licentia ordinarii valide assistit vagorum Matrimonio, nu. 92. Non tamen licite, ibid. et num. seqq.

4 Praesentia testium qualis requiratur ad valorem Matrimonii? t. 3. num. 102. et seqq. Requiruntur et sufficiunt duo testes, ibid. Etiam infames, impuberes, consanguinei, nu. 103. et seq. Debet esse praesentia moralis Parochi, et testium, num. 106. Et quidem simultanea, num. 107. Nihil tamen refert, etsi dolo adducti, aut vi detenti, vel casu praesentes sint, nu. 108. Dummodo formaliter fuerint adhiti, num. 109. Seu requisiti, nu. 110. et seqq. Contrahentes in praesentia Parochi et testium dolo, vel vi praesentium peccant graviter, n. 113. Nisi gravis necessitas, vel urgens causa aliud suadeat, n. 14.

Praesentia Parochi et testium ad Matrimonium an requiratur, ubi Concilium Tridentinum non est promulgatum vel receptum? t. 3. num. 116. et seqq. Non requiritur ubi non est promulgatum Tridentinum, num. 117. Debet esse promulgatum in Parochia, ut ibi obliget, num. 118. Valide contrahitur in tali loco sine praesentia Parochi et testium, num. 119. Non item licite, num. 120. Idem dic de illis, qui a loco recepti Tridentini venientes rum incola loci, ubi non est receptum, contrahunt, num. 12. Sicut etiam, si qui ad locum non recepti Tridentini veniunt animo ibidem verum vel quasi domicilium figendi, num. 122. Vel saltem aliquandiu, quam praecise contrahendi ibidem Matrimonium, num. 123 et seqq. E contra invalide contrahunt, qui solo fine ibi clandestine contrahendi, et brevi iterum revertendi pergunt, num. 125. et seqq. Aliud est de vagis, num. 129. E loco non recepti Concilii venientes non possunt sine Parocho et testibus contrahere, num. 130. An et quomodo valeant Matrimonia Haereticorum in locis, ubi Tridentinum non est promulgatum? num. 131. et seqq.

PRÆSERTIM

3 *Praesertim* dictio est implicativa, t. 1. n. 38.

PRÆSTIMONIUM

3 Praestimonium quid? t. 5. num. 80. Ex sua institutione non habet servitium in Ecclesia, n. 81. An et quando sit Beneficium? n. 82. et seqq.

PRÆSUMERE, PRÆSUMPIO

1 Praesumitur quis bonus, et idoneus, donec contrarium probetur, t. 12. num. 7. et 8. Fallit haec regula, ubi agitur de praejudicio tertii, num. 9. Et procedit potissimum quoad qualitates intrinsecas, non quoad extrinsecas, n. 10. Regula illa amplius declaratur, nu. 11.

1 Praesumptio, ac Lex in praesumptione fundata, quid? t. 2. num. 162. An, et quomodo, Lex in praesumptione fundata sit obligatoria? nu. 162. et 163. ac seqq. Praesumptio cedit veritati, et quomodo? nu. 164. et 170. Vide supra §. *Lex in praesumptione fundata.* Praesumptio juris differt in pluribus a Fictione juris, et in quibus? cit. t. 2. n. 181. et 182. ac seqq.

2 Praesumptio una tollit aliam, t. 12. num. 166. In delictis stat praesumptio contra delinquentem, t. 18. nu. 145. Reus ex praesumptione falsa a Judice interrogatus, an teneatur confiteri propositionem veram, ubi ista confessa condemnandus est in Foro externo de crimine, aut debito, ad quod revera in Foro conscientiae non tenetur? t. 18. nu. 171. et seqq. In Foro externo est procedendum juxta exigentiam praesumptionis, num. 175. Praesumptionem inducit testimonium unius, t. 20. num. 250.

2 Praesumptio quid? t. 23. n. 2 et 3. ac seqq. Qualiter differat a Conjectura? num. 4. et 6. Praesumere, quandoque accipitur in malam partem, nu. 2. Praesumptiones quandoque plene probant, quandoque semiplene, num. 6. An sint vera probatio? ibid. Praesumptio cedit veritati, num. 7. Praesumptio est effectus Judiciorum, t. 23. n. 8. Praesumptio alia est probabilis, alia violenta, alia temeraria, ibid.

Praesumptio est multiplex, t. 23. num. 18. Praesumptio Juris, num. 19. Et praesumptio hominis, quae? num. 20. Cur non omnis praesumptio legitima, sit praesumptio Juris? num. 21. Praesumptio naturae, et praesumptio facti, quid, et quotuplex? nu. 22. 23. et seq. Praesumptio juris subdividitur, n. 24. Alia est praesumptio juris tantum, nu. 25. Alia praesumptio juris et de jure, quae? nu. 26. Praesumptio juris, quomodo differat a Fictione juris? Remissive, num. 27. Praesumptio hominis est triplex, num. 28. Violenta, num. 29. Probabilis et temeraria, quae? nu. 30. Praesumptio cedit veritati, t. 24. n. 143.

Praesumptio hominis, quam vim probandi habeat? t. 23. num. 31. et seq. Levis, seu temeraria nihil probat, sed est repellenda, n. 31. Probabilis, seu rationabilis, relinquitur arbitrio Judicis; ac tantum probat, quantum ei videbitur, n. 32. Praesumptio facit gradum probationis, juxta quod indicia stringant; idque declaratur, n. 32. et 33. Praesumptio hominis, caeteroquin probabilis, se sola probat tantum semiplene, n. 34. Si vero adjuvetur publica fama, vel aliis adminiculis, potest etiam facere plenam probationem, n. 35. Praesumptio hominis potest illum, qui contrarium asserit, gravare onere probationis, si Judici videbitur, nu. 36. Violenta praesumptio hominis transfert onus probandi in adversarium, num. 37. Contra eam tamen admittitur probatio in contrarium, n. 38. Alioquin ea sufficit ad sententiam, saltem in causis civilibus non nimium arduis, n. 37. et 39.

2 Praesumptio naturae transfert onus probandi in adversarium, t. 23. num. 40. 42. et seqq. Nisi illud, quod naturaliter inest, constet postea esse mutatum, num. 43. Et nisi agatur de praejudicio tertii, num. 44. Prima facie praesumitur quis idoneus, nisi aliud in contrarium ostendatur, num. 40. et 41. Nemo praesumitur malus, nisi probetur malus, num. 42. et nu. 41.

Praesumptio Juris, quos operetur effectus in materia probationum? t. 23. nu. 45. et seqq. Ubi haec stat pro aliquo, tunc ipse relevatur ab onere pro-

-bendi, *n.* 45. Qui habet praesumptionem juris pro se, dicitur habere intentionem fundatam. *ib.* Praesumptio juris habetur pro veritate, donec contrarium probetur, *num.* 45. Estque liquidissima probatio, nisi contraria probatione elidatur, *num.* 46. *et* 48. Ubi requiruntur probationes liquidissimae, sufficiunt praesumptiones Juris, contraria probatione non elisae, *num.* 49. Idem dicendum, ubi Lex requirit probationem per instrumenta, *n.* 50.

Praesumptio Juris propria non est probatio, sed probationis relevatio, *t.* 23. *num.* 47. Contra praesumptionem hominis, et contra praesumptionem juris tantum, admittitur probatio in contrarium, *nu.* 51. An contra praesumptionem juris et de jure pariter admittatur probatio in contrarium? *num.* 51. *et* 52. Contra eam regulariter non admittitur probatio, *n.* 52. Idem operatur ista praesumptio in casu praesumpto, quod veritas in casu vero; et quomodo? *ibid.* Fallit istud in pluribus casibus, *nu.* 53. *et seq.* Sic contra praesumptionem juris, et de jure admittitur propria confessio, *num.* 54 Probatio per confessionem partis, admittitur etiam contra sententiam, *num.* 55. Contra praesumptionem juris et de jure, admittitur probatio indirecta, *num.* 56. Ac probatio per evidentiam facti, seu per notoriem, *num.* 57. Si contra praesumptionem juris et de jure admittatur probatio parte non opponente, cessat praesumptio, *num.* 58. Adversus eam admittitur probatio per testimonium quinque testium, *nu.* 59. Idem dicendum de tribus testibus multum legalibus, *ibid.* Ex praesumptione, tam Juris, quam hominis, an possit ferri sententia? *t.* 23. *num.* 60 *et seq* Vide infra ℣. *Sententia an ex praesumptione.* Reus ob solas vehementes praesumptiones in causis criminalibus non est condemnandus, sed torquendus etc. *num.* 70. Quae sit obligatio Legum in praesumptione fundatarum? Remissive, *n.* 74.

b Praesumptiones plures, utrum conjungantur ad faciendam unam plenam? *t.* 23. *num.* 75. *et seqq.* In causis civilibus plures praesumptiones possunt conjungi, donecque earum faciant plenam probationem, *nu* 75 Dummodo seorsim inducant semiplenam probationem, alias secus, *num.* 76. In causis tamen criminalibus non sufficiant plures praesumptiones ad faciendam plenam probationem, *nu.* 77. Praesumptio una, an et quando praevalent alteri? *t.* 23. *num.* 78. Praesumptio fortior juxta arbitrium Judicis, tollit aliam minus fortem: idque exemplificatur, *num.* 78. *et* 79 Praesumptiones in genere, tolluntur per praesumptiones in specie, *num.* 80. Praesumptio naturae praevalet contrariis praesumptionibus, *num.* 81. Praesumptio honestior est recipienda, habita potissimum ratione personae et dignitatis, *num.* 82. Ex pluribus praesumptionibus amplectenda est ea, quae est exclusiva delicti, *num.* 83. Solvitur instantia, *num.* 84. Praesumptio benignior, et parti favorabilior, est praeferenda aliis, *num.* 85 Praesumitur pro viris litteratis, providis et honestis, quod in suis negotiis rite processerint, donec contrarium, probetur, *nu.* 86. Sicut et pro Notario publico, *num.* 87. Ac pro Judice judicialiter procedente, etc. *num.* 88.

2 Praesumptio verisimilior, vincit minus verisimilem, *t.* 23. *num.* 89. Praesumptiones pro validitate actus, praeferuntur contrariis praesumptionibus, *num.* 90. Praesumptio illa, quae facit valere actum, est regina aliarum praesumptionum, *num.* 91. Praesumptio juris praevalet praesumptioni hominis, *num.* 92. Praesumptiones vel maxime tolluntur per probationem in contrarium, *nu.* 93. Praesumptiones hinc inde militantes, ac penitus aequales, invicem se collidunt, *num.* 94. Praesumptio, contraria potest tollere praesumptionem fraudis, *num.* 96. Praesumptiones Juris Civilis plures. Remissive, *nu.* 110. Praesumptio quando faciat semiplenam probationem, Judicis arbitrio relinquitur; *t.* 24. *num.* 176. An ob solam praesumptionem possit deferri juramentum suppletorium? *nu.* 174. *et* 175.

Praesumitur omne maleficium esse factum malo animo, nisi probetur contrarium, *t.* 23. *num.* 95. *et num.* 84. Ex praeteritis praesumitur circa futura, *num.* 97. *et* 98 Etiam in malam partem, *num.* 99. *Semel malus, semper praesumitur esse malus*, et quomodo? *nu.* 100. Emendatio criminosi praesumitur, si is per triennium ab improbe factis abstinuerit, *ibid.* Ex praeteritis praesumitur tripliciter; nempe circa praeteritum, circa praesens, et circa futurum, *n.* 101. Similiter ex praesenti potest elici praesumptio tripliciter, *num.* 102. Praesumitur contra eum, qui subterfugit Judicium; et praesumitur pro illo qui se offert Judicio, *num.* 103. *et seq.* Qui ex duobus illatis unum duntaxat negat, alterum affirmare praesumitur: et quando? *num.* 106. Praesumitur vicinus scire ea, quae sunt gesta in vicinia: et qualiter istud sit intelligendum? *num.* 108. Factum praesumitur notum si in vicino loco, quod est notum in remoto, *num.* 109.

5 Praesumptiones violentae sufficiunt ad probandum adulterium, et alia delicta carnis, vel difficilis probationis, *t.* 16. *num.* 30. *et seqq.* Enumerantur similes praesumptiones violentae, *n* 32. *et seqq.*

R J Praesumptio Juris tantum, C. II. R. VIII. *num* 2.

— juris et jure, *num.* 3. — hominis, *num.* 4.

Praesumptio hominis alia violenta, alia non violenta, *nu.* 4.

PRÆTOR

Praetorum origo, et auctoritas, P. *nu.* 178. Praetorum Edicta, quae? *ibid.*

PRÆVARICATIO

5 Praevaricatio. Vide *Collusio.*

PRÆVENTIO

2 Praeventio jurisdictionis, seu Fori, quid? *t. 2.* *num.* 165. Contingit tripliciter, *num.* 166. Inducitur per citationem legitime interpositam, *nu.* 167. Reus legitima citatione praeventus ab uno ex pluribus Judicibus, sortitur Forum coram ipso, *num.* 168. *et seqq.* Si tamen non opponitur exceptio praeventionis, valent gesta coram alio, *num* 169 Ut praeventio per citationem inducatur, quaenam requirantur? *num.* 170. *et seqq.* Vide supra ℣. *Citatio legitima.* Praeventio inter plures Judices, inducitur per citationem, *t.* 3. *n.* 104.

PRAXIS

4 Praxis formandi supplicationem pro impetranda dispensatione super impedimentis Matrimonii apud Curiam Romanam in ordine ad forum externum: item rite proponendi causas, impedimenta, et alia necessaria exprimenda, A. *numer* 250 *et seqq.*

Praxis alia procurandi dispensationem apud Curiam Romanam in ordine ad forum externum, A. *num.* 289. *et seqq.*

PRECARIUM

PRECES

PRESBYTER, PRESBYTERÆ

PRETIUM

PRIMÆ PRECES

Imperium existentibus, num. 575. et seq. Et non nisi semel iis potest gravare Ecclesiam Imperator, num. 578. Quandonam censeatur Ecclesiam gravasse Imperator? num. 579. A Primis precibus exemptae sunt dignitates Pontificales, ac majores in Cathedralibus, et Principales in Collegiatis, num 580. Item Praelaturae Regulares, num. 581. An Beneficia Regularia? num. 582. Eximantur etiam Beneficia Patronatus Laicorum, num. 583. Et omnia Beneficia, quorum Collatio ad minus quatuor non habet, num. 584. Jus commune et Concordata Germaniae non obstant Primis Precibus, num. 585. An et quomodo possit Imperator eandem Personam nominare ad plura Beneficia? num. 586. et seqq. Precista debet acceptare Beneficium vacans intra mensem, num. 589. Mensis iste quando currere incipiat? num. 590. Nulla facta insinuatione Primarum Precum post mensem quis conferat? nu. 591. et seq. Post acceptum semel Beneficium non potest Precista variare, num. 593. et seqq. Limitatur hoc in aliquibus casibus, num. 596. Quid dicendum de Executoribus Primarum Precum? nu. 597. et seqq.

PRIMATES

1 Primates, qui? t. 31. num. 10. Veniunt nomine Ordinariorum, num. 9.

PRIMICERIUS

1 Primicerius generatim, quis? t. 25. num. 1. Primicerius in proposito, quis, et quod ejus officium? num. 2. Primiceriatus alicubi est Dignitas, alicubi Personatus, vel Officium, num. 3.

PRIMITIÆ

3 Primitiae quid et unde? t. 30. num. 171. et seq. Sunt quadragesima, vel sexagesima pars, ibid. Secundum substantiam sunt de Jure Divino, nu. 171. Primitiae formaliter sumptae quae, et quantae? num. 176. Debentur adhuc, et quidem Parocho, ibid. et num. seq.

PRIMOGENITURA, PRIMOGENITUS

3 Primogenita quid? t. 30. num. 173.
3 Primogenitura, vel Majoratus quid? t. 26. numer. 610.

PRINCEPS

1 Principum Placita, quae, et an recte dicantur leges? P. num. 177. Principes Sac. Rom. Imperii possunt condere leges municipales contra Jus Civile, non vero Episcopi contra Jus Canonicum, t. 2. num. 81. Et quae ratio disparitatis, num. 82. et 83. Principum Saecularium praesertim Gentilium leges, an et unde obligent in conscientia? t. 2. num. 152. et 155. ac seqq. Principum, seu Regum Christianorum negligentia circa administrationem Regni sui, qua ratione sit supplenda? t. 10. num. 50. et seqq.
Principis nomine, quis intelligatur? t. 19. num. 51. Principes supremi possunt delegare causas meri, et mixti Imperii, n. 78. Et quid dicendum de Judicibus inferioribus? nu. 79. et seqq. Princeps obligatur ex pacto cum subditis inito, t. 35. n. 28.
2 Principes saeculares nequeunt indicere dies Festos, t. 9. num. 13. Quamvis possint statuere poenam violantibus dies Festos ab Ecclesia indictos, num. 14. Principes superiorem non recognoscentes, an possint ex certis causis statuere, ut credatur uni testi? t. 20. num. 256. et 257. Principis concessio in dubio est interpretanda, ut nulli tertio irrogetur praejudicium, t. 30. num. 14.
3 Principis personae nomine in materia Asyli quinam veniant? t. 49. num. 140.
4 Principum nomine quinam veniant in ordine ad impetrandam dispensationem super secundo gradu, 4. num. 106. et seqq.
5 Principes Catholici an et quando Haereticos, vel Infideles pro auxilio vocare, vel eos juvare, vel foedus cum ipsis inire possint? t. 7. num. 106. et seqq.
Principes Catholici an, et quos haereticos ob solam haeresim bello impugnare, vel expugnare valeant? t. 7. num. 225. et seqq.
Principes Ecclesiastici, et saeculares an, et quomodo poenam sanguinis decernere possint absque Irregularitate? t. 12. num. 95. et seqq.
R. J. Princeps supremus potest facere gratiam contra jura, C. II. R. XII. n. 6.
Principem non decet esse incostantem in suis promissis, C. II. R. XVI. n. 5.

PRINCIPALIS, PRINCIPALIOR

R. J. Principale quid dicatur, et quid accessorium? C. II. R. XLII. n. 2.
4 Principaliores loci qui sint? A. num. 108. Et quinam intelligantur per litteras dispensationis Apostolicae, num 334.

PRIOR, PRIORITAS

1 Prior Conventualis potest esse Delegatus, vel subdelegatus Papae, t. 29. num. 70. Secus dicendum de Priore Claustrali, n. 71.
1 Prioritas. Qui prior est tempore, potior est jure, quando procedat? t. 3. n. 104.
R. J. Prior tempore potior jure, quomodo intelligendum? C. II. R. LIV. n. 2. 3. 4. etc.

PRIVATUS, PRIVATIO

2 Privati qui dicantur? t. 2. num. 146. Privatorum pactis Juri publico non derogatur, n. 245. et seqq. Vide supra V. Pactum.
3 Privatio Beneficii per sententiam, t. 5. num. 369. et seqq.
5 Privatio Beneficii, et quomodo obliget? t. 37. num. 21.

PRIVILEGIUM, PRIVILEGIATUS

1 Privilegia per Laicos Ecclesiae concessa valent, haud obstante, quod valeant Leges Civiles de Ecclesiis nominatim disponentes, etiam in earundem commodum, et cur? t. 2. num. 294. et 295. et seqq. Privilegium quid? t. 3. num. 17. Et quomodo differat a Rescripto proprie dicto? num. 16. Et Beneficio? num. 19. Privilegia proprie non sunt dispensationes concessae circa unum duntaxat actum, t. 3. num. 30. Privilegium est lex privata, ait. t. 3. num. 114. Privilegium prius concessum non tollitur per aliud privilegium sive Rescriptum, nisi de ipso faciat mentionem, num 112. et seqq. Fallit hoc inter alia, quando primum privilegium fuit generale, et secundum speciale, num. 113. et seqq. In privilegiis qualis interpretatio locum habeat? ait. t. 3. num. 30. et seqq. Objectio probans, nullum privilegium esse late interpretandum, solvitur, num 34. et seqq. Regula illa: Privilegium concessum contra jus est stricte interpretandum, patitur plures limitationes: et quales? num 35. et seqq. Privilegium ita debet interpretari, ut aliquid

PROBATIO

PROCESSIO

PROCESSUS

Respondetur ad declarationem Ludovici de Ameno, *num.* 332. Pro Ordine nostro existit specialis Practica criminalis, plane insignis, Juri communi fere per totum conformis, *nu.* 333. In eam solide commentatus est Ludovicus de Ameno, cujus commentarii magnae auctoritatis sunt, *n.* 334. Et utilitatis, *n.* 335.

5 Processum criminalem, quemcunque in specie, formandi praxis, seu practica instructio. Vide *Praxis, seu practica instructio formandi processum.*

Processum a Judice Ecclesiastico factum circa crimen Ecclesiasticum non potest petere, vel examinare Judex Laicus, vel novum instituere, si traditur ei, *t.* 37. *n.* 49.

PROCURATIO, PROCURATOR, PROCURARE

1 Procurationes tempore visitationis praestari solitae, an pertineant ad Legem Dioecesanam? *t.* 31. *num.* 105. Ad has etiam tenentur Monasteria visitata, *ibid.*

2 Procurator datus ad prosequendam electionem, non potest prosequi postulationem, *t.* 5. *num.* 58. Procurator in electionis negotio an possit constitui? *t.* 6. *nu.* 181. Et quae conditiones ad id requirantur? *num.* 182. *et seqq.* An sit necesse, ut in Procuratorem eligatur unus de Capitulo? *num.* 185. *et* 189. Procurator in electionis negotio an unus duntaxat constitui possit? *n.* 184. *et seqq.* Quando plures ad eligendum Procuratores fuerunt constituti, unius votum tunc valet, *num.* 187. *et* 188. Procurator de Collegio constitutus, an alium suo nomine et alium nomine mittentis eligere possit? *n.* 190. Procuratoris officium est vile, privatum, et onerosum, *t.* 37 *num.* 7. An per Procuratorem possit fieri professio fidei? *t.* 1. *n.* 18. *et seqq.*

Procurator dicitur ex parte Actoris, Defensor ex parte Rei, *t.* 38. *num.* 1. Procurator, quid? *nu.* 2. *et* 3. Procuratoris nomen est generale, *num.* 4. In propriis rebus nemo dicitur Procurator, *nu.* 5. Procurator quomodo differat a negotiorum Gestore Tutore, Curatore? *num.* 6. Et ab Advocato? *nu.* 7. *et seqq.* Procuratoris officium est privatum, et vile; et quid in Camera Imperiali? *nu.* 8. Nemo invitus cogitur esse Procurator, bene tamen Advocatus, *num.* 9. Ille tenetur actione Mandati; non sic Advocatus, *num.* 10 Procurator ad lites fit dominus litis post ejus contestationem, non sic Advocatus, *num.* 11. De facto plerumque Advocati partium simul constituuntur harum Procuratores, *num.* 12. Procuratorum divisio, et distinctio, quae? *nu.* 13. *et seqq* Procuratores ad lites, seu judiciales; at Procuratores ad negotia, seu extrajudiciales, qui? *nu* 13. Et quomodo differant? *nu.* 14. *et* 15. Procurator generalis, et specialis, quis? *num.* 16. Procurator simpliciter ad lites constitutus, censetur generalis, *ibid.* Procurator generalis adjecta clausula, *cum libera*, et generalis simpliciter quis? *nu.* 17 Et quae potestas utriusque, *num.* 18. *et* 19. Procurator *cum libera*, an possit donare? *num.* 18. Procurator in rem alienam, et Procurator in rem suam quis? *num.* 20. Iste solum improprie dicitur Procurator, *num.* 20. Procurator verus, et falsus, quis, *n* 22. Procuratores simpliciter constituti, et Procuratores in solidum constituti, qui? *nu.* 23. *et* 24. Procurator an, et quomodo differat a syndico? *t.* 39. *n* 3. *et* 4.

1 Procuratorem constituere quilibet potest, qui non reperitur prohibitus, *t.* 38. *num.* 25. Idque exemplificatur, *nu.* 26. Procuratorem constituere nequit Pupillus, vel Minor sine Tutoris, vel Curatoris auctoritate, *nu.* 27. et 28. Filiusfamilias captus ab hostibus etc. an constituat Procuratorem? *num.* 29. Excommunicati an possint constituere Procuratorem? *nu.* 30. *et seqq.* Procurator judicialis, an, et quando possit constituere, seu substituere alium Procuratorem? *nu.* 33. *et seqq.* Procurator quando fiat dominus litis? *cit. t.* 38. 36 *et n.* 169. Praesertim in causis, ubi summarie, ac de plano conceditur? *num.* 37. Procurator extrajudicialis potest alium libere deputare, *nu.* 38. Demptis certis casibus, *nu.* 39. 40. et 41.

1 Procurator quis possit, vel non possit constitui? *t.* 38. *num.* 42. *et seqq.* Plures sunt personae, quae per Canones, vel Leges prohibentur constitui Procuratores, *num.* 47. et *seqq.* Ut Religiosi sine licentia Praelati, *num.* 48. Et infames, saltem secundum Canones, *num.* 49. *et* 50. Impuberes, ac Minores septendecim annis, *nu.* 51. Foeminae exceptis certis casibus, nu. 52. Milites, *nu.* 53. Absentes Reipublicae causa, et inviti etc. *nu.* 54. Potentiores alienarum litium Redemptores, Personae illustres etc. *nu.* 55. Procurator debet constitui certus; alias non valet talis constitutio, *num.* 56. Idque varie probatur, *num.* 57. Valet tamen potestas data Procuratori de substituendo alio, nulla certa persona expressa, *n.* 58.

Procurator in quibus causis possit, vel non possit intervenire? t. 38. *nu.* 51. et *seqq.* Potest is intervenire in omnibus causis, ubi hoc non reperitur prohibitum, *num.* 59. Specialiter in causis civilibus, tum temporalibus, tum spiritualibus, n. 60. *et* 61. Non tamen in causis criminalibus criminaliter motis, n. 62. *et seq* Saltem quando venit imponenda poena capitalis, vel alia poena major relegatione, *num.* 63. Quod limitatur, *num* 64. Ubi solum est imponenda relegatio, vel alia poena minor, nunc etiam in criminalibus admittitur Procurator, *n.* 62. *et* 65. Procurator an admittatur, quando vir accusat uxorem de crimine adulterii? num. 64. In contrahendo matrimonio, an de facto, et qua ratione, possit intervenire Procurator? *num.* 67. *et seq.* Procurator ad contrahendum matrimonium datus, non potest alium substituere, *num.* 70. Nec valide contrahit post Mandatum revocatum, licet ignorat revocationem, *n.* 71.

1 Procuratori incumbit probare, se esse talem, alioquin potest puniri, *t.* 38. *num.* 76. Quid, si Dominus scivit, Procuratorem suo nomine agere, et non contradixit? *nu.* 77. Vel si Dominus ei ipsam tradidit instrumenta, seu Jura sua? n. 78. In Procuratore an requiratur speciale mandatum? *nu.* 79. *et seqq.* Quid, si dubitetur de mandato Procuratoris ad agendum, vel ejus validitate? *n.* 84. Aut certum sit, quod quis non habeat mandatum? *nu.* 85. Mandatum Generale Procuratori datum, quam potestatem ei tribuat? *num.* 85. *et seqq.* Procurator simpliciter constitutus ad agendum, intelligitur etiam datus ad defendendum, seu respondendum, *n.* 88. *et* 89. Solvitur instantia, *num.* 90. Vide supra §. *Mandatum procuratorium.*

Procurator generaliter constitutus ad omnia, etiamsi mandatum exigant speciale, quid possit? *t.* 38. *nu.* 91. *et seqq.* Si aliqua eorum sunt expressa, potest Procurator exequi etiam caetera, nu. 92. Dummodo non sint graviora expressis. idque exemplificatur, *nu.* 93. *et* 94. Referuntur plures casus, in quibus Procurator procedere nequit, absque speciali mandato, *num.* 93. et 95. *ac seqq* Sic requiritur speciale mandatum in matrimonio contrahendo, licet non in aliis causis matrimonialibus, *num.* 96. Requiritur etiam speciale mandatum, ut Procurator possit opponere crimen, seu defectum contra personam Electi, seu Provisi de Beneficio, n. 93. *et* 97. Item ad appellandum contra electionem,

PROFESSIO

PROFESSOR

PROHIBITIO, PROHIBITUM, PROHIBERE.

PROLES

PROMISSIO, PROMISSUM

PROMULGATIO

PROPINQUITAS

PROPRIETARIUS, PROPRIETAS

PROROGATIO

PROTESTATIO

PROTOCOLLUM

PROVINCIA

PROVISIO

PROVOCATIO

PUBES

2 Pubes minor viginti annis, non potest esse testis in causis criminalibus; bene tamen in civilibus, *t.* 20. *num.* 80. Nisi hae fuerint arduae, magnique praejudicii, *num.* 81. Aut causae criminales sint difficilis probationis etc. *num.* 82. Pubes major viginti annis, non repellitur a testimonio etiam in causis criminalibus, *n.* 83.

4 Puberes et impuberes qui? *t.* 2. *num.* 2.

PUBLICUS

3 Publicus Latro quis sit? et quando careat Asylo? *t.* 49. *n.* 90. *et seqq.*

4 Publicae honestatis impedimentum quid sit? *t.* 4. *num.* 10. Oritur et sponsalibus de futuro, et Matrimonio rato, *num* 11. De Jure antiquo dirimebat usque ad quartum gradum, *num.* 12. Jure novo autem ex sponsalibus de futuro validis ultra primum gradum se non extendit, *num.* 13. Ex invalidis nullatenus consurgit, *ibid.* Proveniens ex Matrimonio rato dirimit usque ad quartum gradum, *num.* 14. Ex sponsalibus de futuro ortum valet, etsi sponsalia postea solvantur ex aliqua causa, *num.* 15. Vel mutuo consensu, *num.* 16. Probatur ex declaratione Cardinalium, *num* 17. Solvitur objectio, *num.* 18. Ex sponsalibus gravi metu injuste incussu initis non oritur, *num* 19.

Publicae honestatis impedimentum Papa ex quavis causa a quovis per dispensationem tollere solet, A. *num.* 135. Ut rite dispensetur, quaenam exprimi debeant? *num.* 199.

5 Publicum quid, et quotuplex? *t.* 1. *n.* 243.

Publica crimina publice puniri debent, *t.* 1. *n.* 65.

Publica et privata crimina in Ordine nostro quae? *t.* 1. *num.* 117.

PUBLICATIO

1 Publicatio scrutinii, quae? *t.* 6. *num.* 285. Et quomodo fiat? *num* 286. Publicatio electionis communis, seu capitularis, quae? *num.* 287. Quibusque verbis fieri soleat? *num.* 288. Publicatio legum. Vide supra ℣. *Promulgatio legum.* Publicatio resignationis Beneficiorum qualiter sit facienda? *t.* 9. *num.* 127. *et seqq.* Vide infra ℣. *Renunciationes Beneficiorum*

2 Publicatio attestationum, quid, et qualiter fiat? *t.* 19. *num.* 148. *et seqq.* Vide supra ℣. *Attestationum publicatio.*

PUER

5 Puerorum delicta non subjacent poenae Criminali, si adhuc sunt infantes, *t.* 25. *num.* 1. Vel infantiae, proximi, *num.* 2. Bene vero pubertati proximi, ita tamen, ut a poena capitali sint immunes, *num* 3. Nisi crimen prorsus enorme committant, *num* 4. Minores ordinaria poena affici possunt, regulariter tamen mitius puniuntur, *n.* 5. Ob peccata omissionis nullam criminalem poenam incurrunt Minores, nisi ex dolo delinquant, *n.* 5.

PUPILLUS

1 Pupillus sine Tutoris auctoritate meliorem suam conditionem facere potest, non deteriorem, *t.* 2. *num.* 316.

2 Pupillus absque Tutoris auctoritate, non habet legitimam personam standi in Judicio, *t.* 1. *num.* 154. *et seqq.* Quid, si Pupillus sine interventu Tutoris agere tentavit, et sententia pro ipso, vel contra ipsum lata est? *num.* 162. Pupilli regulariter excluduntur a ferendo testimonio in quacunque causa, *t.* 20. *num.* 72. Ac etiam in Testamentis, *num.* 73. Contra aetatem pupillarem non currit praescriptio, *t.* 26. *num.* 44. Res pupillaris praescribi non potest, *ibid.* Vide supra ℣. *Miserabiles personae.*

3 Pupillus non potest repudiare Legatum, *t.* 10. *num.* 44.

R. J. Pupillus contrahens sine auctoritate Tutoris cum majori non obligatur, C. II. R. XII. *num.* 6. R. LXXV. *n.* 12.

-- non potest adire sine tutore haereditatem etiam pinguem, C. II. R. LXI. *n.* 6.

-- cum Pupillo contrahens ex ignorantia facti, quomodo excusetur? C. II. R. LXXXII. *n.* 5.

PURGATIO

2 Purgatio Canonica, qualiter fieri debeat? *t.* 19. *num.* 134. Si plene probatur Reum deliquisse, non auditur is volens probare, se non deliquisse, mediante purgatione canonica, *ibid.* In purgatione canonica plures requiruntur testes, quam duo; et cur? *t.* 20. *n.* 241. In purgatione canonica admittuntur testes de credulitate, *t.* 20. *n.* 353.

5 Purgatio Canonica quid sit, et quomodo fieri debeat? *t.* 34. *n.* 31. *et seqq.* Olim fiebat per juramentum ad sepulchra, vel Reliquias sanctorum, *num.* 2. Vel per sumptionem Eucharistiae, *num.* 3. Hodie vero fit per juramentum purgandi, *num.* 4. Et quorundam Compurgatorum, ita ut ille de veritate, hi vero de credulitate jurent, *n.* 5. Peregrino creditur sine Compurgatore, *num.* 6. Purgatio Canonica nonnisi a competenti Judice indici potest, *n.* 7. Ad quam indicendam requiritur, ut quis de crimine sit diffamatus, et suspectus, *num.* 8. Et famam ortum non habeat a malevolis, *num.* 10. Ac crimen, vel innocentia aliter probari non possit, *num.* 11. Ipsumque crimen non sit notorium, *num.* 12. Et diffamata persona sit alias fide digna, *num.* 13. Potest indici purgatio Canonica, vel ex officio, vel ad instantiam partis, *num.* 14. Non solum super crimine, sed etiam super macula, defectu, aut impedimento, *n.* 15.

Purgationis Canonicae effectus, *t.* 34. *num.* 16. *et seqq.* Deficiens in illa punitur, ut Reus: et qualiter? *ibid.* Rite eam perficiens statim est absolvendus, *num.* 17. Et ordinarie de tali crimine non amplius potest accusari, *num.* 18. Nisi nova indicia emergant, vel Accusator suam prosequatur injuriam, *num* 19. Purgatio Canonica hodie fere abiit in desuetudinem, excepto Officio Inquisitionis, *num.* 20.

Purgatio vulgaris quid? *t.* 15. *num.* 1. Est illicita, et reprobata a Jure, *num.* 2. Solvuntur objectiones, *num.* 3. *et seqq.*

PURIFICATIO

3 Purificatio post partum quid constitutum in SS. Canonibus habeat? *t.* 47. *num.* 1.

Q

QUÆSTIO

1 Quaestio quomodo differat a causa? *t.* 1. *num.* 12. Quaestio facti, et Quaestio juris, quae? *num.* 16. Quaestio praejudicialis debet cognosci ante aliam, cui praejudicat, *n.* 13. Quaestio alia est praejudicialis respectu proponentis, seu eligentis, *num.* 15. Alia respectu adversarii, *num.* 16. Et alia respectu Processus; et quomodo? *num.* 17. An si Reus

QUALITAS

QUANTI

QUARTA

QUERELA

QUI, QUICUNQUE, QUOD

QUIDAGIUM

QUOQUE

R

RADIX

RAPIENS, RAPINA, RAPTUS

RASURA

RATIFICATIO

RATIHABITIO, RATIHABERE

1 Ratihabitio retrotrahitur et mandato comparatur, quando? *t.* 35. *n.* 53. *et* 54.
3 Ratihabitio quando locum habeat? *t.* 31. *nu.* 170.
R. J. Ratihabitio, seu ratum habere quid sit? C. II. R. IX. *num.* 2.
-- retrotrahitur et mandato comparatur, C. II. R. IX. *num.* 2. 4. R. X. *num.* 2. 3. 4. *etc.* R. XVIII. *num.* 3.
-- est alia proprie talis, seu juridica, et alia simplex, C. II. R. IX. *n.* 3. R. X. *n.* 3.
Ratihabere quis non potest quod suo nomine non est gestum, C. II. R. IX. *n.* 4. 5.

RATIO

2 Ratio Legis, est anima Legis, *t.* 2. *num.* 388. *et* 409. Ubi eadem est ratio, eadem est juris dispositio, *cit. t.* 2. *num.* 410. *et seqq.* Nec tunc fit extensio legis, sed magis declaratio, *num.* 412. Ob identitatem rationis in lege expressae, fit extensio etiam in materia odiosa, et poenali, *num.* 423. *et* 429. *ac seqq.* Et idem dicendum, quando unica tantum ratio legis afferri potest, *num.* 431. Ratio unica legis, quae? *num.* 432.
2 Rationum Libri. Vide supra ℣. *Libri rationum.*
R. J. Ratio Legis est anima legis, C. II. R. XV. *num.* 23.
Ratio, ubi est similis, vel major, facit extensionem concessionis, C. II. R. LXXVIII. *n.* 5.

RATIOCINIUM

1 Ratiocinia, quid sint, quinque dicantur ad ea obligari? *t.* 19. *num.* 1. *et* 2. Obligati ad ratiocinia prohibentur ordinari ante redditas rationes, *num.* 3. Et cur? *num.* 4. Generaliter omnes implicati saecularibus officiis, et negotiationibus, quae in Clericis non tolerantur, ordinari nequeunt, *nu.* 5. *et seqq.* Secus dicendum de gerentibus talia munera, quae Clericis suscipere licet, *num.* 7. Quid agendum, si quis ad ratiocinia obligatus, invito creditore ordinatur? *num.* 8. *et seqq.* An talis sit suspensus, vel irregularis *num.* 11.

RECANTATIO

5 Recantationis, vel Palinodiae actio, an, quando et quomodo institui possit, vel debeat? *t.* 36. *nu.* 13. *et* 16. Item, *num.* 18. *et seqq.*

RECEPTATOR

5 Receptatores Haereticorum quinam, et quibus poenis subjaceant? *t.* 7. *num.* 249.

RECEPTITIA BONA, RECEPTOR

Receptitia bona uxoris quae? et quid Juris de illis? *t.* 20. *num.* 62
R. J. Receptores furum quare puniantur, C. II. R. IX. *num.* 11.

RECIPIENDUS

3 Recipiendi ad Ordinem quas qualitates habere debeant? *t.* 31. *num.* 68. *et seqq.*

RECLAMATIO

3 Reclamatio contra Professionem invalidam, quando, et quomodo fieri possit? *t.* 31. *num.* 194. *et seqq.*

RECOGNITIO

5 Recognitio Litterarum quomodo decerni, et fieri debeat? *t.* 1. *num.* 391. Modus examinandi testes super recognitione litterarum, *nu.* 392. Debet subinde etiam fieri comparatio litterarum: et quomodo? *num.* 393. *et seqq.*

RECONCILIATIO

3 Reconciliatio Ecclesiae, quando, a quo, et quomodo fieri possit, ac debeat? *t.* 40. *numer.* 33. *et seqq.*

RECONVENTIO

1 Reconventio coram Arbitrio compromissario non valet, *t.* 43. *nu.* 60. An reconventio locum habeat saltem coram Arbitrio juris? *n.* 60. *et* 61.
2 Reconventio, quid? *t.* 4. *num.* 2. Reus conventus non cogitur reconvenire Actorem, *num.* 3. Si tamen vult tenetur eum reconvenire coram eodem Judice, *num.* 3. *et* 4. Nequit Actor quoad reconventionem, ubi ea locum habet, se ulla Fori incompetentis exceptione tueri, *num.* 5. Reconventio generatim, in quibus causis locum habeat? *num.* 6. *et seqq.* Ea non habet locum in causis criminalibus, criminaliter mortis, *num.* 7. Secus ubi mere civiliter proceditur, *num.* 8. Reconventio etiam non habet locum in causis executivis, *t.* 4. *num.* 9. Nec in causa appellationis judicialis: Secus in extrajudiciali, *num.* 10. Nec habet locum, ubi qualitas causae eidem repugnat, puta si una causa sit liquida, altera illiquida, *num.* 11. Vel ubi causa conventionis est summaria, altera ordinaria, *num.* 12. Quod tamen limitatur, *ibid.* Aut quando Judex, quem Actor adiit, de altera causa cognoscere nequit, *num.* 13. *et* 14. Per reconventionem extenditur Jurisdictio Judicis; et quomodo? *num.* 15. Reconventio non procedit coram Arbitris, *num.* 16. Et quibus? *num.* 17. Nec in Reo Excommunicato, *num.* 18. Neque valet reconventio reconventionis, *num.* 19.
2 Reconventio Clerici coram Judice Laico, an fieri possit? *t.* 4. *num.* 20. *et seqq.* Laicus nequit Clericum coram Judice saeculari convenire super causa spirituali, vel huic annexa, *num.* 21. Neque in causa criminali, *num.* 22. Num saltem possit ipsum reconvenire in causa temporali, et civili? *num.* 23. *et seqq.* Sententia affirmativa est communior Doctorum, eaque multipliciter probatur, *nu.* 27. *et seqq.* Ponuntur, et solvuntur fundamenta sententiae negativae, *num.* 24. *et seqq.* ac *num.* 31, *et seqq.* Reconventioni non est locus, quando Laicus dolo provocavit Clericum, ipsum damnificando, injuriando etc. *num.* 35. *et* 36. Dantur alii casus, in quibus Clericus nequit reconveniri coram Judice Laico? et qui? *num.* 37. *et seqq.*
Reconventio non est proprie conventio, *t.* 4. *num.* 31. *et* 32. Reconventio est proponenda sub ipso litis exordio, *num.* 40. *et* 41. Sive ante, sive immediate post litem contestatam, *num.* 42. Alias pari passu cum conventione non ambulat, *nu.* 43. *et* 44. Causa reconventionis, et conventionis, est simul tractanda, *num.* 45. Cum praerogativa tamen Actoris, *num.* 46. Et quomodo utraque causa dicatur eadem sententia terminari? *num.* 47. Quid si feratur sententia super una tali causa, et non super altera, *num.* 48. Reconventionis effectus, qui? *num.* 49. 50. *et seqq.*

2 Regulares Ordines plerique hodie sunt exempti ab Episcoporum potestate, *t.* 31. *num.* 108. Exceptis certis casibus, in quibus regulares exempti subsunt Jurisdictioni Episcoporum; et cur? *num.* 109. Ejusmodi casus singulatim enumerantur, *num.* 110. usque ad nu. 169. Regulares extra Claustra degentes, si delinquant, possunt puniri ab Ordinario loci; et qualiter? *num* 111. *et seqq.* Facultas tamen puniendi regularem extra Claustra degentem, et delinquentem, non est concessa Episcopis privative quoad praelatos regulares, sed cumulative, *nu.* 115. Regularis intra Claustrum degens, et extra illud scandalose delinquens, quomodo subsit Episcopo? *nu.* 116. *et seqq.* Quid si regularis, ita scandalose delinquat intra Ecclesiam vel Claustrum? *num.* 119. Ejecti e religionibus, vel sine legitimo mandato a suis Conventibus recedentes, subsunt jurisdictioni Episcoporum, *num.* 120. *et* 121. Sicut et regulares in personam Episcopi delinquentes, aut exercitium suae jurisdictionis impedientes, *nu.* 122. Regulares notorie excommunicati possunt denunciari ab Episcopo, ut vitentur, *nu.* 123. Jurisdictioni Episcopi subsunt regulares in conventibus, ubi non sunt duodecim ipsorum, *nu.* 124. Tenenturque ad publicas processiones accedere vocati, *num.* 128. Nisi distent per dimidium milliare, aut sint specialiter excepti, *num.* 129. Regulares non possunt Confessiones saecularium audire sine approbatione Episcopi, *num.* 133. Nec Missas privatis in Domibus celebrare Episcopo prohibente, *num.* 135. *et seqq.* Regulares assistentes matrimonio sine licentia Parochi, ipso jure suspenduntur, donec ab Ordinario ejus absolvantur, *num.* 134. Et quid, si praesumant assistere matrimonio non praemissis denunciationibus? *ibid.* Regulares an possint SS. Eucharistiae Sacramentum publice adorandum proponere? *num.* 138. *et* 139. Aut processiones facere sine licentia Ordinarii? *num.* 140.

3 Regulares sunt subjecti Episcopis quoad Editionem Librorum, utpote per ipsos examinandorum et approbandorum, *t.* 31. nu. 143. Quid dicendum de Lectionibus, Disputationibus, vel Concionibus? *n.* 144. Regulares sine Ordinarii licentia nequeunt novas Indulgentias publicare, *num.* 145. Subsunt Episcopis quoad officium praedicationis; et quomodo? *nu.* 146. 147. *et* 148. Contra regulares asserentes, quod Beata Virgo Maria sit concepta cum peccato Originali, procedunt Episcopi, *num.* 149. Regulares exempti subsunt Episcopis in causa Haeresis, ubi non sunt Inquisitores, *nu.* 150. Sicut et Confessarii, quomodolibet exempti, sollicitantes in confessione, *num.* 151. Subduntur etiam Episcopis quoad accessum ad Synodum Dioecesanam, sed cum limitatione, nu. 152 *et* 153.

Regulares omnes subjiciuntur Episcopo quoad renunciationes Novitiorum, *t.* 31. *nu.* 154. Istud tamen locum non habet in Testamentis, et Codicillis, nu. 155. Episcopus potest compellere regulares, ut Novitiis ante professionem abeuntibus omnia sua restituant, *num.* 150. Regulares subduntur Episcopis quoad explorationes voluntatis Puellarum Deo dicandarum, n. 157. *et* 158. Item in Judicio nullitatis professionis religiosae, *nu.* 159. Regulares Sabbato Sancto nequeunt pulsare campanas ante Ecclesiam Cathedralem, vel majorem, *n.* 160. *et* 161. Possunt compelli ad habendam Lectionem sacrae scripturae, *nu.* 162. Regulares debitores extra Conventum degentes possunt in causis civilibus mercedum, et miserabilium personarum, coram Ordinariis conveniri, *n.* 163. *et* 164. An etiam coram eisdem conveniri valeant ratione delicti, contractus, vel rei, de qua agitur? *n.* 165. *et* 171. Regulares subjiciuntur etiam Ordinariis in reddenda ratione de executione ultimarum voluntatum, si quam gesserint, *n.* 166. Item quoad executionem Decretorum Concilii Tridentini, et quomodo? *num.* 167. Regulares, quantumvis exempti, tenentur Episcopi Reverentiam praestare, eisque in suis Ecclesiis usum Baldachini concedere, *n.* 168. Alii casus, in quibus regulare exempti subsunt Episcopi, remissive, num. 169. *et* 170. Vide infra ℣. *Religiosi.*

2 Regularem statum suscipiens, an circa antea gesta gaudeat privilegio Fori? *t.* 2. *n.* 262. *et seqq.*

3 Regulares. Vide etiam *Religiosi.*

Regulares non possunt amplius extra Monasterium legere Missas in Altari portatili, *t.* 41. *n.* 5. *et seqq.* Bene tamen in Monasterii Oratoriis privatis, num. 19. *et seqq.*

Regulares quot possint ac debeant in Monasteriis recipi, et admitti, *t.* 5. *n.* 67. *et seqq.*

Regulares a quibus Decimis solvendis, quinam et quomodo sint exempti? *t.* 30. n 62. *et seqq.*

5 Regulares Mendicantes, an et qualem habeant potestatem absolvendi a casibus Summo Pontifici, etiam in Bulla Coenae, reservatis? Vide *Absolutio a casibus Papae reservatis, an, et quando fieri possit a Regularibus?*

5 Regulares semel approbati ab Episcopo possunt in quavis Dioecesi absolvere, si sunt in itinere, et in loco, ubi Episcopus personaliter non existit, *t.* 39. *num.* 259.

Regulares non possunt confiteri alieni extra ordinem, *t.* 39. *n.* 260 Nisi sint in itinere, *n.* 261. *et seqq.* Vel in mortis, aut necessitatis articulo, *n.* 263. Quid circa hoc in Ordine nostro? *ibid.*

REJECTUS

1 Rejectus ab electione an postea sit ineligibilis, et quando? *t.* 6. *num.* 229. *et seqq.*

RELATIO

2 Relatio, quid? *t.* 28. *n.* 327. Relationes de facto propemodum abierunt in desuetudinem, *n.* 330. Judices ipsi tenentur causam sententialiter terminare, omissis relationibus, *ibid.* Licitum tamen est, in dubio Juris Principem consultare, *nu.* 331.

RELEGATIO

5 Relegationis, seu exilii poena quid? *t.* 37. *nu.* 106.

RELEVIUM

3 Relevium, et Laudemium, quid, et quomodo differant? *t.* 20. *num.* 114. *et seqq.*

RELIGIO, RELIGIOSUS

Religio, quid, et quomplex accipiatur? *t.* 31. *nu.* 1. *et* 3. Ad eam requiritur, ut plures vivant in communi, n. 8. *h. t.* Ut approbetur a Papa, *n.* 9. Tria vota paupertatis, Obedientiae, et Castitatis sunt de essentia religionis, et quidem Jure Divino, *n.* 11. *et seqq.* Ita, ut nec Papa dispensare valeat, quamvis ex Monacho possit facere non Monachum, *ibid.* Praefata tria vota cur prae aliis praescripta? *n.* 13. Solemnitas votorum, an sit de essentia religionis? *n.* 14. Status religionis, seu religio fuit primum a Christo Domino institutus, *n.* 14. *et seq.* Religiones plures in specie, accidentaliter diversae, institutae sunt ab hominibus, *n.* 20.

3 Religionum diversitas, ac numerus, *t.* 31. *n.* 23. *et seqq.* Religiones omnes conveniunt in substantia, *n.* 23. Differunt tantum accidentaliter, et in quibus? *ibid.* Religio alia est Contemplativa, alia Activa, Mixta, *n.* 24 Alia Clericalis, alia Monacha-

Religiosi quinam, et quid donere valeant? Vide *Donatio Episcoporum*, *Praelatorum*, *etc.*

R. J. Religiosa professio ab initio invalide per quinquennium firmatur, non tractu temporis, sed quia professus eam praesumitur sub hoc tempore ratificasse, C. II. R. XVIII. *num.* 11.

RELIQUIÆ

3 Reliquiae sanctorum quid? *t.* 45. *num.* 24.

Reliquiae sanctorum absolute non sunt necessariae ad consecrationem Altaris, *t.* 40. *num.* 40. Possunt approbari etiam ab Episcopo, et quomodo? *num.* 27. Reliquias necdum Beatificati approbare pro cultu publico non potest Episcopus, *nu.* 28. Licitum tamen est, eas, antequam approbentur, colere cultu privato, *num.* 29. Specificantur tales cultus privati, *num.* 30. Reliquiae extra capsam non sunt ostendendae, *num.* 31. Transferre Corpora, et Reliquias sanctorum quis possit? *num.* 32.

Reliquiae Sanctorum numerentur inter mobilia pretiosa, *t.* 13. *num.* 13.

Reliquiarum sanctorum ac Beatorum veneratio, *t.* 45. *num.* . . . *et seqq.* Cultu publico non possunt coli noviter inventae, nisi prius legitime approbentur, *num.* 26.

REMEDIUM

1 *Remedium ordinarium habenti, non est tribuendum extraordinarium*: Limitatur, nisi extraordinarium sit pinguius, *t.* 41 *num.* 6. Exemplificatur hoc in Minore vel Ecclesia ultra dimidium laesa in venditione, *num.* 7.

2 Remediis possessoriis nequit uti contra inventorem, qui deperdidit rem mobilem, *t.* 12. *num.* 199. Potest tamen contra inventorem agere judicio petitorio, *num.* 200. Remedia spoliatorum, quot? *t.* 13. *num.* 2. et 3. ac *seqq.* Vide infra ℣. *Spoliatorum remedia.* Remedia recuperandae possessionis, non dicuntur Interdicta: et cur? *num.* 15. Remedium *Redintegranda*, declaratur, *numer.* 31. *et seqq.* Circa remedium spoliatorum ex Can. *Redintegranda*, *num.* 3. *q.* 1. aderat diversitas opinionum, atque aliud certum ex *C. saepe de Restit. spoliat.* non superfluit, *numer.* 37. Vide supra ℣. *Conditio.* Aliud medium recuperandae possessionis habetur ex officio Judicis, atque extraordinarium, *num* 45. Et quibus competat? *num.* 45. *et* 46. Remedium extraordinarium non debet tribui habenti ordinarium, nisi illud sit pinguius, *nu.* 47. Remediis superfluis utendum non est, *t.* 15. *num.* 33.

REMISSIO, REMISSORIA

2 Remissio reorum alicubi delinquentium et postea fugentium, potest debite per litteras requiri, *t.* 2. *num.* 61. Ac de rigore Juris fieri debet, et cur? *num.* 62. Idque non solum ex urbanitate, sed etiam ex necessitate, *num.* 63. Requiruntur tamen ad hoc plures conditiones; et quae? *nu.* 64. usque ad *num.* 69. Remissiones reorum de facto raro practicantur, vel non nisi sub litteris Reversalibus; et cur? *num.* 70. Ut Judex possit remissionem rei facere, debet (juxta aliquos) in ipsum jurisdictionem habere, *num.* 71. Opposita sententia probatur, *num.* 72. Et resolvuntur rationes prioris sententiae, *num.* 73. Remissio regulariter non habet locum in Contractibus, *t.* 2. *num.* 97.

2. Remissoria est alteri a Judice concedenda, quando testes personaliter venire non possunt, et quando? *t.* 20. *num.* 435. *et seqq.*

RENUNCIARE, RENUNCIATIO

1 Renunciare quilibet potest juri suo, et favori privato, non obstante confirmatione superioris, *t.* 2. *num.* 545. Non tamen favori publico, *num.* 547. Quilibet potest juri suo renunciare; quomodo intelligendum? *t.* 9. *num.* 15.

Renunciari nequeunt Beneficia sine consensu superioris, *t.* 9. *num.* 13. *et seqq.* Neque valet consuetudo in contrarium, *num.* 14. Papa potest renunciare Papatui absque consensu Cardinalium, *num.* 16. Libere etiam renunciat, qui plenum jus in Beneficio, necdum habet, puta, qui est tantum electus, et necdum confirmatus, *num.* 17. An idem dicendum in Beneficio litigioso? *num.* 18. *et* 19. Utrum quis possit renunciare Beneficio Ecclesiastico, ex causa ingrediendi Religionem, *num.* 21 *et seqq.* Nequit hoc facere Episcopus, *num.* 21. Bene tamen inferior Clericus, *num.* 22. *et* 23. Etsi in praxi consultum sit, petere licentiam sui Ordinarii; et cur? *num.* 24. *et* 25. Renunciari quae Beneficia possint, vel non possint? *cit. t.* 9. *num.* 43. usque ad *num.* 74.

Renunciatio, quid? *t.* 9. *num.* 2. Quibusque aliis nominibus appelletur? *num.* 3 Debet esse spontanea; alias potest rescindi, *ibid.* Renunciatio Beneficii, coram quo fieri possit? *num.* 4. *et seqq.* Facta in manibus Laici, est invalida, *num.* 4. Nec potest fieri in manibus Vicarii Generalis absque speciali commissione Episcopi, *num.* 6. Et quid de Capitulo Sede vacante? *num.* 7. Renunciatio Beneficiorum alia est tacita, cujus varia exempla referuntur, *num.* 8. *et* 9. Et quid sit renunciatio tacita magis proprie, *num.* 10. Alia expressa, *num.* 11. Pura, vel conditionalis, *num.* 12. An Beneficia possint renunciari propria auctoritate, et sine consensu superioris? *num.* 13. Renunciatio Beneficii, num comprehendatur sub Decreto Concilii Tridentini, *Sess.* 25. *Cap.* 16. *de Regularib. nu.* 27. *et seqq.* Ad renunciationem Beneficii, requiritur justa causa, *cit. t.* 9. *num.* 34. Sex causae resignandi Episcopatum, *num.* 35. Quae pariter sufficiunt ad renunciationem inferiorum Beneficiorum, *num.* 35. Refertur circa has Constitutio B. Pii V. *Quanta Ecclesiae*, *num.* 37. Facta renunciatione pura, et a superiore admissa non est locus poenitentiae, *num.* 38. *et* 39. Bene tamen antea, *num.* 40. Potest quis ex novo titulo redire ad Beneficium antea resignatum, *nu.* 41. Sed tunc ultimum locum tenebit prae aliis, *num.* 42. Resignatio, quorum Beneficiorum fieri possit, vel non possit? *num.* 43. *et seqq.* Renunciatio Beneficii, Patronati, atque electivi, sine consensu Patroni, vel Eligentium facta, non est ipso jure irrita, sed irritanda, *nu.* 61. *et* 62. In Curia *Romana* non admittuntur resignationes Parochialium, nisi exprimatur, per quantum tempus possederit resignans Beneficium, *nu.* 63. *et* 64. Rigor iste non procedit in Resignationibus, quae fiunt extra curiam in manibus Ordinarii, *num.* 65. Renunciatio Beneficii facta ex causa infirmitatis, seu ante mortem, an, et quando sit valida? *n.* 67. *et seqq.* Refertur ac declaratur Regula Cancellariae *De viginti*, *n.* 68. *et seqq.*

3 Renunciatio Beneficii debet esse pura: et quomodo? *t.* 9. *num.* 75. *et seqq.* Et cum primis ab omni pecunia, *num.* 75. Renunciatio facta cum pacto, ut Resignatarius solvat expensas olim in Beneficii assecutione factas, est simoniaca, *n.* 76. Solvitur instantia, *num.* 77. Item ut Resignatarius solvat omnes expensas in admissione resignationis etc. *n.* 78. Sicut et pactum, involvens simoniam confidentialem,

REPLICATIO

2 Replicatio est contraria Exceptioni, et huic Duplicatio, Triplicatio etc. *t.* 25. *num.* 6. Replicatio potest ab Actore fieri contra exceptionem Rei, et contra illam Duplicatio, Triplicatio etc. *t.* 25. *nu.* 80. Replicatio est quasi Exceptionis exceptio, *t.* 25. *nu.* 134. Dicta de Exceptionibus, servata proportione, locum habent in Replicationibus, *ibid.* Vide supra ℣. *Exceptio.*

REPUDIATIO

3 Repudiatio Legati. Vide *Haereditatis repudiatio.*

Repudiatio Legati absque consensu Capituli secundum aliquos fieri nequit, *t.* 10. *num.* 35. *et seqq.* Contrarium est probabilius, *nu.* 38. Probatur multiplici ratione, *ibidem et num. seq.* Repudiare Legatum non est alienare, *num.* 41. *et* 45. Nisi fiat per Pupillum, *num.* 44. Repudiatio Legati Ecclesiae facti est illicita, et obligat repudiantem ad restitutionem, *num.* 53. *et* 55.

RES

2 Res quandonam desinat esse integra, ita ut valor Rescripti non censeatur expirare morte concedentis? *t.* 3. *num.* 237. *et seqq.* Concordatur, *C. Relatum*, 19. *et C. Gratum.* 20. *de Offic. Delegat. num.* 242. *usque ad nu.* 249. Res integra in Compromisso, quamdiu sit? *t.* 6. *num.* 82. Res aliena legari potest, non tamen factum alienum promitti, *t.* 35. *num.* 63. Res integra, seu Mandatum procuratorium integrum quamdiu dicatur? *t.* 38. *num.* 138.

2 Rerum corporalium possessio, quibus generatim modis, qualique apprehensione acquiratur? *t.* 12. *num.* 103. *et seqq.* Et quid dicendum de acquisitione, et in alium translatione quasi possessionis rerum incorporalium? *num.* 143. *et seqq.* Amissio possessionis rerum tum corporalium, tum incorporalium, qualiter fiat? *t.* 12. *num.* 185. Vide supra ℣. *Possessio* Rem mobilem qui perdidit, non potest contra hujus inventorem uti remediis possessoriis, *t.* 12. *num.* 199. Potest tamen contra hunc agere Judicio petitorio, *num.* 200.

Res spiritualis quae? *t.* 1. *num.* 65. Rerum spiritualium cognitio, ad solum Judicem Ecclesiasticum pertinet, *num.* 64. 66. *et seqq.* Ratione rei alicubi sitae, an et quando quis dicatur sortiri Forum? *t.* 2. *num.* 98. *et seqq.* Et quid de rebus mobilibus? *num.* 99. *et,* 100.

Res quaenam generatim praescribi possint, vel non possint? *t.* 26. *num.* 26. 27. *et seqq.* Vide supra ℣. *Praescribi quae.* Res mobiles, et immobiles, quae? *t.* 24. *num.* 149. Nomine immobilium veniunt etiam Beneficia, census, Redditus, Jus patronatus, ac jura et actiones ad immobilia, *num.* 150. Res mobiles, et immobiles, privatorum, quo tempore praescribantur? *num.* 148. *et seqq.* Et quantum temporis requiratur ad praescribendum res immobiles contra Ecclesias? *num.* 162. 165. *et seqq.* Et an res mobiles earum triennio usu capiantur? *num.* 168. *et seqq.* Vide supra ℣. *Praescriptio rerum.*

2 Res inter alios acta, aliis non nocet, *t.* 27. *num.* 149. 150. *et seqq.* Ac regulariter etiam non prodest aliis, *num.* 152. Regula ista plures patitur limitationes; et quas? *num.* 153. 154. *et seqq.*

Res judicata pro veritate accipitur, quomodo intelligendum? *t.* 1. *num.* 195. *et t.* 3. *num.* 35. Exceptio rei judicatae non competit Reo absoluto ex eo, quia tempore latae sententiae non possidebat, si post eam possidere incipiat, *t.* 25. *num.* 130. *et* 131. Exceptio rei judicatae per Judicem Ecclesiasticum, debet etiam admitti in Foro saeculari; et e contra, *num.* 132. Res judicata, et sententia, sunt valde affinia, *t.* 27. *num.* 2. Datur tamen inter eas aliqua differentia; et quae? *num.* 3. et 4. Sententia in quo casu dicatur transire in rem judicatam? *num.* 5. Sententia ante lapsum decendii dicitur Res judicata, large solum et improprie, postea vero proprie, ac irrevocabiliter, *num.* 2. *et* 5. Res judicata potest dupliciter accipi, large et proprie; et quid sit? *t.* 27. *num.* 105. *et* 106. Quo tempore sententia dicatur transire in rem judicatam? *num.* 105. 107. *et seqq.* Sententia transiens in rem judicatam habet pro praesumptionem juris et de jure, *num.* 109. Vide infra ℣. *Sententia quo tempore*, etc.

Res litigiosa, quae? *t.* 16. *n.* 23. Ad eam requiritur, ut moveatur quaestio super ejus dominio, vel quasi dominio, *num.* 24. Et non tantum de aliquo onere ipsius, *num.* 25. Nec solummodo super ejus possessione, *num.* 26. Quamvis tunc ipsa possessio fiat litigiosa, *num.* 27. Res efficitur litigiosa non solum per litis contestationem, sed jam antea, *num* 28. Et quantum ad hoc, correctum est jus antiquum, *num.* 29. Non tamen rem facit litigiosam simplex interdictio, ne vendatur, *num.* 30. Ut actio fiat litigiosa, requiritur litis contestatio, *num.* 31. Res litigiosa, si alienetur, oportet eam restitui, *num.* 37. Aut si restitui non possit, alia aequivalens in ejus locum ac jus subrogari, *nu.* 38. *et seqq.* Quae postea alienari, vel oppignorari non potest, *num.* 39. Debetque esse libera ab onere, sicut erat res indebite aliena, *num.* 40. Quae sint poenae, quando neuter, vel uterque contrahentium scivit, rem esse litigiosam? *num.* 50. *et* 52. Difficile est, in alienante reperiri ignorantiam rei litigiosae, *nu.* 51. Et quid, si solus emptor ignoravit, rem esse litigiosam? *num.* 53. Dicta de scienter vel ignoranter vendente, vel emente rem litigiosam procedunt in quolibet contractu, *num.* 54. Rem litigiosam scienter Sacris dedicans, punitur in duplum, *num.* 55. Vide supra ℣. *Lite pendente.*

3 *Res domino suo perit*, quomodo intelligendum? *t.* 17. *num.* 214.

Res domino suo fructificat etc. *n.* 236.

Res transit cum onere suo, quomodo intelligendum? *t.* 49. *num.* 245.

5 Res benedictae, et sacratae, et quomodo vendi, vel mutari possint absque simonia? *t.* 3. *n.* 221.

Res derelictae sunt primo occupantis, *t.* 18. *n.* 21.

Res inventa. Vide *Inventor rei alienae.*

R. 3. Res communis. Vide *In re communi.*

Res sacrae, quae? C. II. R. VII. *n.* 7.

Res semel Deo dicatae ad usus profanos transferri non debent, C. II. R. LI. *n.* 2.

Res nisi in necessitate Ecclesiae, vel pauperum, aut captivorum, *ibid. num.* 7. *et* 8.

RESARCINATIO

5 Resarcinationis, vel restitutionis obligatio quae, et quando oriatur in utroque foro ob damnum datum? *t.* 36. *num.* 39.

RESCRIPTUM

1 Rescriptum, alio nomine appellatur Decretalis Epistola, *t.* 2. *num.* 10. In Rescriptis sub generali derogatione non comprehenduntur Decreta Concilii Generalis, *cit. t.* 2. *num.* 527. Disparitas inter Rescripta, et Constitutiones Pontificias quoad hoc, *num.* 527. *et* 528. Litterae in forma Brevis sunt ejusdem auctoritatis, ac Rescripta

§ *Res integrae*. Rescripta gratiae, seu ad Beneficia, non expirent morte concedentis, etiam re integra, quando continent gratiam factam ; secus si continent gratiam faciendam, *t. 3. num.* 250. *et seqq.* Rescripta quae censentur continere gratiam factam, et quae faciendam? num. 253. *et seqq.* Rescriptum gratiae concessum sub clausola, *Usque ad beneplacitum nostrum*, etc. expirat morte concedentis, *num.* 260. Et quid, si morte concedentis communiter ignorata procedatur ad executionem Rescripti? *num.* 261. Rescriptum gratiosum concessum sub clausula, *Usque ad beneplacitum Sedis Apostolicae* etc. durat perpetuo, donec revocetur, *n.* 262. *et* 263.

1 Rescripto renuntiare, an quis possit? *t.* 3. *num.* 264. *et seqq.* Et quid, si emanaverit Motu proprio Principis ad privatam alicujus utilitatem? *nu.* 264. Vel contineat favorem plurimos? nu. 265. *et* 266. Rescripto justitiae an quis possit renuntiare, etiam invito adversario? *nu.* 267. *et seqq.* Rescripta qualiter revocentur? *n.* 271. *et* 272.

2 Rescriptum lite pendente impetratum, censetur subreptitium non facta mentione de ea, *t.* 16. *nu.* 14. Rescriptum post causam Delegatis commissam impetratum, potest nullitatis argui, tum ex vitio subreptionis, tum ex vitio attentati post litis pendentiam, *num* 15. Rescriptum Papae si videatur prava suggestione obtentum, quid agendum? *t.* 22. num 340

3 Rescripta in *Forma pauperum*: in *Forma communi*: in *Forma dignum* vel ratione congrui in *Forma gratiosa*. Quid? *t.* 5. *num.* 169. *et seqq.*

RESERVATIO

3 Reservatio Beneficiorum. Vide *Beneficiorum reservatio*

3 Reservationes mentales quid? Et quid juris de eis? *t.* 8. *num.* 37. *et seqq.*

RESIDENTIA, RESIDERE

2 Residentiam perpetuam jurans, potest in casibus a Jure permissis abesse, *t.* 24. *num.* 38.

3 Residentia Clericorum Beneficiariorum, *t.* 4. *num.* 2 *et seqq.* Residere in Ecclesia, vel Praebenda quid? *ibid. et num. seqq.* Nihil aliud est, quam deservire Ecclesiae in Officio Divino, *num* 3. Existens in loco Beneficii, sed nihil praestans, residet materialiter, non vero formaliter, *ibid et num seq.*

Residentia debet esse laboriosa, non otiosa, *num* 5. Est duplex vere et ficta, *num.* 7. Spectato jure communi omnia Beneficia postulant Residentiam, *num.* 8. A qua tamen Beneficia simplicia eximuntur per generalem consuetudinem, *num.* 9. Episcopi, et alii Beneficiati Curati Jure Divino tenentur ad Residentiam, *num.* 10. Beneficiati non Curati vero Jure duntaxat Ecclesiastico, num. 14. Dantur Beneficia ad Residentiam non obligantia, *num.* 15. Juramentum de continua personali Residentia quomodo intelligendum? *nu.* 17. Non obligat in casibus Jure communi exceptis, *ibidem et num. seq.* Poenae Clericorum non residentium, *nu.* 19. Non Residentes sunt imprimis citandi, et monendi, ut resideant, *num.* 20. Praefixo tempore si non redeant, proceditur contra eos Appellatione remota, *ibid. et num. seq.* Debet autem citatio fieri personaliter, quando scitur ubi sit, *num.* 22. Alioquin in Ecclesia, ubi Beneficium existit, debet publicari Edictum trinae citationis: et quomodo? *num.* 23. Beneficiarius propter absentiam privatus Beneficio debet restitui ; si post reditum justam probat absentiae causam, *num.* 25. Clericorum non residentium ordinariae poenae quae? *n.* 26. *et seqq.*

3 Residentia Episcoporum, *t.* 4. *n.* 29. *et seqq.* Est facienda in loco, ubi est Ecclesia Cathedralis, *ibid.* In quo consistat? *num.* 31. Tenetur vi Residentiae ad certa munera, *num.* 32. Praesertim ad specialem pauperum et miserabilium personarum curam, *num.* 33. Possunt tamen Episcopi singulis annis duobus, vel tribus mensibus abesse, *num.* 34. Et quomodo? *ibid et num seqq.* Ultra tres menses non possunt abesse sine legitimis causis, num. 38. Et licentia Papae, *num.* 39. *et seq.* Causae excusantes Episcopum a Residentia quae? *num.* 41. *et seqq.* Sunt Christiana Charitas, *num.* 43. Urgens necessitas, num. 44. Debita obedientia, *num.* 46. Evidens Ecclesiae utilitas, num. 47. Vel Reipublicae, *num.* 48. Et quando quaevis harum contingat? *ibid.* Propter servitia in Curia Regum aut Principum saecularium non excusantur a Residentia Episcopi sine licentia Papae, *num.* 49. Poenae Episcoporum non residentium quae? *num* 50. *et seqq.* Non residentes non faciunt fructus suos, *ibid.* Ideoque tenentur ipsos restituere, *num* 51. Privantur Episcopatu, *num.* 52. Et quomodo? *nu.* 53. *et seqq.*

Residentia Canonicorum, *t.* 4. *num.* 107. *et seqq.* Canonici Cathedrales, et Collegiati tenentur ita residere, ut non possint ultra tres menses singulis annis abesse, *ibidem.* Nec satisfaciunt, nisi canant in choro, caeteraque officia personaliter peragant, *num.* 108. Rigor tamen iste non ubique est usu receptus, *num.* 109. Valetque consuetudo contraria, *num* 110. De Jure communi tenentur omnibus horis singulis diebus interesse, *num.* 111. *et seq.* Excepto trimestri, *num* 113. Quo tamen trimestri non lucrantur Praesentias, *ibid.* Ad absentiam trium mensium non requiritur allegatio causae, vel petitio licentiae, *nu* 116. Dummodo non omnes Canonici simul absint, *num.* 117. *et nu.* 114. Potest Episcopus ob legitimam causam dare licentiam, ut Canonici absint per quatuor menses, *nu.* 118. Ubi est specialis Ecclesiae constitutio, vel consuetudo diutius, quam per tres menses residere, tenentur ei stare Canonici, *num.* 119 *et seq.* Quae sint causae excusantes Canonicum a Residentia personali? *nu.* 122. Ex causa justa absens, non tenetur relinquere substitutum, *num.* 123. Poenae Canonicorum non residentium quae? *num.* 124 *et seqq.* Illicite absentes Canonici non tenentur restituere fructus ante sententiam condamnatoriam, *nu.* 125. Ad incurrendum tamen privationem fructuum non opus est praevia monitione, ut resideat. *num.* 126. Fructus hi, quibus debeant applicari, *num.* 127. Episcopus poenam privationis fructuum non potest in totum remittere ; bene tamen sententiam minuere, *num.* 128. Canonici non residentes non statim possunt privari Beneficiis, etsi intra terminum sibi praefixum non redierint, *num.* 129. *et seq.* Sed expectandus est lapsus trium annorum, et servandi gradus poenarum a Concilio Tridentino praescripti, *num.* 131. *et seq.*

3 Residentia Parochorum, et aliorum Curatorum, *t.* 4. *num.* 57. Quid intelligatur per eam? Et quae poenae per Tridentinum non residentibus sint impositae? *ibid.* Parochi et Curati tenentur residere Jure Divino, *num.* 58. Non residentes peccant mortaliter, et tenentur ad restitutionem fructuum, *num.* 59. Quomodo compellendi ad Residentiam, *num.* 63. Parochus non residens, an ipso jure sit privatus Beneficio? *num.* 66. Non potest abesse per duos menses absque licentia Episcopi, *num.* 67. Et quidem in scriptis obtenta,

concedendum, t. 41. n. 39. Nisi nova causa emergat, num. 40. Potest tamen Ecclesia, vel Minor, restitui ad jus appellandi a sententia denegatae restitutionis, num. 41. Minor laesus potest contra alium Minorem petere restitutionem in integrum, nu. 42. Sicut et Ecclesia contra aliam Ecclesiam, nu. 43. Solvitur instantia, n. 44. et seqq.

1. Restitutio in integrum de facto potest peti intra quadriennium, t. 41. nu. 56. Tempus quadriennii pro petenda restitutione concessi uno respectu est continuum, alio utile, idque declaratur, num. 59. et seqq. Quadriennium ejusmodi in Minoribus incipit currere a prima die Vigesimi sexti anni inchoati, num. 60. Exceptis Minoribus, qui veniam aetatis impetrarunt, num. 61. In Majoribus, et Ecclesiis, quando quadriennium illud currere incipiat? nu. 62. Illud non currit ignoranti, nu. 63. Ecclesiae post quadriennium, an possit aliquando petere restitutionem in integrum? num. 64. et seqq. Ecclesiae competit restitutionis remedium contra contractus, et contra sententiam tum interlocutoriam, tum diffinitivam, num. 65. Sed post lapsum quadriennii non admittitur ad illud, nisi ob probatam collusionem, fraudem, vel aliam rationabilem causam, n. 66. Ut, si laesio sit valde enormis, num. 67. Aut Praelatus male alienans, tanto tempore supervixerit, num. 68. Vel Ecclesia laesa multas interim habuerit mutationes Praelatorum, num. 69. Ecclesia potest petere restitutionem etiam adversus lapsum temporis, num. 72. et 73. Tum Judicialis, tum extrajudicialis, num. 74. Dempto lapsu quadriennii ad petendam restitutionem concessi, num. 75. Causa restitutionis adversus lapsum temporis, finiri debet intra quadriennium, num. 76. Idemque dicendum de qualibet restitutione in integrum, n. 77. Quamvis hoc de consuetudine non servetur, nu. 78. Ac etiam limitetur, quando non per Ecclesiam, sed per Judicem, vel adversarium stat, quo minus tam cito terminetur, nu. 79. Restitutio in integrum adversus lapsum temporis, ad quantum tempus sit concedenda? n. 80. et seqq. Duplex tempus in proposito est distinguendum, nempe Tempus *intra quod*, et Tempus *ad quod*, n. 81.

1. Restitutio in integrum, in quibus causis locum habeat, vel non habeat? t. 41. n. 82. et seqq. An sit danda Clerico, in renunciatione Beneficii Ecclesiastici graviter laeso? num. 83. et seqq. Vel Minori adversus professionem Religiosam? nu. 89. et seqq. Vel contra propriam confessionem Minoris? n. 96. Et in delictis? nu. 101. et seqq. Vide supra V. *Minorennis.*

Restitutio in integrum potest tripliciter considerari, t. 41. nu. 105. Quos effectus habeat restitutio obtinenda, sed nondum petita? nu. 106. et seqq. Beneficium restitutionis in integrum, etiam obtinendae est transitorium ad haeredes, et successores universales, nu. 106. Et cur non extinguatur cum persona? num. 106. Est magis reale, quam personale, ibid. Datur tamen aliquod beneficium restitutionis in integrum, quod non transit ad haeredes, nu. 108. Potest beneficium restitutionis cedi aliis, num. 109. Restitutio in integrum obtinenda, sed nondum petita, an etiam hunc operetur effectum, ut possessorem rei per eam revocabilis constituat in mala fide, adeo ut fructus restituere teneatur? nu. 112. usque ad n. 115. Effectus restitutionis petitae, sed nondum obtentae, qui? nu. 116. et seqq. Haec regulariter suspendit executionem latae sententiae, ibid. Restitutio in integrum quoad effectum suspendendi executionem sententiae, aequiparatur appellationi, nu. 117. Restitutionis obtentae effectus principalis est, quod per eam unusquisque integrum jus suum recipiat, num. 121. et seqq. Etiam istud intelligendo, de eo, contra quem impetratur; idque vario exemplificatur, num. 121. 122. et seqq. Utrum obtenta in integrum restitutione, v. g. fundi, etiam fructus ejus sint restituendi, num. 126. et seqq. Restitutio in integrum concessa Minori, an etiam prosit Majori communem causam cum eo habenti? num. 136. Saltem, quando haec individua? num. 137.

2. Restitutiones in integrum postulatio ab Ecclesia contra Laicum facta, recensentur inter causas mixti Fori, t. 2. num. 153. Restitutio in integrum adversus omissas probationes, an, et qualiter competat Ecclesiae, vel Minori? t. 19. nu. 178. et seqq. An restituatur etiam contra aliam Ecclesiam, vel Minorem? num. 179. An pariter possit restitui ad productionem testium post publicationem attestationum? num. 180. et 181. Quae conditiones ad restitutionem in integrum propter omissas probationes requirantur? num. 182. et seqq. An sit necesse, probare laesionem? num. 183. et 184. Utrum Ecclesia, vel Minor, adversus omissam probationem in una eademque causa saepius in integrum restitui possit? n. 185. et seqq.

Restituuntur in integrum Minorennes, et quandoque Majorennes, ex propria confessione graviter laesi, t. 18. nu. 81. Beneficium restitutionis in integrum competit Ecclesiis Minoribus etc. adversus praescriptionem contra eos completam, t. 26. n. 220.

3. Restitutio Rei male extracti. Vide *Rei male extracti restitutio.*

5. Restitutio simoniace acceptorum. Vide *Simoniace acceptorum restitutio.*

R. J. Restitutionis verbo venit omnis utilitas actoris, C. II. R. IV. n. 3. Si reddi potest et non redditur, non agitur poenitentia, sed fingitur, ib. n. 5.

— restitutio ab haeredibus facta an et quando juvet defunctum? ibid. n. 6. 7. 8.

— a restitutione excusantes causae, ibid. n. 10.

Restitutionis in integrum privilegium transit ad haeredes, C. II. R. VII. n. 10.

Restitutio in integrum minori concessum, C. II. R. XVII. num. 5.

RESTRICTIO

2. Restrictio mentalis, quae? t. 18. num. 182. Referuntur tres Propositiones Innocentii XI. quibus damnantur restrictiones, n. 179.

RETORTIO

5. Retortio injuriarum in utroque foro licita est, t. 36. n. 33. Si fiat cum moderamine inculpatae tutelae, nu. 34. et seqq. Et in continenti, n. 36. Potest etiam subinde fieri post intervallum, ibid.

RETRACTUS

3. Retractus quid, et quotuplex? t. 17. n. 389. et seqq. Alius conventionalis, n. 390. Alius legalis, scriptus, et consuetudinarius, n. 391. Retractus propter Dominium directum competit Domino Emphyteusis, et Feudi, nu. 392. Retractus ratione Crediti quid, et cui competat? nu. 393. Ratione Communionis et societatis quid? n. 394. Retractus ratione Territorii quid? nu. 395. Retractus ratione sanguinis, seu gentilitius, quid? n. 396. Retractus competens Fisco ratione Metallorum, n. 397. Quinam Retractus de Jure adhuc valeant? n. 398. Et qui non? n. 399. In Germania valet Retractus gentilitius seu jure sanguinis, n. 400. Sola bona immobilia retrahi possunt, n. 401. Legitime retrahere volens, debet una cum expensis dare totum pretium a priore Emptore sine dolo oblatum, n. 402. Etsi malus justo sit, n. 403. Item debet Emptori refundere factas meliora-

127. Reus contumax, et postea veniens, non auditur, nisi refusis Actori expensis, et praestita cautione Judicio sisti, *num.* 129. Ob rei contumaciam mittitur Actor ex primo Decreto in possessionem rei petitae, *num.* 130. Ac post annum Actor constituitur verus rei petitae possessor, *num.* 131. Ob rei contumaciam potest quandoque Judex sequestrare fructus rei petitae, *num.* 132. Sed non nisi concurrentibus certis circumstantiis, *num.* 133.

Reus contumax potest mulctari a Judice, *t.* 14. *n.* 134. Etiam altera parte non petente, *num* 135. Haec mulcta est arbitraria, *num.* 136. Et habet locum duntaxat in vera contumacia, non autem in ficta contumacia, *num.* 137. Et an tunc reus debeat de novo citari, *num.* 138. Reus contumax potest realiter citari? *num.* 139. Ac excommunicari, *num.* 140. *et seqq.*

2 Reus contumax habetur pro praesente in sui praejudicium, *t.* 14 *num.* 143. Hinc potest Judex contra eum procedere per missionem in possessionem bonorum ejus etc. *num.* 144. Et si lis jam erat contestata, procedere usque ad sententiam diffinitivam etc. *num.* 145. Ratione contumaciae rei, an, et quando detur Actori vera possessio rei petitae? *num* 145. *et* 146. Reus contumax perdit beneficium appellandi, *num.* 145 Intelligendo istud de reo contumace in non veniendo: secus, in non exhibendo, et cur? *num.* 148. Item de reo vere contumace, et non tantum ficte, *num.* 149. Alia rei contumacis poena est litis damnum, et quomodo? *num.* 150. *et* 151. Poena rei contumacis in non respondendo, vel obscure respondendo, quae? *num.* 152. *et* 153. Aliae contumacium poenae, *num* 154.

Reus antequam ex propria confessione condemnetur ad mortem, debet constare de corpore delicti, *t.* 18. *num.* 65. In criminalibus ad excludendam appellationem plures requirunt, quod reus simul et confessus, et convictus sit, *num* 66. Ponitur verior sententia aliorum, *num.* 70. Reus quibus modis censeatur esse convictus? *num* 69.

Reus de se confessus, an possit interrogari de sociis Criminis? *t.* 18. *num.* 96 *et seqq.* Reus de se confessus potest interrogari de sociis in delictis occultis, et difficilis probationis, *num.* 101. Ad quid valeat confessio, seu nominatio socii criminis, per reum de se confessum facta? *num.* 107. *et seqq.* Confessio rei per torturam extorta, an probet? *t.* 18. *num.* 137. *et seqq.* Vide supra ✠. *Confessio per torturam.* Reus tortus, qualiter censeatur persistere in confessione? *t.* 18. *num.* 148. Vide infra ✠ *Tortura* Confessio criminis, emanata sub spe impunitatis, an sufficiat ad condemnandum reum? *num.* 149. *et seq.*

2 Reus, an Judici non servato Juris ordine interroganti, teneatur fateri veritatem? *t.* 18. *num.* 154. *et seqq.* Potest reus tunc Judicis interrogationem artificio eludere, non autem mentiri, *num.* 155. Ut reus censeatur interrogari servato Juris Ordine, quid requiratur? *num.* 156. *et seqq.* Reum nequit Judex interrogare de occultis criminibus, si nulla praecessit infamia etc. *num.* 157. *et seqq.* Reus dubitans, an juridice interrogetur, utrum teneatur confiteri veritatem? *t.* 18. *num.* 160. *et seqq.* An et sub qua obligatione, Judici legitime interroganti reus teneatur fateri veritatem? *num.* 163. *et seqq.* Reo juridice interrogando solet ante imponi juramentum de veritate dicenda, *num.* 164. Et quid in causis criminalibus gravioribus, vel capitalibus juridice interrogatus, sub gravi obligatione teneatur fateri veritatem? *num.* 167.

Reus juridice interrogatus peccat mortaliter, si non fateatur veritatem, *t.* 18. *num.* 163. *et* 167. *et seqq.* Nec durante sua prava intentione hanc negandi, potest sacramentaliter absolvi, *num.* 166. Istud non debet videri nimis durum; et quomodo intelligendum? *num.* 169. *et* 170 An reus qui negavit, teneatur se offerre Judici ad fatendam veritatem? *nu.* 169. *et* 170.

Reus ex praesumptione falsa a Judice interrogatus, an teneatur confiteri propositionem veram, ubi ista confessa condemnandus est in Foro externo de crimine, aut debito, ad quod revera in Foro Conscientiae non tenetur? *t.* 18. *n.* 171. *et seqq.* Status Quaestionis declaratur exemplis, *num* 171. *et* 172. Quantum attinet ad Forum Conscientiae, probabilis est sententia negativa, *n.* 172. *et seq.* Eaque pluribus probatur, *num.* 173. *et* 174. In Foro tamen externo est procedendum juxta exigentiam praesumptionis, *n.* 175. Solvuntur objectiones, *num.* 176. *et seq.*

2 Reus non habet in sua potestate, quando convenitur, *t.* 19. *n.* 124 Si praesumptio Juris stet pro Actore, tunc onus probandi transfertur in reum, *num.* 126. *et* 127. Idem contingit in nonnullis aliis casibus, et quibus? *n.* 128 *et seqq* Quid Juris, si reus sponte in se suscipiat onus probandi? *n.* 131 *et seqq.* si plene probatur eum deliquisse, non auditur reus volens probare, se non deliquisse, mediante purgatione canonica, *num.* 134 Secus, si indirecte per testes id probare velit, *num* 135 Reus suscipiens in se onus probandi, est audiendus, *n.* 136. *et* 137. Quid commodi reportare possit reus, suscipiens in se onus probandi? *n.* 138 Etiam si reus se astrinxisset ad probandum, et deficeret in probatione, non debet condemnari, si nec Actor probaverit, *n.* 139. Dummodo reus ad id se non obligarit sub amissione causae, *n.* 140. Ad rei defensionem, seu probandam ejus innocentiam, admittuntur testes criminosi, *t.* 20. *num.* 157. Item Domestici, Consanguinei, *n.* 155. Ad probandam rei innocentiam sufficit praesumptiva, et dubia probatio, si Actor plene non probet, *t.* 19. *num.* 63.

Rei examen super crimine admisso debet fieri in genere, gradatim descendendo ad magis specialia, *t.* 20. *n.* 320 Rei confessio per suggestionem extorta, non sufficit ad condemnandum etc. *num* 152.

Reus instrumenta sua debet edere Actori, quando ipsis est usurus in Judicio; et qualiter? *t.* 22. *num.* 254. *et seq* Secus, si ipsis in Judicio non est usurus, *num.* 242. *et seqq.* Quamvis teneatur respondere ad positiones Actoris: et quae disparitas? *num.* 243. Actor tenetur edere reo instrumenta ad fundandam hujus exceptionem: et cur? *n.* 244. Reus excipiendo fit actor, et quomodo? *ibid.* Instrumenta com-
3 munia tenetur reus edere Actori petenti etc *n.* 245. *et seqq* Regula illa, *Reus non tenetur Actori sua propria instrumenta edere*, plures patitur limitationes: et quas? *num.* 250 Reus tenetur edere sua instrumenta Fisco agenti contra illum, *n.* 251. Privilegium istud extenditur ad Ecclesias, aliaque Loca pia; item ad causam Matrimonialem, etc. *num.* 252 Quando Actor habet intentionem suam in Jure fundatam, tenetur reus conventus edere privilegium in oppositum, *num* 254.

2 Reus ob solas vehementes praesumptiones in causis criminalibus non est condemnandus, sed torquendus, etc. *t.* 23. *n* 70. An tali reo poena extraordinarie possit injungi? *n.* 71. *et seqq* Dicere, quod quis majore, vel minore poena sit afficiendus, eo quod delictum magis vel minus fuerit probatum, est inconveniens, *num.* 72. Potest tamen reo propter ipsa indicia, quae de se mala sunt, poena extraordinaria imponi, *num.* 73.

Reus excipiendo fit actor, *t.* 25. *num.* 24. Sed actor necessarius, *num* 99. Reus tenetur probare suam exceptionem intra terminum a Judice praefigendum, *num.* 23. 24. *et seqq.* Vide supra ✠. *Exceptio.* Reo per sententiam diffinitiva absoluto, datur exceptio rei judicatae etc. *t.* 27. *num.* 146. Secus, si absolu-

2 Sacerdos sigillo Confessionis cumprimis tenetur, t. 18. n. 132. Ipsi Confessionem revelanti nullo modo creditur, *ibid.* Sacerdotibus an sit licitum juramentum? t. 24. n. 22. *et seqq.* Sacerdotes in levi causa non sunt compellendi ad jurandum, n. 27.
3 Sacerdotes sunt Patres et Magistri populi: imo Regum et Principum, t. 1. nu. 6. Vocantur in scriptura Dii et Angeli, n. 7. et 8.

SACRÆ

R. J. Sacrae personae quae dicantur, C. II. R. VII. n. 2.
— res sacrae sunt sacramenta: vasa sacrata: paramenta ac bona Ecclesiae, C. I. R. VII. n. 3. 7. Vide *Res Sacrae.*
— loca sacra quae? *num.* 4.

SACRAMENTUM

1 Sacramenta, quae imprimunt characterem, non posse iterari, de Fide est, t. 16. *num.* 1. Unde, si in eis conferendis quidpiam fuerit omissum, id caute est supplendum, non tamen aliquid iterandum, n. 1. *et seqq.* Imo etiam in aliorum Sacramentorum collatione nihil est iterandum, nu. 2. Quid agendum in dubio de valore Sacramenti? nu. 3. Tres aureae regulae Scoti circa hoc observandae, nu. 4. Qua ratione de Ordinato in Subdiaconum sine impositione manuum, *C. I. de Sacrament. non iterand.* dicatur hanc esse caute supplendam? *num.* 5. Et ratio dubitandi, *ibid.* Refertur sententia, asserens textum ejus esse corruptum, nu. 6. Alia sententia explicat textum illum de manuum impositione deprecatoria, non consecratoria: sed impugnatur, *num.* 7. et 8. Ponitur sententia caeteris probabilior per omissam manus impositionem intelligens omissam collationem primae Tonsurae etc. n. 9. Impositio manus, si praetermittatur in ordinatione Diaconi, vel sacerdotis, est caute supplenda, *num.* 10. Cum sit materia partialis dictorum Ordinum, n. 11. Quae manuum impositio pertineat ad substantiam Ordinis Presbyteratus? *nu.* 13. Et cur dicatur Ritus ab Apostolis institutus? n. 14. Alio modo fit impositio manuum Episcopi in collatione Diaconatus, et Presbyteratus, n. 14. Manuum impositio in ordinatione Presbyteri omissa, qua ratione sit supplenda? *num.* 15. Omissa manus impositio respectu Diaconatus, quomodo suppleri valeat? n. 17. Differentia inter hanc, et priorem supplendam, quae? n. 18. Omissa in collatione Sacramentorum sunt supplenda, licet solum ex praecepto Ecclesiae pertineant ad solemnitatem ipsorum, *num.* 12. An sit iterandum Sacramentum Extremae Unctionis, si per errorem Chrisma pro Oleo infirmorum adhibeatur? n. 24. *et* 28. *ac seqq.*
2 Sacramentum etiam appellatur Juramentum t. 24. n. 2. Vide supra ✠. *Juramentum.*
3 Sacramentum Eucharistiae comitantes, vel ad id confugientes gaudent Asylo, t. 49. *nu.* 48. *et seq.*
R. J. Sacramenta non recipiunt conditionem de futuro, C. II. R. L. n. 13.

SACRILEGIUM

5 Sacrilegium carnale proprie, et improprie quid? t. 16. *num.* 76. *et seqq.* Ejus poena de Jure Civili, *num.* 78. *et seqq.* Et de Jure Canonico, *nu.* 80. *et seq.*
Sacrilegium furtum, et poena illius, t. 18. *num.* 55. *et seqq.*
Sacrilegi homicidii poenae speciales, t. 12. n. 64.
R. J. Sacrilegium quomodo committatur vel non in personas, res, bona et loca sacra? C. I. R. VII. n. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. *et* 12.
Sacrilegium reputatur quidquid in sacratis Deo rebus et personis injuste agitur, C. I. R. VII.

SACRISTA

1 Sacrista, quis, et quod officium ipsius? t. 26. *num.* 4. Quomodo tam ad sacristam, quam Archidiaconum pertineat custodia Ecclesiae, et vasorum ejus? *num.* 5. Sacrista alio nomine appellatur *Thesaurarius*, *num.* 4.

SÆCULARIS

5 Saeculares Testes in processu criminali Regularium pro possibili vitare oportet, t. 1. n. 385.

SÆVITIA

4 Saevitia an, et quomodo praebeat causam divortii? Vide *Divortium Matrimonii ex causa saevitiae.*

SAGITTARIUS

5 Sagittariorum et Balistrariorum nomine qui veniant? t. 15. *num.* 1. Et qualiter ars illorum prohibita, *num.* 2.

SALARIUM

3 Salarium et pretium locationis justum, ac injustum quid? Et unde dignoscatur? t. 18. *nu.* 108. *et seqq.* Vide de salario etiam ✠. *Locatoris operarum.*

SALTUS

5 Per saltum promotus. Vide *Ordinatus per Saltum.*

SALUTATIO

1 Salutationi Angelicae quando fuerit appositum ly, Sancta Maria Mater Dei? t. 1. n. 115.

SANCTIO

1 Sanctio, quid? t. 2. *num.* 14.

SANCTUS

3 Sanctus quis sit, et dicatur? t. 45. *num.* 2. Sancti coli possunt cultu publico, et privato, n. 17.

SANGUIS

3 Sanguinis causam, vel judicium tractare Clericis est prohibitum, et quomodo in causa sanguinis consilium dare possint, n. 13. Et quomodo aliis causam committere? nu. 14. Interesse executioni sanguinis, an et quomodo prohibeantur Clerici? n. 15.

SARACENUS

5 Saraceni quinam, et quid Juris de illis? t. 6. *nu.* 26. *et seqq.* Eorum personae, non item templa permittuntur esse in locis Christianis, n. 28. Et quare? n. 29. Nequeunt ad illos deferri arma, etiam tempore pacis, n. 30 *et seqq.* Tractatus et Commercia tamen cum illis tempore pacis liceat, *num.* 31. Excommunicantur omnes, qui Saracenis aliquod armorum genus deferunt, *num.* 33. Vel aliquod auxilium, aut consilium praebent contra Catholicos, n. 33. *et seqq.*
Saraceni, et Judaei an a Principibus Christianis cogi possint ad recipiendam fidem, et Baptismum? t. 6 n. 37. *et seqq.* Nequeunt directe, *num.* 40. Bene tamen indirecte cogi: et quomodo, n. 43 Possunt etiam directe cogi ad fidem, si fidem, semel jam receperunt, n. 46. Saracenis, et aliis Infidelibus ob solam infidelitatem bellum indici nequit, *num.* 47. Quod tamen fieri potest, si denegant licentiam praedicandi Evangelium, n. 50 Saracenorum, et aliorum Infidelium liberi inscii aut invitis parentibus an aliquando baptizari valeant? n. 51. *et seqq.*

SARTOR

3 Sartores ad emendum missi, an et quando sibi reti-

SATISDATIO

SCANDALUM

SCHEDULA

SCHISMA, SCHISMATICUS

SCHOLARIS

SCIENTIA, SCIRE

SCRIPTURA

de oegatar esse illius, contra quem producitur. quid juris? t. 22 n. 157. et seqq. Ea nihil probat, donec per producentem ostendatur oppositum, num. 158. et 159. Scripturam privatam mano cujusquam fuisse scriptam etc. potest imprimis probari per appositum sigillum, num. 160. et 161. Id ipsum potest probari per testes, et quot ad id requirantur, vel sufficiant? num. 162. et seqq. Item per comparationem Litterarum, seu scripturarum; et qualiter? n. 165. 166. et seq. Scripturam manu alicujus esse subscriptam, idem est ac si propria manu scripta fuisset, num. 168. Scriptura ejusdem hominis solet mutari, num. 169.

2 Scriptura privata Confessata, an et qualiter probet tum contra scribentem, tum contra tertium? t. 22. num. 140. Regula est, quod scriptura privata, v. g. Apocha confessata, plene probet contra scribentem, nu. 70. et seqq. Scriptura privata confessata, puta, de pecunia mutuo recepta, alicubi habet paratam executionem, n. 172. Disparitas inter confessionem extrajudicialem, et scripturam privatam, n. 173. Scriptura privata confessata non praejudicat tertio, n. 174. Probat tantum contra scribentem, n. 175. Probat etiam contra suos successores et tertios, qui habent causam ab illo scribente, num. 176. Dummodo recognitio scripturae suae facta sit ante cessionem illius causae, ibid. Recognitio propriae scripturae non trahitur retro ad tempus factae scripturae, nisi contra recognoscentem, n. 177. et 174. Scriptura privata in antiquis inducit semiplenam probationem contra tertium, nu. 178

Scriptura privata, an in omni prorsus casu plene probet contra scribentem? t. 22. n. 179. et seqq. Negatur istud de scriptura privata, v. g. quae continet debitum, sed non causam debiti, nu. 180. Secus, si in ea exprimatur causa debiti, num. 181. Nec probat scriptura privata contra scribentem, quando intra biennium opponitur per Debitorem exceptio non numeratae pecuniae, num. 182. et 184. Aut exceptio non numeratae dotis, num. 183. Confessio qualificata, quod scriptura privata fuerit manu sua scripta joense solum, an praejudicet confitenti? Remissive, n. 185.

2 Scripturae privatae regulariter non probant in commodum scribentium, t. 22. num. 186. et seqq. Fallit hoc, quando scriptura caeteroquin privata, est subscripta a partibus et tribus testibus, adhuc viventibus, ipsamque recognoscunt, num. 187. Et quid, si testes jam fuerunt mortui? n. 188. et 189. Paria sunt, totum scribere; vel tantum subscribere, num. 189. Scriptura privata plene probat pro scribente, quando aliunde est authorizata, num. 190. Item de consensu, seu conventione partium, num. 191. Seu, quando fuit producta, et contra eam pars adversa nihil opposuit, num. 192. Epistola acceptata, et retenta absque eo, quod quis ei expresse contradicat, probat contra acceptantem pro scribente, n. 193.

3 Scriptura seu Instrumentum scriptum quare edhibeatur? t. 17. nu. 17

5 Scriptura, an et quando requiratur ad privilegium? t. 35. nu. 28. et seqq.

SCRUTATOR

1 Scrutatores, quot, et quales sint assumendi in electione? t. 6. num. 121. An tres sint de substantia electionis? num. 122. Eorum officium, num. 123. et seqq. Debent exquirere vota singulorum secreto, ac singillatim; et quomodo? n. 124. et 125. Possunt tamen adhiberi Testes, et Notarius, nu. 125. Scrutatores etiam exquirere debent vota eonetorum, nu. 127. et seq. An, et quomodo post publicatum scrutinium, teneantur scrutatores procedere ad collationem votorum? num. 130. et seqq. Quid agendum, si scrutatores collationem votorum, electionem communem differre conentur? num. 131.

SCRUTINIUM

1 Scrutinii forma, an sit necessario observanda in solemni Postulatione? t. 5. nu. 59 et seqq. Scrutinii publicatio, quae? t. 6. n. 285. Et quomodo fiat, nu. 286 Post publicatum scrutinium Electores variare non possunt, bene tamen ante ejus publicationem, n. 290. et seqq. Et quae ratio diversitatis? n. 291. et 292. et seqq. Publicato scrutinio non possunt Electores variare, nec ut singuli, nec ut Collegium, n. 294. Dummodo ex votis singularibus in scrutinio datis, possit sequi communis electio, n. 295. Alias secus, nu. 296. et seqq. Si electio non ipso jure est irrita, sed per sententiam cassanda, non licet variare publicato scrutinio, num. 299. In electionibus Monialium, an et in quem finem liceat variare publicato jam scrutinio? n. 300. In electione summi Pontificis possunt Cardinales post publicatum scrutinium variare; et quando? num. 301.

3 Scrutinium in Ordine faciendo, quid, et quotuplex? t. 12. num. 2 et seqq. Scrutinium a Concilio Tridentino praescriptum, quale sit, et an ubique usu receptum? num 3. Alterum scrutinium, num. 4. Et tertium in actu Ordinationis peragendum explicatur, num. 5. An is, qui ordinari desiderat, in dubio praesumatur idoneus, vel hoc probare teneatur? n. 6. et seqq. Qua ratione idoneitas Ordinandorum possit probari? num. 14. et seqq.

SCULPTURA.

2 Sculpturae seu Litterae antiquae lapidibus incisae, quid probent? t. 21. num. 221. et seqq. Per eas possunt probari facta antiqua, et qualiter? n. 221. et 222. Probatio ducta ab armis sculptis, vel depictis in Monumentis, Capellis etc. attenditur, n. 223. Lapides seu Columnae terminorum, probant confinia, nu. 225. Inscriptio in antiquis probat juspatronatus, n. 226. Ubi agitur de magno praejudicio, sculpturae seu Litterae antiquae marmoribus incisae, solum probant semiplene, nisi aliis adminiculis adjuventur, nu. 227. et 228.

SECUNDÆ NUPTIÆ

4 Secundae Nuptiae, seu matrimonium, licitae et validae sunt, t. 21. n. 2. et seqq. Etiam ante finitum annum luctus, n. 4. Leges civiles quoad tempus secundarum nuptiarum non amplius attendantur, n. 6.

Secundae nuptiae ut licita fiant, qualis requiratur notitia mortis conjugis? t. 21. nu. 7. et seqq. Non sufficit opinio de morte conjugis, aut diuturna ejus absentia, sed requiritur certitudo moralis, ibid. quae tamen sufficit, nu. 8. Juxta arbitrium Judicis, nu. 9. Habetur talis certitudo moralis, quando adest attestatio Parochi, nu. 10. Vel alia authentica, n. 11. Aut duo testes idonei de viso, nu. 12. Item si cum uno teste de viso, aut cum fama concurrunt conjecturae, n. 14. Unus testis sine conjecturis non sufficeret, num. 15. et seqq. Sicut nec sola fama, nu. 18. Quando adest certitudo moralis potest Parochus absque praescitu Ordinarii assistere secundis nuptiis, n. 19 Secus si dubitatur, n. 20. In dubio nec Ordinarius potest dare licentiam copulandi, n. 21. Qui stante dubio de morte conjugis cum alio habente bonam fidem contrahit, petere non potest debitum, reddere tamen tenetur, n. 22. et seqq. Si deponat dubium, etiam petere potest, n. 24. Si ambo in dubio contrahant, nec petere, nec reddere pos-

non est proprie sententia; et cur? *ibid.* Sententia dissinitiva, quid? *num.* 9. *et seqq.* Sententia arbitri, non est proprie sententia, *num.* 10. Sententia dissinitiva differt a sententia absolutoria ab observatione judicii; et quomodo? *num.* 11.

Sententia interlocutoria, quae? *t.* 27. *num* 12. *et seqq.* Quilibet jussus Judicis faciens ad causam, nn sit sententia interlocutoria, dicitur ab *inter* et *loqui*, *num.* 14. Quod a Judice praecipitur ante principium, vel post finem causae, dicitur sententia quasi interlocutoria, *ibid.* Istud est notandum propter statuta loquentia de sententiis interlocutoriis, *numer.* 15. In statutis verba debent proprie et stricte intelligi, *ibid.* Sententia interlocutoria dividitur in mere interlocutoriam; et in eam, quae habet vim diffinitivae, *num.* 16 Sententia interlocutoria habens vim diffinitivae, quae? *num.* 17. Appellatur etiam mixta, seu quasi media, *ibid.*

Sententiam interlocutoriam habere vim diffinitivae, unde cognosci possit? *t.* 27. *num.* 18 *et seqq.* Talis est ea, postquam non speratur alia ferenda sententia in eadem instantia, *num.* 18. Item, per quam diffinitur unus articulus causae principalis, *num.* 19. Aut per quam expirat officium Judicis, *num.* 20. Vel, qua quis pronuntiat, se esse Judicem competentem, *num.* 21. Sive per quam admittitur, vel rejicitur exceptio peremptoria, *num.* 22. Ea quae continet aliquid dari, vel fieri a parte, *num.* 23. Sententia interlocutoria habens vim diffinitivae, an debeat regulari secundum naturam diffinitivae? *num.* 24 *et* 25.

2 Sententia diffinitiva, in quibus differat a mera interlocutoria? *t.* 27 *num* 26. *et seqq.* Earum differentiae sunt plures, commode tamen reducuntur ad tres principales, *num.* 26. Differunt enim respectu rei controversae; et quomodo? *num.* 27. Differunt quoad ordinem judiciorum multipliciter; idque declaratur inductione, *num.* 28. 29. *et* 30. Differunt varie quoad effectus, *num.* 31. *et seqq.* Condemnatus de crimine per sententiam diffinitivam, efficitur infamis: Secus de interlocutoria, *num* 32. Sententia diffinitiva semel valide prolata a judice revocari nequit: bene tamen interlocutoria, *num.* 33. 34. *et seqq.* Et quae ratio disparitatis? *num.* 34. Judex, postquam semel dixit sententiam diffinitivam, Judex esse desinit, *num* 34. *et* 35. Judex ordinarius nequit revocare sententiam diffinitivam, quae exstitit valida, licet forsan sit iniqua: potest tamen revocare sententiam suam, quae ipso jure est invalida, *num.* 36. Idem dicendum de Delegato ad universitatem causarum, *ibid.* Sed Delegatus ad causam particularem, nequit revocare sententiam diffinitivam, etiam invalidam: et quae ratio disparitatis? *num.* 37. A sententia diffinitiva potest regulariter appellari, non ab interlocutoria, *num.* 38.

Sententia quando a Judice proferenda sit? *t.* 27. *num.* 39. *et seqq.* Ea est ferenda infra tempus a Jure praescriptum, et quale illud sit? *num.* 39. *et* 40. Post lapsum biennii, vel triennii an pereat instantia? *num.* 40. Judex tenetur causas matura deliberatione examinare, et sententiam non praecipitanter ferre, *num.* 41. Sententia lata a Judice ignaro de meritis causae, est ipso jure nulla, *num.* 42. Ad sententiam diffinitivam debent praecedere termini substantiales, *num.* 43. Atque admitti probationes necessariae, *ibid.* Sententia non est ferenda, quando causa adhuc est dubia, licet tempus datum ad sententiandum jam sit in fine: et quid tunc agendum? *num.* 44. Judicem oportet usque ad sententiam cuncta rimari, *num.* 45. Et jurgantium controversias celeri sententia terminare, *ibid.* Ad diffinitivam sententiam tunc demum est deveniendum, quando ab utraque parte conclusum est in causa, *num.* 46. *et seqq.* Intelligendo istud in Judicio ordinario: secus in summario, *num.* 47.

Sententiae diffinitivae requisita, quae? *t.* 27. *num.* 57. *et seqq.* Et quo loco, et modo, ea sit proferenda? *ibid.* Ad eam requiritur cum primis citatio partium, *num.* 58. Item, ut sit redacta in scripturam, atque a Judice ex scriptis proferatur; et cur? *num.* 59. Episcopi tamen, et Personae illustres, possunt sententiam per aliam recitare, *num.* 60. Sententia diffinitiva debet proferri a Judice sedente, *num.* 61. Et quidem sedente pro Tribunali, *num.* 62. *et* 63. Estque ferenda de die et quidem non Feriato, *num.* 64. Quid si feratur de nocte? *ibid.* Solemnitates hujusmodi adeo requiruntur, ut ipsis non observatis sententia diffinitiva regulariter ipso jure sit nulla, *num.* 65. Secus dicendum de sententia interlocutoria, *num.* 66. Et de sententia lata in Judicio summario, *num.* 67. Atque in aliis certis casibus, in quibus fallit data Regula, *num.* 68. Consuetudo locorum, seu stylus singulorum Tribunalium, in proposito attendi debet, *num.* 69.

2 Sententia judicialis debet esse Juri conformis: alioquin ipso jure foret nulla; idque exemplificatur, *t.* 27. *num.* 70. *et seqq.* Sententia dicitur nulla novem modis; et quibus? *num.* 72. Valet sententia, quae praeter errorem Juris continet etiam rationem, qua justificari potest, *num.* 77. Sententia contra jus obscurum, sive dubium, non est ipso jure invalida, *num.* 74. Regula illa, quod sententia debeat esse Juri conformis etc. intelligitur de Jure constitutionis, non de jure litigatoris, *num.* 75. *et* 76. Sententia lata contra jus Constitutionis, et sententia lata contra Jus litigatoris, quae? *num.* 76.

Sententia debet esse conformis Libello, *t.* 27. *num.* 77. *et seqq.* Judex appellatur *Stultus*, qui ultra petita in Libello judicat, *num.* 78. Sententia debet esse conformis Libello in tribus: et quibus? *num.* 79. Regula haec patitur plures fallentias, *num.* 80. *et seqq.* Fallit enim in Papa, Imperatore, aliisque supremis Principibus etc. *n.* 81. Fallit etiam in causis, in quibus proceditur sola facti veritate inspecta, *num.* 82. Fallit insuper propter magnam conformitatem, seu connexionem, quam res petita in Libello habet cum alia re; idque exemplificatur, *num* 83. Regula illa procedit solum in causis civilibus, secus in criminalibus, *num* 84. Fallit quoque, si partes consentiant, *num.* 85. Atque in causa Matrimonii carnalis, vel spiritualis, et in aliis casibus concernentibus periculum animae, *num.* 86.

Sententia judicialis debet esse certa, *t.* 27. *num.* 87. *et seqq.* Adeo, ut sententia incerta, sit ipso jure nulla, *num.* 88. Etiamsi petitio Libelli fuisset de quantitate incerta, *num.* 89. Regula haec procedit in Judiciis particularibus: Secus in universalibus, *num.* 90. Fallit etiam in illis casibus, in quibus Judex nequit ferre certam sententiam; puta in alternativis, vel quando dubium est, an res petita adhuc existat, *num.* 91. Sententia super expensis litis, potest esse incerta, et quomodo? *t.* 27. *num.* 207.

2 Sententia judicialis, an possit ferri sub condi-

SEPARATUM

SEPELIRE, SEPULCHRUM, SEPULTURA

SEQUESTER, SEQUESTRARE, SEQUESTRATIO, SEQUESTRUM

SERMO

SERVITUS, SERVUS

SEU

SIGILLUM

SIGNIFICATIO

SIMILE

SIMONIA

SINGULARITAS

SOCIUS

SODOMIA

SOLIDUS

SOLVERE, SOLUTIO

num. 43. Si non eom Capitali debentor usurao, ceuseutur bae prius solunae, *num.* 44. Si conveutioue tempus solutioui praefisum est, potest debitor ante illud solvere, *num.* 46. Si nullum tempus determinatum est, potest debitor differre solutionem, donec petatur, *nu.* 47. Pouuntur duae limitatioues, *nu.* 48. In quo loco solutio fieri debeat? *nu.* 49. *et seqq.* Debitum etiam absque solutione tollitur acceptilatione, *num.* 55. Restituens Chirographum, censetur tacite remittere debitum: non item si pignus restituatur, *num.* 56. An, et quando fieri possit solutio per compensationem tam publicam, quam occultam? *n.* 57. *et seqq.*

Solutionis Ordo deficientibus ad solvenda omnia debita mediis servari debet, *t.* 23. *num.* 79. *et seqq.* Et *primo* restitui debent res alienae, *num.* 79. *Secundo* solvi debent sumptus judiciales, *num.* 80. *Tertio* impensae funebres, ac illi Creditores, qui ad has aliquid subministrarunt, *num.* 81. In hac classe veniunt, qui ad insinuationem Testamenti, vel confectionem Inventarii aliquid dederunt, *num.* 82. *Quarto* veniunt Pharmacopoei, Medici et Chirurgi, *num* 83. Si tempore infirmitatis ultimae succurrebant, *num.* 84. His aequiparantur, qui ad reficiendam domum, vel aliud aedificium, pecunias aut materialia dederunt, *num.* 85. *Quinto* uxores quoad allatam dotem jam solutam, *num.* 86. *et seqq.* *Sexto* Pupilli, Minores, et causae piae, quoad bona suorum Tutorum, Curatorum, et Administratorum, *num.* 88. *Septimo* Fiscus quoad bona eorum, qui cum illo contraxerunt, vel bona illius administraverunt, *num.* 89. *Octavo* Creditores Hypothecarii expressam Hypothecam habentes, *num.* 90. *et seqq.* *Nono* Creditores Chirographarii, qualis Ordo inter ipsos? *num.* 92. Ordo solvendi de Jure Bavarico praescriptus, *num.* 93.

Solutionis dilatio an, et quando sit causa carius vendendi? *t.* 17. *num.* 149. *et seqq.* Solutionis obtinendae difficultas est justa causa augendi pretium, *t.* 17. *num.* 159. et *seqq.* Non item ejus anticipatio, *num.* 169.

4 Solutio sponsalium ex quibus causis fieri possit? Vide *Dissolutio Sponsalium.*

R. J. Solutio tollit obligationem debiti, per quemcunque fiat, C. H. R. LXXXIII. *n.* 2. *et* 5.

SORS

5 Sortes quid? *t.* 21. *num.* 3. Aliae sunt divinatoriae, et prohibitae, *ibid.* Aliae consultoriae, *n.* 3. Aliae divisoriae, *num.* 5. Electio per sortes est illicita, *n.* 7. Et invalida, *num.* 8.

SORTILEGIUM

5 Sortilegium quid? *t.* 21. *num.* 2. Et quotuplex? *n.* 6. Sortilegii poena quae de Jure Canonico? *nu.* 13. Et quae de Jure Civili? *n.* 17. Sortilegium est mixti fori, *nu.* 18. Potestque Judex Ecclesiasticus sortilegos tradere Curiae saeculari puniendos absque periculo Irregularitatis, *n.* 19.

SPADO

4 Spadones et Eunuchi an, et quando Matrimonium contrahere valeant? *t.* 15. *n.* 21.

SPECTATOR

5 Spectatores duellantium an, et quando subeant poenas? *t.* 14. *n.* 46.

Spectatores ultimi supplicii non sunt irregulares, *t.* 12. *num.* 112. Nec graviter peccant, *num.* 113. Imo nec venialiter, si ex causa rationabili cum debita cautela spectent, *n.* 114.

SPES

1 Spes in quibus differat a Fide? *t.* 1. *n.* 49.

SPIRITUALIS

2 Spirituale vinculum, qua ratione sit fortius carnali? *t.* 7. *n.* 13. 14. *et seqq.* Spirituale fortius operatur, prae carnali, *num.* 17.

3 Spiritualia et Ecclesiastica an, et quando permutari valeant? *t.* 19. *n.* 14. *et seqq.*

5 Spiritualis res, quatenus materia Simoniae, quid? *t.* 3. *num.* 44. Alia est talis ex natura sua, *num.* 45. Alia causative, *num.* 46. Alia effective, *n.* 47. Spirituale pro spirituali absque simonia dari potest, *num.* 246.

Spirituali annexa res, quatenus materia Simoniae, quid? *t.* 3. *nu.* 52. Alia est annexa antecedenter, *n.* 53. Alia concomitanter, *n.* 54. Alia subsequenter, *n.* 55.

SPIRITUS

1 Spiritus sanctus pariter procedit a Patre et Filio, *t.* 1. *num.* 19. *et* 20. Haec Catholica veritas probatur ex S. Scriptura, *n.* 21. *et* 29. Atque ex Testimoniis SS. Patrum, praesertim Graecorum, *n.* 22. *et seqq.* Item ratione Theologica, *num.* 25. *et* 26. *et seqq.* Solvuntur instantiae Graecorum, *nu.* 27. *et seqq.* Cur Graeci Patres dixerint Spiritum S. procedere a Patre per Filium? *num* 31. Spiritus S. procedit a Patre et Filio, tanquam ex uno principio, et unica spiratione, *n.* 33.

SPOLIATOR, SPOLIATUS

2 Spoliator violentus an rem ablatam, fructusque ejus, et damna restituere teneatur; et qualiter? *t.* 13. *n.* 117. *et seq.* Tenetur restituere rem ablatam, et omnes fructus ejus, *nu.* 117. Etiam illos, quos prior possessor percipere potuisset, *num.* 118. *et* 119. Tenetурque damna illata plenarie resarcire, *num.* 120. Et antequam audiatur super proprietate, praemissa omnia spoliato ad obolum restituere, *n.* 121. Si constat de violentia per spoliatorem illata, damna et interesse probantur per Actoris spoliati juramentum, *n.* 122. *et seqq.*

Spoliatus agens possessorio recuperandae, non tenetur spoliatori respondere super proprietate ante factam spolii restitutionem, *t.* 12. *num.* 273. Dummodo excipiat contra spoliatorem: alias secus, *num.* 274. Spoliatus, si velit, potest simul agere possessorio recuperandae, et petitorio, *num.* 275. Spoliatorum remedia, quot? *t.* 13. *n.* 2. Eorum praecipua enumerantur, *n.* 3. *et seqq.* Remedium spoliatorum ex Condictione Triticaria, *nu.* 4. Et ex Condictione indebiti, declaretur, *nu.* 6. Vide supra §. *Condictio*, et §. *Interdictum.*

2 Spoliatus ante omnia est restituendus, *t.* 13. *num.* 48. Adeo, ut non obstet exceptio proprietatis, *num.* 49. Nec etiam exceptio criminis, *num.* 50. Dummodo istud personam spoliati non reddat inhabilem ad agendum: ut excommunicatio, *nu.* 51. Vel missio in Bannum, *num.* 52. Nec ob crimen ejusmodi, quis ipso jure privatus existat tam re, quam possessione ipsius, *numer.* 53. Ut spoliatus ante omnia sit restituendus, quid probare debeat? *num.* 54. Regula illa, *Spoliatus etc.* contra quos procedat? *num.* 55. *et seqq.* Spoliatus petens restitutionem, non tenetur allegato titulo praehabitam possessionem justificare, *num.* 56. Restituitur etiam contra Minores, et Pupillos, *num.* 57.

SPONSALIA

arbitrium Judicis ad cognoscendum ex futuro Matrimonio oriri scandala, num. 165. In excommunicatione ob non observata sponsalia per annum insordescens an, et quando sit suspectus de haeresi? num. 166.

4 Sponsaliorum obligationem remittens potest exigere compensationem pecuniariam, si ex tali remissione damnum patiatur, num. 167. Prout ordinarie contingit, num. 168. Imo potest compensationem exigere, etsi nullum damnum patiatur, num. 169. et seqq. Per quem? et quomodo taxanda sit compensatio pecuniaria debita pro tali remissione? num. 175.

Sponsalia de futuro, si cum duabus, vel duobus fiunt, priora valent, t. 4. num. 5. Etsi posteriora juramento firmentur, et eis accesserit copula, num. 6. Licet secunda Sponsa fuerit ignara priorum sponsalium, num. 7. Et grave patiatur damnum, num. 8. Solvitur Objectio, num. 9.

Sponsalia sub conditione licite sunt, t. 5. num. 21. et seqq. Sed non expediunt, num. 22. Sponsalia, si Papa dispensaverit, quid Juris importent, nn. 23. Sunt valida et licita, num. 25. et seqq. Sponsalia sub conditione, si virginem te invenero, quid juris importent? num. 38. et seqq.

4 Sponsalia sub conditione impossibili, aut inhonesta ad modum aliorum contractuum sunt nulla, t. 5. nn. 51. et seq. Solvitur objectio, num. 53. Et confirmatur ulterius, num. 54. et seqq. Conditio turpis de futuro repugnans substantiae Matrimonii annullat Sponsalia, num. 57. Secus est si substantiae Matrimonii non repugnat, num. 58. Solvitur instantia, num. 59. Turpis conditio de praesenti, aut praeterita apposita Sponsalibus quid faciat? num. 60. et seqq.

Sponsalia sub causa aut demonstratione etiam falsa fiunt, t. 5. num. 61. et seq.

Sponsalia sub modo quid juris importent? t. 5. num. 63.

Sponsalibus an apponi possit poena? qualiter? t. 1. num. 187. et seqq.

Sponsaliorum arrha. Vide *Arrha*.

Sponsaliorum dissolutio, ex quibus caussis fieri possit. Vide *Dissolutio Sponsaliorum*.

Sponsalitia largitas. Vide *Largitas Sponsalitia*.

Sponsus vel sponsa cum consanguinea, vel consanguineo copulam habens, quid Juris secum trahat? t. 14. num. 62. et seq.

R. I. Sponsalia de futuro occulto contracta, sed postea divulgata, ad sui dissolutionem requirunt auctoritatem Judicis Ecclesiastici, C. I. R. I. numer. 6.

Sponsalia ab initio nulla per lapsum temporis non convalescunt, C. II. R. XVIII. num. 7.

Sponsalia nulliter contracta non praestant impedimentum, C. II. R. . . . num. 4. 9.

Sponsalia nomine filiae scientis et tacentis contracta valent, C. II. R. XLIII. num. 7.

SPORTULA

1 Sportularum appellatione, quid intelligatur? t. 32. num. 17. De Jure Civili potest Judex Delegatus Sportularum nomine aliquid exigere, non vero Ordinarius, num. 18. De Jure Canonico neuter potest eas exigere, num. 19. et 20. Imo recipiens tenetur ad restitutionem, non obstante remissione eorum, quibus restitutio facienda esset, num. 21. et 22. Quamvis istud posterius solum procedat in Delegatis Summi Pontificis, num. 23.

SPURIUS

4 Spurii qui? et quotuplices? t. 17. num. 26. et seqq.

STATUS

1 Status hominum triplex in Ecclesia, Virginum, Continentium, et Conjugatorum, t. 1. num. 149. Status Virginalis antecessit caeteris, eique attribuitur Fructus centesimus, num. 150. Status Clericalis requiritur in eligendis ad beneficia Ecclesiastica, t. 6. num. 219. Status Ecclesiastici interdum requiritur in praeficiendis ad Beneficia Ecclesiastica, et quomodo? t. 14. num. 7.

4 Status Religiosus fuit primum a Christo Domino institutus, t. 31. num. 18.

STATUTUM

1 Statuta nova facere pro suis subditis, an possint Episcopi? t. 2. num. 69. et seqq. Archiepiscopi? num. 74. et seqq. Et Capitulum Cathedrale? num. 84. et seqq. Statuta an possint facere Ecclesiae Collegiatae? num. 94. An aliae Universitates, Collegia et Societates? num. 95. et 96. Imo et Ordines Religiosi? num. 97. et seqq. Quis possit Statuta condere pro Ordine Fratrum Minorum? num. 98. et 99. An etiam congregatio intermedia possit facere Statuta? ibid. Statuta perpetua possunt condere Legati Sedis Apostolicae, t. 30. numer. 15. Vide supra ℣. *Constitutiones*, et ℣. *Episcopus*, et ℣. *Archiepiscopus* etc.

1 Statuta saecularia Laicorum an obligent Clericos? t. 2. num. 290 et seqq. Statuta inferiorum Laicorum, quae disponunt circa contractus, et non sunt praejudicialia Clericis, nec sacris Canonibus contraria, an extendantur ad Clericos? cit. t. 2. num. 322. et seqq. Sententia negative est communis, num. 324. et seqq. Differentia inter Statuta particularia locorum, et Leges Juris Civilis, nu. 325. Dantur nihilominus certi casus, in quibus Statuta inferiorum Laicorum extenduntur ad Clericos, vel hos afficiunt; et qui sint illi casus? num. 328. et 329. ac seqq. Aliud est Statuto coerceri, aliud, sub certa lege alicujus praestationis ad Statuti commodum invitari, numer. 358. Statutum Laicale praejudicans Immunitati Ecclesiasticae, aut favori Religionis, non valet; idque exemplicatur, numer. 350. Vide supra ℣. *Clerici an obligentur*. Statutum et Consuetudo non differunt, nisi sicut tacitum et expressum, cit. t. 2. num. 318. Statuta Laicorum per Ecclesiam approbata, qua ratione constringant Clericos, numer. 332. Statuta Laicorum approbare in ordine ad Ecclesias, et Ecclesiasticas personas, est casus Papae reservatus, num. 333. Cautela pro Episcopis, cupientibus, ut Clerici Principum saecularium statutis se conforment, numer. 333. et 334. Concessa potestate interpretandi Statuta, qualis concedatur? t. 2. num. 335. Clausula, quod Statuta aliqua non recipiant interpretationem, quid operetur? numer. 356. In Statutis, aliisque dispositionibus, est evitanda correctio, pro possibili, cit. t. 2. num. 492. et 493. et seqq.

1 Statuta a se condita possunt tollere Capitula, et aliae Communitates, t. 2. numer. 533. Quid si haec sint jurata? numer. 534. et seqq. Cautelae pro perpetuatione Statutorum, numer. 539. Statuta a superiore confirmata, an possint tolli ab inferioribus statuentibus, numer. 540. et seqq.

vecante, et Generales Ordinum, num. 23. Ad hoc subsidium tenentur soli, et omnes Clerici Beneficiati, numer. 24. et seq. Exceptis pauperibus, num. 26. Monasteria, et eorum Ecclesiae Regulares, non item saeculares incorporatae sunt exemptae, num. 27. et seqq. Subsidium Charitativum, ut rite exigatur, requiritur justa causa, nu. 29. Quaenam tales censeantur? num. 30. Si Episcopo reddi-tus sufficiunt, non potest exigere subsidium Charitativum, num. 31. Quantitas subsidii determinatur arbitrio Episcopi, num. 32. Potest exigi saepius, num. 33. cum consensu tamen et consilio Capituli, num. 34. Modus exigendi illud, num. 35. Existente dubio et controversia inter Episcopum, et clerum circa subsidium, quid juris? num. 36. Et quid de Subsidio ad Seminarium? ibidem.

SUBSTITUTIO

3 Substitutio quid, et quotuplex? t. 26. num. 557. et seqq. Alia est directa, alia indirecta, num. 558. et seq.

Substitutio Vulgaris quid? t. 26. num. 561. Valet, sive Institutus nolit, sive non possit adire haereditatem, num. 562. Vulgariter substitutus consequitur totum id, quod institutus habuisset, nu. 563. Substitutio Vulgaris expressa continet tacitam Pupillarem, num. 564. Facit ex haerede suo voluntarium, num. 565. Exspirat post aditam haereditatem, num. 566. Limitatur hoc, num. 567. et seq. Exspirat etiam, si substitutus ante institutum, vel ante aditam ab ipso haereditatem moritur, numer. 569.

3 Substitutio Pupillaris quid? t. 26. num. 570. Alia est expressa, alia tacita, num. 571. Solis impuberibus in potestate patria Testatoris constitutis fieri potest pupillaris substitutio, num. 572. Mater non potest facere substitutionem pupillarem, num. 573. Requisita ad validam substitutionem pupillarem, num. 574. Substitutus pupillariter succedit tam in bonis Pupilli, quam Testatoris substituentis, num. 575. Substitutio pupillaris expressa continet tacitam Vulgarem, num. 576. Excludit matrem a successione impuberis, num. 577. Enumerantur Casus, in quibus substitutio pupillaris exspirat, num. 578. et seq. Etsi exspiret substitutio pupillaris expressa, per hoc nondum exspirat tacita, num. 583.

Substitutio Exemplaris quid? t. 26. num. 584. Potest fieri tam a matre, quam a patre, num. 584. Substitui quinam possint et debeant? num. 585. et seq. Substitutio Exemplaris varie fieri potest, num. 587. Habet eosdem effectus, quos pupillaris, num. 588. Ita ut etiam excludat matrem furiosi, vel amentis, num. 589. Exspirat, si ille, cui fit, per notabile spatium liberatur a sua infirmitate, num. 590. et seq. Item, si amenti postea nascuntur liberi, num. 592.

Substitutio Reciproca, seu breviloqua, quae? t. 26. num. 593. Non requirit certam formulam. Pro diversitate modi, quo fit, diversas continet alias substitutiones, num. 595. Juxta quarum naturam etiam exspirat, num. 596.

Substitutio compendiosa quae? et cujus effectus? t. 26. num. 597.

Substitutio Fidei Commissaria quid? t. 26. num. 598. Potest fieri in, et extra Testamentum, num. 599. Conditionate, vel absolute, num. 600. Inducit veram obligationem restituendi haereditatem juxta voluntatem Testatoris, nu. 601. et seq. Quibus verbis fieri soleat? num. 603.

SUCCESSIO, SUCCESSOR

3 Successio ab intestato quid? t. 27. nu. 3. Est duplex, una in stirpes, altera in capita, nu. 4. Succedentium ordo breviter enarratur, num. 5. Computatio graduum in linea recta in ordine ad successionem, num. 6. Et in linea transversali, num. 7. Graduum computatio Civilis pro successione haereditaria etiam a Jure Canonico servatur: et computatio pro Matrimonio Canonica servatur in Jure Civili, num. 8.

Successio liberorum ab intestato, t. 27. nu. 9. et seqq. Liberi legitimi, et naturales simul quomodo succedant? num. 10. Et quomodo Legitimati per Matrimonium, nu. 11. Quomodo Adoptati? nu. 12. Quomodo Legitimati per Rescriptum Principis, vel Comitis Palatini, nu. 13. Quomodo naturales? nu. 15. Quomodo spurii, num. 16. Liberi ex damnato coitu parentibus non succedunt, alimenta tamen ab iis percipiunt, num. 18. His comparantur Liberi parentis laesae Majestatis rei, num. 19.

Successio Nepotum ab intestato, t. 27. num. 20. Nepotes cum liberis existentes succedunt in stirpem, ibid. Sicut etiam, si soli sine liberis existant, et a diversis parentibus proveniunt, num. 21. Si filius superstes succedere aut nolit, aut non possit, succedunt Nepotes, num. 22. Nepotes naturales legitimati quomodo succedant? nu. 23. Naturales non legitimati succedunt Aviae maternae, n. 24. Utrum vero paterno Avo succedant? controversia est, nu. 25. et seq. Circa successionem ab intestato attendenda sunt statuta ac consuetudines locorum, praesertim in Bavaria, n. 27.

2 Successio Ascendentium ab intestato, t. 27. num. 28. et seq. Deficientibus descendentibus, et fratribus Germanis succedunt soli ascendentes, ibid. Et quidem aequales in gradu in stirpes aequaliter, num. 29. et seq. Si cum ascendentibus existunt fratres Germani succedunt omnes in capita, nu. 31. Fratres uterini, vel consanguinei soli excluduntur ab ascendentibus, num. 32. Germanorum proles, non item nepotes succedunt cum ascendentibus, num. 33. An praemortui Germani proles sine aliis Germanis existentes succedant cum Parentibus, controvertitur, num 34. et seq. Ascendentes quando succedant naturalibus? num. 36.

Successio Collateralium ab intestato, t. 27. num. 37. et seqq. Descendentibus, et Ascendentibus deficientibus succedunt Fratres et Sorores Germani, num. 37. Eorumque praemortuorum proles, ita tamen, ut hae in stirpem, et illi in capita veniant, exclusis uterinis, num. 38. Soli defuncti praemortuorum fratrum existentes liberi succedunt in capita, num. 39. et seq. Si existunt cum eis defuncti fratres uterini, vel Consanguinei, tunc liberi Germanorum succedunt quidem, sed in stirpes, num. 41. Deficientibus Germanis et liberis eorum succedunt uterini, vel consanguinei cum eorum liberis, num. 42. Et quidem fratres et sorores aequaliter non habita ratione, an a patre vel matre bona provenerint, num. 43. et seqq. Nullis existentibus fratribus, et sororibus, nec liberis eorum succedunt caeteri Collaterales sanguine juncti juxta gradus praerogativam, num. 47. Quomodo succedant collaterales legitimati, seu adoptati? num. 48. Fratres item naturales ac spurii, nu. 49. et seq. Nati ex damnato coitu ab omni successione excluduntur, num. 51.

Successio conjugum ab intestato, t. 27. numer. 52. et seqq. Omnibus deficientibus Consanguineis defuncti, succedit Conjux, ibid. Si matrimonium fuit legitimum: nec adfuit divortium tempore mortis, num. 53. Et [illegible] in contrarium adsint

SUFFRAGANEUS

SUGGESTIVUM

SUMMARIUM

SUPERFLUUM

SUPERIOR

SUPERNUMERARIUS

SUPERSCRIPTIO

SUPPLICATIO

SUPPRESSIO

3 Suppressio Beneficii quid? *t.* 12. *n.* 32. Est prohi-
bita, *ibid.* Canonicatus potest supprimi per Epi-
scopum; non per ejus Vicarium, nec per Capitu-
lum Sede vacante, *n.* 34. Dignitas sola auctoritate
Pontificis potest supprimi, *num.* 35.

SUSPECTUS

2 Suspecta persona, ne fugiat cum re mobili petita
in Judicio, quae censetur? *t.* 17. *num.* 20. *et* 21.
5 Suspecti non possunt accusare, *t.* 1. *num.* 27.

SUSPENSIO

5 Suspensio quid, et quotuplex, et contra quem
ferri possit? *t.* 39 *num.* 159. *et seqq.* Datur etiam
in perpetuum; sed tunc est potius depositio verba-
lis, *num.* 160. Alia est latae, alia ferendae senten-
tiae, *num.* 161. Alia ab Officio, alia a Beneficio,
alia ab utroque simul, *num.* 162. Soli Clerici pro-
prie suspendi possunt, *n.* 163. Superiorissae Monia-
lium suspendi quidem possunt ab Officio, haec ta-
men non est proprie suspensio, *n.* 164 Potest etiam
integra Communitas suspendi, *num.* 165. Quo casu
tamen non comprehenduntur Episcopi, vel alii Su-
periores Praelati, nisi exprimantur, *num.* 166.
Suspensionis nomine, absolute et simpliciter positae in
jure, intelligitur suspensio totalis ab Officio, et
Beneficio, *t.* 39 *num.* 171.
Suspensionis effectus quinam? *t* 39. *num.* 174 *et seq.*
Actum suspensione prohibitum exercens incurrit ir-
regularitatem: et quando? *num* 175 Actus su-
spensione prohibiti an, et quinam valeant? *num.* 167.
Suspensio a Beneficio non hoc ipso inducit suspen-
sionem ab Officio, *ibid.* Nec e contra, *num* 168
et seq. Nisi ex culpa suspensio esset perpetua,
num. 170.
Suspensio quibus modis tollatur? *t.* 39. *num.* 177. *et
seqq.* Lata ad tempus tollitur tempore elapso, *ibid*
Lata per modum Censurae tollitur per Absolutio-
nem, *num* 178. Lata per modum poenae tollitur
dispensatione, *num.* 179.

SUSPENSUS

1 Suspensi prohibentur eligere, *t.* 6 *num.* 170. Post-
quam tamen sunt expresse denunciati, *num.* 171.

SUSPICIO

2 Suspicio facit gradum aliquem probationis, *t.* 19.
num. 27. Ex suspicionibus non debet aliquis condem-
nari, *ibid.*

SUSTENTATIO

3 Sustentatio honesta Clerici, quae comprehendat? *t.*
5. *num.* 222. *et seqq.*
Sustentatio Clerici quae dicatur? *t.* 25. *num* 76. *et seq.*
Nobilibus, et litteratis major debetur sustentatio,
n. 78. *et seq.* In computanda honesta sustentatione
attendi etiam potest, ac debet circumstantia tem-
poris, et loci, *num.* 80. Item consuetudo prudentum,
ac timentium Deum, *num.* 81. Hospitalitas quoque,
honesta recreatio, ac alia ad sustentationem decen-
tem quae pertinent, *num* 82 Clerici in computanda
honesta sustentatione sua memores esse debent,
quod vivant de patrimonio Christi, et pauperum,
num. 83. Error circa hoc, *num.* 84.

SYMBOLUM

1 Symbolo, cur fuerit additum ly, ***Filioque***? *t.* 1.
num. 36. Symbolum Fidei, quid? *cit.* *t.* 1. *n.* 52.
Unde dicatur *Symbolum*? *num.* 53 Plura Symbola
Fidei successive fuerunt edita, *num.* 54. Omnia ta-
men in effectu concordant, *num.* 55. Quatuor Sym-
bola Fidei magis principalia enumerantur, *num* 56.
Symbolum Apostolorum sic dictum, quia ab Apo-
stolis confectum, *cit.* *t.* 1. *num.* 57. Et cur id fe-
cerint? *num* 58. Quos Articulos singuli Apostoli
posuerint? *num* 59. *et* 60. Quot articulos conti-
neat? *n.* 61. *et seq.* Symbolum Nicaenum, quale?
num. 64. Quale Symbolum cantetur in Missa? *num.*
65. In Symbolo Apostolorum, quomodo fides suf-
ficienter contineatur? *num.* 66. Et cur post illud
fuerit conditum Symbolum Nicaenum, *num.* 67.
Symbolum S. Athanasii, quale, et quando ab ipso
compositum? *num.* 77. Unde habeat auctoritatem?
num. 78. *et* 79. Symbolum ordinare spectat dunta-
xat ad summum Pontificem, *num.* 79. Symbolum
Apostolorum, Nicaenum, et S. Athanasii, quan-
do et ex quo mysterio dicatur in Officio Divino?
num. 80. Quid sentiendum de quarto Symbolo, in
capitulo *firmiter* de Constitut. relato? *num.* 81. Bre-
vis explicatio hujus Symboli refertur, *cit.* *t.* 1. *num.*
82. usque ad *num.* 150.

SYNDICUS

1 Syndicus, quid? *t.* 39 *num.* 1. An, et quomodo
differat a Procuratore, et Actore Universitatis?
num. 1. 3. *et* 4. Religiosi debeat habere Syndicum,
num. 5 Saltem de honestate, licet non de necessi-
tate, *num.* 6 Monachus Abbate imperante potest
esse Syndicus in rebus sui Monasterii, *ibid.*

SYNGRAPHUM

2 Syngrapha, quid? *t.* 12 *num.* 134.

SYNODUS

1 Synodus est mixti juris, *t.* 31. *num.* 103. Con-
vocatio ad Synodum pertinet ad Legem Dioecesa-
nam, *num.* 104. Quoad accessum ad Synodum
Dioecesanam subduntur Episcopis Regulares, etiam
exempti, *cit.* *t.* 31. *num* 152. Nisi subduntur Ca-
pitulis Generalibus, nec curam Ecclesiae saecularis
gerant, *num.* 153.

T

TABELLIO

3 Tabellio esse de jure non potest Clericus, *t.* 50.
num. 5. *et seq.*

TACERE

2 Tacens, an in re onerosa habeatur pro consen-
tiente? *t.* 12. *num* 170. 171. *et seqq* In materia
concupiscibili tacens habetur pro consentiente, *num.*
177. Tacere peccatum fratris non est peccatum,
sed meritorium: et quando? *t.* 21 *num.* 21.
Qui tacet, consentire videtur: et quando? *t.* 23.
num. 107.
3 Tacens consentire videtur, quomodo intelligen-
dum? praesertim in materia Sponsaliorum, *t.* 1.
num. 45.
R. J. Tacens ad interrogationem alterius regulariter
nec confiteri, nec negare praesumitur, C. II. R.
XLIV. *num.* 3. 4. a Judice legitime interrogatus, si
tacet, habetur pro confesso, *n.* 6 7.
— qui ex duobus sibi objectis unum negat, ad al-
terum tacet, hoc fateri censetur, *n.* 8.
Tacere, medium est inter fateri et negare, C. II.
R. XLIV. *n.* 3. 4.
Tacens quomodo consentire videatur, C. II. R. XLIII.
num. 2. 3 4. 5 et in quibus haec regula fallat,
ibid. *n.* 12. *usq.* 18

scotur, *nu.* 10. Testamentum solemne scriptum
debet esse in scripturam redaetum, et manu propria
Tenatoris scriptum, vel subseriptum, *nu.* 11. Requi-
rit septem testes idoneos; et quinam hi? *n.* 12.
Religiosi et Confessarii possunt esse testes, *nu.* 13.
Quamvis pro possibili abstioere debeant a fereudo
Testimonio, *ibid.* Haeres non potest esse testis in
Testamento, nec pater haeredis, nec fratres ejusdem
needum emaneipati, *num.* 14. Bene tamen consan-
guinei haeredis, et famoli ac domestiei ejusdem,
n. 15. Item Legatarii, et Fide commissarii partieu-
lares, *n.* 16. An, et quando filios possit esse testis
in Testamento patris, et e contra? Et an fratres?
num. 17. Possunt plures ex eadem domo etiam con-
sanguinei in eodem Testameoto agere testes, *n.* 18.
Testis inhabilis, qui communiter eredilur habilis,
non invalidat Testamentum, *n.* 19. Requiritur, et
sufficit, quod testes tempore, quo fit Testamentum,
sint habiles, *nu.* 20. In testamento scripto testes
debent esse rogati: et qoomodo? *n.* 21. Debeot esse
debite praesentes, ita ot Testatorem non tantum
audiant, sed et videaot, *num.* 22. Testator coram
testibus contestari debet in papyro quam subscribeo-
dam exhibet, cootineri suam voluntatem, *nu.* 23.
Debet etiam se subscribere, vel octavum testem
loeo ipsius subseribentem adhibere, *num.* 24. Testes
omoes manu propria subscribere debent. Limitatio
aliqoa pro Rusticis, *num.* 25. Qualis subseriptio de
Jure Bavarieo requiratur? *nu.* 26. Testes non tantum
suum, sed etiam Testatoris nomen in subseriptioue
exprimere debent, *num.* 27. Et qüomodo? *nu.*
29. Debent etiam signare Testamentum proprio
sigillo, vel alieno, *nu.* 29. *et seq.* Qualis subsigna-
tio et quale sigillum de Jure Bavarico requiratur?
num. 31. *et seq.* Totum negotium debet uno con-
texto absolvi, nullo actu extraneo interveoiente,
num. 33. Exeeptis aetibus corporalibus necessitatis,
nu. 34. Compeodiosa notitia, et instruetio de con-
dendo Testamento solemni seripto, *nu.* 35. *et seq.*
Noo requiritur ad illud Notarius publicus, quamvis
coosultum sit ut adhibeatur, *nu.* 37. Dissuadetur
Testamentum solemne scriptum, et quare? *nu.* 39.
Testamentum solemne scriptum invalidum valet in
vim noneupati, *nu.* 68. Si hujus solemnitates habet,
num. 72.

3 Testamenti solemois Nuneupativi solemnitates et
requisita de Jure Civili, *t.* 26. *n.* 40. *et seqq.*
Requirontur ad hoe septem testes idonei, *nu.* 40. Et
ad id rogati, *num.* 41. Coram quibos Testator
voluntatem suam palam pronuntiet, *nu.* 42. Quacun-
que dein formula, *nu.* 43. Nee refert, ao per se,
vel per alium, oretenus, vel in scriptis volunta-
tem suam manifestet, *n.* 44. Dummodo Testes
moneat, quod velit testari solummodo Nuneopative,
num. 45. Brevis instructio de faciendo Testamento
Nuneupativo, *num.* 46. Notarius ad illud neeessarius
noo est, bene tamen valde utilis, *nu.* 47. Testa-
mentum Nuneupativum eum relatiooe ad schedam
vel scripturam, an valeat? *num.* 48. *et seqq.* Valet
Testamentum Nuneupativum, etsi nomen haeredis
non exprimatur, *nu.* 52. Dummodo alio indubita-
bili signo, digito, v. g. praesens demonstretur, *ibid.*
et nu. seq. Testamentum scriptum eum relatiooe ad
Codieillum valet, *nu.* 55. Testamentum ad interro-
gationem alterius variis modis fieri potest, *num.*
56. et duobus seqq. Ao, et quando Testamentum
ad interrogationem alterius factum, valeat? *n.* 59.
et seqq. Doetrina practica ad propositum, *nu.* 67.
Testamentum in ratione scripti invalidum, valet io
vim Nuncupativi, *num.* 68. *et seqq.* Testamentum
iovalidum non valet in vim Codicilli, nisi Clausula
Codicillaris expresse apposita sit, *num.* 71. Testa-
mentum scriptum ex defeetu solemnitatis invalidum,
nec in vim Nuneupativi valet, neque hujus solem-
nitates habet, *n.* 72. *et seqq.*

3 Testameutom ad interrogationem alterius, an, et
quomodo fieri possit, ac valeat? *t.* 26. *num.* 66.
et seqq.

Testameuti solemnitas qualiter necessaria in Foro ex-
terno? *t.* 26. *num.* 74. *et seqq.* Solemnitates in
Foro externo sunt de substantia Testamenti, *num.*
75. Doetrina praetiea, *num.* 76. Testamentum de-
fectu solemoitatis nullum, valet quoad legata, si
haeres ab intestato fatetur, se ipsum audivisse de-
functi voluntatem, *num.* 77. *et seq.* Si negat, se
aliquid a Testatore audivisse, potest ei offerri ju-
ramentum, *num.* 79. *et seq.* Si haeres *ab intestato*
non interfuit ultimae voluntati, tune corruente Te-
stamento corruunt etiam Legata, *num.* 81. *et seqq.*
Testamentom minos solemne valet etiam in Foro
externo, easu quo haeres *ab intestato* ipse pereepit,
et fatetur defuncti volontatem, *num.* 83. *et seq.*
Leges solemnitatem praeseribentes fundantur in prae-
sumptiooe fraudis, *num.* 87. *et seq.* Hinc non se
extenduot ad Testameotum confessatum a parte ad-
versa, *num.* 87. *et seqq.* Neganti haeredi *ab intesta-
to*, se interfuisse Testamento, potest offerri Jura-
mentom, *num.* 90.

Tertamenti solemnitas quomodo neeessaria pro Foro
interno? *t.* 26. *nu.* 91. *et seqq.* Enarrantur Docto-
res docentes solemoitates pro Foro ioteroo esse ne-
cessarias, *num.* 92. Probatio eorum, *nu.* 93. *et seq.*
Doetores, *et* fundamenta docentium solemoitates
Testamenti etiam in Foro interno esse neeessarias,
nu. 95. Allegator sententia media, *n.* 96. Statuitur
Auetoris, videlieet, quod in easu, quo ipse haeres
ab intestato interfuit Testameoto, defunctiqoe vo-
luntatem pereepit, valeat in Foro interno, Testa-
meotum solemnitate earens, *n.* 97. *et seqq.* Etsi id
oeget, dummodo revera interfuerit, et audiverit
voluotatem defuneti, *nu.* 99. Valet in Foro inter-
no tam quoad Legata, quam quoad haereditatem,
num. 101. *et num.* 98. Hine potest tam haeres insti-
tutus, quam Legatarii tota conscientia relietam in
tali Testamento haereditatem, vel Legata aceipere,
vel retinere, *n.* 102. Teoeturqoe haeres *ab intestato*
ea illis restitoere, *num.* 103. Quod si non faciat,
possunt haeres, et Legatarii seripti uti oeculta com-
pensatione, vel agere contra eum, *n.* 104. *et seq.*
Testamentom solemnitate careos, eui haeres *ab in-
testato* non interfuit, valet in Foro interno, nisi
haeres *ab intestato* exeipiat, *nu.* 106. Parit obliga-
tionem natoralem Testamentum solemnitate earens,
n. 107. *et seqq.* Probatur per exteosum, quod Te-
stamentum solemoitate careos valeat in Foro inter-
no, *ibid. et seqq.* Testamentum solemnitate carens,
post Judieis seotentiam, nec in Foro eonscientiae
amplius valet, *num.* 118. Corollarium et doetrioa
practiea, *n.* 131. *et seq.*

3 Testamenti solemnitas de Jure Canonieo requisita,
t. 26. 133. *et seqq.*

Testamentum privilegiatum ad pias causas qoid? *t.*
26. *num.* 136. Est in otroque Foro privilegiatum,
n. 138. *et seqq.* Etiam de Jure Civili Testameotum
ad pias causas est privilegiatum, *num.* 142. In Te-
stamento ad pias causas requiruotur saltem duo te-
stes legitimi, casu qoo aliunde non constat de vo-
luntate Testatoris, *num.* 143. Duo testes non sunt
de substantia Testamenti ad pias causas, *num.* 144.
et seq. Debeot in eo adesse saltem ea, qoae requi-
runtur de Jure naturae, *num.* 146. Valet quando
sine omni teste adest manus propria Testatoris: vel
si haeres ab intestato ipsemet audivit defuneti vo-
luntatem, *num.* 147. Item si haeres institotus pius,
v. g. pauper solus audivit defuneti voluntatem, *nu.*
148. Doctrina practica ad propositum, *num.* 149.

Testamentum? n. 289. et seq. Coeci valido testantur, num. 291. De Jure Civili testari non possunt impuberes, num. 292. et seq. Neque Auctoritate Tutoris, nu. 294. Filiifamilias etiam cum consensu Patris nequeunt testari de bonis profectitiis, vel adventitiis, n. 295. et seqq. Bene vero de peculio castrensi, vel quasi castrensi, num. 298. Mancipia ac servi proprie dicti testari non possunt, nu. 299. Capti ab hostibus an et quando facere possint Testamentum? num. 300. et seq. Obsides non possunt testari, nisi eis permittatur, num. 302. De Clericis et Religiosis remissive, n. 303. Damnati ob libellum famosum testari nequeunt, num. 304. Idem est de damnatis ad mortem, nu. 305. Quamvis hodie contrarium etiam probabile sit, num. 306. Incarceratus ad mortem ante sententiam valide testatur: imo etiam post illam, si ab ea appellavit, n. 307. Deportati et Banniti a Caesare testari nequeunt, n. 308. Bene tamen relegati et Banniti ab imperii Principe, nu. 309. Rei criminis laesae Majestatis et proditores non possunt testari, num. 310. Idem est de Haereticis, nu. 311. Excipe Haereticos in Germania, ibid. Testari non possunt poenitentes Cardinalem, num. 312. Usurarii manifesti, num. 313. Nisi ante mortem restituant vel cautionem praestent, nu. 314. et seq. Item contrahentes incestuosum matrimonium, num. 316. Prodigi, num. 317. et seq. Excommunicati tamen et infames testari possunt, num. 319. Ex natura inhabiles ad testandum etiam ad causas pias testari nequeunt, nu. 320. De Jure Civili tantum inhabiles possunt testari ad causas pias de bonis, quorum dominium retinent, num. 321. et seqq.

3 Testamentum Clericorum saecularium, t. 26. num. 326. et seqq. Clerici testari possunt de bonis patrimonialibus, et quasi patrimonialibus seu industrialibus, num. 326. Ac parsimonialibus, num. 327. et seq. De bonis Ecclesiasticis superfluis nec ad causam piam testari possunt de Jure, num. 329. Bene tamen de consuetudine, nu. 330. et duobus seqq. Ad causas profanas de Bonis Ecclesiasticis superfluis vi consuetudinis nec valide, nec licite testari possunt clerici saeculares, num. 333. et seqq. Consuetudo ad causas profanas testandi cur taceretur, nu. 350. Probabilius est, eam nullibi inveniri, nu. 351. Haeredes profani nec ex Testamento, nec ab intestato accipere vel retinere possunt bona Ecclesiastica superflua, num. 353. Si sciunt, vel prudenter praesumere possunt, ea esse talia, nu. 354. Secus si ignorant, num. 355. Doctrina practica ad hoc, num. 356.

3 Testamentum Religiosorum, t. 26. n. 357. et seqq. Religiosus nequit facere Testamentum, ibid. Neque ad causas pias, num. 358. Neque cum licentia superioris, num. 359. Nec ad aliam ultimam voluntatem facere possunt Religiosi, num. 360. Religiosi non Professi seu Novitii testari possunt, num. 361. Non tenentur ad formam Concilii Tridentini, nu. 362. et seq. Testamentum ante professionem factum post professionem subsistit, n. 364.

Testamentum praesertim reciprocum, seu mutuum conjugum, t. 26. num. 365. et seqq. Testamentum reciprocum etiam a non conjugibus, ibid. Conjuges in Testamento reciproco possunt vel se invicem instituere haeredes, nu. 366. Vel sibi invicem usumfructum relinquere, num. 367. Debent tamen Prolibus relinquere legitimam, ibid. In ordine ad quam, quomodo utiliter clausulare possint testamentum conjuges, demonstratur practice, nu. 368. et seqq. Testamentum reciprocum inter conjuges condendi modus et formulae, nu 371. et seq Dispositio de usufructu omnium bonorum quomodo intelligenda? num. 373. Non comprehendit legitimam, n. 374. Si unus conjux alteri relinquit usumfructum omnium bonorum, quomodo interpretanda dispositio? num. 375. et seqq. Testamentum reciprocum a quovis conjuge pro parte sua libere revocari potest, etiam inscio ac invito altero, num. 381. Si una pars clandestine revocat, censetur etiam plerumque ab altera tacite revocatum Testamentum, nu. 382. Varii modi, ac instructio practica faciendi Testamenta conjugum tam reciproca, quam alia, usque ad num. 393.

3 Testamenti Destitutio quid, et quomodo fiat? t. 26. n. 731. et seqq.

Testamenti Irritatio quid et quomodo fiat? t. 26. n. 731. et seq.

Testamenti Revocatio et mutatio. Vide *Revocatio Testamenti.*

Testamenti Ruptio quid, et quomodo fiat? t. 26. n. 735. et seqq.

R. J. Testamenti causa est favorabilis Actori, C. II. R. XI. num. 10.

Testamentum ab amente, impubere etc. factum, non convalescit, si postea fiat rationis compos, aut pubescat, C. II. R. XVIII. n. 5.

Testamentum impugnans ut inofficiosum, aut falsum, nihil percipit ex illo, C. II. R. XXXVIII. nu. 6. Secus si impugnat ut minus solemne, ibid.

Testamentum rite confectum, non revocatur per aliud imperfectum, C. II. R. LII. n. 6.

Testamentum minus solemne ad pias causas validum, facit etiam valere legata profana, C. II. R. XLII. num. 10.

Testamento invalido legata pia valent, C. II. R. XLII. n. 12. et 15.

Testatus partim, et partim intestatus nemo potest decedere, C. II. R. XXXV. n. 2.

TESTIS

1 Testis si quandam falsitatem adjicit suo testimonio, an dictum ejus reprobetur in totum? t. 3. n. 180. et 181. Testes ut probent consuetudinem quae conjunctim deponere debeant? t. 4. num. 179. Et cujus aetatis esse debeant, quando deponant de consuetudine immemoriali? num. 180. Testium depositio eandem vim probandi obtinet, ac fides instrumentorum, t. 29. num. 99. Testibus potest probari metus: et qualiter? t. 40. nu. 84 et seqq. Magis est credendum duobus testibus de metu attestantibus una cum existente conjectura, quam mille negantibus, nu. 89. et 90. Testes debent reddere rationem dicti sui, n. 90.

2 *Testes lite non contestata non debere recipi*, est Regula, t. 6. nu. 1. In certis tamen casibus possunt testes ante litem contestatam recipi, nu. 4. et seqq. Et quae generatim ad hoc requirantur? nu. 5. Possunt testes recipi ante litem contestatam in Judiciis summariis, n. 6. Item si adsit periculum, ne testimonii facultas pereat: ut si timeatur de testium morte, vel absentia diuturna, num. 7. Tale periculum Judicis arbitrio relinquitur discernendum, nu. 8 et 10. Quid de senibus septuagenariis? ibid. ac de illis, qui sunt quinquaginta quinque annorum? n. 8. et 9. Aut vexantur infirmitatibus? nu. 10 Etiam ob alias consimiles causas possunt testes recipi, lite non contestata, n. 11. Ut si timendum sit, ne ob moram longiorem testes obliviscantur rerum gestarum, nu. 12. Testibus sic receptis ante litem contestatam, tenetur Actor intra annum convenire adversarium, aut talem receptionem testium denunciare, nu. 14. Alioquin attestationes testium sunt invalidae; et quomodo? num. 15 Possunt testes recipi ante litem contestatam in casu contumaciae Rei, estque periculum in mora, n. 16. Quid, si ipsemet Actor contumaciter se absentet? nu. 18

Procurator etc. nequit esse testis in causa, qui patrocinium gessit, num. 189. Neque illi, qui habent simile negotium huic, ad quod testes inducuntur, nu. 190. Ad faciendum videlicet plenam probationem: secus, ad aliqualem praesumptionem, num. 191. Regula illa limitatur, si testis cum juramento protestetur, se nolle commodum sentire ex sua depositione etc. n. 192. Et in testibus multum legalibus, n. 193. Ac in causis modici emolumenti, num. 194. Et ubi testis deponit de facto proprio, ad utilitatem aliorum tantum, n. 195. Item in Instrumentis etc. num. 196.

2 Testes in causa propriae Ecclesiae, an possint esse Clerici, vel Praelatus ejusdem Ecclesiae? t. 20 nu. 197. et seqq. Vide supra §. *Clerici an possint etc.* Testes in causa Universitatis, v. g. Civitatis, Oppidi etc. an possit esse illi, qui sunt membra illius Universitatis, nu. 211. et seqq. Testes de Universitate possunt repelli in causis illis, ubi commodum inde resultans, tangit singulos de Universitate: ut in lite super nemore, vel pascuis etc. nu. 219. Vel quando agitur de praedio, aut vinea, cujus proprietas est Universitatis, ususfructus autem singulorum, num. 220. Aut quando lite perdita, in singulos de Universitate venit imponenda extra Collecta, n. 221. Idem dicendum in causis civilibus arduis, et magni praejudicii, num. 222. Testes de Universitate num sint generaliter, seu directe admittendi ad testificandum in negotiis Ecclesiae, vel Universitatis suae: aut tantum in defectum aliarum probationum? t. 20. nu. 223. et seqq. Quando admittuntur in subsidium, plene probant, nu. 128. Alias non sunt omni exceptione majores, nu. 229. Testibus de Universitate, minus creditur in concursu aliorum testium ipsis contradicentium, n. 230.

2 Testes quot requiruntur ad legitimam probationem? t. 20. num. 231. et seqq. Regula est, ad legitimam probationem requiri, et sufficere duos testes, num. 231. Et quidem in qualibet causa, tam profana quam Ecclesiastica, imo et in criminali, nu. 232. Dummodo illi duo testes sint omni exceptione majores, n. 233. Testium numerus potest supplere ipsorum defectus in causis civilibus, num. 234. Secus in causis criminalibus, et civilibus arduis, n. 235. Dantur nihilominus certae causae, in quibus plures, quam duo testes requiruntur: et quae? t. 20. num. 236. et seqq. Dictum illud, *In ore duorum, vel trium testium stat omne verbum*, proponitur, ac declaratur, nu. 237. 238. et 239. Consuetudo adhibendi septem testes in Testamento, qualiter dicatur esse aliena a Lege Divina? nu. 240. In purgatione Canonica plures requiruntur testes; et cur? num. 241. In causa Divortii ob impotentiam viri, septem requiruntur testes, num. 242. Ad condemnationem Episcopi Cardinalis requiruntur septuaginta testes: istud tamen non observatur in Praxi, num. 243. et 244. De Jure Civili in Testamentis requiruntur septem testes, et quinque in Codicillis, num. 246.

Testis unus, quantumvis legitimus, regulariter non probat, neque sufficit ad decisionem causarum, t. 20. nu. 247. et seqq. In quacunque Dignitate is sit constitutus, num. 248. Idque procedit etiam de Jure Divino, nu. 249. Testimonium unius non careret omni effectu, nu. 250. Quia induceret praesumptionem, ibid. Et facit indicium sufficiens ad inquirendum, et citandum, et ad torturam, n. 251. Testis unus legitimus facit semiplenam probationem, t. 20. nu. 252. An in nullo prorsus casu sufficiat testimonium unius ad plenam probationem, seu terminationem causarum? num. 253. et seqq. Papa ex certis casibus potest statuere, ut credatur uni testi, num. 256. An hoc ipsum possint statuere alii Principes, superiorem non recognoscentes, num. 257. Et quid de consuetudine particulari locorum? ibid. Testi uni plene creditur, quando non agitur de alterius praejudicio, num. 258. Puta, quod aliquis sit baptizatus, ordinatus, Ecclesia consecrata etc. num. 259. Dummodo probatio, v. g. Clericatus, nemini praejudicet, alias secus, num. 260. Testis unius sufficienter probat, quod moriturus dederit signa poenitentiae, sicque possit absolvi, num. 261. sufficit etiam testis unus, quando agitur de impediendo peccato etc. num. 262. Ac in denunciatione inhabilitatis ad Ordines, vel Beneficium obtinendum: Secus, si Beneficium cuipiam jam fuisset collatum, n. 263. Creditur dicto unius testis de consensu partium, n. 264. Aut quando Testator ita praecepit, n. 265. Item ad probandam innocentiam inquisiti, denunciati etc. quod limitatur, nu. 266. Idem dicendum in causis, in quibus nullo modo, aut difficulter plures testes haberi possunt, n. 267. Sic creditur dicto Interpretis, ibid. Et quando agitur de indiciis, seu declaratione mentis disponentis, n. 268. Testis unus, attestans in individuo de mente alterius, facit indicium, ibid. Testis unus probat concurrente simul fama, arbitrio tamen Judicis, nu. 269. et 404. Vel quando accedit juramentum suppletorium personae principalis, aut concurrunt alia adminicula, nu. 270. Officialis jurati testimonio creditur in his, quae pertinent ad suum officium, num. 271. Idque exemplificatur in Nuntio publico, num. 272. Ponderatore publico, num. 273. Medico, Architecto, Agrimensore, et similibus, n. 274. Statur Notarii publici testimonio de gestis a se ipso, num. 275. Testis unus sufficit in probando verisimili causa ignorantiae, num. 277. Testimonio solius Papae creditur, quando deponit de facto proprio, nu. 278. Idem dicendum de Imperatore, et Rege, n. 279. Cardinali asserenti, se esse Legatum Papae, creditur, ibid. Testis unicus sufficit in causis levioribus, num. 280. Sicut et ad leviores poenas delinquentibus imponendas; idque exemplificatur, n. 281.

2 Testes singulares, qui et quotuplicis generis sint? t. 20. num. 282. Testes alii vocantur *Testes contestes*; alii *Testes singulares*: et qui sint? num. 282. et 283. Testium singularitas potest induci secundum omnia decem Praedicamenta, num. 284. Ea est triplex, num. 285. et seqq. Regula est, quod testes singulares non probent, t. 20. num. 289. et seqq. Testes singulares tantum probant mille, quantum unus, num. 289. Regula haec vel maxime procedit in testibus singularibus, singularitate obstativa, seu adversativa, num. 291. Nequit istis deferri juramentum in supplementum, nu. 292. Melius est habere unum testem, quam plures singulares singularitate obstativa, num. 293. et 291. et 292. Testes singulares singularitate diversificativa, plene non probant, num. 294. Quamvis singuli eorum probent tantum, quantum unus, num. 294. et 295. Sicque ex eorum depositione oritur semiplena probatio, quidquid nonnulli contradicant, num. 295. et 296.

Testes singulares singularitate adminiculativa, an probent? t. 20. num. 297. et seqq. Probant in causis civilibus idem factum genericum, seu successivum: et hujus ratio, num. 297. et 298. Idque declaratur exemplis, num. 299. et 300. Possessio, jurisdictio, et similia, possunt probari per testes singulares singularitate adminiculativa, ibid. et num. 303. Jura indistincte dicentia, quod testes singulares non probent, procedunt in testibus singularibus singularitate obstativa, et diversificativa, non adminiculativa, num. 301. Solvitur instantia, num. 302. et 303. Testes singulares singularitate

pars adversa debeat audire testes juxta *caput* 2. *de Test*, *num.* 421. Dentur tamen plures casus, in quibus testes possunt recipi parte altera non citata, *n.* 472. 473. *et seqq.* Excommunicari potest, qui impedire praesumit productionem testium, *t.* 20. *num.* 431. 432. *et* 434. *et seqq.* Et quid dicendum de Literis *mutui compassus*? *n.* 433. *ut* 434. Quod si testes personaliter venire nequeant, concedenda est alteri Judici *Remissoria*; et quando? *num.* 435. *et seqq.* Depositiones testium a Judice remissoriam accipiente, qualiter transmitti debeant alteri Judici? *num.* 437 et 435. Cujus sumptibus testes e longinqua sint producendi? *t* 20. *num.* 438. Expensae testibus de longinquo venientibus debitae, qualiter sint mensurandae? *num.* 439. 441. *et seqq.* Utrum emolumentorum, quibus testis ob absentiam carere debet, ratio sit habenda? *num* 443. Testium productiones quot fieri possint? *num.* 445. *et seqq.* An testes semel producti, iterum in eadem causa produci valeant? *num.* 453. *et seqq.* Vide supra ℣. *Productio testium* Timor subornationis testium magis urget post publicationem attestationum, quam ante, *num.* 461.

Testis antequam deponat, debet jurare: alioquin non probat, *t.* 20. *num.* 463 Quinque capitula secundum Glossam sunt juranda per testes; nempe, quod dicent totam veritatem, *num.* 465. Nullam interserendo falsitatem, *num.* 466. Et quod dicent veritatem pro utraque parte, *num.* 467 Et quidem omnem veritatem, sive interrogati, sive non, *num.* 468. Et quod non pretio, nec amore, nec timore etc. testimonium ferant, *num.* 469. Alii sexto requirunt, quod testes jurent, secreto tenere dictum suum, *num.* 470. Dantur nihilominus aliqui casus, in quibus probant testes non jurati, *num.* 471 *et seqq.* Ut, quando Judex super notoriis recipit informationes, *num.* 472. item in probatione consuetudinis populi, *num.* 473. Et generaliter, quando testes recipiuntur pro informatione solius Judicis, *num.* 474. Unde Executor Literarum Apostolicarum cum clausula, *Si idoneum eum inveneris*, potest recipere informationes a testibus non juratis, *num.* 475. De consuetudine multis in provinciis Personae illustres sine juramento testificantur etc. *num* 477. Consuetudo illa non valet, qua generaliter omnibus testibus creditur sine juramento, *num.* 478. Testes sine juramento recepti, licet non probent, nec quidem semiplene, faciunt tamen praesumptionem, *num.* 479. Non testimoniis, sed testibus judicandum est, *num.* 477. Testibus, an, et quando possit remitti juramentum, *num.* 480. Qua forma juramentum testium sit praestandum? *num.* 488. *et seqq.* Spectato rigore juris, qui non habet manus, nequit testimonium judiciale dicere, *num.* 489 Episcopus receptus in testem, qualiter juret? *num.* 491. Testes prius debent jurare, quam deponere, alias non valet testimonium, *num.* 492. *et* 493. Testis debet jurare praesente adversario etc. *num.* 494. *et seqq.* Vide supra ℣. *Juramentum testium.*

Testium examen, a quo et coram quibus, et ubi sit instituendum? *t.* 20. *num.* 497. *et seqq.* Testes sunt examinandi ab ipsomet judice; et cur? *num.* 497. Qui tamen ex causa potest examen testium alteri committere, *num.* 498. Testes sunt examinandi secreto, et singillatim, *num.* 499. Et si per hoc non excludatur praesentia Notarii, eorum depositiones conscribentis, *num.* 500. In examine testium super crimine Haeresis, praeter Notarium adhibentur aliae duae discretae personae, *num.* 501. Consultum est, ut idem fiat in aliis causis majoris arduis, *ibid.* Examinatio testium regulariter fit in loco Judicii, *num.* 502. Quamvis etiam extra judicium, et obviis locorum fieri possit, *num.* 503. Personae egregiae domi suae examinari debent, *n.* 504. *et seqq.* Et quae sint tales Personae egregiae? *num.* 505. Idem dicendum de testibus valetudinariis, senibus, foeminis etc. *num.* 506. Sacerdotes, aliaeque personae Ecclesiasticae, si producuntur in testes, coram saeculari Judice non jurant, neque deponunt coram eo, sed coram Episcopo, *num.* 507.

Testes de quibus sint interrogandi, seu examinandi? *t.* 20. *num.* 508. *et seq.* Testis tenetur reddere causam suae scientiae, si interrogetur, *num.* 511. Secus, si non interrogatur, *num.* 512. Testes sunt examinandi de singulis circumstantiis; puta de personis, loco et tempore, *num.* 513. De visu et auditu, *num.* 514. De scientia et credulitate etc. *num.* 515. Testes interrogari per suggestionem, quid? *num.* 516. *et* 517. Istud est prohibitum, et vitandum, *num.* 518. Testium interrogationes debent fieri in genere, gradatim descendendo ad magis specialia, *num.* 519. Vide supra ℣. *Interrogatoria*

Testes extra articulum deponentes, nullam fidem faciunt, *t.* 20. *nu.* 535. Materia de testibus multum est arbitraria, *num.* 545. Testibus quae exceptiones possint opponi? *n.* 534. *et seq.* Vide supra ℣ *Exceptiones.* Testes, aut dicta eorum, a quo possint, vel non possint reprobari? *t.* 20. *nu.* 547 *et seqq.* Non possum reprobare testem, quem induxi pro me, nisi nova causa supervenerit, ne quidem in alio Judicio, *n.* 547. *et* 548. *et seqq.* Possum tamen reprobare dicta testium me producti, quando sunt sibi contraria, *n.* 552.

Testes probatorii, reprobatorii, et Testes reprobatorii reprobatoriorum, qui? *t.* 20 *n.* 553. Testes probatorii possunt reprobari per alios testes reprobatorios, et hi rursus mediantibus aliis, sive per testes reprobatorios reprobatoriorum, sed non ultra, *n.* 554. Possunt tamen testes reprobatorii reprobatoriorum, reprobari per instrumenta, *n.* 556. Modus in reprobatione testium reprobatoriorum et reprobatoriorum observandus, in quo consistat? *n.* 557. *et seq* Non sufficit dicere in genere, v. g. Quod testis sit criminosus; sed oportet crimen specifice exprimere; et cur? *n.* 557

Testes auctoritate publica sunt citandi, citato etiam adversario, *t.* 21. *n.* 2. Si testes legitime citati venire, aut testificari nolint, per Judicem compelli possunt, *n.* 3. *et seq.* Officium testium est publicum, vel quasi publicum, *n.* 4. Testes non illico compellendi sunt, sed debet praecedere monitio, *n.* 6. Nisi eorum testimonium mox a principio sit necessarium, *n.* 7. Testes admoniti, et testificari recusantes, compellendi sunt pro qualitate Fori, *n.* 8. Nempe, de Jure Canonico per censuras Ecclesiasticas, *n.* 9. Et de Jure Civili pignora capiendo, vel mulctam imponendo, *num.* 10. qua poena punitur ille, qui subtrahit testes a testificando? *t.* 21. *n.* 18. *et seqq.* Testis potest excommunicari, *n.* 11. Et puniri poena extraordinaria, tanquam contemptor Judicis, *n.* 12. An etiam puniatur poena falsi? *num.* 13. *et* 14.

Testes continentur appellatione Instrumentorum, *t.* 21. *n.* 13. *et* 14 Proprie tamen aliud sunt instrumenta, aliud testes, *num.* 14. Subtrahens adversario instrumenta, vel testes, ex hoc solo causam non perdit, ostendit tamen, quod iniquam foveat causam, *nu.* 15. *et* 16. Certum est, quod in causis civilibus testes possint compelli ad testificandum, nisi reperiantur expresse privilegiati, *n.* 17. Utrum etiam in causis criminalibus cogendi sint testes? *n.* 18. 19 *et seq.* Testes non sunt cogendi, quando agitur de probando crimine occulto, *num.* en-

TESTIMONIUM

TEUTONICUS

THALMUT

THEOLOGUS

THESAURARIUS

THESAURUS

TIMOR

TITULUS

2 Titulus justus, an, et cur requiratur ad praescriptionem? *t.* 26. *num.* 120. 121. 125. et 143. Vide supra ℣. *Praescriptio immemorialis*. Titulus ejusmodi quid? *num.* 127. Et quotuplex sit? *num.* 128. Titulus *Pro soluto*, et titulus *Pro suo*, dicuntur generales; alii specialus, *n.* 129. Titulus *Pro haerede*, quando sufficiat ad praescriptionem? *t.* 26 *n.* 131. *et seqq.* Vide supra ℣. *Praescriptio per defunctum*. An ad omnem prorsus praescriptionem requiratur titulus? *n.* 142. *et seqq.* Possessio temporis immemorialis est instar tituli, imo melior titulus de toto mundo, *num.* 144.

TONSURA

1 Tonsura prima requiritur ad quodlibet Beneficium obtinendum, *t.* 6. *num* 219. Tonsura prima an sit Ordo proprie dictus, *t.* 11. *n.* 10 *et seq.* Ponitur sententia negativa theologorum, *num.* 11. *et seqq.* Effectus primae tonsurae, quales? *num.* 14. Prima tonsura dicitur Ordo clericalis, late accipiendo nomen Ordinis, juxta theologos? *num.* 15. Refertur sententia Canonistarum tenentium, quod prima tonsura sit Ordo proprie dictus, *num.* 16. et *seqq.* Prima tonsura imprimit characterem, *num.* 20. Requirit certam materiam, et formam; et qualem? *num.* 20. Ac de necessitate praecepti praerequirit characterem Confirmationis, *num.* 21. Sententiae Canonistarum non obstat Concilium Tridentinum; et cur? *num.* 22. Prima tonsura justa Canones obtinet nomen Ordinis, *num.* 23. Id ipsum supponit Rota Romana, *n.* 24. Inferuntur Corollaria, *n.* 25. *et* 26. Quid tenendum pro foro externo? *nn.* 28. Tonsura prima, quando et ubi conferri possit? *n.* 30.

3 Tonsura Clericorum. Vide *Clericorum obligatio deferendi habitum.*

TORNEAMENTUM

5 Torneamenta quid et quotuplicia? *t.* 13. *num.* 2. *et seqq.* Quae fiunt cum periculo vitae, sunt prohibita sub poena homicidii, *num.* 5. *et seq.* [illegible] solita sine periculo vitae, sunt licita Laicis, *n* 8. Non item Clericis, *n.* 9.

R. J. Torneamento mortuus privatur Ecclesiastica sepultura, C. II. R. LIII. *num* 11.

TORTURA

2 Tortura. Ad torturam non est sufficiens indicium, nominatio socii crimis facta per Reum de se confessum, *t.* 18. *num.* 113. Confessio per torturam expressa, ut praejudicet confitenti, qui requirantur? *t.* 18. *num.* 137. *et seqq.* Indicia legitima, non ad torturam sufficientia, quae? *num.* 139. *et seqq* Vide supra ℣. *indicia.* Tortura non est infligenda ante assignatas Reo defensiones cum copia indiciorum etc. *num.* 143. Utrum ad torturam sufficiant indicia, quae sunt minos, quam semiplena probatio? *num.* 144. Ad torturam regulariter non est deveniendum, nisi in subsidium, seu quando delictum aliter probari non potest, *num.* 145. Fallit hoc in nonnullis casibus, *num.* 145. Ut confessio facta in tortura probet, requiritur quod tortus persistat in confessione, *num.* 147. Tortus qualiter censeatur persistere in confessione? *num.* 148.

5 Tortura an, quando, et quomodo fieri possit, ac debeat in processu criminali Regularium? *t.* 1. *num.* 472. *et seqq.* Apud nos sine consilio, et consensu Diffinitorii, vel proborum, ac peritorum, illa fieri non potest, *ibid.* Oblatae defensiones, et earum impugnationes prius Diffinitorio communicari debeat, *num* 473. Confessus jam, vel convictus de aliquo crimine ratione illius nequit torqueri, *num.* 474. Quinam torqueri valeant? *ibid.* Modus torquendi, *num.* 475. Ante torturam fit decretum, et quale? *n.* 476. Sub tortura notantur omnes actus, et gestus Rei, *num.* 477. Confessio in tortura facta ut probet, debet altera die in banco Juris ratificari: et quomodo? *n.* 480. Ratificatione facta datur Patrono copia examinis cum termino respondendi, *n.* 481. Si expediens videtur, communicatur etiam Patroni defensio Actori, vel Advocato fiscali horum praxis, *num.* 482.

R. J. Torturae usus debite servatos approbatur, C. I. R. VI. *num.* 3.

--a tortura non est inchoandus processus, *ibid. numer.* 2.

--ad debitum torturae modum, quaenam requirantur, *ibid.* a *num.* 5. usque 11.

--a tortura quinam sint immunes? *ibid. num.* 8.

--contra judicem non servato juris ordine ad torturam procedentem, datur appellatio, et actio injuriarum perpetua, *ibid.*

TOTUM

R. J. Totum quod juris est in toto, idem etiam est in qualibet parte ipsius, C. II. R. LXVI. *num.* 4.

--in toto pars continetur, C. II. R. LXXX. *num.* 1. *etc.*

TRADITIO

1 Traditiones qua ratione differant a consuetudine? *t.* 4. *num.* 2a.

2 Traditio habetur ex significatione rei, *t.* 12. *num.* 135. Et quid dicendum de dolio vini signato? *num.* 158. Quando apponitur custodia rei venditore consentiente, censetur res illa tradita, *no.* 137.

R. J. Traditio rei venditae, vel donatae quid operetur? C. II. R. LIV. *num.* 2.

TRANSACTIO

1 Transactio ex falsis instrumentis inita, solum retractatur quoad capitale, quae inde composita sunt, non quoad alia, *t.* 3. *nn.* 171. *et* 181. Transactio quas conventiones complectatur? *t.* 35. *n.* 8. Pactum continet sub se transactiones, *num.* 9.

Transactio large, et proprie accepta, quid? *t.* 36. *num.* 2 *et* 3. Non valet, nisi sit de re dubia; idque declaratur. *nu.* 4. Neque valet super sententia jam lata, exceptis certis casibus, *n.* 5. *et* 6. Transactio est pactum quoddam, *n.* 7. Atque contractus onerosus, et innominatus, *num.* 8. *et* 9. In ea non habet locum poenitentia, *num.* 10. Ad transactionem tria requiruntur, et quae? *num.* 11. *et seqq.* Quomodo differat a pacto gratuito, et amicabili compositione? *num.* 14.

Transactio, de quibus generatim fieri possit? *t.* 36. *num.* 15. *et seqq.* Est salubris, *num.* 17. Nequit fieri, nisi super re dubia, *num.* 18. Super matrimonio non potest fieri transactio, quando per eam aliquid fieret contra vinculum matrimonii: alias secus, *num.* 19. *et* 20. In sponsalibus de futuro valet transactio, *n.* 21. An sit licitum transigere super relictis in testamento, vel Codicillo? *n.* 22. *et seq* Et an valeat transactio super alimentis in ultima voluntate relictis? *n.* 25. *et seq.* Aut de alimentis praeteritis, vel non mortis causa donatis? *num.* 28. *et* 29. De Jure Civili licitum est transigere de quolibet crimine capitali, et sanguinem suum quoquo modo redimere, *n.* 30. Excepto adulterio, *n.* 31. De criminibus vero non capitalibus transigere non licet, *num.* 32 Nisi super crimine Falsi, *n.* 33. An etiam spectato Jure Canonico, licitum sit transigere super crimine, *n.* 34. *et* 35.

2 Transactio super Beneficio Ecclesiastico, data re temporali aliquo temporali, nequit fieri, *t.* 36. *numer.* 36. Si datur spirituale pro spirituali, tunc in

VICINUS

generalis paterna, *ibid.* Qua non obstante potest in specie inquiri de Superioribus: et quomodo? *num.* 286 Ex causa rationabili potest Visitator inquirere de subditis in specie, *num.* 287. *et seqq.* Etiam in Ordine nostro, *num.* 289. *et seqq.* De quibus ordinarie interrogare, et indagare debeat Visitator? *num.* 291. In visitatione ordinaria praecipitur sub obedientia, ut subditi manifestent manifestanda, *num.* 292. In ea non adhibetur secretarius, *nu.* 293. Sed debet ipse Visitator excipere, et notare dicta, *num.* n94.

Visitatio ordinaria Regularium dum fit, quae delicta, vel defectus manifestari debeant? *t.* 1. *num.* 295. *et seqq.* Tenentur subditi manifestare Visitatori non tantum delicta, et defectus in damnum communitatis, vel tertii vergentes, *ibid.* Sed etiam defectus, et peccata soli delinquenti nociva, ac penitus occulta, *num.* 296. *et seqq.* Peccata occulta sub sigillo, et secreto naturali cognita, in visitatione ordinaria manifestari non debent, *num.* 299. Possunt quaevis delicta sine praevia correctione, aut monitione fraterna delinquentis manifestari Visitatori, *num.* 300.

Visitator superior an, et quomodo possit delicta occulta in visitatione paterna cognita manifestare, ac propterea delinquentem punire? *t.* 1. *num.* 301. *et seq.* Potest superior talia, etiam gravia, occulte tamen, delicta uni, vel pluribus consilii causa revelare, *ibid.* Et propter illa delinquentem a loco emovere, et alia convenientia disponere, *num.* 302. Non tamen potest propter delictum penitus occultum publice punire, vel corrigere delinquentem, bene vero occulte, adhibitis etiam uno vel altero teste, *num.* 303.

Visitator superior an, et quando ex visitatione ordinaria possit devenire ad processum criminalem? *t.* 1. *num.* 304. *et seq.* Potest, si in visitatione ordinaria proponitur peccatum jam notorium, *num.* 305. Vel de quo jam exiit fama, *num.* 306. Item si in visitatione ordinaria aliquis denuntiat judicialiter, quoddam delictum, *num.* 307. Etiamsi jussus a Visitatore id faceret, *num.* 308. Item si in visitatione proponuntur crimina excepta, *num.* 309. Sicut etiam, si adsint sufficientia judicia criminis ab aliquo commissi, *num.* 310. Vel si delictum vergit in damnum tertii, *num.* 311. Vel delinquens deprehenditur in flagranti, *num.* 312.

VISUS

2 Visu sive aspectu, transfertur rerum possessio; et quomodo? *t.* 11. *num.* 113. *et seq.* Vide supra §. *Oculari inspectione etc.*

VITIUM

1 Vitium personae non potest objici per viam subreptionis, sed tantum opponi per viam juris, *t.* 3. *num.* 209.

2 Vitio litigiosi dicuntur laborare attenta lite pendente, *t.* 16. *num.* 34. Potestque Actor suspenso Petitorio, transire ad vitium litigiosi, *num.* 41.

ULTIMUM

3 Ultima voluntas est ambulatoria usque ad mortem, *t.* 26. *num.* 174.

5 Ultimum supplicium quid? *t.* 37. *num.* 4. Potest etiam pro poena extraordinarie imponi, *num.* 5.

UNIO

3 Unio Beneficiorum quid? *t.* 12. *num.* 36. Alia est perpetua, *num.* 37. Alia temporalis, *num* 38. Subinde ex duobus fit unum, *num.* 40. Et haec unio dicitur extinctiva, *num.* 41. Subinde fit una Ecclesia superior, altera inferior, *num.* 42. In quo casu superior censetur Mater, et inferior Filia, *num.* 43. Haecque assumit naturam et consuetudinem illius, *nu.* 44. Item in hoc casu inferior desinit esse Beneficium, *num.* 45. Fitque praedium alterius, *nu.* 46. Nec debet amplius exprimi in impetratione Beneficii principalis, *num.* 47. *et seq.* Captaque possessione principalis habetur possessio illius, *nu.* 49. Nihilominus debet in Beneficio unito Officium Divinum more solito peragi, *num.* 50. Alio modo uniuntur duo Beneficia principaliter, *num.* 51. Unio Beneficiorum a quo fieri possit? *num.* 52. Episcopatus solus Papa potest unire, *n. num.* 53. Episcopus vero Beneficia suae Dioecesis, *num.* 54. Etiam Papae reservata, *num.* 56. Demptis exemptis Beneficiis, *num.* 55. Uniones Beneficiorum ad tempus facere potest solus Papa, *n.* 58. Episcopus nequit unire Beneficia unius Dioecesis Beneficiis et Monasteriis alterius Dioecesis, *num.* 60. Parochias non potest unire Monasteriis, *num.* 61. Beneficia Regularia non possunt uniri praebendis tenuibus, *num.* 62. Legatus a Latere potest unire Beneficia suae Provinciae, *num.* 63. Sicut et Capitulum Sede vacante, *num.* 64. An etiam Vicarius Generalis, *num.* 65. Et alii Praelati Episcopo inferiores? *num.* 66. Solemnitates ad Unionem Beneficiorum requisitae, *num.* 67. *et seqq.* Requiritur ad eam justa causa, *ibid.* De qua inquiri debet, etsi Papa uniat, *num.* 68. Justa causa uniendi quae, et quotuplex? *num.* 69. Si fit sine causa, est nulla, *num.* 71. Ad eam debent citari interesse habentes, *num.* 72. Ut Collator, *num.* 73. Patronus, *num.* 74. *et seq.* Non tamen plebs, *num.* 76. Requiritur ad eam consensus Capituli, *num* 77. Quid si contradicat? *num.* 78. Ad eam non requiritur consensus Rectoris Ecclesiae, *num* 79. Bene tamen pro dismembratione Ecclesiae, *num* 80. In Unione Beneficii non constituitur Defensor Ecclesiae, *n.* 81.

Unio Beneficiorum est quaedam alienatio, non tamen vera, et proprie dicta, *t.* 12. *num.* 68.

UNIVERSITAS

1 Universitates quaedam impetrarunt privilegium admittendi Clericos ad publicas Legum Civilium Lectiones, P. *num.* 232. Universitates, et Societates, an possint facere leges proprium statum concernentes? *t.* 2. *n.* 94. et 95. *et seqq.*

2 Universitatis saecularis, v. g. Civitatis, Oppidi etc. membra, an possint esse testes in causa dictae Universitatis? *t.* 20. *num.* 211. *et seq.* Universitatis sunt, non singulorum, quae sunt communia, *num.* 213. Quando agitur de donatione vel legato facto cuipiam Universitati, etiam saeculari, possunt esse testes, qui sunt de illa Universitate, *n.* 214. Idem dicendum de probatione confinium, *n.* 215. Et de probatione consuetudinis non solvendi decimas, gabellas etc. *num.* 216. Solvuntur rationes in oppositum, *num.* 217. *et* 218.

VOCALES

1 Vocales. Vide supra §. *Capitulares.*

VOLUNTAS

2 Voluntas coacta, est voluntas, *t.* 24. *num* 101. Lex magis subvenit illi, qui facit actum ex necessitate, quam ex voluntate, *t.* 24 *num.* 152 *et num.* 241.

4 Voluntas coacta est voluntas, *t.* 6. *num.* 11.

VOTUM, VOVERE

VOX

USQUE

2 Usque. Haec dictio stat exclusive, *t.* 9. *num.* 64. et 67.

USURA, USURARIUM

2 Usura, an probetur per testes singulares singulariitate admiuiculativa? *t.* 20. *num.* 309. *et* 310. In causis usurarum cur foeneratores cogantur edere Libros rationum usurarum? *t.* 22. *num.* 191. Usures solvere qui juravit, tenetur ad earum solutionem; quamvis solutas repetere possit, *t.* 24. *num.* 78. *et* 79.

5 Usura quid, et quomplex? *t.* 19. *num.* 2. *et seqq.* Definitur, *num.* 3. Est lucrum vi solius mutui proveniens, *num* 4. Nomine lucri quid intelligatur? *num.* 5. Usura alia est mentalis, alia realis *num.* 6 Alia expressa, alia palliata, *num.* 7. Aliae centesimae, aliae bessales, aliae semissae etc. *num* 8 *et seq* Aliae simplices, aliae usurae usurarum, *nu* 10. Aliae compensatoriae, seu restauratoriae, aliae punitoriae seu moratoriae, aliae lucrativae, *num.* 11.

Usura compensatoria, seu restauratoria licita est ob lucrum cessans, vel damnum emergens, *t.* 19. *num.* 65. *et seqq.* Ad quod tamen requiruntur quatuor conditiones: et quae? *num.* 69. *et seqq* Licita etiam est ob periculum perdendae sortis, *num.* 72. *et seqq.* In foro interno usurarius est, qui ex mutuo vere intendit lucrum, etsi periculum in se suscipiat, *num* 77.

Usura Germaniae, qua accipiuntur quinque pro centum, num licita sit? *t.* 19 *num.* 55. *et seqq* In foro externo permittitur absque omni alio titulo, *num.* 56. *et seq* In foro interno illicita est, *numer.* 58. *et seqq* Quo non obstante multi eam practicantes in conscientia sunt tuti, *numer.* 62. *et seq.*

5 Usurae lucratoriae, seu proprie dictae prohibentur, et malitia, *t.* 19. *num.* 13 *et seqq.* Est prohibita Jure Divino, et naturali, *num.* 14. *et seq.*

Usuras lucratorias solvendi nulla datur obligatio, *t.* 19. *num.* 161. Nisi ad eas solvendas debitor juramento se obstrinxit, *num.* 162. Quas tamen solutas coram judice iterum repetere potest, *num.* 163. *et seq* Usuras compensatorias, et moratorias solvere tenetur debitor, *num.* 165.

Usurae lucratoriae, seu proprie tales, num auctoritate Principis, vel consuetudine licitae fieri possint? *t.* 19. *numer.* 34. et *seqq.* Proponitur ratio dubitandi, et affirmandi, *num* 44. *et seqq.* Statuitur sententia negativa, et probatur, *num.* 46. *et seqq.* Solvuntur objectiones, *num.* 50. *et seqq* Respondetur ad consuetudinem Germaniae, usuram quinque pro centum exigentem, permittentem, *nu.* 54. *et seqq.*

Usura moratoria, seu punitoria licita est non tantum ex apposita poenali Legali, *t.* 19 *nu.* 78. *et seqq.* Sed etiam ex conventionali, *nu* 80 *et seqq.* Dummodo non fiat in fraudem verae usurae, *num.* 83. Et debitor sit in culpabili mora solvandi, *nu.* 84. Atque poena sit moderata, *num.* 85. Et terminus non nimis brevis, *ibid.*

Usurae usurarum prohibitae sunt Jure Divino, et Canonico, *t.* 19. *num.* 26. Ac etiam civili, *num* 27. Ita, ut nondum solutae nulla stipulatione licite fieri valeant, *nu.* 28. Compensatoriae Jure Civili, non vero Divino, adversante, *numer.* 29. Usurae jam solutae an denuo in sortem dari possint? *num.* 30. *et seqq.*

Usura an sit ratione carentiae pecuniae, seu obligationis eam non rependendi certo tempore, aliquid exigere ultra sortem? *t.* 19. *num.* 87. *et seqq.* et *t.* 19. *num.* 87. *et seqq.*

Usuram an committat, qui frumentum, vel aliam rem, usu consumptibilem, mutuo dat vel vendit, ea conditione, ut in eadem mensura restituatur futuro tempore, vel reddatur pretium, quo futuro tempore constet? *t.* 19. *n.* 99. *et seqq.*

5 Usurarium an sit, aliquid ultra sortem exigere, vel accipere ex benevolentia, gratitudine, vel liberalitate mutuatarii? *t.* 19. *n.* 91. *et seqq.*

Usurarium, an et quando sit, absque pacto aliquid ultra sortem solummodo intendere vel sperare, aut rogare? *t.* 19. *num.* 94. *et seqq.*

Usurarium unum sit, rem pluris justo vendere ob dilatam solutionem? *t.* 19. *num.* 97. *et seqq.*

Usurarium an sit, debitum alienum minori pretio emere? *t.* 19. *num.* 102. *et seqq.* Usurarium an sit, ob favorem piae causae, vel ob aliud bonum opus exigere aliquid ultra sortem? *t.* 19. *nu.* 106. *et seq.*

Usurarum poenae non nisi manifestos Usurarios post sententiam Judicis declaratoriam afficiunt, *t.* 19. *num.* 183. Et sunt infamia, *num.* 184. Privatio Beneficii, et inhabilitas ad aliud, *num* 185. Excommunicatio, et Irregularitas Usurarii Laici, *num.* 186. Privatio sepulturae Ecclesiasticae, *num.* 187. Amissio partis sortis principalis, *num.* 188. Inhabilitas ad condendum testamentum, *num.* 189.

Usuras et poenas illarum declinandi in mutuo aliquid ultra sortem exigendo, vel recipiendo utiles, et licita praxis, tam quoad doctores, quam indoctos, praesertim in Germania, *t.* 19. *nu.* 191. *et seq.*

Usurae Judex, *t.* 19. *num.* 193. Est mixti fori, non tantum, si est quaestio facti, *ibid.* Sed etiam si est quaestio Juris, *num.* 194 *et seq* Quando est quaestio de peccato, solus Ecclesiasticus Judex est, *num.* 196.

Usurarius an, et quando acquirat Dominium rerum usura acquisitarum? *t.* 19. *n.* 166. *et seq.*

Usurarius restituere tenetur praeter rem usurae acceptam etiam fructus illius, si est frugifera, *t.* 19. *num.* 186. Non vero fructus industriae, *nu.* 169. *et seq.* Usurarii, et haeredes eorum tenentur ad restitutionem faciendam: et cui? *num.* 171. *et seqq.* Haeredes tamen non tenentur ultra vires haereditatis, *num.* 174. *et seq.* Paupertas Usurariorum, et haeredes excusat a restitutione, donec ad pinguiorem fortunam veniant, *num.* 176.

5 Usurarius mentalis, an et quando teneatur ad restitutionem? *num.* 177. *et seq.*

USUS

5 Usu contrario, vel non usu quando amittantur Privilegia? Vide *Privilegiorum amissio per usum, vel actum contrarium.*

USUSFRUCTUS, USUFRUCTUARIUS

2 Ususfructus, quid? *t.* 26. *num.* 102. Usus, quid, et quomodo differat ab Usufructu? *num.* 103.

3 Ususfructus omnium bonorum per dispositionem ultimam concessus, quomodo intelligendus? *t.* 26. *num.* 373. *et seqq*

Usufructuarius est dominus fructuum, *t.* 35. *n.* 9. K. J. Usufructuarius qui arbores plantare debet, etiam eorum commodum recipiet, C. U. R. LV. *num.* 8.